Bundel van de Economie Financiën en Bestuur van 28 september 2020

Agenda bijlagen

Spreektijden commissie na afsplitsing 3 uur.docx

Agenda_Economie_Financiën_en_Bestuur_28_september_2020 met behandelvoorstellen.docx

Beantwoording technische vragen cie EFB 28-9-2020.docx

Inspreken bij een vergadering van een Statencommissie.pdf

Vastgesteld verslag Commissie Economie Financiën en Bestuur 28 september 2020 .doc

0 Technische briefing Europa in Statenzaal van 12.30 uur tot 13.15 uur

Technische briefing Europa 28 september 2020.pdf

1 13:20 - Opening en mededelingen

2 13:25 - Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering en moties- en toezeggingenlijsten

Vastgesteld verslag Commissie Economie Financiën en Bestuur 31 augustus 2020

Moties EFB na PS 29 juni 2020.docx

Toezeggingen EFB na 31-8-2020 1.docx

2.a Vooruitblik komende vergadering (en) aan de hand van de Strategische agenda en vaststelling strategische agenda.

Aan de hand van de Strategische Agenda wordt vooruitgekeken naar de komende vergaderingen. Commissieleden kunnen hierbij voorstellen doen voor de agenda's van deze vergaderingen

Strategische agenda EFB PS 14 september 2020 1.docx

3 Rondvraag portefeuille dhr. Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de hr. Stigter behorende punten uit de c-agenda stellen)

4 Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de hr. Van Dijk behorende punten uit de c-agenda stellen)

5 13:30 - Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan maar wel tot de portefeuille van de commissie horen

6 14:00 - A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)

6.a Financien: Voordracht Nota Leningen en Garantstellingen

Voorstel voor behandeling:
Adviseren aan PS over de voordracht Nota Leningen en Garantstellingen.
De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 5 oktober 2020.

Toelichting:
In de nota Leningen en Garantstellingen is het beleid, het beheer en de informatievoorziening ten aanzien van het verstrekken van leningen en garantstellingen beschreven. De nota biedt een afwegingskader voor de inzet van leningen en garantie, alsook is het leidraad voor Gedeputeerde Staten bij de beoordeling en de afhandeling van leningen en garantstellingen. De nota wordt door Provinciale Staten vastgesteld.

Het in de brief genoemde rapport van de Randstedelijke Rekenkamer is door de Statengriffie als achtergrondinformatie tkn bijgevoegd evenals het verslag van de toenmalige Statencommissie Mobiliteit en Financiën waar het rapport is behandeld in de vergadering van 26 november 2020. Het rapport was als hamerstuk geagendeerd voor de PS vergadering van 14 januari 2019.

Dossier 4004 voorblad

Brief aan PS over nota Leningen en Garantstellingen 2020.pdf

Voordracht Nota Leningen en Garantstellingen.docx

Nota Leningen en Garantstellingen v3.docx

RR Eindrapport-Garanties-leningen-en-revolverende-fondsen-NH.pdf (ter kennisname bijgevoegd)

Uittreksel uit Verslag commissie M&F 26 november 2020 RR garanties (ter kennisname bijgevoegd)

7 Rondvraag portefeuille mw. Pels en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van mw. Pels behorende punten uit de c-agenda stellen)

8 14:50 - A-agenda Algemeen (mw. Van Wijnen GL is als lid van de adviescomissie eventueel aanwezig om vragen te beantwoorden).

8.a Voordracht voor de herbenoeming van de bestuurder-directeur van de Randstedelijke Rekenkamer

Voorstel voor behandeling:
Adviseren aan PS over de herbenoemding van de bestuurder-directeur Randstedelijke Rekenkamer.
De voordracht zal geagendeerd worden voor de PS vergadering van 5 oktober 2020.

Toelichting:
Per 1 november 2020 eindigt de tweede termijn van zes jaar van de huidige lid/directeur van de Randstedelijke Rekenkamer, mevrouw Hoenderdos. Mevrouw Hoenderdos is bestuurder/directeur sinds 1 november 2008. Zij is opgeleid als bouwkundig ingenieur (TU Delft), is doctor in de Technische Wetenschappen en executive MBA (Nijenrode).
In het voorjaar van 2020 hebben de vier Provinciale Staten besloten om, met in achtneming van artikel 25a van de Gemeenschappelijke Regeling en in afwijking van artikel 4, lid 5 van de Gemeenschappelijke Regeling een tweede herbenoeming van het lid/directeur mogelijk te maken. Provinciale Staten van Zuid-Holland hebben dit besluit genomen in de Statenvergadering van 20 april 2020. Naar aanleiding van deze besluiten is een herbenoemingsproces gestart. De uitkomst van het proces is mw. Hoenderdos her te benoemen.

Statenvoordracht herbenoeming bestuurder-directeur Randstedelijke Rekenkamer (3).pdf

9 15:05 - A-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)

9.a Initiatiefvoorstellen tot wijziging Referendumverordening van Forum voor Democratie en advies van GS over de initiatiefvoorstellen

Voorstel voor behandeling:
In 2020 heeft mw. Vastenhouw (Forum voor Democratie) een 3 tal versies ven een initiatiefvoorstel ingediend tot wijziging van de Referendumverordening.
Op 9 september 2020 heeft GS over de voorstellen geadviseerd.
U kunt met de indiener, de gedeputeerde en elkaar de voorliggende initiatiefvoorstellen bespreken, alvorens het voorstel voor besluitvorming wordt doorgeleid naar de PS vergadering van 5 oktober 2020.

Toelichting:
GS adviseren om de Referendumverordening niet aan te passen. De voorstellen hebben onder andere betrekking op verlaging van de huidige uitkomstdrempel en de drempel voor een inleidend verzoek en op verlenging van de indieningstermijn voor een kennisgeving van een referendumverzoek.

Dossier 4181 voorblad

Brief aan PS over advies inzake initiatiefvoorstellen tot wijziging van de Referendumverordening.pdf

1-a -getekend- Initiatiefvoorstel-A Referendumverordening FvD.pdf

1-a -getekend- Initiatiefvoorstel-B Referendumverordening FvD.pdf

1-a -getekend- Initiatiefvoorstel-C Referendumverordening FvD.pdf

10 15:50 - B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)

10.a IBT: agenderingsverzoek van de hr. Hartog (VVD) om brief 13a: Brief GS aan PS inz. Rapport brandveiligheid zorginstellingen provincie Noord-Holland op de b-agenda te bespreken.

Dit betreft een doorgeschoven punt van de EFB vergadering van 31 augustus 2020.
Een groot deel van de gestelde vragen zijn vorige vergadering in de beantwoording van de technische vragen meegenomen.
Deze zijn kennisname bij dit agendapunt gevoegd.

Hieronder wordt aangeven met welk doel de fractie de ingekomen brief op de agenda heeft gezet
\- welke politieke vraag wil de indiener aan de orde stellen:
In welke mate is GS – binnen het kader van de bevoegdheden van GS Noord-Holland – bereid nader invulling te geven aan de aanbevelingen uit het rapport?

\- wat vraagt de indiener aan de andere fracties \(de commissie\, de portefeuillehouder\)
1\. Wat is volgens de gedeputeerde de rol van de provincie; specifiek de formele rol om invloed uit te oefenen op de (gebrekkige) brandveiligheid van zorginstellingen in de provincie Noord-Holland?
2\. De in het onderzoek betrokken gemeenten en zorginstellingen worden niet met name genoemd in het rapport. In welke mate zijn bij die afweging – om de onderzoeksobjecten te anonimiseren - veiligheid en transparantie meegewogen?
3\. Kunt u meer informatie geven over de opvolging van de aanbevelingen? In hoeverre is daar controle op en zijn daar consequenties aan verbonden?
4\. In de provincie Utrecht is een vergelijkbaar onderzoek gedaan\. Zijn de uitkomsten van enerzijds de provincie Noord-Holland en anderzijds de provincie Utrecht met elkaar vergeleken? Zo ja, zijn er pregnante verschillen of opvallende overeenkomsten?
5\. Niet alle gemeenten en zorginstellingen zijn in het onderzoek geraakt\. Hoe kijkt de gedeputeerde hier tegenaan? In hoeverre is het college er gerust op dat met de uitkomsten en aanbevelingen van dit onderzoek, de veiligheid van de bewoners van de zorginstellingen die niet door het onderzoek geraakt zijn, geborgd is?

Toelichting:
De provincie Noord-Holland onderzocht of zorginstellingen de regels voor brandveiligheid naleven. En of gemeenten de controle hierop beter had moeten borgen in hun organisatie. Dit gebeurde in 2019, voordat de Covid-19 crisis uitbrak. Tijdens het onderzoek werden bij zorginstellingen overtredingen geconstateerd die meestal direct aangepast konden worden. De provincie concludeert dat gemeenten meer aandacht moeten hebben voor de brandveiligheid in de zorginstellingen.

Brief aan PS over rapportage IBT-onderzoek brandveiligheid zorginstellingen provincie NH 2019.pdf

Agenderingsverzoek VVD brief brandveiligheid zorginstellingen.docx

Beantwoording techn. vragen hr. Hartog rapport brandveiligheid zorginstellingen.docx

11 Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van mw. Zaal behorende punten uit de c-agenda stellen)

12 16:15 - Sluiting

13 C-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CvdK Van Dijk)

13.a Bestuur: Brief GS aan PS inz. Overzicht activiteiten Prinsjesfestival (C-agenda EFB 28-9-2020)

Brief GS aan PS inz. Overzicht activiteiten Prinsjesfestival.pdf

Overzicht activiteiten Prinsjesfestival.pdf

14 C-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)

14.a Economie: Kosten uitvoering Corona Overbruggingslening in Noord-Holland (COLNH) (c-agenda EFB 28-9-2020)

Op 21 april hebben GS besloten over de uitvoering van de Corona Overbruggingslening (COL) in Noord-Holland, onder regie van het Innovatiefonds Noord-Holland. Daarbij is door de provincie een garantieverklaring aangegaan voor eventuele financiële tekorten als gevolg van de uitvoering van de COL. Het Innovatiefonds Noord-Holland heeft de provincie nu gevraagd het verwachte exploitatietekort in 2020 voor de COL ter hoogte van circa €600.000 (uitgaande van de prognose volgens het midden-scenario) te dekken, en om eenmalig een voorfinanciering ad. €600.000 te verstrekken voor de uitvoering van de COL in de jaren 2020-2026.

Dossier 4104 voorblad

Brief aan PS over kosten uitvoering Corona Overbruggingslening in Noord-Holland.pdf

14.b Bestuur: Verslag BO provincie met college Landsmeer en brief Landsmeer over bestuurlijke toekomst (C-agenda EFB 28-9-2020)

Brief GS aan PS inz. Verslag overleg met college Landsmeer 2 september 2020.pdf

Brief Landsmeer 16-6-20 inclusief bijlagen.pdf

Verslag BO provincie met college Landsmeer 2-9-20 DEF.pdf

14.c Sponsoring: Brief GS aan PS inz. verruiming voorwaarden evenementensponsoring 2020-2021 (C-agenda EFB 28-9-2020)

Veel evenementen hebben te maken met extra maatregelen ter bestrijding van verspreiding van het COVID-19 virus. Dit brengt extra kosten met zich mee en tegelijkertijd vallen soms inkomsten weg. Daarom wil de provincie Noord-Holland tot 1 juni 2021 meer evenementen eenmalig sponsoren, hiervoor is een budget beschikbaar van € 300.000,-.

Dossier 4190 voorblad

Brief aan PS over verruiming voorwaarden evenementensponsoring 2020-2021.pdf

verruiming uitgangspunten evenementensponsoring tot 1 juni 2021.pdf

14.d Economie: Brief GS aan PS inz. aangaan Afsprakenkader II Energy&Health Campus 2020-2022 (C-agenda EFB 28-9-2020)

Op 30 augustus 2017 heeft de provincie samenwerkingsafspraken gemaakt voor de ontwikkeling van de Energy & Health Campus te Petten. De provincie heeft besloten om deze samenwerkingsafspraken nog twee jaar voort te zetten. Met het nieuwe Afsprakenkader II sluiten meer partijen aan die het belang van de ontwikkeling van het EHC zien.

Dossier 4293 voorblad

Brief aan PS over verlengen samenwerking EHC.pdf

14.e Economie: Brief GS aan PS inz. tussenstand breedband buitengebied (C-agenda EFB 28-9-2020; de in de brief aangekondigde nadere informatie zal naar alle waarschijnlijkheid in november op de b-agenda worden geplaatst).

In het kader van de strategische agenda geven GS een tussenstand op het dossier Breedband buitengebied. Eind 2020 willen GS de balans op maken. Dan is ook meer te vertellen over de pilots voor de aanpak van de restopgave.

Dossier 4274 voorblad

Brief aan PS over tussenstand breedband buitengebied.pdf

15 C-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)

15.a Receratie/Toerisme en Financien: Mail met bijlagen Artis inz steun Ec. herstel en duurzhfonds (C-agenda NLG 21-9-2020 en EFB 28-9-2020; geanonimiseerd; contactgegevens mailer vindt u op de besloten Statensite)

Mail met bijlagen Artis van 8 september 2020 steun Ec. herstel en duurzhfonds.docx

brief cie EFB.pdf

Het Artis-Aquarium def.pdf

ARTIS - Bijlage 3 - Totaaloverzicht begroting ARTIS 144-01-08a en voorblad 12-9-2019.pdf

Spreektijdregeling commissies 2019-2023

Fractie	Vergadering van 3 uur
GroenLinks	11 minuten
VVD	11 minuten
FvD (8/9e deel)	10 minuten
D66	9 minuten
PvdA	9 minuten
CDA	8 minuten
PvdD	7 minuten
PVV	7 minuten
SP	7 minuten
ChristenUnie	6 minuten
50+ / PvdO	6 minuten
Denk	6 minuten
Fractie Baljeu (afsplitsing, 1/9e deel)	1 minuut
GS (ca. 2/5e deel)	37 minuten

Provincie Noord-Holland

Agenda Economie Financiën en Bestuur

Datum	28-09-2020
Tijd	13:20 - 16:15
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Sandra Doevendans
Omschrijving	Voorafgaande aan de vergadering zal van 12.30 uur tot 13.15 uur een technische briefing over Europa worden gehouden in de Statenzaal. Deze commissievergadering is openbaar. Vanwege corona is de toegankelijkheid van de commissievergaderingen tijdelijk beperkt. U kunt bij de commissie inspreken. Dat kan over onderwerpen die op de agenda staan. Over andere onderwerpen kan dat tijdens het inspreekhalfuur. Om in te spreken moet u zich een werkdag van tevoren en vóór 15.00 uur aanmelden. Dat kan bij de commissieadviseur Monique de Zwart: zwartm@noord-holland.nl. U kunt alleen zelf, en alleen tijdens uw inspreekbeurt bij de vergadering aanwezig zijn. Let op: de vermelde starttijden van agendapunten zijn richttijden. Als er geen of weinig insprekers zijn voor het inspreekhalfuur, dan kan een agendapunt eerder beginnen. De publieke tribune is tijdelijk gesloten. Belangstellenden wordt verzocht de commissie online te volgen via: https://noord-holland.stateninformatie.nl. De vergadering terugkijken kan ook. Voor belangstellenden die toch naar het Provinciehuis willen komen is een aparte ruimte ingericht. Vanwege de beperkte plaatsen dient u zich wel aan te melden. Dat kan tot een werkdag van tevoren, vóór 15.00 uur via de op de website: https://www.noord-holland.nl/Bestuur/Provinciale_Staten/Statencommissies Daarna ontvangt u bericht of u kunt komen. .

0	**Technische briefing Europa in Statenzaal van 12.30 uur tot 13.15 uur**
1 13:20	**Opening en mededelingen**

Provincie Noord-Holland

2 13:25 **Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering en moties- en toezeggingenlijsten**

2.a **Vooruitblik komende vergadering (en) aan de hand van de Strategische agenda en vaststelling strategische agenda.**

Aan de hand van de Strategische Agenda wordt vooruitgekeken naar de komende vergaderingen. Commissieleden kunnen hierbij voorstellen doen voor de agenda's van deze vergaderingen

3 **Rondvraag portefeuille dhr. Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de hr. Stigter behorende punten uit de c-agenda stellen)**

4 **Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de hr. Van Dijk behorende punten uit de c-agenda stellen)**

5 13:30 **Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan maar wel tot de portefeuille van de commissie horen**

6 14:00 **A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)**

6.a **Financien: Voordracht Nota Leningen en Garantstellingen**

Voorstel voor behandeling:
Adviseren aan PS over de voordracht Nota Leningen en Garantstellingen.
De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 5 oktober 2020.

Toelichting:
In de nota Leningen en Garantstellingen is het beleid, het beheer en de informatievoorziening ten aanzien van het verstrekken van leningen en garantstellingen beschreven. De nota biedt een afwegingskader voor de inzet van leningen en garantie, alsook is het leidraad voor Gedeputeerde Staten bij de beoordeling en de afhandeling van leningen en garantstellingen. De nota wordt door Provinciale Staten vastgesteld.

Het in de brief genoemde rapport van de Randstedelijke Rekenkamer is door

de Statengriffie als achtergrondinformatie tkn bijgevoegd evenals het verslag van de toenmalige Statencommissie Mobiliteit en Financiën waar het rapport is behandeld in de vergadering van 26 november 2020. Het rapport was als hamerstuk geagendeerd voor de PS vergadering van 14 januari 2019.

7 **Rondvraag portefeuille mw. Pels en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van mw. Pels behorende punten uit de c-agenda stellen)**

8 **A-agenda Algemeen (mw. Van Wijnen GL is als lid van de adviescomissie**
14:50 **eventueel aanwezig om vragen te beantwoorden).**

8.a **Voordracht voor de herbenoeming van de bestuurder-directeur van de Randstedelijke Rekenkamer**

Voorstel voor behandeling:
Adviseren aan PS over de herbenoemding van de bestuurder-directeur Randstedelijke Rekenkamer.
De voordracht zal geagendeerd worden voor de PS vergadering van 5 oktober 2020.

Toelichting:
Per 1 november 2020 eindigt de tweede termijn van zes jaar van de huidige lid/directeur van de Randstedelijke Rekenkamer, mevrouw Hoenderdos. Mevrouw Hoenderdos is bestuurder/directeur sinds 1 november 2008. Zij is opgeleid als bouwkundig ingenieur (TU Delft), is doctor in de Technische Wetenschappen en executive MBA (Nijenrode).
In het voorjaar van 2020 hebben de vier Provinciale Staten besloten om, met in achtneming van artikel 25a van de Gemeenschappelijke Regeling en in afwijking van artikel 4, lid 5 van de Gemeenschappelijke Regeling een tweede herbenoeming van het lid/directeur mogelijk te maken. Provinciale Staten van Zuid-Holland hebben dit besluit genomen in de Statenvergadering van 20 april 2020. Naar aanleiding van deze besluiten is een herbenoemingsproces gestart. De uitkomst van het proces is mw. Hoenderdos her te benoemen.

9 **A-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk**
15:05 **Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)**

Provincie Noord-Holland

9.a **Initiatiefvoorstellen tot wijziging Referendumverordening van Forum voor Democratie en advies van GS over de initiatiefvoorstellen (advies GS wordt 10/11 september toegevoegd)**

Voorstel voor behandeling:
In 2020 heeft mw. Vastenhouw (Forum voor Democratie) een 3 tal versies ven een initiatiefvoorstel ingediend tot wijziging van de Referendumverordening.
Op 9 september 2020 heeft GS over de voorstellen geadviseerd.
U kunt met de indiener, de gedeputeerde en elkaar de voorliggende initiatiefvoorstellen bespreken, alvorens het voorstel voor besluitvorming wordt doorgeleid naar de PS vergadering van 5 oktober 2020.

10 **B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk**
15:50 **Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)**

10.a **IBT: agenderingsverzoek van de hr. Hartog (VVD) om brief 13a: Brief GS aan PS inz. Rapport brandveiligheid zorginstellingen provincie Noord-Holland op de b-agenda te bespreken.**

Dit betreft een doorgeschoven punt van de EFB vergadering van 31 augustus 2020.
Een groot deel van de gestelde vragen zijn vorige vergadering in de beantwoording van de technische vragen meegenomen.
Deze zijn kennisname bij dit agendapunt gevoegd.

Hieronder wordt aangeven met welk doel de fractie de ingekomen brief op de agenda heeft gezet
- welke politieke vraag wil de indiener aan de orde stellen:
In welke mate is GS - binnen het kader van de bevoegdheden van GS Noord-Holland - bereid nader invulling te geven aan de aanbevelingen uit het rapport?

- wat vraagt de indiener aan de andere fracties (de commissie, de portefeuillehouder)
1. Wat is volgens de gedeputeerde de rol van de provincie; specifiek de formele rol om invloed uit te oefenen op de (gebrekkige) brandveiligheid van zorginstellingen in de provincie Noord-Holland?
2. De in het onderzoek betrokken gemeenten en zorginstellingen worden niet met name genoemd in het rapport. In welke mate zijn bij die afweging - om de onderzoeksobjecten te anonimiseren - veiligheid en transparantie

meegewogen?
3. Kunt u meer informatie geven over de opvolging van de aanbevelingen? In hoeverre is daar controle op en zijn daar consequenties aan verbonden?
4. In de provincie Utrecht is een vergelijkbaar onderzoek gedaan. Zijn de uitkomsten van enerzijds de provincie Noord-Holland en anderzijds de provincie Utrecht met elkaar vergeleken? Zo ja, zijn er pregnante verschillen of opvallende overeenkomsten?
5. Niet alle gemeenten en zorginstellingen zijn in het onderzoek geraakt. Hoe kijkt de gedeputeerde hier tegenaan? In hoeverre is het college er gerust op dat met de uitkomsten en aanbevelingen van dit onderzoek, de veiligheid van de bewoners van de zorginstellingen die niet door het onderzoek geraakt zijn, geborgd is?

Toelichting:
De provincie Noord-Holland onderzocht of zorginstellingen de regels voor brandveiligheid naleven. En of gemeenten de controle hierop beter had moeten borgen in hun organisatie. Dit gebeurde in 2019, voordat de Covid-19 crisis uitbrak. Tijdens het onderzoek werden bij zorginstellingen overtredingen geconstateerd die meestal direct aangepast konden worden. De provincie concludeert dat gemeenten meer aandacht moeten hebben voor de brandveiligheid in de zorginstellingen.

11 **Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van mw. Zaal behorende punten uit de c-agenda stellen)**

12 **Sluiting**

16:15

13 **C-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CvdK Van Dijk)**

13.a **Bestuur: Brief GS aan PS inz. Overzicht activiteiten Prinsjesfestival (C-agenda EFB 28-9-2020)**

14 **C-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)**

Provincie Noord-Holland

14.a **Economie: Kosten uitvoering Corona Overbruggingslening in Noord-Holland (COLNH) (c-agenda EFB 28-9-2020)**

Op 21 april hebben GS besloten over de uitvoering van de Corona Overbruggingslening (COL) in Noord-Holland, onder regie van het Innovatiefonds Noord-Holland. Daarbij is door de provincie een garantieverklaring aangegaan voor eventuele financiële tekorten als gevolg van de uitvoering van de COL. Het Innovatiefonds Noord-Holland heeft de provincie nu gevraagd het verwachte exploitatietekort in 2020 voor de COL ter hoogte van circa €600.000 (uitgaande van de prognose volgens het midden-scenario) te dekken, en om eenmalig een voorfinanciering ad. €600.000 te verstrekken voor de uitvoering van de COL in de jaren 2020-2026.

14.b **Bestuur: Verslag BO provincie met college Landsmeer en brief Landsmeer over bestuurlijke toekomst (C-agenda EFB 28-9-2020)**

15 **C-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)**

15.a **Financien: Mail met bijlagen Artis inz steun Ec. herstel en duurzhfonds (C-agenda EFB 28-9-2020; geanonimiseerd; contactgegevens mailer vindt u op de besloten Statensite)**

Technische vragen cie EFB 28-09-2020						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
1	GL; hr. Zaal	6a	Mw. Pels	Nota leningen en garantstellingen.	In paragraaf 4.1 staat dat de provincie 'het gesprek zal aangaan' over duurzaamheid en goed werkgeverschap. Hoe wordt de uitkomst van dit gesprek vastgelegd en tot formeel onderdeel van de overeenkomst tot lening of garantstelling gemaakt?	De vaststellingen en conclusies van het gesprek over duurzaamheid en goed werkgeverschap worden in een verslag vastgelegd met instemming va beide partijen. Het verslag van vaststellingen en conclusies maakt daarna onderdeel uit van het aanvraagdossier en wordt toegevoegd aan het GS besluitvormingsdossier over het verstrekken van een garantie of lening. Daarnaast worden de gemaakte afspraken tussen aanvrager van de garantie of lening en de provincie Noord-Holland bij een lening vastgelegd door het afsluiten van een leningsovereenkomst en bij garanties door het afsluiten van een akte van borgtocht.
2	CDA; mw. Kuiper	6a	Mw. Pels	Nota leningen en garantstellingen.	Op pagina's 6 en 9 wordt gesproken over 'ingrijpende gevolgen', zoals hoog strategisch belang, hoog financieel risico en/of hoog politiek-bestuurlijke gevoeligheid. - Wat is de definitie van hoog in dit verband? - Wie bepaald dat en op welk moment? Indien deze afweging door GS wordt gemaakt, hoe kunnen	Voor het strategisch belang en het financieel belang is de risicoafweging en het proces van risicomanagement conform de nota Risicomanagement en Weerstandsvermogen richtinggevend voor het bepalen van de kwalificatie hoog. Voor het strategisch belang houdt ingrijpend gevolg in dat geen grote imagoschade op mag treden als gevolg van het door eigen provinciaal toedoen niet halen van de strategische doelstellingen. Onder grote imagoschade wordt verstaan dat de Provincie Noord-Holland gedurende meerdere dagen negatief in het provinciebrede of landelijke nieuws is. Voor het financieel risico ontstaat een ingrijpend gevolg als uit de risicobeoordeling blijkt dat de kans op verlies of schade hoger is dan 30 %. Voor het bepalen van de

Technische vragen cie EFB 28-09-2020						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					PS deze afweging controleren?	politiek-bestuurlijke gevoeligheid is de actuele maatschappelijke en beleidscontext relevant. Het bepalen ervan is niet in een eenduidige richtlijn en niet in harde criteria te vatten. Het college van GS maakt een integrale afweging van de risico's en de gevolgen tijdens het voorbereidings- en het besluitvormingsproces over de aanvraag van een garantie of lening. Hierbij staat het belang van transparant omgaan bij het maken van de afwegingen en de keuzes voorop. Bij de afweging van individuele leningen heeft PS geen rol. Op basis van de periodieke informatievoorziening over garanties en leningen in de reguliere planning en control cyclus en de actieve informatieplicht kan Provinciale Staten controleren of de gestelde kaders in de Leningen en Garantstellingen worden nageleefd.
3	CDA; mw. Kuiper	14c	Mw. Zaal	Brief over verruiming voorwaarden evenementensponsoring.	Voor de verruiming voorwaarden evenementensponsoring wordt de onderbesteding op het sponsorbudget in 2020 ingezet. Kan er een indicatie gegeven worden van het beschikbare bedrag?	Medio 2020 werd een onderbesteding op het sponsorbudget 2020 voorzien van ongeveer € 225.000,-. Deze onderbesteding werd veroorzaakt door het wegvallen van evenementen (door corona) en minder uitgaven t.b.v. activatie rondom deze evenementen. Met het verruimen van de sponsorvoorwaarden verwachten we meer evenementen te kunnen ondersteunen en het sponsorbudget 2020 volledig te kunnen besteden.

Technische vragen cie EFB 28-09-2020						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
4	PvdD; statenlid Kostic	14c	Mw. Zaal	Brief over verruiming voorwaarden evenementensponsoring.	1. Wat wordt precies verstaan onder "groot" bij de voorwaarde "mogelijkheden voor een grote zichtbaarheid"? Welke criteria worden daarvoor gebruikt? 2. Komen alleen grootschalige events in aanmerking of zijn er ook mogelijkheden voor meer kleinschalige, maar voor de samenleving waardevolle events? 3. "Sportevenementen [...] vanaf NK-niveau en OKT's". Betekent dit dat breedtesportevenementen niet in aanmerking komen? Erkent de provincie het grote belang van	1.Grote zichtbaarheid heeft betrekking op zichtbaarheid van het sponsorship van de provincie voor (bijv. op website), tijdens (bijv. met vlaggen of hekdoeken) en na afloop van het evenement (bijv. in media of op social media). Daarnaast wordt gekeken naar belangstelling van de media voor het evenement. 2. Grootschalige en kleinschalige evenementen komen in aanmerking, als ze maar een bovenregionale uitstraling hebben. 3. In de uitgangspunten evenementensponsoring 2020-2023 staat het volgende: Grote sportevenementen kunnen we alleen ondersteunen als een deel van de sponsorbijdrage wordt gebruikt voor de realisatie van (inclusieve) side-events die breedtesport stimuleren of voor het verduurzamen van het evenement. Dit is ook van toepassing bij de verruimde sponsorvoorwaarden. 4. ja

Technische vragen cie EFB 28-09-2020						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					breedtesport voor burgers, juist in deze tijden? 4. Moeten evenementen aan alle zeven nieuwe basisvoorwaarden voldoen om in aanmerking te komen voor sponsoring?	
5						
6						

Inspreken bij een vergadering van een Statencommissie

U kunt als inwoner of vertegenwoordiger van een organisatie of bedrijf inspreken bij een onderwerp dat op de agenda van een commissievergadering staat, als dat inhoudelijk wordt besproken. Als u wilt inspreken dan moet u zich een werkdag van tevoren en vóór 15.00 uur aanmelden bij de commissieadviseur van de Statencommissie. U mag maximaal 5 minuten inspreken.

Vanwege de coronamaatregelen is de toegankelijkheid bij commissievergaderingen beperkt. Tijdens het inspreken kan alleen de inspreker zelf bij de vergadering aanwezig zijn. Na de inspreekbeurt en het beantwoorden van eventuele vragen, kunt u de het verloop van de vergadering verder volgen via een scherm in een andere ruimte: de Johan Remkeszaal.

Als u vragen wilt stellen of uw mening wilt geven over een onderwerp dat niet op de agenda staat maar dat wel bij de beleidsvelden van een commissie thuishoort, kan dat tijdens het ‘inspreekhalfuur’. Dat is het eerste halfuur van de commissievergadering. U krijgt maximaal 3 minuten spreektijd. Statenleden kunnen eventueel kort reageren op uw verhaal.

Volg de commissievergaderingen online

Belangstellenden wordt verzocht om de commissievergaderingen online te volgen. Alle vergaderingen van Statencommissies worden live uitgezonden via: https://noord-holland.stateninformatie.nl. Ook kunnen belangstellenden de vergaderingen later terugkijken.

De publieke tribune is tijdelijk gesloten

Door de coronarichtlijnen kunnen toehoorders tijdelijk niet fysiek bij commissievergaderingen aanwezig zijn. Voor belangstellenden die toch naar het provinciehuis in Haarlem willen komen is een aparte ruimte ingericht. In de Johan Remkeszaal kan een beperkt aantal toehoorders op een scherm een agendapunt volgen van de commissievergadering die op dat moment plaatsvindt. Belangstellenden die dat willen moeten zich vooraf aanmelden voor een specifiek agendapunt. Dat kan tot uiterlijk een werkdag van tevoren, vóór 15.00 uur via het aanmeldformulier. Daarna ontvangen zij bericht of zij het agendapunt als toehoorder kunnen komen volgen. De toewijzing van het beperkte aantal plaatsen vindt plaats op volgorde van aanmelding.

De starttijden van agendapunten die in de agenda staan vermeld zijn richttijden. Dat betekent dat toehoorders mogelijk in de tuin van het provinciehuis moeten wachten tot het agendapunt begint waar zij zich voor hebben aangemeld. Als er geen of weinig insprekers zijn voor het inspreekhalfuur, dan kan een agendapunt eerder aan de orde komen dan staat vermeld.

Coronaregels

Vanwege de coronarichtlijnen moet de Statengriffie van iedere inspreker en toehoorder het e-mailadres en telefoonnummer registreren. Deze gegevens worden tot 2,5 week na de vergadering bewaard en daarna verwijderd uit de administratie. Mondkapjes zijn niet verplicht in het provinciehuis. Wel gelden de gebruikelijke coronamaatregelen, zoals geen handen schudden en anderhalve meter afstand houden. Belangstellenden die ziek zijn of klachten hebben, wordt gevraagd om thuis te blijven.

Verslag concept

Statencommissie Economie, Financiën en Bestuur

Datum	:	28 september 2020
Commissievoorzitter (plv.)	:	mw. S. Doevendans
Commissiegriffier	:	mw. M. de Zwart
Telefoonnummer/e-mail	:	zwartm@noord-holland.nl

Aanwezig:		
Commissievoorzitter		mw. S. Doevendans
Commissiegriffier		mw. M. de Zwart
Leden van de commissie	FvD	mw. J. Vastenhouw, mw. A. Nanninga
	GL	mw. T.K. van Wijnen, dhr. R. Zaal
	VVD	mw. M. van Meerten, dhr. G. Hartog
	D66	mw. A. Kapitein, dhr. E. Kanik
	PvdA	dhr. J. Carton
	PVV	mw. I. Bezaan
	SP	dhr. W. Hoogervorst, mw. M. van Oorsouw
	CDA	mw. W. Koning
	PvdD	dhr. F. Zoon, Ines Kostiç
	50plus/PvdO	--
	CU	dhr. C. van den Heuvel, dhr. M. Klein
	DENK	--
	Fractie Baljeu	--
College van GS		mw. Z. Pels, mw. I. Zaal
Afwezig met bericht		dhr. J. Dulfer (GL), mw. C. Kuiper (CDA), dhr. D. Heijnen (CDA), dhr. R. Dekker (FvD)
Notulist		Verslagbureau Moneypenny/mw. H. Mutsaerts

Agenda

1. Opening en mededelingen
2. Vaststelling van de agenda, verslag van de vorige vergadering, strategische agenda en moties- en toezeggingenlijsten
   2.a. Vooruitblik op de komende vergadering(en) a.d.h.v. strategische agenda
3. Rondvraag portefeuille dhr. Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa

4. Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
5. Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan, maar wel tot de portefeuille van de commissie behoren
6. A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)
   6.a: Financiën: Voordracht Nota Leningen en Garantstellingen
7. Rondvraag portefeuille mw. Pels en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
8. A-agenda Algemeen
   8.a. Voordracht voor de herbenoeming van de bestuurder-directeur van de Randstedelijke Rekenkamer
9. A-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)
   9.a. Initiatiefvoorstellen tot wijziging Referendumverordening van Forum voor Democratie en advies van GS over de initiatiefvoorstellen
10. B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk 15:50 Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)
    10.a IBT: agenderingsverzoek van de hr. Hartog (VVD) om brief 13a: Brief GS aan PS inz. Rapport brandveiligheid zorginstellingen provincie Noord-Holland op de b-agenda te bespreken.
11. Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
12. Sluiting
13. C-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CvdK Van Dijk)
    13.a Bestuur: Brief GS aan PS inz. Overzicht activiteiten Prinsjesfestival (C-agenda EFB 28-9-2020)
14. C-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)
    14.a Economie: Kosten uitvoering Corona Overbruggingslening in Noord-Holland (COLNH) (c-agenda EFB 28-9-2020)
    14.b Bestuur: Verslag BO provincie met college Landsmeer en brief Landsmeer over bestuurlijke toekomst (C-agenda EFB 28-9-2020)
15. C-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)
    15.a Financiën: Mail met bijlagen Artis inz steun Ec. herstel en duurzhfonds (C- agenda EFB 28-9-2020; geanonimiseerd; contactgegevens mailer vindt u op de besloten Statensite)

Agenda

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de commissievergadering om 13.20 uur en heet alle aanwezigen welkom. De aanwezigen worden erop gewezen dat zij de coronamaatregelen strikt in acht moeten nemen. Afmeldingen zijn ontvangen van dhr. Dulfer (GL) en die wordt vervangen door mw. Van Wijnen. Dhr. Heijnen (CDA) en mw. Kuiper (CDA) worden vervangen door mw. Koning. Dhr. Dekker (FvD) heeft zich afgemeld.
De commissie waardeert het aanbod van de gemeente Bergen voor een werkbezoek. Gekeken zal worden of er een geschikte datum gevonden kan worden. De maandagen zitten behoorlijk vol. Per mail zal verder worden gecommuniceerd.

2. Vaststelling van de agenda, verslag van de vorige vergadering, strategische agenda en moties- en toezeggingenlijsten

De **voorzitter** constateert dat de agenda ongewijzigd wordt vastgesteld, evenals de lijst van moties en toezeggingen, de strategische agenda en het verslag van 31 augustus 2020.

2.a. Vooruitblik op de komende vergadering a.d.h.v. strategische agenda

De **voorzitter** meldt dat voor de vergadering op 26 oktober a.s. de volgende punten op de agenda staan: begroting 2021, blauwdruk motie 42, voordracht startnotitie Europa, voordracht begroting IPO 2021 (de ps vergadering waarin de voordracht vastgesteld moet worden ligt net als vorig jaar na de AV vergadering waarin de begroting vastgesteld wordt; de

opmerkingen van de commissie zullen aan de AV leden worden meegegeven; pro forma het besluit in PS) en de voordracht controleprotocol jaarrekening 2020.

3. Rondvraag portefeuille dhr. Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa

De **voorzitter** meldt dat zich geen insprekers hebben aangemeld.

4. Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vraagt een terugkoppeling van de activiteiten die hebben plaatsgevonden in het kader van het Prinsjesfestival en hoe de toegankelijkheid was georganiseerd, zie C-agenda, 13.a.

De **voorzitter** meldt dat deze vraag schriftelijk wordt beantwoord vanwege de afwezigheid van dhr. Van Dijk (CdK).

5. Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan, maar wel tot de portefeuille van de commissie behoren

De **voorzitter** meldt dat zich geen insprekers hebben aangemeld.

6. A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)

6.a: Financiën: Voordracht Nota Leningen en Garantstellingen

Dhr. **Hartog** (VVD) heeft de nota met veel plezier gelezen, maar een aantal passages is onduidelijk, zoals op blz. 4 onder 2: “Deze nota biedt een leidraad aan GS ….. , maar bevat geen grondslag voor het verstrekken van deze instrumenten.” Deze zin wordt gelezen als dat wordt gezegd dat de bepalingen in de nota niet kunnen leiden tot de verplichting om een garantstelling te verstrekken. Maar op basis waarvan wordt dan de afweging gemaakt, zeker omdat de uitvoeringsregeling die tot op heden als leidraad wordt gebruikt, wordt ingetrokken. Blz. 5, 4.1: “De provincie verwacht bij het verstrekken van leningen en/of garantstellingen dat door de aanvrager actief stappen worden gezet op belangrijke thema’s zoals duurzaamheid, diversiteit en eerlijke arbeidsvoorwaarden net zoals de provincie dat doet.” Hoe moet een aanvrager voldoen aan dezelfde eisen als een provincie? Wat wordt verstaan onder ‘actief stappen zetten’ als het voor de aanvrager voor een goede taakvervulling niet nodig of onmogelijk is om op deze thema’s te acteren? De VVD stelt niet voor om andere waarden te hanteren, maar de rol van een verbonden partij kan niet vereenzelvigd worden met die van de provincie.

Mw. **Koning** (CDA) meldt dat de Randstedelijke Rekenkamer als belangrijkste aandachtspunt de betrokkenheid van PS bij de verstrekking van een lening of garantstelling heeft benoemd. Het is verbazend dat qua informatievoorziening nu enkel naar de P&C-cyclus wordt verwezen. Is een aparte bespreking hiervan niet beter? GS kunnen bij ingrijpende gevolgen afwijken van begrotingskaders, maar wat wordt verstaan onder ‘ingrijpende gevolgen’? Een duidelijke definitie van dit begrip is van belang om misverstanden in de toekomst te voorkomen. Het CDA gaat akkoord met de voordracht.

Mw. **Kapitein** (D66) gaat akkoord met de voordracht. Waarom is geen combinatie ter bespreking voorgelegd van deze voordracht met de revolverende fondsen?

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vraagt of deze nota een opvolger van een eerdere nota is. Kunnen GS aangeven waarom zij wél een lening of garantstelling kunnen verstrekken wanneer een bank daar niet toe bereid is? Wat is de definitie van 'ingrijpende gevolgen'? De definitie van 'publiek belang' is omschreven door de WRR. Hanteren GS dezelfde definitie ook in deze nota? In de stukken van de P&C-cyclus worden toegekende leningen en garantstellingen genoemd, evenals de subsidies Buiten Uitvoeringsregeling. De SP heeft al eerder gevraagd om een toelichting op de subsidies[1]. Waar zijn deze voor bedoeld en wat is ermee gebeurd? Dat is ook gewenst voor leningen en garantstellingen, omdat PS dan beter toezicht kunnen houden op de geldstromen. Gaat de gedeputeerde hier aandacht aan besteden?

Dhr. **Zaal** (GL) stemt in met de voordracht. In het kader van punt 4.1 worden GS gevraagd om periodiek verslag te doen van gesprekken met aanvragers van leningen of garantstellingen en aan te geven welke concrete acties door de aanvragers worden ingezet om aan de voorwaarden te voldoen.

Mw. **Bezaan** (PVV) meent dat de provincie zo weinig mogelijk leningen en garantstellingen moet verstrekken want het gaat om publiek belastinggeld en de provincie is geen bank. De PVV stemt niet in met de voordracht.

Dhr. **Carton** (PvdA) meldt dat een van de aanbevelingen van de Rekenkamer het betrekken van PS is bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen. Hij vraagt of het voldoende is om deze aanbeveling vorm te geven wanneer 'PS op passende wijze worden geconsulteerd'. Wat houdt consulteren precies in?

Dhr. **Zoon** (PvdD) vraagt of wordt uitgegaan van activiteiten die aansluiten bij provinciale taken of dat hier naartoe wordt geschreven. Als voorbeeld wordt het verdiepen voor de installatie van de zeesluis genoemd. Hiervan is uiteindelijk een provinciale taak gemaakt. Er zijn redenen om af te wijken van de doelstellingen en in dat geval wordt door GS een toelichting gegeven aan PS. Gebeurt dit vooraf of achteraf? De voorkeur gaat uit naar vooraf. Hoe wordt het Pallas-debacle voorkomen waar de provinciale lening 'onder water staat'?

Gedeputeerde **Pels** antwoordt als volgt. GS hebben bedoeld aan te geven dat de provincie op basis van de nota nooit verplicht kan worden om een lening te verstrekken. In de nota is omschreven hoe de afweging gemaakt wordt. Wanneer een uitzondering wordt gemaakt op het beleid van de begroting, dan komt men terug naar PS. Het mandaat voor de afweging ligt bij GS, maar het moet wel passen bij het gezamenlijke doel zoals vastgelegd in de begroting. De rol van PS wordt dus ten opzichte van nu groter. Deze voordracht is een opvolger van het eerdere beleid, in deze voordracht zijn de aanbevelingen van de Rekenkamer verwerkt. Extra inspanningen op het gebied van duurzaamheid, eerlijke arbeidsvoorwaarden en inclusiviteit: het is moeilijk om hier een standaarddefinitie voor op te stellen, mede omdat verbonden partijen of organisaties aan wie een lening wordt verstrekt, allemaal verschillend zijn. Daarom is een open formulering opgesteld. Het aantal medewerkers bij een bedrijf van 2 of 1.300 leidt al tot grote verschillen in de beoordeling van deze thema's, maar wat de provincie zelf

[1] Zie voor subsidies buiten de uitvoeringsregeling de beantwoording van technische vraag 5 van D66 bij vergadering EFB 31 augustus (bij agenda bijlagen)

doet, wordt ook van anderen gevraagd. Het actief zetten van stappen is een aanzet om het (terugkerende) gesprek te voeren met de betreffende partij. Dit gesprek kan uiteraard worden gevoerd voorafgaande aan het verstrekken van een lening, maar met partijen die al een lening hebben ontvangen, worden deze gesprekken ook doorlopend gevoerd. Na een jaar wordt de stand van zaken gemonitord. Het is onmogelijk om grote impact of ingrijpende gevolgen vooraf te definiëren, want wie had bijvoorbeeld de coronacrisis verwacht? Wanneer inderdaad sprake is van een grote impact of ingrijpende gevolgen, dan komen GS terug bij PS om dit te bespreken. De afgelopen jaren hebben zich overigens nog geen ingrijpende gevolgen voorgedaan die consequenties hadden voor uitstaande leningen. Wanneer motie 42 is uitgewerkt, wordt een blauwdruk voorgelegd met een financieel instrumentarium waarvan een lening onderdeel zou kunnen zijn. De definitie van de WRR wordt gehanteerd. Subsidies vallen onder de portefeuille van dhr. Stigter, dus de vraag van de SP zal schriftelijk bij hem ter beantwoording aangemeld worden. PS worden in de begroting en jaarrekening geïnformeerd over lopende leningen, maar om te voorkomen dat de begroting qua grootte te veel uit de hand loopt, is het handig wanneer PS aangeven op welke thema's men nog specifieke informatie mist om het goede gesprek te kunnen voeren. Wanneer taken en doelen van te verstrekken leningen voor activiteiten niet binnen de begrotingscyclus passen, dan komt men terug bij PS. De business case Pallas heeft geleid tot het strakker sturen op het risicomanagement en PS hebben een duidelijke rol gekregen. In antwoord op de vraag van D66 over revolverende fondsen, de gedeputeerde heeft meermaals haar voorkeur uitgesproken voor het combineren van de bespreking van diverse thema's in een commissie. De commissie bepaalt echter zelf haar agenda.

Tweede termijn

Dhr. **Hartog** (VVD) constateert dat GS oog hebben voor de menselijke maat. Het is een hamerstuk.

Dhr. **Zoon** (PvdD) is blij dat er beter wordt gelet op de lopende en toekomstige leningen. Het is een hamerstuk.

De **voorzitter** constateert dat de voordracht als hamerstuk kan worden doorgeleid naar de PS-vergadering van 5 oktober, de PVV tegen de voordracht is en vraagt om de specifieke informatie die men mist in de begroting aan te geven bij de griffier van de commissie.

7. <u>Rondvraag portefeuille mw. Pels en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa</u>

Ines **Kostiç** (PvdD) heeft een aantal vragen over de invulling van het Noodfonds sociale infrastructuur. Hebben GS de brief van de opvangcentra van wilde dieren ontvangen? Klopt het dat deze centra bij voorbaat zijn uitgesloten van gelden van moties 41 en 42 vanwege de gestelde voorwaarden? Zijn GS bereid om samen met de centra te bekijken of en hoe de voorwaarden kunnen worden aangepast zodat zij hier ook voor in aanmerking komen of komt er een voorstel bij de begroting 2021?

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat er twee stappen worden gezet: eerst wordt beoordeeld of dierenopvangcentra aanspraak kunnen maken op de gelden uit beide moties 41 en 42, gezien de gestelde voorwaarden. Het is niet wenselijk om de voorwaarden nog aan te passen aangezien deze door PS zijn vastgesteld. Als de centra niet onder de voorwaarden van de

moties vallen, dan heeft de gedeputeerde al toegezegd in gesprek te gaan met de centra over de coronaschade en of deze mogelijk op een andere manier kan worden vergoed. Hier is men druk mee bezig en PS worden geïnformeerd over de resultaten.

8. A-agenda Algemeen
   8.a. Voordracht voor de herbenoeming van de bestuurder-directeur van de Randstedelijke Rekenkamer

De **voorzitter** constateert dat er geen vragen zijn ingediend voor mw. Van Wijnen, die aanwezig is bij dit agendapunt om eventuele vragen te beantwoorden.

Mw. **Van Oorsouw** (SP) is blij met het feit dat mw. Hoenderdos heeft aangegeven de onderzoeksmethoden te willen uitbreiden met enquêtes om daarmee burgers actief te bevragen.

De **voorzitter** concludeert dat de commissie akkoord gaat met het doorleiden van de voordracht als hamerstuk naar de PS-vergadering van 5 oktober.

9. A-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)
   9.a. Initiatiefvoorstel tot wijziging Referendumverordening van Forum voor Democratie en advies van GS over de initiatiefvoorstellen

Mw. **Vastenhouw** (FvD): Voorzitter, FVD heeft kennisgenomen van het advies van GS op onze initiatiefvoorstellen ten aanzien van de referendumverordening. Het constructieve voorstel van FvD wordt afgeraden. Gezien het feit dat het verbeteren van de verordening zo laagdrempelig maar tegelijk zo revolutionair kan zijn, had een opener houding vanuit GS meer getuigd van betrokkenheid bij de inwoners van Noord-Holland. Graag ga ik namens FvD in volgorde kort in op de punten die door GS in de brief zijn genoemd. Inleiding: GS merken op dat de referendumverordening sinds de vaststelling in 2018 weliswaar niet tot een referendum heeft geleid, maar dat dit niet betekent dat de huidige referendumverordening niet werkt. Dat de referendumverordening enkele belemmeringen heeft, is waarschijnlijk. FvD brengt in herinnering dat de initiatiefvoorstellen alleen een aantal kleine wijzigingen beogen ter verbetering. Dit is essentieel; de 'instrumenten' van burgerparticipatie die de provincie noemt, zoals 'inspreken tijdens vergaderingen', 'indienen van zienswijzen' en 'meedoen in participatietrajecten' zijn geen goede alternatieven. Voorstel tot wijziging artikel 4: het eerste punt: wijziging van artikel 4 (de meerderheid van 30% van het totale aantal kiesgerechtigden die zich uitspreekt in het referendum). Een discussie over 'uitkomstdrempel' of 'opkomstdrempel' daargelaten, is het een feit dat er een voorwaarde gesteld wordt aan een geldige uitslag. Dit is de kwalificatie van 30% van het totale aantal stemgerechtigden. Met andere woorden: er is een drempel en die zou er wat FvD betreft niet moeten zijn. FvD is blij dat GS even verderop met ons van mening zijn dat drempels tot strategisch stemmen kunnen leiden. In dit verband noemen GS ook nog eens terecht 'de no-show paradox'. Precies dat soort inzichten: de obstakels die drempels creëren, signaleerde FvD en dat leidde tot deze initiatiefvoorstellen. Een 'uitkomstdrempel' kan daarbij leiden tot ontmoediging en onduidelijkheid bij de inwoners van Noord-Holland. FvD opteert daarom voor het weglaten van de drempel, nu de uitspraak om te beginnen slechts raadgevend is. Ondanks deze gezamenlijke inzichten geven GS een negatief advies. GS merken op dat onze 'Staten relatief kort geleden de verordening vastgesteld hebben en de uitkomstdrempel bewust [hebben] gekozen'. Hier dient opgemerkt te worden dat PS vierjaarlijks verandert en nu een geheel

andere samenstelling heeft dan in 2018, toen de verordening werd aangenomen. Verder hebben er zich sinds 2018 verschillende maatschappelijke ontwikkelingen voorgedaan; provinciaal en nationaal, die hebben geleid tot nieuwe belangstelling voor het referendum. Het is alsof je tegen een zieke patiënt zegt: “nee, u krijgt de nieuwe beter werkende medicijnen niet, want twee jaar geleden heeft u al iets betere gekregen. Door de sterk gegroeide afstand tussen bestuur en bevolking is een directe stem meer dan ooit gewenst. Met andere woorden: de situatie is flink veranderd sinds 2018. Voorstel tot wijziging artikel 10: dan het tweede punt, wijziging artikel 10 (verlenging van de termijn voor het doen van een kennisgeving.) In de reactie op ‘voorstel tot wijziging artikel 10’ stellen GS dat een termijn van drie dagen vóór een besluit, voor het doen van een kennisgeving ‘ons inziens haalbaar’ is. FvD vraagt zich af waarop GS dit baseren, nu dit niet uit de brief blijkt. Zoals opgemerkt in de voorstellen, is het niet realistisch om te verwachten dat hardwerkende Noord-Hollanders in de praktijk continu bijhouden wat er op onze agenda staat. Ook zijn de meeste Noord-Hollanders niet bekend met het systeem van commissies en Statenvergaderingen en ook dát overgrote deel heeft recht op een directe stem. Daarom is de termijn van drie dagen voor een kennisgeving in de praktijk onredelijk. FvD ziet simpelweg niet wat erop tegen is om deze termijn (iets) te verlengen. Verderop stellen GS dat zo’n verlenging van de termijn ‘ongewenste bijeffecten’ heeft en laat met dit subjectieve oordeel zien wat de echte bezwaren voor GS zijn. ‘Ongewenste bijeffecten’ voor wie? Voor GS overduidelijk. En wat voor bijeffecten? Gedoe? GS zitten namelijk helemaal niet te wachten op vervelende Noord-Hollanders die hun zorgen uiten. Vervolgens merken GS op dat ‘de inwerkingtreding van elk referendabel besluit standaard met twee weken zou moeten worden opgeschort in afwachting van een eventuele kennisgeving’ en dat: ‘Een dergelijke opschorting het vaststellen en implementeren van provinciaal beleid en provinciale regelgeving structureel [zal] vertragen.’ Dit is een onlogische voorstelling van zaken. Een referendabel besluit zou natuurlijk pas opgeschort hoeven te worden alleen indien en wanneer een kennisgeving gedaan wordt. Gegeven dat een referendum zeldzaam blijft, betekent dit dat slechts bij hoge uitzondering een besluit hoeft te worden opgeschort. Daarnaast vindt FvD het getuigen van bestuurlijke arrogantie dat een eventuele vertraging van beleid een argument zou kunnen zijn tégen democratie. Bovendien geldt natuurlijk de uitzondering van artikel 11 lid 3 van de Referendumverordening 2018: dat bij referendabele besluiten waarvan ‘de inwerkingtreding’ geen uitstel kan lijden, PS de inwerkingtreding kunnen bepalen. Deze bepaling omzeilt dus sowieso al een opschorting van de belangrijkste besluiten. Voorstel tot wijziging artikel 14. Dan het derde punt. Wat betreft de drempel van 10.000 voor een inleidend verzoek, merken GS op dat ‘de gekozen drempel passend wordt geacht vanwege de aard van de besluiten die PS gewoonlijk nemen: het zijn complexe besluiten die vaak een raakvlak hebben met of direct samenhangen met andere besluiten (al dan niet van andere overheden) en die de gehele provincie raken. De gevolgen van het terugdraaien ervan kunnen zeer groot zijn.’ Dit is een opmerkelijke alinea. De referendumverordening is er juist vanwége de brede besluiten die PS nemen, waarvan de gevolgen voor iedere Noord-Hollander groot kunnen zijn, op welke gebieden dan ook. Dát is democratie. FvD begrijpt dat GS liever ongestoord hun gang zouden gaan, maar een democratie eist toch echt wat anders. Dat de drempel te hoog is, blijkt simpelweg uit het feit dat de drempel één-op-één is overgenomen uit de landelijke Wet Raadgevend Referendum, en blijkt ten tweede uit de vergelijking met andere provinciale referendumverordeningen, van bijvoorbeeld Utrecht en Limburg, die lager zijn. Dit kan niet genegeerd worden. Voor het onderbouwen van de hoge drempel verwijzen GS vervolgens naar het ‘Samenwerkingsprogramma Democratie Actie (BZK/VNC)’. Dit Samenwerkingsprogramma is echter een (breed) overheidsinitiatief dat pas actief is sinds november 2018, na het

intrekken van het landelijke raadgevende referendum. Het is het bekende verhaal van de slager. Verderop stellen GS dat bij andere provincies 'nog geen ervaring is opgedaan met welke drempel dan ook'. Hieruit concludeert FvD dat GS niet op de hoogte zijn van het op het moment lopende referendum-initiatief in Zeeland door Stichting Zeeland Tolvrij. En inderdaad: de Zeeuwse referendumverordening eist slechts 1.000 handtekeningen voor een inleidend verzoek. GS sluiten dit punt af met speculatieve termen als 'ad-hoc besluitvorming' en 'incidentele burgerbetrokkenheid'. Door 'incidentele burgerbetrokkenheid' zou er geen rekenschap worden afgelegd voor de gevolgen van keuzes. 'Korte-termijn deelbelangen prevaleren dan al gauw boven het algemeen belang op de langere termijn wat als onwenselijk wordt beschouwd.' Naast het feit dat Noord-Hollanders geen rekenschap tegenover zichzelf hoeven af te leggen na een referendum-resultaat en dat burgers ten opzichte van reguliere verkiezingen, veel méér betrokken zijn bij een referendumonderwerp komt in dit laatste deel naar voren wat in de hele brief al doorschemert: namelijk dat GS van Noord-Holland tegenstander zijn van het referendum. FvD benadrukt dat het instrument hier zelf niet ter discussie staat: Noord-Holland héέft een mogelijkheid tot referendum. Hier liggen enkel de initiatiefvoorstellen voor, die het referendum beogen te verbeteren. Digitale wijzigingen, Dan het punt van de digitale wijzigingen. FvD was verheugd met de toezegging van de Commissaris van de Koning van 15 juni 2020 om digitale mogelijkheden op te zetten, en wacht deze ontwikkelingen verder af. Wel blijft FvD kritisch en willen we benadrukken dat de digitale mogelijkheden dienen te gelden voor de drie fases: kennisgeving, inleidend verzoek én definitief verzoek. Voor alle inwoners van Noord-Holland moet het altijd glashelder zijn hoe een verzoek kan worden ingediend. Kosten. Wat betreft het punt kosten merkt FvD op dat de kostenraming niet alleen speculatief en vaag is (Oekraïnereferendum en 'navraag bij andere overheden') maar ook ongepast. Afgezien van het feit dat per referendum gekeken kan worden naar de dekking, zouden kosten van een mogelijk referendum namelijk geen argument mogen zijn tegen het houden van een referendum. Evenmin is dit een factor die GS in dit advies zouden moeten betrekken. Het referendum is immers een instrument van PS vóór Noord-Hollanders. In die zin hebben GS gewoon niet onbevooroordeeld naar de voorstellen gekeken. Als laatste heeft FvD vragen over de niet directe vormen van democratie. Voor dergelijke vormen van burgerparticipatie komt de CvdK begin volgend jaar met een plan, omdat er verbeteringen en vernieuwingen dienen te komen. FvD is benieuwd op welke grond en ziet hiermee dé gelegenheid voor het provinciaal referendum. Aangezien GS de kosten van een referendum bij iedere gelegenheid benoemen, is FvD natuurlijk benieuwd naar de kosten van de andere vormen. Tot slot: Hebben PS wél onbevooroordeeld naar de voorstellen gekeken en gunnen zij de Noord-Hollander een écht democratisch instrument? Immers, er staat een mooie paragraaf over onze bestuurscultuur en participatie in het coalitieakkoord onder hoofdstuk 5 'Openbaar Bestuur'. Volgende week brengt FvD de initiatiefvoorstellen in stemming, evenals een motie waarin PS hun intentie uitspreken het 'Bindend Provinciaal correctief referendum' op de agenda te zetten, zodra deze landelijk kan worden ingevoerd. Dank u hartelijk.

Mw. **Kapitein** (D66) vindt het erop lijken dat FvD heeft gezocht naar kleine wijzigingen in de verordening om iets te kunnen doen met het referendum, terwijl op dit moment in de Tweede Kamer op initiatief van de SP en D66 grote wijzigingen worden besproken met echt ingrijpende gevolgen, zeker op provinciaal niveau. Het was beter geweest wanneer FvD de nu aangekondigde motie correctief bindend referendum eerdervhad voorgelegd, dan hadden partijen deze kunnen meenemen in de bespreking.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) merkt op dat nog geen enkele andere partij al een motie heeft rondgestuurd. Vandaag is de eerste gelegenheid om deze aan te kondigen.

Mw. **Kapitein** (D66) constateert dat het voorstel in de Tweede Kamer grotere gevolgen heeft. Daarom wordt geen steun gegeven aan de minimale wijzigingen die FvD voorstelt, want de huidige verordening is goed doordacht, hoewel erkend wordt dat nog bewezen moet worden of deze in de praktijk voldoet, maar daar bestaat hij nog te kort voor. Een correctief referendum is effectiever dan een raadgevend referendum, daarom is men bij met het voorstel dat vorige week door de Tweede Kamer is aangenomen.

Mw. **Bezaan** (PVV) constateert dat uit de bijdrage van D66 blijkt dat er verkiezingen in aantocht zijn.

Mw. **Kapitein** (D66) benadrukt dat juist D66 zich de afgelopen jaren inzet voor het referendum. In de Tweede Kamer wordt geëxperimenteerd met een burgeramendement en daar vindt de discussie op 29 september over plaats. Het initiatiefvoorstel wordt niet ondersteund.

Mw. **Koning** (CDA) handhaaft haar bijdrage van 24 februari jl., het referendum is een zwaar instrument en daarom is het logisch om hier zware eisen aan te stellen, los van de kosten van ongeveer 5 miljoen euro per referendum en los van de gevolgen van het voorstel van FvD voor het proces van besluitvorming, want er zijn meerdere instrumenten voor inwoners om zich uit te spreken over wat zij van de provincie verwachten en hoe zij een inbreng bij een bepaald besluit kunnen leveren.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vraagt of het CDA het ermee eens is dat inspraak of burgerparticipatie van een andere orde is dan een referendum. Het CDA stelt dat een referendum niet nodig is omdat er andere vormen van inspraak mogelijk zijn. Kan het CDA hierop een toelichting geven?

Mw. **Koning** (CDA) zal in haar bijdrage nog ingaan op alle vormen van inspraak.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) vraagt welke andere vormen het CDA als een vorm van directe democratie ziet.

Mw. **Koning** (CDA) antwoordt dat het uitbrengen van een stem in de verkiezingen een vorm is van directe democratie. Daarnaast kunnen inwoners vier jaar lang via de politieke partijen invloed uitoefenen onder andere door in te spreken bij de fracties. Op die manier hebben zij altijd invloed op de democratie. Het CDA was nooit voorstander van een referendum, maar de referendumverordening wordt wel gerespecteerd. Men ziet geen aanleiding tot wijziging van de voorwaarden in de verordening, dus de reactie van GS wordt ondersteund.

Dhr. **Van den Heuvel** (CU) ondersteunt de reactie van GS. FvD spreekt enerzijds over kleine verbeteringen, anderzijds worden grote woorden gesproken over het feit dat de provincie niet blij is met de mogelijkheid dat bewoners kunnen meepraten en meedenken. Een referendum moet juist zelden kunnen worden ingezet, want het is niet de bedoeling om hiermee zand in de provinciale besluitvorming te gooien. Burgers kunnen inspreken bij de provincie en kunnen via politieke partijen hun mening kenbaar maken.

Dhr. **Carton** (PvdA) dankt FvD voor alle tijd en energie die is gestoken in het initiatiefvoorstel. Een raadgevend referendum is een uiterst zwaar middel om als bewoner invloed uit te kunnen oefenen op een besluit van PS, dus het is logisch dat hier drempels en voorwaarden aan worden gesteld. Er is enerzijds steun voor het voorstel van FvD om een evaluatie in te bouwen, maar anderzijds wordt de reactie van GS ondersteund, namelijk dat de drempels en voorwaarden passen bij de verordening voor de provincie. Omdat het als een soort noodrem functioneert, wil men daar niet aan sleutelen. Wel dient gekeken te worden naar een logisch moment voor een evaluatie van de verordening. Een referendum is het slotstuk van alle beschikbare instrumenten voor burgers om invloed uit te kunnen oefenen. Daarom is men benieuwd naar de Participatienota die in januari 2021 verschijnt en op welke manier het referendum hiervan deel uitmaakt.

Mw. **Bezaan** (PVV) vraagt zich af hoe de PvdA een evaluatie ziet, aangezien hieruit nooit kan blijken dat de opgelegde drempels te hoog zijn wanneer er nog nooit een referendum is gehouden. In dat kader is de eis van 10.000 handtekeningen ter ondersteuning van het referendum erg zwaar.

Dhr. **Carton** (PvdA) meent dat burgers de intentie hebben om inspraak te leveren op een bepaald besluit maar hij kan zich niet voorstellen dat als burgers een initiatief nemen voor een raadgevend referendum, ze niet serieus kijken naar wat er nu allemaal ligt. De huidige drempel van 10.000 in de verordening is passend voor een verzoek tot inzet van dit zware middel. Wanneer drempels niet worden gehaald, dan dient te worden nagegaan of de drempel te hoog is of dat er te weinig animo is.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) is blij met de constructieve houding van de PvdA. Het laatste nationale referendum op landelijk niveau hanteerde ook een drempel van 10.000, maar waarom zou men dezelfde drempel op provinciaal niveau toepassen? Dat is toch niet reëel met 2.8 miljoen inwoners in de provincie?

Dhr. **Carton** (PvdA) meent dat het zeker mogelijk moet zijn om 10.000 handtekeningen te verzamelen voor een provinciaal referendum bij een heel belangrijk besluit.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) hoort de PvdA tweemaal zeggen dat 10.000 handtekeningen passend zijn, maar hoe kijkt de PvdA naar de aantallen die andere provincies hanteren?

Dhr. **Carton** (PvdA) kan niet oordelen over andere provincies, maar met het oog op de wijze waarop de drempels tot stand zijn gekomen, vindt hij de motivatie van GS in deze ‘passend’. De PvdA wil graag meer aandacht voor de totale processen rond burgerparticipatie, zoals het vanaf het eerste begin betrekken van bewoners bij een te nemen besluit door de provincie, waardoor het onnodig is om een raadgevend referendum te organiseren.

Ines **Kostiç** (PvdD) constateert dat GS niet uitleggen waarom precies aan deze drempel wordt vastgehouden. Wil de PvdA niet weten waarom niet is gekozen voor een drempel van 3.000 zoals in Utrecht of Limburg? Wat is een goed moment om te evalueren?

Dhr. **Carton** (PvdA) volgt de argumentatie van GS hierin. De evaluatie moet onderdeel uitmaken van de evaluatie van het gehele beleid voor burgerparticipatie.

Dhr. **Zaal** (GL) heeft waardering voor de inspanningen van FvD, wel wordt afstand genomen van bepaalde bewoordingen, zoals dat GS niet zit te wachten op vervelende Noord-Hollanders die hun mening willen uiten. Die terminologie is helemaal niet nodig om het voorstel te onderbouwen.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) vraagt hoe GL het dan noemt als goed onderbouwde voorstellen van PS door het bestuur niet worden overgenomen, terwijl het gaat over het betrekken van inwoners.

Dhr. **Zaal** (GL) vindt dat GS overtuigend hebben beschreven waarom het nu niet verstandig is om het voorstel van FvD over te nemen. Het standpunt van GS wordt onderschreven, dus het voorstel van FvD wordt niet ondersteund, hoewel het goed is om kritisch te kijken naar de drempel wanneer pogingen tot een referendum hierop zouden stranden.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) dankt FvD voor het initiatiefvoorstel dat voortborduurt op de referendumverordening waarmee PS in 2018 akkoord zijn gegaan. Het voorstel van FvD schaaft de geldende verordening bij en leidt tot verbetering en dat wordt toegejuicht omdat een laagdrempelige procedure bijdraagt aan meer betrokkenheid van de inwoners naast een goed en gedegen georganiseerd burgerparticipatietraject. Voorstel A is het meest verregaand en de beste aanvulling op de bestaande verordening. Het voorstel van FvD wordt ondersteund.

Mw. **Van Meerten** (VVD) geeft complimenten aan FvD voor alle inspanningen. Al op 24 februari jl. is in de discussie aangegeven dat de VVD geen voorstander is van welk referendum dan ook, omdat complexe problemen hiermee worden teruggebracht tot een eenvoudige vraag. Voor de VVD geldt het als een soort noodrem. Aanpassingen ter verbetering worden gewaardeerd, maar men vindt het nu te vroeg om de verordening aan te passen. Een evaluatie van de verordening in de evaluatie van het bredere pakket van burgerparticipatie wordt ondersteund. De reactie van GS is overtuigend onderbouwd, daarom wordt het voorstel van FvD niet ondersteund.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vraagt of de VVD de uitkomst van een evaluatie in 2022 wel ondersteunt wanneer hieruit blijkt dat de drempels te hoog zijn.

Mw. **Van Meerten** (VVD) vindt dit een ‘wat, als’ discussie, maar mocht eerder dan 2022 blijken dat de drempel tot problemen leidt, dan moet hier zeker naar gekeken worden. Omdat het om een uiterste middel gaat, moet de drempel wel hoog zijn.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) vraagt of de VVD wel akkoord zou gaan met een verzoek voor een evaluatie van de verordening in combinatie met een evaluatie van de overige burgerparticipatie-instrumenten.

Mw. **Van Meerten** (VVD) wil zeker kijken naar een evaluatie van de verordening in de toekomst in combinatie met andere instrumenten, maar een evaluatie van het proces nu wordt niet gesteund. GS staan aan de lat om een dergelijke evaluatie uit te voeren.

Mw. **Bezaan** (PVV) dankt FvD voor de 3 initiatiefvoorstellen en sluit aan bij de woorden van de SP. De PVV vindt referenda een mooi instrument om de democratie te versterken, daarom wordt het voorstel zeker ondersteund, met name het eerste voorstel. GS geven aan dat de

verwachte kosten van een referendum rond 5 miljoen euro liggen. Kan de gedeputeerde deze schatting concreet toelichten, eventueel schriftelijk?

Ines **Kostiç** (PvdD) dankt FvD voor het vele werk dat is uitgevoerd en voor het ophelderen van een aantal zaken. De PvdD vindt de opgenomen drempel waardevol omdat het gaat om het algemeen belang. De termijn voor het indienen van een kennisgeving wordt door GS voldoende toegelicht. Het opschorten van de inwerkingtreding van een referendabel besluit leidt tot vertraging.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) vraagt of de PvdD ermee bekend is dat in de huidige verordening al besluiten zijn benoemd waarvan de besluitvorming niet opgeschort hoeft te worden.

Ines **Kostiç** (PvdD) verzoekt GS om een toelichting hierop. Belangrijk is om op de website de promotie over referenda te intensiveren met inzet van externe deskundigheid en aan te geven wanneer besluiten van PS referendabel zijn of niet, zodat dat meteen duidelijk is voor de burgers. De drempel van 10.000 is arbitrair en onvoldoende uitgelicht. De PvdD verzoekt om een wetenschappelijke onderbouwing van het besluit om vast te houden aan 10.000. De lagere drempel van 5.000 of lager die FvD voorstelt, wordt ondersteund, dat leidt niet tot bezwaren. Het belangrijkste is dat de verordening wordt geëvalueerd met inzet van de kennis van wetenschappers.

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt als volgt. De provincie vindt het wenselijk dat inwoners participeren in besluitvormingsprocessen, dus GS herkennen zich niet in de opmerkingen hierover. Een referendum behoort tot het totale instrumentenpakket van burgerparticipatie, maar het is wel een noodrem.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vindt het gebruik van de term 'noodrem' overtrokken omdat het gaat om een raadgevend correctief referendum. Waar komt die angst vandaan?

Gedeputeerde **Zaal** vindt het referendum een nuttig instrument, maar vaak worden besluiten door de meerderheid van volksvertegenwoordigers genomen en de inzet van een raadgevend referendum is op dat moment een zwaar middel om deze besluiten te beïnvloeden. Hier moet sprake zijn van een goede balans tussen besluiten van de volksvertegenwoordigers en de ruimte voor inwoners op besluitvormingsprocessen en het raadgevend corrigeren hiervan en de hiermee samenhangende kosten. Bij GS heeft zich niemand gemeld die een referendum wil organiseren en geconfronteerd wordt met de te hoge drempels. Een referendum is deel van het totaalpakket van burgerparticipatie en dat ziet er in iedere provincie anders uit. Daarom moet men voorzichtig zijn met shoppen uit maatregelen van andere provincies. In 2018 zijn ter inspiratie andere referendumverordeningen in samenhang beoordeeld, maar GS hebben een eigen verordening opgesteld waarin de drempel van 10.000 is opgenomen.

Ines **Kostiç** (PvdD) verzoekt inzage in de destijds gemaakte afwegingen die ten grondslag liggen aan de referendumverordening uit 2018.

Gedeputeerde **Zaal** gaat in op de aspecten van het voorstel. Er worden drie onderdelen genoemd: de uitkomstdrempel van 30% (hoewel die vandaag overigens niet ter discussie wordt gesteld) en dat is iets anders dan de opkomstdrempel. Er zijn meer bezwaren tegen de opkomstdrempel en minder tegen de uitkomstdrempel omdat die niet leidt tot strategisch

gedrag. Ook een raadgevend referendum wordt door GS en PS serieus genomen, daarom wordt vastgehouden aan de 30% als uitkomstdrempel. Deze staat ook vermeld in het rapport van de commissie Remkes. De bezwaren in het initiatiefvoorstel gelden voor de opkomstdrempel en niet voor de uitkomstdrempel. Voor de 10.000 handtekeningen voor het inleidend verzoek heeft men zich onder meer laten inspireren door de handreiking voor de lokale democratie, waarvan het uitgangspunt 1% van de kiesgerechtigde inwoners, voor Noord-Holland is dat 20.000 en daarvan is 10.000 de helft. Het definitieve verzoek moet echter door 45.000 mensen ondersteund worden, dus wanneer de drempel voor het inleidende verzoek wordt verlaagd, ontstaat het risico dat het definitieve verzoek niet kan worden ingediend. Door digitalisering zal het aantal van 10.000 binnenkort gemakkelijker gehaald kunnen worden. Termijnen: behalve FvD heeft geen andere fractie hierop gereageerd. Wanneer termijnen worden verlengd tot weken na het besluitvormingsproces in PS, ontstaat het risico dat genomen besluiten niet uitvoerbaar zijn omdat er na een aantal weken nog een referendum kan worden opgeëist. Daarom is gekozen voor een kennisgeving binnen 3 dagen voor de PS-vergadering. De verordening hoeft niet te worden aangepast voor het mogelijk maken van digitale stemming. De evaluatie zou conform de verordening worden uitgevoerd 6 maanden nadat het eerste referendum is ingediend. GS zullen goed blijven volgen of sprake is van gestrande pogingen en in dat geval zullen PS worden geïnformeerd.

Ines **Kostiç** (PvdD) vraagt of de gedeputeerde wil reageren op het feit dat in de verordening is opgenomen dat er na 4 jaar een evaluatie zou plaatsvinden, evenals op het voorstel voor het via de website informeren van burgers en het verbeteren van de communicatie over referenda. Hoe vaak wordt de pagina over het referendum bezocht en welke middelen worden ingezet om er meer bekendheid aan te geven?

Gedeputeerde **Zaal** adviseert om te wachten hoe de verordening – die nu 2 jaar loopt – uitpakt na de totale looptijd van 4 jaar. De aanpassing van de Grondwet op grond van de aangenomen motie in de Tweede Kamer zal nog een aantal jaren duren. Zij zal nagaan wat de status is van de communicatie via social media naar aanleiding van de motie van FvD. Zodra de digitale mogelijkheid aanwezig is, zal hierover gecommuniceerd worden. De aantallen hits van de pagina op de website worden schriftelijk aan PS gemeld, de vraag van de PVV wordt schriftelijk beantwoord.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) bedankt voor het door de fracties meewerken aan het verbeteren van het instrument referendum, maar dat is helaas niet mogelijk, gezien de toch wel arrogante houding van GS en van coalitiepartijen zoals D66. Deze houding blijkt tevens uit de beantwoording door GS van de vraag van de PvdD over het aantallen hits van de pagina op de website. Deze vraag kan niet beantwoord worden, behalve dat er veel verkeer is.

De **voorzitter** benadrukt dat de gedeputeerde heeft toegezegd de cijfers te overleggen aan de commissie.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) hoort dat er misschien verbeteringen mogelijk zijn, niettemin houden GS vast aan de huidige tekst van de verordening, maar PS vertegenwoordigen de inwoners van Noord-Holland en daarvoor is te weinig aandacht. D66 was in februari fel tegenstander van het referendum maar vandaag trekt D66 zich terug en ondersteunt ook geen kleine wijzigingen. Het meedenken kan juist versterkt worden door het doorvoeren van kleine wijzigingen in de verordening, dus de argumenten van GS houden geen stand. Waarom willen

GS niet constructief meedenken? Er lijkt draagvlak te zijn voor het opnemen van de evaluatie van de verordening in de nota Burgerparticipatie. Klopt deze veronderstelling?

Mw. **Koning** (CDA) vindt het jammer dat de coalitiepartijen het voorstel van FvD nu niet ondersteunen, terwijl zij in februari nog heel enthousiast waren. Het was beter geweest wanneer de coalitie in februari had aangegeven dat zij geen voorstander waren van aanpassingen van de verordening, dat zou FvD veel tijd en energie bespaard hebben.

Mw. Van Meerten (VVD) geeft aan dat zij dat toen ook gezegd heeft geen voorstander te zijn.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) herhaalt twee vragen aan GS uit de eerste bijdrage. Welke aanvullende gevolgen zien GS behalve dat er een besluit moet worden uitgesteld? Waarom kiezen GS voor behoud van het verschil van 10.000 voor het inleidende verzoek en 45.000 voor het definitieve verzoek, terwijl dat voor het nationaal referendum niet geldt? GS hebben gesteld dat de 10.000 stemmen zijn gebaseerd op de nationale voorwaarden. Kunnen GS verklaren wat de bedreiging inhoudt als de kennisgeving uitgesteld wordt, terwijl in artikel 11 wordt bepaald dat belangrijke besluiten toch uitgevoerd kunnen worden?

Tweede termijn

Dhr. **Carton** (PvdA) verwijst naar de Participatienota die begin 2021 verschijnt. Is de referendumverordening onderdeel van de Participatienota en wordt deze meegenomen in de evaluatie?

Mw. **Kapitein** (D66) is net als de PvdA, ook voorstander van gedegen burgerparticipatietrajecten.

Ines **Kostiç** (PvdD) ziet uit naar het evaluatiemoment in 2021 of in 2022 en verwacht dat de communicatie aangescherpt wordt. FvD wordt voorgesteld om de voordracht even aan te houden in afwachting van de toelichting door GS hierop.

Gedeputeerde **Zaal** benadrukt dat het voorstel van 2018 met behulp van een brede Statenwerkgroep is voorbereid. In artikel 11 staan thema's vermeld die niet referendabel zijn, zoals de begroting en belastingen, maar ook andere besluiten moeten soms snel worden uitgevoerd en dat is dan niet mogelijk omdat er nog een referendum kan volgen.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) verwijst naar artikel 11.3 waarin wordt gesteld dat belangrijke besluiten mogen worden uitgevoerd, ook als er een referendum volgt.

Gedeputeerde **Zaal** is hiermee bekend, maar desondanks moet sprake zijn van een goede balans en die is goed gewaarborgd in de referendumverordening in combinatie met de artikelen 11 en 5. De bijgevolgen zien op het opschorten van bij meerderheid genomen PS-besluiten, dat heeft meer draagvlak nodig dan van een klein aantal inwoners van de provincie. Op basis van de motie van FvD is al een communicatietraject gestart, voorgesteld wordt na te gaan wat dit heeft opgeleverd alvorens weer een nieuw traject te starten. Het aantal burgers dat de website heeft bezocht is 1.300.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) is van mening dat het instrument beter tot zijn recht komt als de voorgestelde wijzigingen worden doorgevoerd. Zij is benieuwd naar de reactie van de andere fracties. Zij zal zich beraden op de voortgang van de initiatiefvoorstellen en de griffie informeren.

10. B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)
    10.a IBT: agenderingsverzoek van de hr. Hartog (VVD) om brief 13a: Brief GS aan PS inz. Rapport brandveiligheid zorginstellingen provincie Noord-Holland op de B-agenda te bespreken.

Dhr. **Hartog** (VVD) is benieuwd naar het antwoord op de laatste gemengde technisch-politieke vraag.

Mw. **Kapitein** (D66) las verrassende conclusies in het rapport, aangezien de brandveiligheid bij zorginstellingen voor de Veiligheidsregio NHN prioriteit nummer 1 is. De vragen van de VVD zijn interessant, maar horen deze wel tot de kerntaken van de provincie? Iedere Veiligheidsregio is betrokken bij het onderzoek en daardoor worden alle gemeenten direct bereikt. Dat is voldoende.

Mw. **Van Oorsouw** (SP) vindt dat de conclusies tot zorgen leiden, zoals het feit dat de informatiehuishouding onvoldoende op orde is, hoewel dit een gemeentelijke taak is. IBT wordt ingevuld door de provincie en is een provinciale verantwoordelijkheid. Is de VVD het ermee eens dat deze zorgelijke situaties een gevolg zijn van ingrijpende bezuinigingen en is men bereid om hier in Den Haag aandacht voor te vragen?

Mw. **Koning** (CDA) vindt het belangrijk dat de provincie gaat controleren of de aanbevelingen worden opgevolgd door gemeenten en veiligheidsregio's. Uit het antwoord van GS blijkt dat gemeenten de resultaten actief moeten terugkoppelen voor 31 december 2020 en gemeenten die dat niet doen, worden opnieuw bevraagd. Dat is voldoende.

Gedeputeerde **Zaal** meldt dat IBT onder haar portefeuille valt, maar voor een deel hoort dit thema het thuis bij de portefeuille van gedeputeerde Olthof. De provincie voert jaarlijks thematisch toezicht uit. In 2019 was de brandveiligheid onderwerp van thematisch onderzoek, dus het ligt niet voor de hand dat er nu wederom onderzoek wordt gedaan. De aanbevelingen gelden voor alle gemeenten en zij zullen worden verzocht om terug te koppelen. Hiervoor geldt de escalatieladder. De geuite zorgen worden gedeeld.

11. Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa

De **voorzitter** concludeert dat er geen vragen zijn.

Gedeputeerde **Zaal** heeft een mededeling voor de commissie. In verschillende media zijn berichten verschenen over het bedrijf Schein dat medische isotopen zou produceren en dat naar Groningen verhuist. Er is met Schein gesproken over de mogelijke vestiging op de Health Campus in Petten, dat past heel goed bij de uitvoeringsagenda Economie. De suggestie wordt gewekt in de media dat de isotopen van Pallas passé zouden zijn, maar de verwachting is dat de vraag van medische isotopen in de toekomst wereldwijd verder toeneemt. Beide technieken zijn heel hard nodig, dus beide ontwikkelingen kunnen naast elkaar bestaan. Uit onderzoek

blijkt dat geen sprake is van staatssteun, want het gaat om de voorbereidende fase en het concurrentievermogen wordt niet aangetast.

12. Sluiting

De **voorzitter** sluit de vergadering om 15.50 uur onder dankzegging aan alle leden voor hun inbreng.

TECHNISCHE BRIEFING

Commissie EFB en Europateam

Provincie Noord-Holland

WAT BESPREKEN WE VANDAAG?

1. Inzet Noord-Holland in Europa
2. Europese netwerken en bestuurlijke functies
3. Europastrategie na 2021

Provincie Noord-Holland

INZET NOORD-HOLLAND IN EUROPA

- Goede informatiepositie
- Beleidsbeïnvloeding
- Kennisuitwisseling
- Financiering

Provincie Noord-Holland

INZET NOORD-HOLLAND IN EUROPA

Hoe doen we dat vooral?

- Samenwerking en netwerkvorming
- Inhoud en kennis organiseren
- Zichtbaarheid

Provincie Noord-Holland

EUROPESE NETWERKEN

Samenwerkingsverbanden

Provincie Noord-Holland

Regio Randstad

- Michiel Rijsberman (voorzitter) Flevoland
  Dossier: Regionale Economie
- Ilse Zaal: Noord-Holland
  Dossier: Land- en tuinbouw
- Jeannette Baljeu: Zuid-Holland
  Dossier: Industrie en Energie
- Robert Strijk: Utrecht
  Dossier: Kennis en Innovatie, Gezonde Leefomgeving

Metropoolregio Amsterdam (MRA)

EUROPESE NETWERKEN

Samenwerkingsverbanden

Provincie Noord-Holland

Huis van de Nederlandse Provincies (HNP)

- Brusselse huisvesting en ontmoetingsplek van provincies en IPO
- Samenwerking op een aantal prioritaire IPO dossiers in Brussel
- Alle 12 Europagedeputeerden zijn lid van het HNP Bestuur. Commissaris Van Dijk is, namens IPO, de voorzitter.

Comité van de Regio's

- Officieel adviesorgaan van Raad van de EU, EU Commissie en EU Parlement
- Thematische commissies
- Politieke groepen
- Nederlandse delegatie

EUROPESE NETWERKEN

Samenwerkingsverbanden

Provincie Noord-Holland

CPMR

- Netwerk van maritieme regio's
- 150 leden
- Thematische werkgroepen
- Geografische Commissies (o.a. North Sea Commission)
- Gedeputeerde Loggen is vicevoorzitter van CPMR

EUROPESE NETWERKEN

Samenwerkingsverbanden

Provincie Noord-Holland

ERIAFF

- Europees netwerk gericht op innovatie in Landbouw, bosbouw en voedsel
- Ambtelijke voortrekkersrol Noord-Holland in werkgroep Tuinbouw
- Geen bestuurlijke posities

POLIS

- Transportinnovatie
- Kennisuitwisseling t.b.v. Smart Mobility
- Geen bestuurlijke posities

EUROPESE NETWERKEN

Samenwerkingsverbanden

Provincie Noord-Holland

Kosten van netwerken vanuit Europabudget in 2020

- HNP: huisvesting, vergaderlocaties en secretariaat
  € 64.452,00
- Regio Randstad: Fulltime senior en junior medewerker, organisatie van activiteiten in Brussel, lidmaatschap bij POLITICO Pro, lidmaatschappen bij andere netwerken
  € 98.796,00
- CPMR en North Sea Commission: secretariaat, beleidsmedewerkers, media en communicatie namens regio's
  € 41.633,00

EUROPA-STRATEGIE

Huidige strategie

- Huidige strategie loopt van 2017-2021
- Focus op volgende thema's:
  1. Regionale Economie en Land- en tuinbouw
  2. Water
  3. Europees Cohesie en Investeringsbeleid
  4. Smart Mobility

Provincie Noord-Holland

EUROPA-STRATEGIE

Planning nieuwe Europastrategie vanaf 2022

Provincie Noord-Holland

- Oktober 2020: bespreking startnotitie in Commissie EFB, waarin PS het proces richting de nieuwe strategie vaststellen
- BOB-model
- Februari 2021: BOT-overleg Commissie EFB
- Najaar 2021: Vaststelling nieuwe Europastrategie

AFSLUITING

Europese week van de regio's en steden

2 t/m 22 oktober

Online te volgen!

Provincie Noord-Holland

Verslag concept

Statencommissie Economie, Financiën en Bestuur

Datum	:	31 augustus 2020
Commissievoorzitter (plv.)	:	dhr. F.A.S. Zoon
Commissiegriffier	:	mw. M. de Zwart
Telefoonnummer/e-mail	:	zwartm@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter		dhr. F.A.S. Zoon
Commissiegriffier		mw. M. de Zwart
Leden van de commissie	FvD	mw. J. Vastenhouw, dhr. R. Dekker
	GL	dhr. G. Zaal, dhr. J. Dulfer
	VVD	mw. M. van Meerten, dhr. G. Hartog
	D66	mw. A. Kapitein, dhr. E. Kanik
	PvdA	dhr. J. Carton
	PVV	mw. I. Bezaan
	SP	dhr. W. Hoogervorst, mw. M. van Oorsouw
	CDA	mw. C. Kuiper, dhr. D. Heijnen
	PvdD	Ines Kostiç
	50plus/PvdO	dhr. M. van Dregt
	CU	dhr. M. Klein
	DENK	--
	Fractie Baljeu	--
College van GS		dhr. A. van Dijk (CdK), mw. Z. Pels, mw. I. Zaal
Afwezig met kenisgeving		mw. S. Abdi (PvdA), mw. S. Doevendans (PvdA),
Notulist		Verslagbureau Moneypenny/mw. H. Mutsaerts

Agenda

1. Opening en mededelingen
2. Vaststelling van de agenda, verslag van de vorige vergadering, strategische agenda en moties- en toezeggingenlijsten
   2.a. Vooruitblik op de komende vergadering(en) a.d.h.v. strategische agenda
3. Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan, maar wel tot de portefeuille van de commissie behoren
4. Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden

5. Rondvraag portefeuille dhr. Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
6. B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)

6.a. Economie: Brief GS inzake uitstel betaling lening Pallas
6.b. Economie: Discussienota PvdD - Noord-Hollandse Donut - Samen naar een 21ste-eeuwse economie waar iedereen beter van wordt

7. Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
8. B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)/mw. Zaal is aanwezig

8.a. Brief GS aan PS inzake voorgenomen uitwerking moties 41 en 42
8.a.1 Cultuur: Brief GS aan PS inz. hernieuwde gewijzigde planning actualisering cultuurbeleid
8.a.2 Economie: Brief GS aan PS inz. actualisering economisch beleid
8.b Brief GS aan PS inz. voortgang Regenbooginitiatief

9. A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)

9.a. Financiën: Voordracht Tweede begrotingswijziging 2020
9.b Verbonden partijen: Voordracht Kadernota verbonden partijen 2020

10. Rondvraag portefeuille mw. Pels en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
11. Sluiting

12. C-agenda Algemeen
13. C-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)

13.0 Natuur & Ruimte: Brief hou Lutkemeer groen (C-agenda NLG & RWK 24-08- 2020)
13.a IBT: Brief GS aan PS inz. Rapport brandveiligheid zorginstellingen provincie Noord-Holland 2019 (C-agenda EFB 31-8-2020)
13.b Economie: Brief GS aan PS inz. Monitor Detailhandel 2020 (C-agenda EFB 31- 8-2020)
13.c Economie: Brief GS aan PS inz. De Kop Werkt! Jaarrapportage 2019 en verlengen programma (C-agenda EFB 31-8-2020)
13.d Archief: Brief GS inz. Archieftoezicht 2019 (c-agenda EFB 31-8-2020)
13.e Arbeidsmarkt: brief GS aan PS inz. Monitor Arbeidsmarkt 2019-2020 (C- agenda EFB 31-8-2020)
13.f Aanpak Netwerkstudie Haarlemmermeer 2040 (C-agenda M&B (trekkende cie.) en EFB 31-08-2020, NLG en RWK 24-08-2020)
13.g Landbouw/ Economie: Voedsel Verbindt 2020-2023 (C-agenda NLG -leidende commissie-24-08-2020 & EFB 31-08-2020)
13.h Bestuur: Brief GS aan PS inz. zienswijze herindelingsadvies Dijk en Waard (C- agenda EFB 31-8-2020)
13.i Bestuur: Brief GS aan PS inz. zienswijze herindelingsadvies Beemster - Purmerend (C-agenda EFB 31-8-2020)
13.j Bestuur: Brief GS aan PS inz. zienswijze herindelingsadvies Amsterdam en Weesp)C-agenda EFB 31-8-2020)
13.k Bestuur: Brief GS aan PS inz. wijzigingsbesluit verrekening grenscorrectie Gooise Meren-Weesp (C-agenda EFB 31-8-2020)

13.l Arbeidsmarkt en Onderwijs: Benoeming werkambassadeur (C-agenda EFB 31- 8-2020)
13.m (Heel PS) Brief GS aan PS inz. Regiodeal Maritiem Cluster Kop van Noord- Holland (C-agenda NLG en RWK 24-8-2020 en EFB en M&B 31-8-2020).
13.n Arbeidsmarkt/Covid-19: Brief kermisvrouwen Nederland inz. steun covid-19 (c-agenda EFB 31-8-2020; brief is ook aan GS gezonden.
14. C-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)
14.a Social Return: Brief GS aan PS inz. Social return voortgang 2020 (C-agenda EFB 31-8-2020)
14.b Monumenten: Benoemen Loods Herbestemming NH (C-agenda EFB 31-8- 2020; in de brief wordt gevraagd of u behoefte heeft aan een nadere
14.c Dienstauto's: Brief GS aan PS inz. nieuwe dienstauto's GS (C-agenda EFB 31-8- 2020)
15. C-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Stigter)
16. C-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concern control, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CdK Van Dijk)
16.a GS en PS zaken: Protocol bedreiging bestuurders (C-agenda EFB 31-8-2020) Toelichting:
16.b Wonen/Bestuur: Stand van zaken uitvoering Statenmotie 21 'Vang de kinderen van Moria op' (C-agenda RWK 24-08-2020 en C-agenda EFB 31-08-2020)
16.c Ondermijning: Brief GS aan PS inz. Agenda Weerbaar Noord-Holland (C-agenda EFB 31-8-2020)
16.d Volksgezondheid/Covid-19: brief verontruste burger Hoofddorp inz. niet afsluiten fontein (C-agenda EFB 31-8-2020; brief is ook aan het kabinet van de CdK gezonden).

Agenda

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de commissievergadering om 13.30 uur en heet alle aanwezigen welkom bij de eerste fysieke vergadering na het zomerreces, waarbij de aanwezigen erop worden gewezen dat zij de coronamaatregelen in acht moeten nemen. Afmeldingen zijn ontvangen van mw. Abdi (PvdA) en mw. Doevendans (PvdA). Gedeputeerde Stigter is afwezig, eventuele vragen die nu gesteld worden zullen schriftelijk worden beantwoord. Er hebben zich 2 insprekers aangemeld. De CdK zal een mededeling doen bij zijn rondvraag.

2. Vaststelling van de agenda, verslag van de vorige vergadering, strategische agenda en moties- en toezeggingenlijsten

De **voorzitter** constateert dat de agenda ongewijzigd wordt vastgesteld evenals de lijst van moties en toezeggingen, de strategische agenda en het verslag van 15 en 18 juni 2020.

2.a. Vooruitblik op de komende vergadering a.d.h.v. strategische agenda

De **voorzitter** meldt dat voor de vergadering op 28 september a.s. de volgende punten op de agenda staan: Nota leningen en garantiestellingen PNH 2020, herbenoemen bestuurder/ directeur Randstedelijke Rekenkamer en het initiatiefvoorstel FvD inzake wijziging referendumverordening. Voorafgaande aan deze vergadering vindt een technische briefing over Europa plaats op verzoek van Ines Kostiç (PvdD).

3. Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan, maar wel tot de portefeuille van de commissie behoren

De **voorzitter** meldt dat zich twee insprekers hebben aangemeld voor het onderwerp Brief "Hou Lutkemeer groen", punt 13, C-agenda.

Mw. **Heyning** uit Amsterdam spreekt in op persoonlijke titel. Lutkemeer maakt deel uit van de wereldberoemde groene schegge in het algemeen uitbreidingsplan van Amsterdam en draagt bij aan een groeiende stad die moet kunnen ademen. Lutkemeer is een ruimtelijk pluspunt voor de kenniseconomie gezien de bijdrage aan de leefkwaliteit. Het gebied heeft een grote groene potentie met jaarlijkse opbrengsten van miljoenen euro's. De politiek dreigt nu de groene voordelen te vergeten, er wordt onteigend voor andere doelen en er vinden schimmige transacties plaats. De projectontwikkelaar wil nu het zoveelste distributiecentrum gaan ontwikkelen, maar hier staan er al meer dan genoeg van in Nederland. Daarom: "Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald". PS worden verzocht te voorkomen dat het prachtige landschap wordt verpest door foeilelijke distributiedozen.

Dhr. **Klein** (CU) vraagt of als de Lutkemeerpolder groen blijft, de distributiecentra op andere plaatsen in de provincie moeten worden gerealiseerd.

Mw. **Heyning** meent dat om op deze vraag een goed antwoord te kunnen geven, de provincie een goede behoefteraming moet hebben, maar die ontbreekt. Worden de ramingen afgestemd met aangrenzende provincies?

Ines **Kostiç** (PvdD) vraagt hoe de burgers de 'verdozing' ervaren.

Mw. **Heyning** antwoordt dat er veel burgerinitiatieven zijn en worden ontwikkeld om Lutkemeer te redden. Maar Amsterdam geeft telkens aan: de gemaakte afspraken moeten uitgevoerd worden.

Dhr. **Dulfer** (GL) vraagt aan welke alternatieve oplossingen wordt gedacht.

Mw. **Heyning** verwijst naar het onderzoek van Wageningen University. Een aantal politieke partijen van Amsterdam was voorstander van het groen houden van de polder, andere partijen hebben een andere voorkeur. Er worden momenteel diverse groene nota's gepubliceerd en het eerste voorbeeld van stadslandbouw kan juist in Lutkemeer plaatsvinden.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vraagt welke mogelijkheden er zijn voor een groene Lutkemeer binnen Amsterdam.

Mw. **Heyning** verwijst naar het Manifest van de groene Schegge voor Amsterdam (de link hiervoor staat in haar inspraakreactie bij de agenda bijlagen EFB 31-8-2020). Dit is een van de weinige locaties waar nog landbouw op kleigrond kan plaatsvinden.

Dhr. **Dekker** (FvD) vraagt wat er is veranderd sinds de afspraken zijn gemaakt in Amsterdam.

Mw. **Heyning** antwoordt dat in eerste instantie gedacht werd aan het herhuisvesten van bedrijven uit te stad in de Lutkemeer, maar die fase is inmiddels voorbij. Er wordt nu anders gedacht over leefbaarheid en stadslandbouw en daar is Lutkemeer zeer geschikt voor.

Dhr. **Schutt** spreekt in namens de Wetenschapswinkel van Wageningen over het onderzoek naar de waarde van open ruimte en kwantificering van de ecosystemen van de Lutkemeerpolder voor de bewoners in het omliggende stedelijke gebied. Hij is benaderd door Behoud Lutkemeer om onderzoek te doen naar de waarden van het natuurlijk kapitaal van de polder gezien vanuit het regionale perspectief van de MRA. Dit natuurlijke kapitaal bestaat uit alle natuurlijk hulpbronnen op aarde. In Nederland is in de afgelopen 25 jaar de vraag naar natuurlijke hulpbronnen harder gestegen dan het aanbod. Hoe wordt deze waarde berekend en hoe kan deze waarde worden afgewogen tegen de boekwaarde van het onroerend goed? In Lutkemeer zijn natuurlijke hulpbronnen aanwezig zoals luchtkwaliteit, waterberging en koolstofopslag en het is een leefgebied voor fauna en flora. Men is uitgekomen op een spreiding van 1,5 tot 8,5 miljoen euro per jaar met een potentiële verhoging in de toekomst. De politiek moet een goede afweging maken tussen groen en groei en de Omgevingswet legt een verantwoordelijkheid bij de provincie om te toetsen of de personele en beroepsbelangen ondergeschikt worden gemaakt aan het algemeen belang.

Ines **Kostiç** (PvdD) vraagt meer informatie over de bevindingen tijdens het onderzoek.

Dhr. **Schutt** geeft een technische toelichting op het onderzoek.

Dhr. **Carton** (PvdA) vraagt waar meer achtergrondinformatie te vinden is.

Dhr. **Schutt** verwijst naar zijn rapport dat op meerdere websites is geplaatst. Hij zal een link toesturen naar de website van de universiteit (rapport staat bij de agenda bijlagen cie EFB 31-8-2020).

De **voorzitter** bedankt de insprekers voor hun bijdrage.

4. <u>Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden</u>

Dhr. **Van Dijk** (CdK) heeft twee mededelingen. Het Communicatieplan is door corona enigszins vertraagd, maar inmiddels is de uitvoering al ter hand genomen, want juist in deze tijd is communicatie van groot belang, zowel off als online, hetgeen tevens leidt tot een grotere zichtbaarheid van de provincie. Eind dit jaar zal hij hierover de commissie berichten. Ten aanzien van de burgerparticipatie zou een congres worden georganiseerd in de tweede helft 2020, maar dat kan vanwege corona niet doorgaan. Twee Statenwerkgroepen zijn nu aan de slag met participatie, de een houdt zich bezig met burgerparticipatie an sich en de andere focust op de werkwijze GS/PS. Hij zal aan het presidium voorstellen om de tweede werkgroep op te plussen met burgerparticipatie, mede met het oog op de nieuwe participatieverordening die met de commissie zal worden besproken voordat deze begin 2021 wordt vastgesteld. Er wordt gewerkt aan de verkenning van een digitaal platform om met inwoners in contact te komen. In november wordt een ambtenaar aangesteld die gaat functioneren als ambtelijk steunpunt voor burgerparticipatie. Deze ambtenaar zal de organisatie gaan ondersteunen en burgerparticipatie verder ontwikkelen.

Dhr. **Zaal** (GL) heeft een vraag over de uitvoering van motie 21 Kinderen van Moria. De brief van GS geeft vooral een procedurele opsomming van allerlei overlegvormen waarbinnen

aandacht wordt gevraagd voor opvang en huisvesting van de kinderen in Moria. Wat is er intussen concreet bereikt bij de gemeenten?

Dhr. **Van Dijk** (CdK) antwoordt dat het kabinet heeft besloten dat de opvang van de kinderen van Moria plaatsvindt op het Griekse vastenland in samenwerking met de Griekse overheid. Hij neemt als Rijksheer deel aan het overleg waarin hij functioneert als verlengstuk van het kabinet en vanuit deze functie vraagt hij aandacht voor dit probleem, maar vooralsnog is geen sprake van bereidheid en wordt verwezen naar de afspraken met Griekenland. Niettemin vraagt hij ook binnen de kring van Commissarissen hier aandacht voor.

5. Rondvraag portefeuille dhr. Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa

De **voorzitter** meldt dat gedeputeerde Stigter niet aanwezig is. Eventuele vragen die nu gesteld worden zullen schriftelijk worden beantwoord. Er zijn geen vragen.

6. B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)

6.a. Economie: Brief GS inzake uitstel betaling lening Pallas

De **voorzitter** constateert dat de commissie akkoord gaat met de aanwezigheid van de heer Van der Lugt van Pallas bij de bespreking van dit agendapunt, teneinde eventuele vragen te beantwoorden.

Dhr. **Hartog** (VVD) ondersteunt het collegebesluit om uitstel voor terugbetaling te verlenen. Als het uiteindelijk lukt om de financiering rond te krijgen, dan heeft de provincie voor de komende tientallen jaren hoogwaardige werkgelegenheid veiliggesteld.

Mw. **Bezaan** (PVV) stemt in met uitstel van terugbetaling van de lening tot 1 januari 2022.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vraagt of de belangstelling intussen meer concreet is geworden dan voorheen het geval was. Welke factoren leiden tot het vertrouwen van GS in de toezegging dat de terugbetaling van de lening zal plaatsvinden per 1 januari 2022? Is de gedeputeerde bereid om het overzicht van de acties van de Stichting Voorbereiding Pallasreactor in de procedure nader uit te werken in een halfjaarlijkse voortgangsrapportage? Intussen lopen allerlei trajecten voor vergunningen e.d. Wat gebeurt er als onverhoopt geen private investeerders gaan deelnemen?

Dhr. **Heijnen** (CDA) ondersteunt het besluit.

Dhr. **Klein** (CU) ondersteunt het besluit. Het verzoek tot uitstel is pas op 25 juni jl. bij GS binnengekomen en dat is nogal laat met het oog op de verplichting om de lening op 1 juli terug te betalen. Waarom zijn er niet eerder stappen gezet? Hoe zeker is de datum van 1 januari 2022? Het transitiepad van NRG naar Pallas is heel belangrijk voor investeerders, maar wat betekent dat voor de sturing van de provincie en wat zijn de risico's?

Mw. **Kapitein** (D66) ondersteunt het besluit, mede met het oog op de hoogwaardige werkgelegenheid en het produceren van medicijnen voor patiënten.

Dhr. **Dekker** (FvD) ondersteunt het besluit. Kan de provincie iets doen om de kans dat particuliere investeerders gaan deelnemen, te vergroten?

Ines **Kostiç** (PvdD) sluit zich aan bij de vragen van de CU en SP. De geest van motie 60 was dat de commissie vooraf geïnformeerd zou worden over het verlenen van geld. Dit besluit van GS gaat over het gehele bedrag. Bij de vorige technische briefing is gevraagd of de lening op tijd terugbetaald zou worden en volgens GS was dat toen een zekerheid. Hebben GS het verzoek tot uitstel niet eerder zien aankomen? Hoe controleren GS de juiste besteding van de lening gezien de hieraan gekoppelde voorwaarden?

Dhr. **Dulfer** (GL) sluit zich aan bij de gestelde vragen over het proces en het moment waarop het verzoek tot uitstel is ontvangen. Graag enige uitleg over het feit dat dit verzoek in de commissievergadering van 15 juni jl. nog niet bekend was. Is de betrokkenheid van de Nederlandse overheid bij dit onderwerp gewenst – er wordt nu enkel uitgegaan van particuliere investeerders – vergelijkbaar met bijvoorbeeld de eigen productie van een coronavaccin?

Gedeputeerde **Zaal** meldt dat Pallas van groot belang is voor de hoogwaardige werkgelegenheid en biedt een goede aansluiting op de arbeidsmarkt door de campusvorming van Petten. Het risico dat een lening niet of met vertraging wordt terugbetaald, is altijd aanwezig. GS hebben een privaatrechtelijke bevoegdheid ten aanzien van het verlengen van de betalingsverplichting, terwijl motie 60 ziet op het verstrekken van leningen. Er is de afgelopen tijd vaak met Pallas gesproken, maar er is in eerste instantie gefocust op het tot stand brengen van de personele unie tussen NRG en Pallas, een van de randvoorwaarden voordat de gesprekken met private investeerders kunnen worden gestart. In de vorige EFB-vergadering is ook over de personele unie gesproken. Pas nadat dit proces was afgerond, kon gesproken worden over de lening. Dat is op 25 juni gebeurd en GS hebben op 30 juni het besluit genomen.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vraagt naar de mening van GS over het feit dat nu pas bekend is geworden dat de vergunning op basis van de Kernenergiewet pas eind 2021 wordt verstrekt terwijl de investeerders niet eerder actie nemen dan nadat deze vergunning verleend is.

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat dit een van de zaken is waarop de particuliere investeerders wachten, het andere was de personele unie. Nu pas is duidelijk geworden dat dit proces langer duurt. Een dag nadat het besluit door GS is genomen, is de commissie geïnformeerd en is de technische briefing geagendeerd voor de vergadering van vandaag. Gezien alle hiermee samenhangende belangen hebben GS toestemming verleend tot uitstel, omdat er momenteel geen middelen voorhanden zijn bij Pallas om de provincie terug te betalen. Dit najaar wordt verder gesproken met de private investeerders en kunnen contracten worden ondertekend, daar hebben GS nog steeds vertrouwen in. Dhr. Van der Lugt heeft toegezegd om de commissie in februari 2021 weer te informeren over de stand van zaken.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) benadrukt dat dit dossier heel gevoelig ligt bij een aantal partijen. Welke rol kan de provincie spelen in het proces tot het moment dat de 40 miljoen euro wordt terugbetaald? Een enkele verwijzing naar de briefings van dhr. Van der Lugt is onvoldoende.

Gedeputeerde **Zaal** meldt dat de provincie de begroting van Pallas goedkeurt, op welk moment de controlerende taak uitgeoefend kan worden. Prijsvorming en leveringszekerheid vormen onderdeel van de onderhandelingen met de private investeerders. Om het instappen van particuliere investeerders te stimuleren heeft de provincie ingestemd met uitstel van betaling van de lening. Verder is de provincie niet betrokken bij de onderhandelingen van Pallas met de private investeerders.

Dhr. **Klein** (CU) vraagt hoe de datum van 1 januari 2022 wordt beoordeeld. Aangenomen wordt dat ook in november 2021 de provincie geen keuze heeft wanneer er alsdan nog geen investeerder is ingestapt.

Gedeputeerde **Zaal** heeft hier uitgebreid over gesproken met Pallas. Er is gekozen voor een realistische datum voor de terugbetaling en gezien de toekomst die geschetst is, hebben GS er alle vertrouwen in dat de lening op 1 januari 2022 terugbetaald kan worden.

Dhr. **Klein** (CU) vraagt in hoeverre het transitiepad invloed heeft op de zeggenschap van de provincie.

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat de zeggenschap van de provincie hetzelfde blijft.

Tweede termijn

Dhr. **Hoogervorst** (SP) heeft nog steeds bedenkingen bij de belangstelling van investeerders en vraagt zich af wat de provincie doet om dit proces te ondersteunen en te bevorderen. Op de grond van de gesloopte gebouwen ECN vindt bodemonderzoek plaats. Speelt de mogelijk ernstige vervuiling van deze gronden een rol?

Dhr. **Van der Lugt** verwacht geen verontreiniging in deze gronden, want om het gebouw heen is al uitgebreid onderzoek gedaan, het gaat nu alleen om de grond onder het gebouw. Mocht er toch een verontreiniging aanwezig zijn, dan moet de grond gesaneerd worden en de termijn daarvoor is verwerkt in de planning.

6.b. Economie: Discussienota PvdD - Noord-Hollandse Donut - Samen naar een 21ste-eeuwse economie waar iedereen beter van wordt

Ines **Kostiç** (PvdD) wil de volgende politieke vraag aan de orde stellen: in dit discussiestuk wordt voorgesteld dat voor provincie Noord-Holland het model van de ‘donut-economie’ als basis wordt genomen om verder te experimenteren met nieuw, holistisch economisch beleid waarvan het doel is: voorzien in welzijn van de inwoners binnen de ecologische grenzen van de aarde (ongeacht of de economie groeit of niet). Voorgesteld wordt om een Noord-Hollands donutmodel uit te werken en daarvoor doet de PvdD vast een aantal suggesties over de manier waarop het holistische denken van de donut-economie kan worden toegepast in de provincie. De PvdD meldt dat dit discussiestuk uitnodigt om open mee te denken en met ideeën te komen over hoe het (aangepaste) donutmodel praktisch zou kunnen worden toegepast in Noord-Holland. De bedoeling is te werken richting holistisch economisch beleid, waarbij het doel is om het welzijn van alle inwoners te waarborgen, binnen de wetenschappelijke ecologische grenzen (ongeacht of de economie groeit of niet). In hoofdstuk 3 van de discussienota is al een voorzet gedaan voor een aantal toepassingen van het donutmodel in Noord-Holland en de PvdD hoort graag hoe individuele commissieleden

daar tegenover staan. Uiteindelijk wil men op basis van de discussie een of meerdere initiatiefvoorstellen uitwerken samen met zoveel mogelijk Noord-Hollandse fracties.

Dhr. **Zaal** (GL) geeft complimenten voor dit goede initiatief. De provincie doet al heel veel, maar een kader voor een aantal activiteiten op het gebied van verduurzaming is handig ten behoeve van de verbinding van het economische met het sociale en ecologische systeem. Het model van de donut-economie biedt zo'n kader en de principes sluiten goed aan bij de principes van GL. Echter, men moet het samen doen, ook in PS, daarom moet men terughoudend zijn bij het – zoals in de nota staat – bij voorbaat vaststellen van andere doelstellingen van economisch beleid. Er moet gewoon begonnen worden met de verandering en de provincie moet voortbouwen op de ingeslagen weg waarbij op provinciaal niveau het ontstaan en de versterking van de donut-economie kan worden gestimuleerd. Er liggen voor de provincie vooral kansen bij distributie (kennisdeling en het stimuleren van initiatieven van onderaf) en regeneratie en circulariteit (reeds onderdeel van het provinciale beleid). Het is goed om de indicatoren van de barometer Welvaart en welzijn te vergelijken met het dashboard van de donut-economie. Het donutmodel kan verschillende instrumenten en beleidsuitgangspunten samenbrengen binnen een samenhangend concept en daarover gaat men graag in gesprek.

Dhr. **Heijnen** (CDA) dankt de PvdD voor de discussienota, een mooie academische verhandeling. De impact op de aarde en de omgeving was onvoldoende verwerkt in de huidige modellen, zoals CO2-uitstoot en verlies van biodiversiteit. Overstappen naar een ander model verandert echter nog geen gedrag. Hoe ziet de PvdD de verandering op provinciale schaal? De provincie heeft geen beschikking over fiscale instrumenten om te kunnen sturen. Deze discussie vindt dus plaats op de verkeerde tafel en zal enkel leiden tot wat gekunstelde voorstellen in aanvulling op hetgeen al gedaan wordt. Het huidige economische model kan nog best even mee, mits een aantal aanpassingen wordt verricht, zoals het inprijzen van economische neveneffecten.

Mw. **Bezaan** (PVV) bedankt de PvdD voor deze uitgebreide nota. Het maakbaarheidsdenken sijpelt door de discussienota heen, maar de historie toont aan dat de samenleving en economie zich niet laten vangen in een model. Daarnaast vindt de PVV het vreemd dat wordt gesteld dat de coronacrisis een momentum creëert voor fundamentele positieve verandering. Er moet juist afstand genomen worden van het maatschappelijke debat dat compleet gekaapt is en dat doet het donutmodel bepaald niet. Dit model wordt begrensd door vermindering van biodiversiteit, stikstof en fosfaatverzadiging en aantasting ozonlaag. Dit zijn discutabele aannames, want vanaf het ontstaan van de aarde is al sprake van verandering van de biodiversiteit. Het model is een wolf in schaapskleren, verpakt in goede bedoelingen is het zeer bemoeizuchtig en door het aanpraten van een schuldgevoel wordt zelfs getracht te bepalen wat mensen eten. Het donutmodel heeft geen meerwaarde en hoeft niet verder te worden onderzocht.

Mw. **Van Meerten** (VVD) bedankt de PvdD voor al het werk dat is gedaan. Economie gaat over mensen en de omgeving en niet over de cijfers. Economie staat voor de vrijheid van ondernemers om hun zaak op te bouwen en het maximale uit het leven te halen maar wel met verantwoordelijkheid richting medemens en omgeving. De VVD wil een zo klein mogelijke overheid om te voorkomen dat de economie wordt vertraagd. In het donutmodel wordt uitgegaan van veel meer overheidsbemoeienis en daar is men geen voorstander van.

Daarnaast wordt afgestapt van het idee van continu exponentiële groei, maar de afgelopen eeuw is juist vooruitgang geboekt door te innoveren en te ondernemen en door het oplossen van problemen. Zo moet het ook in de toekomst gaan. Herverdeling is een centraal thema, doel is een stromennetwerk om inkomen en rijkdom eerlijker te verdelen. In de liberale notie speelt economische vrijheid een hoofdrol en is een eerlijke verdeling van rijkdom niet hetzelfde als een verdeling van inkomen en rijkdom. Groei is dus prima maar wel met zo weinig mogelijk overheidsbemoeienis. Het provinciale beleid sluit aan bij deze uitgangspunten en ziet op het creëren van brede welvaart. Dat hoeft niet te veranderen. Innovatief meedenken moet aan de samenleving worden overgelaten en nu al blijkt dat hier allerlei initiatieven ontstaan die door de ondernemers worden opgepakt. Deze insteek moet gecontinueerd worden, zeker in de coronacrisis waarin veel ondernemingen het al heel moeilijk hebben. Daarom hoeft er verder niet over gediscussieerd te worden.

Mw. **Kapitein** (D66) geeft complimenten aan de PvdD. Samenvattend, deze discussie over het zinvolle donut-model is theoretisch en er bestaan meer modellen. Het is holistisch en ziet niet op de provinciale taken. In het coalitieakkoord wordt gesproken over een balans tussen welzijn en welvaart. Wat zijn de concrete toepassingen van dit model met het oog daarop? Het kan een inspiratiebron zijn voor de monitor welvaart en welzijn en bij het vaststellen van de beleidsindicatoren in de begrotingscyclus.

Mw. **Van Oorsouw** (SP) dankt voor het initiatief. De SP staat een systeemverandering voor, dus het model spreekt aan, maar het doet denken aan het begrip bruto nationaal geluk uit de jaren 80 in Bhutan. Men betwijfelt of de provincie de juiste plaats is om de donuteconomie aan de orde te stellen, dat zou eigenlijk op landelijk niveau moeten gebeuren. Leidt de toepassing van het model tot een eerlijker verdeling van het welzijn? Waarom kiest de PvdD voor een aantal elementen uit het donutmodel en niet voor het geheel? Wordt hiermee de benadering niet tekort gedaan?

Dhr. **Dekker** (FvD) dankt voor de nota. Er straalt echter pessimisme uit, omdat bijna de grens van de draagkracht van de aarde bereikt zou zijn en er weinig vertrouwen is in het huidige systeem en de inventiviteit van de vrije mens. Het ontkent de vooruitgang in de laatste eeuwen. Er is dus sprake van een hoog speculatief gehalte en het ziet op een maakbare samenleving met communistische snit met de nadruk op gelijkheid en distributie ten koste van vrijheid. Het spreekt de FvD niet aan, men blijft er liever verre van.

Dhr. **Carton** (PvdA) dankt voor de nota. Economische groei is niet het enige waar men naar moet kijken, maar ook naar de leefbaarheids- en ecologische effecten van beleid. De vertaling naar het provinciale niveau is lastig. Wat zijn de specifieke vervolgstappen? Er is al veel beleid opgesteld voor een groot aantal thema's, maar wellicht kan meer samenhang en integraliteit aangebracht worden tussen de diverse beleidsgebieden waarna de economische effecten meer in balans kunnen worden gebracht met de ecologische effecten en leefbaarheid. Hij neemt graag op een ander moment deel aan de vervolgdiscussie.

Dhr. **Klein** (CU) dankt voor de nota. Het idee van de donut om bepaalde onder- en bovengrenzen niet te overschrijden, wordt van harte onderschreven en hierin worden al grote stappen gezet in het provinciale beleid. De vraag van de PvdD over hoe dit proces verder kan worden gebracht, is moeilijk te beantwoorden want het is een ingewikkelde puzzel. De overheid gaat uitwassen tegen, maar de provincie is beperkt in de handelingsruimte. Het is

goed om het dashboard aan te scherpen met een aantal factoren van de donut, maar ook de sociale ondergrenzen zijn van groot belang om mee te nemen. De suggestie wordt gedaan om te kijken hoe bedrijven in Noord-Holland kunnen worden gestimuleerd om concreet te rapporteren hoe zij scoren op de verschillende factoren van de donut, maar het dwingend opleggen van het model wordt niet ondersteund. Men denkt graag mee om de ideeën van de donut in te bedden in het provinciale beleid.

Gedeputeerde **Pels** reageert als volgt. Het donutmodel is een mooi idee en geeft belangrijke zaken aan waarmee rekening moet worden gehouden, maar de belangrijkste vraag is: hoe dan? Er wordt al veel gedaan met de circulaire actieagenda. In de impactanalyse die aan de commissie toegestuurd zal worden, wordt zowel gekeken naar CO2 als naar de sociaaleconomische gevolgen waarin betere analyses worden gemaakt van het effect van het provinciale beleid. GS werken aan het brede concept van de economie en onderweg worden leerpunten meegenomen en verwerkt. Bovendien werkt de provincie als middenbestuur nooit alleen en is het moeilijk om de resultaten van beleid op het totaal van de provincie in beeld te brengen. Daarbij is tevens de vraag of de cijfers zo hard zijn dat hierop kan worden gestuurd met het beleid. Daarnaast moet men acties blijven nemen zoals voor het economische herstel dat nu dus ook gekoppeld is aan duurzaam herstel. Punt 5, aansporen van GS om in gesprek te gaan met Amsterdam en de donutcoalitie: voor het reces heeft gedeputeerde Pels een gesprek gevoerd met Amsterdam en er zijn regelmatig contacten met de wethouder. Amsterdam heeft het donut-model op hun visie geplakt over hoe zij de economie circulair willen gaan maken, maar in de samenhang is zeker winst te boeken.

Ines **Kostiç** (PvdD) meldt dat Amsterdam kijkt naar het brede beleid voor de toekomst. Hetgeen de provincie nu doet op het gebied van circulair, is slechts een heel klein deel. De provincie kan zich in het kader van het brede beleid bijvoorbeeld inzetten op consuminderen want enkel recyclen van grote hoeveelheden producten is niet voldoende. Is dit meegenomen door GS?

Gedeputeerde **Pels** vindt het belangrijk om het proces van Amsterdam te volgen om te kijken of men kan aanhaken. De circulaire actieagenda is voor het reces besproken en toen is niet voorgesteld om consuminderen hierbij te betrekken. Bij het bevorderen van circulaire economie gaat het erom dat er minder grondstoffen hergebruikt worden en daarvan is het effect al groot, het gaat dus nog niet over gebruik of consuminderen. Voor het reces hebben GS PS geïnformeerd over het bereiken van klimaatneutraal in 2030 en hoe de organisatie breed zijn verantwoordelijkheid neemt door minder afval te produceren. Op dit moment worden de concrete acties verkend en wordt in het inkoopbeleid de ambitie van circulariteit verwerkt.

Gedeputeerde **Zaal** meldt dat het economische beleid wordt geactualiseerd, maar vanwege corona is dit enigszins vertraagd. Dit kan aanleiding zijn voor een verdere discussie in het kader van de economische agenda, hoewel er in de commissie geen meerderheid te bespeuren is voor het opnemen van het donut-model in het beleid. Dat zou ook wel ver gaan, want het is een van de vele economische theorieën die er bestaan. Het model kan wel dienen als inspiratiebron, zeker voor de barometer waarin naast het BNP indicatoren als geluk en gezondheid zijn opgenomen. Hierbij moeten 3 kanttekeningen geplaatst worden: de provincie heeft niet alle elementen in eigen hand, dit in tegenstelling tot de gemeenten die het sociale beleid uitvoeren en voor het klimaat is samenwerking nodig met andere partijen, ook

internationaal. Het BBP als wereldwijd instrument helemaal loslaten kan enkel op overheidsniveau besloten worden. Benadrukt wordt dat de provincie welvaart en welzijn en een duurzame economie als uitgangspunten hanteert. Daarbij is de ambitie om aan het einde van de periode te streven naar integratie van alle agenda's zodat er één agenda resteert.

Ines **Kostiç** (PvdD) dankt voor alle input terwijl het een abstract thema betreft. In hoofdstuk 3 zijn concrete stappen vermeld die de provincie kan zetten, maar er wordt inderdaad al veel gedaan. Het gaat met name om het realiseren van een samenhang in het beleid, zodat alle beleidsvelden aan elkaar gekoppeld worden. Daarvoor biedt dit model de nodige inspiratie mede om een balans tussen economie en ecologie te realiseren. Door middel van dit model kan hierop concreet gestuurd worden waarbij wordt uitgegaan van het feit dat de provincie niet alles in de hand heeft. Helaas ontbreekt het aspect om de schade aan het milieu te compenseren door iets terug te geven aan de maatschappij. Gedrag kan inderdaad niet beïnvloed worden door een ander model, maar het is goed om na te denken over andere alternatieve modellen waarmee het denken van burgers over hoe de samenleving functioneert veranderd kan worden. Het model is tot op bedrijfsniveau toepasbaar, daar kan de provincie op inzetten. Het is inderdaad de bedoeling dat het model leidt tot herverdeling van middelen en welzijn zodat iedereen kan meeprofiteren. Gezien het enthousiasme bij de commissie om mee te denken over een andere inrichting, zal samen met andere partijen een aantal initiatiefvoorstellen worden uitgewerkt.

7. Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa

De **voorzitter** constateert dat er geen vragen zijn.

8. B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels) Mw. Zaal en mw. Pels zijn tevens aanwezig

8.a. Brief GS aan PS inzake voorgenomen uitwerking moties 41 en 42
8.a.1 Cultuur: Brief GS aan PS inz. hernieuwde gewijzigde planning actualisering cultuurbeleid
8.a.2 Economie: Brief GS aan PS inz. actualisering economisch beleid

Mw. **Van Oorsouw** (SP) is blij dat gestreefd wordt naar een snelle uitvoering van motie 41, maar daarbij moet oog gehouden worden voor de gehandicaptensport waarbij wellicht ook de positie van de kermisvrouwen betrokken kan worden (13.n). De grootste zorg is de matching van de gemeenten want gezien hun benarde financiële positie, is het nog maar de vraag of men de maatschappij inderdaad helpt wanneer gemeenten verplicht worden om te matchen. Motie 42: het stimuleren van het verdienvermogen van cultuur. Er wordt gesproken over het aanjagen van innovatie als basis voor nieuwe verdienmodellen en dat klinkt alsof een beroep wordt gedaan op de eigen verantwoordelijkheid. Gaat de provincie echt helpen door oplossingen aan te bieden?

Mw. **Kapitein** (D66) ondersteunt de 3 lijnen in de uitwerking van motie 42 voor het economisch herstel- en duurzaamheidsfonds, het gaat om de impact van corona op de economie die niet voor slechts een sector geldt. Verduurzaming van bedrijfsterreinen biedt steun voor de economie en het bedrijfsleven en het ondersteunt duurzaamheid. Niettemin blijft flexibiliteit nodig, want de gevolgen van corona zijn op dit moment nog niet helemaal duidelijk. Snel reageren is van groot belang. Hoe worden PS geïnformeerd, bijvoorbeeld met

een maandelijkse actualisatie? Hebben de organisaties GO!-NH en PIM voldoende capaciteit om ondernemers te helpen of zijn er aanvullende middelen nodig? Om welke innovaties gaat het bij de samenwerking over kennisdeling en innovaties met het Rijk en andere provincies? Kan een deel van het fonds voor asbest ook gebruikt worden voor vervanging van asbest door zonnepanelen op daken? Wat gaan GS ondernemen richting de arbeidsmarkt en het behouden van technische vakmensen? Motie sociale infrastructuur: de regionale cultuurorganisaties hebben echt hulp nodig, maar niet alle regionale organisaties richten zich op cultuur. Laatstgenoemden mogen niet buiten de boot vallen, daarom is men niet gelukkig met het antwoord van GS dat het alleen gaat om organisaties wiens activiteiten niet strijdig zijn met de provinciale doelen. Welke regionale organisaties niet zijnde cultuurorganisaties, zijn in nood gekomen of zijn deze niet in beeld? Nergens leest men over cultuureducatie terwijl dit zich juist leent voor een regionale aanpak. Komen de cultuureducatieorganisaties in aanmerking? Vanuit het Rijk wordt meer geld beschikbaar gesteld voor ondersteuning van cultuur. Welke impact hebben deze fondsen voor de provincie?

Dhr. **Heijnen** (CDA) heeft eerder van D66 gehoord dat zij cultuureducatie niet echt als een kerntaak van de provincie beschouwt en dat dit zo snel mogelijk moest worden overgedragen.

Mw. **Kapitein** (D66) antwoordt dat op regionaal niveau synergie behaald kan worden. Nu gaat het over corona en cultuureducatie mag niet buiten de boot vallen.

Dhr. **Dulfer** (GL) is blij met de voortvarende uitvoering van beide moties waar PS goed bij betrokken blijven. Het provinciale steunpakket is meer dan ooit nodig. Motie 41, noodfonds: er is besloten om met subsidies te werken, maar is dit wel verstandig? Ook het aanbieden van renteloze leningen door de provincie moet overwogen worden, want dat kan tevens leiden tot het laten vervallen van matching door gemeenten. Motie 42: men kan zich vinden in de 3 lijnen die het college hanteert voor de uitwerking, maar de omscholing komt hierin niet terug, terwijl dat een sleutelfactor is voor het bestrijden van de crisis en het voorkomen van armoede onder de bewoners. Zien GS een regierol om bij gemeenten en bedrijven de omscholing te stimuleren?

Dhr. **Klein** (CU) is bezorgd over de matching. Werd in de gesprekken duidelijk dat de gemeenten beschikken over de nodige budgetten? Het noodfonds is erg cultuurgericht, waardoor maatschappelijke organisaties over het oog worden gezien. Hoe kijken GS hiernaar? Hoe groot is de ruimte die wordt geboden aan gemeenten? Is deze beperkt tot de opvangcentra voor wilde dieren? Motie 42: omscholing wordt zeker ondersteund, hier mag zelfs een steviger rol door de provincie genomen worden. Innovatiefonds verdienvermogen cultuur: dit is een creatieve sector hetgeen leidt tot veel innovatie en nieuwe ideeën. Hoe kan een dergelijk fonds van toegevoegde waarde zijn voor deze sector? Goed dat bij de verduurzaming van het vastgoed wordt aangesloten bij eerdere acties van de provincie.

Mw. **Van Meerten** (VVD) hoort uit het veld veel positieve geluiden over de uitwerking van motie 41. Motie 42: omscholing is een speerpunt, maar wel wordt het belang van de gehele keten benadrukt, het gaat niet enkel om de technische installatie maar ook om het hotel en de jachthaven die wil verduurzamen. GS worden daarom verzocht zich op de gehele keten te concentreren. Hoe kijken GS naar het revolverende karakter van het fonds en de noodzaak dat de ondernemers aan de lat staan voor de opbrengsten die worden gegenereerd door investeringen? Het belang van regionale diversiteit wordt benadrukt, maar per regio liggen de

behoeften van ondernemers anders. Hoe verloopt dit proces? Waar zien GS het terugverdienpotentieel in de culturele sector en door middel van welke verdienmodellen? Is hier elders al ervaring mee opgedaan? Is het misschien beter om de focus op ondernemers en economie te leggen in plaats van op de culturele organisaties?

Dhr. **Heijnen** (CDA) vraagt om een toelichting op de financiering in het kader van motie 42. Het CDA wil de begroting graag apart bespreken en losstaand van de uitwerking van motie 42, omdat anders wellicht de details van de motie niet aan bod komen. Daarom het verzoek aan GS/commissie om beide onderwerpen als losse agendapunten te bespreken in de commissie. Motie 41: GS richten hun aandacht op instellingen die in de landelijke cultuurregeling buiten de boot zijn gevallen. GS constateren dat er keuzes moeten worden gemaakt tussen de vele organisaties, hierdoor zullen er organisaties buiten de boot vallen, maar om welke organisaties gaat het dan? Wat gebeurt er als maatschappelijke organisaties op langere termijn in gevaar komen als het allemaal te lang duurt? GS worden verzocht terug te komen bij PS wanneer er aanvullende maatregelen nodig zijn. Het CDA kan zich vinden in de gekozen aanpak. Gezien de verwachte economische crisis worden GS verzocht te focussen op werkgelegenheid en versterking van het vestigingsklimaat.

Ines **Kostiç** (PvdD) vraagt aan welke bedrijven wordt gedacht met het oog op het vestigingsklimaat.

Dhr. **Heijnen** (CDA) antwoordt dat de duurzaamheidsaspecten hierbij betrokken moeten worden, maar werkgelegenheid is ook heel belangrijk teneinde de rekening van de transitie te kunnen betalen.

Ines **Kostiç** (PvdD) vraagt welke duurzaamheidsaspecten het CDA belangrijk vindt. Het hervormen van de economie kan samengaan met het creëren van extra werkgelegenheid bij ecologische en sociale bedrijven.

Dhr. **Heijnen** (CDA) ziet hier zeker kansen want bedrijven die minder CO2 intensief zijn, zijn belangrijk, maar dat kan niet zo maar even georganiseerd worden. Hier moet een realistisch transitiepad voor geformuleerd worden en de werkgelegenheid is een belangrijk onderdeel van deze transitie. De brief van GS aan het Rijk over de gemeentelijke financiën wordt ondersteund.

Mw. **Bezaan** (PVV) leest in de toelichting op motie 42 dat GS voor 4 doelgroepen, particuliere woningeigenaren, huurwoningcorporaties, bedrijventerreinen en maatschappelijk vastgoed, de knelpunten van de verduurzaming willen vaststellen. Uit een rapport van het PBL blijkt dat de kosten van verduurzaming van een huis zichzelf niet terugverdienen. Wat zijn de gevolgen voor sportverenigingen en andere doelgroepen? Wordt een evaluatie uitgevoerd van de besteding van de toegekende subsidies aan gemeenten?

Ines **Kostiç** (PvdD) constateert met het oog op motie 41 dat gemeenten een wildopvangcentrum moeten voordragen om in aanmerking te komen voor financiering. Als dit zo is, dan staat dit haaks op de motie, want een van de financieringsvoorwaarden is dat het centrum eigen inkomsten heeft van minimaal 50% van de totale omzet in 2019. Dit geldt sowieso niet voor een wildopvangcentrum en dan vallen ze buiten de boot. Kan dit aangepast worden? Motie 42: ook mensen met een klein budget moeten meegenomen worden in het

duurzaamheidsfonds. De postcoderoosprojecten zijn heel nuttig, de provincie kan bijdragen aan het opstarten en organiseren van de uitdagingen.

Dhr. **Carton** (PvdA) constateert dat gemeenten vooral culturele instellingen voordragen voor noodsteun, maar kleinere organisaties zoals dorps- en buurthuizen mogen niet vergeten worden. Spreken GS hierover met gemeenten? Motie 42: men wacht de nadere uitwerking af, maar wel wordt aandacht gevraagd voor omscholing. In hoeverre bestaat er overzicht in het verschuiven van programma's of agenda's op bepaalde beleidsterreinen? Voorkomen moet worden dat men over een halfjaar concludeert dat men veel meer had kunnen doen wanneer zaken verdeeld zouden zijn in kleinere stukjes. Men is benieuwd naar de resultaten van de brief van GS over de gemeentelijke financiën, want deze problemen bestonden al voordat corona opdoemde.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) refereert aan de brief van GS over de financiële weerbaarheid van gemeenten want er was en is een groot probleem. Deze oproep wordt van harte ondersteund. Is het goed om naast de oproep voor extra geld ook andere zaken aan te pakken? Heeft de provincie er zicht op of gemeentelijke fusies bijdragen aan een stijging van de kosten? Zijn er niet te veel taken zonder extra budget overgeheveld naar gemeenten? Hebben gemeenten een efficiënte organisatiestructuur? Bestaan er verschillen tussen de gemeenten en de kwaliteit van de organisatie en kunnen hier mogelijk verbeteringen worden doorgevoerd? Welke rol zien GS voor zich in deze kwestie? Is het mogelijk een expertmeeting te organiseren over de vraag hoe de provincie kan bijdragen aan de structurele gezondheid van de gemeentelijke financiën? De fracties worden verzocht een dergelijke expertmeeting te ondersteunen.

Ines **Kostiç** (PvdD) vraagt of FvD het belangrijk vindt om dan ook te kijken naar in hoeverre de gemeenten de overgang richting de omgevingswet kunnen vormgeven.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) is het hiermee eens.

Gedeputeerde **Pels** start met motie 41 om samen met gemeenten de grote problemen in beeld te brengen in de culturele sector. Er is met alle gemeenten over de problemen gesproken evenals over de voorwaarden die men aan elkaar en aan de instellingen kan opleggen zodat het noodfonds het grootste effect sorteert. De provincie hanteert bij matching een lager percentage dan het Rijk (35%), namelijk 15% en dat is volgens de gemeenten wel haalbaar. Dat wordt door GS ondersteund want daarmee blijft de gemeente jarenlang aangehaakt bij de instelling en is sprake van langdurige bestendigheid. De verwachting is dat gemeenten voornamelijk culturele instellingen voorstellen omdat de nood daar het hoogst is en deze instellingen een groot regionaal belang kunnen hebben. In het kader van motie 41 is aan de gemeenten uitgevraagd om ook alle andere doelgroepen te beschouwen en eventuele problemen te signaleren.

Mw. **Kapitein** D66) vreest dat gemeenten niet alle instellingen in beeld hebben. Hoe kijken GS hiernaar?

Gedeputeerde **Pels** heeft een brede scan gedaan op de effecten van Covid binnen de eigen beleidsterreinen van de kerntaken, zoals bij het OV, de buurtbus en de programma's voor ondernemers. Deze schade is echter minder groot dan in de culturele sector. Niettemin kan men niet voorkomen dat er organisaties failliet gaan. Gemeenten zijn gevraagd of er sectoren

of organisaties ontbreken en volgens hen is dat behalve de culturele sector, niet het geval. De combinatie van motie 41 en 42 biedt een overlap waardoor op termijn toch organisaties in nood in beeld komen.

Ines **Kostiç** (PvdD) vindt de wilde dierenopvangcentra een belangrijk thema en gemeenten bieden deze wellicht niet aan, omdat deze niet tot hun bevoegdheden behoren. Daarom is de rol van de provincie hierbij van groot belang. Nu lijkt het erop dat deze centra toch weer buiten de boot vallen. Kunnen GS hier nog een keer naar kijken?

Gedeputeerde **Pels** meldt dat motie 41 opdracht geeft om samen te werken met gemeenten, vandaar de actieve uitvraag. Er zijn zeker gemeenten die wilde dieren opvangcentra hebben voorgesteld en ook cultuureducatie is door de gemeenten genoemd. Zodra de contouren van het recente steunpakket van het Rijk bekend zijn, zullen de gevolgen meegenomen worden in de updates over motie 41. Wanneer de provincie subsidie verleent, dan worden deze als inkomsten meegerekend hetgeen ertoe kan leiden dat een instelling een deel van de NOW gelden moet inleveren. Hierover wordt terug gerapporteerd bij motie 41. Het geld wat nu aan de sector wordt gegeven, kan niet meer terugbetaald worden vanwege de enorme financiële problemen. De gemeenten worden achteraf om een verantwoording gevraagd. Zodra er minder nodig is, wordt de subsidie verlaagd. Wanneer de eigen inkomsten – de middelen die een organisatie zelf verwerft – door de crisis wegvallen, is het niet nodig om door corona een dergelijke organisatie te steunen, daarom moet wel sprake zijn van eigen inkomsten. Moties 41 en 42 kunnen gebruikt worden om samen te ontdekken wat er gaat gebeuren in de culturele sector. Om het beleid te actualiseren is er meer zicht op de toekomst nodig. Zodra er een evaluatie binnenkomt, wordt deze via de C-agenda met de commissie gedeeld.

Gedeputeerde **Loggen** meldt dat motie 41 het karakter van een EHBO-kit heeft en motie 42 is meer een gereedschapskist om een ingreep te kunnen doen in de sector die aansluit bij het provinciale beleid, mede om dit beleid te versterken. NH zit in de gelukkige omstandigheid om deze gelden ten bedrage van 110 miljoen euro te kunnen besteden, maar GS denken na over een heel verantwoorde manier om dit te doen. Hierop zal worden teruggekomen bij de nadere uitwerking. Niet alle vragen kunnen op dit moment beantwoord worden, zoals over de arbeidsmarkt. Hiervoor heeft de provincie samenwerking met partners nodig.

Dhr. **Dulfer** (GL) verzoekt deze insteek ook in de stukken te verwoorden. De regio heeft behoefte aan leiding en coördinatie, kan het college initiatieven nemen?

Gedeputeerde **Loggen** meldt dat alles wat hier vandaag wordt gewisseld, opgenomen wordt in een blauwdruk en waar het niet mogelijk is, wordt dit goed gemotiveerd. GS stellen de klantvraag en wijkgerichte aanpak centraal en dat is een andere benadering dan slechts aanbod gestuurd werken. Hierdoor worden ook kleinere organisaties betrokken. Dit is tevens een vraag over welke methodiek de meest geschikte is om de 110 miljoen euro te besteden. PS hebben een revolverend karakter meegegeven, maar daarnaast wordt gekeken naar bij welke bestaande fondsen kan worden aangesloten om een groter bereik te realiseren. Over de beste systematiek zal eerst met PS worden overlegd. Het is juist de bedoeling om voor particulieren de verduurzaming gemakkelijker te maken zodat men bijdraagt aan de energietransitie. Het levert op de langere termijn bovendien voordelen op voor de burger door de lagere maandelijkse energielasten. Men is in gesprek met het dorpswerk over de met name lange termijn problematiek en bij ontwikkelingen komen GS terug bij PS. De input van de

commissie wordt geïntegreerd in de blauwdruk en zaken die niet uitvoerbaar zijn, worden gemotiveerd teruggelegd.

Gedeputeerde **Pels** dankt voor het begrip voor de vertraging van de economische agenda, maar voor bijvoorbeeld HIRB zijn structurele financiën voor de rest van de periode beschikbaar. Daarnaast wordt op een groot aantal gebieden gewerkt aan een duurzaam herstel van de economie. Zij deelt de zorgen van de commissie over de financiële problemen bij de gemeenten die tot een enorme verschraling zullen leiden. Hierover blijft men in de rol van toezichthouder in gesprek met het Rijk en de gemeenten. Tijdens de commissievergadering blijkt dat het Rijk 770 miljoen euro extra uittrekt voor de gemeenten (voor speeltuinen en arbeidsmarktvoorzieningen). Het is overigens geen kerntaak van de provincie om te zorgen dat de gemeentelijke financiën op orde zijn. De overige technische vragen van FvD worden schriftelijk beantwoord.

Gedeputeerde **Zaal** heeft enkel een toezichthoudende rol op de gemeentelijke begrotingen, daarom is de vraag wat een expertmeeting toevoegt.

Gedeputeerde **Pels** meldt over motie 42 en het innovatiefonds dat dit idee momenteel wordt uitgewerkt en terugkomt in de blauwdruk. De sector is inderdaad heel creatief, maar de middelen ontbreken om innovatieve oplossingen te realiseren. Met de sector zal worden gesproken over hoe de provincie het innoveren kan faciliteren waarmee wordt tegemoetgekomen aan het revolverende karakter van het fonds.

Tweede termijn

Mw. **Kapitein** (D66) herhaalt een aantal vragen uit eerste termijn.

Dhr. **Dulfer** (GL) steunt de FvD, maar de provincie mag niet op de stoel van gemeenten gaan zitten. In de brief staat dat de provincie onderzoekt of er ruimte is voor preventief toezicht in een verlichte vorm, maar het is maar de vraag of een dergelijke lichte vorm de gemeenten helpt om de crisis door te komen. Hierover wil hij graag discussiëren binnen de kaders waarbinnen de provincie moet opereren en steunt derhalve het voorstel van FvD.

Mw. **Vastenhouw** (FvD) kijkt op van het antwoord van GS, want zij heeft een aantal basale vragen gesteld waarop door GS geen antwoord wordt gegeven. Wanneer kan een concreet antwoord worden verwacht?

Mw. **Van Oorsouw** (SP) refereert aan punt 8.a.1., de hernieuwde gewijzigde planning van de actualisering van het cultuurbeleid waarvan de einddatum wordt verschoven naar januari 2022. Uiteraard is er begrip vanwege de huidige omstandigheden, maar is dan nog sprake van een actualisatie op dat moment? Voorgesteld wordt de creativiteit van de sector aan te boren om op een slagvaardiger manier te opereren.

Dhr. **Heijnen** (CDA) vraagt wat er gebeurt als de gemeenten over een half jaar stellen dat er vanwege de langere duur van de crisis naast de culturele sector ook andere organisaties aan de poort staan. Zijn GS bereid om terug te komen bij de commissie om te kijken of de kaders van motie 41 nog passen bij de alsdan bestaande behoefte? Hij constateert dat de voorzitter

knikkend toezegt dat de begroting en de motie 42 apart worden geagendeerd voor de commissie. Er is geen behoefte aan een expertmeeting.

Dhr. **Carton** (PvdA) maakt zich zorgen over het feit dat al voor corona de financiële problemen van de gemeenten structureel aanwezig waren. GS worden bedankt voor de toelichting op de rol van de provincie. Het heeft geen meerwaarde om in een expertmeeting door te praten.

Mw. **Van Meerten** (VVD) refereert aan het antwoord van GS over het terugverdienpotentieel van de culturele sector en dat zij met die sector in gesprek blijven, maar de vraag is of de provincie wellicht de focus meer moet leggen op duurzaamheid en het economische verhaal van motie 42. Zij is benieuwd naar de uitwerking, maar wellicht kan de gedeputeerde aangeven of al ervaring is opgedaan met verdienmodellen. Er is geen behoefte aan een expertmeeting.

Mw. **Bezaan** (PVV) herhaalt de vraag over PBL, namelijk dat uit onderzoek blijkt dat de kosten van verduurzaming van particuliere woningen zichzelf niet terugverdienen. Zij vraagt of GS de gevolgen voor de sportverenigingen en andere onderscheiden doelgroepen kunnen aangeven.

Ines **Kostiç** (PvdD) gaat er vanuit dat de dierenopvang terugkomt in de begroting. Opvangcentra werken over gemeentegrenzen heen, dus samenwerking met één gemeente is niet zinvol.

Gedeputeerde **Pels** antwoordt dat de programma's van GO!-NH en PIM gewoon gecontinueerd worden. In de updates over motie 41 zullen de implicaties van de middelen van het Rijk toegelicht worden, daarop bestaat nu onvoldoende zicht. Het uitstel van de hernieuwde gewijzigde planning van de actualisering van het cultuurbeleid is gedaan omdat er per januari 2022 een beter beeld bestaat van de richting waar de ontwikkelingen heen gaan zodat er een beter meerjarig beleid kan worden geformuleerd.

Mw. **Van Oorsouw** (SP) meent dat er gewoon actie moet worden genomen en dat met beleid moet worden gereageerd op de ontwikkelingen in de maatschappij.

Gedeputeerde **Pels** is van mening dat GS dat al aan het doen zijn met beide moties en dat te zijner tijd beleid kan worden opgesteld voor de langere termijn. Wanneer er over twee maanden een vaccin wordt gevonden, dan ziet de situatie er voor iedereen anders uit. Gezamenlijk is gekozen voor een BOB-model, daarom willen GS graag horen waarover PS op termijn nader geïnformeerd willen worden. Of is het de bedoeling om het tempo te versnellen omdat er veel geleerd wordt van de uitvoering van moties 41 en 42? Dat kan de volgende keer besproken worden wanneer er meer zicht bestaat op de situatie. Hopelijk is over een half jaar het geld van motie 41 uitgegeven, want dan is de nood geledigd. De financiële verwerking is een enorme uitdaging, de commissie wil het apart behandelen maar de gedeputeerde Financiën streeft naar een integrale afweging. Hiervoor zullen de komende tijd extra acties nodig zijn. GS zijn zeker op de hoogte van de fondsen, maar samen met de sector wordt gekeken naar waar de behoefte zit om op langere termijn weer gezond te kunnen functioneren.

Mw. **Van Meerten** (VVD) benadrukt dat dubbel werk voorkomen moet worden.

Gedeputeerde **Pels** antwoordt dat onderlinge afstemming daarom van groot belang is. De aannames van de PvdD zijn voor haar eigen rekening.

Gedeputeerde **Loggen** meldt dat zijn antwoord in eerste termijn gericht was op een specifieke situatie, maar de PVV breidt de vraag uit naar sportverenigingen en andere doelgroepen. Die vraag zal in de verdere uitwerking beantwoord worden. GS stellen voor om PS te rapporteren via de bestaande P&C-cyclus zodat PS accuraat worden geïnformeerd.

Gedeputeerde **Zaal** beantwoordt de vraag van FvD zodanig dat zij het een vorm van fatsoenlijk bestuur vindt om bij de eigen rol te blijven. Voor IBT gelden Rijksregels en daarover is men met het Rijk en de andere provincies in gesprek. Over eventuele veranderingen of keuzemogelijkheden kan natuurlijk altijd gediscussieerd worden. De wijze waarop de provincie toezicht houdt, is door het controleren van de begroting van de gemeenten, op basis van IBT. Aan het Rijk zijn per brief de zorgen geuit. De technische vraag of een fusie leidt tot minder problemen, kan op dit moment niet beantwoord worden want die gegevens zijn niet beschikbaar.

De **voorzitter** adviseert FvD om met de partijen die positief reageerden op de expertmeeting, in gesprek te gaan.

8.b Brief GS aan PS inz. voortgang Regenbooginitiatief

Dhr. **Kanik** (D66) vindt het goed dat dit initiatief bij kleinere gemeenten onder de aandacht is gebracht, jammer dat op sommige plaatsen de animo om deel te nemen ontbreekt, maar dat is waarschijnlijk vanwege gebrek aan personele en financiële middelen. Een aantal gemeenten pakt het op een andere manier op. GS worden verzocht om PS te informeren over de uitkomsten van de kennissessies en challenges in de sport.

Dhr. **Dulfer** (GL) constateert dat er helaas weinig respons kwam van de gemeenten op het idee van vervolgbijeenkomsten. Gaan GS een coalitie van welwillenden vormen of hoe wordt hiermee omgegaan?

Gedeputeerde **Pels** constateert weinig respons van gemeenten, dus het is de vraag hoe de provincie iets nuttigs kan organiseren. In Noord-Holland-noord bestaat wel enthousiasme, daarom zal daar worden begonnen met het inventariseren van de behoefte. Intern wordt aan het diversiteitsbeleid doorgewerkt. PS hebben een motie ingediend voor de uitvoering van de Pride, dat is een nieuwe rolopvatting voor de regenboogprovincie. PS worden daarom uitgenodigd aan te geven wat nagestreefd wordt met de rol van regenboogprovincie.

9. A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)

9.a. Financiën: Voordracht Tweede begrotingswijziging 2020

Dhr. **Heijnen** (CDA) refereert aan de verwerking noodfonds sociale infrastructuur. Moties zonder dekking worden in principe niet aangenomen, maar in dit geval is een uitzondering gemaakt en zullen GS met een dekkingsvoorstel komen voor de 10 miljoen euro. Zijn er andere opties dan alleen de algemene reserve? De nieuwe reserve Waardevermeerdering grondaankopen groen: er wordt een maximumbedrag van 250 miljoen euro ingesteld en dat is ongeveer de helft van de begroting en een kwart van de totale reserves, een absurd hoog bedrag. Momenteel zit er 5,5 miljoen euro in de reserve, hoe kijken GS naar de overige 244,5

miljoen euro? Als GS de 250 miljoen euro willen aanvullen, dan komt er een streep door alle andere ambities.

Mw. **Kapitein** (D66) ondersteunt de voordracht.

Ines **Kostiç** (PvdD) vraagt of bij verdere begrotingswijzigingen heel serieus wordt gekeken naar waar geld in geïnvesteerd wordt. Zijn GS het ermee eens dat er geen investeringen gedaan moeten worden die ingaan tegen zaken die nu belangrijk zijn, zoals natuur en werkgelegenheid?

Mw. **Kapitein** (D66) is van mening dat dit altijd zo is. Zij kan zich niet voorstellen dat dit uitgangspunt niet gerespecteerd wordt.

Dhr. **Hartog** (VVD) is benieuwd naar wat er nu wordt besloten over de 250 miljoen euro, te meer omdat hij van een ander commissielid heeft begrepen dat nog inhoudelijk moet worden gesproken over de achtergronden. Motie 41: men steunt de gedachte om dat via het programma Cultuur te doen en dat te financieren uit andere zaken dan de algemene reserve.

Mw. **Bezaan** (PVV) heeft moeite met de 10 miljoen euro in 2020 ten behoeve van het noodfonds sociale infrastructuur. De waarde van de lokale cultureel maatschappelijke organisaties worden onderschreven, maar dit is eigenlijk een taak van de gemeente. Daarom moeten de gemeenten hun verantwoordelijkheid nemen door zeer kritisch naar de eigen uitgaven te kijken. Dat geldt ook voor de provincie. In 2020 wordt een bedrag van 9,6 miljoen euro onttrokken aan de algemene reserve en in 2021 wordt een taakstelling wordt opgenomen om de algemene reserve aan te vullen met hetzelfde bedrag. Durft het college ook kritisch te kijken naar de eigen heilige huisjes? De PVV sluit zich aan bij het CDA en de VVD en de opmerkingen over de 250 miljoen euro.

Dhr. **Hoogervorst** (SP) stemt in met de voorstellen in de tweede begrotingswijziging. Met de 250 miljoen euro voor natuuraankopen heeft men geen problemen, dit bedrag wordt niet in een keer uitgegeven maar dat is wel nodig om aan de taken te kunnen voldoen. Dat geld is beschikbaar en wordt geoormerkt.

Dhr. **Heijnen** (CDA) meldt dat alle reserves al geoormerkt zijn. Als nu 250 miljoen euro wordt geoormerkt, dan moet dit label ergens anders afgehaald worden. Waar komt het geld vandaan dat wel in de reserve gestort moet worden?

Dhr. **Dulfer** (GL) gaat akkoord met de wijziging. De omvang van de algemene reserve blijft na onttrekking van de middelen binnen de normen van de provinciale financiële verordening.

Dhr. **Carton** (PvdA) stemt in met het voorstel.

Dhr. **Klein** (CU) sluit aan bij de vragen van het CDA.

Gedeputeerde **Pels** antwoordt als volgt. De 10 miljoen euro en de 100 miljoen euro van beide moties zijn nu zichtbaar geworden en in de P&C cyclus opgenomen, omdat deze bedragen snel verwerkt zijn in deze wijziging. Wel moet de dekking nog geconcretiseerd worden in een integrale afweging. Hier wordt druk op gepuzzeld en hopelijk kunnen in de blauwdruk de

contouren geschetst worden. Bij het verlenen van subsidies moet het volledige bedrag beschikbaar zijn, bij het verstrekken van leningen met een laag risico gaat het om maar een vierde of een vijfde deel. Er wordt gezocht naar de meeste effectieve maatregel en dat kan enkel in samenhang beoordeeld worden. Het krediet is nodig om de gronden aan te kopen die nodig zijn om deze om te zetten naar NNN. De gronden worden geactiveerd en op het moment van afwaarderen, moeten er middelen bij vanuit de reserve groen. Het inrichten van de NNN is dus afhankelijk van de omvang van de reserve groen. Het gaat niet om een preprioritaire claim.

Dhr. **Hartog** (VVD) vraagt waarom nu moet worden ingestemd met het krediet terwijl de inhoudelijke discussie nog gevoerd moet worden.

Gedeputeerde **Pels** meldt dat nog gesproken moet worden over de realisatie van NNN, maar iedereen weet dat er geld nodig is voor de aankoop van gronden. Het kader is de reserve groen en gronden worden niet afgewaardeerd als er geen geld in deze reserve zit. Hiervoor zou eerst het besluit tot afwaarderen genomen moeten worden.

Dhr. **Heijnen** (CDA) merkt op dat er al een reserve bestaat met de naam waardevermindering groen en die bedraag per 1 januari 2020 5,5 miljoen euro. Maar er is 250 miljoen euro nodig en waar wordt dat geld vandaan gehaald en binnen welk tijdspad?

Gedeputeerde **Pels** antwoordt dat in de commissie NLG gesproken wordt over de realisatiestrategie NNN. Het is geen hard bedrag, maar wel moet een bedrag beschikbaar gesteld worden dat ruimschoots voldoet aan de opgave die gesteld is. Het kader voor afwaarderen is de reserve groen. Er zijn euro's beschikbaar en daar krijg je een aantal ha met dezelfde waarde voor terug. De technische vragen zullen beantwoord worden voorafgaande aan de PS-vergadering.

Dhr. **Hartog** (VVD) neemt het voorstel terug naar zijn fractie.

De **voorzitter** constateert dat er nog een aantal (technische) onduidelijkheden zijn rond de voordrachten, dat nadere schriftelijke technische vragen gesteld kunnen worden en dat de VVD nog in de fractie hierover wil spreken.

9.b. Verbonden partijen: Voordracht Kadernota verbonden partijen 2020

Dhr. **Hoogervorst** (SP) vindt de informatievoorziening cruciaal voor PS maar ook voor de andere vertegenwoordigende partijen. Is het mogelijk om de informatie meer verspreid over het jaar te geven en niet alleen bij de jaarrekening en begroting? Wie omschrijft en bepaalt het publieke belang als aanleiding tot een deelneming. Conformeert elke deelnemer zich aan het publieke belang? Hebben GS aandacht voor het democratische gehalte van verbonden partijen en hoe kan dit binnen de kadernota scherper geformuleerd en geborgd worden?

Mw. **Bezaan** (PVV) vindt de toevoeging overbodig dat de provincie verwacht dat de verbonden partijen actief werk maken van duurzaamheid en diversiteit. Duurzaamheid slaat vaak de plank mis op nut en noodzaak en mensen moeten beoordeeld worden op wat ze kunnen, niet op wat ze zijn. Daarom leidt het uitgangspunt dat de provincie als aandeelhouder (meerderheidsbelang) invloed wil kunnen uitoefenen op de bedrijfsvoering en strategische

koers van de deelnemers, tot zorgen. Omdat al het geld nodig is voor de coronacrisis, moet er zo weinig mogelijk worden gekozen voor meerderheidsbelangen in deelnemingen ondanks de in de kadernota opgenomen voorzorgsmaatregelen. De PVV verzoekt de vermelding van het actief werk maken van duurzaamheid en diversiteit te schrappen, in dat geval is men positief over de nota.

Mw. **Kapitein** (D66) vraagt of GS samen met de andere deelnemers de GR'en willen vragen om de jaarrekening voor 1 april aan te leveren, in ieder geval de OD's. Dan kunnen de resultaten meegenomen worden in de jaarrekening van de provincie. Een aantal GR'en beschikt zelf ook over kadernota's. Worden deze met PS gedeeld? Hiermee kan de democratische rol beter invulling worden gegeven.

Dhr. **Dulfer** (GL) is het eens met het college dat monitoring, rapportage en discussie met PS moeten leiden tot een versterking van de verdere doorwerking van de aanbevelingen. Men ziet uit naar deze discussie, met name vanwege de publieke meerwaarde van verbonden partijen, de doorontwikkeling van het opdrachtgeverschap van de provincie en de sturing door de provincie op de afgesproken doelen in de overeenkomsten.

Dhr. **Heijnen** (CDA) vraagt specifieke aandacht voor uittreding of afbouw van deelnemingen in een verbonden partij. Hoe zorgt men ervoor dat PS niet alleen bij het instellen van een verbonden partij maar ook gedurende het proces kunnen blijven meepraten?

Dhr. **Hartog** (VVD) is blij dat de kadernota niet alleen wordt gebruikt voor nieuwe deelnemingen maar ook voor bestaande deelnemingen. Wordt met dit stuk voldoende munitie gegeven aan de organisatie voor het voeren van moeilijke gesprekken en kan een ambtenaar echt doorpakken wanneer een regeling niet zo lekker loopt? In de voordracht op bladzijde 7 bij punt 4 staat dat de verbonden partijen worden geïnformeerd over de nieuwe nota. Hierbij past de kanttekening dat de keuze die de provincie maakt, niet noodzakelijkerwijze leidt tot wijzigingen binnen de verbonden partijen.

Dhr. **Carton** (PvdA) vraagt of het verzoek om inspanning te leveren op duurzaamheid en arbeidsomstandigheden niet te vrijblijvend is om resultaten mee te bereiken. Hoe wordt het verkrijgen van meer grip op verbonden partijen concreet uitgewerkt en hoe kunnen PS tussentijds bijsturen?

Dhr. **Klein** (CU) kan zich vinden in de kaders. Op welk moment wordt bekeken of de verbonden partijen nog aan de voorwaarden voldoet, is dat pas in 2023?

Gedeputeerde **Pels** stelt voor PS te informeren aan de hand van de P&C-cyclus zodat er niet steeds op losse momenten over gesproken hoeft te worden. Uiteindelijk bepalen PS wat een publiek belang is, dat is nog niet gedefinieerd omdat daarmee een voorschot wordt genomen op ontwikkelingen in de toekomst die men nog niet kent. De extra eisen zullen niet geschrapt worden, dit in antwoord op de PVV. Er zal blijvend gevraagd worden om de jaarrekening voor 1 april in te dienen, maar dat is mede afhankelijk van de invloed die de provincie heeft en hangt samen met de omvang van het provinciale belang en met de omvang van de verbonden partij. Met dit kader wordt vooraf een exit georganiseerd. Gesprekken worden gevoerd via GS en de portefeuillehouder. Voor financiën is zijzelf betrokken en inhoudelijk is ook een gedeputeerde betrokken. Jaarlijks worden de verbonden partijen onderzocht. De kadernota's

van de GR'en kunnen meegenomen worden in het overleg van GS met PS over welke informatie PS willen ontvangen over de verbonden partijen.

De **voorzitter** constateert dat de voordracht als hamerstuk geagendeerd kan worden voor de PS vergadering van 14 september 2020.

10. Rondvraag portefeuille mw. Pels en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa

Dhr. **Dulfer** (GL) refereert aan punt 14.b, de benoeming van de monumentenloods. Wordt vandaag gepeild of er behoefte bestaat aan een kennismaking? In dat geval wil GL graag kennismaken.

De **voorzitter** constateert dat de agenda's van de commissie al redelijk vol zitten. Hij constateert dat een meerderheid van de commissie wil kennismaken.

Gedeputeerde **Pels** wil een kennismaking graag faciliteren.

De **voorzitter** meldt dat het rapport brandveiligheid zorginstellingen ingebracht door dhr. Hartog (VVD) in overleg met de VVD de volgende vergadering geagendeerd zal worden.

11. Sluiting

De **voorzitter** sluit de vergadering.

12. C-agenda Algemeen

13. C-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)

13.0 Natuur & Ruimte: Brief hou Lutkemeer groen (C-agenda NLG & RWK 24-08- 2020)
13.a IBT: Brief GS aan PS inz. Rapport brandveiligheid zorginstellingen provincie Noord-Holland 2019 (C-agenda EFB 31-8-2020)
13.b Economie: Brief GS aan PS inz. Monitor Detailhandel 2020 (C-agenda EFB 31- 8-2020)
13.c Economie: Brief GS aan PS inz. De Kop Werkt! Jaarrapportage 2019 en verlengen programma (C-agenda EFB 31-8-2020)
13.d Archief: Brief GS inz. Archieftoezicht 2019 (c-agenda EFB 31-8-2020)
13.e Arbeidsmarkt: brief GS aan PS inz. Monitor Arbeidsmarkt 2019-2020 (C- agenda EFB 31-8-2020)
13.f Aanpak Netwerkstudie Haarlemmermeer 2040 (C-agenda M&B (trekkende cie.) en EFB 31-08-2020, NLG en RWK 24-08-2020)
13.g Landbouw/ Economie: Voedsel Verbindt 2020-2023 (C-agenda NLG -leidende commissie-24-08-2020 & EFB 31-08-2020)
13.h Bestuur: Brief GS aan PS inz. zienswijze herindelingsadvies Dijk en Waard (C- agenda EFB 31-8-2020)
13.i Bestuur: Brief GS aan PS inz. zienswijze herindelingsadvies Beemster - Purmerend (C-agenda EFB 31-8-2020)
13.j Bestuur: Brief GS aan PS inz. zienswijze herindelingsadvies Amsterdam en Weesp)C-agenda EFB 31-8-2020)

13.k Bestuur: Brief GS aan PS inz. wijzigingsbesluit verrekening grenscorrectie Gooise Meren-Weesp (C-agenda EFB 31-8-2020)
13.l Arbeidsmarkt en Onderwijs: Benoeming werkambassadeur (C-agenda EFB 31- 8-2020)
13.m (Heel PS) Brief GS aan PS inz. Regiodeal Maritiem Cluster Kop van Noord- Holland (C-agenda NLG en RWK 24-8-2020 en EFB en M&B 31-8-2020).
13.n Arbeidsmarkt/Covid-19: Brief kermisvrouwen Nederland inz. steun covid-19 (c-agenda EFB 31-8-2020; brief is ook aan GS gezonden.

14. C-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Pels)

14.a Social Return: Brief GS aan PS inz. Social return voortgang 2020 (C-agenda EFB 31-8-2020)
14.b Monumenten: Benoemen Loods Herbestemming NH (C-agenda EFB 31-8- 2020; in de brief wordt gevraagd of u behoefte heeft aan een nadere
14.c Dienstauto's: Brief GS aan PS inz. nieuwe dienstauto's GS (C-agenda EFB 31-8- 2020)

15. C-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Stigter)

16. C-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CdK Van Dijk)

16.a GS en PS zaken: Protocol bedreiging bestuurders (C-agenda EFB 31-8-2020) Toelichting:
16.b Wonen/Bestuur: Stand van zaken uitvoering Statenmotie 21 'Vang de kinderen van Moria op' (C-agenda RWK 24-08-2020 en C-agenda EFB 31-08-2020)
16.c Ondermijning: Brief GS aan PS inz. Agenda Weerbaar Noord-Holland (C-agenda EFB 31-8-2020)
16.d Volksgezondheid/Covid-19: brief verontruste burger Hoofddorp inz. niet afsluiten fontein (C-agenda EFB 31-8-2020; brief is ook aan het kabinet van de CdK gezonden).

Onderwerp	Inhoud	Nummer	Portefeuillehouder	Datum PS	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
Vergroting bekendheid van Noord-Hollandse burgers met provinciaal referendum, burgerinitiatief en inspraak	PS verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: - de volgende vier communicatie-uitingen die bekendheid in grote mate zouden versterken te organiseren en uit te voeren o de mogelijkheid tot het initiëren van een referendum, burgerinitiatief of inspraak opnemen in een (digitale) brochure en die onder Noord-Hollandse burgers verspreiden o het doen van (meer) uitingen hieromtrent op sociale media te denken valt hierbij aan een aparte website, en gebruik van de sociale media Facebook, Twitter en Instagram o het opstellen en verspreiden van een infographic met wegwijzer over alle mogelijke manieren van	M98-2019	Zaal, I.	11-11-2019	24-07-2020 De volgende acties zijn ter afdoening van deze motie uitgevoerd: 1. De webpagina https://www.noord-holland.nl/Bestuur/Inspraak is nagelopen en geactualiseerd. 2.Er is een infographic gemaakt over de verschillende manieren waarop Noord-Hollanders kunnen meedenken of inspraak kunnen hebben. Deze wordt zowel online als offline gedeeld. 3.In zowel het digitale als het papieren magazine &Holland heeft de infographic een plek gekregen, aangevuld met interviews met Noord-Hollanders die gebruik gemaakt hebben van een of meerdere inspraakmogelijkheden. Deze artikelen zullen ook weer gedeeld worden op social media. 4. De infographic en de losse interviews zijn geadverteerd op	

	inspraak en meedenken die Noord-Hollandse burgers t.a.v. het bestuur hebben o de informatie op de website toegankelijk en up to date houden				sociale media van de provincie Noord-Holland met een verwijzing naar de actuele pagina over inspraakmogelijkheden. Er komt nog een brief richting PS met het voorstel om de motie als afgedaan te beschouwen.	
Vang de kinderen van Moria op	Roepen het College GS op: — Ondersteuning te verlenen aan de Noord— Hollandse gemeenten bij de opvang en huisvesting van deze kinderen. — In Den Haag aan te dringen op medewerking met de gemeenten.	M21-2020	Dijk van, A.	09-03-2020	17-08-2020 Bij brief van 3 juli 2020 hebben wij u geïnformeerd over de stand van zaken rond de uitvoering van deze motie. 30-04-2020 Onze provinciale betrokkenheid wordt gevormd via de regionale regietafel vluchtelingen en inbreng in de landelijke regietafel. Uiteraard met de aantekening dat formeel gezien dit georganiseerd wordt vanuit de hoedanigheid van de CdK als Rijksheer en hierover de verantwoording aan de minister wordt afgelegd.	30-06-2020 Een brief van GS met stand van zaken is op de C-agenda van cie RWK 24-8-2020 en cie EFB 31-8-2020 geplaatst. 31-08-2020: In de rondvraag van de cie EFb heeft de hr. Zaal (GL) gevraagd: de brief van GS geeft vooral een procedurele opsomming van allerlei overlegvormen waarbinnen

						aandacht wordt gevraagd voor opvang en huisvesting van de kinderen in Moria. Wat is er intussen concreet bereikt bij de gemeenten? Dhr. Van Dijk (CdK) antwoordt dat het kabinet heeft besloten dat de opvang van de kinderen van Moria plaatsvindt op het Griekse vastenland in samenwerking met de Griekse overheid. Hij neemt als Rijksheer deel aan het overleg waarin hij functioneert als verlengstuk van het kabinet en vanuit deze functie vraagt hij aandacht voor

						dit probleem, maar vooralsnog is geen sprake van bereidheid en wordt verwezen naar de afspraken met Griekenland. Niettemin vraagt hij ook binnen de kring van Commissarissen hier aandacht voor.
Provinciaal Noodfonds Sociale Infrastructuur	Verzoek PS om 1. Gemeenten en waterschappen te laten inventariseren welke culturele en maatschappelijke organisaties die mede bijdragen aan Provinciale doelen als cultuur, cultuur historie en leefbaarheid aan de huidige situatie ten onder dreigen te gaan 2. Te inventariseren welke maatregelen op korte termijn genomen moeten	M41-2020	Pels, Z.	18-05-2020	20-08-2020: uit besluitenlijst GS d.d. 07-07-2020: Besluit GS 1. Provinciale Staten met een brief te informeren over de voorgenomen uitwerking van moties 41 en 42. 2. De portefeuillehouders RO en Cultuur te machtigen redactionele aanpassingen te doen.15-07-2020 15-07-2020 Op 7 juli jl. hebben wij besloten PS te informeren over de voortgang van de uitvoering van deze motie. Gemeenten in respectievelijk Noord-Holland Noord en Metropoolregio Amsterdam maken een voorstel voor steun uit	01-09-2020: in cie EFB van 31-08-2020 is over motie 41-2020 gesproken. Er werd door de commissie een aantal zaken meegegeven. 03-07-2020: de 2e begrotingswijziging met daarin verwerkt de motie over het Provinciaal Noodfonds Sociale Infrastructuur komt

	worden om deze organisaties te helpen de periode tot herstel van een meet normale situatie te overbruggen 3. Een voorstel aan Provinciale Staten voor te leggen voor het instellen van een 'Provinciaal Noodfonds Sociale Infrastructuur' (PNSI) om de kosten van deze noodmaatregelen voor de korte termijn te dekken 4. Voorwaarden op te stellen waar een gemeente of waterschap aan moet voldoen om in aanmerking te komen voor een beroep op het PNSI ter ondersteuning van de lokale maatschappelijke en culturele organisaties 5. Voor de uitvoering samenwerking te zoeken met gemeenten, waterschappen en het Rijk, met in achtneming van				het noodfonds voor organisaties van bovenregionaal belang buiten Amsterdam. Voor verdere uitwerking en voorwaarden verwijzen wij naar de opgestelde brief. Deze staat onder meer geagendeerd voor de commissie EFB (31-8 leidende commissie)	naar verwachting in augustus in cie EFB (en overige commissies) en naar verwachting op 14 september 2020 in PS.

	ieders eigen competentie 6. Als startpunt te nemen een richtinggevend maar niet dwingend bedrag van Euro 10 mln 7. Financiering uit de eigen middelen doch, indien noodzakelijk, vreemd vermogen te overwegen en daarbij een breed financieel instrumentarium te betrekken 8. Gelet op de urgentie van de problematiek, de uitvoering van de verschillende onderdelen van deze motie zo spoedig mogelijk ter hand te nemen en PS regelmatig te informeren over de voortgang.					
Motie Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds	Verzoek PS aan college van Gedeputeerde Staten op om: Zo snel mogelijk te inventariseren hoe de economische en maatschappelijke infrastructuur op een duurzame manier	M42-2020	Pels, Z.	18-05-2020	20-08-2020: uit besluitenlijst GS d.d. 07-07-2020: Besluit GS 1. Provinciale Staten met een brief te informeren over de voorgenomen uitwerking van moties 41 en 42. 2. De portefeuillehouders RO en Cultuur te machtigen redactionele aanpassingen te doen. 15-07-2020	01-09-2020: in cie EFB van 31-08-2020 is over motie 42-2020 gesproken. Er is afgesproken dat het voorstel van GS hoe daar invulling aan

	gestimuleerd en versterkt kan worden en met een voorstel te komen voor het instellen van een Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds dat zich daarop richt. Hierbij de aandacht te richten op: - verduurzaming van de bebouwde omgeving, inclusief maatschappelijk vastgoed, waarbij centraal staat dat er geen lastenverhoging voor eigenaren en huurders plaats zal vinden en dat deze verduurzaming onderdeel uit zal maken van de bijdrage die Noord-Holland doet aan het realiseren van de doelen van het Klimaatakkoord - versterking van de culturele en maatschappelijke infrastructuur - het als uitgangspunt nemen dat maatregelen voornamelijk				Wij hebben op 7 juli jl. een brief aan PS gestuurd waarin beschreven wordt welke onderdelen relevant worden gezien in de uitvoering van motie 42.	te geven niet samen met de begroting als een punt wordt geagendeerd maar ieder apart (eerst blauwdruk/motie 42-2020 en dan begroting). Behandeling waarschijnlijk in oktober in alle commissies.

	revolverend zijn - als startpunt te nemen een richtinggevend maar niet dwingend bedrag van Euro 100 mln - financiering uit de eigen middelen doch, indien noodzakelijk, vreemd vermogen te overwegen en daarbij een breed financieel instrumentarium te betrekken - het voorkomen van versnippering van middelen. Aan de Staten een voorstel te doen, uiterlijk bij de begroting 2021, en hierbij ook de eventuele invloed en uitwerking op de diverse beleidsterreinen inzichtelijk te maken.					
Educatie koloniaal Verleden	PS verzoekt het college van Gedeputeerde Staten: - jaarlijks stil te staan bij de jaarlijkse Keti Koti viering op 1juli - organisaties gespecialiseerd in racisme, zoals onder andere	M48-2020	Dijk van, A.	29-06-2020	24-07-2020 Er wordt gewerkt aan een voorstel ter afdoening van deze motie. In het najaar ontvangt PS een brief over de implementatie van de motie.	

	Stichting Keti Koti Tafel te benaderen en te vragen of zij, i.s.m. de provincie, dialoogtafels wil organiseren over hoe racisme van invloed is op het dagelijks leven van Noord-Hollanders - i.s.m. met een organisatie gespecialiseerd in racisme en slavernijverleden een tentoonstelling in het provinciehuis over racisme / structurele ongelijkheid en de rol van het provinciehuis als koloniaal erfstuk hierin te organiseren - daarbij waar mogelijk zichtbaar verbinding te leggen met andere vormen van discriminatie - PS over de voortgang hiervan te informeren.					

Onderwerp	Portefeuillehouder	Inhoud	Behandeld in agenda	Stand van zaken
Kadernota verbonden partijen	Pels, Z.	In het overleg van GS met PS over welke informatie PS willen ontvangen over de verbonden partijen kan het ontvangen van de Kadernota's van de GR's worden meegenomen.	Economie Financiën en Bestuur 31-08-2020 9.b. Verbonden partijen: Voordracht Kadernota verbonden partijen 2020	
Brief GS aan PS inz. voorgenomen moties 41 en 42	Loggen, C. Zaal, I. Pels, Z.	- GS stellen de klantvraag en wijkgerichte aanpak centraal en dat is een andere benadering dan slechts aanbod gestuurd werken. Hierdoor worden ook kleinere organisaties betrokken. Dit is tevens een vraag over welke methodiek de meest geschikte is om de 110 miljoen euro te besteden. PS hebben een revolverend karakter meegegeven, maar daarnaast wordt gekeken naar bij welke bestaande fondsen kan worden aangesloten om een groter bereik te realiseren. Over de beste systematiek zal eerst met PS worden overlegd - Men is in gesprek met het dorpswerk over de met name lange	Economie Financiën en Bestuur 31-08-2020 8.a. Brief GS aan PS inz. voorgenomen uitwerking moties 41 en 42	

		termijn problematiek en bij ontwikkelingen komen GS terug bij PS. De input van de commissie wordt geïntegreerd in de blauwdruk en zaken die niet uitvoerbaar zijn, worden gemotiveerd teruggelegd - Gedeputeerde Pels meldt over motie 42 en het innovatiefonds dat dit idee momenteel wordt uitgewerkt en terugkomt in de blauwdruk - In de updates over motie 41 zullen de implicaties van de middelen van het Rijk toegelicht worden, daarop bestaat nu onvoldoende zicht - de vraag van de PVV over PBL, namelijk dat uit onderzoek blijkt dat de kosten van verduurzaming van particuliere woningen zichzelf niet terugverdienen. GS wordt gevraagd of de gevolgen voor de sportverenigingen en andere onderscheiden doelgroepen kunnen worden aangeven. Dit zal bij de verdere uitwerking beantwoord worden - hr. Heijnen CDA verzoekt de blauwdruk motie 41 apart van de begroting te behandelen.		

Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies	Pels, Z.	- de verbinding wordt voor de lange termijn aangegaan en jaarlijks wordt aan PS een jaarrekening, jaarverslag en kadernota voorgelegd, dat is het moment om er met elkaar over te spreken. - Mw. Pels stelt voor om – gezien het feit dat het een nieuwe vorm van samenwerking betreft – er de komende tijd vaker met elkaar over te spreken. Een goed moment is het bespreken van het nieuwe beleid van Noord-Holland voor de Stelling van Amsterdam dat aan het eind van het jaar aan PS wordt toegestuurd. Dit is een goed moment voor PS om aanvullende kaders mee te geven aan GS.	Economie Financiën en Bestuur 18-06-2020 15.a. Erfgoed: Voordracht Oprichting Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies	
Agenda weerbaar Noord-Holland	Dijk van, A.	- Met de QuickScans wordt gewoon doorgegaan want het streven is hier zoveel mogelijk gemeenten op aan te laten sluiten. PS zullen hier regelmatig over geïnformeerd worden. - Er wordt in ieder geval ingezet op het vergroten van de interne weerbaarheid waarover teruggekoppeld zal worden en waar nodig, wordt ingezet op het vergroten van de eigen weerbaarheid.	Economie Financiën en Bestuur 18-06-2020 13.a. Bestuur: Brief GS aan PS inz. Concept-Agenda Weerbaar Noord-Holland	Eerste voortgangsrapportage juni 2021

Prinsjesfestival	Dijk van, A.	Hr. Van Dijk zegt toe PS te informeren met een overzicht van de momenten en op welke wijze de burgers van Noord-Holland zijn aangesloten bij het festival.	Economie Financiën en Bestuur 18-06-2020 13.b. Bestuur (CdK) : Afdoen motie Prinsjesfestival	Overzicht staat op de c-agenda van de commissie EFB van 28 september 2020. Voorstel: toezegging nu van de toezeggingenlijst afvoeren.
Beleidsnotitie Sport	Pels, Z.	- Zodra eind dit jaar/begin 2021wordt gestart met de uitwerking, zal mw. Pels de resultaten van de eerste contouren aan de commissie voorleggen, hoe gaat het met het opzetten van de challenges en welke organisaties erbij zijn betrokken. - Bij het overleg met gemeenten zal aandacht gevraagd worden voor kinderen die in armoede leven en die geen toegang hebben tot sport. - Zodra de resultaten van de challenges bekend zijn, zullen deze met de commissie gedeeld en besproken worden, maar met name de gemeenten zijn hier aan zet. - Voedsel zal op het lijstje als mogelijke optie/onderwerp vermeld worden, maar de sportverenigingen geven zelf hun behoeften aan. - De in te zetten externe organisaties zullen bij de eerste terugkoppeling aan de commissie concreet gemeld worden.	Economie Financiën en Bestuur 18-06-2020 15.c. Beleidsnotitie Sport	

Jaarstukken 2019 (behandeld in EFB 15/6 en PS 29/6/2020)	Pels, Z.	1. Onderbesteding: vindt met name plaats in de reserves en daar is al actie ondernomen, want er worden bestedingsplannen opgesteld die bij de begroting 2020-2021 aan PS worden voorgelegd. Ook zal strakker gestuurd worden op de uitgestelde intenties. Volgend jaar zal per portefeuille, per programma worden aangegeven waardoor de onderbesteding is veroorzaakt. 2. Voor de begroting 2021 wordt een eerste slag doorgevoerd bij de actualisatie van de indicatoren en PS worden via de rekeningencommissie betrokken bij de doelen en indicatoren voor de begroting. 3. PS zullen bij de begroting 2021 uitgebreid geïnformeerd worden over de noodzaak van externe financiering en op welk moment dat nodig zal zijn.	Economie Financiën en Bestuur 15-06-2020 4.a. Voordracht Jaarstukken 2019	
Kaderbrief 2021 (behandeld in EFB 15/6 en PS 29/6/2020)	Pels, Z.	1. Verwerken van conseq. van moties 41 en 42 in begroting 2021 is niet mogelijk omdat 1e versie voor zomer wordt opgesteld. Rond de begr.behandeling wordt blauwdruk voorgelegd met voorstellen hoe de middelen het best tot besteding komen en bijbehorende	Economie Financiën en Bestuur 15-06-2020 4.b. Voordracht Kaderbrief 2021	

		onzekerheden. De blauwdruk wordt wel verwerkt in de P&C cycl. Zij stelt voor de blauwdruk in alle cie's te bespreken. De 100 milj. kan niet in 1 jaar worden besteed, maar zal komende jaren tot uitvoering komen. Daarom gaat het niet om 20% van de totale begroting van 500 milj. PS worden geïnformeerd over de voortgang. 2. Er kan een extra techn. brief.komen over onzekerheden eigen prov. financiën irt corona. 3. Op korte term. heeft corona geen duidelijke impact op opcenten, maar dat is wel mogelijk op langere term. Ook bestaan er onzekerheden over de toekomst van het belastinggebied. De ged. neemt deel aan IPO-werkgroep strat. verkenning. PS worden geïnformeerd als er nieuws is. 4. Ged. Pels refereert aan m-110 en vrijval van 69 milj. omdat deze niet tot besteding waren gekomen. Soms gaan plannen niet door en zoals toegezegd, zullen bij de begroting bestedingsplannen worden voorgelegd waarin duidelijk wordt welke bestedingen worden voorzien voor de verschillende reserves. Ook zal strakker gestuurd		

		worden op de Uitgest. Int. 5. Aandacht voor operat. doelen: mw. Pels wil eerst het gesprek aangaan met PS , via de Rekcie. Ook over de indicat. zal zij in gesprek gaan met PS 6. Impactanalyse: gekeken zal worden naar de impact van jaarrek. 2019. In najaar komt GS met 1e concept van 3 programma's uit begroting om te toetsen of dit de imp.analyse is waar om gevraagd wordt. Met PS wil zij kijken hoe van verantwoording bij jaarrek. toegewerkt kan worden naar begroting Ook zal er hier een koppeling gemaakt worden met de indicatoren. 7. 8-jaarsperspectief: brengt op zich weinig. Effecten verschillende keuzes rijk over belastinggebied en provinciefonds kunnen in scenario's worden gezet en gedeeld worden met PS		
Kaderbrief	Zaal, I.	Financiële gevolgen Corona voor gemeenten/rol rovincie als toezichthouder. Gedeputeerde Zaal meldt dat naast de normale toezichtcyclus op basis waarvan in september gemeentelijke begrotingen worden beoordeeld, er vanwege corona eerder	Economie Financiën en Bestuur 15-06-2020 4.b. Voordracht Kaderbrief 2021	

		geïnventariseerd wordt op welke terreinen gemeenten in moeilijkheden dreigen te komen. Met de verschillende wethouders zal gesproken worden over de gevolgen van corona voor de gemeentelijke financiën. Zij weet nog niet in welke vorm de inventarisatie bij gemeenten plaatsvindt en of de gemeenten in staat zijn om nu al cijfers aan te leveren over de gevolgen. Van de inventarisatie zal in ieder geval op de een of andere manier een terugkoppeling aan PS gegeven worden.		
Jaarstukken 2019	Stigter, E.	Stand van zaken onderzoek ICT: er loopt momenteel een audit naar de gehele ICT en naar aanleiding van de resultaten wordt in de volgende fase een actie gestart waarbij de financiële stand van zaken van de administratie meegenomen wordt. De tijdsplanning van dit proces zal toegestuurd worden. Hij kan niet concreet antwoorden op de vraag of het proces op schema ligt. In ieder geval worden PS op de hoogte gehouden.	Economie Financiën en Bestuur 15-06-2020 4.a. Voordracht Jaarstukken 2019	
Burgerparticipatie	Dijk van, A.	GS stellen voor om bij dit proces eventuele verbeteringen te betrekken,	Economie Financiën en Bestuur 24-02-	Zie ook stand van zaken motie 98-2019 op motielijst EFB In

		vast te leggen welke vormen er al zijn en wat er past bij de provincie, het participatiebeleid vast te stellen en de doelstellingen te evalueren, hetgeen overigens al plaatsvindt bij grote onderwerpen, zoals bij de Omgevingswet. Deze evaluatie zal aan PS worden voorgelegd	2020 7.a. Burgerparticipatie: agendapunt aangedragen vanuit Presidium	presidium van 9 maart is besloten: - In te stemmen met het voorstel van de commissie EFB een statenwerkgroep burgerparticipatie in te stellen - Deze werkgroep de opdracht te geven om tot een participatiewijzer te komen die in de commissie EFB behandeld kan worden en in PS wordt vastgesteld - Deze werkgroep op te dragen als klankbordgroep op te treden voor de organisatie van de werkconferentie over burgerparticipatie in het najaar van 2020 - De Statengriffie te verzoeken om de inhuur van een externe deskundige op het gebied van burgerparticipatie ter ondersteuning van de werkgroep te onderzoeken en daarnaast de mogelijkheden van ambtelijke ondersteuning te onderzoeken. Vergadering EFB 31-8-2020:

				de CdK gaat het Presidium voorstellen om de huidige werkgroep PS/GS op te plussen met burgerparticipatie. Een participatieverordening wordt opgesteld die begin 2021 zal worden vastgesteld.
Kop werkt!	Zaal, I.	Programma loopt af. hr. Van der Hoek zegt toe dat het onderwerp terugkomt op de agenda van de commissie na afronding van de effectrapportage (maatschappelijke en economische effecten) en de evaluatie van het ambitiedocument en evaluatie governance.	Economie Financiën en Bestuur 20-01-2020 7.a. De Kop Werkt! Voortgangsrapportage 2019, Jaarprogramma 2020	
Discussienota SP over archeologie en erfgoed	Pels, Z.	Gedeputeerde Pels vindt het belangrijk goed mee te nemen wat er momenteel al gedaan wordt. Binnen het BOB-model en het erfgoedhuis zal een voorstel worden gedaan voor hoe de vrijwilligers nog meer kunnen worden betrokken bij het beleid. Hetzelfde geldt voor de thematische structuurdragers die zijn verwerkt in het eigen beleid. Tevens worden hiervoor themajaren benoemd. De mogelijkheden voor een verdere	Economie Financiën en Bestuur 20-01-2020 9.c. Discussienotitie SP over archeologie en erfgoed	

		uitbouw van het Huis van Hilde worden meegenomen in het BOB-model, inclusief hoe de provincie zich verhoudt tot vrijwilligers. Onderwaterarcheologie: aan de duikers zal nogmaals worden benadrukt dat alles wat gevonden wordt, ingeleverd moet worden. Er zijn doorlopend gesprekken met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed over het gezamenlijk met het Rijk oppakken van onderwaterarcheologie om te voorkomen dat het erfgoed dat op de bodem ligt, verdwijnt. De provincie kent op dit moment geen beschermingsbeleid, want het zijn Rijkswateren. Deze casus zal in het BOB-model uitgewerkt worden ten behoeve van het bepalen van de rol van de provincie.		
Waarderingskaart Stolpboerdeijen	Pels, Z.	Daadwerkelijke uitwerking waarderingskaart zal in eerste kwartaal 2021 in commissie terugkomen. Hierin wordt gezocht naar een mengvorm van opties 2 en 3. Bij ontwikkelingen in de waarderingkaart zal mw. Pels mondeling/schriftelijk mededelingen te doen. Er zal ook een terugkoppeling	Economie Financiën en Bestuur 20-01-2020 9.b. Monumenten: Brief GS aan PS inz. Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen (B-	

		worden gegeven hoe gemeenten hiermee om willen gaan.	agenda EFB 20-2-2020)	
Dierenwelzijn meenemen bij evenementensponsoring	Zaal, I.	Hr. van der Hoek zegt toe: - PS inzage te geven in de wijze waarop dierenwelzijn wordt vertaald in afspraken in sponsorcontracten - na 3 jaar een evaluatie plaatsvindt maar tussentijds zal PS jaarlijks via een voortgangsbrief worden geïnformeerd over de ontwikkelingen zodat de effectiviteit getoetst kan worden en de regels kunnen worden aangescherpt.	Economie Financiën en Bestuur 20-01-2020 7.b. Afdoening motie 74-2019: dierenwelzijn meenemen bij evenementensponsoring en door GS vastgestelde uitgangspunten evenementensponsoring 2020-2023	Eerste voortgangsbrief komt in januari 2021
Actualisatie Cultuurbeleid	Pels, Z.	Diversiteit wordt aan de voorkant al meegenomen bij de informatievoorziening. Zij stelt voor om met de sectoren te bespreken hoe PS betrokken kunnen worden bij de rondetafelgesprekken. In de uitwerking zal zij hierop terugkomen. Gezien de heroverweging is een accentverschuiving zeker mogelijk ten aanzien van hoe men zich met de taken en bevoegdheden verhoudt tot de cultuur.	Economie Financiën en Bestuur 20-01-2020 10.a. Cultuur: Brief GS inz. actualisering cultuurbeleid (brief wordt geagendeerd bij de rondvraag van mw. Pels EFB 20-1-2020).	Laatste planning: zie brief B-agenda EFB 31-8-2020 mei-juli 2021: discussienotitie sept-nov. 2021: notitie actualisering cultuurbeleid jan. 2022: vaststelling actualisatie vaststellen in PS (voorafgaand eerst in cie EFB)

Mogelijkheden tussentijdse begrotingswijzigingen nazorgheffing stortplaatsen na afronding onderzoek Asset Liability Managementstudie inz. te hanteren rekenrentes	Pels, Z.	Mw. Pels zegt toe de commissie te informeren zodra de consequenties van het onderzoek bekend zijn. Mochten de effecten heel erg groot zijn, dan zal de commissie tijdig met een brief van GS via de B-agenda geïnformeerd worden. Zij verwacht de resultaten van het onderzoek in februari 2020 te kunnen voorleggen.	Economie Financiën en Bestuur 02-12-2019 7.c. Voordracht vaststelling tarieventabel 2020 nazorgheffing stortplaatsen 2020	
Ontslagen bij Tata in relatie tot werkgelegenheid in duurzaamheidssector	Zaal, I.	De hr. Van der Hoek stelt voor eerst de gang van zaken bij Tata af te wachten zodat duidelijk wordt welke functies gaan vervallen en daarna actie te ondernemen om te kijken of er een match kan worden gevonden bij de invulling van technische vacatures. Hij zal PS daarover informeren zodra er meer duidelijkheid ontstaat.	Economie Financiën en Bestuur 02-12-2019 4. Rondvraag portefeuille dhr. Van der Hoek en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de hr. Van der Hoek behorende	22-1-2020: Indien er ontwikkelingen zijn worden deze gemeld.

			punten uit de c-agenda stellen)	
Begroting 2020 Begroting meer inzichtelijk voor burgers	Pels, Z.	Mw. Pels zegt toe na te gaan hoe de begroting voor de burgers meer inzichtelijk gemaakt kan worden, bijvoorbeeld door middel van Infographics.	Economie Financiën en Bestuur 28-10-2019 4.a. Voordracht Begroting 2020 en Memorie van Antwoord.	Dat zal miv begroting 2021 gebeuren.
Begroting 2020 Communicatieplan	Dijk van, A.	Hr. Van Dijk merkt op dat in november GS besluiten over het communicatieplan en dat dat voor het einde van het jaar wordt toegezonden aan PS.	Economie Financiën en Bestuur 28-10-2019 4.a. Voordracht Begroting 2020 en Memorie van Antwoord.	In de vergadering EFB van 2 december 2019 heeft de hr. Van Dijk aangegeven dat het plan niet eind van het jaar wordt toegezonden maar in het voorjaar 2020 Cie EFB 31-8-2020: mededeling CdK: Het sturen van de communicatie-aanpak, zoals toegezegd in de vergadering EFB van 2 december 2019, heeft vanwege corona vertraging opgelopen. De uitvoering daarvan is echter al in gang gezet. Onlangs zijn het Presidium (22 juni jl.)en de werkgroep Jeugdparticipatie geïnformeerd over de gevolgen

				van corona op tal van onze communicatie-en voorlichtingsactiviteiten. De communicatieaanpak zal eind van het jaar op hoofdlijnen in een korte brief aan de Staten toegestuurd worden, zodat we daarover ook met de Staten in het voorjaar van 2021 in gesprek kunnen gaan
3e begrotingswijziging 2019/reserves	Pels, Z.	Gedeputeerde Pels meldt dat er alleen technische wijzigingen en geen beleidsinhoudelijke zijn doorgevoerd om de reserves meer inzichtelijk te maken. Door koppeling van doel aan reserve wordt in het vervolgtraject verduidelijkt wanneer gekozen wordt voor een structurele storting of wanneer sprake is van incidenteel geld. Zij stelt voor PS over enige tijd in te lichten en inzicht te verschaffen wanneer een reserve tot besteding komt conform de afspraak van de coalitie om een taakstelling op de reserves te leggen.	Economie Financiën en Bestuur 16-09-2019 6.b. Financien: Derde begrotingswijziging 2019 (A-Agenda Commissie EFB 16 september 2019)	
Financiele Hygiene en opcenten/open	Pels, Z.	Gedeputeerde Pels deelt mee dat voor het reces door GS is gesproken over hoe	Economie Financiën en Bestuur 16-09-	EFB 20/1/2020: Rondvraag mw. Pels: Dhr. Dulfer (GL)

huishouding/onderbestedingen		aan de slag wordt gegaan met de begroting vanwege een aantal signalen over gewenste wijzigingen. Na overleg met de Rekeningencommissie is besloten dat GS een voorstel zullen doen aan PS om de opzet te verbeteren en de begroting meer inzichtelijk te maken en dat in deze commissie te bespreken.	2019 7. Rondvraag portefeuille mw. Pels en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van mw. Pels behorende punten uit de c-agenda stellen)	refereert aan de notitie financiële hygiëne en het verzoek tot meer inzicht hierin, hoewel het met name uitvoering betreft en die is aan GS. Hij stelt voor om bij de jaarrekening de stand van zaken van de notitie toe te lichten. Gedeputeerde Pels zal via de rekeningencommissie de Statencommissie informeren. Bij de jaarrekening zal via een brief de stand van zaken teruggekoppeld worden, maar tot op heden verloopt het proces goed.
Pallas	Zaal, I.	Gedeputeerde Bond heeft al toegezegd dat zodra er meer informatie bekend is over private investeerders, hij PS onmiddellijk zal informeren. Dat geldt ook voor de informatie over het op hetzelfde niveau brengen van de provinciale lening als die van het Rijk en het besluit hierover vanuit Den Haag.	Economie, Energie & Bestuur (2015-2019) 26-11-2018 3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda en moties- en toezeggingenlijsten	Zie ook brief op c-agenda EFB 15-6-2020 Lening Rijk en provincie zijn op hetzelfde niveau gebracht (zie GS brief van 10/12/2018, C-agenda EEB 21 januari 2018). Zie ook brief GS van 12 maart 2019 Stand van zaken Pallas op ingekomen stukkenlijst PS van maart 2019. Zie ook brief GS aan PS van 5 juli 2019 over private

			(de lijst met moties zal volgende week worden toegevoegd)	investeerders (ingekomen stukkenlijst PS van juli 2019). 24/2/2020 technische briefing voortgang Pallas en mogelijkheid om in de vergadering naar aanleiding hiervan politieke vragen te stellen. 31-8-2020: brief GS over uitstelt terugbetaling lening op B-agenda. Voorafgaande aan de vergadering van 31-8-2020 heeft een technische briefing Pallas plaatsgevonden
Tweede voortgangsrapportage strategische economische agenda	Zaal, I.	Hr. Bond gaat expertmeeting organiseren. Daar kunnen worden besproken: De vragen van D66 over verdieping van de matrix, de stoplichtensystematiek en Research en Development evenals de vraag van ONH over het succes van de MRA-regio gerelateerd aan de krimp in overige regio's. Technologie is zeer geënt op de regio Eindhoven terwijl de MRA is gespecialiseerd in ICT en dienstverlening. Wel moeten waar mogelijk stageplaatsen gefaciliteerd worden. Deze vraag zal	Economie, Energie & Bestuur (2015-2019) 26-11-2018 8.a. Economie: Brief GS aan PS inz. Tweede Voortgangsrapportage Uitvoeringsagenda economie 2016-2019 (B-agenda EEB 26-11-2018)	Cie EEB 21-1-2019: de gedeputeerde wordt gevraagd de expertmeeting in de nieuwe Statenperiode te organiseren en niet meer in de oude. 22-1-2020: GS gaan het economisch beleid actualiseren. Hierbij zal ook input gevraagd worden aan experts bijv. via een bredere bijeenkomst of expertmeeting. Statenleden zullen hierover tzt een uitnodiging ontvangen. 6-4-2020: in 2e kwartaal 2020

		meegenomen worden naar de expertmeeting.		wordt een (proces) voorstel voor actualisatie van het ec. beleid PS gestuurd. Hierin wordt aangegeven op welke momenten PS betrokken worden bij de actualisatie. 31-8-2020 Zie brief planning b-agenda EFB 31/8: - nov 2020 nieuwe voortgangsrapportage inl. coronaeffecten - jan. 2021 expertmeeting - mei 2021 nieuw uitvoeringsprogramma en mogelijk aangepast strategisch kader
Beleidsvoorstel uitbreiding inzet provincie herstructurering winkelgebieden	Zaal, I.	- De suggestie om de verduurzamingsvraag van het CDA en VVD in de verdieping te betrekken, neemt de gedeputeerde graag over, want dit betekent besparing op kosten van energie waardoor de positie van de ondernemers verstevigd wordt. Op het moment dat met de gemeenten de verdiepingsslag is gemaakt, zal het onderwerp terugkomen bij de commissie. - Dhr. Haijen (SP) vraagt naar de criteria voor de evaluatie, waar wordt op gelet en wanneer is sprake van een succes?	Economie, Energie & Bestuur (2015-2019) 16-10-2017 9.b. Brief GS inz. Beleidsvoorstel uitbreiding inzet provincie herstructurering winkelgebieden .	De uitvoeringsregeling is op 24 mei 2018 ter kennisname in EEB geagendeerd. De evaluatiecriteria zijn ter bespreking in EEB van 24 mei 2018 geagendeerd: de hr. Bond heeft hierbij toegezegd: - de aanvragen voor duurzaamheid als evaluatiepunt toe te voegen - Gedeputeerde Bond antwoordt dat PS het beleid hebben vastgesteld om subsidies kleiner dan 5.000

		Gedeputeerde Bond zegt toe dat hij de criteria zal bespreken met PS.		euro niet toe te kennen, omdat deze meer geld kosten dan opbrengen. Hij zegt toe deze aanvragen mee te nemen in het project en in de evaluatie na te gaan of sprake is geweest van dergelijke aanvragen voor kleinere bedragen -Het meten van de meerwaarde van de provinciale inzet en na te gaan of de projecten tot stand waren gekomen zonder deze regeling, wordt toegevoegd als evaluatiecriterium EFB 20-1-2020 (rondvraag Van der Hoek): SP: negatieve berichtgeving winkelleegstand. Van der Hoek: Primair gemeenten aan zet. Wordt wel in regionaal en in MRA verband over gesproken. Eventuele acties zullen in gezamenlijkheid plaatsvinden. In dat geval worden PS geïnformeerd.

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

	2020				**2021**				**2022**	**2023**	**GS**	**Werk vorm**	**Procesafspraken / Wensen t.a.v. de voorbereiding**
Commissie EFB	**31-8**	**28-9**	**26-10**	**30-11**	**1e kwart**	**2e kwart**	**3e kwart**	**4e kwart**					**Roodgedrukte teksten** *zijn de laatste toevoegingen / updates op de Strategische agenda voor de commissie EFB*
Algemeen													
1e begrotingswijziging 2021											Allen		2021: Cie EFB: 15 februari 2021 PS: 8 maart 2021
Jaarstukken 2020											Allen		2021: Rekeningencommissie - maandag 31 mei 2021 Technische vragenronde mondeling: maandag 31 mei 2021 (avond) Reguliere commissies - maandag 7 juni 2021 (NLG en RWK - maandag 14 juni 2021 (EFB en M&B) PS 28 juni 2020
Kaderbrief 2022											Allen		Reguliere commissies - maandag 7 juni 2021 (NLG en RWK - maandag 14 juni 2021 (EFB en M&B) PS 28 juni 2020
2e begrotingswijziging 2020 (incl verwerking motie 41 noodfonds SI)											Allen		maandag 24/8 NLG (A-agenda) en RWK (C-agenda) Maandag 31/8 EFB (A-agenda) en M&B (A-agenda) - PS 14 september 2020
Begroting 2022											Allen		19 oktober in commissie NLG en RWK 26 oktober in commissie EFB en M&B 9 november in PS.
"Blauwdruk uitvoering motie 42 herstelfonds 100 miljoen											Allen		19 oktober in commissie NLG en RWK 26 oktober in commissie EFB en M&B 9 november in PS Cie EFB 31-8 :hr. Heijnen verzoek blauwdruk en begroting apart te agenderen.
Laatste begrotingswijziging 2020											Allen		cie EFB :30 november 2020 PS :14 december 2020

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

Financiën, Cultuur en Erfgoed (Pels)													
Voorstel om de opzet van de begroting te verbeteren en meer inzichtelijk te maken													In de rekeningencommissie (valt onder commissie EFB) van 26 augustus 2019 is over dit onderwerp gesproken, GS zullen met een voorstel richting commissie/PS komen om de opzet van de begroting te verbeteren en meer inzichtelijk te maken.
Onderzoek Rekenrentes in IPO verband .													(cie EFB 2-12-2019) Mw. Pels meldt dat in IPO-verband het onderzoek naar een realistische rente is gestart, want het wijzigen van de rente heeft grote gevolgen voor het doelvermogen. De uitkomsten van het onderzoek zijn nog niet bekend, maar hierin wordt gerekend met de rekenrente die ook verzekeraars hanteren. Na afronding van het onderzoek kan een realistisch scenario opgesteld worden. Uitkomsten waarschijnlijk in februari 2020. Deze worden met de commissie gedeeld. Indien de effecten heel erg groot zijn, dan zal de commissie tijdig met een brief van GS via de B-agenda geïnformeerd worden.
Nota Verbonden Partijen													Evaluatie behandeld in EFB van 16 september 2019. De nieuwe nota verbonden partijen is in de commissie van 31 augustus 2020 behandeld en zal als hamerstuk voor de vergadering van PS van 5 oktober 2020 worden geagendeerd. Er zal een bijeenkomst georganiseerd worden om te bespreken hoe PS geïnformeerd wil worden over de verbonden partijen (het toesturen van Kadernota's kan hierin worden meegenomen).
Voordracht nota Leningen en Garantstellingen provincie Noord-Holland 2020													
Actualisatie Cultuurnota											Pels		24 februari van 12.00 uur tot 13.00 uur Technische briefing geweest Laatste planning: zie brief B-agenda EFB 31-8-2020 mei-juli 2021: discussienotitie sept-nov. 2021: notitie actualisering cultuurbeleid jan. 2022: vaststelling actualisatie vaststellen in PS (voorafgaand eerst in cie EFB)
Investeren in behoud van archeologisch erfgoed											Pels		Met de actualisatie van het cultuurbeleid (zie hierboven) komt de beleidsinzet op het gebied van onderwaterarcheologie aan de orde. Onderwerpen daarbij zijn beschermingsbeleid van wrakken in de Waddenzee en extra onderzoek naar nieuw aangeleverde vondsten. I In het tweede kwartaal 2020 worden PS geïnformeerd over de presentatie van de vondsten van het Palmhoutwrak.

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

													Financiële bijdrage Kaap Skil voor tentoonstellen Palmhoutwrak-collectie (28-9 c-agenda)
Investeren in behoud en herbestemming monumenten											Pels		Bij de actualisatie van het cultuurbeleid (zie een paar regels naar boven) zal de provinciale inzet voor rijksmonumenten (zonder woonfunctie) worden voorgelegd.
Cultuureducatie en bibliotheken											Pels		Begin 2021 ontvangen PS het programma Cultuureducatie met kwaliteit 2021-2024 dat door Plein C wordt uitgevoerd. Cultuureducatie en de provinciale rol bij bibliotheken zal ook onderdeel zijn van de actualisatie van cultuurbeleid .
Discussienotitie SP over archeologie en erfgoed											Pels		Behandeld in commissie EFB februari 2020. Wordt naar alle waarschijnlijkheid gevolgd door een initiatiefvoorstel
Voorstel voor Noord-Hollands waarderingskaart stolpboerderijen											Pels		Commissie EFB 20/1/2020: Daadwerkelijke uitwerking waarderingskaart zal in eerste kwartaal 2021 in commissie terugkomen. Bij ontwikkelingen in de waarderingkaart zal mw. Pels mondeling/schriftelijk mededelingen te doen. Er zal ook een terugkoppeling worden gegeven hoe gemeenten hiermee om willen gaan.
Stelling van Amsterdam											Pels		Recent is opdracht verleend voor een onderzoek naar de herstelbehoefte en versterkingsmogelijkheden van recreatie rondom de Liniedijken van de Stelling van Amsterdam. Dit onderzoek is in gang gezet omdat in het coalitieakkoord is gemeld dat er een Landschapsfonds wordt ingesteld (valt onder sector Groen/NLG) waaruit ook herstel en recreatief gebruik van de Liniedijken gefinancierd kan worden. Om nu inzicht te krijgen in deze herstelbehoefte is dit onderzoek gestart. Het onderzoek moet medio mei af zijn. De uitkomsten van het onderzoek moeten leiden tot een aanvraag uit het Landschapsfonds. Het onderzoek is medio mei 2020 afgerond. Als er besluitvorming nodig is, vindt deze na het zomerreces plaats. PS worden daar dan bij betrokken (NLG/EFB) Bij behandeling Gemeenschappelijk Orgaan Waterlinies op 18-6-2020 in EFB heeft mw. Pels voorgesteld om - gezien het feit dat het een nieuwe vorm van samenwerking betreft - er de komende tijd vaker met elkaar over te spreken. Een goed moment is het bespreken van het nieuwe beleid van Noord-Holland voor de Stelling van Amsterdam dat aan het eind van het jaar aan PS wordt toegestuurd. Dit is een goed moment voor PS om aanvullende kaders mee te geven aan GS.
Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (Pels)													
Sport											Pels		De provinciale ambities voor sport worden in Q2 2020 uitgewerkt tot een beleidsnotitie. Deze nota vormt de leidraad voor het provinciaal handelen in deze coalitieperiode. Hierin zijn de thema's benoemd in het coalitieakkoord leidend: verduurzamen van sportaccommodaties en inclusieve deelname van LHBTQI+ gemeenschap aan de sport.

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

													Beleidsnotitie sport behandeld op 18-6-2020 in EFB Toegezegd is: Zodra eind dit jaar/begin 2021wordt gestart met de uitwerking, zal mw. Pels de resultaten van de eerste contouren aan de commissie voorleggen, hoe gaat het met het opzetten van de challenges en welke organisaties erbij zijn betrokken. - Bij het overleg met gemeenten zal aandacht gevraagd worden voorkinderen die in armoede leven en die geen toegang hebben tot sport. - Zodra de resultaten van de challenges bekend zijn, zullen deze met de commissie gedeeld en besproken worden, maar met name de gemeenten zijn hier aan zet. - Voedsel zal op het lijstje als mogelijke optie/onderwerp vermeld worden, maar de sportverenigingen geven zelf hun behoeften aan. - De in te zetten externe organisaties zullen bij de eerste terugkoppeling aan de commissie concreet gemeld worden
Goed werkgever- en opdrachtgeverschap											Pels		Binnen de ambtelijke organisatie is 'goed werkgeverschap en eigentijdse arbeidsverhoudingen' één van de pijlers van het strategisch HR beleid. Onder deze noemer wordt gewerkt aan diverse thema's, waaronder diversiteit en inclusiviteit en ontwikkel- en loopbaanmogelijkheden. Naar verwachting in het tweede kwartaal van dit jaar zullen GS de Staten nader informeren over de wijze waarop wij uitvoering geven aan dit onderdeel van het Coalitieakkoord, en de komende tijd met onze verbonden partijen in gesprek gaan welke stappen ze hierin kunnen zetten.
Voortgang Social Return											Pels		**Voortgang: 1e kwartaal 2020 (zie c-agenda EFB 31-8-2020)** **Voortgang: 2e kwartaal 2021** **Voortgang: 3e kwartaal 2022** **Herijking social return medio 2023**
Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (Zaal)													
Voortgangsrapportage/actualisatie economisch uitvoeringsbeleid/ Dashboard						Of rood					Zaal		26 november 2018 is de 2e voortgangsrapportage behandeld in EEB (incl. voortgang PIM en andere MKB instrumenten). In het tweede kwartaal 2020 wordt een (proces) voorstel voor actualisatie van economische beleid aan PS gestuurd. Hierin wordt aangegeven op welke momenten PS betrokken worden bij de actualisatie. Nieuwe planning ivm Covid-19 (zie brief B-agenda EFB 31-82020): - 30 november 2020: nieuwe voortgangsrapportage incl. coronaeffecten; - Januari 2021 Expertmeeting - Mei 2021: uitvoeringsprogramma en mogelijk aangepast strategisch kader.
Voortgang Pallas project											Zaal		In 2012 is door het Kabinet en de Provincie Noord-Holland besloten om een lening te verstrekken om de mogelijkheid te bieden om tot een nieuwe reactor in Petten te komen ter vervanging van de huidige Hoge Flux Reactor (HFR). Eind 2013 is hiertoe de Stichting Pallas opgericht, met als doel om een reactor te

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

													ontwerpen en realiseren, die bestemd is voor de productie van medische isotopen en voor nucleair technologisch onderzoek. Onderdeel van de opdracht was het aanvragen van de benodigde vergunningen, het opstellen van een business case en het aantrekken van private investeerders (fase 1). Voor deze fase hebben het Rijk en de Provincie Noord-Holland samen een lening van €80 mln. verstrekt die in drie tranches ter beschikking is gesteld. Onderdeel van de opdracht was ook om de daadwerkelijke bouw en exploitatie - fase 2 en 3 - privaat te financieren. Uit de brief van GS aan PS (zie C-agenda 16-9-2019; 11.1.b) blijkt dat er momenteel concrete interesse is van private investeerders. Jaarlijks (meestal in de maand februari) worden de commissieleden op de hoogte gehouden over de voortgang van het project. Zie ook brief op c-agenda EFB 15 juni 2020 Brief GS inz. uitstel terugbetaling op B-agenda EFB 31-8-2020; Voorafgaande aan deze vergadering is een technische briefing over stand van zaken Pallas gehouden.
HIRB/werklocaties											Zaal		Onder de noemer HIRB-plus zijn regelingen opgesteld voor het toekomstbestendig maken en houden van bedrijventerreinen en winkelgebieden. Ook zijn middelen vrijgemaakt ten behoeve van pilots op het gebied van verblijfsrecreatie. In totaal wordt voor HIRB-plus in de periode 2020-2023 een bedrag van € 2,5 mln. per jaar ingezet. In de subsidieregeling voor de fysieke herstructurering van bedrijventerreinen krijgen de aspecten duurzaamheid (waaronder CO2-reductie), circulariteit en leefbaarheid grotere nadruk. Projecten die op deze gebieden veel maatregelen nemen hebben een grotere kans op subsidie in de jaarlijkse subsidietender. PS worden jaarlijks geïnformeerd over de gehonoreerde projecten. Regionale afspraken werklocaties: Hiervoor worden de afspraken gevolgd die gemaakt zijn inde PRV; ramingen worden minimaal eens in de 5 jaar voorzien. Voor NHN is net een herziening van de raming gestart (oplevering 2e helft 2020). Over de resultaten worden de Staten eind 2020 geïnformeerd.
Jaarprogramma van De Kop Werkt! (wensen en bedenkingen').											Zaal		EFB 20-1-2020: programma loopt af: hr. Van der Hoek zegt toe dat het onderwerp terugkomt op de agenda van de commissie na afronding van de effectrapportage (maatschappelijke en economische effecten) en de evaluatie van het ambitiedocument en evaluatie governance. 29/6: Zie ook brief C-agenda EFB 31/8 inz. jaarrapportage 2019 en verlengen programma. De effectrapportage (maatschappelijke en economische effecten) en de evaluatie van het ambitiedocument en evaluatie governance komen nog terug op de agenda. Aan de evaluatie van het ambitiedocument en evaluatie governance wordt nu gewerkt. De effectrapportage wordt circa 1 jaar uitgesteld. In 2021 worden dit allemaal te samen aan de Cie aangeboden

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

Herstructurering Winkelgebieden .											Zaal		Komt voort uit de afgedane motie 45 van 9 november 2015: pilot herstructurering, herverkaveling of transformatie winkelstraat of buurtwinkelcentrum. De uitvoeringsregelingen (tkn) en evaluatiecriteria zijn op 24 mei 2018 in de commissie behandeld: Hr. Bond zegt toe: - de aanvragen voor duurzaamheid als evaluatiepunt toe te voegen; - Gedeputeerde Bond antwoordt dat PS het beleid hebben vastgesteld om subsidies kleiner dan 5.000 euro niet toe te kennen, omdat deze meer geld kosten dan opbrengen. Hij zegt toe deze aanvragen mee te nemen in het project en in de evaluatie na te gaan of sprake is geweest van dergelijke aanvragen voor kleinere bedragen; -Het meten van de meerwaarde van de provinciale inzet en na te gaan of de projecten tot stand waren gekomen zonder deze regeling, wordt toegevoegd als evaluatiecriterium EFB 20-1-2020 (rondvraag Van der Hoek): negatieve berichtgeving winkelleegstand. Primair gemeenten aan zet. Wordt wel in regionaal en in MRA verband over gesproken. Eventuele acties zullen in gezamenlijkheid plaatsvinden. In dat geval worden PS geïnformeerd
Continuering regionale economische samenwerking NHN											Zaal		23 maart 2017 in commissie EEB behandeld. Hr. Bond zegt toe: - Halverwege de 7 jarige overeenkomst zal een tussenevaluatie worden uitgevoerd waarbij de inzet van ieders rol wordt geëvalueerd om zo de gerealiseerde effecten te kunnen meten
Uitkomsten evaluatie detailhandelbeleid											Zaal		Zie ook brief GS inz. monitor detailhandel op c-agenda EFB 31-8-2020
Hoogwaardige en digitale verbindingen											Zaal		Plannen van marktpartijen en het lokale initiatief dat met een garantstelling gesteund wordt, dekken meer dan driekwart van de witte buitengebieden. In het resterende deel worden gemeenten met een kansrijke business case op weg geholpen om met de markt glasvezel aan te leggen. Eind maart loopt de beroepstermijn tegen de garantstelling af. Indien er geen hoger beroep wordt aangetekend sluiten GS een garantie- en uitvoeringsovereenkomst en wordt de garantie daadwerkelijk verstrekt. Rond de zomer wordt meer zicht verwacht op een resultaat bij (de eerste) twee gemeenten die GS verder ondersteunt. PS worden over beide zaken geïnformeerd. EFB 15/6/2020: De analyse met kansen voor de gemeente Bergen is ontvangen en GS willen dat komende maand met de gemeente bespreken. Met de tweede gemeente gaat GS van start zodra blijkt dat de werkwijze (met Bergen) succesvol blijkt. Het lijkt GS zinvol om het geheel na de zomer in de cie EFB te agenderen De hr. Zaal (GL) verzoekt dit na de zomer op de agenda van de commissie EFB te plaatsen.

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

													Op 28 september zal tkn een update op de c-agenda worden geagendeerd (in overleg met de hr. Zaal). In oktober/november zal het bespreekstuk worden geagendeerd.
Discussienotitie PvdD naar een nieuwe economie											Zaal/Pels		Nav behandeling in cie EFB 31-8-2020 zal nes Kostic zal samen met andere partijen een aantal initiatiefvoorstellen uitwerken.
Een innovatief klimaat bevorderen Economie en inclusieve arbeidsmarkt											Zaal		GS streeft naar een optimaal vestigingsklimaat voor ondernemers in Noord-Holland. Een nationaal en Europees gelijk speelveld is hierbij van groot belang. We stellen geen strengere normen dan de wettelijke, maar stimuleren bedrijven om duurzame maatregelen te nemen. De provincie ondersteunt het vestigingsklimaat door in te zetten op goede bereikbaarheid, goede ruimtelijke ordening en een gezonde leefomgeving. Om de verduurzaming van de economie te versnellen, ondersteunen en stimuleren GS over de volle breedte duurzame innovatie. Hiervoor stelt GS middelen beschikbaar. GS stimuleert (duurzame) innovatie op verschillende manieren, met de MKB innovatie-instrumenten en -fondsen. Voor de financiële stimulering van innovaties is de MIT-subsidieregeling ingesteld (MKB innovatiestimulering regio en Topsectoren), het Participatiefonds Duurzame Economie NH en het Innovatiefonds NH. Met het investeringsgereedprogramma PIM worden (duurzame) ondernemers met het vinden van passende financiering geholpen, en met het versnellingsprogramma GO!-NH worden duurzame innovaties versneld. Al deze innovatie-instrumenten worden in de huidige coalitieperiode voortgezet en/of uitgebreid. Daarnaast start, in samenwerking met regionale partners, een pilot 'Globalisers' om Noord-Hollandse scale-ups te helpen groeien door ondersteuning te bieden bij het toetreden op de internationale markt. De uitvoering van deze instrumenten wordt door GS georganiseerd. PS worden jaarlijks, bijvoorbeeld na e innovaties versneld. Al deze innovatie-instrumenten afronding van een subsidie openstelling, per brief geïnformeerd.
Een veerkrachtige arbeidsmarkt bevorderen											Zaal		Voor een vitale en veerkrachtige beroepsbevolking blijft ingezet worden op een meer skillsbased arbeidsmarkt met als onderlegger een campusstructuur gefocust op techniek en technologie. In deze campusstructuur werkt de triple helix samen aan 1) een betere aansluiting arbeidsmarkt & onderwijs door onderwijsvernieuwing, 2) versnellen van de overgang van werk naar werk aan de hand van skills en 3) bevorderen van een inclusieve arbeidsmarkt door gezamenlijke projecten. In de steigers staan nu projecten bij de Zaancampus en Luchtvaart Community Schiphol. Voor aanscherping van het campusbeleid worden eind 2020 de evaluatieresultaten verwacht. In de tweede helft van 2020 start een nieuwe Werkambassadeur (zie brief c-agenda EFB 31/8/2020) Met Provinciale Staten zal dan ook zijn nieuwe werkagenda nader worden besproken. Zie ook monitor arbeidsmarkt c-agenda EFB 31-8-2020
Nieuwe Europastrategie											Zaal		Commissie EFB 16-9-2019: afgesproken in om geen COE in te stellen. Halverwege de collegeperiode zal de nu gekozen werkwijze geëvalueerd worden.

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

													Op maandag 20 april zal van 11.00 uur tot 12.30 een BOT overleg worden gehouden over analyse EU beleid, evaluatie Europees beleid 2017-2020 en welke accenten de commissie belangrijk vindt (ivm coronacrisis gaat dit niet door. Er zal een nieuwe planning worden gemaakt voor de nieuwe europastrategie. Waarschijnlijk in najaar notitie met daarin - de accenten voor de komende nog lopende periode van de huidige Europa strategie (loopt tot 1/1/2021) en - opzet om te komen tot een nieuwe europastrategie (startnotitie oktober 2020) - Op 28 september technische briefing zoals afgesproken in EFB 20 april 2020
Sponsoring					Of oranje						Zaal		In oktober 2019 zijn de uitgangspunten in de commissie besproken en in november 2019 heeft GS het definitieve sponsorbeleid 2020-2023 vastgesteld. PS zullen jaarlijks een voortgangsrapportage ontvangen over de duurzaamheidsmaatregelen die de gesponsorde evenementen invoeren. Januari 2021 zal de eerste voortgangsbrief toegestuurd worden. In 2022 vindt een evaluatie van de doelstellingen en de resultaten plaats.
Initiatiefvoorstel wijziging Referendumverordening van FvD													GS hebben uitstelbrief advisering gestuurd. Het advies van GS wordt verwacht rond 10 september 2020
Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (CdK)													
Vergroting bekendheid van Noord-Hollandse burgers met provinciaal referendum, burgerinitiatief en inspraak /bestuurscultuur											CdK		Uitvoering motie 98-2019 PS verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: - de volgende vier communicatie-uitingen die bekendheid in grote mate zouden versterken te organiseren en uit te voeren; o de mogelijkheid tot het initiëren van een referendum, burgerinitiatief of inspraak opnemen in een (digitale) brochure en die onder Noord-Hollandse burgers verspreiden; o het doen van (meer) uitingen hieromtrent op sociale media; te denken valt hierbij aan een aparte website, en gebruik van de sociale media Facebook, Twitter en Instagram; o het opstellen en verspreiden van een infographic met wegwijzer over alle mogelijke manieren van inspraak en meedenken die Noord-Hollandse burgers t.a.v. het bestuur hebben;

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

													o de informatie op de website toegankelijk en up to date houden; De volgende acties zijn ter afdoening van deze motie uitgevoerd: 1. De webpagina https://www.noord-holland.nl/Bestuur/Inspraak is nagelopen en geactualiseerd. 2. Er is een infographic gemaakt over de verschillende manieren waarop Noord-Hollanders kunnen meedenken of inspraak kunnen hebben. Deze wordt zowel online als offline gedeeld. 3. In zowel het digitale als het papieren magazine &Holland heft de infographic een plek gekregen, aangevuld met interviews met Noord-Hollanders die gebruik gemaakt hebben van een of meerdere inspraakmogelijkheden. Deze artikelen zullen ook weer gedeeld worden op social media. 4. De infographic en de losse interviews zijn geadverteerd op sociale media van de provincie Noord-Holland met een verwijzing naar de actuele pagina over inspraakmogelijkheden. (stand van zaken 16-7-2020) Er komt nog een brief richting PS met het voorstel om de motie als afgedaan te beschouwen
Bestuurscultuur											CdK		De agenda voor bestuurlijke vernieuwing en burgerparticipatie richt zich op een viertal activiteiten: 1. Samenwerking met onze partners; 2. Vormgeven van burgerparticipatie bij provinciaal beleid en de nieuwe omgevingsverordening; 3. Instellen van een Statenwerkgroep om de samenwerking tussen GS en PS te optimaliseren; 4. Instellen van een Statenwerkgroep trends en ontwikkelingen. Vanuit PS is een Statenwerkgroep inmiddels van start gegaan. De agenda Bestuurlijke Vernieuwing wordt in 2020 verder uitgewerkt en met de Staten afgestemd. De Agenda leent zich voor behandeling volgens het BOB-model. Planning was om de concept Agenda voor het zommerrecces met de Statenwerkgroep te bespreken. De planning is de concept agenda in het najaar met de betrokken Statenwerkgroep te bespreken en daarna in de Statencommissie te agenderen. Mededeling CdK EFB 31-8-2020: Participatieverordening begin 2021
1e begrotingswijziging Randstedelijke Rekenkamer voor zienswijze											CdK/PS		Januari 2021
Begroting Randstedelijke Rekenkamer 2022											CdK/PS		Mei/juni 2021
Voordracht voor de herbenoeming van de											CdK/PS		

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

bestuurder-directeur van de Randstedelijke Rekenkamer.													
Communicatiestrategie												CdK		Voorjaar 2020 (meegedeeld vergadering 2-12-2019 door CdK) Het sturen van de communicatie-aanpak, zoals toegezegd in de vergadering EFB van 2 december 2019, heeft vanwege corona vertraging opgelopen. De uitvoering daarvan is echter al in gang gezet. Onlangs zijn het Presidium (22 juni jl.)en de werkgroep Jeugdparticipatie geïnformeerd over de gevolgen van corona op tal van onze communicatie-en voorlichtingsactiviteiten. De communicatieaanpak zal eind van het jaar op hoofdlijnen in een korte brief aan de Staten toegestuurd worden, zodat we daarover ook met de Staten in het voorjaar van 2021 in gesprek kunnen gaan.
Ondermijning, tegengaan, weerbaarheid stimuleren														Deze ambitie wordt in het voorjaar van 2020 uitgewerkt in een Agenda Weerbaar NH. De Agenda vormt de leidraad voor het provinciaal handelen in deze coalitieperiode. Een van de aspecten – ook al benoemd in de programmabegroting 2020 – is de quick scan weerbaarheid van gemeenten. Deze zal een plaats krijgen in de Agenda. Dat geldt ook voor de aanpak van de eigen weerbaarheid. In de Agenda wordt ook aandacht besteed aan de wijze waarop de voortgang inzichtelijk wordt gemaakt voor PS. Het voornemen is om de Staten ten minste jaarlijks te informeren over de voortgang. De Agenda Weerbaar NH leent zich voor behandeling volgens het BOB-model. De concept-Agenda Weerbaar NH is op 18 juni 2020 in de commissie EFB besproken. De bespreking gaf geen aanleiding tot wijziging van de Agenda die vervolgens nog voor het zomerreces is vastgesteld door GS (definitieve agenda is verzonden en staat op C-agenda commissie). Toegezegd is: Met de QuickScans wordt gewoon doorgegaan want het streven is hier zoveel mogelijk gemeenten op aan te laten sluiten. PS zullen hier regelmatig over geïnformeerd worden. – Er wordt in ieder geval ingezet op het vergroten van de interne weerbaarheid waarover teruggekoppeld zal worden en waar nodig, wordt ingezet op het vergroten van de eigen weerbaarheid. De cdK zal over de voortgang van de agenda ten minste een keer per jaar aan de Staten rapporteren (los van de P&C-cyclus;(eerste voortgangsrapportage juni 2021). • Ten aanzien van de quickscans kan gemeld worden dat de voorbereidingen voor de uitrol bij gemeenten in volle gang is. Dit voorjaar is een behoeftepeiling gehouden bij gemeenten en meer dan 20 gemeenten hebben laten weten graag een quickscan gemeentelijke weerbaarheid uitgevoerd te zien bij de eigen gemeente. Dit najaar zal worden gestart met het uitvoeren van de

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
voor commissie 31 -8-2020

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

													quickscans bij de gemeenten die hebben aangegeven graag mee te willen doen · Ten aanzien van de interne weerbaarheid kan worden gemeld dat, zoals in de Agenda Weerbaar NH opgenomen, een provinciaal weerbaarheidsbeeld wordt opgesteld. De oplevering wordt eind december verwacht en zal input vormen voor een actieplan interne weerbaarheid.
Motie 48-2020 Educatie Koloniaal verleden													In het najaar komt er een brief van GS over de implementatie van de motie
IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (Stigter)													
IPO begroting 2021											Stigter		
Datastrategie											Stigter		GS actualiseert in de komende jaren de provinciale datastrategie. De belangrijkste speerpunten zijn daarbij: - Open Dataplatform beschikbaar voor het publiceren van: WOB besluiten Open stateninformatie - invoering Dataplatform t.b.v. Data initiatieven; eenmalige opslag en meervoudig (her)gebruik - Uitvoeren VU opleidingsplan voor PNH Medewerkers - Verhogen kennisniveau Datagedreven werken - Opleveren Integratieplatform t.b.v. samenwerken met derden m.b.v. gegevensuitwisseling Het Open Data in mei 2020 opgeleverd, maar moet daarna nog gevuld worden met relevante data. Die planning is afhankelijk van het Open Data beleid. Naar verwachting stellen GS het Open Databeleid na het zomerreces vast. PS worden hierover geïnformeerd. 31-8-2020: technische briefing datastrategie. Na briefing: voortgangsrapportage naar de Staten Open data / ethiek: interprovinciale besluitvorming in najaar 2020 Kunstmatige intelligentie: verkenning naar focus (december 2020 gereed) Geactualiseerde datastrategie naar Staten: maart 2021

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	4004
Extern Zaak ID	1438115
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	28 september 2020
Agendapunt	6.a
Omschrijving	Financien: Voordracht Nota Leningen en Garantstellingen
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
Brief aan PS over nota Leningen en Garantstellingen 2020.pdf
Voordracht Nota Leningen en Garantstellingen.docx
Nota Leningen en Garantstellingen v3.docx
RR Eindrapport-Garanties-leningen-en-revolverende-fondsen-NH.pdf (ter kennisname bijgevoegd)
Uittreksel uit Verslag commissie M&F 26 november 2020 RR garanties (ter kennisname bijgevoegd)

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	31 augustus 2020
Ingekomen stukken ter kennisname	31 augustus 2020
Economie Financiën en Bestuur	**28 september 2020**
PS-vergadering	5 oktober 2020

Toelichting

In de nota Leningen en Garantstellingen is het beleid, het beheer en de informatievoorziening ten aanzien van het verstrekken van leningen en garantstellingen beschreven. De nota biedt een afwegingskader voor de inzet van leningen en garantie, alsook is het leidraad voor Gedeputeerde Staten bij de beoordeling en de afhandeling van leningen en garantstellingen. De nota wordt door Provinciale Staten vastgesteld.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr P.F.L.D. Herreman
CZ

Telefoonnummer +31235144275
herremanp@noord-holland.nl

Verzenddatum
26 AUG. 2020

Kenmerk
1438115/1438167

Uw kenmerk

Betreft: Nota Leningen en Garantstellingen 2020

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de nota Leningen en Garantstellingen provincie Noord-Holland 2020.

In het najaar van 2018 heeft de Randstedelijke Rekenkamer het onderzoeksrapport "Garanties, leningen en revolverende fondsen" gepubliceerd. Met betrekking tot leningen en garanties heeft de Randstedelijke Rekenkamer aanbevolen de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen verder door te ontwikkelen tot door Provinciale Staten vastgesteld beleid en daar in op te nemen op welke wijze Provinciale Staten dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen.

In de voorliggende nota Leningen en Garantstellingen zijn deze aanbevelingen verwerkt en is het beleidskader voor leningen en garantstellingen geactualiseerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

2 bijlage(n)

Voordracht en ontwerpbesluit; Nota Leningen en Garantstellingen provincie Noord-Holland 2020

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Provincie Noord-Holland

2020

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 25 augustus 2020

Onderwerp: Nota Leningen en Garantstellingen

Kenmerk: 1438115/1438143

Bijlagen: 1

De provincie krijgt met enige regelmaat aanvragen van derde partijen om geldleningen of garanties te verstrekken. Hoewel een lening of garantstelling goed kan zijn voor de publieke zaak, brengt dit ook risico's met zich mee voor de provincie. Om aanvragen te beoordelen, hebben Gedeputeerde Staten in 2015 een uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen 2015 opgesteld.

In het najaar van 2018 heeft de Randstedelijke Rekenkamer het onderzoeksrapport "Garanties, leningen en revolverende fondsen" gepubliceerd. Op basis van een quickscan van het beleid en beheer van garanties en leningen, alsmede de informatievoorziening aan Provinciale Staten over het financieel risico van deze instrumenten heeft de Randstedelijke Rekenkamer een aanbevelingen gedaan. Met betrekking tot leningen en garanties werd aanbevolen de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen verder door te ontwikkelen tot door Provinciale Staten vastgesteld beleid en daar in op te nemen op welke wijze Provinciale Staten dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen. De Randstedelijke Rekenkamer acht de doorontwikkeling van de uitvoeringsrichtlijn in door Provinciale Staten vastgesteld beleid (inclusief afwegingskader) een goede stap. Het is noodzakelijk gelet op het betrokken financieel belang en de betrokken risico's van garanties en leningen. Net als dat Provinciale Staten in positie worden gebracht om kaderstellende uitgangspunten te formuleren ten aanzien van de inzet van onder andere garanties en leningen. Dergelijk beleid hoeft niet gedetailleerd.

Ons college van Gedeputeerde Staten heeft destijds deze aanbevelingen m.b.t. leningen en garantstellingen overgenomen. In de voorliggende nota Leningen en Garantstellingen is het beleid, het beheer en de informatievoorziening ten aanzien van het verstrekken van leningen en garantstellingen geactualiseerd. De voorliggende nota biedt een afwegingskader voor de inzet van leningen en garantie, alsook is het leidraad voor Gedeputeerde Staten bij de beoordeling en de afhandeling van (aanvragen tot) leningen en garantstellingen. Deze nota Leningen en Garantstellingen vervangt de uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen 2015 die door het college van GS is ingetrokken.

Bij de actualisering van de uitvoeringsrichtlijn leningen en garantstellingen 2015 zijn in de nota Leningen en Garantstellingen onderstaande wijzigingen en aanpassingen doorgevoerd.

- In paragraaf 3 van de nota is een afwegingskader voor het financieel instrumentarium en voor de inzet van leningen en garanties toegevoegd;
- In paragraaf 4.1 – algemene uitgangspunten is de wijze waarop Provinciale Staten dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen expliciet opgenomen;
- -In paragraaf 4.1 – algemene uitgangspunten zijn beoordelingscriteria m.b.t. duurzaamheid, diversiteit en eerlijke arbeidsvoorwaarden toegevoegd;
- In paragraaf 4.1 – algemene uitgangspunten zijn de vormen voor een subsidiegrondslag voor een lening of garantstelling toegevoegd;
- In paragraaf 5.2 – informatievoorziening is opgenomen op welke wijze Provinciale Staten over leningen en garantstellingen worden geïnformeerd.

Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr.

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 2020;

gelet op artikel 216 van de Provinciewet, de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido), de Financiële verordening Noord-Holland 2019,

besluiten:

1. De nota Leningen en Garantstellingen provincie Noord-Holland 2020 vast te stellen;

2. De nota Leningen en Garantstellingen provincie Noord-Holland 2020 na vaststelling in werking te laten treden.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Nota Leningen en Garantstellingen

Reg. Nr.1438115/1438142

Provincie Noord-Holland

Haarlem, 2020

Inhoud

1 Inleiding 3
2 Wet- en regelgeving 3
3 Afwegingskader financieel instrumentarium 4
4 Richtlijnen voor leningen en garanties 5
4.1 Algemene uitgangspunten 5
4.2 Richtlijnen voor provinciale leningen 6
4.2.1 Beoordelingscriteria leningen 7
4.2.2 Vergoeding voor leningen 7
4.3 Richtlijnen voor provinciale garantstellingen 7
4.3.1 Waarborgfondsen 7
4.3.2 Beoordelingscriteria garantstellingen 8
4.3.3 Vergoeding voor garantstellingen 8
5 Organisatorisch kader 8
5.1 Risicobeheersing 8
5.1.1 Risicobeheersing voorafgaand aan de verstrekking 8
5.1.2 Monitoren van de risico's 9
5.2 Informatievoorziening 9
5.3 Administratieve organisatie 10
Bijlage 1 – Toetsingskader leningen (stroomschema) 11
Bijlage 2 – Toetsingskader garantstellingen (stroomschema) 12
Bijlage 3 – Financiële beoordelingscriteria 13

1 Inleiding

Regelmatig doen externe partijen een beroep op de provincie Noord-Holland voor ondersteuning van initiatieven of om bij te dragen aan projecten die door de markt moeilijk van de grond komen. Bij de keuze om organisaties of initiatieven te ondersteunen geldt altijd het uitgangspunt dat sprake dient te zijn van een investering in een publieke taak. Dat wil zeggen dat de ondersteuning moet bijdragen aan het maatschappelijk belang voor Noord-Holland.

He college van Gedeputeerde Staten heeft bij de realisatie van de beleidsdoelen uit de provinciale begroting een breed instrumentarium ter beschikking; variërend van voorlichting en communicatie tot regelgeving en het inzetten van financieringsinstrumenten. In de praktijk is er veelal sprake van de inzet van een samenhangend en divers instrumentarium. Niet overal is een financiële prikkel nodig of wenselijk en de inzet van de verschillende instrumenten is doel- en contextgebonden.

De keuze van het instrumentarium ligt voornamelijk besloten in het passend maken van het brede instrumentenpalet op de provinciale rol in de maatschappelijke context en het aan te sluiten op de maatschappelijke behoefte. De voorwaarden waaronder die instrumenten vervolgens ingezet kunnen worden vragen maatwerk. Deze nota dient er dan ook niet toe om met een strakke beslisboom en harde criteria instrumenten te kiezen of uit te sluiten.

Om een weloverwogen beslissing te kunnen nemen over de (al dan niet) financiële ondersteuning van een initiatief en de keuze voor het financieringsinstrument dat daarbij wordt ingezet, zijn heldere regels voor de beschikbare (gewenste) financieringsinstrumenten een goed hulpmiddel. In deze nota wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende financieringsinstrumenten: subsidie (a fonds perdu), deelneming (aandeelhouderschap), lening en garantstelling.

Subsidies worden ingezet om maatschappelijke organisaties en instellingen in staat te stellen om met hun activiteiten een bijdrage te leveren aan de verwezenlijking van provinciale beleidsdoelen die zonder subsidie niet, of niet geheel, gerealiseerd zouden worden. De voorwaarden tot subsidieverstrekking, de bevoegdheden van Gedeputeerde Staten op het gebied van subsidieverstrekking en de regels rond de subsidieprocedure zijn vastgelegd in de subsidietitel van de Algemene wet bestuursrecht en de Algemene subsidieverordening Noord-Holland 2011. Subsidies kunnen worden onderverdeeld in directe subsidie (a fonds perdu), leningen of garantstellingen. Leningen en garantstellingen van overheidswege worden namelijk ook aangemerkt als subsidie.

Als de borging van het publieke belang van de provincie een actievere of permanente betrokkenheid vraagt, terwijl de markt zelf niet of onvoldoende investeert in het project kan worden gekozen om risicokapitaal te verstrekken, door een deelneming aan te gaan. Dit betekent dat aandelen worden gekocht in bijvoorbeeld een BV of een NV. De voorwaarden tot het aangaan van een deelneming, de bevoegdheden van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten op het gebied van deelnemingen en de governanceregels rondom deelnemingen zijn vastgelegd in de nota Verbonden Partijen.

Deze nota Leningen en Garantstellingen heeft als doel duidelijke richtlijnen te scheppen voor het eenduidig behandelen van aanvragen tot leningen en garantstellingen.

2 Wet- en regelgeving

Bij het verstrekken van leningen en het verlenen van garanties is de provincie gebonden aan zowel externe wetgeving als aan de eigen interne regelgeving. Deze nota is gebaseerd op de volgende wetten en interne regelgevingen:

- Algemene wet bestuursrecht (Awb);
- Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO);
- Provinciewet;
- Wet Markt en Overheid;
- Algemene subsidieverordening Noord-Holland 2011;
- Financiële verordening en de daar bijhorende kadernota's rondom financiering, weerstandsvermogen en risicomanagement en verbonden partijen.

Bij het verstrekken van een lening of een garantie aan een onderneming die een economische activiteit verricht, tegen een lagere rente of premie dan de markt biedt, is sprake van staatssteun indien de maatregel de mededinging vervalst en kan leiden tot een ongunstige beïnvloeding van het handelsverkeer in de EU. In deze gevallen is staatssteun gebonden aan Europese regelgeving.

In deze nota zijn voor het verstrekken van leningen en garantstellingen door Gedeputeerde Staten richtlijnen uitgewerkt. Vanuit bestuursrechtelijk perspectief worden deze instrumenten beschouwd als subsidievorm, maar in deze nota worden ze behandeld als afzonderlijke financieringsinstrumenten. Ter verduidelijking: volgens de Algemene wet bestuursrecht mogen provincies uitsluitend leningen en garantstellingen verstrekken als subsidie. Dit betekent dat leningen door een provincie uitsluitend kunnen worden verstrekt als 'subsidie in de vorm van een lening', en dat hiervoor de reguliere subsidievoorwaarden gelden. Praktisch betekent dit dat voor iedere lening of garantie die door de provincie wordt verstrekt een subsidiebeschikking is vereist, waarin is opgenomen dat een subsidie wordt verstrekt onder de opschortende voorwaarde van een lenings- of garantieovereenkomst. De beoordeling van subsidieaanvragen is een bevoegdheid van Gedeputeerde Staten, dit geldt derhalve ook voor aanvragen voor leningen en garantstellingen.

Deze nota biedt een leidraad aan Gedeputeerde Staten bij de beoordeling en de afhandeling van (aanvragen tot) leningen en garantstellingen, maar bevat geen grondslag voor het verstrekken van deze instrumenten. De bepalingen in deze nota kunnen dan ook nooit leiden tot een verplichting om een lening of garantstelling te verstrekken. Gedeputeerde Staten behouden te allen tijde de keuze om te besluiten geen lening of garantstelling te verstrekken.

3 Afwegingskader financieel instrumentarium

Uitgangspunt is dat de provincie alleen taken uitvoert of laat uitvoeren die voortkomen uit een publiek belang. Er is geen algemeen geldende definitie of eenduidige omschrijving van "het publiek belang" te geven. De Wetenschappelijke Raad van het Regeringsbeleid hanteert de volgende definitie: "*Er is eerst sprake van een publiek belang indien de overheid zich de behartiging van een maatschappelijke belang aantrekt op grond van de overtuiging dat dit belang anders niet goed tot zijn recht komt*"[1].

Het financieel instrumentarium biedt mogelijkheden om het publiek belang van de provincie te borgen. Om een afweging te kunnen maken van en een gefundeerde keuze te maken uit het financieringsinstrumentarium is een aantal kernvragen richtinggevend om het publiek belang zo goed mogelijk te borgen. De keuze blijft echter steeds maatwerk op basis van de behoefte, de beleidscontext en de provinciale doelstellingen die worden nagestreefd.

Bij de afweging van de inzet van het financieel instrumentarium zijn onderstaande richtinggevende kernvragen van belang.

[1] WRR, Het borgen van publiek belang, Den Haag, 2000

- '*Is een volledige eigen provinciale behartiging van het publiek belang noodzakelijk?*';
- '*Kan de provincie het publiek belang als opdracht-, subsidie- of als regelgever in voldoende mate behartigen of realiseren*?';
- '*Vraagt de borging van het publiek belang om een actieve en permanente betrokkenheid van de provincie?*'.

Als een van bovenstaande vragen positief wordt beantwoord, dan zal worden gekozen voor de inzet van instrumenten anders dan leningen en garanties. Als deze vragen negatief worden beantwoord, dan is het mogelijk dat de borging van het publiek belang of realisatie van een beleidsdoelstelling nog steeds enige vorm van financiële betrokkenheid vanuit de provincie vergt. Indien dit het geval is dan kunnen leningen of garanties als financieringsinstrumenten in beeld komen.

Veelal is de reden voor de provincie om leningen of garanties als financieringsinstrumenten te verstrekken, ingegeven door marktfalen, door bepaalde risico's die de markt niet wil dragen, of doordat een private kapitaalverstrekker versterking van de solvabiliteit vereist.

4 Richtlijnen voor leningen en garanties

Het uitgangspunt bij het verstrekken van leningen en garantstellingen is '*nee, tenzij*'. In principe worden deze instrumenten niet ingezet voor het financieel ondersteunen van maatschappelijke doelen, tenzij er omstandigheden zijn die daartoe aanleiding geven. Dit vanuit het principe dat private partijen de zaken onderling vanuit hun eigen verantwoordelijkheid regelen, dus zonder tussenkomst van de provincie. Het verstrekken van leningen en garantstellingen is primair geen provinciale taak en wordt daarom zoveel mogelijk overgelaten aan de markt.

Bovendien zijn de uitvoeringskosten om dit soort instrumenten op te zetten, te monitoren en te beheren relatief hoog. Met aanvragen voor leningen en garantstellingen wordt daarom in beginsel zeer terughoudend omgegaan.

4.1 Algemene uitgangspunten

De beoordeling van aanvragen voor leningen en garantstellingen is een bevoegdheid van Gedeputeerde Staten. Bij de beoordeling van nieuwe aanvragen worden de volgende algemene uitgangspunten gehanteerd:

- Er worden alleen leningen en garantstellingen verstrekt indien sprake is van investering in een publieke taak. Dat wil zeggen dat ze moeten bijdragen aan het publiek belang voor Noord-Holland en aan de realisatie van een provinciale beleidsdoelstelling, ter beoordeling van Gedeputeerde Staten;
- Er worden geen leningen of garantstellingen verstrekt indien de aanvrager een politieke doelstelling heeft;
- De provincie verwacht bij het verstrekken van leningen en/of garantstellingen dat door de aanvrager actief stappen worden gezet op de belangrijke thema's duurzaamheid, diversiteit en eerlijke arbeidsvoorwaarden. Net zoals de provincie dat doet. Op het gebied van duurzaamheid verwacht de provincie dat de aanvragers actief bijdragen aan het halen van de doelstellingen uit het Klimaatakkoord. Daarnaast streeft de provincie een goed werkgeverschap na. Veiligheid, diversiteit en inclusie, integriteit en het gelijkheidsbeginsel staan hierin prominent in beeld. De provincie verwacht dat aanvragers van leningen en/of garantstellingen dit belang onderkennen en er op passende wijze actief uitvoering aan geven. Hierover zal de

provincie met de aanvrager, voorafgaand aan het verstrekken van een lening en/of garantstelling, het gesprek aangaan.

- Gedeputeerde Staten zijn bevoegd om te besluiten over aanvragen voor leningen en garantstellingen die binnen de begrotingskaders vallen. Indien de verstrekking van een lening of garantstelling niet past binnen de begrotingskaders of indien er sprake is van 'ingrijpende gevolgen' (hoog strategisch beleidsbelang, hoog financieel risico en/of hoge politiek-bestuurlijke gevoeligheid) worden Provinciale Staten voorafgaand aan de verstrekking van de lening of garantie geconsulteerd.
- Voordat een provinciale garantstelling kan worden afgegeven is door de aanvrager eerst de mogelijkheid onderzocht om de garantstelling onder te brengen bij een waarborgfonds;
- Voor een lening of garantstelling dient een subsidiegrondslag aanwezig te zijn: een uitvoeringsregeling, vermelding van ontvanger en maximaal bedrag op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling bij de begroting of er is sprake van een andere grondslag (incidentele subsidie of Europese subsidie).
- Indien een lening of garantstelling wordt verstrekt, wordt, gelet op de risico's voor de provincie , een marktconforme vergoeding in rekening gebracht bij de instelling;
- Indien een garantstelling wordt verstrekt aan een organisatie waarin de provincie een bestuurlijk en/of financieel belang heeft, geldt altijd dat de provincie (maximaal) 'pro rata' bijdraagt aan de totale garantstelling. De provincie zal bijvoorbeeld maximaal voor 20% garant staan voor een lening aan een gemeenschappelijke regeling waarin de provincie zelf voor 20% deelnemer is;
- Voordat een provinciale lening of garantstelling kan worden afgegeven dient eerst een (juridische) staatssteuntoets te zijn uitgevoerd.

Naast bovenstaande algemene uitgangspunten wordt voor de beoordeling van aanvragen tot leningen en garantstellingen een aantal toetsingscriteria gehanteerd (zie paragrafen 4.2.1 en 4.3.2).

De toetsingscriteria zijn een hulpmiddel voor Gedeputeerde Staten bij de beoordeling van (aanvragen tot) leningen en garantstellingen. Gedeputeerde Staten kunnen te allen tijde besluiten om aanvullende voorwaarden aan een aanvraag te stellen (bijvoorbeeld een wijziging van de statuten, een wijziging in de bestemming van het onderpand of een periodiek inzicht in de informatie die nodig is voor de beoordeling van het financiële beheer van de aanvrager).

Aangezien leningen en garantstellingen veelal maatwerk zijn, kunnen Gedeputeerde Staten – indien daar aanleiding voor is en voor zover rechtmatig – afwijken van de gestelde algemene uitgangspunten. In dat geval zullen Gedeputeerde Staten voorafgaand aan de verstrekking de afwijking gemotiveerd toelichten aan Provinciale Staten.

De wijze waarop Provinciale Staten wordt geïnformeerd en/of geconsulteerd bij het verstrekken en het beheer van garanties en leningen is beschreven in paragraaf 5.2.

4.2 Richtlijnen voor provinciale leningen

De provincie is als decentrale overheid verplicht haar overtollige middelen aan te houden in de schatkist. Hierop bestaan enkele uitzonderingen zoals het uitzetten van (tijdelijk) overtollige middelen in de vorm van leningen bij andere decentrale overheden, voor zover de provincie geen

toezichthouder is. Daarnaast kunnen leningen alleen worden verstrekt ‘uit hoofde van de publieke taak’. Zonder publiek belang is er geen legitimatie voor het optreden van de provincie.

4.2.1 Beoordelingscriteria leningen

Om te beoordelen of een nieuwe aanvraag voor een provinciale lening kan worden gehonoreerd, wordt de aanvraag getoetst aan de hand van onderstaande criteria. De belangrijkste criteria zijn opgenomen in het toetsingskader (stroomschema) in bijlage 1. Provinciale leningen kunnen alleen worden verstrekt als wordt voldaan aan de volgende criteria:

- De aanvraag voldoet aan de onder 4.1. geformuleerde algemene uitgangspunten;
- De aanvraag is niet ingegeven door rentabiliteitsafwegingen. Aanvragen tot leningen waarbij het doel is een lagere rente voor de aanvrager te bedingen en waarbij risico’s dus indirect worden afgewenteld op de provincie, worden afgewezen;
- De beoogde doelen zijn zonder provinciale lening niet te realiseren. Alternatieve mogelijkheden zoals zelfwerkzaamheid, eigen middelen, subsidiegelden, middelen van sponsoren, financiering door meer voor de hand liggende partijen etc. zijn eerst door de aanvrager benut;
- Indien mogelijk worden (naar oordeel van de provincie) voldoende zekerheden door de aanvrager overgelegd;
- De financiële positie en prognoses van de aanvrager zijn zodanig dat rente en aflossing naar verwachting betaald kunnen blijven worden;
- Het te berekenen financiële risico kan door de provincie worden gedragen binnen het beschikbare of aan te passen weerstandsvermogen;
- De financiële positie van de aanvrager wordt getoetst om zicht te krijgen op de businesscase en de risico’s die de provincie met de lening loopt. In bijlage 3 is een overzicht met financiële criteria opgenomen, dat als handvat kan fungeren bij de beoordeling van binnengekomen aanvragen tot een lening.

4.2.2 Vergoeding voor leningen

De provincie verlangt op uitgezette leningen een vergoeding in de vorm van rente, waarbij de basisrente wordt gesteld op een percentage minimaal gelijk aan de rente op staatsobligaties met een vergelijkbare looptijd.

4.3 Richtlijnen voor provinciale garantstellingen

Garantstellingen die worden verleend dienen door Gedeputeerde Staten in relatie tot haar publieke taak te worden gemotiveerd. De motivering dient vooral betrekking te hebben op de beoordeling van de business case en het publieke belang van de investering voor Noord-Holland.

4.3.1 Waarborgfondsen

Garantstellingen kunnen direct door de provincie worden verstrekt, of door tussenkomst van een waarborgfonds. De aanvragende instelling dient eerst een geldverstrekker te hebben benaderd voor het verstrekken van een lening. Als de geldverstrekker een garantstelling van een derde vereist, dient de aanvrager een waarborgfonds te benaderen om voor de lening garant te staan. Als het waarborgfonds vervolgens weigert om een garantstelling af te geven, is de provincie de laatste (eventuele) mogelijkheid om met het instrument garantstellingen de financiering alsnog rond te krijgen. Bij de beoordeling van een aanvraag om een provinciale garantstelling wordt het oordeel van waarborgfondsen zwaar meegewogen. De provincie zal het werk van de waarborgfondsen en de banken, op basis waarvan deze partijen besluiten om geen garantstelling of geen financiering zonder garantstelling te verlenen, niet overdoen. In de gevallen waarin

Gedeputeerde Staten toch kiezen om een garantstelling te verlenen, dient deze keuze duidelijk gemotiveerd te worden.

4.3.2 Beoordelingscriteria garantstellingen

Om te beoordelen of een aanvraag voor een provinciale garantstelling kan worden gehonoreerd, wordt de aanvraag getoetst aan de hand van onderstaande criteria. De belangrijkste criteria zijn opgenomen in het toetsingskader (stroomschema) in bijlage 2. Garantstellingen kunnen alleen worden verstrekt als wordt voldaan aan de volgende criteria:

- De aanvraag voldoet aan de onder 4.1. geformuleerde algemene uitgangspunten;
- De aanvraag is niet ingegeven door rentabiliteitsafwegingen. Aanvragen tot garantstellingen waarbij het doel is een lagere leningsrente voor de aanvrager te bedingen en waarbij risico's dus indirect worden afgewenteld op de provincie , worden afgewezen;
- De beoogde doelen zijn zonder provinciale garantstelling niet te realiseren. Alternatieve mogelijkheden zoals zelfwerkzaamheid, eigen middelen, subsidiegelden, middelen van sponsoren, garantstelling door meer voor de hand liggende partijen etc. zijn eerst door de aanvrager benut;
- Indien mogelijk worden (naar oordeel van de provincie) voldoende zekerheden door de aanvrager overlegd (bijvoorbeeld het eerste recht van hypotheek op een pand of op grond); indien dit niet mogelijk is, wordt bij voorkeur slechts een gedeeltelijke garantie verleend, om de eigen verantwoordelijkheid van de aanvrager in stand te houden;
- De financiële positie en prognoses van de aanvrager zijn zodanig dat rente en aflossing naar verwachting betaald kunnen blijven worden;
- Het te berekenen financiële risico kan door de provincie worden gedragen binnen het beschikbare of aan te passen weerstandsvermogen;
- De financiële positie van de aanvrager wordt getoetst om zicht te krijgen op de businesscase en de risico's die de provincie met de garantstelling loopt. In bijlage 3 is een overzicht met financiële criteria opgenomen, dat als handvat kan fungeren bij de beoordeling van binnengekomen aanvragen tot een garantstelling.

4.3.3 Vergoeding voor garantstellingen

De Wet Markt en Overheid schrijft voor welke kosten van een door de provincie verstrekte lening of afgegeven garantstelling aan een overheidsbedrijf dienen te worden doorberekend. Daarom wordt met de aanvrager vooraf een incidentele vergoeding afgesproken van 0,25% van de te garanderen lening (het gemiddelde rentevoordeel op een lening met garantstelling), vermenigvuldigd met het aantal jaren waarvoor de lening wordt aangegaan, met een maximum van € 50.000. Indien geen recht van eerste hypotheek kan worden bedongen, wordt de maximale vergoeding verdubbeld tot €100.000.

5 Organisatorisch kader

5.1 Risicobeheersing

5.1.1 Risicobeheersing voorafgaand aan de verstrekking

Het verstrekken van leningen en van garantstellingen leidt tot financiële risico's. De vraag óf en zo ja wanneer de provincie tot uitbetaling van (een deel van) het gegarandeerde bedrag moet overgaan en wat in dat geval de financiële gevolgen zijn, is vooraf moeilijk in te schatten. Dit

risicobesef is er ook bij waarborgfondsen, waarbij de beoordeling van garantieaanvragen regelmatig negatief uitvalt.

Daarnaast zijn banken vaak niet bereid om leningen te verstrekken zonder garantstelling van een derde. Instellingen benaderen hierdoor eerder de provincie. Op basis van de gemotiveerde afwijzing door een waarborgfonds (of -fondsen) en banken maakt de provincie een eigen afweging tussen het publiek belang van de met de lening te financieren investering en de risico's die met de garandering van de lening samenhangen.

In het algemeen geldt dat als een waarborgfonds de aanvraag tot een garantstelling van een instelling afwijst om financiële redenen, de provincie de aanvraag tot garantstelling dan eveneens zal afwijzen. Een aanvraag voor provinciale garantstelling wordt alleen in behandeling genomen als de aanvragende instelling een formeel verzoek indient bij het waarborgfonds en het waarborgfonds hierop schriftelijk reageert met redenen van afwijzing. De provincie neemt deze toets van een gespecialiseerde organisatie als uitgangspunt voor een eigen afweging van de aanvraag tot een garantstelling, waarbij ook wordt betrokken de weigering van een drietal banken om een lening zonder garantstelling te verstrekken. Gedeputeerde Staten kunnen vervolgens in haar eigenstandige rol alsnog voor een garantieverlening kiezen. Garantstelling wordt dan maatwerk, waarbij het uitgangspunt is de risico's voor de provincie zo beperkt mogelijk te houden.

5.1.2 Monitoren van de risico's

Aangezien de risicopositie van de provincie zelf bij het verstrekken van een lening of garantstelling verder verslechtert en risico's snel kunnen veranderen, is het van belang de leningen- en garantstellingenportefeuille goed te beheren en de risico's te monitoren.

Gedurende de looptijd van de lening of de garantstelling heeft de aanvrager een informatieplicht aan de provincie, waarbij jaarlijks de jaarrekening met accountantsverklaring aan binnen zes maanden na afloop van het kalenderjaar ter beschikking gesteld en tussentijdse majeure wijzigingen in de financiële positie van de aanvrager actief worden gemeld.

Gedeputeerde Staten dragen in het kader van risicomanagement zorg voor de risico-inventarisatie van lopende leningen en garantstellingen. De risico's van de uitstaande leningen en lopende garantstellingen worden minimaal tweemaal per jaar geactualiseerd.

5.2 Informatievoorziening

In de reguliere P&C-cyclus worden Provinciale Staten door Gedeputeerde Staten geïnformeerd over de actuele stand en de ontwikkelingen met betrekking tot verstrekte leningen en garanties. In de begroting en de jaarstukken wordt jaarlijks een actueel overzicht opgenomen van de verstrekte leningen en garanties, de risico's die daarmee samenhangen en eventuele overige actuele ontwikkelingen.

Indien Gedeputeerde Staten afwijken van de gestelde algemene uitgangspunten voor het toekennen van een lening of garantstelling worden Provinciale Staten voorafgaand aan de verstrekking schriftelijk geïnformeerd, waarbij de motivatie voor de afwijking wordt toegelicht. Desgewenst licht de verantwoordelijke portefeuillehouder in dat geval het voornemen tot verstrekking van een lening of garantstelling daartoe aan de bevoegde commissie van Provinciale Staten toe.

Indien de verstrekking van een lening of garantstelling niet past binnen de begrotingskaders of indien er sprake is van 'ingrijpende gevolgen' worden Provinciale Staten door Gedeputeerde Staten voorafgaand aan de verstrekking van de lening of garantie betrokken bij de voorgenomen besluitvorming. Over de aanvraag voor een lening of garantie, de beoordeling van de

businesscase en de motivering van het publieke belang van de investering voor Noord-Holland worden Provinciale Staten in dat geval door Gedeputeerde Staten schriftelijk geïnformeerd. Over het voornemen tot verstrekking van een lening of garantie, en een passend besluitvormingsproces wordt de daartoe bevoegde commissie van Provinciale Staten, c.q. Provinciale Staten geconsulteerd.

5.3 Administratieve organisatie

In het kader van het verstrekken van leningen en garantstellingen gelden de volgende algemene uitgangspunten.

- Aanvragen worden schriftelijk ingediend bij Gedeputeerde Staten;
- Gedeputeerde Staten zijn verantwoordelijk voor een volledige en juiste administratie van toegekende leningen en garantstellingen;
- De voorwaarden waaronder de lening of garantstelling wordt aangegaan worden vastgelegd in de subsidiebeschikking en een ‘Overeenkomst van lening’ (c.q. ‘Overeenkomst van garantstelling’), die door alle betrokken partijen wordt ondertekend;
- Een actueel overzicht met de uitstaande leningen en lopende garantstellingen wordt opgenomen in de provinciale begroting en jaarstukken.

Bijlage 1 – Toetsingskader leningen (stroomschema)

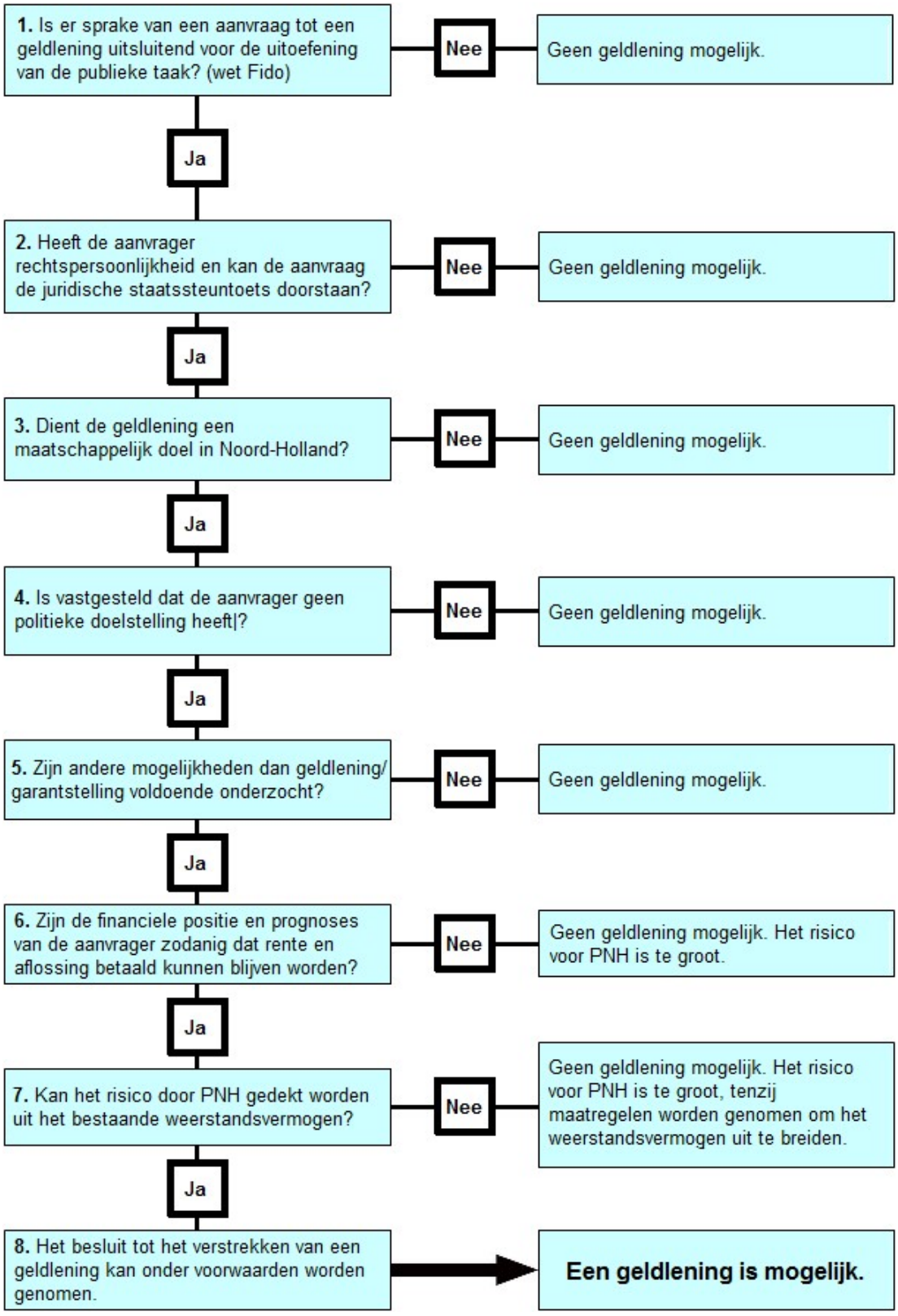

Bijlage 2 – Toetsingskader garantstellingen (stroomschema)

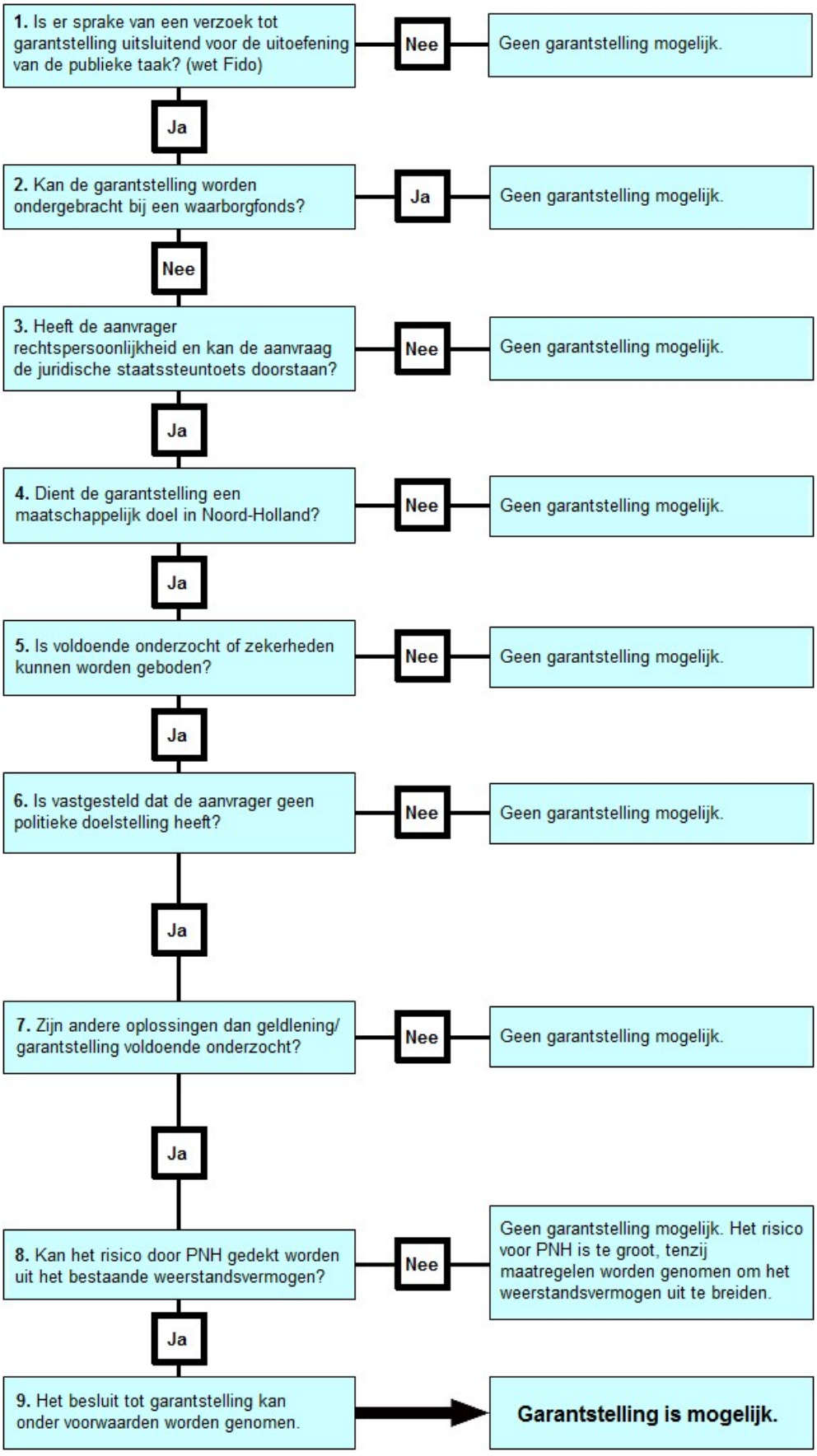
1. Is er sprake van een verzoek tot garantstelling uitsluitend voor de uitoefening van de publieke taak? (wet Fido)
Nee
Geen garantstelling mogelijk.
Ja
2. Kan de garantstelling worden ondergebracht bij een waarborgfonds?
Ja
Geen garantstelling mogelijk.
Nee
3. Heeft de aanvrager rechtspersoonlijkheid en kan de aanvraag de juridische staatssteuntoets doorstaan?
Nee
Geen garantstelling mogelijk.
Ja
4. Dient de garantstelling een maatschappelijk doel in Noord-Holland?
Nee
Geen garantstelling mogelijk.
Ja
5. Is voldoende onderzocht of zekerheden kunnen worden geboden?
Nee
Geen garantstelling mogelijk.
Ja
6. Is vastgesteld dat de aanvrager geen politieke doelstelling heeft?
Nee
Geen garantstelling mogelijk.
Ja
7. Zijn andere oplossingen dan geldlening/ garantstelling voldoende onderzocht?
Nee
Geen garantstelling mogelijk.
Ja
8. Kan het risico door PNH gedekt worden uit het bestaande weerstandsvermogen?
Nee
Geen garantstelling mogelijk. Het risico voor PNH is te groot, tenzij maatregelen worden genomen om het weerstandsvermogen uit te breiden.
Ja
9. Het besluit tot garantstelling kan onder voorwaarden worden genomen.
Garantstelling is mogelijk.

Bijlage 3 – Financiële beoordelingscriteria

Criteria	Bron	Toelichting
Solvabiliteit (Proc. aandeel EV)	Jaarrekening	Op basis van de laatst verschenen Jaarrekening wordt de verhouding van het eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen beoordeeld. De solvabiliteit geeft het vermogen van de organisatie weer om in het geval van liquidatie de schulden af te lossen.
Liquiditeit (Current Ratio)	Jaarrekening	Op basis van de laatst verschenen Jaarrekening wordt de verhouding tussen de kortlopende vorderingen en de kortlopende schulden bepaald. De liquiditeit geeft het vermogen van de organisatie weer om op korte termijn aan de schulden te kunnen voldoen.
Winstgevendheid (REV en RTV)	Jaarrekening	De winstgevendheid van de organisatie wordt bepaald door de winst (of het verlies) af te zetten tegen het geïnvesteerd vermogen (rentabiliteit eigen vermogen en rentabiliteit totaal vermogen). Deze ratio geeft de winstgevendheid van de organisatie weer. Bij de provinciale garantstelling zal het veelal gaan om niet winst beogende instellingen. De investeringen waarvoor de gegarandeerde leningen worden verstrekt zullen wel moeten worden terugverdiend, waardoor de huidige winstgevendheid van belang is.
Resultaat (winst of verlies)	Jaarrekening	Op basis van de laatst verschenen Jaarrekening wordt het absolute resultaat meegenomen in de beoordeling.
Integrale beoordeling	Jaarrekening	Kengetallen zijn niet alles zeggend. Voor een degelijke beoordeling is het noodzakelijk dat naast de beoordeling van de Jaarrekening op basis van kengetallen, de Jaarrekening ook integraal beoordeeld wordt door een financieel specialist.
Accountantsverklaring	Jaarrekening	Van de laatst verschenen Jaarrekening wordt beoordeeld hoe betrouwbaar de Jaarrekeningcijfers zijn op basis van een accountantsverklaring / akkoordverklaring van een kascommissie.
Investering	Begroting*	Beoordeeld wordt of de investering, waarvoor financiering middels garantstelling wordt

		aangegaan, is opgenomen in de Begroting en meerjarenraming.
Realiteit	Begroting*	Beoordeeld wordt (zover mogelijk) of de kosten van de investering in meerjarenraming volledig zijn opgenomen en of deze kosten reëel zijn volgens algemeen aanvaardbare maatstaven.
Relatie tot de Jaarrekening	Begroting*	Beoordeeld wordt of de kosten, opgenomen in de laatstverschenen Jaarrekening, overeen komen met de kosten in de meerjarenraming. Indien er substantiële afwijkingen zijn, welke niet te verklaren zijn uit de geplande investering, dan wordt beoordeeld of deze afwijkingen voldoende zijn onderbouwd en of de verhogingen/verlagingen van deze kosten reëel zijn volgens algemeen aanvaardbare maatstaven.
Sluitend	Begroting*	Nagegaan wordt of de meerjarenraming meerjarig sluitend is.
Investering	Liquiditeitsprognose	Beoordeeld wordt of de nieuwe investering/lening is meegenomen in de liquiditeitsprognose
Realiteit/volledigheid	Liquiditeitsprognose	Beoordeeld wordt (zover mogelijk) of de liquiditeitsprognose volledig is en aansluit met de Begroting/Jaarrekening/concept leningsovereenkomst ed.
Cashflow (positief of negatief)	Liquiditeitsprognose	Beoordeeld wordt of de cashflow positief of negatief is. Een negatieve cashflow betekend dat er meer geld uit de organisatie gaat dan er binnen komt wat tot liquiditeitsproblemen kan/zal leiden.
Haalbaarheid	Business case**	Nagegaan wordt of door de instelling onderzoek gedaan naar de haalbaarheid van de business case en wat de eventuele uitkomsten daarvan zijn.
Expertise	Business case**	Nagegaan wordt of bij de doorrekening van de business case, de planning en het groot onderhoud gebruik is gemaakt van de expertise van een gerenommeerd adviesbureau.
Aannames	Business case**	Beoordeeld wordt of de gedane aannames reëel zijn volgens algemeen aanvaardbare maatstaven.
Integrale beoordeling	Business case**	Elke aanvraag van voor een provinciale garantstelling is uniek. Dit komt voornamelijk tot uitdrukking bij beoordeling van de business case.

		Een integrale beoordeling van het project op risico's dient, als gevolg hiervan plaats te vinden.
Rente	Lening***	Beoordeeld wordt of een marktconforme rente wordt berekend, wat de rentevaste periode is en de daarmee samenhangende risico's voor de bedrijfsvoering van de kredietnemer van de daarmee samenhangende risico's van de garantieverstrekker.
Looptijd	Lening***	Beoordeeld wordt of de looptijd van de lening correspondeert met de verwachte levensduur van de investering.
Vorm van aflossing	Lening***	De vorm van aflossing wordt bepaald (lineair/annuïtair/fix/mengvorm) met de bijbehorende risico's voor de bedrijfsvoering van de kredietnemer van de daarmee samenhangende risico's van de garantieverstrekker.
Aanvullende voorwaarden	Lening***	Bepaald wordt welke aanvullende voorwaarden de kredietverstrekker bedingt in de overeenkomst, wat de gevolgen zijn voor de bedrijfsvoering van de kredietnemer en wat de aanvullende voorwaarden betekenen voor het risico van de garantieverstrekker.

* *inclusief meerjarenraming*

** *inclusief planning investering + groot onderhoud voor de komende tien jaar*

*** *betreft een offerte van de door de provincie gegarandeerde lening*

randstedelijke rekenkamer

flevoland | noord-holland | utrecht | zuid-holland

EINDRAPPORT

Garanties, leningen en revolverende fondsen

Quickscan

Noord-Holland | oktober 2018

Voorwoord

De Randstadprovincies maken allen gebruik van verschillende financiële instrumenten, zoals subsidies, garanties en leningen. Enkele jaren geleden heeft de Rekenkamer reeds uitgebreid onderzoek gedaan naar subsidies. In het najaar van 2017 heeft de Programmaraad het onderwerp garanties en leningen hoog geprioriteerd. Daarbij is gevraagd of de Rekenkamer ook de (revolverende) fondsen bij het onderzoek wil betrekken, die de afgelopen jaren steeds vaker worden ingezet door overheden. Het idee van een revolverend fonds is dat geld niet eenmalig aan projecten wordt besteed, maar dat het geld meerdere keren (revolverend) kan worden geïnvesteerd. De provincies leveren kapitaal aan revolverende fondsen en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

De Rekenkamer heeft besloten om dit onderzoek uit te voeren in de vorm van een quickscan. Zoals gebruikelijk bevat deze rapportage een provincievergelijking om van elkaar te leren. Dat is bij dit onderzoek naar garanties, leningen en revolverende fondsen met name de bedoeling. In het bijzonder biedt het onderzoek PS een overzicht van het gebruik van garanties, leningen en revolverende fondsen in de Randstadprovincies en de informatie-voorziening aan PS hierover. De Rekenkamer heeft hierbij gestreefd om de thematiek juist ook voor niet-financieel deskundigen inzichtelijk te maken.

Het onderzoek is tot ca. maart 2018 uitgevoerd door drs. Annelies Eggebeen, Majella de Vries MSc, Manon Laan MSc en drs. Linda Thompson (projectleider). In verband met herprioritering van het onderzoeksprogramma van de Rekenkamer is besloten dit onderzoek verder uit te voeren met ondersteuning van Twynstra Gudde. Intern is Manon Laan MSc actief bij het onderzoek betrokken gebleven.

dr.ir. Ans Hoenderdos-Metselaar MBA
bestuurder/directeur Randstedelijke Rekenkamer

| Inhoudsopgave |

| CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN | **4**

| PROVINCIEVERGELIJKING | **8**

| REACTIE GEDEPUTEERDE STATEN | **13**

| NAWOORD REKENKAMER | **15**

| 1 | INLEIDING **16**

1.1 Aanleiding 16

1.2 Onderzoeksvragen, beoordelingscriteria en afbakening 16

| 2 | ACHTERGROND **19**

2.1 Vormen van garanties en leningen 19

2.2 Wet- en regelgeving 19

| 3 | GARANTIES EN LENINGEN **20**

3.1 Inleiding 20

3.2 Omvang en ontwikkeling garanties en leningen 20

3.3 Provinciaal beleid 21

3.4 Beheer 24

3.5 Informatievoorziening PS 26

| 4 | REVOLVERENDE FONDSEN **29**

4.1 Inleiding 29

4.2 Aard en omvang revolverende fondsen 29

4.3 Informatievoorziening PS 30

| BIJLAGE A | UITSTAANDE GARANTIES EN LENINGEN OP 31-12-2017 ..... **32**

| BIJLAGE B | GERAADPLEEGDE BRONNEN **35**

| BIJLAGE C | GERAADPLEEGDE PERSONEN **37**

Conclusies en aanbevelingen

Garanties en leningen zijn een risicofactor voor de provincie, die kan worden beheerst. Het is van belang dat de provincies inzicht hebben in welke garanties en leningen zij hebben uitstaan en deze goed beheren. Goed beheer stelt de provincie in staat problemen tijdig te signaleren en maatregelen te treffen om verlies te voorkomen of zo veel mogelijk te beperken.

In het najaar van 2017 heeft de Programmaraad het onderwerp garanties en leningen hoog geprioriteerd. Daarbij is gevraagd of de Rekenkamer ook de (revolverende) fondsen bij het onderzoek wil betrekken. Revolverende fondsen worden steeds vaker ingezet door overheden. Alle vier de Randstadprovincies hebben revolverende fondsen opgericht. Het idee van een revolverend fonds is dat geld niet eenmalig aan projecten wordt besteed, maar dat het geld meerdere keren (revolverend) kan worden ingezet. Veel gebruikte instrumenten voor revolverende fondsen binnen de Randstadprovincies zijn leningen en participaties; garanties komen ook voor. De provincies leveren kapitaal aan revolverende fondsen en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

De Rekenkamer heeft besloten om het onderzoek uit te voeren in de vorm van een quickscan. Doel van dit onderzoek is inzicht geven in het beleid en beheer van garanties en leningen en de financiële constructies van de revolverende fondsen in de vier Randstadprovincies, alsmede de informatievoorziening aan PS over het financieel risico van deze instrumenten. Voor het onderzoek zijn vijf onderzoeksvragen geformuleerd. Hieronder worden deze vragen beantwoord en zijn aanbevelingen voor PS opgenomen.

Beleid

1. Wat is het beleid dat de provincie heeft opgesteld ten aanzien van het verstrekken van garanties en leningen?

Voor het verstrekken van garanties en leningen hebben GS de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen vastgesteld. Hierin is het ‘nee, tenzij’-principe opgenomen. Oftewel, er worden geen garanties of leningen verstrekt, tenzij omstandigheden daartoe aanleiding geven. De uitvoeringsrichtlijn biedt een leidraad aan GS en de ambtelijke organisatie bij de beoordeling en de afhandeling van (aanvragen tot) garanties en leningen. Voor het verstrekken van garanties en leningen worden vaste, maar niet vastgestelde procedures gevolgd. Hierbij ligt de eindverantwoordelijkheid voor de behandeling van de aanvraag van een garantie of lening bij de beleidsafdeling. De afdelingen concerncontrol en financiën worden vroegtijdig en integraal betrokken bij de instrumentkeuze en de risico’s en financiële voorwaarden.

De uitvoeringsrichtlijn is niet door PS vastgesteld. PS hebben daarnaast geen kaders vastgesteld die richting geven aan de keuze welke financieringsinstrumenten in te zetten. Tijdens de sessie gaf een vertegenwoordiging van PS aan dat zij behoefte hebben aan een dergelijk kader, mits deze niet te gedetailleerd is, ziet op alle mogelijke financieringsinstrumenten en voor Statenleden begrijpelijk is.

De Rekenkamer acht de doorontwikkeling van de uitvoeringsrichtlijn in door PS vastgesteld beleid (inclusief afwegingskader) een goede stap. Het is noodzakelijk gelet op het betrokken financieel belang en de betrokken risico’s van garanties en leningen. Net als dat PS in positie worden gebracht om kaderstellende uitgangspunten te formuleren ten aanzien van de inzet van onder andere garanties en leningen. Dergelijk beleid hoeft niet gedetailleerd

uitgewerkt te zijn en prescriptief te bepalen wanneer welk instrument wordt ingezet. Wel is het van belang dat wordt aangegeven met welke afwegingsfactoren rekening moet worden gehouden, welke waarborgen ingebouwd moeten worden, hoe risico's moeten worden beheerst en hoe het toepassen van zo'n afwegingskader procedureel wordt geborgd.

Aanbeveling 1
Ontwikkel de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen door in door PS vastgesteld beleid, bij voorkeur ondersteund met een afwegingskader voor de inzet van verschillende mogelijke financiële instrumenten, zoals garanties en leningen, maar ook revolverende fondsen, deelnemingen en cofinanciering.

Beheer

2. Is het gevoerde beheer van uitstaande garanties en leningen door de provincie toereikend om het financieel risico te beheersen?

De provincie heeft een vaste, maar niet vastgelegde procedure voor het beheer van bestaande garanties en leningen waarbij er sprake is van een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. De afdeling financiële zaken voert het operationele beheer uit en de beleidsafdeling bewaakt de beleidsmatige voorwaarden. Er is een actueel en compleet overzicht van de samenstelling, omvang en voorwaarden van de bestaande garanties en leningen. Risico's worden geïnventariseerd en gevolgd waarbij beheersmaatregelen worden genomen. Daarbij worden de risico's gedekt door het weerstandsvermogen.

Informatievoorziening PS

3. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en over het financieel risico van de reeds uitstaande garanties en leningen?

Bij nieuwe garanties en leningen worden PS voorafgaand betrokken, indien de verstrekking niet past binnen de begrotingskaders of er sprake is van 'ingrijpende gevolgen'. PS zijn dus niet standaard voorafgaand aan het verstrekken van nieuwe garanties en leningen geïnformeerd over financiële risico's. Wanneer sprake is van ingrijpende gevolgen, is niet geëxpliciteerd. Het gaat om het betrokken beleidsbelang, het financieel belang en eventuele gevoeligheid. Het gaat hierbij niet alleen om de mate van het financieel belang. Ook een garantie of lening voor een klein bedrag dat past binnen de begroting, kan politiek gevoelig zijn of worden; klein maar venijnig. Bij bestaande garanties en leningen worden PS periodiek via de p&c cyclus geïnformeerd. PS krijgen daarbij informatie over veel relevante aspecten met betrekking tot garanties en leningen. Zo nodig worden PS tussentijds geïnformeerd, wat vooral in het kader van de verstrekte lening aan Pallas is gebeurd.

Aanbeveling 2
Bepaal wanneer en op welke wijze PS dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en laat dit opnemen in het door PS vast te stellen beleid ter uitwerking van aanbeveling 1.

Inzicht in revolverende fondsen

4. Hoe heeft de provincie de financiële relatie met de revolverende fondsen vormgegeven?

De provincie heeft (in de vorm van het verstrekken van (aandelen)kapitaal) een belang in drie revolverende fondsen, waarvan een fonds op dit moment wordt afgewikkeld. Het financieel belang van de provincie in deze fondsen is € 9,9 mln. (52% ten opzichte van de totale omvang van € 19,2 mln. van deze fondsen). De provincie heeft bij twee fondsen geen zeggenschap bij het verstrekken van garanties en leningen door de revolverende fondsen. Dit is anders bij het Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland BV, waar de aandeelhoudersvergadering goedkeuring moet geven voor het verstrekken van een lening. De zeggenschap en de verantwoordelijkheid voor de risico's die met de garanties en leningen samenhangen liggen bij deze externe partijen. Het financieel risico dat de provincie loopt bij de fondsen is maximaal gelijk aan het provinciaal aandeel in het fonds. De afgesproken mate van revolverendheid bij het Innovatiefonds Noord-Holland BV is 45%, bij de andere revolverende fondsen is de mate van revolverendheid niet expliciet afgesproken. De looptijd van de fondsen varieert van vijf jaar tot onbepaalde tijd.

Informatievoorziening PS

5. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van revolverende fondsen?

Er is geen beleid vastgesteld dat specifiek is gericht op de inzet en aanpak van revolverende fondsen. Wel zijn er in het beleid met betrekking tot verbonden partijen aspecten opgenomen die (indirect) revolverende fondsen raken, omdat de revolverende fondsen door een verbonden partij worden beheerd. Relevante aspecten gaan over de governance en aansturing van de verbonden partijen. Daaruit vloeien geen afspraken voort over de wijze waarop PS worden geïnformeerd over het instellen en de voortgang van revolverende fondsen.

Revolverende fondsen hebben een actueel beleidsmatig en financieel belang. Alle drie de fondsen waarin de provincie een belang heeft, zijn de afgelopen 10 jaar gestart, waarvan twee fondsen in deze lopende bestuursperiode. Met de fondsen leggen PS voor langere tijd gelden vast die door externe partijen worden beheerd. Deze factoren, in combinatie met de daarmee samenhangende risico's, maken het formuleren van nadere kaderstellende uitgangspunten door PS noodzakelijk. Hierbij kan worden aangesloten op het te formuleren beleid en het op te zetten afwegingskader als bedoeld bij aanbeveling 1. De provincie Zuid-Holland heeft voor de inzet van revolverende fondsen een handreiking en daaruit voortvloeiende investeringsstrategieën, waarmee zij goede ervaringen heeft.

PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico en de beïnvloedingsmogelijkheden. Over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen worden PS periodiek geïnformeerd via de jaarplannen en jaarstukken van de desbetreffende fondsen. Een integraal overzicht van de revolverende fondsen ontbreekt in de p&c stukken van de provincie.

Vanwege het betrokken financieel en beleidsmatig belang, gecombineerd met de lange looptijd van de fondsen, verdient het aanbeveling om een integraal overzicht van de revolverende fondsen op te nemen in de eigen p&c cyclus van de provincie. Dit kan op een relatief eenvoudige wijze, bijvoorbeeld aan de hand van het feitelijk overzicht

zoals dat in dit rapport (paragraaf 4.2) is opgenomen; idealiter aangevuld met inzicht in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

Aanbeveling 3
Vraag GS een integraal overzicht van de lopende revolverende fondsen op te nemen in de eigen p&c cyclus van de provincie, waarbij per fonds in ieder geval is weergegeven; de entiteit, looptijd, omvang, aandeel van de provincie en mate van revolverendheid. Idealiter wordt tevens inzicht gegeven in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

Provincievergelijking

Garanties en leningen

Omvang

De vier Randstadprovincies verstrekken allen garanties en leningen.

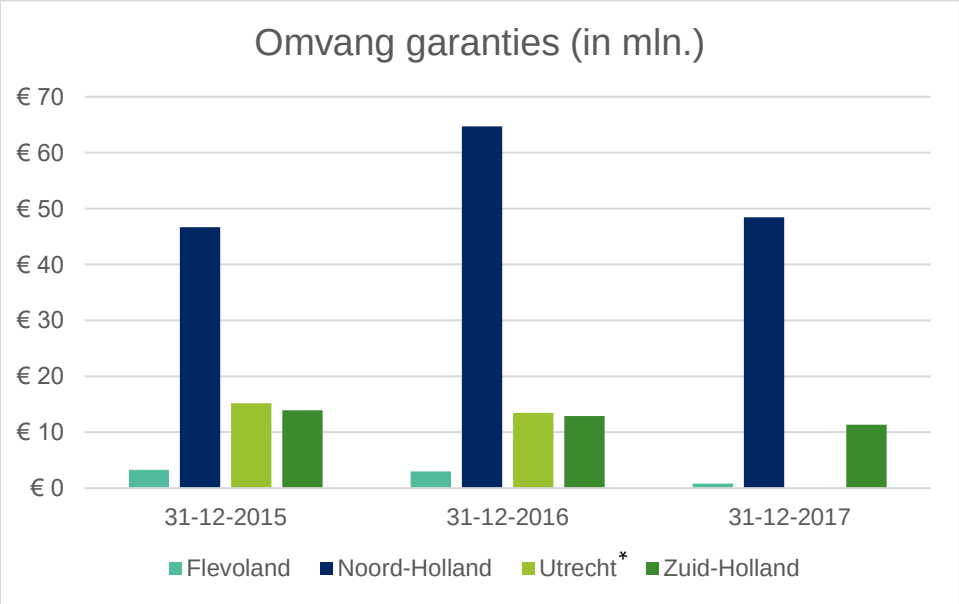

De omvang verstrekte garanties (in € mln.) is in de periode 2015-2017 in alle Randstadprovincies afgenomen*.

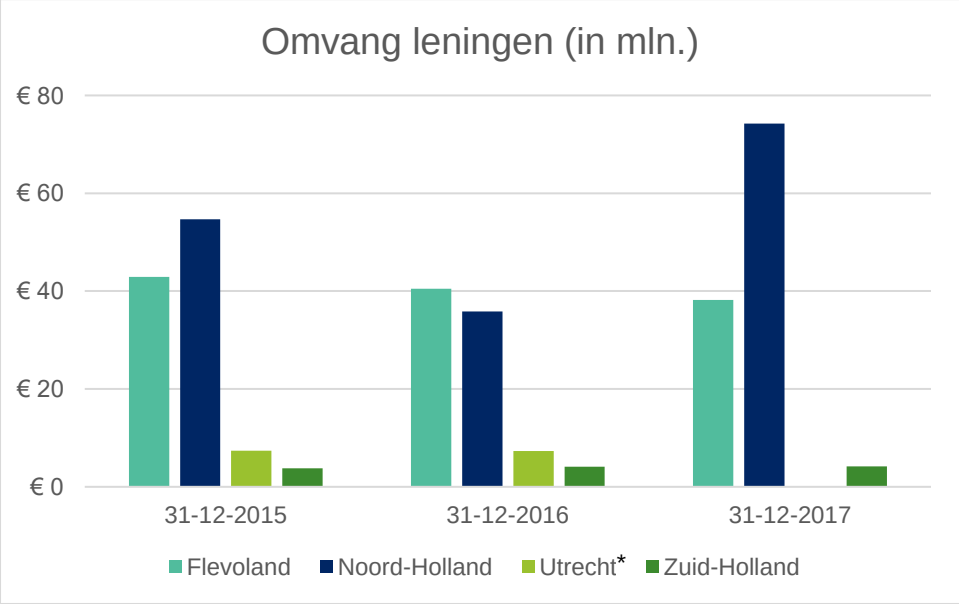

De omvang leningen (in € mln.) is in de periode 2015 - 2017 toegenomen in Noord-Holland en Zuid-Holland en afgenomen in Flevoland en Utrecht*.

* Voor het jaar 2017 was de jaarrekening nog niet beschikbaar ten tijde van de uitvoering van dit onderzoek (augustus 2018).

Beleid en risicodekking

	FLEVOLAND	NOORD-HOLLAND	UTRECHT	ZUID-HOLLAND
BELEID	Geen inhoudelijk beleid. In het Treasurystatuut en de Financiële Verordening zijn procedurele uitgangspunten verwoord. De huidige praktijk is gebaseerd op maatwerk. Recent is een 217a onderzoek uitgevoerd, waarin GS ambtelijk wordt geadviseerd om vernieuwing en ontwikkeling van het financieel instrumentarium te overwegen en om een afwegingskader vast te stellen ten behoeve van de inzet van financiële instrumenten.	Het geldende uitgangspunt ‘nee, tenzij’ is verder uitgewerkt in de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Deze uitvoeringsrichtlijn is vastgesteld door GS.	Geen (inhoudelijk of procedureel) beleid. De huidige praktijk is gebaseerd op maatwerk.	Het geldende uitgangspunt ‘nee, tenzij’ is vastgesteld door PS in het Treasurystatuut. Dit uitgangspunt is niet nader inhoudelijk uitgewerkt. Op dit moment loopt een onderzoek naar de vormgeving van een afwegingskader voor de inzet en aanpak van financiële instrumenten.
RISICO-DEKKING	Binnen de budgetten van de desbetreffende beleidsafdelingen.	Door de beschikbare weerstandscapaciteit (algemene reserve).	Door de reserve weerstandsvermogen	Binnen de budgetten van de desbetreffende beleidsafdelingen.

Informatievoorziening in de P&C Cyclus

	FLEVOLAND	NOORD-HOLLAND	UTRECHT	ZUID-HOLLAND
GARANTIES	▪ Oorspronkelijk bedrag ▪ Omvang begin en einde van het jaar ▪ Duiding van de veranderingen in de omvang ▪ In kort de achtergronden, risico's en ontwikkelingen	▪ Oorspronkelijk bedrag ▪ Omvang begin en einde van het jaar (totaal en gewaarborgd door provincie) ▪ Naam van de rechtspersoon ▪ Doel/inhoud verplichting ▪ Provinciaal aandeel in % / € ▪ Datum PS- c.q. GS-besluit ▪ Datum van besluit Koninklijke Goedkeuring ▪ Looptijd ▪ Totaalbedrag van gewone- en buitengewone aflossing ▪ Risico's en eventuele ontwikkelingen	▪ Oorspronkelijke bedrag ▪ Omvang begin en einde van het jaar ▪ Deel van de lening waarvoor de garantie garant staat ▪ Einddatum ▪ Belangrijke ontwikkelingen gedurende het jaar	▪ Oorspronkelijk bedrag ▪ Omvang begin en einde van het jaar ▪ Percentage garanties ▪ Risico's
LENINGEN	▪ Boekwaarde van de leningen begin en einde van het jaar ▪ Vermeerderingen en verminderingen ▪ In kort de achtergronden, risico's en ontwikkelingen	▪ Oorspronkelijke bedrag ▪ Datum PS- c.q. GS-besluit ▪ Gehanteerde rentepercentage ▪ Restantbedrag begin en einde van het jaar ▪ Bedrag rente(bestanddeel) ▪ Bedrag aflossing(bestanddeel) ▪ Afschrijving wegens oninbaarheid ▪ Laatste jaar van aflossing ▪ Bedrag van de lopende rente ▪ Achtergronden, risico's en eventuele ontwikkelingen	▪ Omvang aan het begin en eind van het jaar ▪ Opnames en aflossingen	▪ Startjaar ▪ Oorspronkelijke bedrag ▪ Bedrag einde jaar ▪ Aflossingen ▪ Looptijd ▪ Risico's van de leningen

Revolverende fondsen

Overzicht revolverende fondsen

	Naam van het fonds	Start		Looptijd in jaren					Afgesproken mate van revolverendheid	Totaal aandeel provincie (absoluut bedrag)	Procentueel aandeel t.o.v. totale omvang
		2009 - 2013	2014 – 2018	< 5	5 - 10	11 - 20	>20	Onbepaald			
Flevoland	DE-on		■		■				100%	€ 16.000.000 (€ 8 mln. lening en € 8 mln. kapitaal verstrekking.)	70%
	MKB Doorstartfonds		■			■			75%		
	TMI PoC Fonds Flevoland		■			■			50-65%		
Noord-Holland	Life Science Fund	■				■			In afsluiting	€ 9.965.105 (kapitaal verstrekking)	52%
	Participatiefonds Duurzame Economie NH		■					■	Niet expliciet afgesproken		
	Innovatiefonds Noord-Holland		■		■				45%		
Utrecht[1]	Energiefonds Utrecht	■					■		100%	€ 17.000.000 (€ 16 mln. garantstelling en € 1 mln. kapitaal verstrekking)	62%
	Utrechtse Cultuurlening		■	■					100%		
	Gebiedsontw.fonds Mooi Rijnhuizen		■			■			100%		
Zuid-Holland	ROM Drechtsteden Capital	■						■	Niet expliciet afgesproken	€ 132.700.000 (waarvan € 33,5 mln. gestort) (kapitaal verstrekking)	74%
	InnovationQuarter	■						■	Niet expliciet afgesproken		
	ENERGIIQ		■			■			100%		
	Warmte Participatie Fonds		■				■		100%		

[1] Exclusief de twee afgesloten fondsen.

Beleid en informatievoorziening PS

	FLEVOLAND	NOORD-HOLLAND	UTRECHT	ZUID-HOLLAND
BELEID	Er is geen beleid vastgesteld voor de inzet en aanpak van revolverende fondsen.	Er is geen specifiek beleid vastgesteld voor de inzet en aanpak van revolverende fondsen. De revolverende fondsen worden beheerd door verbonden partijen. In het beleid met betrekking tot verbonden partijen zijn relevante aspecten (over de governance en aansturing) opgenomen die (indirect) revolverende fondsen raken.	Er is geen beleid vastgesteld voor de inzet en aanpak van revolverende fondsen.	GS hebben een handreiking vastgesteld voor de inzet van revolverende fondsen. Deze bevat de relevante wet- en regelgeving en een checklist om op een gestructureerde wijze afwegingen te maken bij het oprichten van- of deelnemen aan een revolverend fonds. Bij de oprichting van een fonds dient een investeringsstrategie te worden opgesteld en voorgelegd aan PS.
INFORMATIEVOORZIENING PS	PS worden in alle Randstadprovincies periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen door middel van de jaarplannen en jaarstukken van de revolverende fondsen. In de p&c stukken van de provincie is geen integraal overzicht opgenomen van de revolverende fondsen.			
			Aanvullend krijgen PS over het Revolverend Fonds in eigen beheer informatie in de jaarstukken in de paragraaf Grondbeleid.	Aanvullend krijgen PS via de paragraaf verbonden partijen wel informatie verschaft over de vennootschappen die de fondsen beheren.

Reactie Gedeputeerde Staten

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Randstedelijke Rekenkamer
Mevrouw A. Hoenderdos
Teleportboulevard 110
1043 EJ Amsterdam

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. E.L.M. Elferink
AD/CC

Telefoonnummer +31235143132
elferinke@noord-holland.nl

Verzenddatum

11 OKT. 2018

Kenmerk
1086855/1133945

Uw kenmerk
2018/AH/104

Betreft: Bestuurlijke nota Garanties, leningen en revolverende fondsen

Geachte mevrouw Hoenderdos,

Wij hebben met belangstelling kennis genomen van het onderzoek naar Garanties, leningen en revolverende fondsen.

Hierbij treft u onze reactie op de aanbevelingen uit het onderzoek aan.

Aanbeveling 1
Ontwikkel de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen door in door Provinciale Staten vastgesteld beleid, bij voorkeur ondersteund met een afwegingskader voor de inzet van verschillende mogelijke financiële instrumenten, zoals garanties en leningen, maar ook revolverende fondsen, deelnemingen en cofinanciering.

Reactie: wij zullen de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen doorontwikkelen en door Provinciale Staten laten vaststellen.
Een algemeen afwegingskader voor de inzet van financiële instrumenten is minder eenvoudig, aangezien een dergelijke keuze maatwerk is. Daarnaast is sprake van een zekere overlap in begrippen; revolverende fondsen zijn vrijwel altijd deelnemingen. Desondanks zullen wij bij het actualiseren van de diverse nota's pogen tot een breder afwegingskader te komen.

Aanbeveling 2
Bepaal wanneer en op welke wijze Provinciale Staten dienen te worden betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en laat dit opnemen in het door Provinciale Staten vast te stellen beleid ter uitwerking van aanbeveling 1.

Reactie: Wij zullen dit opnemen in de nieuwe versie van de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en garantstellingen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

NHoooi

Aanbeveling 3
Vraag Gedeputeerde Staten een integraal overzicht van de lopende revolverende fondsen op te nemen in de eigen p&c cyclus van de provincie, waarbij per fonds in ieder geval is weergegeven; de entiteit, looptijd, omvang, aandeel van de provincie en mate van revolverendheid. Idealiter wordt tevens inzicht gegeven in de mate waarin met de fondsen de beoogde doelen worden gerealiseerd.

Reactie: Wij zullen de gevraagde gegevens opnemen in de paragraaf Verbonden partijen bij de provinciale begroting en de provinciale jaarrekening.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

Nawoord Rekenkamer

Wij danken Gedeputeerde Staten (GS) voor hun reactie op de aanbevelingen van dit rapport. GS geven op inzichtelijke wijze weer hoe ze opvolging willen geven aan de drie aanbevelingen. De reactie van GS geeft geen aanleiding tot het maken van nadere opmerkingen.

De behandeling van het rapport in Provinciale Staten zien we met belangstelling tegemoet.

| 1 | Inleiding

1.1 Aanleiding

Garanties en leningen zijn een risicofactor voor de provincie, die kan worden beheerst. Het is van belang dat de provincies inzicht hebben in welke garanties en leningen zij hebben uitstaan en deze goed beheren. Goed beheer stelt de provincie in staat problemen tijdig te signaleren en maatregelen te treffen om verlies te voorkomen of zo veel mogelijk te beperken.
In het najaar van 2017 heeft de Programmaraad het onderwerp Garanties en leningen hoog geprioriteerd. Daarbij is gevraagd of de Rekenkamer ook de (revolverende) fondsen bij het onderzoek willen betrekken. Revolverende fondsen worden steeds vaker ingezet door overheden. Alle vier de Randstadprovincies hebben revolverende fondsen opgericht of zijn bezig met het oprichten hiervan. Het idee van een revolverend fonds is dat geld niet eenmalig aan projecten wordt besteed, maar dat het geld meerdere keren (revolverend) kan worden ingezet. Veel gebruikte instrumenten bij revolverende fondsen zijn leningen en participaties; garanties komen ook voor. De provincies leveren kapitaal aan revolverende fondsen en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

1.2 Onderzoeksvragen, beoordelingscriteria en afbakening

Op basis van het vooronderzoek heeft de Rekenkamer besloten om een onderzoek uit te voeren dat inzicht geeft in het beheer van garanties en leningen en de financiële constructies van de revolverende fondsen in de vier Randstadprovincies. De onderzoeksvragen en beoordelingscriteria bij het onderzoek hebben betrekking op:

Tabel 1 Onderzoeksvragen en beoordelingscriteria

Deelvraag	Beoordelingscriteria
1. Wat is het beleid dat de provincie heeft opgesteld ten aanzien van het verstrekken van garanties en leningen?	a. De provincie heeft beleid op het verstrekken van garanties en leningen b. De provincie heeft procedures voor het verstrekken van garanties en leningen
2. Is het gevoerde beheer van uitstaande garanties en leningen door de provincie toereikend om het financieel risico te beheersen?	a. De provincie heeft procedures voor het beheer van bestaande garanties en leningen. b. De provincie heeft inzicht in de samenstelling, omvang en de voorwaarden van de bestaande garanties en leningen. c. De provincie heeft een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden geborgd ten aanzien van het beheer van garanties en leningen. d. De provincie ziet toe op de naleving van voorwaarden van bestaande garanties en leningen. e. De provincie signaleert wijzigingen in het financieel risico van bestaande garanties en leningen en neemt maatregelen om dit risico te beheersen.

Deelvraag	Beoordelingscriteria
3. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen en over het financieel risico van de reeds uitstaande garanties en leningen?	a. PS zijn voorafgaand aan het verstrekken van nieuwe garanties en leningen geïnformeerd over het financieel risico. b. PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico van de bestaande garanties en leningen. c. PS worden tussentijds geïnformeerd over eventuele toenames in het financieel risico van bestaande garanties en leningen.
4. Hoe heeft de provincie de financiële relatie met de revolverende fondsen vorm gegeven?	Toelichting per revolverend fonds op de volgende punten[2]: a. De vorm (verbonden partij, direct via de provincie zelf, etc.) b. Financieel belang van de provincie in het revolverend fonds (incl. wanneer het revolverend fonds een verbonden partij is: percentage aandeelhouderschap) c. Financiële aansprakelijkheid d. Mate van zeggenschap van de provincie bij het verstrekken van garanties/leningen door het revolverend fonds e. Mate van revolverendheid f. Omvang leningen/garanties verstrekt door revolverend fonds
5. Worden Provinciale Staten geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van revolverende fondsen?	a. PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico, de revolverendheid en de invloedmogelijkheden. b. PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen.

De onderzoeksvragen worden beantwoord op basis van gesprekken met de ambtelijke organisaties, beschikbare documentatie en een analyse van de Stateninformatie. Daarnaast hebben wij een uitvraag gedaan bij de ambtelijke organisaties naar de garanties, leningen en revolverende fondsen, op basis van een door ons opgesteld (en deels vooraf ingevuld) format met gegevens over de garanties, leningen en revolverende fondsen, voornamelijk gebaseerd op de jaarstukken en andere p&c documenten zoals de Staten die ook krijgen. Ook hebben wij voor de provincie Noord-Holland een sessie georganiseerd waarvoor alle fracties zijn uitgenodigd. Alle fracties waren vertegenwoordigd bij de sessie. Tijdens de sessie zijn wij met de Statenleden aan de hand van stellingen in gesprek gegaan over onder andere het overzicht en inzicht dat zij hebben in garanties, leningen en revolverende fondsen en de informatievoorziening aan PS.

Het onderzoek richt zich met name op het aspect rechtmatigheid, specifiek:

- het beheer van garanties en leningen die door de Randstadprovincies zijn verstrekt;
- de financiële constructies van de revolverende fondsen in de Randstadprovincies.

In het onderzoek komt niet aan bod:

[2] Dit betreft een informatieve en geen beoordelende vraag. Daarom zijn de aspecten 4a tot en met 4f niet te beschouwen als beoordelingscriteria op basis waarvan tot een bevinding/oordeel wordt gekomen.

- (het bereiken van) de maatschappelijke doelen van de garanties, leningen en revolverende fondsen;
- welke afweging een rol heeft gespeeld bij de inzet van financiële instrumenten (lening, garantie, fonds, subsidie etc.);
- de garanties en leningen die zijn verstrekt via andere verbonden partijen of gemeenschappelijke regelingen dan de revolverende fondsen. Door betrokken ambtenaren in de provincies is aangegeven dat hier geen grote risico's liggen. Op basis van de beschikbare stukken zien wij zelf ook geen aanleiding om deze organisaties in het onderzoek mee te nemen;
- het risicomanagement (beheersen van kansen op en gevolgen van risico's) ten aanzien van de uitstaande garanties en leningen en de revolverende fondsen;
- het onderzoeken van dossiers van afzonderlijke garanties en leningen.

| 2 | Achtergrond

2.1 Vormen van garanties en leningen

Garanties en leningen zijn een risicofactor voor de provincie, die kan worden beheerst. Bij het verstrekken van een lening stelt de provincie geld beschikbaar met de verwachting dit op termijn terug te krijgen. Gedurende de looptijd van de lening ontvangt de provincie rentebetalingen en aflossingen. Bij het verstrekken van een garantie (ook wel 'gewaarborgde geldlening') stelt de provincie zelf geen geld beschikbaar maar garandeert zij aan bijvoorbeeld de geldverstrekkende bank van een organisatie dat de organisatie de verschuldigde rente en aflossingen kan betalen. Als de organisatie de verschuldigde betalingen niet kan doen, kan de bank de provincie op haar garantie aanspreken waardoor wél kosten voor de provincie ontstaan. Naast de direct verstrekte garanties en leningen door de provincie is het ook mogelijk om (indirect) een garantie of lening van de provincie te krijgen, bijvoorbeeld via revolverende fondsen en/of (andere) verbonden partijen.

Een revolverend fonds is een fonds waaruit kapitaal wordt verstrekt dat in principe (deels) weer terugkomt in het fonds door middel van bijvoorbeeld terugbetalingen of verkoop van participaties. Dit kapitaal wordt dan opnieuw ingezet voor financiering van andere initiatieven. Revolverend betekent in de praktijk niet altijd dat het kapitaal volledig dient terug te vloeien in het fonds, de Randstedelijke provincies hebben een aantal fondsen waarbij van tevoren al bepaald is dat deze mogen leeglopen. De provincies leveren kapitaal voor revolverende fondsen in de vorm van een langlopende lening en/of zijn aandeelhouder van de organisatie die het fonds beheert.

Het hebben van aandelen in een revolverend fonds in de vorm van een vennootschap (NV of BV) betekent meestal dat de provincie geen invloed heeft op de garanties en leningen die worden aangegaan door het betreffende vennootschap, ook niet bij een meerderheidsbelang. Dit wordt besloten door het bestuur, tenzij in de statuten iets anders is vastgelegd. Wel kan de provincie invloed uitoefenen bij de oprichting van de vennootschap en het verstrekken van kapitaal of lening/garantie. Op dat moment kunnen voorwaarden worden verbonden waaraan garanties en leningen verstrekt door de vennootschap hebben te voldoen. Net als dat via een vertegenwoordiging in de vennootschap (bestuur/toezicht) invloed kan worden uitgeoefend op besluitvorming binnen de vennootschap. De provincie loopt bij deze vennootschappen in principe enkel financieel risico ter grootte van het uitgezette aandelenkapitaal en daarnaast voor eventuele zelf verstrekte garanties en leningen aan de vennootschap.

2.2 Wet- en regelgeving

Volgens de Wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido) en de daarop gebaseerde ministeriële regeling Uitzettingen en Derivaten decentrale Overheden mogen provincies alleen leningen verstrekken en garanties verlenen als aantoonbaar is dat dit past in de uitoefening van de publieke taak.[3] Overtollige middelen moeten worden aangehouden in 's Rijks schatkist. Een uitzondering geldt voor het onderling uitlenen van overtollige middelen aan medeoverheden, met als voorwaarde dat er geen sprake mag zijn van een toezichtrelatie.[4] Provincies kunnen dus alleen aan gemeenten buiten de eigen provincie leningen verstrekken als alternatief voor het schatkistbankieren.

[3] Art. 2 Wet Fido
[4] Art. 2 Wet Fido

| 3 | Garanties en leningen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt eerst inzicht geboden in de omvang en ontwikkeling van de verstrekte garanties en langlopende leningen voor de periode 2013-2017. Vervolgens wordt ingegaan op het beleid, het beheer en de informatievoorziening aan PS betreffende garanties en leningen.

3.2 Omvang en ontwikkeling garanties en leningen

In deze paragraaf is de omvang van de langlopende garanties en leningen inzichtelijk gemaakt. De volgende figuur toont de omvang van langlopende garanties en leningen voor de periode 2013-2017.[5]

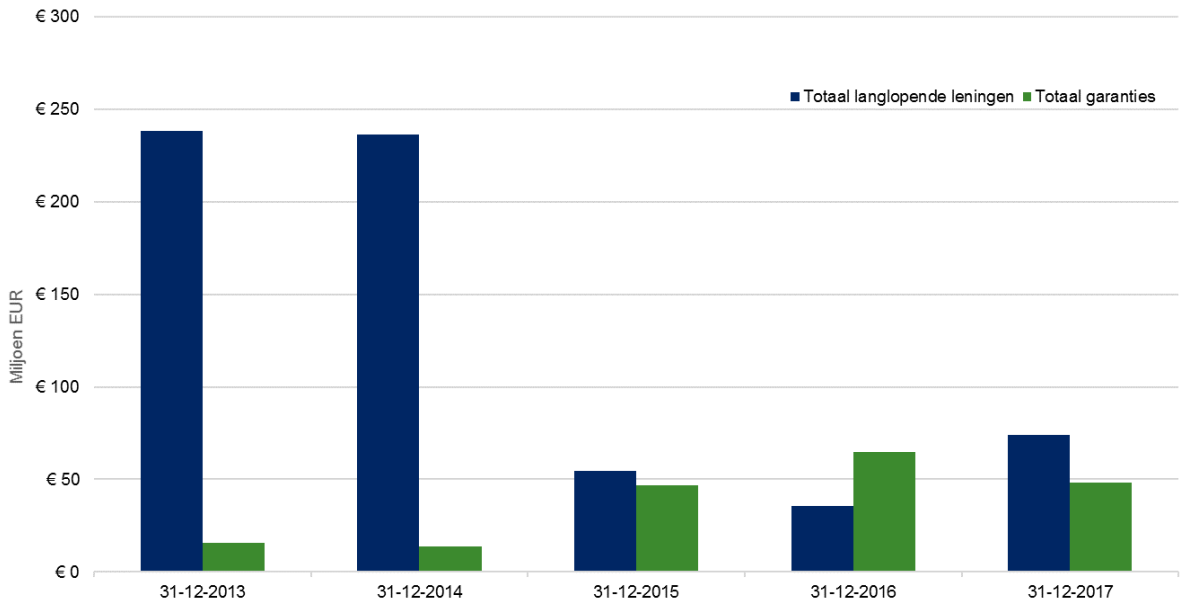

Figuur 1 Omvang (in mln.) langlopende leningen en garanties Provincie Noord-Holland (2013-2017)

Uit de bovenstaande figuur is op te maken dat de omvang van langlopende leningen is in de periode 2013-2017 afgenomen van € 238,4 mln. naar € 74,3 mln. In de periode 2014-2015 is er een grote afname in de omvang van langlopende leningen vanwege een aflossing van Vattenvall voor de overname van Nuon.

De omvang van garanties is in de periode 2013-2017 toegenomen van € 15,5 mln. naar € 48,5 mln. Uit nadere analyse blijkt dat deze toename is toe te schrijven aan de garanties voor de financiering van het project Hoogtij van de RON NV (garantie voor € 35 mln. in 2015) en de (her)financiering van PolanenPark B.V. (garantie van € 20 mln. in 2016).

[5] De cijfers zijn afkomstig uit de jaarrekeningen 2013, 2014, 2015, 2016 en 2017 van de provincie Noord-Holland en van de ambtelijke organisatie.

In de onderstaande figuur zijn de garanties en leningen op 31-12-2017 weergegeven.

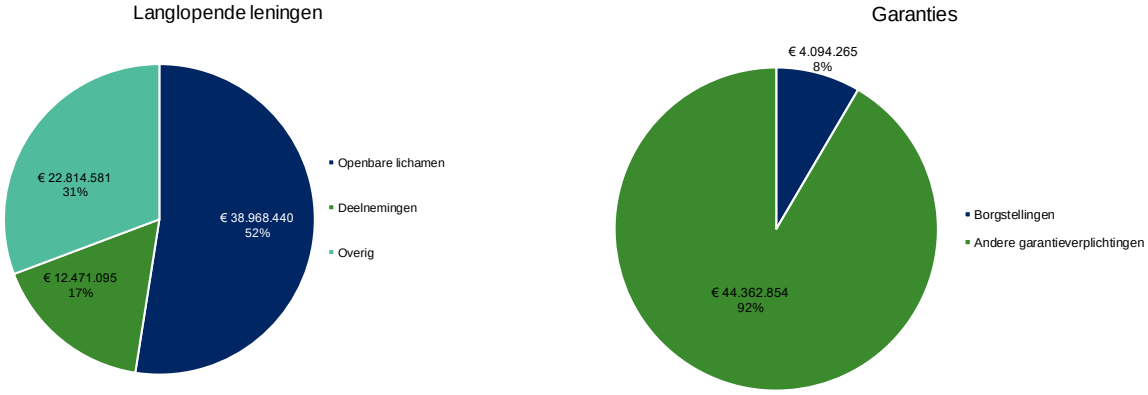

Figuur 2 omvang langlopende leningen 31-12-2017 (links) en garanties 31-12-2017 (rechts)

De totale omvang van langlopende leningen is op 31-12-2017 € 74,3 mln. Het betreft 15 leningen aan:

- Vier *openbare lichamen* (RUD Noord-Holland Noord, Gemeenten Hilversum, Laren en Gooise Meren) (52% van totale omvang langlopende leningen).
- Drie *deelnemingen* (17% van totale omvang langlopende leningen).
- Acht *overige langlopende leningen* (31% van totale omvang langlopende leningen).

De totale omvang van garanties is op 31-12-2017 € 48,5 mln. Het betreft tien borgstellingen (8% totale omvang) aan zorginstellingen en drie andere garanties (92% van totale omvang) voor Nationaal Groenfonds, Hoogtij van de RON NV en PolanenPark BV.

In bijlage A is een detailoverzicht voor uitstaande garanties en leningen op 31-12-2017 opgenomen.

3.3 Provinciaal beleid

De Rekenkamer geeft in deze paragraaf antwoord op de vraag welk beleid de provincie heeft opgesteld ten aanzien van het verstrekken van garanties en leningen en hoe dat procedureel is vertaald.

Beoordelingscriterium 1a:
De provincie heeft beleid op het verstrekken van garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 1b:
De provincie heeft procedures voor het verstrekken van garanties en leningen.

Bevinding 1

Voor het verstrekken van garanties en leningen hebben GS de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen vastgesteld. Hierin is het 'nee, tenzij'-principe opgenomen, oftewel er worden geen garanties of leningen worden verstrekt, tenzij omstandigheden daartoe aanleiding geven. De uitvoeringsrichtlijn biedt een leidraad aan GS en de ambtelijke organisatie bij de beoordeling en de afhandeling van (aanvragen tot) garanties en leningen. Voor het verstrekken van garanties en leningen worden vaste, maar niet vastgestelde procedures gevolgd. Hierbij ligt de eindverantwoordelijkheid voor de behandeling van de aanvraag van een garantie of lening bij de beleidsafdeling. De afdelingen concerncontrol en financiën worden vroegtijdig en integraal betrokken bij de instrumentkeuze en de risico's en financiële voorwaarden.

Toelichting

Voor het verstrekken van garanties en leningen hebben GS de Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen (hierna: uitvoeringsrichtlijn) vastgesteld.[6] De richtlijn is ter informatie aan PS verstuurd.

Het uitgangspunt bij het verstrekken van garanties en leningen is 'nee, tenzij'.[7] Daarbij wordt in de uitvoeringsrichtlijn aangegeven dat deze instrumenten in principe niet worden ingezet voor het financieel ondersteunen van provinciale doelen, tenzij er omstandigheden zijn die daartoe aanleiding geven.[8] De uitvoeringsrichtlijn biedt een leidraad aan GS en de ambtelijke organisatie bij de beoordeling en de afhandeling van (aanvragen tot) garanties en leningen, maar bevat geen grondslag voor het verstrekken van deze instrumenten. Dit betekent dat de uitvoeringsrichtlijn en de bepalingen in deze richtlijn er niet toe kunnen leiden dat een verplichting ontstaat voor het verstrekken van een garantie of lening.[9]

Bij de beoordeling van nieuwe aanvragen worden de volgende algemene uitgangspunten gehanteerd:[10]

1. Er worden alleen garanties en leningen verstrekt indien sprake is van financiering van een publieke taak. Dat wil zeggen dat ze moeten bijdragen aan het maatschappelijk belang voor Noord-Holland, ter beoordeling van GS.
2. Er worden geen garanties of leningen verstrekt indien de aanvrager een politieke doelstelling heeft.
3. GS zijn bevoegd om te besluiten over aanvragen voor garanties en leningen die binnen de begrotingskaders vallen. Voor aanvragen die niet binnen de begrotingskaders vallen dient een voorstel aan PS te worden voorgelegd.
4. Voordat een provinciale garantie kan worden afgegeven is door de aanvrager eerst de mogelijkheid onderzocht om de garantie onder te brengen bij een waarborgfonds.
5. Indien een garanties of lening wordt verstrekt, wordt, gelet op de risico's voor de provincie, de staatssteunregels en de Wet markt en overheid, een marktconforme vergoeding in rekening gebracht bij de instelling.
6. Indien een garantie wordt verstrekt aan een organisatie waarin de provincie een bestuurlijk en/of financieel belang heeft, geldt altijd dat de provincie (maximaal) 'pro rata' bijdraagt aan de totale garantie. De provincie zal bijvoorbeeld maximaal voor 20% garant staan voor een lening aan een gemeenschappelijke regeling waarin de provincie zelf voor 20% deelnemer is.

[6] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Richtlijnen voor het verstrekken van geldleningen en garantstellingen.
[7] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen, p. 7.
[8] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen.
[9] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Andersom betekent dit ook dat er besloten kan worden tot het verstrekken van een garantie of lening terwijl er niet wordt voldaan aan de bepalingen van de richtlijn.
[10] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen, p. 8.

7. Voordat een provinciale garantie of lening kan worden verstrekt, dient eerst een (juridische) staatssteuntoets te zijn uitgevoerd.

In aanvulling op deze uitgangspunten zijn toetsingscriteria opgesteld. Het gaat het om de volgende toetsingscriteria:[11]

1. De aanvraag voldoet aan de bovenstaande geformuleerde algemene uitgangspunten.
2. De aanvraag is niet ingegeven door rentabiliteitsafwegingen. Aanvragen tot garanties/leningen waarbij het doel is een lagere rente voor de geldnemer te bedingen en waarbij risico's dus indirect worden afgewenteld op de provincie, worden niet in behandeling genomen.
3. De beoogde doelen zijn zonder provinciale garanties/leningen niet te realiseren. Alternatieve mogelijkheden zoals zelfwerkzaamheid, eigen middelen, andere subsidies, middelen van sponsoren, financiering door meer voor de hand liggende partijen etc. zijn eerst door de aanvrager benut.
4. Indien mogelijk worden (naar oordeel van de provincie) voldoende zekerheden door de aanvrager overgelegd.
5. De financiële positie en prognoses van de aanvrager zijn zodanig dat rente en aflossing naar verwachting betaald kunnen blijven worden.
6. Het te berekenen risico kan door de provincie worden gedragen binnen het beschikbare of aan te passen weerstandsvermogen.
7. De financiële positie van de aanvrager wordt getoetst om zicht te krijgen op de business case en de risico's die de provincie met de geldlening loopt.

De toetsingscriteria zijn uitgewerkt in een stroomschema dat fungeert als een beslismodel. Ook is in de uitvoeringsrichtlijn een checklist opgenomen voor de dossieropbouw bij aanvragen voor garanties en leningen. De ambtelijke organisatie geeft aan dat de uitvoeringsrichtlijn hen helpt bij vragen met betrekking tot garanties en leningen.[12]

Elke aanvraag vergt maatwerk, waarbij er van de uitvoeringsrichtlijn kan worden afgeweken.[13] Daarbij volgt de provincie vaste, maar niet vastgelegde, procedures. Deze procedure is niet afzonderlijk uitgewerkt in een protocol of in een ander document. De procedure is in lijn met de verdeling van taken en verantwoordelijkheden zoals die op hoofdlijnen is vastgelegd in de uitvoeringsrichtlijn, het Treasurystatuut en de Financiële Verordening.[14] Daarbij zijn de beleidsafdeling, concerncontrol en de sector financiën (directie Concernzaken) betrokken, waarbij de eindverantwoordelijkheid ligt bij de beleidsafdeling. De vraag komt binnen bij/via de beleidsafdeling. Bij het toepassen van de criteria uit de uitvoeringsrichtlijn worden concerncontrol en financiën vroegtijdig en integraal betrokken, zowel wat betreft instrumentkeuze als wat betreft risico's en financiële voorwaarden. De risicoanalyse die wordt gemaakt, wordt verwerkt in het voorstel aan GS. Afspraken tussen geldlener en geldverstrekker worden bij een lening vastgelegd door het sluiten van een leningsovereenkomst en bij garanties door het afsluiten van een akte van borgtocht.[15]

De ambtelijke organisatie geeft aan dat het verstrekken van een garantie of lening altijd gebeurt door middel van een GS-besluit.[16] Dit is in het kader van dit onderzoek nagegaan bij de PolanenPark-garantie, bij de leningen

[11] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen.
[12] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.
[13] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.
[14] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Provincie Noord-Holland (2015), Financiële verordening provincie Noord-Holland 2015. Provincie Noord-Holland (2010), Treasurystatuut.
[15] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 18 december 2017.
[16] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.

verstrekt in het kader van het collectief agrarisch natuurbeheer, voor de RUD-lening en de leningen aan Hilversum, Laren, Gooise Meren. In deze gevallen vond besluitvorming plaats door GS.[17]

Bewust heeft de provincie gekozen om geen leningen te verstrekken aan andere overheden, niet zijnde overheden binnen de eigen provincie als alternatief voor het schatkistbankieren[18] Wel zijn in het kader van de uitvoering van een publieke taak leningen verstrekt aan Noord-Hollandse gemeenten.[19]

De uitvoeringsrichtlijn is door GS, en niet door PS, vastgesteld. PS hebben daarnaast geen kaders vastgesteld die richting geven aan de keuze welke financieringsinstrumenten in te zetten. Tijdens de sessie gaf een vertegenwoordiging van PS aan dat zij behoefte hebben aan een dergelijk kader, mits deze niet te gedetailleerd is, ziet op alle mogelijke financieringsinstrumenten en voor Statenleden begrijpelijk is.[20]

3.4 Beheer

De Rekenkamer geeft in deze paragraaf antwoord op de vraag of het gevoerde beheer van uitstaande garanties en leningen door de provincie toereikend is om het financieel risico te beheersen.

Beoordelingscriterium 2a:
De provincie heeft procedures voor het beheer van bestaande garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 2b:
De provincie heeft inzicht in de samenstelling, omvang en de voorwaarden van de bestaande garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 2c:
De provincie heeft een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden geborgd ten aanzien van het beheer van garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 2d:
De provincie ziet toe op de naleving van voorwaarden van bestaande garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 2e:
De provincie signaleert wijzigingen in het financieel risico van bestaande garanties en leningen en neemt maatregelen om dit risico te beheersen.

[17] Provincie Noord-Holland (2016), GS Besluitvorming herfinanciering PolanenPark 7 juni 2016. Provincie Noord-Holland (2015), GS Besluitvorming subsidie in de vorm van een lening collectief agrarisch natuurbeheer Noord-Holland 27 oktober 2015. Voor andere leningen: GS Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord 5 januari 2015; GS Leningen Hilversum, Laren, Gooise Meren 28 november 2017. Wanneer het gaat om de uitvoering van een publieke taak mogen leningen worden verstrekt aan gemeenten binnen de provincie.
[18] Provincie Noord-Holland (2015), Financiële verordening provincie Noord-Holland 2015, artikel 5.5.
[19] Lening verstrekt aan de RUD NH Noord (in het kader van de intrekking van het Afsprakenkader 2013 en de daaropvolgende dienstverleningsovereenkomst; GS Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord 5 januari 2015) en aan de gemeenten Hilversum, Laren en Gooise Meren (in het kader van de verkoop van het bedrijventerrein Crailo; GS Verkoop Crailo 28 november 2017). Alsook de eerder in 2010 verstrekte lening aan Velsen inzake het project HOV Velsen.
[20] Deze sessie vond plaats op 11 juni 2018.

Bevinding 2

De provincie heeft een vaste, maar niet vastgelegde procedure voor het beheer van bestaande garanties en leningen waarbij er sprake is van een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. De afdeling financiële zaken voert het operationele beheer uit en de beleidsafdeling ziet toe op de beleidsmatige voorwaarden. Er is een actueel en compleet overzicht van de samenstelling, omvang en voorwaarden van de bestaande garanties en leningen. Risico's worden geïnventariseerd en gevolgd waarbij beheersmaatregelen worden genomen. Daarbij worden de risico's gedekt door het weerstandsvermogen.

Toelichting

De organisatie heeft een vaste werkwijze voor het beheer van bestaande garanties en leningen waarbij er sprake is van een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Deze procedure is niet afzonderlijk vastgelegd. De procedure is in lijn met de verdeling van taken en verantwoordelijkheden zoals die op hoofdlijnen is vastgelegd in de uitvoeringsrichtlijn, het Treasurystatuut en de Financiële Verordening.[21]

De operationele uitvoering van het beheer ligt bij de sector financiën. Zij beheren de afbetalingen en rentebetalingen. De sector financiën ziet toe op de naleving van de financiële voorwaarden die samenhangen met de garantie of lening. De beleidsmatige aspecten van het beheer worden gedaan door de beleidsafdeling, bijvoorbeeld het toezien op de naleving van de inhoudelijke voorwaarden die samenhangen met de garantie of lening. De mate waarin de voorwaarden bij afzonderlijke garanties en leningen zijn nageleefd, is niet onderzocht in het kader van dit onderzoek.

Mede doordat de afdeling financiële zaken bij alle garanties en leningen is betrokken, ook beheersmatig, bestaat een inzicht in uitstaande garanties en leningen wat betreft samenstelling, omvang en voorwaarden. Zij houden een overzicht bij, dat de basis biedt voor de verslaglegging in de p&c documenten, zoals de begroting en de jaarstukken, alsook de feitelijke overzichten die in het kader van dit rekenkameronderzoek zijn samengesteld (zie bijlage A).

Voor de risico's die samenhangen met garanties en leningen wordt aangesloten op de organisatiebrede aanpak van risico's en risicomanagement.[22] Op deze manier worden risico's geïnventariseerd en gevolgd waarbij beheersmaatregelen worden genomen. Twee keer per jaar worden de risico's tegen het licht gehouden en worden zo nodig bijgesteld. Dit is gekoppeld aan de p&c cyclus en gebeurt ter voorbereiding op de begroting en de jaarstukken. De sector financiën trekt dit in samenwerking met de beleidsafdeling. Daarnaast kan de beleidsafdeling bij de sector financiën aangeven dat er gekeken moet worden naar de financiële risico's, indien zij signalen hebben dat het nodig is. Gelet op de beperkte omvang van de garanties en leningen komt dit in de praktijk niet voor. De provincie heeft vanuit het verleden nog enkele garanties lopen bij zorginstellingen. Deze worden de laatste jaren niet meer verstrekt. Het Waarborgfonds voor de Zorgsector beoordeelt de financiële situatie bij deze zorginstellingen en stuurt elk jaar een voortgangsrapportage waarin ook op eventuele risico's wordt ingegaan. De provincie maakt bij het beheersen van de risico's gebruik van deze rapportages.

De belangrijkste risico's worden in het kader van het weerstandsvermogen verwerkt in de risicoparagraaf. De beschikbare weerstandscapaciteit (algemene reserve) dient als risicodekking. Indien deze bij het verstrekken van de lening ontoereikend is met het oog op de ingeschatte risico's, moet het weerstandsvermogen worden

[21] Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Provincie Noord-Holland (2015), Financiële verordening provincie Noord-Holland 2015. Provincie Noord-Holland (2010), Treasurystatuut.
[22] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.

aangevuld. Doordat het beschikbare weerstandsvermogen toereikend is, is dit nog niet gebeurd.[23] Aan deze keuze van risicodekking ligt geen expliciete afweging ten grondslag.[24]

3.5 Informatievoorziening PS

De Rekenkamer geeft in deze paragraaf inzicht in de wijze waarop en de mate waarin PS worden geïnformeerd over (de risico's bij) de garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 3a:
PS zijn voorafgaand aan het verstrekken van nieuwe garanties en leningen geïnformeerd over het financieel risico.

Beoordelingscriterium 3b:
PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico van de bestaande garanties en leningen.

Beoordelingscriterium 3c:
PS worden tussentijds geïnformeerd over eventuele toenames in het financieel risico van bestaande garanties en leningen.

Bevinding 3

PS worden voorafgaand betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen, indien de verstrekking niet past binnen de begrotingskaders of er sprake is van 'ingrijpende gevolgen'. PS zijn dus niet standaard voorafgaand aan het vertrekken van nieuwe garanties en leningen geïnformeerd over financiële risico's. Wanneer sprake is van ingrijpende gevolgen, is niet geëxpliciteerd. Het gaat om het betrokken beleidsbelang, het financieel belang en eventuele gevoeligheid ('klein en venijnig').PS worden via de p&c cyclus periodiek geïnformeerd over het financieel risico van de bestaande garanties en leningen. PS krijgen daarbij informatie over veel relevante aspecten met betrekking tot garanties en leningen. Zo nodig worden PS tussentijds geïnformeerd over ontwikkelingen met betrekking tot garanties of leningen, wat vooral in het kader van de lening verstrekt aan Pallas is gebeurd.

Toelichting
PS worden voorafgaand betrokken bij het verstrekken van nieuwe garanties en leningen, indien de verstrekking niet past binnen de begrotingskaders of er sprake is van 'ingrijpende gevolgen'. Indien het gaat om een verstrekking met 'ingrijpende gevolgen' of, zoals bepaald in de uitvoeringsrichtlijn, wanneer de verstrekking niet past binnen de begrotingskaders, leggen GS het voorgenomen besluit voor aan PS (of statencommissie). GS besluiten vervolgens na bespreking in de commissie/PS.[25] Er is niet geëxpliciteerd wanneer sprake is van ingrijpende gevolgen. De ambtelijke organisatie geeft aan dat het betrokken beleidsbelang, maar zeker ook het financieel belang daarbij bepalend zijn.[26] Wanneer geen sprake is van ingrijpende gevolgen en de verstrekking

[23] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 28 juni 2018. Provincie Noord-Holland (2018), Jaarstukken 2017. Uit de jaarstukken blijkt dat het beschikbare weerstandsvermogen voor een periode van 4 jaar 8,7 keer zo groot is als de berekende risico's.
[24] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 28 juni 2018.
[25] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 28 juni 2018. Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen, p. 8.
[26] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018.

past binnen de begroting, besluiten GS.[27] De ambtelijke organisatie geeft aan dat PS in de praktijk over elke nieuwe garantie of lening worden geïnformeerd. De gedeputeerde geeft aan dat PS gelet op hun budgetrecht altijd via de p&c cyclus worden betrokken bij garanties en leningen. Soms wordt ook tussentijds een voorstel aan PS voorgelegd. De Rekenkamer heeft ambtelijk vernomen dat PS ook worden betrokken als er sprake is van ingrijpende gevolgen. De gedeputeerde geeft daarover aan dat het hierbij niet alleen gaat om de mate van het financieel belang. Ook een garantie of lening voor een klein bedrag dat past binnen de begroting, kan politiek gevoelig zijn of worden; klein maar venijnig. Het is goed dat PS dan vooraf worden betrokken. Ze geeft aan dat GS deze afweging moeten maken en dat die niet in harde criteria gevat kan worden.[28]

Bij de lening verstrekt in het kader van de reactor Pallas is bijvoorbeeld te zien dat PS op meerdere momenten zijn betrokken bij de besluitvorming over de lening. In juli 2012 namen PS het principebesluit om samen met het Rijk de reactor te realiseren en daarvoor € 40 mln. aan leningen te verstrekken.[29] De leningen zouden fasegewijs verstrekt moeten worden. In 2014 stemden PS in met het vervolg van het project waarna in januari 2015 de eerste lening (€ 8,5 mln.) wordt verstrekt.[30] In december 2015 werden PS betrokken bij de besluitvorming over tweede lening (€ 14 mln.).[31] Deze wordt in twee delen verstrekt, waarbij het eerste deel in 2016 wordt verstrekt (€ 6,5 mln.) en het tweede deel in 2018 (€ 7,5 mln.).[32] Later in 2018 volgt de besluitvorming over de laatste lening (€ 17,5 mln.).[33] PS zijn op meerdere momenten geïnformeerd over de voortgang van het project.[34]

De garantie PolanenPark is ter besluitvorming voorgelegd aan PS op 23 mei 2016.[35] De besluitvorming over Hoogtij vond in beslotenheid plaats en op de documentatie rust geheimhouding. Deze stukken zijn in het kader van dit onderzoek niet opgevraagd en onderzocht. Voor dit onderzoek is het toereikend vast te stellen dat PS op meerdere momenten betrokken zijn geweest bij Hoogtij. Naast betrokkenheid op 23 mei 2016, heeft eerder op 26 oktober 2015 in een besloten vergadering beraadslaging plaatsgevonden over de statenvoordracht Toekomst RON/Hoogtij.[36]

Wanneer een garantie of lening eenmaal is verstrekt, worden PS vooral periodiek geïnformeerd door middel van de p&c cyclus. PS krijgen daarbij informatie over veel relevante aspecten met betrekking tot garanties en leningen. In de toelichting op de balans wordt een overzicht geboden van de verstrekte garanties en leningen, de risico's die daarmee samenhangen (in de risicoparagraaf) en eventuele ontwikkelingen dienaangaande. Per verstrekte geldlening zijn in de jaarrekening opgenomen: het oorspronkelijke bedrag van de geldlening en/of uitzetting; de datum en nummer van het PS- c.q. GS-besluit; het gehanteerde rentepercentage; het restantbedrag per 1-1-2017; het bedrag van de in de loop van 2017 verstrekte leningen en uitzettingen; het bedrag van de rente

[27] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018. Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen. Zoals aangegeven in de uitvoeringsrichtlijn zijn GS bevoegd te besluiten over aanvragen. In lijn hiermee zijn zij eindverantwoordelijk voor het bepalen of sprake is van ingrijpende gevolgen op basis waarvan PS worden betrokken bij de aanvraag.
[28] Bestuurlijk interview, 12 september 2018.
[29] Provincie Noord-Holland (2012), Statenvoordracht Pallas, kernreactor voor productie medische isotopen en nucleair onderzoek 16 juli 2012.
[30] Statencommissie WEB, 17 maart 2014.
[31] Statencommissie EEB, 14 december 2015.
[32] Provincie Noord-Holland (2015), Brief GS Tweede Tranche Pallas. Provincie Noord-Holland (2018), GS besluit Kredietverlening Pallas 9 januari 2018. Provincie Noord-Holland (2018), Kredietverlening Pallas, brief GS aan PS
[33] Aangekondigd in de brief van GS aan PS over de stand van zaken Pallas, behandeld in de statencommissie EEB op 28 juni 2018.
[34] Bijvoorbeeld 5 oktober 2015 (commissie EEB), 18 januari 2016 (commissie EEB), 15 februari 2016 (commissie EEB), 16 januari 2017 (commissie EEB) en 19 februari 2018 (commissie EEB).
[35] Provincie Noord-Holland (2016), Statenvoordracht Herfinanciering Polanenpark 23 mei 2016.
[36] Provincie Noord-Holland (2015), Agenda commissie EEB 26 oktober 2015.

of het rentebestanddeel; het bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel; de afschrijving wegens oninbaarheid; het restantbedrag per 31-12-2017; het laatste jaar van aflossing; en het bedrag van de lopende rente 2017. Met betrekking tot de uitstaande gewaarborgde leningen is in de jaarstukken 2017 het nummer opgenomen; het oorspronkelijk bedrag; doel van de geldlening; door wie de geldlening is aangegaan; het percentage of deel gewaarborgd door de provincie; de datum, van het PS c.q. GS-besluit; de datum van het besluit Koninklijke Goedkeuring; het restantbedrag van de lening aan het begin van 2017, opgesplitst in totaal en gewaarborgd door de provincie; te waarborgen in 2017; het totaalbedrag van gewone- en buitengewone aflossing; het restantbedrag van de lening aan het eind van 2017, opgesplitst in totaal en gewaarborgd door de provincie; en het laatste aflossingsjaar. Met betrekking tot de andere garanties (convenantsleningen voor de uitvoering van het natuurbeleid, financiering RON NV en Polanenpark BV) zijn de naam van de rechtspersoon; de looptijd; het provinciaal aandeel in procenten; en het provinciaal aandeel in euro's opgenomen.[37]

Zo nodig worden PS tussentijds geïnformeerd over ontwikkelingen met betrekking tot garanties en/of leningen. Dit is, blijkend uit de bovenstaande beschrijving van de betrokkenheid van PS bij het dossier Pallas, vooral gebeurd in het kader van de lening verstrekt en nog te verstrekken aan Pallas.

Tijdens de sessie met een vertegenwoordiging van PS, gehouden op 11 juni 2018, wordt wisselend gereageerd op de vraag of de informatievoorziening voldoende zicht geeft op de risico's die samenhangen met de garanties en leningen die de provincie heeft verstrekt. De een vindt de huidige informatievoorziening toereikend. De ander vindt dat ook wat betreft het moment dat besloten wordt over de verstrekking, maar dat de informatievoorziening minder passend is nadat de verstrekking heeft plaatsgevonden. De informatie gegeven op de vaste p&c momenten is niet altijd actueel genoeg en het is lastig om het totaaloverzicht te houden, zo wordt aangegeven.

[37] Provincie Noord-Holland (2018), Jaarstukken 2017, p. 298-301 en 344-345.

| 4 | Revolverende fondsen

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt inzicht geboden in de aard en omvang van de revolverende fondsen. Vervolgens wordt ingegaan op de informatievoorziening aan PS over de revolverende fondsen.

4.2 Aard en omvang revolverende fondsen

In deze paragraaf wordt de financiële relatie met de revolverende fondsen toegelicht aan de hand van de volgende punten:

- De vorm (entiteit);
- Financieel belang van de provincie in het revolverend fonds (incl. wanneer het revolverend fonds een verbonden partij is: percentage aandeelhouderschap);
- Financiële aansprakelijkheid;
- Mate van zeggenschap van de provincie bij het verstrekken van garanties/leningen door het revolverend fonds;
- Mate van revolverendheid;
- Omvang garanties/leningen verstrekt door revolverend fonds.

Bevinding 4

De provincie Noord-Holland heeft een belang in drie revolverende fondsen, waarvan een fonds op dit moment wordt afgewikkeld. Het financieel belang van de provincie in deze fondsen is € 9,9 mln. in de vorm van het verstrekken van (aandeel)kapitaal. De totale omvang van de fondsen is € 19,2 mln. De drie fondsen worden beheerd door externe partijen, zijnde een BV. De provincie heeft bij twee fondsen geen zeggenschap bij het verstrekken van garanties en leningen door de revolverende fondsen. Dit is anders bij het Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland BV, waar de aandeelhoudersvergadering goedkeuring moet geven voor het verstrekken van een lening. De zeggenschap en de verantwoordelijkheid voor de risico's die daarmee samenhangen liggen bij deze externe partijen. Het financieel risico dat de provincie loopt bij de fondsen is maximaal gelijk aan het provinciaal aandeel in het fonds. De afgesproken mate van revolverendheid bij het Innovatiefonds Noord-Holland BV is 45%, bij de andere revolverende fondsen is de mate van revolverendheid niet expliciet afgesproken. De looptijd van de fondsen varieert van vijf jaar tot onbepaalde tijd.

Toelichting

In de onderstaande tabel is het overzicht opgenomen van de revolverende fondsen waar de Provincie Noord-Holland een belang in heeft. Het betreft drie fondsen, te weten 'Life Science Fund Amsterdam B.V', 'Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland BV' en 'Innovatiefonds Noord-Holland BV'. Per fonds is informatie opgenomen over de entiteit, de startdatum, de looptijd, de totale omvang van het fonds (per 31-12-2017), het aandeel van de provincie Noord-Holland (per 31-12-2017) en de afgesproken mate van revolverendheid.[38]

[38] De informatie opgenomen in de tabel is afkomstig van en is aangegeven door de ambtelijke organisatie.

Tabel 2: Revolverende fondsen

Naam fonds	Entiteit	Start	Looptijd	Omvang	Aandeel provincie	Afgesproken mate van revolverendheid
Life Science Fund Amsterdam B.V	BV	2009	Februari 2020 met eventuele verlenging	€ 9.9 mln. (capital contributions van aandeelhouders)	€ 2,0 mln. (kapitaal-verstrekking)	Fonds is gesloten en wordt afgewikkeld
Participatiefonds Duurzame Economie Provincie Noord-Holland BV	BV	2014	onbepaalde tijd	€ 6.5 mln. (agiostortingen door PNH)	€ 6.5 mln. (kapitaal-verstrekking)	Niet expliciet afgesproken
Innovatiefonds Noord-Holland BV. (INH)	BV	2018	2023 met optie tot verlenging met een tweede tranche	€ 2.8 mln. (agiostortingen en 25% EFRO-subsidie)	€ 1.4 mln. (kapitaal-verstrekking)	45%

De revolverende fondsen betreffen allen BV's. De fondsen worden niet door de provincie zelf beheerd maar door externe partijen. De zeggenschap voor het verstrekken van garanties en leningen en de verantwoordelijkheid voor de risico's die daarmee samenhangen liggen bij de vennootschappen die het revolverende fonds beheren en niet bij de provincie. Dit is anders bij het Participatiefonds Duurzame Economie waar de aandeelhouders-vergadering goedkeuring moet geven voor het verstrekken van een lening. Nadat het verstrekken van een lening is goedgekeurd, ligt het beheer en de zeggenschap bij de vennootschap, tenzij er een majeure wijziging is op het oorspronkelijke goedgekeurde voorstel die buiten het mandaat van de directie ligt. Dan wordt deze wijziging voorgelegd aan de aandeelhoudersvergadering.
Het risico dat de provincie loopt bij de fondsen is maximaal gelijk aan het provinciaal aandeel in het fonds. De participatie door de provincie vindt plaats door middel van kapitaalverstrekkingen.

Het Life Science Fund loopt sinds 2009, is gesloten en wordt afgewikkeld. Het Participatiefonds Duurzame Economie loopt voor onbepaalde tijd. En het Innovatiefonds Noord-Holland loopt tot 2023 (met mogelijkheid tot verlenging). De mate van revolverendheid is bij het Participatiefonds niet expliciet afgesproken. De mate van revolverendheid van het Innovatiefonds Noord-Holland is 45%.

4.3 Informatievoorziening PS

De Rekenkamer geeft in deze paragraaf inzicht in de wijze waarop en de mate waarin PS worden geïnformeerd over de revolverende fondsen.

Beoordelingscriterium 5a:
PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico, de revolverendheid en de invloedmogelijkheden.

Beoordelingscriterium 5b:
PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen.

Bevinding 5

PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico en de beïnvloedingsmogelijkheden. Over de mate van revolverendheid is niet altijd een expliciete afspraak gemaakt. PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen via de jaarplannen en jaarstukken. Een integraal overzicht van de revolverende fondsen ontbreekt in de p&c stukken van de provincie.

Toelichting

Er is geen beleid vastgesteld dat specifiek is gericht op de inzet en aanpak van revolverende fondsen. Wel zijn er in het beleid met betrekking tot verbonden partijen aspecten opgenomen die (indirect) revolverende fondsen raken, zeker omdat dergelijke fondsen door een verbonden partij worden beheerd. Relevante aspecten gaan over de governance en aansturing van de verbonden partijen. Daaruit vloeien geen afspraken voort over de wijze waarop PS worden geïnformeerd over het instellen en de voortgang van revolverende fondsen.

PS zijn voorafgaand aan het instellen van een revolverend fonds geïnformeerd over het financieel risico en de beïnvloedingsmogelijkheden. Over de mate van revolverendheid is niet altijd een expliciete afspraak gemaakt. PS zijn in de praktijk betrokken geweest bij het instellen van alle drie de revolverend fondsen. Zo besluiten PS in 2009 over het instellen van het Life Science Fund en zijn PS betrokken bij de verlenging van het fonds. [39] Daarbij is niet expliciet afgesproken wat de mate van revolverendheid zou moeten zijn. Ook hebben PS ingestemd met de instelling van het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland op 6 mei 2013.[40] In het statenvoorstel wordt gerefereerd aan de doelstelling van het fonds, namelijk het door investeringen in de duurzame energiesector bijdragen aan de economische ontwikkeling van de provincie. Het fonds is in principe op termijn geheel revolverend, maar daarover wordt in het voorstel geen expliciete afspraak gemaakt. Wel wordt in het kader van de risico's gerefereerd aan ervaringen bij het landelijke MKB-fonds waar rekening werd gehouden met 20% tot 30% van het portfolio dat afgeschreven moet worden bij risicovolle innovatieprojecten. Ter beperking van de risico's wordt een deel van de middelen in het fonds afgezonderd, specifiek voor innovatieve, risicovolle projecten.

Ten slotte stemmen PS op 12 februari 2018 in met de oprichting van het Innovatiefonds Noord-Holland B.V. (voorheen bekend als het Proof of Concept fonds). In het voorstel wordt onder andere ingegaan op de risico's die samenhangen met het fonds en de mate waarin revolverendheid (45%) wordt verwacht.[41]

PS worden periodiek geïnformeerd over het financieel risico en de revolverendheid van de bestaande revolverende fondsen door middel van de jaarplannen en jaarstukken van de revolverende fondsen.[42] In de p&c stukken van de provincie is geen integraal overzicht opgenomen van de revolverende fondsen.

[39] Betrokkenheid van PS bij het Life Science Fund blijkt uit de besluitvorming in het voorjaar van 2009 door PS. Verlenging is aan de orde gekomen in de commissie van 20 maart 2017 en 18 juni 2018.
[40] Provincie Noord-Holland (2013), Voordracht Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland.
[41] Provincie Noord-Holland (2017), Voordracht oprichting Innovatiefonds Noord-Holland BV.
[42] Provincie Noord-Holland, ambtelijke interviews 18 december 2017 en 28 juni 2018. Bijvoorbeeld door middel van de jaarstukken (PDENH Publicatieverslag 2016 en LSFA Jaarrekening 2017). Het participatiefonds is ook tussentijds besproken in de commissie op 11 april 2016 naar aanleiding van de tussenevaluatie PDENH en op 23 maart 2017 naar aanleiding van de doorontwikkeling van het fonds. De verlenging is aan de orde gekomen in de commissie van 20 maart 2017 en 18 juni 2018.

Bijlage A Uitstaande garanties en leningen op 31-12-2017

Naam organisatie / Garantie / Lening	Startdatum	Oorspronkelijke bedrag	Restantbedrag per 1-1-2017	Restantbedrag per 31-12-2017	Gewaarborgd door provincie (bij garantstelling)	Looptijd	Gehanteerd rente-percentage	Inzicht in financieel risico (en gedocumenteerd) (ja/nee)
Langlopende leningen								
Openbare lichamen		***€ 33.600.000***	***€ 400.000***	***€ 38.968.440***				
Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord(1)	5-1-2016	€ 400.000	€ 400.000	€ 400.000	nvt	2019	variabel	ja
Gemeente Hilversum (14)	21-12-2017	€ 16.101.092	€ 0	€ 18.680.867	nvt	2029	eerste 6 jaar 0%	ja
Gemeente Laren (14)	21-12-2017	€ 8.587.053	€ 0	€ 10.010.815	nvt	2029	tweede 6 jaar 0,4%	ja
Gemeente Gooise meren (14)	21-12-2017	€ 8.511.855	€ 0	€ 9.876.758	nvt	2029	idem	ja
Leningen aan deelnemingen		***€ 14.991.700***	***€ 12.471.095***	***€ 12.471.095***				
Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland N.V. (NHN) (2)	2007	€ 750.000	€ 750.000	€ 750.000				ja
Zeehaven IJmuiden N.V. (3)	21/06/2011	€ 635.000	€ 635.000	€ 635.000	nvt	2019	3,50%	ja
Regionale Ontwikkelingsmaatschappij voor het Noordzeekanaalgebied (RON) (4)	17/02/2003 en 27/11/2006	€ 13.606.700	€ 11.086.095	€ 11.086.095	nvt	2021	4,62%	ja
Overige langlopende leningen		***€ 51.977.502***	***€ 23.003.745***	***€ 22.814.581***				
Nationaal Restauratiefonds NRF (5)	21/06/2011	€ 5.100.000	€ 5.100.000	€ 5.100.000	nvt	2040	0%	ja
Stichting Streekrekening Texel(6)	12-7-2010	€ 1.500.000	€ 1.500.000	€ 1.500.000	nvt	2042	0%	ja
CPO Collectief Particulier Opdrachtgeverschap(7)	20/03/2012	€ 1.380.000	€ 448.000	€ 240.000	nvt	2020	0%	ja
St.Forteiland Pampus(8)	5-6-2014	€ 25.000	€ 25.000	€ 0	nvt	12-1-2017	0%	ja

Naam organisatie / Garantie / Lening	Startdatum	Oorspronkelijke bedrag	Restantbedrag per 1-1-2017	Restantbedrag per 31-12-2017	Gewaarborgd door provincie (bij garantstelling)	Looptijd	Gehanteerd rente-percentage	Inzicht in financieel risico (en gedocumenteerd) (ja/nee)
Stg. voorbereiding Pallas Reactor(9)[43]	16-7-2012	€ 40.000.000	€ 15.118.418	€ 15.329.254	nvt	2018	1,50%	ja
Villa Nieuwland(10)	22-5-2015	€ 122.502	€ 122.502	€ 122.502	nvt	22-5-2025	2,60%	ja
Collectief Agrarisch Natuurbeheer(11)	2015	€ 850.000	€ 210.000	€ 210.000	nvt	2022	0,52%	ja
Gemeente Velsen (12)	25/05/2010	€ 3.000.000	€ 479.825	€ 312.825	nvt	2031	variabel	ja
Totaal langlopende leningen		**€ 100.569.202**	**€ 35.874.840**	**€ 74.254.116**				
Garanties								
Borgstellingen		***€ 34.925.276***	***€ 5.322.867***	***€ 4.094.265***	***€ 4.094.265***			
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - 1ste fase nieuwbouw en renovatie psych. Centrum	29-10-1979;080	€ 1.530.000	€ 340.000	€ 255.000	€ 255.000	2020	4,4	ja
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - nieuwbouw en renovatie psych. Centrum	29-10-1979;080	€ 1.531.508	€ 340.335	€ 255.251	€ 255.251	2020	5,65	ja
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - 2e fase nieuwbouw en renovatie psych. centrum	18-01-1982;005	€ 2.467.430	€ 510.503	€ 425.419	€ 425.419	2022	4,95	ja
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - idem (2012)	18-01-1982;005	€ 3.403.352	€ 794.116	€ 680.670	€ 680.670	2023	5,72	ja
St. Geestelijke Gezondheidszorg NH-Noord - idem (2013)	18-01-1982;005	€ 2.382.346	€ 635.293	€ 555.881	€ 555.881	2024	4,45	ja
Dr. M.J. Prinsenstichting - 2e fase zwakzinnigeninrichting Kadijkerkoog	04-12-1978;099	€ 10.096.610	€ 757.246	€ 504.831	€ 504.831	2019	4,27	ja

[43] In de definitieve jaarstukken 2017 is nog het treffen van een verliesvoorziening (aan de activazijde van de balans) voor de uitstaande lening aan Pallas verwerkt. Daarmee komt de uitstaande boekwaarde van de lening op nul.

Naam organisatie / Garantie / Lening	Startdatum	Oorspronkelijke bedrag	Restantbedrag per 1-1-2017	Restantbedrag per 31-12-2017	Gewaarborgd door provincie (bij garantstelling)	Looptijd	Gehanteerd rente-percentage	Inzicht in financieel risico (en gedocumenteerd) (ja/nee)
Dr. M.J. Prinsenstichting - 3e fase zwakzinnigeninrichting Kadijkerkoog	19-05-1980;019	€ 3.333.016	€ 512.771	€ 384.578	€ 384.578	2020	2,25	ja
Westfriese Zorggroep De Omring - Uitbreidings- en herstructueringswerken	19-11-1984;077	€ 3.403.352	€ 170.167	€ 0	€ 0	2017	4,27	ja
Viva! Zorggroep - Bouw verpleeghuis Heemswijk	15-06-1981;036	€ 3.374.310	€ 581.765	€ 465.409	€ 465.409	2021	3,91	ja
Viva! Zorggroep - Bouw verpleeghuis Heemswijk	15-06-1981;036	€ 3.403.352	€ 680.671	€ 567.226	€ 567.226	2022	3,99	ja
Andere garantieverplichtingen		***€ 75.000.000***	***€ 59.402.254***	***€ 58.862.854***	***€ 44.362.854***			
Het Nationaal Groenfonds - Uitvoering van het natuurbeleid (convenantsleningen)	24-4-2001	€ 20.000.000	€ 4.402.254	€ 3.862.854	€ 3.862.854	2022	-	ja
BNG Bank - financiering project Hoogtij van de RON NV	27-1-2016	€ 35.000.000	€ 35.000.000	€ 35.000.000	€ 25.500.000	-	-	ja
BNG Bank - herfinanciering van PolanenPark BV	7-6-2016, nr. 747558/817011	€ 20.000.000	€ 20.000.000	€ 20.000.000	€ 15.000.000	2026	-	
Totaal garanties		**€ 109.925.276**	**€ 64.725.121**	**€ 62.957.119**	**€ 48.457.119**			

Bron: Provincie Noord-Holland (2018), Jaarrekening 2017 pp. 398-301, 320, 344-345

Bijlage B Geraadpleegde bronnen

- Art. 2 Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido), BWBR001198
- Provincie Noord-Holland (2010), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, nr. 2010-26260, tot bekendmaking van het besluit van Provinciale Staten van Noord-Holland inzake vaststelling van het Financieringsstatuut Provincie Noord-Holland 2010
- Provincie Noord-Holland (2011), Onderzoeksrapport Garantstellingen
- Provincie Noord-Holland (2010), Treasurystatuut
- Provincie Noord-Holland (2011), Memo evaluatie gerantstellingen Provincie Noord-Holland
- Provincie Noord-Holland (2012), Programmabegroting 2013
- Provincie Noord-Holland (2012), Statenvoordracht Pallas, kernreactor voor productie medische isotopen en nucleair onderzoek 16 juli 2012.
- Provincie Noord-Holland (2013), Programmabegroting 2014
- Provincie Noord-Holland (2013), Voordracht Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland.
- Provincie Noord-Holland (2014), Financieringsstatuut 2010 (gewijzigd 2014), ontwerpbesluit verplicht schatkistbankieren
- Provincie Noord-Holland (2014), Inz. Stand van zaken NRG Pallas, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2014), Inz. Voortgang Breedband en Open Data, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2014), Jaarstukken 2013
- Provincie Noord-Holland (2014), Programmabegroting 2015
- Provincie Noord-Holland (2015), Agenda commissie EEB 26 oktober 2015.
- Provincie Noord-Holland (2015), Brief GS Tweede Tranche Pallas
- Provincie Noord-Holland (2015), Financiële verordening provincie Noord-Holland 2015
- Provincie Noord-Holland (2015), Gedeputeerde Staten Besluit Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord
- Provincie Noord-Holland (2015), GS Besluitvorming subsidie in de vorm van een lening collectief agrarisch natuurbeheer Noord-Holland 27 oktober 2015. Voor andere leningen: GS Regionale Uitvoeringsdienst NH Noord 5 januari 2015; GS Leningen Hilversum, Laren, Gooise Meren 28 november 2017.
- Provincie Noord-Holland (2015), Inz. technische vragen n.a.v. commissie EEB, 26 oktober 2015, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2015), Jaarstukken 2014
- Provincie Noord-Holland (2015), Over Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2015), Programmabegroting 2016
- Provincie Noord-Holland (2015), Subsidieregister Provincie Noord-Holland
- Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsrichtlijn Leningen en Garantstellingen
- Provincie Noord-Holland (2015), Verslag van Statencommissie EEB, 14 december 2015
- Provincie Noord-Holland (2015), Verslag van Statencommissie EEB 5 oktober 2015
- Provincie Noord-Holland (2015), Verslag van Statencommissie WEB, 17 maart 2014
- Provincie Noord-Holland (2016), Besluitenlijst van de vergadering van GS van Noord-Holland van 5 januari 2016
- Provincie Noord-Holland (2016), GS Besluitvorming herfinanciering PolanenPark 7 juni 2016
- Provincie Noord-Holland (2016), Jaarstukken 2015
- Provincie Noord-Holland (2016), Kadernota Risicomanagement en Weerstandsvermogen, 2017 – 2020
- Provincie Noord-Holland (2016), Overzicht schuldleningen garantstelling gemeenten cie
- Provincie Noord-Holland (2016), Programmabegroting 2017
- Provincie Noord-Holland (2016), Statenvoordracht Herfinanciering Polanenpark 23 mei 2016.
- Provincie Noord-Holland (2016), Verslag van Statencommissie EEB 18 januari 2016

- Provincie Noord-Holland (2016), Verslag van Statencommissie EEB 15 februari 2016
- Provincie Noord-Holland (2016), Verslag van Statencommissie EEB 25 oktober 2016
- Provincie Noord-Holland (2017), Gedeputeerde Staten Leningen Hilversum, Laren, Gooise Meren
- Provincie Noord-Holland (2017), Jaarstukken 2016
- Provincie Noord-Holland (2017), Organogram Noord-Holland
- Provincie Noord-Holland (2017), Overeenstemming over voorwaarden overname Crailo
- Provincie Noord-Holland (2017), Verslag van Statencommissie EEB 6 januari 2017
- Provincie Noord-Holland (2017), Voordracht oprichting Innovatiefonds Noord-Holland BV.
- Provincie Noord-Holland (2018), GS besluit Kredietverlening Pallas 9 januari 2018
- Provincie Noord-Holland (2018), Jaarstukken 2017
- Provincie Noord-Holland (2018), Kredietverlening Pallas, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2018), Stand van zaken Pallas, brief GS aan PS
- Provincie Noord-Holland (2018), Verslag van Statencommissie EEB 19 februari 2018
- Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 18 december 2017
- Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview 28 juni 2018

Bijlage C Geraadpleegde personen

- John Arkes, Sectormanager Integrale Opgaven en Transities, 18 december 2017
- Ed Elferink, Programmamanager interne audit, 18 december 2017
- Florien Goossens, Financieel adviseur, 18 december 2017
- Wouter Huijzendveld, Adviseur Financieel Concernbeleid, 18 december 2017
- Wouter Kegel, Financieel adviseur sector Financiën, 18 december 2017
- Gertjan Nederbragt, Programmamanager sector Regionale Economie, 18 december 2017
- Wim Voordenhout, Financieel adviseur, 18 december 2017 en 28 juni 2018
- Peter de Vries, Administratief medewerker sector Financiën, 18 december 2017 en 28 juni 2018
- Sessie met Statenleden, 11 juni 2018
- Elisabeth Post, Gedeputeerde Financiën, 12 september 2018

Colofon

Randstedelijke Rekenkamer
Teleportboulevard 110
1043 EJ Amsterdam
020 – 58 18 585
info@randstedelijke-rekenkamer.nl
www.randstedelijke-rekenkamer.nl
Volg ons op twitter via: @rekenrandstad

8. Uittreksel uit Verslag commissie Mobiliteit en Financiën 26 november 2020

A-agenda Financiën

8a. Rapport Randstedelijke Rekenkamer, garanties, leningen en revolverende fondsen

De **voorzitter** verwelkomt de directeur van de Randstedelijke Rekenkamer, mevrouw Hoenderdos.

De heer **Zoon** (PvdD) zegt dat goed beheren van garanties, leningen en revolverende fondsen naar de mening van de PvdD ook betekent dat ze doeltreffend zijn. Verlies kan een financiële betekenis hebben, maar ook dat bepaalde doelen niet zijn behaald. Onderzocht de Randstedelijke Rekenkamer of de instrumenten goed zijn qua die onderdelen?

Mevrouw **Hoenderdos** (Randstedelijke Rekenkamer) antwoordt dat dit niet is onderzocht. Dit is ook duidelijk gemaakt in het rapport. Het was een quickscan. Dat is vooral ingestoken om te kijken welke financiële instrumenten er zijn. Als er overzicht komt van de revolverende fondsen dan wordt door de Rekenkamer aanbevolen om aan te geven wat er met die fondsen bereikt wordt.

De heer **Leever** (ONH) ontdekte twee opvallende grafieken in het rapport over garanties en leningen. De garanties en leningen liggen voor Noord-Holland voor de jaren 2015 tot en met 2017 tussen 40 en 80 miljoen euro. Voor de provincies Utrecht en Zuid-Holland ligt dat bedrag aanzienlijk lager. Hoe valt dit grote verschil te verklaren? ONH stelde meerdere keren vragen over het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland. Wat gebeurt er met het geld uit dit fonds? Wat zijn de eventuele effecten van subsidies? Worden de beoogde doelen behaald? ONH wacht de jaarrekening 2018 af, maar krijgt ook graag een antwoord op vorenstaande vragen.

De heer **Van Straaten** (VVD) kan zich vinden in de aanbevelingen die de Randstedelijke Rekenkamer doet. Een rapportage over revolverende fondsen vindt de heer Van Straaten wenselijk. Er is de wens om meer inzicht te hebben in wat het fonds voor duurzame investeringen doet. Spreker is tevreden dat Gedeputeerde Staten aangeven alle aanbevelingen van de Rekenkamer te zullen opvolgen.

Mevrouw **Pels** (GL) bedankt de Rekenkamer voor het onderzoek en Gedeputeerde Staten voor het overnemen van de aanbevelingen. De rol van Provinciale Staten moet helder worden. Hebben de Statenleden daar al een idee bij? GL denkt zelf aan een BOT (benen-op-tafel)-overleg om met elkaar te verkennen welke rol men ziet. Wat vinden de andere fracties hiervan?
Een algemeen afwegingskader is heel moeilijk, wanneer men kijkt naar de drie betreffende instrumenten. Het is immers maatwerk, maar in andere provincies zijn grote verschillen in de manier waarop tot een afweging wordt gekomen. Is het niet verstandig als Provinciale Staten tot een zeer algemeen afwegingskader komen? Wat is een gewenste vorm?

Mevrouw **Terlouw** (CU-SGP) zegt dat haar fractie positief reageert op het onderzoek en daarvoor dank uitspreekt. Tevens is er waardering voor de reactie van Gedeputeerde Staten om de aanbevelingen over te nemen.
De fractie legt graag de volgende punten voor. Gedeputeerde Staten maken een voorbehoud bij de eerste aanbeveling over het afwegingskader. Het is niet eenvoudig te regelen, maar het is wel een zinvol advies. In Zuid-Holland loopt een onderzoek naar de vormgeving van het afwegingskader. Het is zinvol om dat onderzoek ook hier te doen, dan wel bij het onderzoek aan te sluiten, zodat het afwegingskader kan worden toegevoegd aan de opdracht voor de doorontwikkeling van de richtlijnen. Wat is hierop de reactie van de gedeputeerde?
Punt 3 van de aanbevelingen: kan er een overzicht komen van de verschillende fondsen in de P&C cyclus. Hoeveel is er reeds besteed en wat is er al weer teruggekomen?

De heer **Tijssens** (D66) vindt het een goed idee om een BOT-overleg met Statenleden te houden om te bespreken hoe met de instrumenten wordt omgegaan. D66 vindt het fijn dat de aanbevelingen zijn overgenomen. Wat D66 mag de voordracht worden doorgeleid als hamerstuk naar de volgende besluitvormende vergadering.

De heer **Den Uyl** (PvdA) heeft een vraag over aanbeveling 2. De rol van Provinciale Staten is kaderstelling en verantwoording. Is betrokken worden in dit geval kaderstellend zijn, of verantwoording afleggen?

Mevrouw **Hoenderdos** zegt over de verklaring van het verschil in het figuur ´Provincievergelijking´ dat de Rekenkamer het in dit onderzoek heeft gelaten bij sec het in beeld brengen van cijfers. Anders moest het complete financiële plaatje worden bekeken; niet alleen de figuren ten aanzien van garanties en leningen, maar ook hoeveel middelen er in andere financiële instrumenten zitten. Dat moet dan ook worden gerelateerd aan de begrotingsomvang en de reden waarom fondsen, garanties en leningen worden ingezet.

Met betrokkenheid bedoelt de Rekenkamer in ieder geval kaderstellend. Nu is de uitgangsrichtlijn door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Zeker als uit het eerder deze vergadering genoemde BOT-overleg een afwegingskader voortkomt voor 'welke instrumenten worden wanneer ingezet' dan is dat zeker kaderstellend. Dat is meer dan betrokkenheid.

Gedeputeerde **Post** zegt dat in de reactie van Gedeputeerde Staten staat dat bij het actualiseren van diverse nota's wordt geprobeerd om tot een breed afwegingskader te komen. Daarmee wordt voldaan aan hetgeen door de Rekenkamer wordt geadviseerd. Het financiële beslag van Noord-Holland is van een andere orde dan van andere provincies. Een afwegingskader is dus echt maatwerk. Dit is niet altijd in eenvoudige beslisbomen te vangen.

Tweede termijn:

Mevrouw **Terlouw** (CU-SGP) vroeg in eerste termijn of er een overzicht van fondsen kan komen?

Gedeputeerde **Post** verwijst naar de reactie van Gedeputeerde Staten. De gevraagde gegevens worden opgenomen in de paragraaf Verbonden partijen in de begroting en jaarrekening.

De heer **Leever** (ONH) zegt dat de Rekenkamer aan de Staten vraagt of er specifieke projecten zijn om door te lichten? Hij stelt voor om het Duurzaamheidfonds in ieder geval een keer door te lichten.

Mevrouw **Hoenderdos** neemt de suggestie mee.

Mevrouw **Pels** (GL) doet het voorstel om een BOT-overleg te plannen om te praten over de rol van Provinciale Staten.

De **voorzitter** constateert dat de voordracht als hamerstuk kan worden doorgeleid naar Provinciale Staten.
De griffie zal een BOT-overleg plannen waarin de rol van Provinciale Staten zal worden besproken.
De voorzitter bedankt mevrouw Hoenderdos voor haar komst en toelichting.

Provincie Noord-Holland

2020

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 16 juli 2020

Onderwerp: Herbenoeming bestuurder-directeur Randstedelijke Rekenkamer

Kenmerk:

Bijlagen:

1. Inleiding

Per 1 november 2020 eindigt de tweede termijn van zes jaar van de huidige lid/directeur van de Randstedelijke Rekenkamer, mevrouw Hoenderdos. Mevrouw Hoenderdos is bestuurder/directeur sinds 1 november 2008. Zij is opgeleid als bouwkundig ingenieur (TU Delft), is doctor in de Technische Wetenschappen en executive MBA (Nijenrode).
In het voorjaar van 2020 hebben de vier Provinciale Staten besloten om, met in achtneming van artikel 25a van de Gemeenschappelijke Regeling en in afwijking van artikel 4, lid 5 van de Gemeenschappelijke Regeling een tweede herbenoeming van het lid/directeur mogelijk te maken. Provinciale Staten van Zuid-Holland hebben dit besluit genomen in de Statenvergadering van 20 april 2020. Naar aanleiding van deze besluiten is een herbenoemingsproces gestart.

Samenstelling Adviescommissie
Ter voldoening aan het bepaalde in artikel 5 van de Gemeenschappelijke Regeling Randstedelijke Rekenkamer is voor het herbenoemingsproces een Adviescommissie samengesteld bestaande uit vier Statenleden van de Randstedelijke provincies, te weten:

Zuid-Holland	- De heer W. Minderhout
Noord-Holland	- Mevrouw T. Wijnen
Utrecht	- Mevrouw J. d'Hondt
Flevoland	- De heer N. Beenen

De heer Mekel was als plaatsvervangend bestuurder van de Randstedelijke Rekenkamer adviseur van de Adviescommissie. Het secretariaat van de Adviescommissie is gevoerd door de griffie van Zuid-Holland.

2. Herbenoemingsproces

Brief van mevrouw Hoenderdos
Op verzoek van de Adviescommissie heeft mevrouw Hoenderdos een brief gestuurd aan de commissie waarin zij zo concreet mogelijk is ingegaan op haar plannen (accenten, ambities,

aandachtspunten) voor de komende periode maar waarin zij ook heeft gereflecteerd op de afgelopen periode en welke aandachtspunten daaruit voort zouden kunnen vloeien. De Adviescommissie heeft geen profielschets opgesteld. De reden hiervoor is dat voor de komende periode vooral continuïteit en stabiliteit aan de orde is, wellicht met een aantal accentverschuivingen. De resultaten van het nog uit te voeren onderzoek (in de periode 2021-2022) over het bestuursmodel van de Rekenkamer kunnen aanleiding zijn om op dat moment de profielschets aan te passen.

Consultatie Programmaraad
In overeenstemming met artikel 5, lid 2 heeft de Adviescommissie de Programmaraad van de Randstedelijke Rekenkamer geraadpleegd. De consultatie heeft, in verband met de omstandigheden rondom Covid-19, schriftelijk plaatsgevonden. De afvaardigingen uit Noord-Holland, Utrecht en Flevoland hadden geen aandachtspunten voor de Adviescommissie om mee te nemen in het gesprek met mevrouw Hoenderdos. De afvaardiging uit Zuid-Holland heeft de communicatie met de Staten over o.a. de voortgang en opleverermijnen van onderzoeken ingebracht voor het gesprek met mevrouw Hoenderdos.

Gesprek tussen Adviescommissie en mevrouw Hoenderdos
De Adviescommissie heeft op 16 juli 2020 een gesprek gevoerd met mevrouw Hoenderdos. In verband met de omstandigheden, heeft het gesprek plaatsgevonden door middel van MS-Teams. In het gesprek zijn vier thema's aan de orde geweest. Als eerste een meer algemene terugblik op de afgelopen periode waarbij gevraagd is om een aantal positieve ontwikkelingen maar ook minder positieve ervaringen te benoemen. Daarnaast is stil gestaan bij de in de brief geformuleerde aandachtspunten, accenten en ambities en welke keuzes en prioriteiten hierin gemaakt moeten gaan worden. Als derde is gesproken over het brede aspect van communicatie zowel naar de opdrachtgever (de vier Provinciale Staten) als naar externen. Er is gesproken over de communicatiestrategie van de Randstedelijke Rekenkamer. Tot slot heeft de Adviescommissie gesproken over de ambitie van mevrouw Hoenderdos om de onderzoeksmethoden uit te breiden. De huidige onderzoeksmethoden zijn vooral documenten-analyses en interviews. Mevrouw Hoenderdos heeft aangegeven de komende periode een slag maken met het meer benutten van enquêtes en analyses van data-bestanden. Dergelijke bronnen geven aan hoe het gaat in de praktijk (inclusief de waardering bij gebruikers en burgers) en meten de effectiviteit van beleid.

Gelezen het bovenstaande en met in achtneming van artikel 25a van de Gemeenschappelijke Regeling en in afwijking van het bepaalde in artikel 4, lid 5 van de Gemeenschappelijke Regeling stelt de Adviescommissie u voor om mevrouw dr. ir. A.W.C. Hoenderdos-Metselaar MBA per 1 november 2020 voor een tweede maal her te benoemen tot lid/directeur van de Randstedelijke Rekenkamer.

Rechtspositie en arbeidsvoorwaarden
De rechtspositie en arbeidvoorwaarden worden gecontinueerd in overeenstemming met artikel 4, lid 3 van de Gemeenschappelijke Regeling en het apart bij de Gemeenschappelijke Regeling gevoegde Rechtspositieregeling lid/directeur Randstedelijke Rekenkamer. Gedeputeerde Staten van de provincie Flevoland voeren de regeling mede namens de drie overige provincies uit.

3. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het ontwerpbesluit.

Adviescommissie (her)benoeming bestuurder-directeur Randstedelijke Rekenkamer,

Mw. T. van Wijnen, lid namens PS Noord-Holland

Dhr. E. Krijgsman, griffier

Ontwerpbesluit

Nr.

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van de adviescommissie herbenoeming bestuurder-directeur Randstedelijke Rekenkamer van 16 juli 2020;

gelet op de Provinciewet en de Gemeenschappelijke Regeling Randstedelijke Rekenkamer in het bijzonder de artikelen 4 en 25a;,

besluiten:

1. Mevrouw dr. ir. A.W.C. Hoenderdos-Metselaar MBA met ingang van 1 november 2020 her te benoemen tot (enig) lid van de Randstedelijke Rekenkamer;

2. Gedeputeerde Staten van Flevoland te verzoeken ter zake van de uitvoering van het gestelde onder 1, indien van toepassing, de nodige nadere rechtspositionele besluiten te nemen.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	4181
Extern Zaak ID	1450979
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	28 september 2020
Agendapunt	9.a
Omschrijving	Initiatiefvoorstellen tot wijziging Referendumverordening van Forum voor Democratie en advies van GS over de initiatiefvoorstellen
Organisatieonderdeel	CZ/JZ

Bijlagen
Brief aan PS over advies inzake initiatiefvoorstellen tot wijziging van de Referendumverordening.pdf
1-a -getekend- Initiatiefvoorstel-A Referendumverordening FvD.pdf
1-a -getekend- Initiatiefvoorstel-B Referendumverordening FvD.pdf
1-a -getekend- Initiatiefvoorstel-C Referendumverordening FvD.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	14 september 2020
Economie Financiën en Bestuur	**28 september 2020**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2020
PS-vergadering	5 oktober 2020

Toelichting

GS adviseren inzake een initiatiefvoorstel van de FvD-fractie om de Referendumverordening niet aan te passen. De voorstellen hebben onder andere betrekking op verlaging van de huidige uitkomstdrempel en de drempel voor een inleidend verzoek en op verlenging van de indieningstermijn voor een kennisgeving van een referendumverzoek.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. R. Sierra Perez
CZ/JZ

Telefoonnummer +31235145094
sierrar@noord-holland.nl

Verzenddatum

10 SEP. 2020

Kenmerk
1450979/1477221

Uw kenmerk

Betreft: Advies inzake initiatiefvoorstellen (A, B, C) tot wijziging van de Referendumverordening Noord-Holland 2018

Geachte leden,

Op 29 juni 2020 ontvingen wij via de statengriffie een initiatiefvoorstel, met variant A-B-C, van de fractie Forum voor Democratie tot wijziging van de Referendumverordening Noord-Holland 2018. Op grond van artikel 42 van het Reglement van Orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies van Noord-Holland 2015 zijn wij gevraagd hierover advies uit te brengen. Het advies treft u hierbij aan.

Inleiding

De Referendumverordening Noord-Holland 2018 (verder: referendumverordening) is door uw Staten vastgesteld op 23 april 2018. Hiervoor gold een referendumverordening uit 1995.
De vraag om een nieuwe referendumverordening kwam voort uit de conclusie van uw Staten dat de referendumverordening uit 1995 praktisch onuitvoerbaar zou zijn. Na uitgebreid onderzoek en inventarisatie is door ons destijds een ontwerpverordening opgesteld conform de door uw Staten meegegeven randvoorwaarden. De uiteindelijke ontwerpverordening is samen met ons advies aan uw Staten ter beraadslaging voorgelegd. Dit leidde tot vaststelling van de huidige verordening.

Gebruik van de referendumverordening

De referendumverordening is een instrument van uw Staten om burgers

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

te betrekken bij de besluitvorming van de provincie. Sinds vaststelling in 2018 heeft de referendumverordening nog niet tot een referendum geleid. Dit betekent ons inziens echter niet dat de huidige referendumverordening niet uitvoerbaar is. Praktische uitvoerbaarheid was immers juist één van de aandachtspunten bij het opstellen van de verordening.

Voorop staat dat alle provinciale opgaven raken aan meerdere beleidsvelden en vele betrokkenen kennen. Wij staan voor een eigentijds bestuur waarbij iedereen gehoord wordt en zijn inbreng kan leveren.
Ook vragen maatschappelijke ontwikkelingen en veranderende wet- en regelgeving om nieuwe vormen van samenwerking met overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en bewoners. De rol die de provincie speelt kan per vraagstuk verschillen. Dit heeft invloed op de instrumentkeuze. Naast de referendumverordening kent de provincie vele instrumenten die burgerparticipatie bevorderen. Hierbij kunt u denken aan inspreken tijdens vergaderingen, het indienen van een zienswijze en het meedoen in participatietrajecten. Ook trachten wij de participatie van bewoners te vergroten door bijvoorbeeld bewonerspanels.

De initiatiefvoorstellen

Voorstel tot wijziging van artikel 4
In het initiatiefvoorstel wordt voorgesteld om de huidige drempel van 30 procent voor geldigheid van de uitkomst van het referendum te schrappen of te wijzigen naar tien procent. Dit voorstel komt voort uit de opvatting dat deze drempel in de referendumverordening 'strategisch stemmen'[1] in de hand zou kunnen werken. Hierbij wordt verwezen naar het advies van de Kiesraad over het Oekraïne-referendum en de Wet raadgevend referendum (verder: Wrr) van 24 mei 2016.

[1] Met 'strategisch stemmen' wordt bedoeld dat men besluit niet aan het referendum deel te nemen in de hoop dat daarmee de opkomstdrempel niet wordt gehaald.

Reactie

Voorop staat dat er een onderscheid is tussen 1. een opkomstdrempel of participatiequorum (bijvoorbeeld de eis dat 30% van de kiesgerechtigden een stem uit moet brengen zoals bij de Wrr), en 2. een uitkomstdrempel of toestemmingsquorum (waarbij een bepaald percentage een stem 'voor' of 'tegen' een bepaald onderwerp moet hebben uitgebracht, zoals dit nu in de verordening is opgenomen.

In de provinciale verordening is dus - anders dan in de Wrr - een uitkomstdrempel opgenomen en daarmee is sprake van een ander instrument om de 'geldigheid' van het referendum te bepalen.

Er zijn argumenten voor en tegen een opkomst- en uitkomstdrempel. Voor beiden is iets te zeggen. Zonder opkomst- of uitkomstdrempel, is er een kans dat de minderheid voor de meerderheid 'beslist'. Afwezigheid van een geldigheidsdrempel maakt het ook mogelijk dat 'de wil van het volk' niet goed weerspiegeld wordt door een lage opkomst, en het maakt het tevens mogelijk dat een kleine minderheid het referendum 'kaapt'. Een opkomstdrempel leidt soms tot de 'no-show paradox', waarbij voorstanders van een bepaald besluit niet op komen dagen in de hoop dat de tegenstanders die het referendum hebben aangevraagd het quorum niet bereiken. Bij het Oekraïne-referendum was er sprake van deze 'no-show paradox', ook wel 'strategisch stemmen' genoemd.

Advies

Ons advies is om de huidige uitkomstdrempel te handhaven. Elke opkomst- of uitkomstdrempel heeft voor- en nadelen. Uw staten hebben relatief kort geleden de verordening vastgesteld en de uitkomstdrempel bewust gekozen. Het enkele feit dat daar nog geen ervaring mee is opgedaan, kan ons inziens niet tot de conclusie leiden dat de verordening praktisch onuitvoerbaar is.

Voorstel tot wijziging van artikel 10

Voorgesteld wordt om de termijn voor het indienen van de kennisgeving te verlengen. In de huidige verordening is geregeld dat de kennisgeving moet worden ingediend in de drie werkdagen voorafgaand aan de

behandeling van het besluit in een vergadering van Provinciale Staten. Het indienen van een kennisgeving zou tot twee weken na behandeling van het besluit door uw Staten mogelijk moeten worden. Dit omdat uit het advies van de Kiesraad zou blijken dat de gehanteerde termijnen in de Wrr 'uiterst kort' zouden zijn.

Reactie
Het advies van de Kiesraad om de termijn in de Wrr met een week te verlengen gaat niet over de termijn van indienen van een kennisgeving door burgers, maar over de termijn van afhandeling van die kennisgeving door de Kiesraad zelf. De Kiesraad gaat helemaal niet in op de termijnen van indiening die voor burgers gelden.

Een kennisgeving dient ten minste drie werkdagen vóór de behandeling van het besluit in een vergadering van Provinciale Staten door de voorzitter te zijn ontvangen. Er wordt in die periode gecontroleerd of het besluit referendabel is en of er 500 geldige handtekeningen zijn. In de desbetreffende vergadering beslissen Provinciale Staten vervolgens over de geldigheid van de kennisgeving. De termijn van ten minste drie werkdagen voor de behandeling van het besluit is ons inziens haalbaar. De drempel van 500 handtekeningen is laag. Bovendien is het agendapunt reeds lang van te voren bekend en al geagendeerd geweest in de betrokken statencommissie.

Een verlenging van de termijn voor kennisgeving tot ná het besluit van Provinciale Staten kent ongewenste bijeffecten. De inwerkingtreding van elk referendabel besluit zou standaard met twee weken moeten worden opgeschort in afwachting van een eventuele kennisgeving. Een dergelijke opschorting zal het vaststellen en implementeren van provinciaal beleid en provinciale regelgeving structureel vertragen.

Advies
Wij adviseren om bovenstaande redenen de termijn voor kennisgeven niet te wijzigen.

Voorstel tot wijziging van artikel 14
Voorgesteld wordt om het aantal benodigde kiesgerechtigden van 10.000 voor indiening van een geldig inleidend verzoek te verlagen naar 2.500 (A) of 5.000 (B).

Reactie
In de Wrr was voor een landelijk referendum een drempel van 10.000 voor het inleidende verzoek en een drempel van 300.000 voor het definitieve verzoek opgenomen. Hiermee is destijds het advies van de Commissie Biesheuvel gevolgd om de drempels zodanig in te richten dat een referenduminitiatief niet onmogelijk wordt, maar wel (aldus deze commissie) 'een forse klus'.[2]

Ook bij de WRR waren dus 10.000 handtekeningen nodig voor een inleidend verzoek. Dat betrof nationaal beleid en dus heel Nederland. De Commissie Remkes adviseerde ten aanzien van het correctief referendum een inleidend verzoek van 5.000 handtekeningen, wederom voor nationaal beleid. In het initiatiefvoorstel concludeert Forum voor Democratie dat dit 'landelijke aantal' niet in verhouding staat tot het aantal kiesgerechtigden in Noord-Holland.

Tegelijkertijd adviseert de Handreiking Lokale Referenda van het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie (BZK/VNG) voor het eerste verzoek 1 procent van de kiesgerechtigde bevolking en 5% voor het definitieve verzoek op basis van onderzoek naar verschillende referenda in Nederland. Met een kiesgerechtigde bevolking van meer dan twee miljoen in de provincie Noord-Holland komt het benodigd aantal handtekeningen dan uit op ongeveer 20.000 handtekeningen.

De huidige inleidende drempel (10.000) komt voort uit de wens om in een vroeg stadium duidelijk te krijgen of een besluit echt controversieel is of niet. Het kan onnodig lange opschorting van besluiten voorkomen.

---

[2] Staatscommissie Biesheuvel 1985. Zie hiervoor ook de verwijzing in *Kamerstukken II* 2005-2006, 30372 nr. 9, inhoudende het Voorstel van wet van de leden Dubbelboer, Duyvendak en Van der Ham, houdende regels inzake het raadgevend referendum (Wet raadgevend referendum).

Daar komt bij dat door de digitale ontwikkelingen dergelijke aantallen in de toekomst gemakkelijker te behalen zullen zijn.

De gekozen drempel wordt passend geacht vanwege de aard van de besluiten die Provinciale Staten gewoonlijk nemen: het zijn complexe besluiten die vaak een raakvlak hebben met of direct samenhangen met andere besluiten (al dan niet van andere overheden) en die de gehele provincie raken. De gevolgen van het terugdraaien ervan kunnen zeer groot zijn.

Verder brengt een referendum enorme administratieve lasten en kosten met zich mee. Het moet zeker zijn dat een groot aantal burgers ernstige bezwaren heeft tegen een referendabel besluit. In haar jaarverslag (2016) wijst de Raad van State erop dat het toepassen van referenda binnen een parlementair stelsel zorgt voor ad-hoc besluitvorming en incidentele burgerbetrokkenheid. Door die incidentele burgerbetrokkenheid hoeft er geen rekenschap te worden afgelegd voor de gevolgen van keuzes. Korte-termijn deelbelangen prevaleren dan al gauw boven het algemeen belang op de langere termijn, wat als onwenselijk wordt beschouwd.

In het initiatiefvoorstel wordt aangehaald dat andere provincies een andere drempel hanteren en dat wij onze drempel hierop zouden kunnen baseren. Wij merken op dat bij die provincies nog geen ervaring is opgedaan met welke drempel dan ook. Na het introduceren van digitale mogelijkheden voor het indienen van handtekeningen zal het gemakkelijker zijn om drempels te behalen.

De drempel voor een kennisgeving in aanloop naar een geldig referendumverzoek is zeer laag (500 handtekeningen). Sinds de Referendumverordening in werking is, is voor zover ons bekend geen poging gedaan om een kennisgeving in te dienen en is niet gebleken dat het niet gelukt is om vereiste drempels te bereiken.

Advies
Wij adviseren om bovengenoemde redenen de drempel voor inleidende verzoeken niet te wijzigen.

Voorstel om in de verordening te verduidelijken dat kennisgevingen en verzoeken ook digitaal ingediend kunnen worden.
Voorgesteld wordt om in de artikelen betreffende de kennisgeving en de inleidende verzoeken en ondersteunende verklaringen te verduidelijken dat deze ook digitaal ingediend kunnen worden.

Reactie
In 2018 bleek het onevenredig kostbaar te zijn om zelf ICT-faciliteiten te ontwikkelen, mede gelet op het feit dat een digitale faciliteit de papieren aanlevering niet kon vervangen. Verzekerd moet zijn dat die wijze van indiening van verzoeken geen afbreuk doet aan de vereisten van toezicht en betrouwbaarheid. Inmiddels is gebleken dat aan dit vereiste door toepassing van DigiD kan worden voldaan.

Op 15 juni 2020 heeft de commissaris van de Koning in de commissie Bestuur meegedeeld dat Gedeputeerde Staten een digitale voorziening gaan realiseren. Bij gereedheid van deze voorziening zullen GS op grond van artikel 3 van de referendumverordening bepalen dat verzoeken tot het houden van een referendum op elektronische wijze via de voorziening kunnen worden ingediend. De fysieke wijze van indiening blijft hiernaast gewoon bestaan. Beide wegen, fysiek en elektronisch, kunnen naast elkaar benut worden.

Een verordening is een juridisch regelend document en niet bedoeld om burgers te informeren. De beschikbaarheid van een digitale voorziening zal na besluit van Gedeputeerde Staten worden gecommuniceerd via de gebruikelijke kanalen, de provinciale website, sociale media, persbericht en dergelijke. Ook zal het besluit worden gepubliceerd in het Provinciaal Blad op overheid.nl.

Advies
Het is gelet op het bovenstaande niet logisch en ook niet nodig om de verordening op dit punt te wijzigen.

Ook zien wij geen aanleiding om een centrale website op te zetten. Burgers zijn vertrouwd met de pagina 'Inspraak en meedenken' op www.noord-holland.nl. Het lijkt logischer om de digitale mogelijkheid,

na aanwijzing door GS, ook op deze pagina onder de aandacht te brengen. Op deze pagina wordt specifiek aandacht besteed aan het thema referendum.

Reactie ten aanzien van de kosten van een referendum
Ten aanzien van de financiering van een referendum merken wij het volgende op. Anders dan in het verzoek wordt gesuggereerd hebben uw Staten geen budget gereserveerd voor het organiseren van een referendum. Per geval zal bekeken moeten worden hoe de kosten van een referendum het beste gedekt kunnen worden.

Het overgrote deel van de kosten vloeit voort uit de stemprocedure voor het referendum zelf en niet uit de voorbereidende werkzaamheden. Het gaat om onder andere de kosten van de productie en verzending van oproepingskaarten en stembiljetten, huur en bemensing van voldoende stemlokalen in de gemeenten van Noord-Holland, meerkosten voor het bijhouden van het kiesregister, kosten voor ambtelijke ondersteuning en transport van stembiljetten. Voorts zal een substantieel bedrag nodig zijn voor communicatie en voorlichting over het referendum. En ten slotte zijn er nog de presentiegelden voor de leden van de referendumcommissie.

De verwachte kosten van een referendum bedragen voor de provincie Noord-Holland tussen de €5.000.000,- en €5.500.000,-. Daar komen de kosten van digitalisering nog bij aangezien de digitale wijze van indienen van kennisgevingen, inleidende verzoeken en ondersteuningsverklaringen de klassieke wijze van indienen niet kan vervangen. Het moet mogelijk blijven om kennisgevingen en verzoeken op papier in te dienen.
Deze kostenraming is tot stand gekomen door navraag bij andere overheden en is mede gebaseerd op de kosten van reguliere verkiezingen en het Oekraïne-referendum.

Reactie ten aanzien van een evaluatie van de verordening
In de verordening is bepaald dat Gedeputeerde Staten binnen zes

maanden na afloop van de periode waarin een eerste referendum is gehouden, aan Provinciale Staten een verslag zenden over de doeltreffendheid en de effecten van deze verordening in de praktijk.

Wij vinden dit een doeltreffende bepaling. Het is ons inziens niet zinvol om te evalueren als er geen referendum heeft plaatsgevonden. Het staat uw Staten uiteraard vrij om een discussie over de verordening te voeren, bijvoorbeeld aan de hand van een initiatiefvoorstel.

Conclusie
Wij ontraden de voorstellen A, B en C. De inhoud van voorstel B en C is in overeenstemming met een deel van voorstel A, of een variant hierop. Ons advies ten aanzien van voorstellen B en C is hierboven verwerkt.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Forum voor Democratie

Initiatiefvoorstel, Joyce Vastenhouw (Forum voor Democratie)

Strekkende tot wijziging van

'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'

Voorstel (A)

Per email aan: de voorzitter via de Statengriffier:
mevrouw drs. K. Bolt: statengriffie@noord-holland.nl

Per post: aan de voorzitter van Provinciale staten van Noord-Holland
Via Statengriffier mw. drs. K. Bolt
Postbus 123
2000 MD Haarlem

Datum: 14 september 2020

Onderwerp:
Initiatiefvoorstel ex artikel 44 RvO, inzake wijziging 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018).'

Indiener door Statenlid: Joyce Vastenhouw

Fractie: Forum voor Democratie

'Ik geloof in [...] het referendum, dat gebruikt zou moeten worden niet om de representatieve regering te vernietigen, maar om het te corrigeren wanneer het niet langer representatief is.' – Theodore Roosevelt, U.S. President (1912)

Geachte voorzitter,

Hierbij dien ik op grond van artikel 42 van het Reglement van Orde voor de vergaderingen en werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies van Noord-Holland 2015, een initiatiefvoorstel in betreffende een wijziging van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'.

Samenvatting voorstel in enkele zinnen

Voorstel tot wijziging van de artikelen 2, 4, 10, 14 en 24 van de Referendumverordening Noord-Holland 2018.

Inleiding/ bestuurlijke achtergrond

Na ontevredenheid met de referendumverordening uit 1995, is op 23 april 2018 door Provinciale Staten de referendumverordening Noord-Holland 2018 aangenomen.[1] De referendumverordening 2018 heeft tot op heden helaas niet geleid tot een referendum; ook zijn er geen initiatieven geweest. Forum voor Democratie concludeert dat ook de referendumverordening 2018 niet datgene is wat PS voor ogen had: een werkbare provinciale referendumverordening.

Tijdens de commissie Economie, Financiën en Bestuur van 24 februari 2020 is Forum voor Democratie hierover het debat begonnen. De discussienota werd goed ontvangen en meerdere partijen (waaronder Partij voor de Dieren, PVV, SP, ChristenUnie, GroenLinks) gaven aan het nut te zien van de discussie, en een eventuele wijziging van de verordening. Daarom biedt Forum voor Democratie nu dit initiatiefvoorstel aan, in de hoop dat dit zal leiden tot een definitieve, goedwerkende referendumverordening voor de provincie Noord-Holland.

Mogelijke oplossingen van het hierboven geschetste probleem

Om de, tijdens de EFB-commissie van 24 februari besproken, discussiepunten in de referendumverordening aan te pakken en de referendumverordening te verbeteren, stelt Forum voor Democratie voor om in de Referendumverordening:

I. Artikel 4 te wijzigen in die zin dat de kwalificatie voor de meerderheid van de uitslag van het referendum – van 30% – geheel wordt weggenomen, dan wel gewijzigd in een

[1] Zie 'Brief GS aan PS inz. Advies over nieuwe referendumverordening' 22 februari 2018, kenmerk: 1000711/1045338.

percentage van 10%, met de verduidelijking dat die kwalificatie niets zegt over het bestuurlijke gevolg dat aan het referendumresultaat gekoppeld wordt.

Toelichting op voorstel tot wijziging van artikel 4

In het advies van 24 mei 2016 over het Oekraïne-referendum en de Wet Raadgevend Referendum constateerde de Kiesraad dat een opkomstdrempel (van 30%), voorstanders van een aan het referendum onderworpen wet kan verleiden tot strategisch stemmen. Namelijk: vóór stemmen, óf wegblijven in de hoop dat de drempel niet wordt gehaald. *'Dit onbedoelde effect van de huidige regeling – dat bij reguliere verkiezingen niet aan de orde is – is in de ogen van de Kiesraad ongewenst.'*[2] Forum voor Democratie sluit zich graag aan bij het advies van de landelijke Kiesraad, en stelt daarom voor de drempel weg te nemen of te verlagen tot 10% zodat het bovengenoemde 'strategische aspect' niet meer speelt.

II. Artikel 10 te wijzigen in die zin dat de kennisgeving gedaan kan worden tot twee weken ná een besluit van Provinciale Staten.

Toelichting op voorstel tot wijziging van artikel 10

Gebleken is dat een kennisgeving die drie dagen vóór een besluit van Provinciale Staten gedaan moet worden in de praktijk vrijwel onmogelijk kan leiden tot een referendum. In het eerdergenoemde rapport over de Wet Raadgevend Referendum merkt de Kiesraad op dat de termijnen die in die Wet gesteld zijn aan de beoordeling van referendumverzoeken *'uiterst kort'* waren en dat *'verwerking en beoordeling van de ingediende verzoeken met gebruikmaking van de door de Kiesraad ontwikkelde applicatie ternauwernood mogelijk [was]'*.[3] In het rapport adviseert de Kiesraad dan ook tot verlenging van de termijnen met een week. In het licht van dit advies van de Kiesraad lijkt een kennisgeving die drie dagen vóór een besluit gedaan moet worden onhaalbaar, zowel voor een initiatiefnemer als Provinciale Staten, die de beoordeling van de kennisgeving moet doen.[4] Forum voor Democratie stelt dan ook voor de termijn voor de kennisgeving te verlengen tot twee weken ná een besluit van Provinciale Staten.

---

[2] Zie *'Advies Kiesraad evaluatie Wet Raadgevend Referendum'* aan de Minister van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties van 24 mei 2016, p. 6; beschikbaar op: < https://www.kiesraad.nl/adviezen-en-publicaties/adviezen/2016/05/24/advies-kiesraad-evaluatie-referendum>.

[3] Zie *'Advies Kiesraad evaluatie Wet Raadgevend Referendum'* aan de Minister van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties van 24 mei 2016, p. 5-6; beschikbaar op: < https://www.kiesraad.nl/adviezen-en-publicaties/adviezen/2016/05/24/advies-kiesraad-evaluatie-referendum>.

[4] Referendumverordening Noord-Holland 2018, artikel 11(1).

III. Artikel 14 te wijzigen zodat het aantal kiesgerechtigden voor een inleidend verzoek veranderd wordt in 2.500; en de artikelen 2, 10, 14 en 24 te wijzigen in die zin dat verduidelijkt wordt dat de kennisgeving, het inleidend verzoek en het definitief verzoek tot het referendum eveneens digitaal kunnen worden gedaan – of dit elders in de verordening op te nemen – en hier een centrale website voor op te zetten.

Toelichting op voorstel tot wijziging van artikel 14

Gebleken is dat de drempel van 10.000 rechtstreeks is overgenomen uit de landelijke Wet Raadgevend Referendum. Nu de provincie Noord-Holland ongeveer zesmaal minder inwoners heeft dan het land Nederland, is dit niet logisch.[5] In andere Nederlandse provincies met een referendumverordening zien wij dit 'landelijke aantal' dan ook niet terugkomen. De referendumverordening van de provincie Limburg, met 1.118 miljoen inwoners,[6] vereist bijvoorbeeld slechts 1.000 ondersteuningen door kiesgerechtigde ingezetenen.[7] De referendumverordening van de provincie Utrecht, met 1.342 miljoen inwoners,[8] vereist voorts 3.000 ondersteuningen door kiesgerechtigde ingezetenen.[9] De parlementaire geschiedenis van de Wet Raadgevend Referendum geeft inderdaad blijk van de gedachte van een drempel die een zekere barrière opwerpt, maar 'geen bijkans onmogelijke' moet zijn.[10] Naar ratio van de drempels in de provincies Limburg en Utrecht lijkt een drempel voor Noord-Holland van 2.500 voor de hand te liggen, nu Noord-Holland ongeveer 2.6 maal groter is dan de provincie Limburg en ongeveer tweemaal zo groot als de provincie Utrecht.

Digitalisering

Naar aanleiding van een technische vraag voor de commissie Economie, Financiën en Bestuur van 24 februari 2020 over de mogelijkheid tot een digitaal inleidend verzoek, ontving Forum voor Democratie het volgende antwoord van GS: '*over het wel of niet toestaan van een digitale aanlevering kan worden besloten in het geval dat er een referenduminiatief plaatsvindt.*'[11] Dit antwoord impliceert dat er op dit

---

[5] Uit de parlementaire geschiedenis van de Wet Raadgevend Referendum, Kamerstukken 30372, blijkt al dat het aantal 10000 is verbonden aan landen. Aansluiting is gezocht bij het Advies van de Commissie-Biesheuvel die op dit getal is gekomen door te kijken naar andere landen, zoals Zwitserland.

[6] Volgens laatste telling op 1 november 2019..

[7] Referendumverordening Provincie Limburg 2012, artikel 5 lid 2 (beschikbaar op: <https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Limburg/CVDR84594/CVDR84594_2.html>.

[8] Telling 2018.

[9] Referendumverordening provincie Utrecht (2014), artikel 5.4 lid 2 (beschikbaar op: <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/actueel/Utrecht/CVDR376711.html>.)

[10] Memorie van Toelichting, Tweede Kamer der Staten-Generaal vergaderjaar 2005-2006, Kamerstukken 30 372, nr. 3, p. 6.

[11] Antwoord Van der Hoek /CvdK van Dijk op vraag 1 van Joyce Vastenhouw, Forum voor Democratie, 'Technische vragen cie <EFB, 24-02-2020>'.

moment geen definitieve mogelijkheid bestaat tot het digitaal indienen van een kennisgeving, inleidend verzoek of definitief verzoek voor een referendum. Om iedere onduidelijkheid hierover weg te nemen is het van belang deze mogelijkheid op te nemen in de tekst van de referendumverordening. Dit zou het referendumproces vergemakkelijken en verduidelijken, en hoort bij de huidige tijd. Daarnaast is het belangrijk dat deze mogelijkheid inwoners van Noord-Holland duidelijk is. Het belang van goedwerkende digitale faciliteiten is door de coronacrisis nog eens onderstreept.

Stappen naar digitalisering door Gedeputeerde Staten in juni 2020

Op 15 juni 2020 is door de Commissaris van de Koning een toezegging gedaan dat een referendum 'eind dit jaar' (2020) ook digitaal kan worden ingediend.[12] Forum voor Democratie dankt het college voor deze stap en verzoekt hierbij deze toevoeging eind dit jaar ook in de verordening op te nemen, zodat het burgers volledig duidelijk is dat deze mogelijkheid bestaat.

Financiële/juridische gevolgen

Financiële gevolgen

Anders dan de ambtenaren-uren die een wijziging van de referendumverordening zullen vragen, voorziet Forum voor Democratie geen financiële gevolgen, nu de organisatie van een provinciaal referendum zelf tot gelijke, of lagere, kosten zal leiden als voor de wijzigingen in dit initiatiefvoorstel. Bovenstaande wijzigingen verhogen weliswaar de kans op een referendum, maar nu voor een mogelijk referendum door GS een zeker budget is gereserveerd, ziet Forum voor Democratie voor een dekkingsvoorstel op dit moment geen noodzaak. Om de financiële gevolgen van de wijzigingen volledig in kaart te brengen kan een onderzoek worden ingesteld.

Juridische gevolgen

De provinciale verordening zal aangepast dienen te worden door het ambtenarenapparaat. De gewijzigde verordening zal opnieuw gepubliceerd dienen te worden om in werking te treden.

Monitoring/evaluatie

Als toekomstig evaluatiemoment stelt Forum voor Democratie aan Provinciale Staten graag [dag] [maand] 2022 voor; twee jaren vanaf deze wijziging, om te bezien of de wijzigingen hebben geleid tot een werkbare referendumverordening en een verordening waarin Provinciale Staten zich, als geheel, kan vinden.

---

[12] https://www.nhnieuws.nl/nieuws/268818/digitaal-referendum-indienen-bij-provincie-dit-jaar-nog-mogelijk

Ontwerp Statenbesluit

Wij stellen u daarom voor het volgende besluit te nemen:

I. Provinciale Staten besluit artikel 4 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)', te wijzigen in die zin dat de kwalificatie voor de meerderheid van de uitslag van het referendum – van 30% – geheel wordt weggenomen, dan wel gewijzigd in een percentage van 10%, met de verduidelijking dat die kwalificatie niets zegt over het bestuurlijke gevolg dat aan het referendumresultaat gekoppeld wordt.

II. Provinciale Staten besluit artikel 10 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)', te wijzigen in die zin dat de kennisgeving gedaan kan worden tot twee weken ná een besluit van Provinciale Staten.

III. Provinciale Staten besluit Artikel 14 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)', te wijzigen zodat het aantal kiesgerechtigden voor een inleidend verzoek gewijzigd wordt in 2.500; en de artikelen 2, 10, 14 en 24 te wijzigen in die zin dat verduidelijkt wordt dat de kennisgeving, het inleidend verzoek en het definitief verzoek tot het referendum eveneens digitaal kunnen worden gedaan – of dit elders in de verordening op te nemen – en hier een centrale website voor op te zetten.

Ondertekening,

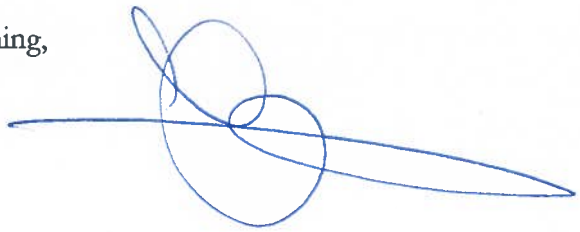

Besluit Provinciale Staten

Provinciale Staten van Noord-Holland in vergadering bijeen op 14 september 2020, ter behandeling van het Initiatiefvoorstel van Joyce Vastenhouw van Forum voor Democratie, besluiten:

I. Artikel 4 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)', te wijzigen in die zin dat de kwalificatie voor de meerderheid van de uitslag van het referendum – van 30% – geheel wordt weggenomen, dan wel gewijzigd in een percentage van 10%, met de verduidelijking dat die kwalificatie niets zegt over het bestuurlijke gevolg dat aan het referendumresultaat gekoppeld wordt.

II. Artikel 10 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)', te wijzigen in die zin dat de kennisgeving gedaan kan worden tot twee weken ná een besluit van Provinciale Staten.

III. Artikel 14 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)', te wijzigen zodat het aantal kiesgerechtigden voor een inleidend verzoek gewijzigd wordt in 2.500; en de artikelen 2, 10, 14 en 24 te wijzigen in die zin dat verduidelijkt wordt dat de kennisgeving, het inleidend verzoek en het definitief verzoek tot het referendum eveneens digitaal kunnen worden gedaan – of dit elders in de verordening op te nemen – en hier een centrale website voor op te zetten.

Forum voor Democratie

Initiatiefvoorstel, Joyce Vastenhouw (Forum voor Democratie)

Strekkende tot wijziging van

'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'

Voorstel (B)

Per email aan: de voorzitter via de Statengriffier:
mevrouw drs. K. Bolt: statengriffie@noord-holland.nl

Per post: aan de voorzitter van Provinciale staten van Noord-Holland
Via Statengriffier mw. drs. K. Bolt
Postbus 123
2000 MD Haarlem

Datum: 14 september 2020

Onderwerp:
Initiatiefvoorstel ex artikel 44 RvO, inzake wijziging 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'.

Indiener door Statenlid: Joyce Vastenhouw

Fractie: Forum voor Democratie

'Ik geloof in […] het referendum, dat gebruikt zou moeten worden niet om de representatieve regering te vernietigen, maar om het te corrigeren wanneer het niet langer representatief is.' – Theodore Roosevelt, U.S. President (1912)

Geachte voorzitter,

Hierbij dien ik op grond van artikel 42 van het Reglement van Orde voor de vergaderingen en werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies van Noord-Holland 2015, een initiatiefvoorstel in betreffende een wijziging van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'.

Samenvatting voorstel in enkele zinnen

Voorstel tot wijziging van artikelen 2, 10, 14 en 24 van de Referendumverordening Noord-Holland 2018.

Inleiding/ bestuurlijke achtergrond

Na ontevredenheid met de referendumverordening uit 1995, is op 23 april 2018 door Provinciale Staten de referendumverordening Noord-Holland 2018 aangenomen.[1] De referendumverordening 2018 heeft tot op heden helaas niet geleid tot een referendum; ook zijn er geen initiatieven geweest. Forum voor Democratie concludeert dat ook de referendumverordening 2018 niet datgene is wat PS voor ogen had: een werkbare provinciale referendumverordening.

Tijdens de commissie Economie, Financiën en Bestuur van 24 februari 2020 is Forum voor Democratie hierover het debat begonnen. De discussienota werd goed ontvangen en meerdere partijen (waaronder Partij voor de Dieren, PVV, SP, ChristenUnie, GroenLinks) gaven aan het nut te zien van de discussie, en een eventuele wijziging van de verordening. Daarom biedt Forum voor Democratie nu dit initiatiefvoorstel aan, in de hoop dat dit zal leiden tot een definitieve, goedwerkende referendumverordening voor de provincie Noord-Holland.

Mogelijke oplossingen van het hierboven geschetste probleem

Om de, tijdens de EFB-commissie van 24 februari besproken, discussiepunten in de referendumverordening aan te pakken en de referendumverordening te verbeteren, stelt Forum voor Democratie voor om in de Referendumverordening:

- Artikel 14 te wijzigen zodat het benodigde aantal kiesgerechtigden voor een inleidend verzoek gewijzigd wordt in 5.000; en de artikelen 2, 10, 14 en 24 te wijzigen in die zin dat

[1] Zie 'Brief GS aan PS inz. Advies over nieuwe referendumverordening' 22 februari 2018, kenmerk: 1000711/1045338.

verduidelijkt wordt dat de kennisgeving, het inleidend verzoek en het definitief verzoek tot het referendum eveneens digitaal kunnen worden gedaan – of dit elders in de verordening op te nemen – en hier een centrale website voor op te zetten.

Toelichting op voorstel tot wijziging van artikel 14

Gebleken is dat de drempel van 10.000 rechtstreeks is overgenomen uit de landelijke Wet Raadgevend Referendum. Nu de provincie Noord-Holland ongeveer zesmaal minder inwoners heeft dan het land Nederland, is dit niet logisch.[2] In andere Nederlandse provincies met een referendumverordening zien wij dit 'landelijke aantal' ook niet terugkomen. De referendumverordening van de provincie Limburg, met 1.118 miljoen inwoners,[3] vereist bijvoorbeeld slechts 1.000 ondersteuningen door kiesgerechtigde ingezetenen.[4] De referendumverordening van de provincie Utrecht, met 1.342 miljoen inwoners,[5] vereist voorts 3.000 ondersteuningen door kiesgerechtigde ingezetenen.[6] De parlementaire geschiedenis van de Wet Raadgevend Referendum geeft blijk van de gedachte van een drempel die een zekere barrière opwerpt, maar 'geen bijkans onmogelijke' moet zijn.[7] Meerdere partijen in Provinciale Staten stonden tijdens de discussienotabehandeling open voor het verlagen van de drempel voor het inleidend verzoek. De Socialistische Partij (SP) deed tijdens de commissie van 24 februari 2020 een suggestie voor een drempel van 5.000, en Forum voor Democratie volgt deze.

Digitalisering

Naar aanleiding van een technische vraag voor de commissie Economie, Financiën en Bestuur van 24 februari 2020 over de mogelijkheid tot een digitaal inleidend verzoek, ontving Forum voor Democratie het volgende antwoord van GS: '*over het wel of niet toestaan van een digitale aanlevering kan worden besloten in het geval dat er een referenduminiatief plaatsvindt.*'[8] Dit antwoord impliceert dat er op dit moment geen definitieve mogelijkheid bestaat tot het digitaal indienen van een kennisgeving, inleidend verzoek of definitief verzoek voor een referendum. Om iedere onduidelijkheid hierover weg te nemen is het van belang deze mogelijkheid op te nemen in de tekst van de

---

[2] Uit de parlementaire geschiedenis van de Wet Raadgevend Referendum, Kamerstukken 30372, blijkt al dat het aantal 10000 is verbonden aan landen. Aansluiting is gezocht bij het Advies van de Commissie-Biesheuvel die op dit getal is gekomen door te kijken naar andere landen, zoals Zwitserland.

[3] Volgens laatste telling op 1 november 2019..

[4] Referendumverordening Provincie Limburg 2012, artikel 5 lid 2 (beschikbaar op: <https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Limburg/CVDR84594/CVDR84594_2.html>.

[5] Telling 2018.

[6] Referendumverordening provincie Utrecht (2014), artikel 5.4 lid 2 (beschikbaar op: http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/actueel/Utrecht/CVDR376711.html.)

[7] Memorie van Toelichting, Tweede Kamer der Staten-Generaal vergaderjaar 2005-2006, Kamerstukken 30 372, nr. 3, p. 6.

[8] Antwoord Van der Hoek /CvdK van Dijk op vraag 1 van Joyce Vastenhouw, Forum voor Democratie, 'Technische vragen cie <EFB, 24-02-2020>'.

referendumverordening. Dit zou het referendumproces vergemakkelijken en verduidelijken, en hoort bij de huidige tijd. Daarnaast is het belangrijk dat deze mogelijkheid inwoners van Noord-Holland duidelijk is. Het belang van goedwerkende digitale faciliteiten is door de coronacrisis nog eens onderstreept.

Stappen naar digitalisering door Gedeputeerde Staten in juni 2020

Op 15 juni 2020 is door de Commissaris van de Koning een toezegging gedaan dat een referendum 'eind dit jaar' (2020) ook digitaal kan worden ingediend.[9] Forum voor Democratie dankt het college voor deze stap en verzoekt hierbij deze toevoeging eind dit jaar ook in de verordening op te nemen, zodat het burgers volledig duidelijk is dat deze mogelijkheid bestaat.

Financiële/juridische gevolgen

Financiële gevolgen

Anders dan de ambtenaren-uren die een wijziging van de referendumverordening zullen vragen, voorziet Forum voor Democratie geen financiële gevolgen, nu de organisatie van een provinciaal referendum zelf tot gelijke, of lagere, kosten zal leiden als voor de wijzigingen in dit initiatiefvoorstel. Bovenstaande wijzigingen verhogen weliswaar de kans op een referendum, maar nu voor een mogelijk referendum door GS een zeker budget is gereserveerd, ziet Forum voor Democratie voor een dekkingsvoorstel op dit moment geen noodzaak. Om de financiële gevolgen van de wijzigingen volledig in kaart te brengen kan een onderzoek worden ingesteld.

Juridische gevolgen

De provinciale verordening zal aangepast dienen te worden door het ambtenarenapparaat. De gewijzigde verordening zal opnieuw gepubliceerd dienen te worden om in werking te treden.

Monitoring/evaluatie

Als toekomstig evaluatiemoment stelt Forum voor Democratie aan Provinciale Staten graag [dag] [maand] 2022 voor; twee jaren vanaf deze wijziging, om dan te bezien of de wijzigingen hebben geleid tot een werkbare referendumverordening en een verordening waarin Provinciale Staten zich, als geheel, kan vinden.

Ontwerp Statenbesluit

Wij stellen u daarom voor het volgende besluit te nemen:

---

[9] https://www.nhnieuws.nl/nieuws/268818/digitaal-referendum-indienen-bij-provincie-dit-jaar-nog-mogelijk

- Provinciale Staten besluit Artikel 14 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)', te wijzigen zodat het benodigde aantal kiesgerechtigden voor een inleidend verzoek gewijzigd wordt in 5.000; en de artikelen 2, 10, 14 en 24 te wijzigen in die zin dat verduidelijkt wordt dat de kennisgeving, het inleidend verzoek en het definitief verzoek tot het referendum eveneens digitaal kunnen worden gedaan – of dit elders in de verordening op te nemen – en hier een centrale website voor op te zetten.

Ondertekening,

Besluit Provinciale Staten

Provinciale Staten van Noord-Holland in vergadering bijeen op 14 september 2020, ter behandeling van het Initiatiefvoorstel van Joyce Vastenhouw van Forum voor Democratie, besluiten:

1. Artikel 14 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)', te wijzigen zodat het benodigde aantal kiesgerechtigden voor een inleidend verzoek gewijzigd wordt in 5.000; en de artikelen 2, 10, 14 en 24 te wijzigen in die zin dat verduidelijkt wordt dat de kennisgeving, het inleidend verzoek en het definitief verzoek tot het referendum eveneens digitaal kunnen worden gedaan – of dit elders in de verordening op te nemen – en hier een centrale website voor op te zetten.

Forum voor Democratie

Initiatiefvoorstel, Joyce Vastenhouw (Forum voor Democratie)

Strekkende tot wijziging van

'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'

Voorstel (C)

Per email aan: de voorzitter via de Statengriffier:
mevrouw drs. K. Bolt: statengriffie@noord-holland.nl

Per post: aan de voorzitter van Provinciale staten van Noord-Holland
Via Statengriffier mw. drs. K. Bolt
Postbus 123
2000 MD Haarlem

Datum: 14 september 2020

Onderwerp:
Initiatiefvoorstel ex artikel 44 RvO, strekkende tot wijziging van artikel 14 van 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'.

Indiener door Statenlid: Joyce Vastenhouw

Fractie: Forum voor Democratie

'Ik geloof in [...] het referendum, dat gebruikt zou moeten worden niet om de representatieve regering te vernietigen, maar om het te corrigeren wanneer het niet langer representatief is.' – Theodore Roosevelt, U.S. President (1912)

Geachte voorzitter,

Hierbij dien ik op grond van artikel 42 van het Reglement van Orde voor de vergaderingen en werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies van Noord-Holland 2015, een initiatiefvoorstel strekkende tot een wijziging van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'.

Samenvatting voorstel in enkele zinnen

Voorstel tot wijziging van de artikelen 2, 10, 14 en 24 van de Referendumverordening Noord-Holland 2018.

Inleiding/ bestuurlijke achtergrond

Na ontevredenheid met de referendumverordening uit 1995, is op 23 april 2018 door Provinciale Staten de referendumverordening Noord-Holland 2018 aangenomen.[1] De referendumverordening 2018 heeft tot op heden helaas niet geleid tot een referendum; ook zijn er geen initiatieven geweest. Forum voor Democratie concludeert dat ook de referendumverordening 2018 niet datgene is wat PS voor ogen had: een werkbare provinciale referendumverordening.

Tijdens de commissie Economie, Financiën en Bestuur van 24 februari 2020 is Forum voor Democratie hierover het debat begonnen. De discussienota werd goed ontvangen en meerdere partijen (waaronder Partij voor de Dieren, PVV, SP, ChristenUnie, GroenLinks) gaven aan het nut te zien van de discussie, en een eventuele wijziging van de verordening. Daarom biedt Forum voor Democratie nu dit initiatiefvoorstel aan, in de hoop dat dit zal leiden tot een definitieve, goedwerkende referendumverordening voor de provincie Noord-Holland.

Mogelijke oplossingen van het hierboven geschetste probleem

Om de, tijdens de EFB-commissie van 24 februari besproken, discussiepunten in de referendumverordening aan te pakken en de referendumverordening te verbeteren, stelt Forum voor Democratie voor om in de Referendumverordening:

- De artikelen 2, 10, 14 en 24 te wijzigen in die zin dat verduidelijkt wordt dat de kennisgeving, het inleidend verzoek en het definitief verzoek tot het referendum eveneens

[1] Zie 'Brief GS aan PS inz. Advies over nieuwe referendumverordening' 22 februari 2018, kenmerk: 1000711/1045338.

digitaal kunnen worden gedaan – of dit elders in de verordening op te nemen – en hier een centrale website voor op te zetten.

Toelichting

Naar aanleiding van een technische vraag voor de commissie Economie, Financiën en Bestuur van 24 februari 2020 over de mogelijkheid tot een digitaal inleidend verzoek, ontving Forum voor Democratie het volgende antwoord van GS: '*over het wel of niet toestaan van een digitale aanlevering kan worden besloten in het geval dat er een referenduminiatief plaatsvindt.*'[2] Dit antwoord impliceert dat er op dit moment geen definitieve mogelijkheid bestaat tot het digitaal indienen van een kennisgeving, inleidend verzoek of definitief verzoek voor een referendum. Om iedere onduidelijkheid hierover weg te nemen is het van belang deze mogelijkheid op te nemen in de tekst van de referendumverordening. Dit zou het referendumproces vergemakkelijken en verduidelijken, en hoort bij de huidige tijd. Daarnaast is het belangrijk dat deze mogelijkheid inwoners van Noord-Holland duidelijk is. Het belang van goedwerkende digitale faciliteiten is door de coronacrisis nog eens onderstreept.

Stappen naar digitalisering door Gedeputeerde Staten in juni 2020

Op 15 juni 2020 is door de Commissaris van de Koning een toezegging gedaan dat een referendum 'eind dit jaar' (2020) ook digitaal kan worden ingediend.[3] Forum voor Democratie dankt het college voor deze stap en verzoekt hierbij deze toevoeging eind dit jaar ook in de verordening op te nemen, zodat het burgers volledig duidelijk is dat deze mogelijkheid bestaat.

Financiële/juridische gevolgen

Financiële gevolgen

Anders dan de ambtenaren-uren die een wijziging van de referendumverordening zullen vragen, voorziet Forum voor Democratie geen financiële consequenties, nu de organisatie van een provinciaal referendum zelf tot gelijke, of lagere, kosten zal leiden als voor de wijzigingen in dit initiatiefvoorstel. Bovenstaande wijziging verhoogt weliswaar de kans op een referendum, maar nu voor een mogelijk referendum door GS een zeker budget is gereserveerd, ziet Forum voor Democratie voor een dekkingsvoorstel op dit moment geen noodzaak. Om de financiële gevolgen van de wijzigingen volledig in kaart te brengen kan een onderzoek worden ingesteld.

---

[2] Antwoord Van der Hoek /CvdK van Dijk op vraag 1 van Joyce Vastenhouw, Forum voor Democratie, 'Technische vragen cie <EFB, 24-02-2020>'.

[3] https://www.nhnieuws.nl/nieuws/268818/digitaal-referendum-indienen-bij-provincie-dit-jaar-nog-mogelijk

Juridische gevolgen

De provinciale verordening zal aangepast dienen te worden door het ambtenarenapparaat. De gewijzigde verordening zal opnieuw gepubliceerd dienen te worden om in werking te treden.

Monitoring/evaluatie

Als toekomstig evaluatiemoment stelt Forum voor Democratie aan Provinciale Staten graag [dag] [maand] 2022 voor; twee jaren vanaf deze wijziging en te bezien of de wijzigingen hebben geleid tot een werkbare referendumverordening en een verordening waarin Provinciale Staten zich, als geheel, kan vinden.

Ontwerp Statenbesluit

Wij stellen u daarom voor het volgende besluit te nemen:

- Provinciale Staten besluit de artikelen 2, 10, 14 en 24 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'; te wijzigen in die zin dat verduidelijkt wordt dat de kennisgeving, het inleidend verzoek en het definitief verzoek tot het referendum eveneens digitaal kunnen worden gedaan – of dit elders in de verordening op te nemen – en hier een centrale website voor op te zetten.

Ondertekening,

Besluit Provinciale Staten

Provinciale Staten van Noord-Holland in vergadering bijeen op 14 september 2020, ter behandeling van het Initiatiefvoorstel van Joyce Vastenhouw van Forum voor Democratie, besluiten:

1. Provinciale Staten besluit de artikelen 2, 10, 14 en 24 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent referendum (Referendumverordening Noord-Holland 2018)'; te wijzigen in die zin dat verduidelijkt wordt dat de kennisgeving, het inleidend verzoek en het definitief verzoek tot het referendum eveneens digitaal kunnen worden gedaan – of dit elders in de verordening op te nemen – en hier een centrale website voor op te zetten.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. J.Y.J.M. Bleeker
AD/KAB/KAB

Telefoonnummer +31235143567
bleekerj@noord-holland.nl

Verzenddatum
24 JUNI 2020

Kenmerk
1142396/1440120

Uw kenmerk

Betreft: rapportage IBT-onderzoek Brandveiligheid Zorginstellingen provincie NH 2019

Geachte leden,

In deze brief informeren wij u over en zenden wij u het rapport "Brandveiligheid Zorginstellingen in de provincie Noord-Holland 2019" toe.

Ons college heeft ingevolge de Uitvoeringsplannen Interbestuurlijk Toezicht (IBT) 2018 en 2019/2020 onderzoek gedaan naar de naleving van regels omtrent brandveiligheid door zorginstellingen en of toezicht hierop door de gemeenten voor verbetering vatbaar is.

In het onderzoek is zowel gekeken naar het gemeentelijk beleidsproces als naar de praktijk.
Door middel van een enquête bij alle gemeenten in Noord-Holland en interviews bij de vijf veiligheidsregio's is een overall beeld verkregen van de wijze waarop het toezicht op brandveiligheid bij de zorginstellingen is georganiseerd. Daarnaast hebben we bij vijftien gemeenten een dossieronderzoek gehouden en de wettelijke handhavingsdocumenten bekeken. Tenslotte hebben we een praktijktoets gehouden bij vierendertig zorginstellingen en gekeken naar eventuele overtredingen van brandveiligheidsvoorschriften.

Het rapport geeft een weergave van de verschillende onderzoeksonderdelen en sluit af met de belangrijkste conclusies en aanbevelingen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Bij deze delen wij graag de rapportage met u.
Het rapport en de bijlagen kunt u vinden op https://www.noord-holland.nl/Bestuur/Interbestuurlijk_toezicht/Thematisch_toezicht onder het kopje "Documenten".

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

plv.

provinciesecretaris
H.J. Schartman

voorzitter
E.P. Stigter

Bijlage: Rapport "Brandveiligheid Zorginstellingen"

Agenderingsverzoek Statencommissies Noord-Holland

Naam fractie/ indiener: VVD Noord-Holland, dhr. G. Hartog
Naam commissie en datum: EFB, 31 augustus 2020
o Verzoekt de brief op de C-agenda onder nr. 13a
van: Gedeputeerde Staten Noord-Holland
onderwerp: Rapport brandveiligheid zorginstellingen provincie Noord-Holland 2019
ter bespreking te verplaatsen naar de B-agenda

Aanleiding

Hieronder wordt de achtergrond van het onderwerp geschetst en aangegeven wat de aanleiding is voor het verzoek:
- onderwerp van de C- naar de B-agenda te verplaatsen
Brandveiligheid zorginstellingen provincie Noord-Holland

Het behandeldoel

Hieronder wordt aangeven met welk doel de fractie de ingekomen brief op de agenda heeft gezet

- welke politieke vraag wil de indiener aan de orde stellen
In welke mate is GS – binnen het kader van de bevoegdheden van GS Noord-Holland – bereid nader invulling te geven aan de aanbevelingen uit het rapport?

- wat vraagt de indiener aan de andere fracties (de commissie, de portefeuillehouder)

1. Wat is volgens de gedeputeerde de rol van de provincie; specifiek de formele rol om invloed uit te oefenen op de (gebrekkige) brandveiligheid van zorginstellingen in de provincie Noord-Holland?

2. De in het onderzoek betrokken gemeenten en zorginstellingen worden niet met name genoemd in het rapport. In welke mate zijn bij die afweging – om de onderzoeksobjecten te anonimiseren - veiligheid en transparantie meegewogen?

3. Kunt u meer informatie geven over de opvolging van de aanbevelingen? In hoeverre is daar controle op en zijn daar consequenties aan verbonden?

4. In de provincie Utrecht is een vergelijkbaar onderzoek gedaan. Zijn de uitkomsten van enerzijds de provincie Noord-Holland en anderzijds de provincie Utrecht met elkaar vergeleken? Zo ja, zijn er pregnante verschillen of opvallende overeenkomsten?

5. Niet alle gemeenten en zorginstellingen zijn in het onderzoek geraakt. Hoe kijkt de gedeputeerde hier tegenaan? In hoeverre is het college er gerust op dat met de uitkomsten en aanbevelingen van dit onderzoek, de veiligheid van de bewoners van de zorginstellingen die niet door het onderzoek geraakt zijn, geborgd is?

8	**VVD-hr. Hartog**	**10a**	**Zaal**	**Brief GS aan PS inz. Rapport brandveiligheid zorginstellingen provincie Noord-Holland**	**1. graag een toelichting van de gedeputeerde op de rol van de provincie, welke die rol formeel is (maar wellicht daarbuiten ook welke het meest wenselijk geacht wordt);** **2. de in het onderzoek betrokken gemeenten en zorginstellingen worden niet met name genoemd maar in hoeverre zijn bij die afweging de aspecten veiligheid en transparantie meegewogen?** **3. Hoe zit het de opvolging van de aanbevelingen, in hoeverre Is daar**	**1.Primair is de gemeente bevoegd gezag m.b.t. vergunning, toezicht &** **handhaving op het gebied van de brandveiligheid van gebouwen en specifiek zorginstellingen. Dit is een wettelijk uit te voeren medebewindstaak van de gemeenten en is in de wet verankerd door het Bouwbesluit 2012. De provincie heeft formeel geen rol m.b.t. de daadwerkelijke uitvoering van deze medebewindstaak. Het IBT houdt toezicht op de uitvoering hiervan.** **Het interbestuurlijk toezicht (IBT) is één van de kerntaken van de provincie: toezicht houden op de uitvoering van wettelijke medebewindstaken door gemeenten, waterschappen gemeenschappelijke regelingen. Dit is geborgd in de Wet revitalisering generiek toezicht (Rgt) uit 2012. Zie ook https://www.noord-holland.nl/Bestuur/Interbestuurlijk_toezicht** **2. Bij het niet vermelden van de betrokken gemeenten en zorginstellingen in het rapport is veiligheid en transparantie meegewogen. Het onderzoek is representatief uitgevoerd. Dit betekent dat de resultaten van de onderzochte gemeenten in zijn algemeenheid gelden voor alle gemeenten in NH.** **De onderzochte gemeenten zijn individueel op de hoogte gesteld van de resultaten. Daarnaast zijn alle colleges van de gemeenten in NH schriftelijk op de hoogte gesteld van de resultaten en aanbevelingen. Tevens is het onderzoeksrapport aan hen ter beschikking gesteld. Het onderzoeksrapport is openbaar en staat**

					controle op en zijn daar consequenties aan verbonden? 4. In Utrecht Is een zelfde onderzoek gedaan. Zijn de resultaten van beide provincies tegen elkaar aan gehouden? Zijn er pregnante verschillen of opvallende overeenkomsten ? 5. niet alle gemeenten en zorginstellingen zijn in het onderzoek geraakt. Hoe kijkt de gedeputeerde hier tegenaan. In hoeverre is het college er gerust op dat Met de uitkomsten En aanbevelingen	op de website van de provincie NH. Het rapport en de bijlagen kunt u vinden op https://www.noord-holland.nl/Bestuur/Interbestuurlijk_toezicht/Thematisch_toezicht onder het kopje “Documenten”. 3. Naast het bekend maken van de resultaten en aanbevelingen aan de gemeenten is, in het belang van het verbeteren van brandveilig gebruik van gebouwen, tevens verzocht aan de gemeenten ons actief een terugkoppeling te geven over de implementatie van de aanbevelingen voor 31 december 2020. Deze actieve terugkoppeling heeft tot op heden nog niet plaatsgevonden. Na deze periode zal door IBT navraag worden gedaan bij alle gemeente over de implementatie. In geval van taakverwaarlozing staat IBT de interventieladder ter beschikking. Zie de link bij vraag 1(onder werkwijze). 4. In het kader van interprovinciale samenwerking is het onderzoek Brandveiligheid zorginstellingen ook uitgevoerd door de provincie Utrecht en zijn de resultaten vergeleken. De bevindingen m.b.t de geconstateerde overtredingen, onvoldoende borging in de beleids- en uitvoeringscyclus, onvoldoende samenwerking tussen de gemeenten en veiligheidsregio, het onvoldoende op orde hebben van de

					van dit onderzoek, de veiligheid van de bewoners van de zorginstellingen die niet door het onderzoek geraakt zijn, geborgd is?	**informatiehuishouding (handhavingsdossiers) en de daaraan verbonden aanbevelingen zijn vergelijkbaar.** **5. Dit is een politieke vraag en kunt u in de commissie stellen.**

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

INGEKOMEN 27 AUG. 2020

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw. M.G.M. Duivenvoorden
BEL / BS

Telefoonnummer +31235144005
duivenvoordm@noord-holland.nl

Verzenddatum
27 AUG. 2020

Kenmerk
1402281/1477654

Uw kenmerk

Betreft: Overzicht activiteiten Prinsjesfestival

Geachte leden,

In de week voorafgaand aan Prinsjesdag vindt het Prinsjesfestival plaats. De Provincie Noord-Holland is voor de editie van 2020 strategisch partner. In onze brief van 28 mei 2020, besproken tijdens de Statencommissie EFB van 18 juni 2020, bent u geïnformeerd over het verminderen van onze inbreng in het Prinsjesfestival.

De Commissaris van de Koning heeft tijdens deze vergadering toegezegd om u een overzicht aan te bieden van de activiteiten die de Stichting Prinsjesfestival gaat organiseren en de activiteiten waar de Provincie Noord-Holland aan deelneemt. Het programma van de stichting is voor zover nu bekend en onder voorbehoud van de op dit moment geldende COVID-19 maatregelen. In de bijlage treft u het overzicht aan.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

overzicht activiteiten

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Totaal overzicht Activiteiten – Prinsjesfestival 2020

INGEKOMEN 27 AUG. 2020

Donderdag 10 september

- Opening Prinsjesfestival 2020*
- Openingsgedicht door Noord-Hollandse dichter*
- Inclusief uitreiking PrinsjesPrijs
  uitgereikt aan een politicus die in optreden of handelen van bijzondere betekenis is of is geweest voor het gezag van het parlement en voor de vitaliteit van de parlementaire democratie van Nederland.
- PrinsjesBurger*
  MBO scholieren uit alle 12 provincies presenteren in ultrakorte pitches hun standpunt over het thema en gaan daarover met elkaar in gesprek. De livestream is vanuit het Theater aan het Spui. Noord-Holland word vertegenwoordigt door het ROC Westpoort uit Amsterdam
- PrinsjesForum
  Door studenten worden verscheidene stelling behandeld

Vrijdag 11 september

- PrinsjesBoekenprijs
  beste politieke boek van het afgelopen jaar
- PrinsjesFotoprijs
  beste politieke foto van het afgelopen jaar
- PrinsjesGesprek
  een klein gezelschap wetenschappers, politici en opiniemakers gaan in gesprek olv Mark Bovens, hoogleraar Bestuurskunde in Utrecht en lid van de WRR
- PrinsjesRede
  Speechwedstrijd

Zaterdag 12 september

- Open Dag Hoge Raad
- PrinsjesHatwalk
  Hoedenontwerpwedstrijd
- PrinsjesOntbijt
  Met je tafelgenoten discussiëren aan ontbijttafel buiten op Lange Voorhout

Maandag 14 september

- PrinsjesBelang*
  Panelgesprek NPO Radio 1 radioprogramma Haagse Lobby o.l.v. Martijn de Greve
- PrinsjesDebat*
  Leerlingen van VWO klassen gaan debatteren over actuele maatschappelijke onderwerpen die ook tijdens Prinsjesdag besproken worden!
- PrinsjesCabaret
  Cabaret olv Pieter Derks in Diligentia Theater

Dinsdag 15 september (Prinsjesdag)

- PrinsjesVoorbeschouwing
  Vragen over Prinsjesdag worden beantwoord tijdens de PrinsjesVoorbeschouwing.
- PrinsjesNabeschouwing
  Deskundigen analyseren de Troonrede
- PrinsjesBorrel
  PrinsjesBorrel wordt dit jaar georganiseerd voor de bijna 100 medewerkers en vrijwilligers die zich belangeloos inzetten om van Prinsjesfestival een succes te maken.
- Prinsjesdagconcert
  Voor deze bijzondere viering van Prinsjesdag, die in het teken staat van 75 jaar vrijheid, schrijft een compositiestudent van het Koninklijk Conservatorium een nieuw stuk, gebaseerd op dit vrijheidsthema.
- PrinsjesCabaret
  Cabaret olv Pieter Derks in Diligentia Theater

*activiteiten waar provincie Noord-Holland aan deelneemt.

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	4104
Extern Zaak ID	907451
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	28 september 2020
Agendapunt	14.a
Omschrijving	Economie: Kosten uitvoering Corona Overbruggingslening in Noord-Holland (COLNH) (c-agenda EFB 28-9-2020)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over kosten uitvoering Corona Overbruggingslening in Noord-Holland.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	7 september 2020
Economie Financiën en Bestuur	**28 september 2020**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2020

Toelichting

Op 21 april hebben GS besloten over de uitvoering van de Corona Overbruggingslening (COL) in Noord-Holland, onder regie van het Innovatiefonds Noord-Holland. Daarbij is door de provincie een garantieverklaring aangegaan voor eventuele financiële tekorten als gevolg van de uitvoering van de COL. Het Innovatiefonds Noord-Holland heeft de provincie nu gevraagd het verwachte exploitatietekort in 2020 voor de COL ter hoogte van circa €600.000 (uitgaande van de prognose volgens het midden-scenario) te dekken, en om eenmalig een voorfinanciering ad. €600.000 te verstrekken voor de uitvoering van de COL in de jaren 2020-2026.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. A.A. Huijzendveld
BEL/REE

Telefoonnummer +31235144616
huijzendvela@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 2 SEP. 2020

Kenmerk
907451 / 1475510

Uw kenmerk

Betreft: Kosten uitvoering Corona Overbruggingslening in Noord-Holland

Geachte leden,

Ter uitvoering van art. 167, tweede lid, van de Provinciewet (inzake de actieve informatieplicht) brengen wij u het volgende besluit van ons college ter kennis:

1. Kennis te nemen van de stand van zaken van de uitvoering van de Corona Overbruggingslening in Noord-Holland (COLNH);
2. De extra kosten voor de uitvoering van COLNH in 2020 ad. 569.728 euro te vergoeden;
3. De middelen voor de uitvoering van COLNH vanaf 2021, ad. 600.000 euro, voor te financieren middels een lening;
4. De benodigde middelen te onttrekken aan de Reserve MKB;
5. PS middels bijgevoegde brief over dit besluit te informeren.

Achtergrond

In maart heeft het ministerie Economische Zaken en Klimaat (Min. EZK) de maatregel genomen voor het creëren van een faciliteit voor overbruggingsfinanciering van non-bancair gefinancierde bedrijven, waaronder startups, scale-ups en innovatieve bedrijven vallen. Een doelgroep die bovengemiddeld sterk is vertegenwoordigd in Noord-Holland.

Overbruggingskredieten worden verstrekt in de vorm van een lening, onder de naam 'Corona Overbruggingslening' (kortweg COL). Waar de COL in andere provincies wordt uitgevoerd door een bestaande Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM), is daarvoor in Noord-Holland een aparte uitvoeringsorganisatie opgezet. De COL wordt in Noord-Holland uitgevoerd onder regie van het Innovatiefonds Noord-Holland, in nauwe samenwerking met onze MKB Innovatie-

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

instrumenten, het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord en het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland (PDENH). Op 21 april 2020 hebben wij besloten over de uitvoering van de COL in Noord-Holland (COLNH).

Stand van zaken en uitvoeringskosten COLNH in 2020
Tot nu toe (stand 13 augustus 2020) zijn door COLNH in totaal 609 COL-aanvragen ontvangen en beoordeeld, voor een totaalbedrag van €257 miljoen. Er zijn in totaal 222 aanvragen goedgekeurd voor een totaalbedrag van €66,4 miljoen. Deze cijfers zijn in lijn met de cijfers in andere regio's in Nederland.

Bij ons besluit in april is de aandeelhoudersovereenkomst van het Innovatiefonds Noord-Holland gewijzigd ten behoeve van de uitvoering van COLNH. In de gewijzigde aandeelhoudersovereenkomst (artikel 8A.1) is een garantieverklaring van de provincie opgenomen. Daarin is onder andere vastgelegd dat "de provincie aan het Innovatiefonds Noord-Holland het (deel van het) exploitatietekort zal vergoeden dat is ontstaan doordat de kosten voor het beheer van het COL-fonds hoger liggen dan de beheersvergoeding".

In andere provincies wordt de COL uitgevoerd door een Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM), waarbij gebruik wordt gemaakt van de capaciteit van de bestaande organisatie en waar de kosten deels gedekt worden uit de vaste exploitatie. De uitvoering van de COL in Noord-Holland is, bij gebrek aan een ROM, relatief duurder omdat veel capaciteit moet worden ingehuurd. Uit de administratie van COLNH blijkt dat sprake is van een verwacht financieel tekort van €569.728 voor de uitvoering en het beheer van COLNH in 2020. Om te voorkomen dat het Innovatiefonds Noord-Holland dit jaar in liquiditeitsproblemen komt als gevolg van de hogere kosten voor COLNH hebben wij besloten om het verwachte tekort in 2020 te dekken, in lijn met onze garantieverklaring. Op dit moment is de verwachting dat de uitvoering van COLNH in de periode 2021-2026 niet tot een financieel tekort leidt.

Voorfinanciering uitvoeringskosten COLNH in 2021-2026
Een deel van het totale COL-budget is beschikbaar voor dekking van uitvoerings- en beheerkosten in de jaren 2021-2026. De financiële middelen daarvoor worden door COLNH ingehouden op de terugbetalingen aan Min. EZK, na afloop van ieder kalenderjaar.
Met andere woorden, de middelen komen pas achteraf ter beschikking van COLNH terwijl de kosten al eerder worden gemaakt. Om te voorkomen dat COLNH in liquiditeitsproblemen komt, moeten de kosten worden voorgefinancierd.

Het Innovatiefonds Noord-Holland heeft de provincie gevraagd de uitvoeringskosten voor COLNH in de periode 2021-2026 voor te

Provincie
Noord-Holland

financieren voor een bedrag van €600.000. Wij hebben besloten om een lening aan het Innovatiefonds Noord-Holland te verstrekken voor een bedrag van €600.000 ten behoeve van de uitvoering van COLNH in de periode 2021-2026.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

INGEKOMEN 14 SEP. 2020

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
M. den Haak
BEL/BS

Telefoonnummer +31235144251
haakm@noord-holland.nl

Verzenddatum

14 SEP. 2020

Kenmerk
1447278/1486957

Uw kenmerk

Betreft: Verslag overleg met college Landsmeer 2 september 2020

Geachte leden,

Ter uitvoering van art. 167, tweede lid, van de Provinciewet (inzake de actieve informatieplicht) zenden wij u het verslag toe van het overleg van de commissaris van de Koning en de portefeuillehouder Bestuur met het college van B&W van Landsmeer d.d. 2 september 2020.

Dit overleg komt voort uit de brief die het college van Landsmeer op 16 juni 2020 naar ons college stuurde. U treft deze brief in de bijlagen aan.

Naar aanleiding van deze brief en het overleg met het college van Landsmeer hebben de commissaris van de Koning en de portefeuillehouder Bestuur besloten om alle burgemeesters en portefeuillehouders 'regionale samenwerking/bestuurlijke toekomst' van de regio Zaanstreek-Waterland uit te nodigen voor een gesprek over de bestuurlijke toekomst van Landsmeer en de gehele regio Zaanstreek-Waterland.

Uiteraard zullen wij u op de hoogte blijven houden over deze ontwikkelingen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Deze beslissing is namens Gedeputeerde Staten genomen door het lid van het college dat met dit onderwerp is belast.

-Bijlagen: Verslag overleg met het college van B&W van Landsmeer op 2 september 2020 + Brief college Landsmeer aan GS 16 juni 2020

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Gemeente Landsmeer

Bezoekadres: Raadhuisstraat 1 – 1121 XC Landsmeer
Postadres: Postbus 1 - 1120 AA Landsmeer
Communicatie: T: 020 4877 111
gemeente@landsmeer.nl
Informatie: www.landsmeer.nl

Provincie Noord-Holland
T.a.v. het college van Gedeputeerde Staten,
de commissaris van de Koning de heer A.Th.H. van Dijk en
gedeputeerde mevrouw I. Zaal
Postbus 3007
2001 DA Haarlem

uw brief van : --
uw kenmerk : --
ons kenmerk : BW/DH/Bestuurlijke Toekomst Landsmeer
datum : 16 juni 2020
onderwerp : Verzoek tot overleg over fusie varianten en mogelijke interventie van de Provincie m.b.t. het niet tot uitvoering kunnen komen fusiewens Landsmeer

Geachte heer Van Dijk en mevrouw Zaal,

Op 23 mei 2019 heeft de gemeenteraad van Landsmeer besloten om een bestuurlijke fusie na te streven, in ieder geval met Waterland en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland. Wij hebben u hierover ook geïnformeerd. Daarna zijn met u en voormalige gedeputeerde Van der Hoek een aantal gesprekken gevoerd om de voortgang te bespreken.
Inmiddels blijkt dat geen uitvoering kan worden gegeven aan het besluit tot een bestuurlijke fusie. Het college van Landsmeer zou daarom graag in gesprek gaan met de Provincie. In dit gesprek met u willen wij graag de verschillende varianten bespreken en de visie van de Provincie hierop vernemen. Daarnaast willen wij in dit gesprek met u (on)mogelijkheden van bijstand en eventuele interventies door de Provincie bespreken.

In het afgelopen jaar hebben wij met voornoemde gemeenten verkennende gesprekken gevoerd. Oostzaan en Wormerland hebben bij de verkennende gesprekken aangegeven dat zij op ambtelijk niveau willen samenwerken en geen bestuurlijke fusie nastreven. Oostzaan heeft daarbij wel aangegeven graag in gesprek te willen gaan over de toekomst en Landsmeer gevraagd nog geen onomkeerbare stappen te nemen. In de afgelopen periode hebben de colleges van Landsmeer en Oostzaan hierover een verkennend gesprek gevoerd. Eind juni staat een vervolg gesprek gepland. Onlangs heeft het college van Wormerland ook aangegeven betrokken te willen worden bij deze gesprekken. Een eerste gesprek met het college van Wormerland heeft inmiddels plaatsgevonden.

De gemeente Waterland heeft haar eigen traject over de bestuurlijke toekomst van Waterland doorlopen. De raad van Waterland heeft 27 februari jl. besloten om zelfstandig te blijven.

Dit betekent dat geen uitvoering kan worden gegeven aan het besluit van de raad van Landsmeer om een bestuurlijke fusie na te streven met Waterland, en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland.

Voor Landsmeer heeft het besluit van Waterland tot zelfstandigheid mogelijk verstrekkende gevolgen. Immers een fusie met deze gemeente is daarmee uitgesloten. De keuzes voor Landsmeer zijn daardoor beperkt, ondanks dat er verkennende gesprekken worden gevoerd met de colleges van Wormerland en Oostzaan. De raden van Wormerland en Oostzaan geven op dit moment nog aan voor zelfstandigheid te opteren. Landsmeer staat daarmee alleen in haar wens tot een bestuurlijke fusie met groen-landelijke gemeenten.

De noodzaak voor Landsmeer om bestuurlijk te fuseren is groot. Niet voor niets heeft de raad in mei 2019 een fusiebesluit genomen. De bestuurskracht van Landsmeer is beperkt en inmiddels blijkt ook de financiële positie van de gemeente minder gunstig voor de aankomende jaren. Ambities staan onder druk en komen niet goed tot uitvoering. Dit heeft negatieve gevolgen voor belangrijke ontwikkelingen en de regionale positie van Landsmeer die van belang is voor onze inwoners, ondernemers, instellingen en verenigingen. De druk op de ambtelijke organisatie om te voldoen de gestelde kwaliteitseisen van de dienstverlening en de wet- en regelgeving is zeer groot.

De gemeenteraad van Landsmeer heeft zich op 11 juni jl. beraden op deze situatie. Bijgaande notitie: 'Bestuurlijke Toekomst Landsmeer: Stand van zaken en varianten BT' lag daaraan ten grondslag. In deze notitie worden verschillende andere theoretische fusie varianten voor Landsmeer geschetst, waaronder een fusie met Oostzaan, Purmerend of Amsterdam. Iedere variant heeft verschillende voor- en nadelen en gevolgen voor de regio Zaanstreek-Waterland.

Tijdens de beraadslaging is naar voren gekomen dat de meerderheid van de gemeenteraad van Landsmeer nog steeds een bestuurlijke fusie nastreeft en wel met groen-landelijke buurgemeenten. Een minderheid van de gemeenteraad geeft aan een andere weg in te willen slaan en een voorkeur te hebben voor een fusie met Amsterdam of Purmerend.

Zoals eerder in deze brief aangegeven, stelt het college van Landsmeer daarom voor om in gesprek te gaan met de Provincie over de verschillende varianten, de visie van de Provincie hierop en de (on)mogelijkheden van bijstand en eventuele interventies door de Provincie. Over de noodzaak tot samenwerking en fusie tussen de kleine groen-landelijke gemeenten in de regio Zaanstreek-Waterland wordt immers al vele jaren gesproken.
Een afspraak voor een gesprek op korte termijn stellen wij dan ook zeer op prijs. Wij vernemen graag uw reactie op ons verzoek tot een gesprek.

Met vriendelijke groet,
namens het college van burgemeester en wethouders van Landsmeer

Drs. D.D. (Dennis) Straat
Burgemeester

Ing. S.A.D.C. (Sabine) van Geffen
Gemeentesecretaris

Bijlage: notitie: 'Bestuurlijke Toekomst Landsmeer: Stand van zaken en varianten BT'
N.B. Een kopie van de deze brief zenden wij tevens naar het college van de gemeente: Zaanstad, Waterland, Wormerland, Oostzaan, Purmerend, Beemster en Edam-Volendam.

Bestuurlijke toekomst Landsmeer: Stand van zaken en varianten BT
BO-sessie april 2020

1. Inleiding

Op 23 mei 2019 heeft de gemeenteraad van Landsmeer besloten om een bestuurlijke fusie na te streven, in ieder geval met Waterland en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland **(bijlage 1).** In het afgelopen jaar zijn met deze gemeenten verkennende gesprekken gevoerd. De uitkomst en voortgang hebben wij met uw raad gedeeld in een BO-sessie op 21 november 2019. Wij verwijzen hiervoor naar de betreffende notitie 'Voortgang en advies Bestuurlijke Toekomst Landsmeer' **(bijlage 2).**

Oostzaan en Wormerland hebben bij de verkennende gesprekken aangegeven dat zij op ambtelijk niveau willen samenwerken en geen bestuurlijke fusie nastreven. Oostzaan heeft daarbij wel aangegeven graag in gesprek te willen gaan over de toekomst en Landsmeer gevraagd nog geen onomkeerbare stappen te nemen. De gemeente Waterland heeft haar eigen traject over de bestuurlijke toekomst van Waterland doorlopen. De raad van waterland heeft 27 februari jl. besloten om zelfstandig te blijven. Dit betekent dat geen uitvoering kan worden gegeven aan het besluit van de raad van Landsmeer om een bestuurlijke fusie na te streven met Waterland, en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland.

In het raadsadvies en -besluit van mei 2019 is ook opgenomen dat indien een bestuurlijke fusie niet haalbaar blijkt te zijn, onder voorwaarden een ambtelijke fusie bespreekbaar is. In deze notitie wordt daarom nader ingegaan op deze mogelijkheid wat betreft een ambtelijke fusie met Oostzaan en Wormerland. Waterland heeft een ambtelijke fusie bij voorbaat uitgesloten en is daar ook na uw raadsbesluit van 23 mei 2019 niet meer op teruggekomen. De raad van Waterland heeft dit nogmaals bekrachtigd in het besluit tot zelfstandigheid op 27 februari jl.

Gezien het voorstaande lijkt nu ook het moment aangebroken om te kijken naar de toekomst en ons de vraag te stellen: welke kansen tot een bestuurlijke fusie zijn er misschien nog meer? Verderop in deze notitie gaan we hier nader op in en worden technisch mogelijke varianten geschetst. Dit zijn varianten die in eerste instantie niet zijn genoemd, of waar destijds niet de voorkeur naar uit is gegaan. Een andere richting hierbij kan zijn dat we aan de Provincie voorleggen wat de Provincie voor Landsmeer – en voor de regio - kan betekenen in dit proces.

Wat de toekomst ook brengt, het overdenken van de huidige situatie en een mogelijke heroriëntatie vraagt tijd. En afhankelijk van mogelijkheden en keuzes, misschien wel veel tijd. Dit heeft tot gevolg dat Landsmeer voorlopig als zelfstandige gemeente door gaat. Wat de gevolgen hiervan zijn van voor de ambtelijke organisatie, is ook op hoofdlijnen uitgewerkt in deze notitie. Bij de mogelijke vervolgstappen van de gemeente zal het college ook de ondernemingsraad c.q. de medewerkers betrekken.

Het college van Landsmeer nodigt de gemeenteraad daarom uit om over de ontstane situatie in gesprek te gaan en van gedachten te wisselen over de gevolgen en andere mogelijkheden voor Landsmeer. Deze notitie dient daarbij als input voor dit gesprek. Bij mogelijke vervolgstappen die door de gemeenteraad gewenst zijn, adviseert het college om ook de inbreng van de ondernemingsraad c.q. de medewerkers te betrekken.

2. Welke kansen zijn er nog?

- de eerder genoemde redenen en criteria voor een fusie;
- verschillende theoretische varianten

De redenen waarom de gemeenteraad in mei 2019 een besluit heeft genomen richting een bestuurlijke fusie zijn kort samengevat onder meer:

- de verdergaande overheveling van rijksbeleid naar de gemeente als 'eerste overheid' en de grote maatschappelijke opgaven die spelen zoals de energietransitie;
- vanuit het werkgeverschap: investering in de ambtelijke organisatie – zoals besloten in de begroting 2019 – was en is noodzakelijk om op de korte termijn te voldoen aan de uitvoering van een aantal wettelijke taken, om enkele niet ingevulde beleidsterreinen op te pakken en om samenwerkingspartner te worden in de MRA en in de samenwerking met Zaanstreek-Waterland. Dit is evenwel niet afdoende om als zelfstandige gemeente te kunnen blijven functioneren; de organisatie blijft klein (relatief veel zogeheten éénpitters) en de werkdruk blijft daarmee hoog.
- om de normen te kunnen garanderen die de raad heeft gesteld ten aanzien van de dienstverlening aan de inwoners en ondernemers, en bovendien om de ambities van de gemeenteraad te realiseren;
- dat volgens onderzoek de bestuurskracht (nog steeds) ontoereikend is voor adequate regionale samenwerking;
- dat in het verleden de gemeente diverse taken heeft uitbesteed aan andere gemeenten en organisaties. Uitbesteden vergt dat altijd een ambtenaar is gekoppeld aan een uitbestede taak, voor het bewaken van afstemming en realisering van de opgave, alsook om kennis binnenboord te brengen. Genoemde ervaringen laten duidelijk zien dat uitbreiding in kennis, kunde en uitvoeringscapaciteit gewenst dan wel noodzakelijk is.

De door de raad aangegeven belangrijkste criteria voor het aangaan van een bestuurlijke fusie zijn:

- behoud groene buffer: fusie met groen-landelijke gemeenten om ons heen;
- bestendigheid: de samenvoeging mag niet leiden tot nieuwe discussie(s) binnen 7-10 jaar;
- robuuste omvang nieuwe gemeente: ca. 50.000 inwoners;
- De gemeente(n) grenzen aan Landsmeer.

In het raadsadvies en -besluit van mei 2019 is ook opgenomen dat indien een bestuurlijke fusie niet haalbaar blijkt te zijn, onder de volgende voorwaarden een ambtelijke fusie bespreekbaar is:

- politiek-bestuurlijke verbinding;
- een gezamenlijke inspanning tot harmonisatie van beleid;
- een gedeeld beeld over het toekomstperspectief (de stip op de horizon);
- overeenstemming over de investeringsopgave en bekostiging;
- vroegtijdige overeenstemming over het besturingsconcept en de beoogde ontwikkeling van de samenwerking.

In de afgelopen jaren is heel veel geschreven over de verschillende varianten, van ambtelijk samenwerken tot bestuurlijke fusie, met verschillende gemeenten. We gaan daarom in deze notitie hier niet meer uitgebreid op in en verwijzen naar de verschillende onderzoeksrapporten, enquêtes, notities, raadsstukken in de periode 2013 - 2019.

2.1 Verschillende theoretische varianten

- Ambtelijke fusie met Oostzaan en Wormerland?
- Bestuurlijke fusie: met Oostzaan, Purmerend of Amsterdam?
- Opheffen en opsplitsen?
- Zelfstandig blijven?
- 'Hulpvraag' provincie?

Ambtelijke fusie met Oostzaan en Wormerland?

In het raadsbesluit van mei 2019 is opgenomen dat indien een bestuurlijke fusie niet haalbaar blijkt te zijn, onder voorwaarden een ambtelijke fusie bespreekbaar is. Conform het raadsbesluit is een gedeeld beeld over het toekomstperspectief van een bestuurlijke fusie, de 'stip op de horizon', voor Landsmeer daarbij het uitgangspunt.

Tijdens de eerder gevoerde verkennende gesprekken medio oktober 2019 met - een afvaardiging van de colleges van - Oostzaan en Wormerland blijkt dat beide organisaties openstaan voor een ambtelijke samenwerking c.q. uitbreiding van OVER-gemeenten. Wormerland is duidelijk over de stip op de horizon, dat is en blijft bestuurlijke zelfstandigheid. Het college van Oostzaan heeft tijdens de gesprekken gevraagd aan het college van Landsmeer om nog geen onomkeerbare besluiten te nemen en vooral in gesprek te blijven over de toekomst.

Onlangs is de uitkomst van het 'zelfevaluatie onderzoek Wormerland, Oostzaan en de werkorganisatie OVER-gemeenten 2020' besproken in beide gemeenteraden. Voor Wormerland geeft de zelfevaluatie vooralsnog geen aanleiding een ander standpunt in te nemen ten aanzien van zelfstandigheid. Het college en de raad van Oostzaan heeft bedenkingen over (de uitkomst van) de zelfevaluatie.

De zelfevaluatie laat zien dat de samenwerking tussen Wormerland een Oostzaan op bestuurlijk vlak op dit moment onder druk staat. De bestuursculturen van beide gemeenten verschillen sterk van elkaar. De 'gemeenschappelijke regeling OVER-gemeenten' is verouderd. Ook de hierin opgenomen stemverdeling tussen Wormerland en Oostzaan is onderwerp van gesprek.

Er bestaat daarnaast een verschil van mening op bestuurlijk niveau over de aansturing van de ambtelijke organisatie. De zelfevaluatie en de bestuurlijke reactie van Oostzaan d.d. 28 januari 2020, geeft een beeld dat de ambtelijke organisatie OVER-gemeenten (forse) capaciteits- en kwaliteitsproblemen heeft. Er zijn in 2018 interventies ingezet om dit probleem op te lossen. Er is geconstateerd dat hierin nog onvoldoende resultaten zijn geboekt. Ook geeft de zelfevaluatie aan dat de harmonisatie van beleid nauwelijks wordt nagestreefd.

Politiek-bestuurlijke verbinding in een mogelijke samenwerking tussen de drie gemeenteraden en de drie colleges is essentieel om tot synergie en een efficiënte uitvoering te komen. Hierdoor kan de bestuurskracht toenemen. De verschillen in bestuurscultuur en -visie tussen Wormerland en Oostzaan zijn groot. Een versteviging van de bestuurskracht van Wormerland en Oostzaan, als gevolg van het construct OVER-gemeenten, is niet goed zichtbaar. Hieruit maken wij op dat deze ambtelijke samenwerking niet per definitie leidt tot versteviging van de regionale positie en bestuurskracht. Aan de voorwaarden voor het kunnen slagen van een ambtelijke fusie wordt niet voldaan.

Zoals eerder aangegeven heeft het college van Oostzaan tijdens de verkennende gesprekken gevraagd aan het college van Landsmeer om nog geen onomkeerbare besluiten te nemen en vooral in gesprek te blijven over de toekomst. Ook in latere gesprekken tussen de colleges van Landsmeer en Oostzaan, geeft Oostzaan aan in gesprek te willen met Landsmeer over samenwerking en de toekomst. Het college van Oostzaan heeft daarnaast zeer recent via een raadsbericht aan de raad van Oostzaan laten weten dat zij serieuze problemen zien waarop moet worden ingegrepen om de zelfstandigheid van Oostzaan duurzaam te kunnen waarborgen. Het college van Oostzaan buigt zich over oplossingen, waarbij zij zich niet beperken tot de samenwerking met Wormerland. Hiermee geeft het college van Oostzaan een duidelijk signaal.

Uit de behandeling van de zelfevaluatie in de raad van Oostzaan ontstaat een beeld dat de raad zich zeer bewust is van huidige situatie met OVER-gemeenten en de knelpunten die benoemd zijn in de zelfevaluatie. Of de raad bereid is na te denken over andere opties dan ‘samenwerking’ is op dit moment nog niet duidelijk.

De beide colleges hebben onlangs hierover een gesprek gevoerd. Hieruit concluderen we dat een gesprek over de toekomst en samenwerkingsmogelijkheden tussen Oostzaan en Landsmeer misschien kansen biedt. Er zal daarom hieronder nader worden ingegaan op een variant met Oostzaan.

Fusie met Oostzaan, Purmerend of Amsterdam?

Bij de keuze van mogelijke fusiepartners is eerder door de raad als uitgangspunt genomen dat de betreffende gemeenten in ieder geval grenzen aan Landsmeer.

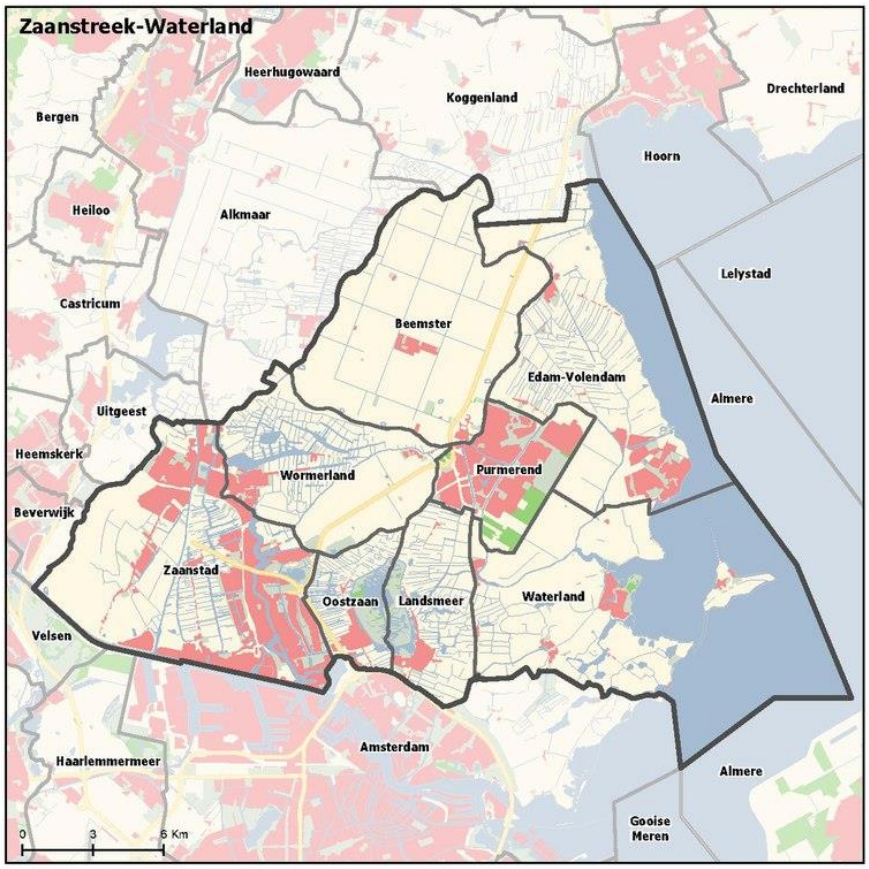

Overzicht 1, regio Zaanstreek-Waterland

Wormerland grenst (net als Waterland) ook aan Landsmeer, maar is niet meegenomen in dit onderdeel omdat duidelijk is aangegeven dat zij bestuurlijk zelfstandig willen blijven. Oostzaan wil graag in gesprek met Landsmeer over de toekomst. Daar ligt wellicht een kans voor Landsmeer en, als gezegd, de reden waarom Oostzaan is opgenomen in dit deel van de notitie.

Purmerend en Amsterdam grenzen aan de noord- c.q. zuidkant van Landsmeer. Over deze gemeenten en ook Oostzaan is, in relatie tot een bestuurlijke/ambtelijke fusie, in het verleden al het nodige geschreven. In het raadsbesluit van mei 2019 is een fusie met Amsterdam of Purmerend niet genoemd. De raad heeft eerder deze opties als niet-wenselijk bestempeld. Niettemin besteden we hier toch aandacht aan omdat in theoretische zin deze mogelijkheden wel bestaan.

Een andere theoretische mogelijkheid die tot nu toe niet is genoemd, is het opsplitsen van Landsmeer: een deel van de gemeente gaat naar het noorden (Purmerend) en een deel gaat naar het zuiden (Amsterdam). Dat is eigenlijk geen fusie zoals hiervoor genoemd, maar in deze variant wordt Landsmeer opgesplitst (en daarmee ook opgeheven) in (twee) delen.

De verschillende mogelijkheden beschrijven we kort. Hierbij besteden we ook aandacht aan de belangrijkste netwerken, regio's en gemeenschappelijke regelingen waar Landsmeer, Oostzaan, Purmerend en Amsterdam aan deelnemen. In de volgende tabel is een overzicht opgenomen (bron: Regioatlas.nl).

Netwerken - regio's - GR-en ten opzichte van Landsmeer		Landsmeer	Oostzaan	Purmerend	Amsterdam	
Metropoolregio Amsterdam	Deelregio Zaanstreek-Waterland	x	x	x	x/--	
Vervoerregio	Amsteram (GR)	x	x	x	x	
Politie-eenheden	Noord-Holland	x	x	x	--	(A'dam)
Veiligheidsregio	Zaanstreek-Waterland (GR)	x	x	x	--	(A'dam-Amstelland)
Veiligheidshuis	Zaanstreek-Waterland	x	x	x	--	(A'dam-Amstelland)
Omgevingsdienst	IJmond (GR)	x	x	x	--	(NZ-kanaalgebied)
GGD	Zaanstreek-Waterland (GR)	x	x	x	--	(A'dam)
Jeugdzorgregio	Zaanstreek-Waterland	x	x	x	--	(A'dam-Amstelland)
Centrumgemeente vrouwenopvang/geweld in huiselijke kring	Zaanstad	x	x	x	--	(A'dam)
Centrumgemeente maatschappelijke opvang & beschermd wonen	Purmerend	x	--(Z'std)	x	--	(A'dam)
Veilig Thuisregio	Zaanstreek-Waterland	x	x	x	--	(A'dam-Amstelland)
Woningmarktregio	Metropoolregio Amsterdam	x	x	x	x	
Kamer van Koophandel	Noordwest	x	x	x	x	
Zorgkantoorregio	Zaanstreek-Waterland	x	x	x	--	(A'dam)
	Recreatieschap Twiske-Waterland (GR)	x	x	x	x	
	Waterlandsarchief (GR)	x	--	x	--	

Fusie met Oostzaan

De groen-landelijke gebieden van Landsmeer en Oostzaan lijken zeer sterk op elkaar. Met in het hart van beide gemeenten Het Twiske. Een recreatie- en natuurgebied en een typisch Noord-Hollands veenplassengebied. Beide gemeenten kennen voornamelijk een lintbebouwing, die vrijwel het hele Twiske omsluit.

Een fusie met Oostzaan zal een reguliere samenvoeging zijn. Bij deze herindelingsvariant worden de betrokken gemeenten opgeheven en wordt een nieuwe gemeente ingesteld. Het gegeven dat Oostzaan op dit moment deelneemt aan de ambtelijke samenwerking OVER-gemeenten kan van invloed zijn op de doorlooptijd van een bestuurlijk fusieproces. Daarnaast brengt een fusie met Oostzaan met zich mee dat Wormerland weer in een zelfde positie komt als voor de start van OVER-gemeenten. Welke gevolgen dit heeft is nu nog niet te overzien. Het is echter niet aan Landsmeer om hierop nader in te gaan in deze notitie.

Het netwerk van Landsmeer komt bijna volledig overeen met het netwerk van Oostzaan. Een fusie tussen gemeenten met (bijna) een zelfde netwerk brengt met zich mee dat de samenwerking binnen deze netwerken kan worden voortgezet. Voor de inwoners en bedrijven van Landsmeer die gebruik maken van of deelnemen aan netwerken binnen de jeugd- en gezondheidszorg in de regio Zaanstreek-Waterland geeft dat weinig of geen verandering. Ook op gebied van veiligheid (politie – brandweer) is dat het geval.

Een fusie met Oostzaan heeft tot gevolg dat de regio-indeling Zaanstreek-Waterland wijzigt. Door een fusie met Oostzaan ontstaat er een gemeente van ca. 21.300 inwoners. Wormerland en Waterland zijn dan met resp. ca. 16.300 en ca. 17.300 inwoners de twee kleinste gemeenten (na de fusie tussen Beemster en Purmerend).

Fusie met Purmerend

Als de fusie tussen Purmerend en Beemster een feit is (1-1-2022), dan wordt aan de gemeente Purmerend een belangrijk polderlandschap toegevoegd, met uitgestrekte akkers. In totaal beslaat de Beemster ca. 7207 hectare. Purmerend is op dit moment nog ca. 2456 hectare groot. Hoewel Purmerend nu geen groen-landelijke gemeente is, verandert dat door de fusie met Beemster. In die zin dat het karakter van de stad Purmerend natuurlijk niet wijzigt.

Indien Landsmeer een fusie met Purmerend wil aangaan dan zal dat een lichte samenvoeging zijn omdat Landsmeer t.o.v. Purmerend te klein is voor een reguliere samenvoeging waarbij er een nieuwe gemeente ontstaat. Een 'lichte samenvoeging' betekent dus dat Purmerend niet wordt opgeheven en dat Landsmeer geïntegreerd wordt in Purmerend. Hierdoor blijven de rechtsgevolgen (zoals een tijdelijke ondertoezichtstelling van de Provincie) achterwege die zijn verbonden aan opheffing voor de niet op te heffen gemeente.

Het netwerk van Landsmeer komt volledig overeen met het netwerk van Purmerend. Zoals ook bij Oostzaan aangegeven, brengt een fusie met Purmerend met zich mee dat de samenwerking binnen deze netwerken kan worden voortgezet. Voor de inwoners en bedrijven van Landsmeer die gebruik maken van of deelnemen aan netwerken binnen de jeugd- en gezondheidszorg in de regio Zaanstreek-Waterland geeft dat weinig of geen verandering. Ook op gebied van veiligheid (politie – brandweer) is dat het geval.

Een fusie met Purmerend heeft ook tot gevolg dat de regio-indeling Zaanstreek-Waterland wijzigt. Door een fusie met Purmerend ontstaat er een grote gemeente van ca. 101.200 inwoners, die grenst aan Amsterdam. En daarmee een grote en nog sterkere partner in de regio Zaanstreek-Waterland. Wormerland, Waterland en Oostzaan zijn dan de drie kleinste gemeenten in de regio. Een fusie met de vier groen-landelijke gemeenten op een rij, wordt hiermee definitief uitgesloten.

Purmerend en Beemster bevinden zich op dit moment in een fusietraject. Dit kan van invloed zijn op het doorlopen van een nieuw fusietraject. In theorie is het mogelijk om toe te treden aan een lopend fusietraject. De Wet Arhi geeft in deze geen belemmeringen. In de praktijk blijkt dat dit ingewikkeld is en dat gemeenten de vertraging die hierdoor ontstaat in het lopende fusietraject, minder op prijs stellen. Dat is uiteraard iets wat met betrokken gemeenten en de Provincie in nauw overleg besproken zal moeten worden. Natuurlijk alleen en vooropgesteld dat er een bereidheid bestaat tot een fusie met Landsmeer.

Indien er sprake is van een lichte samenvoeging dan wordt soms besloten om eerst een ambtelijke samenwerking aan te gaan en daarna het fusieproces te starten. Het fusieproces Purmerend-Beemster is hiervan een voorbeeld.

Fusie met Amsterdam

De gemeente Amsterdam is een grootstedelijk gebied met hoofdzakelijk aan de noordwest kant enig open polderlandschap met dorpen als Durgerdam, Holysloot, Ransdorp en Zunderdorp. Na de fusie met Weesp (1-1-2022) beslaat de gemeente Amsterdam ca. 223441 hectare en heeft dan bijna 890.000 inwoners.

Indien Landsmeer een fusie met Amsterdam wil aangaan dan zal dat uiteraard ook een lichte variant zijn, net als een fusie met Purmerend. Het feit Amsterdam zich op dit moment in een fusietraject begeeft, kan van invloed zijn op het doorlopen van een nieuw fusietraject. Zoals eerder aangegeven geeft de Wet Arhi hiervoor geen belemmeringen. In de praktijk blijkt echter dat dit ingewikkeld is en dat gemeenten de vertraging die hierdoor mogelijk ontstaat in het lopende fusietraject, minder op prijs stellen.

Het netwerk van Amsterdam verschilt sterk met dat van Landsmeer (zie ook het onderzoeksrapport van Necker van Naem, Toekomstoriëntatie Oplegnotitie SWOT-onderzoek gemeente Landsmeer van 11-6-2015). Een fusie tussen gemeenten met sterk verschillende netwerken is ingewikkelder. Dat wordt nog versterkt als de fusie een lichte variant betreft omdat dan wordt overgegaan naar het netwerk van de grote fusiegemeente. In geval van Amsterdam, treedt Landsmeer dan uit de regio Zaanstreek-Waterland en daarmee ook uit bestaande gemeenschappelijke regelingen en

netwerksamenwerkingen. Landsmeer gaat dan op in Amsterdam en daarmee in de regio Amsterdam-Amstelland. Dit heeft vooral gevolgen voor de inwoners en bedrijven van Landsmeer die gebruik maken van of deelnemen aan netwerken binnen de jeugd- en gezondheidszorg in de regio Zaanstreek-Waterland. Ook op gebied van veiligheid (politie – brandweer) geeft dat een grote verandering. Landsmeer valt dan niet meer onder de Veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland, maar onder de Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland.

Een fusie met Amsterdam heeft ook tot gevolg dat de regio-indeling Zaanstreek-Waterland wijzigt. Door een fusie met Amsterdam ontstaat er een grote gemeente van ca. 900.500 inwoners. Een fusie met de vier groen-landelijke gemeenten op een rij, wordt hiermee definitief uitgesloten.

Landsmeer opheffen - opsplitsen

Het is mogelijk om een gemeente op te heffen en te splitsen, een deel van de gemeente naar het noorden (Purmerend) gaat en een deel gaat naar het zuiden (Amsterdam). De gevolgen van opsplitsing zijn deels te vergelijken met een fusie met deze gemeenten. De gevolgen verschillen per opgesplitst deel. Grote vraag hierbij is uiteraard welk deel gaat dan naar Purmerend en welk deel naar Amsterdam? En hoe wordt dat dan bepaald en welke uitgangspunten gelden hiervoor? Vanuit onze inwoners gezien zal vooral de vraag belangrijk zijn op welke stad voelt men zich het meeste verbonden, Purmerend of Amsterdam?

Het diepgaand beantwoorden van deze vragen gaat te ver om in deze notitie uit te werken. Voor een indicatie (en niet meer dan dat) kunnen wel kijken naar bijvoorbeeld de informatie uit de door Motivaction gehouden burgerenquête Bestuurlijke Toekomst Landsmeer (november 2015). In deze enquête wordt per kern (Landsmeer, Den Ilp en Purmerland) aangegeven waar de voorkeur naar uitgaat van de inwoners voor verschillende fusie- of samenwerkingsvarianten. Zowel Amsterdam als de drie groen-landelijke gemeenten worden vergeleken. Nadeel hierbij is dat Purmerend in deze enquête niet voorkomt.

Uit de hiervoor genoemde enquête blijkt onder meer dat verreweg de meeste inwoners van Purmerland, Den Ilp en Landsmeer de voorkeur hebben voor de groene combinatie (afbeelding onderstaande sheet). De voorkeur van onze inwoners voor een combinatie met Amsterdam is een stuk kleiner. Vrij vertaald, de voorkeur gaat uit naar het landelijk gebied en in veel mindere mate naar de stad.

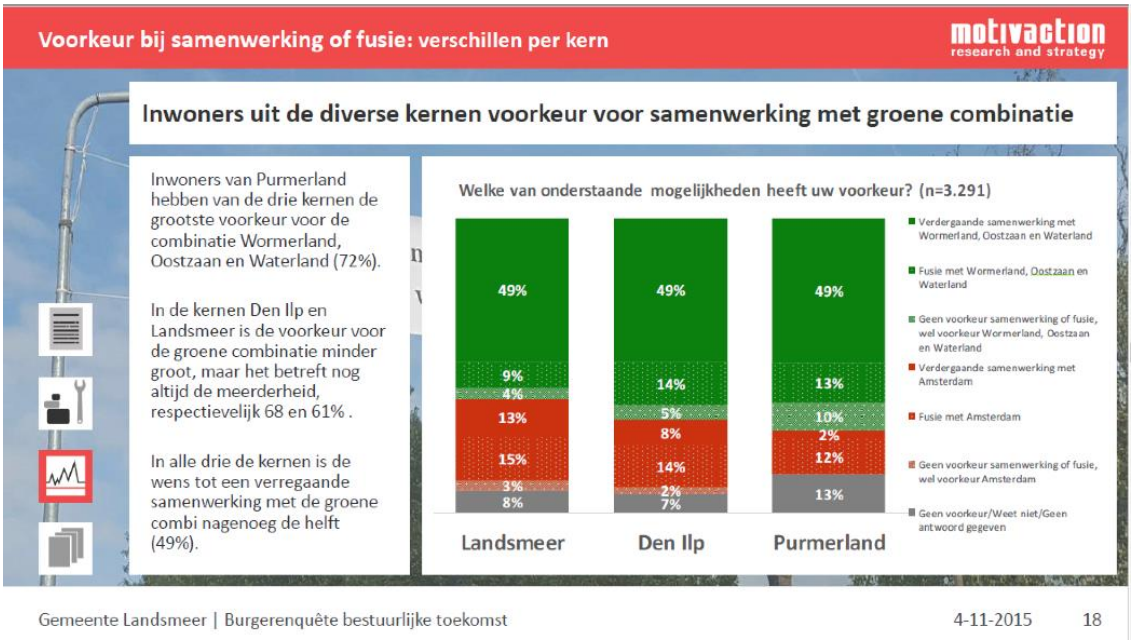

Als we het opsplitsen alleen bekijken vanuit de geografische ligging van de kernen, dan ligt het meest voor de hand dat Landsmeer als grotere woonkern bij Amsterdam wordt gevoegd. Purmerland grenst aan Purmerend en voegt daarmee beter bij Purmerend. Den Ilp ligt er tussen in. Vanuit de geografische ligging lijkt Den Ilp iets beter te passen bij Purmerend.

Zelfstandig blijven? Wat hebben we daarvoor nodig?

Voorlopig kan geen uitvoering worden gegeven aan het fusiebesluit van de raad van Landsmeer. Dit heeft tot gevolg dat Landsmeer voorlopig als zelfstandige gemeente door gaat. Hoe lang 'voorlopig' is valt nu nog niet te overzien en is sterk afhankelijk van de keuzes die gemaakt worden. De raad kan zelfs nog besluiten, gezien de situatie en mogelijkheden, om het eerder genomen besluit in te trekken en te kiezen om de zelfstandigheid voort te zetten, zonder dat gezocht wordt naar nieuwe mogelijkheden.

In deze paragraaf is op hoofdlijnen uitgewerkt wat de gevolgen zijn van (voorlopig) zelfstandig blijven voor de ambtelijke organisatie en wat nodig is om ook daadwerkelijk zelfstandig te kunnen blijven. We kijken daarbij naar:

- landelijke ontwikkelingen;
- de ambitie van de raad en het college;
- samenwerking in de MRA-regio Zaanstreek-Waterland;
- de organisatie: kwaliteit en capaciteit – perspectiefnota 2021;
- aantrekkelijk werkgeverschap, de arbeidsmarkt en het verouderde functiehuis (dit deel is als **bijlage 3** toegevoegd)

Landelijke ontwikkelingen, met focus op Landsmeer

De opgaven voor gemeenten zijn groot en talrijk. Deze opgaven en ontwikkelingen zijn door de VNG, in overleg met alle gemeenten, beschreven in het ambitiedocument 'Gemeenten 2024'.
Grote opgaven voor de komende periode vinden hun oorsprong vaak in wereldomvattende ontwikkelingen, zoals de klimaatopgaven en de omgang met informatietechnologie. Sommige opgaven volgen uit besluitvorming op Europese schaal, zoals de CO2-reductie en privacywetgeving. Weer andere opgaven vloeien voort uit landelijke besluitvorming, zoals het aardgasvrij maken van woningen en de invoering van de Omgevingswet. In **bijlage 4** is een beknopte verdieping op deze en andere ontwikkelingen opgenomen, met een focus op Landsmeer.

Ambitie raad en college

In het raadsprogramma 2018-2020 staan de ambities van de gemeenteraad. In de voorliggende raadsperiode is er op veel thema's beleid gemaakt en voorbereid. Daarom ligt de nadruk in deze raadsperiode op uitvoering van het beleid. Dit neemt niet weg dat ook in deze periode beleidsontwikkeling of de herziening van beleid op de agenda staat, bewust of noodgedwongen door landelijke- en regionale ontwikkelingen.
Belangrijke uitgangspunten in het raadsprogramma zijn:

- *het uitbouwen van communicatie met en participatie van inwoners, bedrijven en instellingen;*
- *de verbinding met en het actief inspelen op ontwikkelingen, zowel landelijk als in de regio.*

Inmiddels zijn we halverwege deze raadsperiode. In het raadsprogramma staan vele thema's en onderwerpen waar concreet aan gewerkt wordt in het fysiek en sociaal domein. De vertaling van de uitgangspunten van de raad, naar beleid en uitvoering, is alles behalve simpel voor de ambtelijke organisatie. In de volgende paragrafen wordt hier nader op ingegaan.

Het college heeft, op basis van de ambities van de raad (raadsprogramma), een collegeprogramma en -agenda 2018 – 2022 opgesteld. De collegeagenda bevat 53 concrete onderwerpen waarop acties

zijn geformuleerd. Op dit moment vindt een voortgangsevaluatie plaats van de collegeagenda om te bepalen of we op koers liggen.

De programma's beslaan een periode van vier jaar. In dit tijdsbestek gebeurt er van alles waar nog geen rekening mee is gehouden, maar waar wel op geanticipeerd moet worden. Dit betreft onder meer ontwikkelingen die door het Rijk worden ingegeven, of de gevolgen van eerder ingezet beleid. We hebben ze hiervoor al geschetst. Denk bijvoorbeeld aan de gevolgen van de uitspraak van de Raad van State over het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Ruimtelijke ontwikkelingen, zoals woningbouw, zijn daardoor ingewikkelder en moeilijker realiseerbaar. Een ander voorbeeld betreft de grote problematieken in de jeugdzorg, waar veel meer vraag naar specifieke jeugdzorg is ontstaan, zonder dat daarvoor geld beschikbaar is. Nieuwe ontwikkelingen worden daarom ook meegenomen in de voortgangsevaluatie van de collegeagenda.

Samenwerking in de MRA-regio Zaanstreek-Waterland
Binnen de Metropoolregio Amsterdam (MRA) en deelregio MRA-Zaanstreek-Waterland (MRA-ZaWa) wordt samengewerkt, in verschillende samenwerkingsverbanden en op alle niveaus. Deze samenwerkingsverbanden kenmerken zich meestal als netwerksamenwerkingen, op basis van vrijwilligheid.
De nieuwe MRA-agenda 2.0 vormt de basis voor de samenwerking binnen de MRA /MRA-ZaWa. De complexiteit van de MRA-uitdagingen is groot en vragen om een regionale aanpak. De belangrijke thema's sluiten uiteraard aan bij de landelijke ontwikkelingen. Speerpunten in de nieuwe MRA-agenda zijn dan ook: economische ontwikkeling, mobiliteit, wonen, landschap, energietransitie, circulaire economie, klimaatadaptatie, toerisme, cultuur en voorzieningen.
In het verlengde hiervan vallen ook onderwerpen die Landsmeer direct raken, zoals: bodemdaling veenweidegebieden, woningbouwopgave, doorstroming doelgroepen wonen, energietransitie, reductie CO2, mobiliteit/bereikbaarheid, etc.

Gezien de urgentie en het grote maatschappelijke belang van deze opgaven wordt een steeds groter beroep gedaan op de samenwerking in de regio en de inzet, kennis en kunde van onze ambtenaren. En daar knelt het al jaren. Op de brede beleidsvelden ruimtelijke ordening, verkeer en vervoer, en economie pakken we geen regionale rol door capaciteitsgebrek. Dit uit zich bijvoorbeeld in het niet aanwezig zijn bij ambtelijke platform-overleggen omdat er vanuit een prioritering een keus gemaakt wordt om niet naar een overleg te gaan. En als we aanwezig kunnen zijn dan is er in de regel geen tijd geweest om een overleg goed voor te bereiden. Soms gaan we er alleen heen als het ons direct iets oplevert, we halen er meer dan dat we brengen. We leunen dankbaar op Zaanstad en Purmerend, als grote trekkers van belangrijke en ingewikkelde opgaven in de regio. Deze opgaven vragen vaak zeer specifieke expertise, waar onze ambtelijke organisatie niet over beschikt.

Kortom, we zijn niet goed in staat om de regionale ontwikkelingen (en daarmee ook de landelijke ontwikkelingen) goed te volgen en daarop in te spelen. We zijn daarbij afhankelijk van de grote gemeenten in de regio. Dit betekent dat onze bestuurders die deelnemen aan de portefeuillehouders-overleggen MRA-ZaWa en de Vervoerregio Amsterdam, onvoldoende worden ondersteund qua voorbereiding en advisering. Vanuit ambtelijk perspectief kan maar in zeer beperkte mate uitvoering worden gegeven aan het uitgangspunt in het raadsprogramma: *de verbinding met en het actief inspelen op ontwikkelingen, zowel landelijk als in de regio*. Hierdoor bestaat een spanningsveld tussen uitvoering en de ambities van de raad. We kunnen de ambities van de raad niet goed 'waarmaken', ondanks dat we investeren in deze vorm van samenwerken.

Organisatie: kwaliteit en capaciteit (strategische beleids-/advies) functies
Bij kleine gemeentelijke organisaties zijn functies over het algemeen generiek. Advies- en beleidsfuncties worden daardoor ook bij Landsmeer generalistisch ingevuld. Dit geldt voor alle teams en vakgebieden. Een beleidsadviseur is over het algemeen verantwoordelijk voor meerdere beleids- en aandachtsgebieden en moet de beschikbare tijd verdelen over vele onderwerpen. Het komt zeer

regelmatig voor dat relatief eenvoudige vragen / taken door beleidsadviseurs worden opgepakt, simpelweg omdat er te weinig capaciteit (en kennis en kunde) beschikbaar is om deze taken bij meer uitvoerende functies neer te leggen.

Ontwikkelingen en ambities vragen juist vaak om specialistische kennis (duurzaamheid, klimaat, omgevingswet, mobiliteit, etc.). Het gevolg hiervan is dat we bij specialistische opgaven leunen op de experts van de grote gemeenten, of als het echt niet anders kan, dan huren we deze expertise tijdelijk in.

De kwetsbaarheid door de vele éénpitters is groot. Bij uitval komt het werk en de advisering aan het bestuur geheel of gedeeltelijk stil te liggen. De focus van deze éénpitters is uit noodzaak voornamelijk gericht op Landsmeer zelf, en veel minder op de regio. Beleidsadviseurs hebben veel moeite om alle landelijke ontwikkeling te volgen, laat staan te vertalen naar regionaal en lokaal niveau. Aan de andere kant kunnen we “zware beleidsmedewerkers en adviseurs” geen volle dagtaak bieden, zonder uitvoerende taken. Het werk biedt hierdoor en door de schaalgrootte van de gemeente weinig uitdaging. Advisering op strategisch niveau is daardoor beperkt en ligt meer op tactisch en uitvoerend niveau.

Het bovenstaande is niet nieuw. De ambtelijke organisatie loopt al jaren tegen deze problemen aan. We hebben daarom in **bijlage 5** een aantal concrete voorbeelden opgenomen om de raad meer inzicht te geven in deze knelpunten. Met het wegvallen van het vooruitzicht dat een fusie deze situatie verbetert, ligt er een nog grotere uitdaging wat betreft het aantrekken, boeien en binden van medewerkers.

Capaciteit, perspectiefnota 2021
Indien Landsmeer (voorlopig) zelfstandig blijft dan wordt voorzien dat bij de verschillende teams knelpunten ontstaan, naast de knelpunten die er op dit moment al zijn. Knelpunten zien we niet alleen op beleidsniveau, maar ook bij uitvoerende functies. De zogeheten ‘éénpitters’ komen op alle niveaus voor. De kwetsbaarheid is daarmee groot. Een fusie was beoogd mede om dat probleem op te lossen of te verminderen.

In de perspectiefnota 2019 is in een formatie-uitbreiding voorzien van totaal 17,69 fte. Van deze formatie is 7,92 fte structureel in de begroting opgenomen. Met het vooruitzicht van een fusie is er destijds voor gekozen om het andere deel van de formatie uitbreiding (9,33 fte) incidenteel voor drie jaar (2019 – 2020 – 2021) in de begroting op te nemen.
Deze formatie-uitbreiding was (en is) noodzakelijk om verschillende ontwikkelingen het hoofd te kunnen bieden: de decentralisaties vanuit het Rijk, het versterken van onze positie in de regio (MRA-ZaWa), ontwikkelen van e-dienstverlening, ambities m.b.t. duurzaamheid - mobiliteit - wonen - participatie, etc. Thema’s die op dit nog volop spelen en in ontwikkeling zijn (zie ook bijlage 4).

Gezien het voorstaande is opnieuw naar de beschikbare en benodigde capaciteit gekeken om uitvoering te kunnen geven aan de taken en gestelde ambities. We hebben daarbij ook de kwetsbaarheid van de organisatie wat betreft de zogeheten éénpitters functies in meegenomen. Om (voorlopig) zelfstandig te kunnen blijven is en de taken en ambities te kunnen uitvoeren, is het noodzakelijk om:

- 8,25 fte van de tijdelijk/incidenteel beschikbaar gestelde formatie in de PN 2019, om te zetten naar structurele formatie;
- en daarnaast te voorzien in een structurele formatie-uitbreiding. De omvang van deze uitbreiding wordt nog nader uitgewerkt.

Een eerste inventarisatie en berekening laat een structurele kostenverhoging zien van tussen de 1,4 en 1,7 mln. Daarnaast zien wij een noodzakelijke investering in het gebouw en ICT-faciliteiten. In de perspectiefnota 2021-2024 worden de noodzakelijke investeringen nader uitgewerkt.

Verzoek aan provincie: interventie, z.g. 'hulpvraag'

In het nieuwe beleidskader (2018) geeft het kabinet aan hoe voorstellen voor gemeentelijke herindelingen door de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties worden beoordeeld en getoetst. Het kabinet geeft de voorkeur aan herindelingen 'van onderop', dat wil zeggen op initiatief van de betrokken gemeenten. Het is primair aan gemeenten zelf om te werken aan versterking van hun bestuurskracht, zo nodig via een herindeling.
In het beleidskader wordt aangegeven dat als in bepaalde situaties blijkt dat het proces niet van onderop goed tot stand komt, terwijl versterking van de bestuurskracht wel nodig is en er sprake is van stagnatie, het wenselijk is dat provincies het initiatief kunnen nemen. Provincies gaan hier echter terughoudend mee om.

In 2018 en 2019 is met de Provincie NH over mogelijkheden van fusies in deze regio gesproken met de vm. CvK dhr. Remkes en in 2019 met de huidige CvK dhr. Van Dijk. Onderstaand wordt de visie en standpunten van de Provincie aangegeven (bron: brief Provincie 13-6-2018 en 20-5-2019) .

> *"De provincie vindt het van belang om de bestuurskrachtversterking in de regio Zaanstreek-Waterland in totaliteit te bezien. Er moeten oplossingsrichtingen worden gekozen die niet leiden tot "restproblematiek" (gemeenten met een bestuurskrachtprobleem die geen partner kunnen vinden). De provincie gaat niet over de keuze voor een samenwerkingspartner, maar kijkt of samenwerking of fusie tot bestuurskrachtige gemeenten leidt en tot goede en evenwichtige regionale bestuurlijke verhoudingen. Ambtelijke samenwerking of ambtelijke fusie vindt de provincie geen optimale oplossing; dit blijkt ook uit de evaluaties van en onderzoeksrapporten naar ambtelijke fusies.*
>
> *Als blijkt dat de raadsbesluiten over vorm, partner(s) en tijdpad niet te verenigen zijn met elkaar, en/of er ontstaat restproblematiek, dan zal de provincie opnieuw het gesprek aangaan met alle gemeenten in de regio Zaanstreek-Waterland. De provincie zal vervolgens ook spreken met de minister van BZK om dit vraagstuk aan te kaarten en te bezien welke oplossingen de minister wil onderzoeken en wat volgens de minister de rol van de provincie daarbij zou kunnen zijn. Dit is geheel in lijn met het nieuwe landelijke beleidskader herindeling, waarin staat dat het wenselijk is dat de minister van BZK, met het oog op een gedragen proces, tijdig wordt geïnformeerd door de provincie."*

Voor Landsmeer heeft het besluit van Waterland tot zelfstandigheid mogelijk verstrekkende gevolgen. Immers een fusie met deze gemeente is daarmee uitgesloten. De keuzes voor Landsmeer zijn daardoor beperkt, mede gezien tot nu toe ook Wormerland en Oostzaan voor zelfstandigheid opteren. Landsmeer staat daarmee alleen in haar wens tot een bestuurlijke fusie met groen-landelijke gemeenten. Dit kan aanleiding zijn om de Provincie (schriftelijk) te vragen of zij nog een rol kunnen spelen. Zoals ook hierboven in de visie van de Provincie is weergegeven, mogen besluiten die door gemeenten worden genomen, niet leiden tot 'restproblematiek". Een gesprek met de Provincie kan wellicht nog leiden tot andere gezichtspunten en mogelijkheden in de toekomst, dan die in deze notitie beschreven zijn. De informatie in deze notitie kan daarbij als basis dienen voor het gesprek. Tegelijkertijd vernemen we dan ook de visie van de Provincie op de verschillende fusie-varianten met Oostzaan, Purmerend of Amsterdam. Want ook deze varianten kunnen weer leiden tot andere restproblematieken.

4. Conclusies en aanbevelingen

Conclusies
De gemeenteraad van Landsmeer heeft op 23 mei 2019 een helder fusiebesluit genomen en aan het college onder meer de opdracht gegeven om verkennende gesprekken te voeren met de colleges van Waterland, Oostzaan en Wormerland. De uitkomst daarvan is op 21 november 2019 gedeeld met de raad tijdens een BO-sessie.

De gemeente Waterland heeft in het afgelopen jaar haar eigen traject doorlopen over de bestuurlijke toekomst van Waterland. Waterland heeft eerder een ambtelijke fusie uitgesloten. De gemeenteraad van Waterland heeft op 27 februari 2020 nu ook besloten tot bestuurlijke zelfstandigheid. Met dit besluit is ook opnieuw een ambtelijke fusie uitgesloten. Hiermee behoort een ambtelijke en bestuurlijke fusie met in ieder geval de gemeente Waterland niet meer tot de mogelijkheden voor de gemeente Landsmeer. Hierdoor kan geen uitvoering meer worden gegeven aan het fusiebesluit van de raad van Landsmeer.

In theoretische zin is een ambtelijke of bestuurlijke fusie met andere gemeenten nog mogelijk. In deze notitie zijn de verschillende theoretische varianten beknopt beschreven en in onderstaand overzicht opgenomen. Hierbij zijn ook de belangrijkste door de raad aangeven criteria en redenen van een fusie opgenomen. Het onderdeel over de bestaande netwerken - regio-indeling is toegevoegd en tot slot het vermoedelijk draagvlak bij de inwoners en onze medewerkers.

Gevolgen verschillende varianten t.o.v. criteria en redenen fusie	Ambtelijke samenwerking W-O-L	Fusie Oostzaan	Fusie Purmerend (incl. Beemster)	Fusie Amsterdam (incl. Weesp)	Opsplitsen (Purmerend en Amsterdam)	Zelfstandig blijven
Aantal inwoners na fusie	nvt	ca. 21.300 inw.	ca. 101.200 inw.	ca. 900.500 inw.	nb	nvt
Grondoppervlakte na fusie (hectare)	nvt	4258	12313	223441	nb	nvt
waarvan land	nvt	3405	11626	168172	nb	nvt
waarvan water	nvt	853	687	55269	nb	nvt
Robuuste omvang: ca. 50.000 inwoners	nvt	-	+	+	+	nvt
Fusie: met groen-landelijke gemeenten	- -	+	- -	- -	- -	nvt
Bestendigheid: geen nieuwe discussie(s) < 7-10 jaar	-	-	+	+	+	-
Versteviging bestuurskracht in de regio (ZaWa)	-	+	++	++	++	-
Robuste organisatie: verminderen kwetsbaarheid (w.o. eenpitters)	+	+	++	++	++	- -
Verbeteren slagkracht m.b.t. overheveling taken Rijk en andere majeure opgaven	+	+	++	++	++	-
Realiseren normen dienstverlening aan inwoners / bedrijven	+	+	++	++	++	+/-
Realiseren ambities raad	+ / -	+	++	++	++	-
Bijna geen gevolgen regio-indeling voor inwoners en bedrijven van Landsmeer	nvt	+	+	- -	- -	nvt
Vermoedelijk draagvlak inwoners (op basis van onderzoeken, bijeenkomsten, enquetes etc.)	+	+	- -	-	- -	+
Vermoedelijk draagvlak medewerkers Landsmeer	- -	+	+ / -	- -	- -	- -

Het college komt tot de volgende conclusies:

- een ambtelijke en bestuurlijke fusie met de gemeente Waterland is niet mogelijk vanwege het raadsbesluit van Waterland van 27 februari jl.;

- een ambtelijke fusie met Wormerland en Oostzaan voldoet niet aan de door de raad gestelde voorwaarden aan een ambtelijke fusie. Het draagvlak voor een ambtelijke fusie is bij de medewerkers waarschijnlijk laag, tot zeer laag;

- een bestuurlijke fusie met Amsterdam brengt met zich mee dat Landsmeer uit de regio Zaanstreek-Waterland treedt en daarmee ook uit bijna alle bestaande gemeenschappelijke regelingen en netwerksamenwerkingen. Dit heeft directe gevolgen voor de inwoners en

bedrijven van Landsmeer die gebruik maken van of deelnemen aan o.m. netwerken binnen de jeugd- en gezondheidszorg;

- een bestuurlijke fusie met Amsterdam of Purmerend en het opsplitsen van de gemeente, scoort het beste als het gaat om robuustheid, bestendigheid, slag- en bestuurskracht. Tegelijkertijd zullen deze varianten waarschijnlijk op (zeer) weinig draagvlak kunnen rekenen bij de inwoners en medewerkers;

- de netwerken waar Landsmeer aan deelneemt komen grotendeels of geheel overeen met de netwerken van Oostzaan en Purmerend;

- een bestuurlijke fusie met Purmerend voldoet in ruimere mate aan de door de raad gestelde voorwaarden, dan een fusie met alleen Oostzaan. Door een fusie met Oostzaan zal de bestuurskracht van de raad in de regio misschien ietsje toenemen. De slagkracht wordt ook iets beter op ambtelijk niveau omdat qua omvang de ambtelijke organisatie bijna verdubbelt. Met het gevolg dat de kwetsbaarheid in die zin ook zal afnemen;

- ten opzichte van een fusie met Purmerend past een fusie met Oostzaan goed als we kijken naar het fusiebesluit om te fuseren met groen-landelijke gemeenten. Juist dit gegeven is ook voor onze inwoners belangrijk: het behoud van het groene karakter van de gemeente. Met als gevolg dat deze variant waarschijnlijk op veel meer draagvlak kan rekenen bij onze inwoners en medewerkers;

- Landsmeer staat op dit moment alleen in haar wens tot een bestuurlijke fusie met groen-landelijke gemeenten. Een (schriftelijk) verzoek aan de Provincie tot hulp en een gesprek hierover kan wellicht nog leiden tot andere gezichtspunten en mogelijkheden in de toekomst, dan die in deze notitie beschreven zijn;

- alles overwegende lijkt een bestuurlijke fusie met Oostzaan het meest kansrijk. Het college van Oostzaan heeft gevraagd om in gesprek te blijven over mogelijkheden in de toekomst. Of de raad van Oostzaan bereid is om na te denken over andere opties dan ‘samenwerking’ is op dit moment nog niet duidelijk. Uit een recent gesprek met het college van Oostzaan concluderen wij dat een gesprek over de toekomst en samenwerkingsmogelijkheden tussen Oostzaan en Landsmeer misschien kansen biedt.

Het college is van mening dat op basis van de conclusies, de huidige situatie en kwetsbare positie van Landsmeer op zo kort mogelijke termijn, noodzakelijke vervolgstappen moeten worden gezet. Het college adviseert daarom:

- met het college van Oostzaan in gesprek te gaan en verder te verkennen of er gezamenlijk een aantal scenario’s opgesteld kunnen worden die vervolgens aan de betrokken gemeenteraden worden voorgelegd – zodat de gemeenteraden op hetzelfde moment over dezelfde scenario’s spreken;

en tegelijkertijd;

- een brief aan de Provincie te sturen met het verzoek tot hulp en hierover het gesprek aan te gaan. De informatie in deze notitie is daarbij dan de basis voor het gesprek. Tegelijkertijd vernemen we dan ook de visie van de Provincie op de verschillende (fusie) varianten met Oostzaan, Purmerend of Amsterdam. Want ook deze varianten kunnen weer leiden tot andere restproblematieken.

Bijlagen:

1. Raadsbesluit BT Landsmeer 23-5-2019
2. Voortgangsrapportage BT 21-11-2019
3. Organisatie
4. Verdieping (landelijke) ontwikkelingen
5. Voorbeelden knelpunten

Gemeente Landsmeer

Raadsbesluit

Datum raadsvergadering: 23 mei 2019
Voorstelnummer: 2019-24

Onderwerp: de bestuurlijke toekomst van de gemeente Landsmeer

De raad van de gemeente Landsmeer

Gelezen het voorstel van het college van B&W van 21 mei 2019

Besluit:
1.De gemeenteraad besluit een bestuurlijke fusie na te streven, in ieder geval met Waterland en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland. Indien een bestuurlijke fusie niet haalbaar blijkt te zijn, is onder voorwaarden een ambtelijke fusie bespreekbaar;
2. De gemeenteraad besluit over dit besluit geen referendum te houden;
3. Het college het volgende op te dragen:
3.1 verkennende gesprekken te voeren met de colleges van Waterland, Oostzaan en Wormerland en de uitkomst daarvan te delen, uiterlijk voor het einde van 2019;
3.2 een quick scan te laten uitvoeren naar de bestuurskracht van Landsmeer en Waterland tezamen en de uitkomst daarvan te delen, uiterlijk in september 2019;
3.3 de intensivering van de ambtelijke samenwerking met groen-landelijke gemeenten onverkort voort te zetten;
3.4 het vervolgproces tezamen met de werkgroep 'Bestuurlijke toekomst' in te richten

De raad van de gemeente Landsmeer

De griffier

De voorzitter

Raadsvoorstel

Raadsvergadering: 23mei 2019
Agendapunt: 7
Voorstelnummer: 2019-24
Landsmeer, 21 mei 2019

Gemeente Landsmeer

Onderwerp:
Besluit over de bestuurlijke toekomst

Voorgesteld raadsbesluit / c.q. beslispunten:

1.	De gemeenteraad besluit een bestuurlijke fusie na te streven, in ieder geval met Waterland en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland. Indien een bestuurlijke fusie niet haalbaar blijkt te zijn, is onder voorwaarden een ambtelijke fusie bespreekbaar;
2.	Het college het volgende op te dragen:
2.1	verkennende gesprekken te voeren met de colleges van Waterland, Oostzaan en Wormerland en de uitkomst daarvan te delen, uiterlijk voor het einde van 2019;
2.2	een quick scan te laten uitvoeren naar de bestuurskracht van Landsmeer en Waterland tezamen en de uitkomst daarvan te delen, uiterlijk in september 2019;
2.3	de intensivering van de ambtelijke samenwerking met groen-landelijke gemeenten onverkort voort te zetten;
2.4	het vervolgproces tezamen met de werkgroep 'Bestuurlijke toekomst' in te richten.

Inleiding:

De gemeenteraad heeft op 29 oktober 2013 de Toekomstvisie 2025 vastgesteld: Ruimte voor kwaliteit. Inwoners en ondernemers hebben toentertijd onder meer via een enquête aangegeven welke thema's voor hen belangrijk zijn als het gaat over de toekomst van Landsmeer.

De gemeente stond ook voor andere uitdagingen: de decentralisaties van zorgtaken naar de gemeente. Met de vaststelling van de Toekomstvisie concludeerde de raad dat Landsmeer als kleine gemeente steeds kwetsbaarder wordt en zal moeten onderzoeken of Landsmeer op de huidige manier zelfstandig door kan gaan.

In de afgelopen jaren zijn verschillende stappen gezet in het kader van de vervolgoriëntatie op de bestuurlijke toekomst. Hieronder vindt u de belangrijkste stappen en raadsbesluiten die van belang zijn geweest voor het nu voorliggende besluit. Een overzicht van participatieacties alsmede een overzicht van afwegingen en keuzes worden als bijlagen bij dit raadsvoorstel gevoegd.

In 2014 is uit onderzoeken gebleken dat Landsmeer niet zelfstandig kan blijven op de huidige manier. De bestuurskracht van Landsmeer is onvoldoende. In 2015 is gekeken naar oplossingen om de bestuurskracht te versterken, waarbij verschillende scenario's zijn onderzocht. In april 2015 concludeerde de gemeenteraad dat de gemeente niet langer zelfstandig kan blijven om de dienstverlening aan inwoners, ondernemers en organisaties te kunnen waarborgen. Het college en de raad wensten in samenspraak met de inwoners een proces te doorlopen om tot een vorm- en partnerkeuze te komen. Eind 2015 nam de gemeenteraad op basis van dit proces, inclusief een uitgebreide enquête onder de inwoners,

een wilsbesluit. De gemeenteraad koos voor ambtelijke fusie met Waterland, Oostzaan en Wormerland als gewenste oplossing.

In 2016 zijn in het kader van dit wilsbesluit diverse bestuurlijke gesprekken gevoerd en een vijftal ambtelijke samenwerkingsprojecten opgezet met Waterland, Oostzaan en Wormerland, waarbij Edam-Volendam aansloot. De gemeenteraad heeft ook zelf in dit kader op 29 november 2016 een bijeenkomst georganiseerd om met de vier gezamenlijke raden van Waterland, Oostzaan, Wormerland en Landsmeer te praten over de ideeën en mogelijkheden voor samenwerking/fusie.

Nadat in 2017 Wormerland – en daarmee OVER-gemeenten — besloot met de ambtelijke samenwerking te stoppen, hebben Landsmeer, Waterland en Edam-Volendam de projecten voortgezet. Daarnaast is in opdracht van de gemeenteraad de haalbaarheid van het wilsbesluit en de (on-)mogelijkheden binnen dit scenario onderzocht. Bureau SeinstravandeLaar kwam na een analyse van de mogelijke samenwerkingsvarianten, tot het advies om de beoogde ambtelijke fusie te laten vervallen en verbinding te zoeken met Waterland en Edam-Volendam met een bestuurlijke fusie als stip aan de horizon.

Op basis hiervan evenals naar aanleiding van gesprekken met de beoogde partners en mededelingen vanuit de Provincie Noord-Holland, heeft de gemeenteraad geconcludeerd dat een ambtelijke fusie met de beoogde gemeenten niet haalbaar was. In aansluiting daarop heeft de gemeenteraad in januari 2018 een motie aangenomen strekkende tot nadere verkenning van een gezamenlijke bestuurlijke toekomst met groen-landelijke gemeenten. De gemeenteraad overwoog daarbij dat wederom de inbreng van de inwoners van de gemeente gewenst is alvorens een besluit te nemen over en verdere richting te geven aan de gewenste bestuurlijke toekomst. Daarnaast bevat de motie een oproep aan de gemeenteraden van Wormerland, Oostzaan, Waterland en Edam-Volendam om met elkaar in gesprek te gaan over wenselijkheid, nut en/of noodzaak van bestuurlijke fusie tussen de groen-landelijke gemeenten in Zaanstreek-Waterland. Hier is tot voor kort geen gevolg aan gegeven. Wel zijn de gemeenteraden van Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Waterland en Wormerland op 30 mei 2018 bijeengekomen op uitnodiging van de Provincie Noord-Holland om te praten over de bestuurlijke toekomst.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de huidige gemeenteraad in 2018 een raadsprogramma opgesteld waarin staat dat de raad ernaar streeft om eind 2018 een besluit te nemen richting een bestuurlijke fusie met groen-landelijke gemeenten. In september en oktober 2018 heeft het college luistergesprekken georganiseerd om de mening onder de inwoners te peilen. In de eerste helft van 2019 heeft de gemeenteraad een intensief participatietraject gevolgd om alle inwoners te informeren over de bestuurlijke toekomst van Landsmeer en de mening nogmaals te peilen en om zelf tot een eindoordeel te kunnen komen. Op basis hiervan heeft op 16 mei 2019 de raad richtinggevende uitspraken gedaan; dat heeft geresulteerd in het voorliggende raadsvoorstel.

In lijn met die wens van de gemeenteraad ligt nu een concept raadsbesluit voor om een bestuurlijke fusie aan te gaan. Het college adviseert om Waterland te benoemen als beoogde partner. Daarbij wordt nadrukkelijk aangegeven dat Landsmeer ook Oostzaan en Wormerland ziet als potentiële en gewenste partners voor deze bestuurlijke fusie.

Het college zal daarom verkennende gesprekken voeren met de colleges van Waterland, Oostzaan en Wormerland en de uitkomst daarvan delen uiterlijk voor het einde van 2019.

Criteria

Door de raad zijn eerder in het proces drie criteria vastgesteld waaraan het toekomstscenario moet voldoen:

1. Bestendigheid: de samenvoeging mag niet leiden tot nieuwe discussie(s) binnen 7-10 jaar.
2. Het behelzen van minimaal 50.000 inwoners.
3. Een aangrenzende gemeente(n).

Vorm: bestuurlijke fusie

In het raadsprogramma is de vorm en de richting bepaald: bestuurlijke fusie met groen-landelijke gemeenten. Uit onder meer de analyse van SeinstravandeLaar (Landsmeer: zelfbewust kiezen) blijkt dat bestuurlijke fusie oplossing kan bieden voor versterking van de ambtelijke organisatie, verbetering van de dienstverlening aan de inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en de gemeenteraad. Daarnaast draagt het volgens het rapport bij aan versteviging van de regionale positie en de bestuurskracht.

Richting: groen-landelijke gemeenten

Waterland (circa 17.300 inwoners)
De gemeenteraad zal in 2019 een besluit nemen over de bestuurlijke toekomst van de gemeente Waterland. Het proces zit thans in de laatste fase waarbij naar draagvlak wordt gezocht voor mogelijke opties. Eén van de opties die daarbij worden besproken is een bestuurlijke fusie met Landsmeer dan wel een met Landsmeer en Edam-Volendam. Daarnaast worden ook andere opties genoemd. Het college is voornemens rond de zomer van 2019 een concept standpunt op te stellen. De planning is dat de raad vervolgens in december 2019 een definitief besluit neemt.

SeinstravandeLaar heeft aangegeven dat, vanuit de bestaande verbinding met de gemeente Waterland en de overeenkomstige opgaven en uitdagingen, Landsmeer en Waterland in iedere partnercombinatie en samenwerkingsvorm elkaar zouden moeten blijven omarmen. Er wordt daarom geadviseerd om in ieder geval een fusie met de gemeente Waterland na te streven. Waterland is eerder al bij de gemeenteraad in beeld geweest als gewenste bestuurlijke samenwerkingspartner.

Oostzaan (ruim 9.700 inwoners) en Wormerland (ruim 15.600 inwoners)
De colleges en raden van Oostzaan en Wormerland hebben aangegeven zelfstandig te willen blijven en daartoe te investeren in hun samenwerking via de OVER-gemeenten. Gelet hierop lijken deze gemeenten vooralsnog niet in beeld te zijn als toekomstige partner in een bestuurlijke fusie. De Provincie wenst dat OVER-gemeenten voor de zomer van 2019 laat weten of deze samenwerking via de OVER-gemeenten toekomstbestendig is. De provincie heeft daarbij aangegeven dat als deze intensivering niet voldoende blijkt te zijn, een fusie met één of meer van de omliggende gemeenten het enige alternatief is.

Oostzaan en Wormerland zijn met Landsmeer gelijksoortige gemeenten met dezelfde geografische inrichting, cultuur en potentie. Voor de inwoners is het prettig dat er een gemeente ontstaat waarbij bestuur en ambtelijke organisatie hun voorkeuren en uitdagingen begrijpt, bekend is met de cultuur, waardoor tevens het ambtelijk apparaat een eenduidige focus heeft. Deze keuze sluit ook goed aan bij de voorkeur die de bevolking heeft uitgesproken in de afgelopen jaren (zie het overzicht van participatie-acties die als bijlage bij dit raadsvoorstel wordt gevoegd). Het wordt daarom wenselijk geacht deze gemeenten te betrekken bij de verkennende gesprekken over een gezamenlijke bestuurlijke toekomst.

Edam-Volendam (ruim 36.000 inwoners)
Edam-Volendam heeft eerder bericht dat er voorlopig geen noodzaak is tot verdere opschaling, maar dat de gemeente wel open staat voor gesprekken met de buurgemeenten.

Wettelijke grondslag en/of kader:
Raadsprogramma 2018-2022 'Samen verder' en collegeprogramma 2018-2022 'Samen aan de slag' (actiepunt 1).

Beoogd effect van het besluit:
Conform het raadsprogramma 2018-2022 'Samen verder' wordt een besluit genomen richting een bestuurlijke fusie. Beoogd resultaat is een succesvolle en bestendige vorm van samenwerking te creëren tussen de gemeenten Landsmeer, Waterland, Oostzaan en Wormerland, die meerwaarde biedt voor de dienstverlening aan de inwoners van de betrokken gemeenten en de ambities van de gemeenteraad.

Argumenten:

In het raadsprogramma 2018-2022 'Samen verder' geeft de gemeenteraad aan een besluit te willen nemen richting een bestuurlijke fusie, als noodzakelijk vervolg op de stappen die sinds 2013 zijn gezet.

Redenen hiervoor zijn onder meer:

- de verdergaande overheveling van rijksbeleid naar de gemeente als 'eerste overheid'. Na de decentralisaties op het sociaal domein (Wmo, Jeugdzorg en Participatiewet) volgt de Omgevingswet. Daarnaast spelen grote maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie. Hierdoor neemt de druk op de gemeentelijke organisatie steeds verder toe.
- vanuit het werkgeverschap: investering in de ambtelijke organisatie – zoals besloten in de begroting 2019 – was en is noodzakelijk om op de korte termijn te voldoen aan de uitvoering van een aantal wettelijke taken, om enkele niet ingevulde beleidsterreinen op te pakken en om samenwerkingspartner te worden in de MRA en in de samenwerking met Zaanstreek-Waterland. Dit is evenwel niet afdoende om als zelfstandige gemeente te kunnen blijven functioneren; de organisatie blijft klein (relatief veel zogeheten eenpitters) en de werkdruk blijft daarmee hoog.
- om de normen te kunnen garanderen die de raad heeft gesteld ten aanzien van de dienstverlening aan de inwoners en ondernemers, en bovendien om de ambities van de gemeenteraad te realiseren.
- dat volgens onderzoek de bestuurskracht ontoereikend is voor adequate regionale samenwerking. Het onderzoeksbureau BoerCroon onderzocht de volgende criteria: een stabiel gemeentebestuur, sterke bestuurders (deskundig en invloedrijk), organiserend vermogen om strategische partners bij elkaar te brengen, te ondersteunen en verbinding te maken met de omgeving (bijv. bepaalde thema's op de agenda kan zetten), een voldoende en strategisch ambtelijk apparaat, legitimiteit van besluitvorming door regie van de raad. Bestuurskracht wordt in het rapport benoemd op 3 niveaus, waarbij niveau 1 de dienstverlening aan de inwoners is. Niveaus 2 en 3 gaan over adequaat opereren in de regionale samenwerking Zaanstreek-Waterland (ZaWa) en Metropoolregio Amsterdam (MRA), waarin op zoveel thema's het belang van Landsmeer aan de orde is. Uit het bestuurskrachtonderzoek uit 2014 blijkt dat vooral op niveau 2 en 3 Landsmeer niet bestuurskrachtig is.
- dat in het verleden de gemeente diverse taken heeft uitbesteed aan andere gemeenten en organisaties. Uitbesteden vergt dat altijd een ambtenaar is gekoppeld aan een uitbestede taak, voor het bewaken van afstemming en realisering van de opgave, alsook om kennis binnenboord te brengen. Genoemde ervaringen laten duidelijk zien dat uitbreiding in kennis, kunde en uitvoeringscapaciteit gewenst dan wel noodzakelijk is.

Uit de sterkte-zwakte analyse (SWOT 2015 en 2017) blijkt dat Edam-Volendam dezelfde inhoudelijke ambities heeft als Landsmeer, waaronder op het gebied van economie, recreatie en toerisme, wonen en landschap. Edam-Volendam grenst niet aan Landsmeer en daarom ligt het niet voor de hand deze gemeente nu als eerste uit te nodigen voor een verdere verkenning van een gezamenlijke bestuurlijke toekomst.

De raad wordt gevraagd een besluit te nemen. Gelet op het bovenstaande wordt geadviseerd in ieder geval Waterland als beoogde partner uit te nodigen. Nadrukkelijk wordt aangegeven dat Landsmeer ook Oostzaan en Wormerland ziet als gewenste partners voor deze bestuurlijke fusie. Tezamen kennen deze vier gemeenten een schaalomvang van ruim 54.0000 inwoners. Daarmee wordt ingezet op een stevig toekomstbestendig bestuur 'in het groen en blauw', ten noorden van Amsterdam. Deze partners zijn vergelijkbaar met Landsmeer, met dorpskernen die hun eigen identiteit en voorzieningen hebben en deze graag geborgd zien.

Het doel is een succesvolle en bestendige vorm van samenwerking te creëren tussen de gemeenten die meerwaarde biedt voor de dienstverlening aan de inwoners van de betrokken gemeenten. De inzet is dan ook primair een bestuurlijke fusie. Een ambtelijke fusie wordt niet gewenst geacht, maar kan onder voorwaarden wel bespreekbaar zijn. Uit onderzoeken zijn namelijk voorwaarden gedestilleerd waaronder een ambtelijke fusie succesvol kan zijn. Genoemd worden:

- politiek-bestuurlijke verbinding;
- een gezamenlijke inspanning tot harmonisatie van beleid;
- een gedeeld beeld over het toekomstperspectief (de stip op de horizon);
- overeenstemming over de investeringsopgave en bekostiging;
- vroegtijdige overeenstemming over het besturingsconcept en de beoogde ontwikkeling van de samenwerking.

Met het noemen van de beoogde partner(s) en de vorm, geeft de gemeenteraad richting aan de gewenste bestuurlijke toekomst.

Risicofactoren / kanttekeningen:

In de begroting 2019 heeft de gemeenteraad ingestemd met uitbreiding van de ambtelijke organisatie voor de komende jaren. Dit was een noodzakelijke oplossing voor de korte termijn om een aantal maatschappelijke opgaven (zoals opgenomen in het Interbestuurlijk Programma) en het raadsprogramma uit te kunnen voeren. De investering is evenwel geen bestendige oplossing voor de genoemde knelpunten. De organisatie blijft klein en daarmee kwetsbaar. Bovendien is gebleken dat niet alle vacatures eenvoudig ingevuld kunnen worden. Een bestendige oplossing is daarom noodzakelijk om de inwoners goede dienstverlening te kunnen leveren en om de ambities van de gemeenteraad te realiseren. Daarom geeft het college ook aan dat indien op geen enkele wijze een bestuurlijke fusie haalbaar is, een ambtelijke fusie bespreekbaar kan worden.

Gelet op de huidige stand van zaken bij de beoogde partners en het verschil in tempo van besluitvorming, bestaat de kans dat er slechts met één gemeente een concrete stap richting een fusie gezet kan worden. Dit kan voor betrokken werknemers betekenen dat ze van reorganisatie in reorganisatie terecht komen en dat de gemeente Landsmeer in dat geval de komende jaren vooral intern met integratieprocessen bezig is in plaats van met de inhoudelijke maatschappelijke opgaven en de doorontwikkeling van de ambtelijke organisatie.

Daarbij speelt ook de vraag naar de benodigde bestuurskracht dan wel de noodzakelijke schaalgrootte. Door de raad is eerder een omvang van circa 50.000 inwoners als uitgangspunt gesteld. Het inwoneraantal van Landsmeer en Waterland bedraagt tezamen

nog geen 29.000 en voldoet daarmee derhalve niet aan de gestelde criteria Er bestaat evenwel niet zoiets als één optimale schaal voor gemeenten. De daarvoor benodigde schaal verschilt per regio en is afhankelijk van het lokale opgavenprofiel. Het college adviseert daarom in het besluit op te nemen tevens een zogenaamde quick scan te verrichten naar de bestuurskracht van Landsmeer en Waterland tezamen, als aanvulling op het nu vijf jaar oude bestuurskracht onderzoek van 2014 van Landsmeer. Deze quick scan zal uiterlijk in september 2019 aan de raad worden aangeboden. Dit onderzoek kan de basis vormen voor eventuele verder te nemen stappen.

Door een ambtelijke fusie niet op voorhand onbespreekbaar te maken indien een bestuurlijke fusie (nog) niet haalbaar mocht blijken te zijn, geeft de raad het college de mogelijkheid tot een meer vrije discussie met de beoogde partnergemeenten. Het college adviseert evenwel hieraan - reeds in de verkennende gesprekken - wel duidelijke voorwaarden te verbinden, zoals hierboven genoemd.

Afwegingen:

Het is gewenst om een beslissing te nemen over de toekomst van Landsmeer. Alles is onderzocht: bestuurskracht, voorkeur inwoners, voorkeur regiogemeenten, sterkte-zwakteanalyse van de beoogde partners op basis van inhoudelijke thema's en de identiteit van de drie kernen zijn in kaart gebracht. Medewerkers, inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke instellingen worden al vele jaren actief betrokken bij onze oriëntatie op de bestuurlijke toekomst. Allen hebben zich kunnen uitspreken over de gewenste toekomst van Landsmeer. Er is bij betrokkenen behoefte aan duidelijkheid zodat er verdere stappen kunnen worden genomen op weg naar een sterke organisatie.

In de aanbiedingsbrief bij het 'Beleidskader gemeentelijke herindelingen' bericht het kabinet de voorkeur te geven aan herindelingen 'van onderop'. Het is dan ook in beginsel aan gemeenten zelf om te werken aan versterking van hun bestuurskracht. Als evenwel blijkt dat een dergelijk proces stagneert terwijl versterking van de bestuurskracht wel nodig is, kan de Provincie het initiatief nemen.

De Provincie Noord-Holland volgt de ontwikkeling in Landsmeer nauwgezet. De provincie gaat niet over de keuze voor een samenwerkingspartner, maar kijkt of samenwerking of fusie tot bestuurskrachtige gemeenten leidt en tot evenwichtige bestendige regionale bestuurlijke verhoudingen. Met betrekking tot het in het beleidskader gemeentelijke herindelingen voorgestane draagvlak voor het te nemen besluit, heeft de provincie in het gesprek met de gemeenteraad op 2 april 2019 de laten weten voorstander te zijn van het proces dat de gemeenteraad ter zake heeft gevolgd. Tegelijkertijd heeft de provincie erop gewezen dat met dit beleidskader de verantwoordelijkheid van de gemeenteraad om een besluit te nemen alleen maar groter is geworden. Gezien de langlopende discussie vindt de provincie het noodzakelijk dat Landsmeer en Waterland in 2019 een onomkeerbaar besluit nemen over de vorm en de partner(s).

Uitkomsten advies en inspraak:

De gesprekken met inwoners, ondernemers, verenigingen, maatschappelijke instellingen gaven mede richting aan de inhoudelijke keuzes die de raad tot nu toe heeft genomen.
Iedereen heeft gedurende het bestuurlijke toekomst proces steeds weer de mogelijkheid gekregen om ideeën en wensen in te brengen. Klankbordgroepen (2014), wijkgesprekken (2014 en 2015), informatiebijeenkomsten (2014 en 2015) en debatavonden (2015, 2017) zijn er georganiseerd, waarin ieder zijn mening kon geven of vragen kon stellen. Ook is er in 2015 een enquête uitgezet onder alle inwoners van 16 jaar en ouder (respons van 3.291 inwoners).

Het college heeft in september en oktober 2018 informatie- en luistergesprekken georganiseerd om met geïnteresseerden te praten over een bestuurlijke fusie, met name

over het behouden van de eigen identiteit. De raad was tevens aanwezig bij deze avonden om in gesprek te gaan met de aanwezigen.

Tot slot heeft de raad in 2019 een participatief proces uitgevoerd om inwoners en ondernemers van Landsmeer te betrekken bij en te informeren over de bestuurlijke toekomst en de meningen nogmaals te peilen.

Financiële gevolgen:

Het voorgelegen concept raadsbesluit om een bestuurlijke fusie na te streven heeft geen directe financiële gevolgen. Een fusieproces heeft dat mogelijk wel. Zodra de beoogde partnergemeenten een besluit hebben genomen om te gaan fuseren, zal het college samen met de andere colleges een proces inrichten – conform de wet Arhi – waarin budget wordt aangevraagd om dit proces goed te begeleiden.

Publiekssamenvatting:

De gemeente Landsmeer oriënteert zich een aantal jaren op de bestuurlijke toekomst van deze landelijke groene gemeente. In 2015 werd vastgesteld dat de gemeente Landsmeer niet meer zelfstandig kan blijven in de huidige vorm. De komst van nieuwe wettelijke taken vraagt om meer professionele sterkte in de organisatie. De bestuurskracht is ontoereikend. Dit betekent kortweg dat de gemeente kwetsbaar is bij het uitvoeren van de (dienstverlenende) taken en het uitvoeren van de raadsambities. Hiervoor is duurzame versterking nodig. In 2019 wordt een quick scan onderzoek uitgevoerd voor Landsmeer en Waterland als aanvulling op het in 2014 gedane bestuurskracht onderzoek van de gemeente Landsmeer.

De inwoners hebben zich in 2015 in een enquête die is verspreid onder alle inwoners van 16 jaar en ouder uitgesproken over de toekomst van Landsmeer. Hieruit kwam naar voren dat inwoners een voorkeur hebben voor een ambtelijke samenwerking met groene, vergelijkbare gemeenten. In 2017 bleek een ambtelijke samenwerking met Waterland, Oostzaan en Wormerland niet haalbaar. Op basis van nieuwe onderzoeken en inzichten heeft de gemeenteraad in het raadsprogramma opgenomen dat een besluit genomen moet worden richting een bestuurlijke fusie. Het college adviseert om Waterland te benoemen als beoogde partner. Daarbij wordt nadrukkelijk aangegeven dat Landsmeer ook Oostzaan en Wormerland ziet als potentiële en gewenste partners voor deze bestuurlijke fusie en deze, naast Waterland uit te nodigen als beoogde bestuurlijke fusie partner. Het college zal de kaders die de raad aangeeft meenemen in de vervolggesprekken met de beoogde bestuurlijke fusiepartners.

Communicatie:
Besluitvorming wordt gepubliceerd via een persbericht en via de gebruikelijke kanalen. Tijdens de informatie- en luistergesprekken is toegezegd dat de inwoners die hun mailadres hebben achtergelaten, persoonlijk het persbericht toegestuurd krijgen. In de week na het raadsbesluit zal het college op meerdere wijzen het besluit van de gemeenteraad naar buiten brengen.

Uitvoering:
Na besluitvorming brengt het college de beoogde partnergemeente(n) hiervan op de hoogte. U wordt verzocht om de beoogde partner(s) uit te nodigen. Als de besluiten zijn genomen, zal het college de werkgroep Bestuurlijke toekomst betrekken bij de inrichting van het vervolgproces.

Evalueren:
N.v.t.

Stukken:

1) meegestuurd:
1. Tijdlijn participatieproces
2. Overzicht historische keuzes en afwegingen
3. Persbericht college

2) ter inzage gelegd n.v.t.

Afdelingshoofd: Sabine van Geffen, gemeentesecretaris.

U wordt uitgenodigd tot besluitvorming over te gaan.

Het college,

De gemeentesecretaris de burgemeester,

Voortgang en advies Bestuurlijke Toekomst Landsmeer
(raadsbesluit 23 mei jl.)

Inleiding
Op 23 mei jl. heeft de gemeenteraad besloten om een bestuurlijke fusie na te streven, in ieder geval met Waterland en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland. Daarbij is aan het college opgedragen om:

1. verkennende gesprekken te voeren met de colleges van Waterland, Oostzaan en Wormerland en de uitkomst daarvan te delen, uiterlijk voor het einde van 2019;
2. een quick scan te laten uitvoeren naar de bestuurskracht van Landsmeer en Waterland tezamen en de uitkomst daarvan te delen, uiterlijk in september 2019;
3. de intensivering van de ambtelijke samenwerking met groen-landelijke gemeenten onverkort voort te zetten;
4. het vervolgproces tezamen met de werkgroep ‘Bestuurlijke toekomst’ (werkgroep BT) in te richten.

De uitkomst en/of voortgang van voorstaande punten treft u hierbij aan. Daarnaast besteden wij als eerste aandacht aan het standpunt (bijlage 1) van het college van Waterland over de bestuurlijke toekomst van de gemeente Waterland. Dieper wordt daarbij ingegaan op wat dit kan betekenen voor Landsmeer. Ook wordt nader ingegaan op het verzoek aan het college om te reageren op de brief van het college van Waterland waarin gevraagd wordt of de gemeente Landsmeer ook opteert voor een bestuurlijke fusie met Waterland en Edam-Volendam per 1-1-2023.

Ten aanzien van uw besluit om het vervolgproces samen met de werkgroep Bestuurlijke Toekomst in te richten kunnen wij u melden dat in samenwerking een spoorboekje voor de uitvoering van uw besluit is opgesteld. De werkgroep BT komt maandelijks bijeen. De portefeuillehouder, de gemeentesecretaris en ambtelijk adviseur sluiten regelmatig aan bij het overleg met de werkgroep BT om op procesniveau de voortgang te bespreken en af te stemmen.

1. Standpunt college Bestuurlijke Toekomst Waterland
Het college van de gemeente Waterland heeft in haar vergadering van 22 oktober jl. een standpunt ingenomen over de bestuurlijke toekomst van Waterland. Aan de gemeenteraad wordt een keuze uit twee varianten voorgelegd. Dat zijn:

- een besluit tot een bestuurlijke fusie met Edam-Volendam en Landsmeer per 1-1-2023;
- zelfstandig blijven en het nemen van de financiële verantwoordelijkheid door het structureel beschikbaar stellen van een bedrag van 1 miljoen euro.

Daarbij wordt door de meerderheid van het college van Waterland een duidelijke voorkeur aangegeven voor een bestuurlijke fusie met Edam- Volendam en Landsmeer. Het college van Waterland is van mening dat een fusie voor een slagkrachtige gemeente zorgt die taken toekomstgericht kan blijven uitvoeren. Een schaalvergroting zorgt voor een stabiele ambtelijke slagkracht die in staat is belangrijke taken zoals de energietransitie, omgevingswet, sociaal domein en jeugdzorg op te pakken. De ambtelijke organisatie onderschrijft de problematiek en heeft aangegeven in ruime meerderheid (75%) voor een bestuurlijke fusie te zijn.

Ook is het college van Waterland van mening dat een fusie meer kansen en mogelijkheden biedt om de regio Zaanstreek-Waterland te versterken en dat de variant Waterland - Edam-Volendam - Landsmeer, voor Waterland meer zekerheden geeft om invloed te versterken binnen de regio Zaanstreek-Waterland.

Het college van Waterland komt tot deze keuze na een uitgebreid traject van voorbereiding en participatie. Verschillende andere mogelijkheden zijn tijdens dit traject al afgevallen. Zo geeft het college aan dat zij niet kiezen voor een ambtelijke fusie omdat dit geen gedegen oplossing biedt voor de versterking van de bestuurskracht. Daarnaast laat de praktijk in andere gemeenten zien dat deze optie weinig vruchtbaar blijkt te zijn omdat 'meerdere kapiteins nu eenmaal lastig één schip kunnen besturen".

In het advies wordt aangegeven dat het college op dit moment niet kiest voor Amsterdam en Purmerend als fusiepartner omdat deze draagvlak missen vanwege (te) grote schaal danwel herkenbaarheid. Ook een fusie met alleen Landsmeer mist draagvlak, vanwege (te) kleine schaalgrootte.

Het standpunt van het college is op 22 oktober jl. definitief vastgesteld en zal voor de eerste keer worden besproken in de raad van 12 december a.s. De tweede behandeling in de raad is op 6 februari 2020 gepland.

Het college van Waterland heeft het college van Edam-Volendam en Landsmeer uitgenodigd te reageren en haar visie te geven op het standpunt van Waterland. Het college van Waterland vraagt in haar brief expliciet of de gemeente Landsmeer ook opteert voor een bestuurlijke fusie met Waterland en Edam-Volendam per 1-1-2023. Het college van Landsmeer zal een reactie geven na de behandeling in de BO-sessie op 21 november. Een voorzet voor de reactie van het college is in concept opgenomen in bijgaande brief aan het college van Waterland (bijlage 2). Wij nodigen uw raad dan ook uitdrukkelijk uit om uw zienswijze uit te brengen op het standpunt van het college van Waterland en de bijgevoegde conceptbrief van het college aan het college van Waterland

2. Uitkomst verkennende gesprekken Waterland, Oostzaan en Wormerland

Naar aanleiding van het raadsbesluit van 23 mei jl. zijn gesprekken gevoerd met de in het raadsbesluit genoemde gemeenten. Het doel is het raadsbesluit van Landsmeer toe te lichten en de reactie hierop te vernemen van het college van Waterland, Oostzaan en Wormerland. Tijdens de gesprekken is ook verkend welke (on)mogelijkheden de gemeenten zien ten aanzien van een bestuurlijke of ambtelijke fusie.

De verkennende gesprekken met Waterland, Oostzaan en Wormerland zijn apart van elkaar, maar allen in een prettige sfeer en openheid verlopen. Portefeuillehouder mw. Elfferich en gemeentesecretaris mw. Van Geffen hebben deze gesprekken gevoerd namens Landsmeer. De gesprekken zijn gevoerd met de burgemeester en secretaris van betreffende gemeente. Bij Waterland was tevens de portefeuillehouder bestuurlijke toekomst Waterland aanwezig.
Onderstaand treft u een samenvatting van de reactie van iedere gemeente.

Samenvatting reactie college Waterland

Waterland laat weten zich op dit moment vooral te richten op haar eigen proces over de bestuurlijke toekomst van Waterland. Hierin legt het college van Waterland twee varianten voor aan de raad: een bestuurlijke fusie tussen Waterland, Edam-Volendam en Landsmeer of zelfstandig blijven als gemeente Waterland. Een meerderheid van het college heeft daarbij de voorkeur voor een bestuurlijke fusie. Voor Waterland is het geen optie om een fusie aan te gaan met alleen de gemeente Landsmeer, dus zonder Edam-Volendam. Dit wordt ook uitgebreid gemotiveerd in het standpunt van het college van Waterland van 1 oktober jl. Daarmee is er op dit moment ook geen draagvlak voor een bestuurlijke fusie tussen Waterland – Oostzaan – Wormerland – Landsmeer.

Samenvatting reactie college Oostzaan

Oostzaan geeft aan dat zij graag in gesprek blijven over ambtelijke samenwerkingsmogelijkheden met Landsmeer en andere gemeenten in de regio. Zij willen graag bij gesprekken over samenwerking worden betrokken voordat er bij andere gemeenten onomkeerbare besluiten worden genomen, omdat deze besluiten ook gevolgen kunnen hebben voor Oostzaan.

Oostzaan stelt voor om de eerder gestopte samenwerking op een aantal specifieke onderwerpen (de z.g. G5 samenwerking) opnieuw leven in te blazen, omdat dit goed is voor de samenwerking tussen de kleinere gemeenten in deze regio.

Oostzaan en Wormerland zijn samen een proces van zelfevaluatie gestart. Medio december wordt de rapportage verwacht. Het college van Landsmeer wordt uitgenodigd om input te leveren op de zelfevaluatie. Daarnaast loopt op dit moment een traject om tot verdere kwaliteitsverbetering te komen. Oostzaan heeft financieel een goed vooruitzicht. Een belangrijk argument om een goede samenwerking met andere ambtelijke organisaties na te streven, is omdat ook OVER-gemeenten een relatief kleine organisatie is en een zekere kwetsbaarheid blijft, bijvoorbeeld doordat er vaak met éénpitters gewerkt wordt.

Samenvatting college Wormerland

De raad van Wormerland heeft de wens om een bestuurlijk zelfstandige gemeente te blijven. Tegelijkertijd ziet en voelt het college van Wormerland in verband met het toekomstperspectief van gemeenten de urgentie om te komen tot nieuwe ambtelijke samenwerkingsverbanden en/of tot een uitbreiding van samenwerkingspartners. Het college van Wormerland geeft daarbij uitdrukkelijk aan dat het de bedoeling is om samen met samenwerkingspartners te onderzoeken waar mogelijkheden liggen tot samenwerking, in welke vorm dan ook. Dus samen bouwen aan nieuwe vormen van ambtelijke samenwerking en/of een nieuwe gezamenlijke ambtelijke organisatie. De deur staat open voor Landsmeer en andere gemeenten met vergelijkbare omvang en opgaven, om met elkaar in gesprek te gaan en te blijven over (vormen van) samenwerking.

Het college van Wormerland ziet ook mogelijkheden in een voortzetting van de zogenaamde G5 projecten, bijvoorbeeld met betrekking tot landschap. Het gezamenlijk opkomen voor belangen van het landelijk gebied, de ‘groene buffer’ leent zich goed voor nauwe samenwerking.

Oostzaan en Wormerland zijn samen een proces van zelfevaluatie gestart. Medio december wordt de rapportage verwacht. Naar verwachting spreekt de gemeenteraad zich in het voorjaar 2020 uit over de conclusies en aanbevelingen van het zelfevaluatie onderzoek. Het college van Landsmeer wordt ook uitgenodigd om input te leveren op de zelfevaluatie.

Conclusie verkennende gesprekken

Uit de verkennende gesprekken blijkt dat een bestuurlijke of ambtelijke fusie met alle drie de gemeenten Waterland – Wormerland – Oostzaan geen haalbare optie is op dit moment. Wel zijn andere varianten in samenstelling mogelijk. De verschillende samenstellingen en mogelijkheden zijn mede afhankelijk van of het gaat om een bestuurlijke fusie of ambtelijke samenwerking. Als het gaat om een bestuurlijke fusie, conform uw raadsbesluit, dan geeft Waterland aan dat zij mogelijkheden zien als ook Edam-Volendam zich hierbij aansluit.

Door Oostzaan en Wormerland wordt een redelijk positief beeld gegeven over het functioneren van de gezamenlijke ambtelijke organisatie OVER-gemeenten. Door Oostzaan en Wormerland wordt in gezamenlijkheid op dit moment een zelfevaluatie uitgevoerd. Onderdeel hiervan is na te gaan hoe andere organisaties en gemeenten in de regio, beide gemeenten ervaren in de huidige situatie. En hoe Oostzaan en Wormerland hun zelfstandigheid en veerkracht duurzaam geborgd hebben. Het college van Landsmeer is inmiddels uitgenodigd hieraan deel te nemen en zal hieraan gehoor geven.

Daarbij zullen wij meegeven dat wij de ervaring respectievelijk indruk hebben dat (ook) OVER-gemeenten op bepaalde terreinen te kampen heeft met een tekort aan ambtelijke capaciteit en dat er daarnaast ook verschillen bestaan in bestuurscultuur tussen beide gemeenten. Tevens hebben deze gemeenten, net als Landsmeer, te kampen met een beperkte invloed in de regio en op MRA-niveau.

Voor beide gemeenten geldt dat er vanuit de raden (nog) geen wens bestaat om bestuurlijk op te schalen. Mogelijk dat hierin verandering komt door, bijvoorbeeld, de uitkomst van de zelfevaluatie. Uit het verzoek van het college van Oostzaan om geen onomkeerbare besluiten te nemen, leiden wij af dat zij betrokken te willen blijven in gesprekken over de bestuurlijke toekomst. Wormerland geeft aan vooralsnog slechts te willen handelen vanuit de wens om zelfstandig te blijven. Een nadere verkenning van een bestuurlijke fusie met deze gemeente(n) lijkt daarom (vooralsnog) niet voor de hand te liggen. Desalniettemin is het belangrijk gezien de ontwikkelingen dat we wel met elkaar in gesprek blijven over mogelijkheden.

3. Quick scan bestuurskracht Landsmeer en Waterland tezamen

De quick scan is uitgevoerd door bureau KokxDeVoogd. De rapportage (bijlage 3) hebben wij eerder al in oktober aan de raad aangeboden, vergezeld met een collegebericht (bijlage 4). Onderstaand treft u een samenvatting van de zienswijze op de quick scan van het college. Wij verwijzen verder naar dit collegebericht.

Samenvatting zienswijze college

Het college concludeert op basis van de quick scan dat de bestuurskracht van Landsmeer ten opzichte van 2014 iets veranderd is, maar niet wezenlijk. De verbetering is met name geconstateerd in relatie tot het gemeentebestuur als het gaat over zijn rol binnen de gemeente Landsmeer.
In de afgelopen jaren is een sterke toename van ontwikkelingen op belangrijke strategische regionale en landelijke onderwerpen en opgaven zoals: omgevingswet, duurzaamheid, bodemdaling, energietransitie, bereikbaarheid/mobiliteit, milieu, jeugdzorg, etc.
De ambtelijke organisatie is nog steeds onvoldoende in staat om op zowel lokaal als regionaal niveau een actieve (strategische) bijdrage te leveren. Om een bijdrage te kunnen leveren aan deze opgaven dient de ambtelijke organisatie meer (strategische) slagkracht te hebben en minder kwetsbaar te zijn. Dit betekent minder ‘éénpitters’ en meer strategische ambtenaren. De versterking van de ambtelijke organisatie is daartoe een stap geweest, maar is nog onvoldoende om een actieve bijdrage en rol in te nemen in de regio en het hoofd te bieden aan alle strategische ontwikkelingen.

Alles overwegende is het college van mening dat de uitkomst van de quick scan, met daarbij de strategische landelijke en regionale ontwikkelingen een herbevestiging is van onze beperkte bestuurskracht. Voorstaande onderschrijft nog steeds het raadsbesluit om tot een fusie te komen met in ieder geval Waterland. Een bestuurlijke fusie met alleen deze gemeente zal echter (op termijn) niet genoeg zijn om een bestuurskrachtige en toekomstbestendige organisatie te vormen.

4. Stand van zaken voortzetting intensivering samenwerking regiogemeenten

Op ambtelijk niveau wordt samengewerkt met de regiogemeenten op velerlei onderwerpen. Uiteraard daar waar formele samenwerkingsverbanden bestaan in de vorm van een gemeenschappelijke regeling. Maar ook daar waar we taken hebben uitbesteed en samenwerkingsafspraken hebben gemaakt zoals de Samenwerkingsagenda MRA Zaanstreek-Waterland. Op beleidsniveau zoeken medewerkers elkaar op om kennis uit te wisselen.

De HRM- samenwerking tussen Waterland en Landsmeer is in volle gang. HRM-adviseurs van beide organisaties werken ook daadwerkelijk voor beide gemeenten, zonder dat dit is geformaliseerd via contracten.

Met alle gemeenten in de regio Zaanstreek-Waterland wordt op ambtelijk niveau gemakkelijk contact gezocht. De zogenaamde G5-projecten hebben hieraan bijgedragen, ook nadat deze zijn stopgezet.

Tijdens de verkennende gesprekken heeft zowel het college van Oostzaan als Wormerland te kennen gegeven dat zij de samenwerking op specifieke projecten binnen de G5 weer graag zouden willen oppakken. Het college van Landsmeer is van mening dat dit soort samenwerkingen alleen een goede kans van slagen heeft als er voldoende draagvlak is bij alle deelnemende gemeenten, op zowel bestuurlijk- als ambtelijk niveau. Het maken van goede en concrete afspraken hierover vergroot de kans van slagen. Evenals een duidelijke doelstelling, het resultaat wat we willen bereiken en het 'waarom' we opgaven gezamenlijk oppakken. Dit betekent ook dat de mate van vrijblijvendheid van de samenwerking niet te groot zou moeten zijn en samenwerkingspartners zich ook echt committeren om gezamenlijk te werken aan een opgave. Samenwerken op specifieke opgaven kan de kwaliteit van de opgave vergroten, maar biedt geen duurzame oplossing voor het verminderen van de kwetsbaarheid van de organisatie. Het uitgangspunt blijft dan ook een bestuurlijke fusie.
De gemeentesecretaris van Landsmeer start begin volgend jaar een verkenning van mogelijkheden hiertoe op ambtelijk niveau. Of verdergaande samenwerking op specifieke opgaven echt haalbaar is moet nog blijken. Het stopzetten van de G5 projecten op ambtelijk niveau heeft zijn sporen nagelaten. Daarnaast hebben Waterland en Edam-Volendam zich hier nog niet over uitgelaten.

5. Bevindingen en advies college Landsmeer

Uit de verkennende gesprekken met Waterland, Oostzaan en Wormerland en het standpunt Waterland op haar bestuurlijke toekomst blijkt dat de wens van de raad tot een bestuurlijke (of ambtelijke) fusie, met in ieder geval Waterland en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland, op dit moment nog niet onverkort haalbaar is. Dat geldt overigens ook voor een bestuurlijke fusie met alleen Wormerland en Oostzaan. Oostzaan wil wel graag bij gesprekken over samenwerking worden betrokken voordat er bij andere gemeenten onomkeerbare besluiten worden genomen. Wormerland is standvastig waar het gaat over zelfstandig blijven als gemeente. Een bestuurlijke fusie tussen de drie gemeenten lijkt op dit moment daarom niet haalbaar. Tijdens de verkennende gesprekken met beide gemeenten hebben wij echter gemerkt dat voor beide organisaties de uitkomst van de zelfevaluatie belangrijk is voor (on)mogelijkheden in de toekomst. Wij adviseren uw raad daarom nog geen conclusies te trekken en de uitkomst van de zelfevaluatie en de conclusies die Wormerland en Oostzaan hieruit trekken af te wachten.

Een bestuurlijke fusie met alleen Waterland is gezien het standpunt van het college van Waterland vooralsnog ook niet haalbaar. Als de raad van Waterland kiest voor een bestuurlijke fusie met Landsmeer en Edam-Volendam, dan is een fusie mogelijk voor Landsmeer met in ieder geval Waterland.

Als de raad van Waterland kiest voor zelfstandigheid, dan vervalt de mogelijkheid tot fusie voor Landsmeer met Waterland. De keuze die de raad van Waterland dan gaat maken is dus van essentieel belang voor de (on)mogelijkheden tot fusie met Waterland. Dit zal pas echt blijken in februari 2020.

Het college is (met de raad) van mening dat de noodzaak om tot een bestuurlijke fusie te komen nog altijd groot is en dat dit nog steeds de beste kansen biedt voor Landsmeer. De uitkomst van de quick scan ondersteunt dit. De bestuurskracht van Landsmeer ten opzichte van 2014 is iets veranderd, maar niet wezenlijk. Landsmeer heeft (nog steeds) een duidelijke visie en weet wat zij wil bereiken. Tegelijkertijd is Landsmeer nog altijd onvoldoende in staat hierop een gevolg te geven in de regio Zaanstreek-Waterland, de Vervoerregio Amsterdam en de MRA. In de quick scan wordt ook aangegeven dat een bestuurlijke fusie met alleen Waterland niet direct leidt tot een robuuste organisatie. Er zal dan (nog steeds) weinig ruimte zijn voor bestuurlijke ambities.

Om niet in een impasse te raken gezien de ontwikkelingen, niet alleen bij Waterland maar ook bij Wormerland en Oostzaan, vragen wij u om in gesprek te blijven over en open te staan voor andere mogelijkheden dan waartoe de raad op 23 mei jl. heeft besloten. Alleen op deze wijze kunnen wij een stevige bestuurlijke regionale positie verwerven, waardoor wij onze ambities kunnen verwezenlijken, met een robuuste stabiele ambtelijke organisatie die haar taken toekomstgericht kan blijven uitvoeren. Om een stap richting een bestuurlijke fusie te kunnen zetten, zouden we daarom ook in gesprek moeten gaan over eventuele andere opties. Hierbij wordt ook verwezen naar het rapport van SeinstraVandeLaar uit 2017.

Zoals eerder aangegeven heeft het college van Waterland, de colleges van Edam-Volendam en Landsmeer uitgenodigd te reageren en haar visie te geven op het standpunt van Waterland.

Wij adviseren uw raad een zienswijze mee te geven die in de volgende lijn ligt:

- het college van Waterland te laten weten dat Landsmeer de optie om volledig zelfstandig te blijven, beschouwen als een gemiste kans voor het verstevigen van de bestuurskracht en de kansen voor een groen-landschappelijke regiogemeente. De kracht van de kleinere gemeenten in de regio Zaansteek-Waterland zal met dit besluit nog verder afnemen;
- het college van Waterland formeel te verzoeken om nog geen onomkeerbare besluiten te nemen en in gesprek te blijven over de mogelijkheden die er nog meer zijn;
- het college van Waterland te laten weten dat Landsmeer open staat om verkennend in gesprek te gaan over andere mogelijkheden, dan die waartoe de raad van Landsmeer op 23 mei jl. heeft besloten;
- het college van Waterland laten weten dat Oostzaan aan Landsmeer heeft verzocht om geen onomkeerbare besluiten te nemen zonder Oostzaan daar in te kennen. En dat Landsmeer dit verzoek respecteert.

In de bijgevoegde conceptbrief aan het college van Waterland is de gehele zienswijze opgenomen. Het college verneemt graag uw reactie hierop.

Het college wil niet vooruitlopen op de uitkomst van het besluit van de raad van Waterland. Tegelijkertijd sluit het college ook niet de ogen voor de onmogelijkheden die hierdoor misschien ontstaan en van invloed kunnen zijn op de wens van de raad om te fuseren met in ieder geval Waterland. In aanloop naar het raadsbesluit van Waterland, denkt het college alvast na over de consequenties voor Landsmeer indien de raad van Waterland besluit tot zelfstandigheid omdat hiermee de wens tot fusie met Waterland niet kan worden gerealiseerd.

Bijlagen:

1A: Brief en standpunt van het college van Waterland over de bestuurlijke toekomst van de gemeente Waterland.
1B: Conceptbrief zienswijze van het college aan het college van Waterland
1C: Rapportage quick scan door bureau KokxDeVoogd.
1D: Collegebericht quick scan d.d. 22-10-2019

Bijlage 3: Organisatie

Aantrekkelijk werkgeverschap

De grote vraag voor de komende jaren van zelfstandigheid is: wat moeten we doen (of laten) om een aantrekkelijke werkgever te zijn en te blijven? Hoe kunnen we goede mensen aan ons binden en hoe kunnen we onze medewerkers blijven boeien?

We gaan als eerste aan de slag met het organisatie ontwikkelplan: *Anders met elkaar vooruit, onze ontdekkingsreis. En nu door op die fiets!* Dit plan is aan vervanging toe. Dat betekent dat er een nieuw plan wordt gemaakt voor de ontwikkeling van de organisatie, waarbij we uitgaan van (voorlopige) zelfstandigheid. Het is al vaker besproken in de raad. Aantrekkelijk werkgeverschap heeft ook te maken met een goede en gezonde fysieke werkomgeving, met moderne (digitale) faciliteiten. Mede vanuit de gedachte dat Landsmeer op relatief korte termijn zou gaan fuseren, is vorig jaar door de raad besloten geen geld beschikbaar te stellen voor Het Nieuwe Landsmeerse Werken. Nu blijkt dat een fusie voorlopig niet aan de orde is, komt dit onderwerp weer terug op de agenda. We halen daarvoor het eerder gemaakte plan weer uit de kast.

We richten ons daarnaast in ieder geval ook op het vernieuwen van de organisatievisie en een nieuw functiehuis. We doen dat op een participatieve wijze, samen met onze medewerkers. Vandaaruit kijken we wat echt nodig is om mensen te boeien en te binden aan onze organisatie. We kijken naar wat mogelijk en bereikbaar is. We verstevigen waar we al goed in zijn: korte lijnen, snel schakelen. Daar hoort ook een robuuste organisatie bij, met mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling en oplossingen voor de capaciteitsproblemen die er zijn.

Arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt is flink in beweging. En dat merken we als kleine gemeente omringd door grote(re) gemeenten. Er is veel vraag naar specifieke functies als gevolg van landelijke en regionale ontwikkelingen die alle gemeenten direct raken.
Landsmeer is over het algemeen goed in staat reguliere functies in te vullen. Dat geldt niet voor specifieke beleids- en advies functies, met name in het fysieke domein en in iets mindere mate in het sociaal domein. We zien dat niet alleen bij Landsmeer maar ook bij andere gemeenten om ons heen. Landsmeer heeft als kleine gemeente daarbij nog een extra uitdaging: het salarisniveau dat wij kunnen bieden voor beleidsadviseurs en management. Dit ligt lager ten opzichte van andere omliggende grote gemeenten.

Hier ligt een relatie met het functiehuis en de daaraan gekoppelde salarisschalen. Deze wordt namelijk bepaald door de omvang van een gemeente (aantal inwoners). Hoe kleiner de gemeente, hoe lager de bovengrens van het functiehuis. Dit kan betekenen dat een medewerker voor een vergelijkbare functie bij een grote gemeente een hogere salaris ontvangt. Daarbij komt nog dat de kans op doorgroei naar een hogere-zwaardere functie en dus het loopbaanperspectief (zeer) beperkt is binnen Landsmeer. Deze aspecten hebben een negatieve invloed op de aantrekkelijkheid van Landsmeer op de arbeidsmarkt. Het effect hiervan is dus dat Landsmeer niet alleen al een aantal jaar moeite heeft om beleidsadviseurs aan te trekken met specialistische kennis op meerdere beleidsgebieden. Maar ook om deze mensen vast te houden.

Om toch goede mensen aan te kunnen nemen kiezen we er vaak voor om in te zetten op hoog opgeleide “jonge” mensen die een stap willen maken in hun carrière. Tot op heden pakt deze strategie goed uit maar het nadeel is wel dat de doorlooptijd van projecten en opdrachten langer is door de “groei” van de betreffende medewerker.

Functiehuis

In de afgelopen jaren is het sterk verouderde generieke functiehuis van 2006 regelmatig onderwerp van gesprek geweest, ook in relatie tot voorstaand onderwerp, de arbeidsmarkt. Omdat een (ambtelijke) fusie binnen afzienbare tijd zou plaatsvinden is een actualisatie of vernieuwing van het gedateerde functiehuis achterwege gelaten. Dit vanuit de gedachte dat bij een samenwerking of fusie er een nieuwe organisatie ontstaat waarvoor ook een nieuw functiehuis nodig is.
In de afgelopen jaren zijn onder meer de volgende knelpunten geconstateerd:

- het functiehuis is 'smal', bestaat maar uit 3 functiefamilies: Leiding, Beleid en Beheer. Nieuwe ontwikkelingen als de omgevingswet vragen een stevige rolverandering en taakopvatting van medewerkers: van minder beleid naar meer (eigen)regie. De beschrijvingen van de bestaande generieke functies zijn sterk verouderd en passen niet meer bij de huidige werkwijze en ontwikkelingen. Nieuwe functies kunnen hierdoor moeilijker ingepast worden;
- competenties zijn matig beschreven en niet gekoppeld aan de generieke functies. Dit bemoeilijkt de sturing hierop;
- de regeling functiewaardering is verouderd (2004) en is gemaakt voor de overgang van individuele functiebeschrijvingen naar het generieke functiehuis van 2006 met generieke functietyperingen. Deze verouderde regeling past daardoor niet meer bij de werkwijze om nieuwe functies goed in te passen in het functiehuis. Hierdoor ontstaan problemen en onduidelijkheden in het proces van nieuwe inpassingen.

Nu een fusie voorlopig niet tot de mogelijkheden behoort, is een nieuw functiehuis onontkoombaar. Dit is een intensief traject waar dit jaar mee wordt gestart. De keuzes die gemaakt kunnen worden en de (financiële) gevolgen hiervan worden op dit moment onderzocht.

Bijlage 4: Verdieping (landelijke) ontwikkelingen

De opgaven voor gemeenten zijn groot en talrijk. Deze opgaven en ontwikkelingen zijn door de VNG, in overleg met alle gemeenten, beschreven in het ambitiedocument 'Gemeenten 2024'.
Grote opgaven voor de komende periode vinden hun oorsprong vaak in wereldomvattende ontwikkelingen, zoals de *klimaatopgaven* en de omgang met *informatietechnologie*. Sommige opgaven volgen uit besluitvorming op Europese schaal, zoals de *CO2-reductie* en *privacywetgeving*. Weer andere opgaven vloeien voort uit landelijke besluitvorming, zoals het *aardgasvrij* maken van woningen en de invoering van de *Omgevingswet***.**

Informatie(technologie)

Informatietechnologie is de grote 'spelveranderaar' van onze samenleving. Een leven zonder is nauwelijks meer voor te stellen. Een voorbeeld hiervan is de verandering die gepaard gaat met de invoering van de Omgevingswet. Dit is onmogelijk zonder grootschalige inzet van ***moderne*** *Informatietechnologie*. De bijbehorende Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) is een informatietechnologische operatie van ongekende omvang. Maar ook de *privacywetgeving* vraagt om nieuwe technologieën. *Informatiebeveiliging* is hier onlosmakelijk mee verbonden. Informatiebeveiliging waarborgt de continuïteit van bedrijfs-kritische processen en de beschikbaarheid en vertrouwelijkheid van gegevens. Voor Landsmeer is dat een majeure opgave. Mede in relatie hiermee is het ook noodzakelijk voor om de wenselijke netwerk -en *informatiearchitectuur* in kaart te brengen en houden.

De geldende organisatiekaders en ambities van de gemeente Landsmeer staan op het ogenblik beschreven in het informatiebeleidsplan Dienstverlening 2020. *Digitale dienstverlening* en *digitaal werken* is leidend. We willen de kansen van digitalisering ook optimaal benutten. De komende jaren komt dit in een nog grotere stroomversnelling.

Het informatiebeleidsplan Dienstverlening 2020 beschrijft de organisatievisie en uitgangspunten. Op dit moment is er geen concreet IT meerjarenbeleid binnen de gemeente Landsmeer. Het informatiebeleidsplan schetst de belangrijkste trends en ontwikkelingen voor de periode t/m 2020 en de verwachte impact op de informatievoorziening van Landsmeer. Een nieuw plan moet voor een periode (2021 t/m 2024) nog worden opgesteld.

Fysiek domein

Er spelen grote opgaven in het fysiek domein. Zowel landelijk als regionaal, met grote gevolgen op gemeentelijk niveau, ook voor Landsmeer. Uitwerking van deze opgaven vraagt een langdurige inzet van de organisatie. Denk bijvoorbeeld aan de *energietransitie*, *bodemdaling*, de *woningbouwopgave*, *klimaatadaptatie*, *bereikbaarheid* en het realiseren van een *circulaire economie*. Deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de leefbaarheid. Voor deze projecten wordt zoveel als mogelijk samengewerkt in de regio (zie ook onderdeel MRA). Mobiliteit (verkeer en vervoer) is voor Landsmeer ook een belangrijk thema. Dit komt terug in m.n. de problematiek van het 'Lint'. Het is niet voor niets dat dit een van de specifieke opgaven betreft van de college-agenda 2018-2022. Dit geldt overigens ook voor het thema *duurzaamheid.*

De *Omgevingswet* vraagt van gemeenten om een samenhangende aanpak te ontwikkelen om hiermee aan de slag te gaan. Daarbij moet ook verbinding gelegd worden met opgaven in het sociaal domein. Ruimtelijke en sociale vraagstukken zijn niet meer los van elkaar te zien. Zo is de toenemende tweedeling in de maatschappij van betekenis voor de woningbouwopgave en de ontwikkeling van de *regionale energiestrategie* (RES).

Het is op dit moment nog niet goed mogelijk om aan te geven wat de invoering betekent voor de ambtelijke organisatie. Dat heeft te maken met bijvoorbeeld de ambities die raad heeft op het

gebied van dienstverlening. Maar ook hoeveel vergunningen er vergunningvrij worden in de toekomst. Als we als gemeente meer gaan loslaten door de omgevingswet (vergunningvrij) en de Wet kwaliteitsborging bouw, dan krijgen we meer werk aan inspecties achteraf, om de basisregistraties op orde te houden. Kortom, we weten al wel dat de effecten fors zijn van de invoering van de Omgevingswet. Maar we kunnen nog niet goed inschatten wat dit concreet betekent voor de ambtelijke organisatie.

Sociaal domein

Gemeenten dragen sinds de invoering van de decentralisaties sociaal domein in 2015 een nog grotere verantwoordelijkheid voor de ondersteuning van inwoners die het (tijdelijk of voor langere tijd) niet meer alleen af kunnen. Al snel na de invoering werd duidelijk dat de gemeentelijke budgetten niet voldoende zijn. Tekorten ontstaan vooral bij de *jeugdzorg*. Anders dan verwacht doen steeds meer jongeren een beroep op (professionele) jeugdzorg. De vrijheid van gemeenten om eigen beleid te voeren, staat niet alleen voortdurend ter discussie, maar is ook ingeperkt door gerechtelijke uitspraken en nieuwe regelgeving. Het beroep op *individuele ondersteuning* neemt toe. Steeds meer gezinnen doen een beroep op schuldhulpverlening door de overheid, meer kinderen groeien in armoede op. *Ouderen blijven langer thuis wonen* en doen daardoor een groter beroep op voorzieningen. Landsmeer doet het goed als het gaat om de gebruikelijke zorg. We zitten dicht tegen de inwoner aan. Maar we hebben te weinig routine bij bijzondere casussen.

Participatie is een van de onderwerpen die vanuit de transitieopgave bij Landsmeer zelf ligt. De uitvoering vindt op dit moment in samenwerking met Waterland plaats. De inschatting is dat we ook met zijn tweeën te klein zijn om de wet adequaat uit te voeren. Parallel hieraan loopt de nieuwe wet Inburgering die in 2021 in moet gaan. Op dit moment wordt uitgewerkt wat dit gaat betekenen voor de uitvoering.

De samenwerking binnen de regio is complex. Er zijn binnen het sociaal domein in de regio verschillende samenwerkingen met een opvallend sterke behoefte om een eigen weg in te slaan. Dit maakt alles arbeidsintensief. We profiteren daarmee onvoldoende van de schaalgrootte die werken in een regio kan opleveren. Door de grote verschillen in inwonergetallen tussen de gemeenten zijn de verhoudingen scheef. De grote gemeenten nemen op beleidsniveau het voortouw. Wij volgen vaak noodgedwongen omdat Landsmeer de capaciteit mist om ook gewicht in de schaal te leggen.

Bijlage 5: Voorbeelden knelpunten

Om de kwetsbaarheid van een kleine organisatie beter inzichtelijk te maken voor de raad, worden onderstaand een aantal voorbeelden gegeven van knelpunten, kwetsbare functies, éénpitters en capaciteitsproblemen. Het ambitieniveau is daardoor in de praktijk regelmatig niet haalbaar.

Mobiliteitsvisie komt niet tot uitvoering: Er is tijdelijke formatie beschikbaar voor de inhuur van een programmamanager mobiliteit. Via een bureau is gepoogd deze functie tijdelijk in te vullen. Dit is niet gelukt. Er waren geen geschikte kandidaten die deze functie tijdelijk wilden vervullen. Er is daarom gekozen om in plaats van een programmamanager een projectleider in te huren voor het belangrijkste geprioriteerde project: verbetering van de kruising Scheepsbouwersweg - IJdoornlaan.

Er is budget beschikbaar om andere projecten uit het uitvoeringsprogramma extern te laten uitvoeren. Er is echter geen capaciteit om dit te begeleiden. Er is 1 fte beleidsmedewerker verkeer, vervoer wegen, nutsvoorzieningen en openbare verlichting beschikbaar. Deze opsomming geeft al aan dat één beleidsmedewerker dit niet allemaal alleen kan. Toch adviseert deze medeweker ook over de omgevingsvergunningen m.b.t. verkeer en parkeren, levert input voor handhaving en stelt mede de uitgangspunten op voor zo goed als alle civieltechnische projecten.

Een treffend voorbeeld is de vraag vanuit de gemeenteraad naar de visie van RWS op snelwegen. Wij hebben geen capaciteit om de visie te bestuderen. We kunnen de raad hierin niet goed adviseren.

Bouwplanprojecten: Er zijn ongeveer 32 bouwplannen op dit moment. We hebben geprioriteerd omdat we maar ca. 5-6 projecten kunnen trekken met de huidige bezetting. Indien er meer projecten worden geprioriteerd dan gaat dat qua tijd ten koste van de andere projecten. Uiteraard wordt er tussendoor ook gewerkt aan de andere projecten, maar voornamelijk in een veel langer tempo. Daarnaast komen er ook ad hoc zaken binnen, zoals de geluidsschermen A-10 en WttF. Dit is ook weer van invloed op de voortgang van de projecten.

Opgemerkt moet worden dat voor ieder principeverzoek vervolgens ook een vergunningsprocedure doorlopen moet worden. 1 project kost door deze werkwijze veel tijd. Deze werkwijze past echter wel bij de Omgevingswet. Nu doen we dit alleen nog maar in plangebied van bestemmingsplan Het Lint. De verwachting is dat na invoering van de Omgevingswet deze werkwijze zich gaat uitstrekken tot het gehele grondgebied.

Wabobeleidsplan: Het Wabobeleidsplan is zeer recent opgesteld. In dit plan is een doorrekening gevoegd waaruit blijkt welke formatie er nodig is om het beleid uit te kunnen voeren. De huidige formatie is niet toereikend om het beleidsplan goed uit te kunnen voeren. Dit geldt met name op het gebied van handhaving en ruimtelijke ordening. Dit betekent dat nog steeds geprioriteerd wordt in de werkzaamheden. Hierdoor lopen handhavingszaken en principeverzoeken vertraging op.

Sociaal Domein: Het belangrijkste probleem is dat bij uitval van een medewerker meteen 50% (Jeugd), 33% (WMO) of 100% (leerplicht) van de uitvoeringscapaciteit wegvalt. Vervanging is lastig: deels door beschikbare financiën maar vooral doordat vervangers moeilijk te vinden zijn en vaak niet direct inzetbaar op de casussen. We kunnen hierdoor niet direct de zorg organiseren die onze inwoners vaak hard nodig hebben. Dit geldt ook op het gebied van jeugdzorg. Er is sprake van een langdurig zieke medewerker, waardoor 50% capaciteitsverlies is. Er is nu budget voor vervanging. Begin maart is de vervanging begonnen maar moet nog ingewerkt worden. Dit is kwetsbaar, met

name als er een spoedzaak binnen komt. Hierdoor krijgen lopende casussen ook onvoldoende aandacht.

Bij korte afwezigheid van een beleidsmedewerker kunnen we de wethouder niet altijd adequaat adviseren omdat de kennis alleen bij die beleidsmedewerker zit. Bij langdurige afwezigheid ligt naast de advisering ook de ontwikkeling stil en kan pas het werk bij vervanging worden voortgezet. Andere beleidsmedewerkers hebben niet altijd de kennis en ruimte om het erbij te doen.

Handhaving Openbare Ruimte: Vorig jaar was er tijdelijk geen Boa. Dit had bijvoorbeeld tot gevolg dat de cameragegevens m.b.t. het inrijverbod voor sluipverkeer in de spits in Purmerland en Den Ilp, drie maanden niet konden worden uitgelezen. Daarvoor is een beëdigde boa noodzakelijk. Met als gevolg dat overtredingen in die periode niet beboet zijn.

Inmiddels is de handhaving openbare ruimte (Boa) tijdelijk uitgebreid naar 2 fte. Er vervalt in 2022 één formatieplaats. Het is niet wenselijk dat een Boa alleen op straat loopt bij bepaalde controles, in de avonden of weekenden. Om de persoonlijke veiligheid van de Boa te kunnen borgen is een duo noodzakelijk. Als gekeken wordt naar de gestelde ambities, taken en meldingen van inwoners, dan zijn deze niet haalbaar met één Boa.

Handhaving Wabo: De capaciteit voor handhaving Wabo (0,67 fte) is veel te weinig om de achterstanden uit de afgelopen jaren weg te werken. Hierdoor worden ook handhavingszaken niet direct opgepakt. Met alle gevolgen van dien.

De trend van de laatste twee jaar is dat er verhoudingsgewijs meer handhavingszaken bij komen en minder afgaan. Reden hiervoor is onder meer dat handhavingstrajecten veel tijd in beslag nemen, terwijl er meer handhavingsverzoeken worden ingediend. Denk aan toename illegale bewoning, illegale bouwwerken, airbnb, etc.

We kunnen qua juridische handhaving ook niet voldoen aan de eisen voor kwaliteitsborging op het gebied van de Wabo. Ook is juridische kwaliteitszorg een punt van aandacht, dus de kwaliteit van beschikkingen en beschikbare tijd voor het verbeteren van de kwaliteit van advisering van de organisatie. We hebben nu naar verwachting meer bezwaren en beroepen dan dat we zouden hebben als we zouden kunnen investeren in een goede juridische kwaliteit van de beschikkingen.

Veiligheid: De capaciteit op het gebied van veiligheid (1 fte) knelt al jarenlang. Met steeds grotere (landelijke en regionale) thema's als zorg en veiligheid en ondermijning staat dit onder druk. Het is niet aannemelijk dat dit in de toekomst zal afnemen, integendeel: de prognose is dat dit eerder nog meer toeneemt. Dat betekent dat niet of niet tijdig kan worden geadviseerd, gecontroleerd etc.

Informatiebeheer (DIV): De registratie en archiveringsfunctie is kwetsbaar. Informatie wordt nu niet goed en voldoende geregistreerd. De functie is vaak onvoldoende bezet (door ziekte) en wordt niet kwalitatief optimaal benut. Dat brengt risico's met zich mee voor de continuïteit van onze bedrijfsvoering.

In juli 2019 besloot Waterland eenzijdig om de samenwerking m.b.t. inzet van functioneel beheerders e-Suite (zaaksysteem) te stoppen en anders in te gaan zetten. Op 1 september 2019 eindigde deze samenwerking. Landsmeer had toen heel veel tijd en geld gestopt in het opleiden en begeleiden van drie medewerkers van Waterland. Het plan was juist om dit beheer structureel te gaan delen over beide gemeenten. Toen dit initiatief stopte moest Landsmeer hier meer formatie (voor functioneel beheerder Zaaksysteem) voor gaan inrichten.

Bodes (bodedienst): De twee bodes (samen 1 fte) zijn erg op elkaar aangewezen en er worden veel verschillende werkzaamheden van hen gevraagd. De late avondvergaderingen, waar ze verplicht aanwezig zijn, zijn een zware belasting. Het komt geregeld voor dat er op de dag hierdoor tijdelijk geen ondersteuning is.

Communicatie: De behoefte aan ondersteuning en advisering op het gebied van communicatie in de organisatie wordt steeds groter en de werkzaamheden voor de website en webcare groeien. Onze websites zijn vaak niet actueel, soms staat er echt verouderde en daarmee onjuiste informatie op. Ook voldoen we nog niet aan alle wettelijke eisen wat betreft de website die ook voldoet aan de normen voor bijvoorbeeld mensen met een visuele beperking. Expertise op dit gebied is belegd bij één parttime medewerker.

Participatie inwoners: Op dit moment is een communicatie medewerker langdurig ziek. Dit heeft niet alleen direct effect op bijvoorbeeld het kunnen opleveren van een (beleids)plan Participatie, maar ook op het project Participatie binnen de Omgevingswet en op de ondersteuning bij projecten.

Overzicht en samenvatting reacties Poll Bestuurlijke Toekomst Landsmeer

Inleiding

Op 23 mei 2019 heeft de gemeenteraad van Landsmeer besloten om een bestuurlijke fusie na te streven, in ieder geval met Waterland en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland.
In het afgelopen jaar zijn met deze gemeenten verkennende gesprekken gevoerd. Oostzaan en Wormerland hebben bij de verkennende gesprekken aangegeven dat zij op ambtelijk niveau willen samenwerken en geen bestuurlijke fusie nastreven. Oostzaan heeft daarbij wel aangegeven graag in gesprek te willen gaan over de toekomst en Landsmeer gevraagd nog geen onomkeerbare stappen te nemen. De gemeente Waterland heeft haar eigen traject over de bestuurlijke toekomst van Waterland doorlopen. De raad van waterland heeft 27 februari jl. besloten om zelfstandig te blijven.

Dit betekent dat geen uitvoering kan worden gegeven aan het besluit van de raad van Landsmeer om een bestuurlijke fusie na te streven met Waterland, en zo mogelijk ook met Oostzaan en Wormerland. De raad zal zich binnenkort buigen over de vraag: hoe nu verder? In de 'notitie BT- BO raad april 2020' wordt nader ingegaan op deze vraag. In deze notitie zijn de volgende theoretische varianten beschreven:

- Ambtelijke samenwerking met Oostzaan en Wormerland? (V1)
- Bestuurlijke fusie met Oostzaan? (V2)
- Bestuurlijke fusie met Purmerend? (V3)
- Bestuurlijke fusie met Amsterdam? (V4)
- Opheffen en opsplitsen? (V5)
- Zelfstandig blijven? (V6)

Om inzicht te krijgen in de voorkeur van de medewerker voor deze varianten is een Poll gemaakt en zijn de medewerkers uitgenodigd om deel te nemen. In totaal hebben 77 medewerkers hiervan gebruik gemaakt. Dat betekent dat 70% van de medewerkers van Landsmeer de Poll hebben ingevuld. De uitkomst van de Poll wordt met de gemeenteraad gedeeld.

Samenvatting

Samengevat kan gesteld worden dat onder de medewerkers het meeste draagvlak is voor een bestuurlijke fusie met Oostzaan. Tegelijkertijd is daar ook wel twijfel over. Bijna een kwart ziet ook een bestuurlijke fusie met Purmerend wel zitten. Dat geldt ook voor het zelfstandig blijven.

Voor een ambtelijke samenwerking met Oostzaan en Wormerland is weinig draagvlak. Dat geldt ook voor een bestuurlijke fusie met Amsterdam. Het minste draagvlak is er voor het opsplitsen van de gemeente. Daar wordt niet veel over getwijfeld.

Men twijfelt wel over de verschillende varianten. Een twijfel kan een ja worden, maar ook een nee. Dat hangt af van omstandigheden en voorwaarden. De toelichtingen die medewerkers hebben gegeven geeft hier meer inzicht in. Op de volgende pagina's staan samengevat de toelichtingen per variant. In de samenvattingen per vraag zijn gelijksoortige opmerkingen samengevoegd. Hierdoor lijkt het alsof een opmerking maar 1x is gemaakt, terwijl dat lang niet altijd het geval is.
Als voorbeeld de opmerkingen bij vraag 1, ambtelijke samenwerking met Wormeland – Oostzaan - Landsmeer:

- *'Ambtelijke fusie is ingewikkeld, niet efficiënt en de kosten blijven ook hoog'.*

Deze redenen zijn meerdere malen genoemd. In de bijlagen V1 t/m V6 worden alle opmerkingen per vraag weergegeven.

N.B. Bij V1 is een klein stukje van een opmerking vervangen voor 'xxxxxx', i.v.m. mogelijke herleidbaarheid naar een persoon.

Overzicht gegevens

Totaal percentages per vraag

	Ja	Nee	Misschien	Geen mening
V1. Ambtelijke samenwerking met Oostzaan en Wormerland	9,09%	57,14%	28,57%	5,19%
V2. Bestuurlijke fusie met Oostzaan	41,56%	16,88%	36,36%	5,19%
V3. Bestuurlijke fusie met Purmerend	23,38%	38,96%	29,87%	7,79%
V4. Bestuurlijke fusie met Amsterdam	11,69%	70,13%	15,58%	2,60%
V5. De gemeente opsplitsen	5,19%	81,82%	10,39%	2,60%
V6. Zelfstandig blijven	24,68%	40,26%	33,77%	1,30%

V1

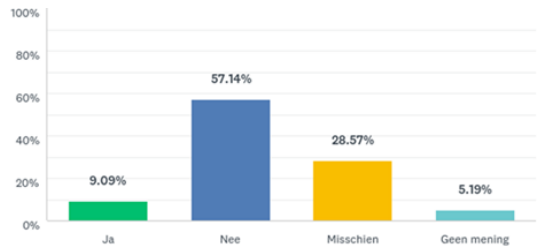

V2

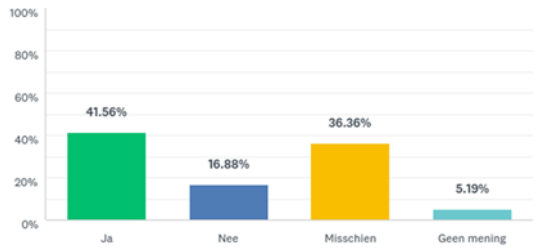

V3

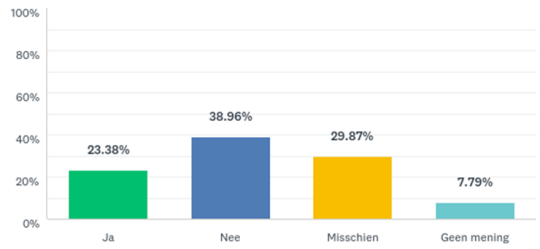

V4

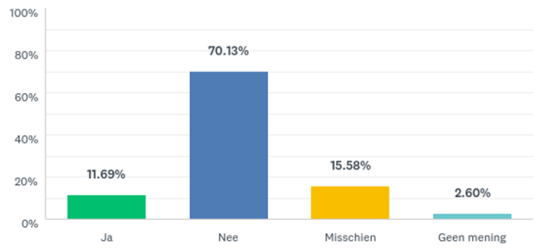

V5

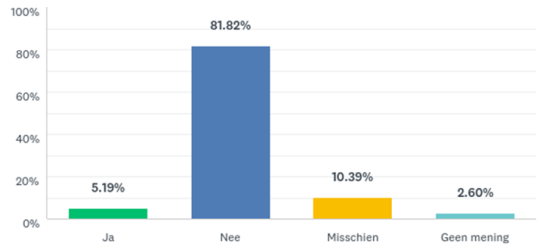

V6

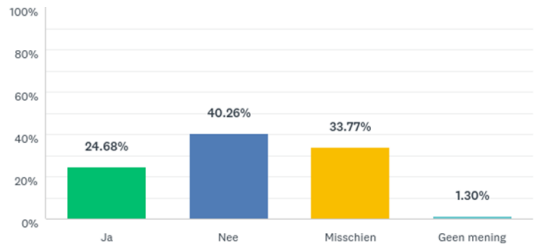

V1. Samenvatting reacties
Zou jij een ambtelijke fusie met Oostzaan en Wormerland een goed plan vinden?

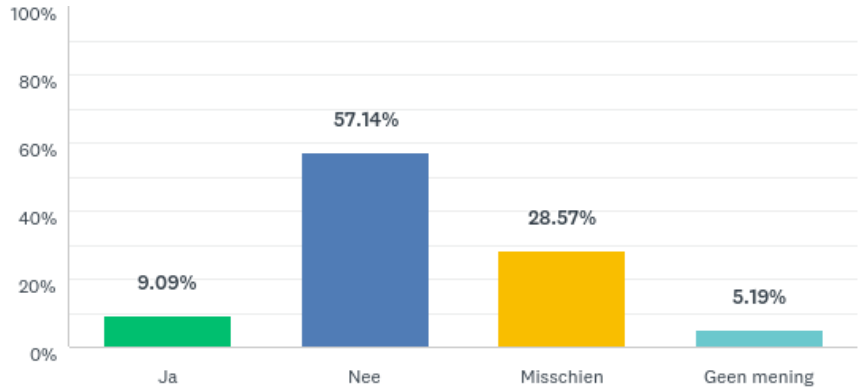

Ja
- Wormerland en Oostzaan zijn ook groene (kleinere) gemeentes, blijven dan toch bij elkaar.

Nee
- Ambtelijke fusie is ingewikkeld, niet efficiënt en de kosten blijven ook hoog.
- Uit onderzoek is gebleken dat ambtelijke fusies geen winst opleveren, zowel qua werkplezier als qua (bestuurlijke) doelstellingen. Het werkt niet goed.
- Het adviseren aan en werken voor 3 colleges en 3 raden is voor ambtenaren niet prettig, ondoenlijk, onnodig ingewikkeld, men moet meerdere petten op hebben.
- Er moeten meerdere begrotingen worden opgesteld.
- Het gaat niet goed tussen Wormerland en Oostzaan, er zijn capaciteits- en kwaliteitsproblemen bij de OVER-gemeenten en er is een flinke leegloop gaande.
- In de uitvoering is al een verschil tussen de beide gemeenten Oostzaan en Wormerland. De ene heeft meer een lokale focus de ander is meer gericht op Zaanstad.
- De ongelijke stemverdeling die Oostzaan nu ervaart, zou ook Landsmeer kunnen treffen.
- 3 kapiteins op 1 schip is niet goed.
- De individuele gemeenten willen een couleur locale en hun eigen identiteit terugzien in de adviezen. Dat is voor een ambt organisatie ondoenlijk, nachtmerrie.
- Bang om mijn huidige baan te verliezen.

Misschien
- In deze incomplete poll mogen blijkbaar bepaalde "afwijkende" keuzes niet worden beschouwd. Waarom zijn die uitgesloten? Andere opties zijn o.a.: - Bestuurlijke fusie met Oostzaan en Wormerland. - Ambtelijke fusie met Purmerend.

N.B. Voorstaande opmerking bij ‘misschien” wordt bij alle varianten aangegeven. Deze opmerking wordt daarom niet verder herhaald bij de volgende varianten.

V2. Samenvatting reacties
Zou jij een bestuurlijke fusie met Oostzaan een goed plan vinden?

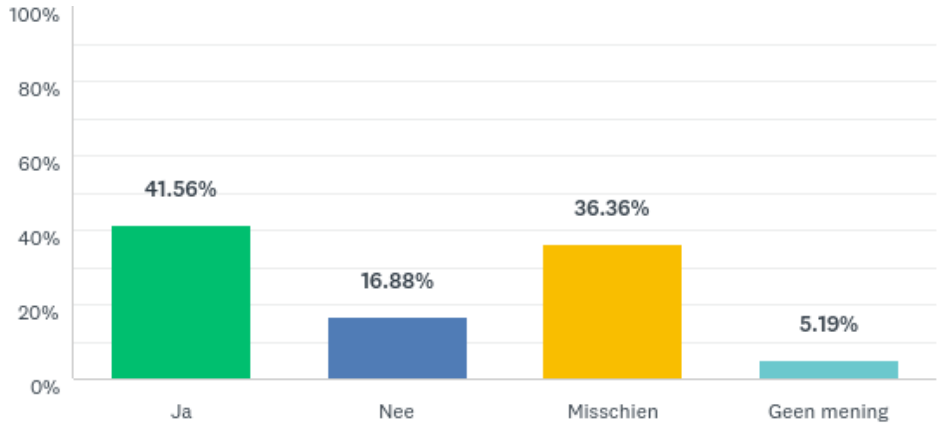

Ja

- Het Twiske is onder beide gemeenten verdeeld. Beide gemeenten lijken op elkaar o.a. qua omvang en gelijke netwerken.
- Blijft een groene buffer zijn we sterker, worden niet opgegeten door onze grote buren.
- Er is draagvlak onder de inwoners voor een grotere groene gemeente.
- We kunnen wel efficiënter werken als dit leidt tot één gemeentehuis en praktischer rondom het Twiske.
- Is eigenlijk nog niet genoeg. Ambtelijk en bestuurlijk samengaan met Oostzaan, Wormerland en Waterland lijkt de allerbeste optie.

Nee

- Oostzaan werkt al samen met Wormerland. Kost veel energie om 1 organisatie te maken. Levert te weinig op.
- Fijn als we gewoon Landsmeer blijven, gaat ten koste van personeel.
- Met 22.000 inw is er nog steeds onvoldoende slagkracht, personeel, deskundigheid en budget etc. Het organiseren van een bestuurlijke fusie kost heel veel tijd en energie, dat moet je alleen willen als je met een fusie ook echt iets kunt bereiken en betekenen voor je inwoners.
- Oostzaan moet eerst ontvlechten van OVER-gemeenten. Wat blijft ambtelijk over dat iets toevoegt aan Landsmeer?
- In het verleden is dit al geprobeerd, de verschillen zijn te groot met Oostzaan. Andere mentaliteit.

Misschien

- Landsmeer en Oostzaan hebben een heleboel overeenkomsten en mogelijk gezamenlijke belangen. Levert dat voldoende "kracht"op? Ik zou het onderzoeken.
- We blijven nog steeds klein en kwetsbaar.
- Oostzaan is een gemeente die momenteel niet veel op orde heeft. De samenwerking tussen Wormer en Oostzaan gaat ook niet goed. Veel onrust.
- Het aantal inwoners die je dan krijgt is eigenlijk nog te weinig.
- Dit hangt af van de wijze waarop deze gemeenten de huidige onrust in de interne organisatie willen/gaan veranderen.

V3. Samenvatting reacties
Zou jij een bestuurlijke fusie met Purmerend een goed plan vinden?

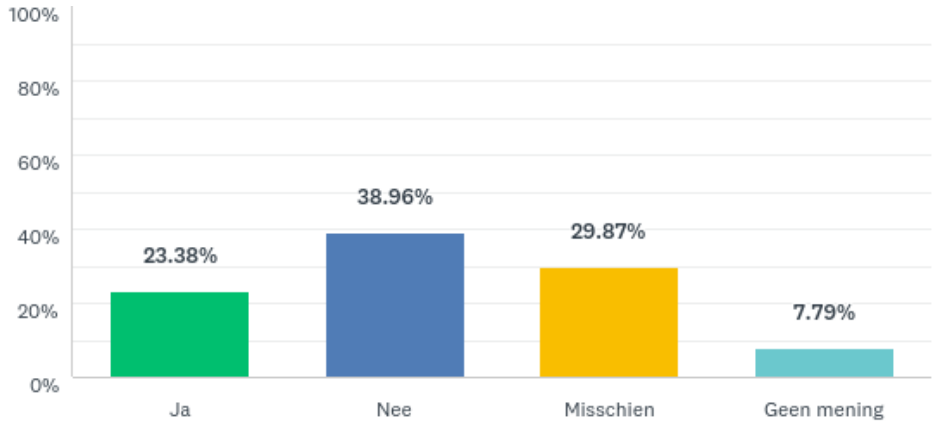

Ja
- Grotere kans op behoud van het groen, ze hebben daar ervaring met de Beemster. Zij kunnen ook het groengebied van Landsmeer beter bewaken dan wij nu kunnen.
- Een grotere gemeente met meer slagkracht en we zitten al in veel van dezelfde regionale groepen, dat is praktisch.
- Mits wij als een soort stadsdeel blijven functioneren en we een beetje dezelfde manier van werken en dezelfde locatie houden.
- Gezonde gemeente ontwikkelt zich positief en er is al veel samenwerking met deze gemeente.
- Opteren voor Oostzaan en Landsmeer en dan Purmerend. Dan heb je wat meer gewicht in de schaal bij Purmerend.
- Purmerend is een vooruitlopende gemeentelijke organisatie is waarbij wij prima passen en van kunnen leren.
- Heffen we onze kwetsbaarheid op.

Nee
- Purmerend is recent gefuseerd met Beemster en is daar nog mee bezig.
- Net als Amsterdam niets meer te vertellen.
- Voelt meer als een overname dan als een fusie.
- De organisatie wordt te groot en de charme van werken voor en in een kleine gemeente verdwijnt hiermee.
- Purmerend heeft giga bouwambities en geen locaties.
- Zet kernwaardes van Landsmeer, groen, onder druk, sluit niet aan bij het dorpse, landelijke karakter.
- Voor de afdeling jeugdzorg zou dit heel nadelig zijn. Purmerend is zo veel groter dat de werkwijze nooit een zou kunnen worden omdat Landsmeer zo klein is.

Misschien
- Qua omvang en slagkracht van de organisatie biedt dat meer perspectief. De kwetsbaarheid moet opgelost worden. Brengt financiële kansen en tevens een aanwinst op kennisgebieden die Purmerend heeft opgedaan.
- Afhankelijk van de mate waarin er afspraken gemaakt kunnen worden over specifieke werkwijzen en dienstverlening voor het 'landelijk gebied' van Purmerend.
- Een grotere organisatie kan je als medewerker ook voordelen bieden maar de ambtelijke organisatie van Purmerend is op dit moment erg onrustig.
- Een groot nadeel is dat de burgers nog meer het gevoel zullen krijgen dat ze van afstand geregeerd worden.

V4. Samenvatting reacties
Zou jij een bestuurlijke fusie met Amsterdam een goed plan vinden?

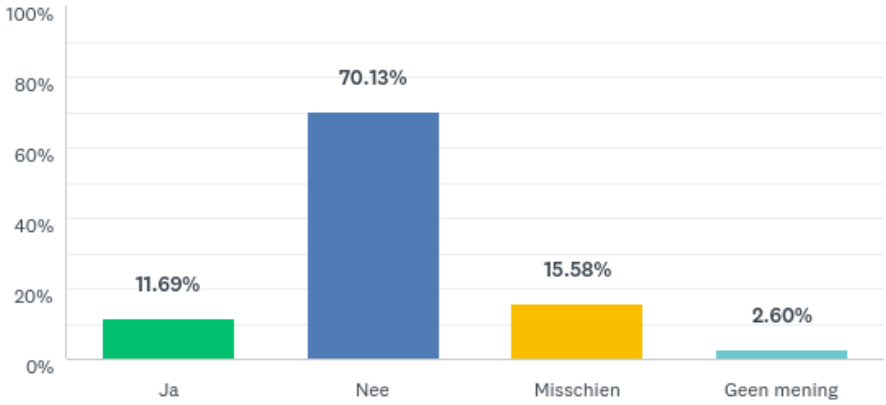

Ja
- Grotere gemeente, meer slagkracht, goede voorzieningen.
- Mits wij als een soort stadsdeel blijven functioneren en we een beetje dezelfde manier van werken en dezelfde locatie houden.
- Amsterdam beschikt over voldoende financiële middelen om doelstelling binnen Gemeente Landsmeer waar te maken.
- Voor de medewerkers minder is, maar voor de kwaliteit en de inwoners van Landsmeer de beste mogelijkheden oplevert.

Nee
- Kost veel energie om 1 organisatie te maken. Levert te weinig op. Landsmeer wordt volgebouwd.
- Verlies van identiteit/karakter, andere netwerken (niet langer regio Zaanstreek-Waterland) waarbij vooral Landsmeer zich zal moeten aanpassen/schikken.
- Te massaal, onpersoonlijk, te lange lijnen, te groot, bureaucratisch
- We zitten niet in dezelfde regionale groepen. Gaat ten koste van alle netwerken en samenwerking waarin is geïnvesteerd.
- De charme van werken voor en in een kleine gemeente verdwijnt hiermee.
- In Amsterdam worden bepaalde lasten meteen verdubbeld zoals bijv. vergunning varen met bootje of liggeld van woonarken.
- Niet wenselijk voor Purmerland.
- De Amsterdamse cultuur past niet bij de dorpse cultuur van Landsmeer. De afstand tussen inwoners en gemeentehuis wordt te groot. Dan wordt je feitelijk geannexeerd en ben je je identiteit helemaal kwijt.
- Voor het sociaal domein zou dit heel erg nadelig zijn. Onze kracht is dat we echt kunnen aansluiten bij de burger en de mensen kennen. Het decentraliseren van de zorg kunnen wij echt handen en voeten geven. Amsterdam lukt het onvoldoende/niet om echt regie te voeren doordat ze zo groot zijn.
- De bewoners zullen het gevoel krijgen een buitenwijk van Amsterdam te zijn en de medewerkers kan geen garantie gegeven worden dat ze niet in Amsterdam te werk gesteld worden en dat willen ze niet, ik ook niet. Dit is een prima reden om van baan te veranderen.

Misschien
- Dit is erg afhankelijk van de mate waarin er afspraken gemaakt kunnen worden over specifieke werkwijzen en dienstverlening voor het 'landelijk gebied' van Amsterdam. Amsterdam heeft wel al meer ervaring met landelijke buitengebieden dan Purmerend.
- Voor mij persoonlijk is dit onwenselijk, voor de gemeente lijkt mij dit goede oplossing.
- Landsmeer ligt tegen de grens van Amsterdam aan. Inwoners zijn al bekend met de faciliteiten van Amsterdam en maken daar veel gebruik van.

V5. Samenvatting reacties
Zou jij het opheffen en opsplitsen van de gemeente een goed plan vinden?

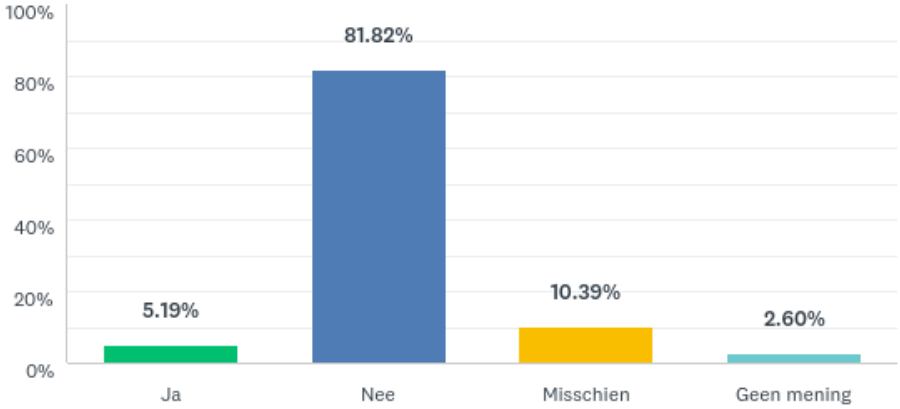

Ja
- Minst slechte keuze. Groot Waterland blijft de beste oplossing. Maar zit er helaas niet in.
- Lijkt een beter alternatief dan helemaal Purmerend of helemaal Amsterdam (ook geografisch).
- Kunnen we onze aanstelling behouden? Zou mooi zijn om voorkeur op te kunnen geven voor Amsterdam of Purmerend.

Nee
- Wordt het complete dorpskarakter en de verbondenheid te niet gedaan.
- Het zou mooi zijn als de gemeente niet opgesplitst hoeft te worden en daarmee een eigen identiteit kan behouden. Daarbij is de vraag welk deel van de gemeente gaat waarheen.
- Vermoedelijk weinig draagvlak van inwoners, gaat te veel onrust veroorzaken.
- Ene helft van het huis op Amsterdams grondgebied en je tuin en wc op Purmerends grondgebied die weer andere regelgeving hanteerden.
- Een al kleine Gemeente opdelen lijkt mij slecht voor saamhorigheid in Landsmeer.
- Dat zou ik jammer vinden voor het dorp en geen goed plan. Ook gezien mij motivatie hierboven
- Landsmeer is 1 gemeente. Dus ook als 1 geheel meedoen in samenwerking of fusie.
- De Amsterdamse cultuur past niet bij de dorpse cultuur, plus dit geeft een rare situatie voor de ambtenaren. Expertise gaat dan ook niet makkelijker over naar de nieuwe gemeente.
- Landsmeer, Purmerland en Den Ilp horen bij elkaar.
- Waar gaan de werknemers dan heen van Landsmeer? Ook 1 deel naar Purmerend en deel naar Amsterdam? Er zouden geen banen verloren gaan bij een fusie, dus dit lijkt me onmogelijk.
- Blijft er nog minder over van de identiteit.

Misschien
- Voor de inwoners is dit misschien een gewenst scenario, aangezien mensen voor hun dagelijkse inkopen vaak naar ofwel Purmerend ofwel Amsterdam gaan.
- Lost probleem op, heeft voor werknemers nogal impact en zal nadelig zijn. Werkinhoudelijk niet aantrekkelijk.
- Als het landelijke gedeelte naar Purmerend gaat is dit een reële optie.

V6. Samenvatting reacties
Zou jij het zelfstandig blijven van Landsmeer een goed plan vinden?

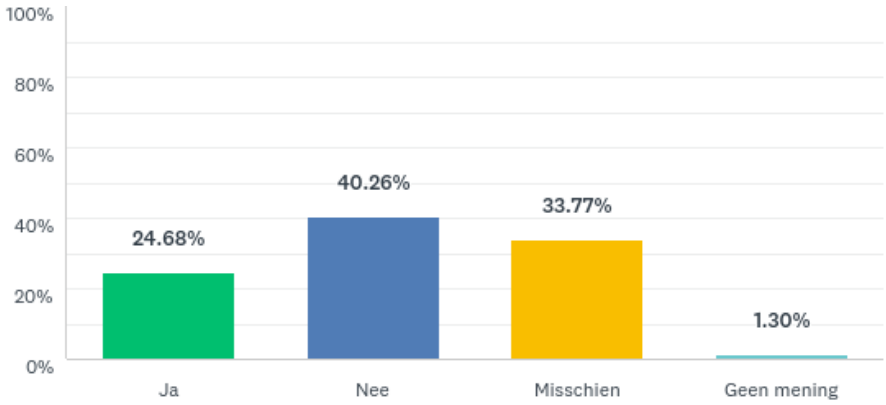

Ja

- Met voldoende formatieplekken en afvang kan dat prima. Kwetsbare kanten zijn bekend. Dit kan worden opgelost door personeel aan te nemen. Wat ook al (is) gebeurd.
- Dit zou zeker mijn voorkeur hebben met de mogelijkheden om samen te werken met naburige kleine en/of grotere gemeenten. "Wij" behouden dan voor een groot deel onze eigen identiteit en de gezelligheid van werken in een "kleine" gemeente met korte lijnen.
- Ik vind het heerlijk om in Landsmeer te werken. Waterland mag het ook, dus waarom wij niet? We redden het al jaren goed zo.

Nee

- Je krijgt naar mate de tijd verstrijkt te maken met financiële uitdagingen en wordt alleen maar kwetsbaarder als organisatie. Minder kennis en expertise, te veel werkdruk te weinig middelen tot ieder beschikking. De gemeente is in haar huidige omvang te kwetsbaar. Wordt momenteel (tijdens de Coronacrisis) al overduidelijk zichtbaar.
- Het vergroot onze mogelijkheden en bestaansrecht in de toekomst. Overheid brengt steeds meer taken onder bij gemeenten. Dit kost geld. Landsmeer is te klein om gewicht in de schaal te leggen.
- Landsmeer is steeds minder in staat de gevraagde bestuurlijke en ambtelijke dienstverlening te borgen en op adequaat niveau te brengen; minder afhankelijk worden van externe inhuur.
- Onvoldoende ingeschaald om gekwalificeerd personeel te krijgen. Bekwaam personeel loopt weg. Werkdruk in relatie tot ambtelijk apparaat is niet reëel. Om de kwetsbaarheid te verminderen is kwalitatief goed en specialistisch personeel nodig. Landsmeer heeft te weinig te bieden om het juiste personeel aan te trekken. Een goede organisatie heeft een gezonde mix van specialisten en generalisten. Nu hebben we teveel van het laatste.

Misschien

- Wellicht is het een optie, maar dan moet of de organisatie groeien om de werkzaamheden aan te kunnen of moet er (nog) meer samengewerkt gaan worden met omliggende gemeenten.
- De kracht van een kleine gemeente moet niet onderschat worden, ik denk dat Landsmeer heel sterk is in persoonlijke dienstverlening en dat daarmee een fusie een bepaalde tijd uitgesteld kan worden. Op termijn is het echter moeilijk vol te houden door grote risico's in de jeugdzorg en investeringen.
- Als de ambities van de raad omlaag gaan en zij geen populaire besluiten blijven nemen over de gemeentebelastingen, anders is het financieel niet haalbaar.
- Het lijkt best fijn maar de vraag is of het reel is. Lukt dat qua personele capaciteit, financieel en bestuurskrachtig. Maar hoe dan ook: besluit eindelijk iets over die bestuurlijke toekomst!
- Het ligt er helemaal aan hoe de financiële gesteldheid is van de gemeente en daarmee ook de gemeenten waarmee men in zee wil gaan. Kijkende naar: - verouderede kabels en leidingen systemen - wat is de staat van civiele kunstwerken? Wat is de staat van de openbare ruimte in het geheel?

Bijlage:

- V1-V6 totaal reacties Poll BT april 2020

Provincie Noord-Holland

Verslag overleg colleges Oostzaan en Wormerland

26 juni 2020

Notulist

Marleen den Haak, beleidsadviseur Provincie Noord-Holland

Aanwezig

Commissaris van de Koning de heer Van Dijk (tevens vz.), gedeputeerde Bestuur mevrouw Zaal, burgemeester van Oostzaan de heer Meerhof, burgemeester van Wormerland mevrouw Michel-de Jong, wethouders van Oostzaan mevrouw Dral en de heren Bonenkamp en Monen, wethouders van Wormerland de heren Berkhout, Halewijn, Schalkwijk en Van Waaijen, gemeentesecretaris van Oostzaan mevrouw Van den Assem en kabinetschef de heer Dalenoort.

Afwezig

Gemeentesecretaris van Wormerland de heer Kool

De commissaris van de Koning (cvdK), de heer Van Dijk, heet de colleges van Wormerland en Oostzaan welkom en introduceert de recent aangetreden gedeputeerde Bestuur, mevrouw Zaal. De heer Van Dijk licht toe dat dit overleg een vervolg is op het overleg van 11 maart 2020 over het ZOO[1]. De provincie hoort graag van beide colleges hoe de mediation is verlopen en wat de uitkomsten daarvan zijn. Daarbij benadrukt de heer Van Dijk nogmaals dat hij en mevrouw Zaal openheid verwachten van beide colleges. De burgemeesters Meerhof en Tange hebben in eerdere gesprekken met de provincie een beeld geschetst van een werkelijkheid die niet bestond[2]. De provincie moest later via andere kanalen vernemen dat de werkelijke situatie een heel andere was. De provincie tilt zwaar aan transparant bestuur. De komst van de nieuwe burgemeester in Wormerland vormt een nieuwe start maar dus wel op basis van de eerder genoemde transparantie.

Mevrouw Michel-De Jong licht toe dat de mediation, die vrij snel na haar aantreden is begonnen, goed is verlopen. Er is gesproken over 'oud zeer' en het is nu zaak om de afspraken die beide colleges gemaakt hebben te agenderen. Beide colleges hadden een verschil van inzicht met betrekking tot het functioneren van de directeur van de OVER-gemeenten. De laatste driekwart jaar leidde dit ook tot aansturingsproblemen rond de OVER-gemeenten. De huidige directeur is geschorst en er werd een interim-directeur aangesteld. Beide colleges erkennen het belang om grip te krijgen op de aansturing en daarom is er een Taskforce opgericht, waarin bestuurders van beide colleges zitting nemen. Daarnaast wordt er een 0-meting uitgevoerd. Deze 0-meting moet duidelijkheid geven over de financiële situatie, de bedrijfsvoering en de personele bezetting van OVER-gemeenten. De eerste resultaten zijn bekend: de situatie rondom de capaciteit en het financieel perspectief zijn niet rooskleurig. De volgende stap zal zijn om dit te koppelen aan de ambities die beide gemeenten hebben. Bestuurlijke keuzes zullen nodig zijn.
Wormerland denkt ook na over de robuustheid van de OVER-gemeenten. Het college van Wormerland heeft ook met Landsmeer gesproken. Daarnaast heeft het college van Wormerland het college van Waterland uitgenodigd voor een gesprek en Waterland heeft daar positief op gereageerd. Wormerland wil graag na het reces met de vier groen-landelijke gemeenten (te weten Wormerland, Oostzaan, Landsmeer en Waterland) om de tafel. Tot slot geeft mevrouw Michel-De Jong aan dat het college van Wormerland nog altijd behoefte heeft aan het op 11 maart jl. afgesproken overleg met de gemeente Zaanstad.

De heer Meerhof geeft aan dat het college van Oostzaan zich al langere tijd zorgen maakt over de OVER-gemeenten. Voor Oostzaan is het van belang dat er een sturingstraject is ingezet richting de aansturing van

[1] Zelfevaluatie Onderzoek OVER-gemeenten

[2] Het gaat hier om gesprekken die plaatsvonden op 23 april 2019 en 27 juni 2019 in de aanloop naar de zelfevaluatie.

OVER-gemeenten en de financiën. Beide colleges vinden de 0-meting nodig. Maar het is een zware operatie en naar aanleiding van wat openbaar gaat worden, zal de raden worden gevraagd om extra financiën. Het thema van de zetelverdeling en daarmee stemverhouding in de gemeenschappelijke regeling OVER-gemeenten staat hoog op de agenda. Voor Oostzaan is het van belang dat dit zo snel mogelijk opgelost wordt, omdat nu geen sprake is van gelijkwaardigheid. En zo is er nog een aantal knelpunten. Oostzaan heeft desondanks goede verwachtingen van het ingezette traject. Beide colleges voeren ook oriënterende gesprekken met buurgemeenten.

De heer Schalkwijk, voorzitter van de GR OVER-gemeenten, vult aan dat de interim-directeur per 1 juli a.s. vertrekt. Het is gelukt om op korte termijn een nieuwe interim-directeur te vinden in de persoon van Alwin ter Voert. Daarnaast is er een grote leegloop bij het MT; er blijft één manager over. De andere managers vertrekken bijna allemaal naar de SED-gemeenten.

De heer Berkhout geeft aan dat wethouders tijdelijk dichter op teamleiders moeten gaan zitten omdat er momenteel geen middenmanagement is. Zo heeft hij recent met wethouder Dral van Oostzaan goede afspraken gemaakt met de medewerkers over het operationele vlak om voortgang te blijven houden

De heren Van Waaijen en Halewijn onderschrijven de zorgen over de leegloop bij het MT.

Mevrouw Dral vertelt dat het mediation-traject heeft geleid tot zelfreflectie en excuses. Zij maakt zich ook al langere tijd zorgen, maar is positief over de nieuwe, zeer ervaren interim-directeur. Ze benadrukt dat beide gemeenten zuinig moeten zijn op hun werknemers en die binnen moeten zien te houden. De 0-meting zal zorgen voor een eerlijk verhaal over wat er wel en niet kan en wat er nodig is.

De heer Monen noemt dat de 0-meting duidelijk maakt dat er gebrek aan aansturing was. Rust in de organisatie is nodig.

De heer Bonenkamp vult aan dat hij zich ook al langere tijd zorgen maakt. Een deel van de problemen hangt samen met de schaal van OVER-gemeenten.

Mevrouw Zaal geeft aan dat het goed is dat de mediation iets heeft opgeleverd. Op basis van wat iedereen net heeft ingebracht, en wat zij leest in de krant, vraagt ze zich af of er vanwege de capaciteitsproblemen taken door beide gemeenten niet langer kunnen worden uitgevoerd. En lukt het beide gemeenten om voldoende gekwalificeerde en enthousiaste nieuwe medewerkers te vinden voor het MT? Daarnaast wil ze weten hoe en wanneer het probleem van de verouderde GR met de afspraken over de stemverhouding wordt opgelost. En tot slot is zij benieuwd hoe beide gemeenten naar de toekomst kijken. Landsmeer heeft immers duidelijk aangegeven dat zij een bestuurlijke fusie nodig hebben. De raden van Oostzaan en Wormerland hebben naar aanleiding van het ZOO besloten om bestuurlijk zelfstandig te willen blijven. Het lijkt erop dat het college van Oostzaan iets meer open lijkt te staan voor deze verkenning met als mogelijke stip op de horizon een bestuurlijke fusie dan het college van Wormerland. Zij vraagt zich daarbij af wanneer beide gemeenten hun raden gaan meenemen en informeren. De heer Van Dijk vult aan dat hij

recent met de fractievoorzitters van Landsmeer overleg heeft gevoerd over de burgemeestersvacature.

Mevrouw Michel-De Jong antwoordt dat OVER-gemeenten inderdaad een kleine organisatie is, maar dat de organisatie op de hoofdtaken alles aan kan. Het is de vraag hoe de problematiek precies is ontstaan; door het gebrek aan aansturing van de directie van OVER-gemeenten of door de bestuurlijke onrust tussen beide colleges? In dit verband merkt mevrouw Dral op dat het heel duidelijk is waar het probleem ligt. Zij heeft als toenmalig voorzitter van het DB en AB al in maart 2019 aangegeven dat zij zich zorgen maakte om de organisatie in de zin dat er een hoge werkdruk was onderin de organisatie. Daarbij miste zij de benodigde transparantie in de cijfers op het niveau van de directie en het managementteam. Dat zij dit al in maart 2019 heeft aangegeven is ook besproken in de mediation en toen erkend door de heren Berkhout en Schalkwijk. Zij merkt verder op dat ook andere leden van het college van Oostzaan in 2019 in zowel het DB als het AB meerdere malen hebben aangegeven dat er zorgen waren over het functioneren van de directie en het management. De Taskforce gaat samen met de nieuwe interim-directeur beslissen over de invulling van de organisatie en hoe de werknemers te behouden. Het probleem van de stemverhouding is nog niet opgelost. Wormerland vraagt zich af hoe belangrijk dit nog is als er ingezet gaat worden op verbreding met groen-landelijke gemeenten. Voor Oostzaan is het echter wel een belangrijk punt en daarom hebben beide gemeentesecretarissen de opdracht gekregen om na het zomerreces een verkenning te starten om dit probleem op te lossen. Wormerland doet eerst op college-niveau een verkenning met buurgemeenten en daarna betrekt het college de raad.

De heer Meerhof antwoordt dat er al heel lang divergerende opvattingen tussen beide gemeenten zijn over wat er verwacht wordt van OVER-gemeenten. Als er prioriteiten worden gesteld, kunnen beide gemeenten hun taken nog wel uitvoeren. Maar het is niet goed om de hele tijd met interim-krachten te moeten werken. Het probleem van de stemverhouding moet wat Oostzaan betreft inderdaad op korte termijn opgelost worden.

De heer Van Dijk geeft aan dat het niet handig is als beide colleges bij de verkenning met buurgemeenten een andere aanvliegroute hebben en hamert op het belang van het betrekken van de gemeenteraden bij deze discussie en verkenning.

De heer Monen reageert dat het college van Oostzaan zeker met de raad in gesprek wil gaan. Daarbij zullen verschillende modellen aan bod komen, dus ook de bestuurlijke fusie. De heer Bonenkamp vult aan dat Oostzaan al veel gesproken heeft met Landsmeer. Beide gemeenten zullen water bij de wijn moeten doen om dichter bij elkaar te komen. De heer Meerhof geeft aan dat een gesprek tussen de raden van Oostzaan en Landsmeer ook nodig is.

Mevrouw Michel-de Jong sluit daarop aan dat Wormerland zich ook de vraag stelt hoe robuust de organisatie OVER-gemeenten nog is? Het creëren van massa is nodig en dat kan op verschillende manieren, bijvoorbeeld door uitbreiding van de samenwerking met een andere gemeente of door een bestuurlijke fusie. Het kader dat het college van Wormerland van de raad heeft gaat uit van samenwerking. Het college opereert binnen dit kader. Daarop reageert de heer Van Dijk dat het altijd verstandig is om binnen het kader van de raad te opereren. De heer Van Dijk en mevrouw Zaal danken iedereen voor zijn/haar inbreng. Van dit

gesprek zal een verslag worden gemaakt dat ter informatie naar de gemeenteraden van Wormerland en Oostzaan en Provinciale Staten wordt gestuurd. Afgesproken wordt dat er in het najaar wederom een gesprek zal plaatsvinden tussen beide colleges, de gedeputeerde Bestuur en de commissaris van de Koning. Tevens zal het gesprek met Zaanstad worden ingepland na het zomerreces.

Provincie Noord-Holland

Verslag overleg met college Landsmeer over de bestuurlijke toekomst van Landsmeer

2 september 2020

Notulist

Mevrouw Den Haak, beleidsadviseur Provincie Noord-Holland

Aanwezig

Commissaris van de Koning de heer Van Dijk (tevens vz.), gedeputeerde Bestuur mevrouw Zaal, burgemeester van Landsmeer de heer Straat, wethouders mevrouw Elfferich en de heer Heinrich, gemeentesecretaris mevrouw Van Geffen en bestuursadviseur van Landsmeer mevrouw Hos en kabinetschef de heer Dalenoort.

Afwezig

De commissaris van de Koning, de heer Van Dijk, heet het college van Landsmeer welkom. Na een introductieronde krijgt de heer Straat als eerste het woord om een toelichting te geven op de brief van het college van Landsmeer aan de provincie van 16 juni jl.

De heer Straat geeft aan dat in zijn woorden 'de complicatie compleet en urgent is'. Landsmeer is een kwetsbare gemeente qua slagkracht, capaciteit, organisatie, financiën, uitvoeringskracht. Er is eindeloos gesproken door de gemeenten in het groene gebied van de regio Zaanstreek-Waterland over de bestuurlijke toekomst. Waterland heeft besloten zelfstandig te willen blijven. Beide steden, Purmerend en Amsterdam, zijn momenteel in een fusieproces verwikkeld. Recente gesprekken met de colleges van OVER-gemeenten hebben ook niets opgeleverd. Landsmeer mist perspectief.

Mevrouw Elfferich vult aan dat het dossier al lang loopt. De raad sprak zich naar aanleiding van een bestuurskrachtonderzoek in 2014 al uit over haar ambities. Deze ambities zijn hoger dan wat Landsmeer waar kan maken. Een ambtelijke samenwerking tussen de vijf groen-landelijke gemeenten is helaas niets geworden. Deze samenwerking klapte in 2017. Ook de provincie gaf in de gesprekken met de vijf colleges en gemeenteraden in mei 2018 aan dat de provincie geen voorstander is van ambtelijke fusies, omdat deze inefficiënties kennen. De gemeenteraad van Landsmeer zag zelf ook in dat een ambtelijke fusie geen oplossing is voor de problemen van Landsmeer. Daarop heeft de raad in mei 2019 besloten om voor een bestuurlijke fusie met groen-landelijke gemeenten te gaan. Helaas besloot de raad van Waterland in februari tot zelfstandigheid.
Het college van Oostzaan gaf het signaal af om in gesprek te willen blijven met Landsmeer. Dat heeft echter tot nu toe niet tot beweging geleid bij de raad van Oostzaan; die wil zelfstandig blijven. Er is ook gesproken met het college van Wormerland, maar bij het college voelt men geen urgentie om bestuurlijk op te schalen. Kortom, Landsmeer staat nu op een punt dat geen uitvoering kan worden gegeven aan het fusiebesluit van de raad. De gemeenteraad van Landsmeer blijft in grote meerderheid kijken naar groen-landelijke gemeenten. Het college van Landsmeer ziet dat deze gemeenten dezelfde problemen hebben als de gemeente Landsmeer. Het college van Landsmeer legt richting raad bloot dat het ambitieniveau niet gehaald kan worden. Zelfs het (iets meer) zijn van een beheergemeente is al lastig genoeg. Het is ontzettend jammer dat Landsmeer er niet uit komt met andere gemeenten.

De heer Heinrich geeft een toelichting op de financiën. Deze zijn kort gezegd krap. In 2018 is er een ambitieus raadsprogramma vastgesteld. Afgelopen jaren was er een tekort op de algemene uitkering. Successievelijk moet Landsmeer het met minder doen. In 2019 had de jaarrekening een behoorlijk tekort wat via de reserve is gedekt. De begroting 2020 is sluitend gemaakt met een behoorlijke uitname uit de algemene reserve. Dit jaar en komende jaren is er een behoorlijk tekort. Dat komt o.a. door de jeugdzorg. Landsmeer heeft een structureel meerjarig tekort van ca. 1 miljoen euro. Het kost moeite om een sluitende begroting te kunnen presenteren. Er is al een behoorlijke uitname gedaan uit de algemene reserve. Momenteel loopt de discussie met de raad hierover en worden er bezuinigingsvoorstellen voorgelegd. Qua algemene

reserve zal Landsmeer in maart 2022 op 0 uitkomen als er niets wijzigt en ambities niet worden bijgesteld. En dan zijn de structurele corona-gerelateerde kosten en de wijzigingen, voor Landsmeer verlaging, die er aankomen m.b.t. de uitkering van het gemeentefonds nog niet meegenomen.

De heer Heinrich somt een aantal voorstellen op die aan de raad zijn gedaan om de begroting sluitend te krijgen, zoals het niet meer financieren van de kunstgrasvelden van de voetbalvereniging en het afschaffen van het monumenten-herstel-programma. Het gaat hoe dan ook pijn doen en een verschraling betekenen van het sociale en fysieke voorzieningenniveau. Mevrouw Elfferich vult aan dat Landsmeer voorheen het geld wel had, maar de mensen niet, omdat vacatures moeilijk in te vullen zijn. Een grotere organisatieschaal is nodig.

De heer Van Dijk vraagt zich af hoe het college momenteel aankijkt tegen de scenario's van een bestuurlijke fusie met Purmerend of Amsterdam, nu blijkt dat een groen-landelijke combinatie niet mogelijk is.

Mevrouw Elfferich geeft aan dat deze scenario's wel zijn uitgeschreven. Voor Amsterdam geldt dat Landsmeer uit de regio Zaanstreek-Waterland en alle samenwerkingen moet stappen. Landsmeer is fysiek/ geografisch wel gericht op Amsterdam. Purmerend ligt geografisch wellicht wat onlogischer, maar is verder wel een logische partner, het is ook dezelfde regio Zaanstreek-Waterland en beide gemeenten delen alle netwerken en GR-en . Ook het scenario van opsplitsing is benoemd. Echter wil de meerderheid van de raad geen bestuurlijke fusie met de steden. Mevrouw Elfferich geeft aan dat het college van Landsmeer benieuwd is hoe de provincie tegen de verschillende scenario's aankijkt.

Mevrouw Zaal geeft aan dat het knap en dapper is dat de raad inziet dat een bestuurlijke fusie voor Landsmeer het beste is. Dat verdient ook complimenten aan het college. Tevens complimenten dat de gemeente Landsmeer hulp durft te vragen en open een eerlijk aangeeft welke problemen Landsmeer heeft.

Mevrouw Zaal loopt de verschillende scenario's, die het college heeft uitgewerkt voor de raad, langs:

- <u>Ambtelijke fusie met Oostzaan en Wormerland</u>
- Mevrouw Zaal licht toe dat gemeenten zelf kunnen bepalen of ze ambtelijk willen fuseren, daar hoeft de provincie geen goedkeuring oid aan te geven. Bekend is dat de provincie geen voorstander is van ambtelijke fusies, tenzij het een opmaat vormt naar een bestuurlijke fusie. Ambtelijke fusies zijn suboptimaal en kennen inefficiënties, dat blijkt uit diverse onderzoeken. Daarnaast blijkt uit de zelfevaluatie van OVER-gemeenten en de gesprekken die de provincie met beide colleges heeft gevoerd, dat dit construct niet goed werkt. Een ambtelijke fusie van Landsmeer met Oostzaan en Wormerland gaat de problemen van Landsmeer, maar ook die van Wormerland en Oostzaan, niet oplossen. Mevrouw Zaal geeft aan dat dit voor de provincie geen wenselijk scenario is. Goed dat college en raad van Landsmeer dit zelf ook inzien.

- Bestuurlijke fusie met Oostzaan
  Mevrouw Zaal geeft aan dat dit scenario niet zal leiden tot een duurzame en robuuste nieuwe gemeente. Oostzaan en Landsmeer samen hebben circa 20.000 inwoners. De provincie dient fusievoorstellen te toetsen aan de criteria uit het landelijk beleidskader gemeentelijke herindeling. Deze combinatie scoort niet goed op de criteria en daarom zal de provincie een dergelijk voorstel niet steunen.

- Bestuurlijke fusie met Amsterdam
  Dit scenario is mogelijk, want het leidt tot een robuuste en duurzame nieuwe gemeente. Complicerende factor is inderdaad dat Amsterdam momenteel een fusietraject met Weesp doorloopt. Een fusie met Landsmeer kan pas op z'n vroegst per 2026 en zal zeker tot vragen in Den Haag gaan leiden. Daarnaast betekent het dat Landsmeer uit de regio Zaanstreek-Waterland treedt en daarmee ook uit bijna alle bestaande GR-en en samenwerkingen. Dit kan, maar is niet optimaal.

- Bestuurlijke fusie met Purmerend
  Mevrouw Zaal geeft aan het eens te zijn met het college van Landsmeer dat dit een logischere optie is dan Amsterdam. Na de fusie van Purmerend met Beemster, vormt deze nieuwe gemeente een groenere gemeente en sluit dan beter aan bij de groen-landelijke voorwaarde van de raad en inwoners. Daarnaast hoeft Landsmeer niet uit de samenwerkingen in regio Zaanstreek-Waterland te treden. Een fusie met Purmerend kan ook op z'n vroegst pas per 2026, en zal ook zeker leiden tot vragen in Den Haag.

Mevrouw Zaal sluit af door aan te geven dat zij een kennismakingsronde gaat doen langs de burgemeesters en wethouders regionale samenwerking van de gemeenten in de regio Zaanstreek-Waterland die zij nog niet gesproken heeft. Het betreft Edam-Volendam, Waterland en Zaanstad. Voor de provincie is het van belang om naar de regio als geheel te blijven kijken. Wat mist, is een toekomstperspectief voor de gehele regio Zaanstreek-Waterland. Zodat ook toekomstige keuzes van gemeenteraden getoetst kunnen worden aan deze visie op de toekomstige bestuurlijke organisatie en positie van de regio.

De heer Van Dijk benoemt dat hij in zijn introductieronde langs alle gemeenten ook al gezegd heeft tegen de kleinere gemeenten: realiseer je dat als je niets doet, je spijt krijgt. Want over tien jaar ziet de wereld er heel anders uit en nu kun je zelf nog de regie houden. Daarnaast is niet duidelijk wat de gemeenschappelijke visie als regio Zaanstreek-Waterland is. Welke ambities heeft deze regio? Lukt het om deze ambities als MRA-Noord te realiseren in de MRA? Het urgentiegevoel verschilt enorm per gemeenteraad. De provincie heeft nu eenmaal te maken met genuanceerder beleid vanuit Den Haag over de rol van de provincie met betrekking tot herindelingen.

De heer Straat geeft aan dat als je naar het gebied kijkt, het voor de hand ligt om het groen-landelijke gebied te versterken als 'voortuin van de metropoolregio.' Hij geeft aan de gewijzigde rol van de provincie op dit dossier te respecteren, maar het Rijk moet zich realiseren dat er zo een vicieuze cirkel ontstaat. Kan er dan alleen nog gefuseerd worden als

gemeenten een artikel 12-status hebben? Tevens vraag de heer Straat zich af of de provincie kan helpen met perspectief opbouwen?

Mevrouw Zaal geeft aan dat de provincie deze problematiek weldegelijk bij de minister van BZK kan neerleggen. Daarvoor zit wat haar betreft eerst de stap om op regionaal niveau met de betreffende bestuurders om tafel te gaan, om vervolgens ook met de gemeenteraden in gesprek te gaan. Het moet immers van onderop. De provincie wil een rol spelen, en zal daarom ook het initiatief nemen naar de regiogemeenten, om een visie op de toekomstige bestuurlijke organisatie en positie van de regio te laten opstellen. Om zodoende als individuele gemeenten en als regio perspectief te krijgen voor de toekomst. Het zou mooi zijn als gemeenteraden gezamenlijk opdrachtgever zijn van een dergelijke verkenning, en er een onafhankelijk wetenschapper/bestuurder kan worden gevonden om deze verkenning uit te voeren.

Vanuit het college van Landsmeer wordt beaamt dat dit een goede weg zou zijn om te gaan bewandelen.

De heer Van Dijk en mevrouw Zaal danken iedereen voor zijn/haar inbreng. Afgesproken wordt dat van dit overleg een verslag gemaakt wordt, dat ter informatie zal worden verstuurd naar de raad van Landsmeer, naar Provinciale Staten en naar de andere gemeenten in de regio Zaanstreek-Waterland. Ter voorbereiding op het gesprek met de raden volgt op korte termijn een uitnodiging van de provincie aan alle gemeenten in de regio Zaanstreek-Waterland om op bestuurlijk niveau over de bestuurlijke toekomst van deze regio te spreken.

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	4190
Extern Zaak ID	1468591
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	28 september 2020
Agendapunt	14.c
Omschrijving	Sponsoring: Brief GS aan PS inz. verruiming voorwaarden evenementensponsoring 2020-2021 (C-agenda EFB 28-9-2020)
Organisatieonderdeel	CZ/COM

Bijlagen
Brief aan PS over verruiming voorwaarden evenementensponsoring 2020-2021.pdf
verruiming uitgangspunten evenementensponsoring tot 1 juni 2021.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	14 september 2020
Economie Financiën en Bestuur	**28 september 2020**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2020

Toelichting

Veel evenementen hebben te maken met extra maatregelen ter bestrijding van verspreiding van het COVID-19 virus. Dit brengt extra kosten met zich mee en tegelijkertijd vallen soms inkomsten weg. Daarom wil de provincie Noord-Holland tot 1 juni 2021 meer evenementen eenmalig sponsoren, hiervoor is een budget beschikbaar van € 300.000,-.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw. R.M.L. Kanne
CZ/COM

Telefoonnummer +31235144970
kanner@noord-holland.nl

Verzenddatum

10 SEP. 2020

Kenmerk
1468591/1468603

Uw kenmerk

Betreft: verruiming voorwaarden evenementensponsoring 2020-2021

Geachte leden,

Met deze brief informeren wij u over het vaststellen van een tijdelijke verruiming van de voorwaarden voor evenementensponsoring 2020-2021. Ons college heeft daarover op 8 september 2020 een besluit genomen.

Eenmalige sponsoring
De provincie Noord-Holland wil tot 1 juni 2021 meer evenementen eenmalig sponsoren. Veel evenementen hebben te maken met extra maatregelen ter bestrijding van verspreiding van het COVID-19 virus. Dit brengt extra kosten met zich mee en tegelijkertijd vallen soms inkomsten weg. De provincie Noord-Holland wil meer bovenregionale culturele en sportieve evenementen in Noord-Holland een steuntje in de rug geven. Evenementen zijn belangrijk voor de regionale economie en sociale cohesie in Noord-Holland.

Onderbesteding budget
Vanwege het wegvallen van veel evenementen in 2020 is er onderbesteding op het sponsorbudget. We willen dit inzetten voor extra ondersteuning van evenementen.

Tijdelijke uitgangspunten
In de notitie in de bijlage staan de inhoudelijke uitgangspunten voor evenementensponsoring in de periode 9 september 2020-1 juni 2021. Deze uitgangspunten zijn een tijdelijke vervanging van en aanvulling op de bestaande uitgangspunten voor evenementensponsoring 2020-2023 zoals deze zijn vastgesteld in november 2019. Deze tijdelijke uitgangspunten bieden op een aantal voorwaarden meer ruimte ten opzichte van de bestaande uitgangspunten.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

In de sponsorstrategie voor de periode 9 september 2020 tot 1juni 2021 gaan we uit van de volgende basisvoorwaarden:

- Evenementen met een Noord-Hollands karakter
- Mogelijkheden voor een grote zichtbaarheid
- Evenementen met een bovenregionale uitstraling (media-aandacht)
- Publieksevenementen met focus op cultuur
- We zetten , in principe, onze sponsorbijdrage in voor het realiseren van een maatschappelijk doel, zoals verduurzaming van het evenement of participatie.
- Het evenement voldoet aan de RIVM-richtlijnen ter bestrijding van het COVID-19 virus.
- Sportevenementen: sportevenementen van Olympische sporten of georganiseerd samen met de sportbonden, vanaf NK niveau en Olympische Kwalificatie Toernooien (OKT's).

Een evenement hoeft geen raakvlakken meer te hebben met onze kerntaken. De nadruk ligt op het mogelijk maken van culturele en sportieve evenementen. Daarbij willen we wel een spreiding in tijd en over de regio's realiseren. Onze achterliggende doelstelling verandert ook: we willen deze evenementen mogelijk maken en tegelijkertijd stimuleren om stappen te maken in verduurzaming van het evenement en diversiteit in doelgroepen.

De provincie Noord-Holland gaat op zoek naar evenementen die voldoen aan de sponsorvoorwaarden, maar evenementenorganisaties kunnen zelf ook contact opnemen als zij menen in aanmerking te komen.

Aanpassen sponsorovereenkomsten
In onze sponsorovereenkomsten nemen we voortaan een artikel op over de mogelijke gevolgen van (nieuwe) overheidsmaatregelen ter bestrijding van het COVID-19 virus op de organisatie van het evenement. Mocht de situatie ontstaan waarbij een evenement geannuleerd of anders georganiseerd moet worden, dan maken provincie en evenementenorganisatie aanvullende afspraken over de besteding van de sponsorbijdrage.

Wij vertrouwen er op met deze tijdelijke uitgangspunten te kunnen bijdragen aan de ondersteuning en verduurzaming van de bovenregionale publieksevenementen in Noord-Holland.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Verruiming uitgangspunten evenementensponsoring 9 september 2020-31 december 2020

Provincie Noord-Holland

Bijlage 1468591/1468610

Verruiming uitgangspunten evenementensponsoring 9 september 2020-1 juni 2021

De provincie Noord-Holland wil meer bovenregionale culturele en sportieve evenementen in Noord-Holland vanaf 9 september steuntje in de rug geven. Evenementen zijn belangrijk voor de regionale economie en sociale cohesie in Noord-Holland. Veel evenementen hebben te maken met extra maatregelen ter bestrijding van verspreiding van het COVID-19 virus. Dit brengt extra kosten met zich mee en tegelijkertijd vallen soms inkomsten weg. Daarom wil de provincie Noord-Holland tot 1 juni 2021 meer evenementen eenmalig sponsoren.

Uitgangspunten

Deze notitie beschrijft de inhoudelijke uitgangspunten voor evenementensponsoring in de periode 9 september 2020-1 juni 2021. Deze uitgangspunten zijn een tijdelijke vervanging en aanvulling van de bestaande uitgangspunten voor evenementensponsoring 2020-2023 zoals deze zijn vastgesteld in november 2019. Voor de volledigheid zijn deze bijgesloten. Deze tijdelijke uitgangspunten bieden voor een aantal voorwaarden meer ruimte ten opzichte van de bestaande uitgangspunten.

In de sponsorstrategie voor de periode 9 september 2020 tot en met 1 juni 2021 gaan we uit van de volgende basisvoorwaarden:

- Evenementen met een Noord-Hollands karakter
- Mogelijkheden voor een grote zichtbaarheid
- Evenementen met een bovenregionale uitstraling (media-aandacht)
- Publieksevenementen met focus op cultuur
- Hierbij zetten we, in principe, onze sponsorbijdrage in voor het realiseren van een maatschappelijk doel, zoals verduurzaming van het evenement of participatie.
- Het evenement voldoet aan de RIVM-richtlijnen ter bestrijding van het COVID-19 virus
- Sportevenementen: sportevenementen van Olympische sporten of georganiseerd samen met de sportbonden, vanaf NK niveau en Olympische Kwalificatie Toernooien (OKT's).

Een evenement hoeft geen raakvlakken meer te hebben met onze kerntaken. De nadruk ligt op het mogelijk maken van culturele en sportieve evenementen. Daarbij willen we wel een spreiding in tijd en over de regio's realiseren. Onze achterliggende doelstelling verandert ook: we willen deze evenementen mogelijk maken en tegelijkertijd stimuleren om stappen te maken in verduurzaming van het evenement en diversiteit in doelgroepen.

Financiën

Vanwege het wegvallen van veel evenementen in 2020 is er een budget van € 300.000,- beschikbaar voor extra ondersteuning van evenementen. Daarnaast gebruiken we zelf een budget van € 100.000,- voor activering bij deze evenementen.

Provincie Noord-Holland

COMMUNICATIE

Uitgangspunten evenementensponsoring 2020-2023

DUURZAAM

Deze notitie beschrijft de inhoudelijke en financiële uitgangspunten voor evenementensponsoring in de periode 2020-2023.

Deze uitgangspunten zijn gebaseerd op het coalitieakkoord 'Duurzaam doorpakken 2020-2023' en gelieerd aan de nieuwe communicatiestrategie, passend bij een integer, transparant en inclusief openbaar bestuur. De resultaten van evenementensponsoring in voorgaande collegeperiodes zijn meegewogen.

Inleiding

In Noord-Holland worden veel evenementen georganiseerd. Voor inwoners en bezoekers dragen zij bij aan de aantrekkelijkheid van de provincie en zijn zij een belangrijke vorm van vrijetijdsbesteding. De kracht van evenementen is sterk, juist omdat mensen er plezier aan beleven. In de nieuwe communicatiestrategie wil de provincie haar reputatie versterken, kiezen we tevens voor een aantal nieuwe ambities en willen we groeien van een zendende organisatie naar een organisatie die continu in gesprek is met haar inwoners. De strategie geeft daarmee invulling aan het college dat een eigentijds bestuur wil zijn, waarbij iedereen gehoord wordt en zijn inbreng kan leveren. Met dit nieuwe beleid voor evenementensponsoring willen we hier eveneens een bijdrage aan leveren, onder meer door evenementen actiever in te zetten voor (burger-)participatie en meer te richten op diversiteit. Daarnaast kan met sponsoring een bijdrage worden geleverd aan maatschappelijke doelen uit het coalitieakkoord, zoals verduurzaming of het stimuleren van breedtesport.
Het nieuwe coalitieakkoord is de basis van het nieuwe beleid voor evenementensponsoring, er wordt op twee plaatsen gerefereerd aan sponsoring:

Openbaar Bestuur: *Wij kunnen een sponsorbijdrage verlenen aan publieksevenementen die een Noord-Hollands karakter, een bovenregionale uitstraling en een grote zichtbaarheid hebben. Hierbij richten we ons op publieksevenementen die aansluiten bij onze kerntaken. Onze sponsorbijdrage richt zich bij voorkeur op het realiseren van een maatschappelijk doel, zoals verduurzaming of participatie.*

Sport: *Sport is goed voor de gezondheid en voor veel Noord-Hollanders een geliefde vorm van vrijetijdsbesteding. We onderschrijven het belang van (breedte)sport en ondersteunen een aantal belangrijke sportieve evenementen, zoals de Dam-tot-Damloop en de Wandelvierdaagse.*

Door evenementensponsoring integraal onderdeel uit te laten maken van de communicatie van de provincie wordt de bekendheid van en het vertrouwen in de provincie vergroot. Ook biedt het de kans om de dillema's, keuzes, taken en projecten van de provincie duidelijker voor het voetlicht te brengen en om daarover met relaties, bezoekers en inwoners van Noord-Holland in gesprek te gaan.

In de sponsorstrategie voor 2020 tot en met 2023 gaan we uit van:
- Evenementen met een Noord-Hollands karakter
- Evenementen die aansluiten bij onze kerntaken
- Mogelijkheden voor een grote zichtbaarheid
- Evenementen met een bovenregionale uitstraling (media-aandacht)
- Publieksevenementen
- Hierbij zetten we, in principe, onze sponsorbijdrage in voor het realiseren van een maatschappelijk doel, zoals verduurzaming van het evenement of participatie.

Algemene uitgangspunten evenementensponsoring

Bij evenementen kiest de provincie bewust voor een sponsorovereenkomst in plaats van subsidie. Sponsoring biedt de mogelijkheid een andere relatie aan te gaan. Dan is het evenement niet het doel, zoals bij subsidie, maar een middel voor de realisatie van onze doelstellingen. Bij sponsoring wordt actief gestuurd op onderhandelbare tegenprestaties, zoals het verkrijgen van publiciteit voor het gekoppelde provinciale beleid, hospitality rechten, het stimuleren van verduurzaming van het evenement en contact en interactie met de doelgroep van het evenement.

De provincie kiest voor een mix van grote, middelgrote en kansrijke kwalitatief hoogwaardige evenementen die aansluiten op de basisvoorwaarden. Nieuw hierbij is dat we streven naar een combinatie van evenementen waarmee we verschillende doelgroepen bereiken, waarbij bijvoorbeeld meer dan voorheen aandacht is voor jongeren en de diversiteit in de achtergrond van de inwoners van Noord-Holland. Ook werken we de komende jaren meer thema-gericht, waarbij er in 2020 extra aandacht is voor evenementen die '75 jaar vrijheid' als centraal thema hebben en in 2021 sluiten we aan bij het nationale themajaar 'Ode aan het landschap'.

Basisvoorwaarden:
a te sponsoren evenementen moeten bijdragen aan de profilering en positieve uitstraling van de provincie als maatschappelijk relevante overheidsorganisatie en als aantrekkelijke werkgever;
b sponsoring moet de provinciale identiteit bevorderen, het imago van de provincie verbeteren en de naamsbekendheid vergroten, passend bij de realisering van beleidsdoelen;
c evenementen moeten een bovenregionale uitstraling hebben; een breed publiek bereiken dan wel interessante intermediairs of opinieleiders en media-aandacht opwekken;
d aanvullend op bestaande evenementen waarmee de provincie zich presenteert, zoals nieuwjaarsbijeenkomst, provincieconcert, werkbezoeken en reguliere presentaties en congressen;

e een evenement mag geen afbreuk doen aan de reputatie van de provincie Noord-Holland;
f spreiding over het jaar;
g spreiding van aandacht over de Noord-Hollandse regio's;
h spreiding over de diverse doelgroepen die in Noord-Holland wonen;
i spreiding over de verschillende beleidsthema's;
j contract met uitvoerend rechtspersoon.

Voor EK's en WK's gelden de volgende aanvullende voorwaarden:
a het betreft een door NOC*NSF erkende tak van topsport- en internationale wedstrijdsportdiscipline;
b alleen Olympische of paralympische disciplines, of disciplines die op de nominatie staan om Olympisch of paralympisch te worden komen in aanmerking;
c het betreft een EK, WK of een ander grootschalig evenement, zoals een Wereldbekerwedstrijd;
Grote sportevenementen kunnen we alleen ondersteunen als een deel van de sponsorbijdrage wordt gebruikt voor de realisatie van (inclusieve) side-events die breedtesport stimuleren of voor het verduurzamen van het evenement.

Beeldbepalende evenementen

Op grond van een optimale aansluiting op bovenstaande voorwaarden en succesvolle samenwerking in het verleden zullen wij voor onderstaande beeldbepalende evenementen in principe een sponsorovereenkomst voor vier jaar afsluiten:

- Landbouwshow Opmeer (o.a. landbouw)
- Ondernemingsverkiezingen Noord-Holland (MKB)
- Promotie Events Techniek (arbeidsmarkt & onderwijs)
- Ronde om Texel (watersport)
- Jumping Amsterdam (WK dressuur en WK springen)
- Wandel4daagse (breedtesport)
- Dam-tot-Dam weekend (breedtesport)
- 30 van Zandvoort (breedtesport)
- Bevrijdingspop Haarlem
- MOOOISTE landschapsfestival (landschap en natuur)
- Hildes Verjaardag (archeologie)

Mega-evenementen

De provincie heeft goede ervaringen met mega-evenementen als SAIL Amsterdam en Sail Den Helder. Op basis van besluitvorming in 2018 is voor SAIL Amsterdam 2020 een apart bedrag in de begroting gereserveerd (€ 400.000,- voor sponsoring én verkeersmaatregelen). In 2023 zal een nieuwe editie van Sail Den Helder plaatsvinden, waarvoor een aanvraag voor sponsoring van dat evenement in combinatie met PreSail Texel voor een bedrag van € 300.000,- wordt verwacht. Omdat zulke mega-evenementen slechts af en toe plaatsvinden en de hoogte van de sponsorbijdrage de mogelijkheden binnen de reguliere sponsorbegroting overschrijdt, wordt net als in het verleden de sponsorbijdrage voor een mega-evenement apart opgenomen in de begroting.

Werkwijze

Organisaties melden zich bij de provincie met een sponsoraanvraag of wij benaderen evenementen/organisaties die passen bij onze uitgangspunten. Sponsoraanvragen worden aan de hand van onze uitgangspunten beoordeeld, waarbij we streven naar variatie in thema's, spreiding in tijd en ruimte en variatie tussen typen evenementen. Op jaarbasis kunnen we ongeveer 20 tot 30 evenementen ondersteunen. We kiezen ervoor om met organisaties van de beeldbepalende evenementen een sponsorovereenkomst voor de periode 2020-2023 af te sluiten.

Ter bescherming van de integriteit van de provincie worden sponsorships alleen aangegaan met partijen van goede reputatie en met ervaring in het organiseren van evenementen. Om zoveel mogelijk met betrouwbare partijen in zee te gaan, worden organisatoren gescreend. Wij vragen de organisator zo nodig informatie aan te leveren om te vast te stellen dat wij met een bonafide en professionele partij in zee gaan.

De sponsorbedragen en tegenprestaties worden contractueel vastgelegd.

Relatiemanagement en burgerparticipatie

Evenementen zijn een ideale gelegenheid om op een laagdrempelige manier met inwoners, partners en andere relaties in gesprek te gaan. Dat kan op verschillende manieren, waarbij vaak een mix wordt gekozen van een relatiebijeenkomst in het kader van het evenement, het onder de aandacht brengen van een bepaald beleidsthema bij het publiek (bijv. met een paviljoen) of door interactie met de bezoekers tot stand te brengen. Enkele voorbeelden zijn: voorlichting over een provinciaal project in de omgeving van het evenement of communicatie over provinciaal beleid dat raakvlak heeft met het evenement. En zo mogelijk, vergelijk de campagne rond de totstandkoming van de Omgevingsvisie, willen we bezoekers vragen mee te denken over nieuw provinciaal beleid.

Duurzaamheid

We gaan stimuleren dat de evenementen die wij sponsoren steeds meer verduurzamen door een deel van onze sponsorbijdrage hiervoor te bestemmen. Hierbij vragen wij onder andere (en indien van toepassing) aandacht voor het (her)gebruik van grondstoffen, voedselverspilling, energiebesparing, vervoersstromen, impact op natuur, gezondheid en (verbetering van) dierenwelzijn.

We bevorderen verduurzaming van evenementen niet alleen door hierover afspraken te maken in de sponsorovereenkomst, maar ook door kennisuitwisseling tussen onze partners op dit vlak te organiseren. Bijvoorbeeld tijdens werkbezoeken of in expertsessies.

Activering

Waar mogelijk zal de provincie de doelen van sponsoring versterken met aanvullende eigen, provinciale, activiteiten (merk-activatie) en inzet van provinciebestuurders. Zo wordt een hoger rendement uit sponsoring behaald. Hierover worden met de organisatie afspraken gemaakt. Het kan bijvoorbeeld gaan om:

- meenemen van een gesponsord evenement in een eigen social media campagne;
- acties ter promotie van een evenement in een media campagne, bijv. een prijsvraag of win-actie via social media of de plaatsing van advertenties;
- zichtbaar maken van beleid/beleidsprojecten door middel van een of meer infostands bij het evenement, advertorial, promotiefilms, social media, brochures, etc. of een actieve rol van bestuurders tijdens het evenement, zoals het verzorgen van een opening, startschot, prijsuitreiking, etc.

Uitzonderingen op het sponsorbeleid

Het is bij sponsoring ook goed aan te geven welke aanvragen, projecten en evenementen niet via het sponsorbudget zullen worden ondersteund:

- geen activiteiten met een religieus, militair of politiek karakter
- geen fondsenwervende evenementen
- geen individuele activiteiten (van privépersonen)
- geen studiereizen, scripties, boeken, etc.
- geen beurzen en congressen
- geen evenement enkel en alleen vanwege een jubileum
- geen toeristische activiteiten
- geen uitvoering van regulier beleid (oftewel: geen subsidie of vervanging daarvan).

Financiën

Op de meerjarenbegroting is jaarlijks een bedrag van € 600.000,- voor het uitvoeringsprogramma evenementensponsoring gereserveerd. Hiervan zal ongeveer een kwart worden ingezet voor activering. Voor de sponsoring van EK's en WK's is jaarlijks een bedrag van maximaal € 100.000,- van het sponsorbudget gereserveerd.

De omvang van het sponsorbedrag is gerelateerd aan de marktwaarde van de ingekochte rechten en gaat deze niet te boven.

Monitoring

In het derde jaar van deze collegeperiode zullen we de doelstellingen van evenementensponsoring toetsen en de resultaten evalueren. Hierbij gaan we ook in beeld brengen in hoeverre de evenementen stappen hebben gemaakt op het gebied van verduurzaming, bijvoorbeeld op het vlak van energiereductie en (verbetering van) dierenwelzijn.

HAARLEM, DECEMBER 2019

Colofon

Uitgave
Provincie Noord-Holland
Postbus 123 | 2000 MD Haarlem
Tel.: 023 514 31 43 | Fax: 023 514 40 40
www.noord-holland.nl
post@noord-holland.nl

Eindredactie
Provincie Noord-Holland
Directie Concernzaken | Sector Communicatie

Fotografie
Provincie Noord-Holland

Grafische verzorging
Xeroxmediaservices

Haarlem, december 2019

DOORPAKKEN

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	4293
Extern Zaak ID	1487070
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	28 september 2020
Agendapunt	14.d
Omschrijving	Economie: Brief GS aan PS inz. aangaan Afsprakenkader II Energy&Health Campus 2020-2022 (C-agenda EFB 28-9-2020)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over verlengen samenwerking EHC.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	21 september 2020
Economie Financiën en Bestuur	**28 september 2020**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2020

Toelichting

Op 30 augustus 2017 heeft de provincie samenwerkingsafspraken gemaakt voor de ontwikkeling van de Energy & Health Campus te Petten. De provincie heeft besloten om deze samenwerkingsafspraken nog twee jaar voort te zetten. Met het nieuwe Afsprakenkader II sluiten meer partijen aan die het belang van de ontwikkeling van het EHC zien.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw. I.A. Soldaat
BEL/REE

Telefoonnummer +31235144181
soldaati@noord-holland.nl

Verzenddatum
17 SEP. 2020

Kenmerk
1487070 / 1487930

Uw kenmerk

Betreft: Verlengen samenwerking EHC

Geachte leden,

Ter uitvoering van art. 167, tweede lid, van de Provinciewet (inzake de actieve informatieplicht) brengen wij u ons besluit ter kennis om het Afsprakenkader II 2020-2022 voor de Energy & Health Campus aan te gaan.

Dit Afsprakenkader II zijn we aangegaan met de gemeente Schagen, Staatsbosbeheer, de Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek, Stichting Nuclear Research and consultancy Group/Nuclear Research and consultancy Group v.o.f., Stichting Voorbereiding Pallas-reactor, Curium Netherlands B.V, Joint Research Center en het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord.

Op 30 augustus 2017 hebben wij samenwerkingsafspraken gemaakt voor de ontwikkeling van de Energy & Health Campus (EHC) te Petten. Met een campusontwikkeling kunnen er kruisbestuivingen ontstaan met andere en nieuwe activiteiten tussen bedrijven, onderwijs en onderzoeksinstellingen. De bestaande onderzoeksactiviteiten voor excellent energie onderzoek en de aanwezigheid van de (in de toekomst) hoge flux reactor bieden unieke kansen. Wij hebben u daarover per brief geïnformeerd.

We hebben besloten om deze samenwerkingsafspraken nog twee jaar voort te zetten. Met het aangaan van het Afsprakenkader II continueren wij onze ambassadeursrol voor de EHC en juist onze invulling van deze rol heeft geleid tot goede resultaten en heeft ook gezorgd voor meer commitment bij de deelnemende partijen van de EHC maar ook voor commitment van drie organisaties op het terrein in Petten. Zo wordt het Afsprakenkader II nu ook aangegaan door de Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO), Curium Netherlands B.V en Joint Research Center (JRC) alle gevestigd op het terrein in Petten.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

De campusontwikkeling op het terrein in Petten wordt gesteund door het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

De samenwerking binnen de EHC heeft gezorgd voor investeringen met grote belangen, zoals het FIELD-LAB en het nieuwe Nuclear Health Center, om zowel nieuwe producten te ontwikkelen alsook de isotopen processingcapaciteit voor de radiopharmaceutische industrie mogelijk te maken. De komst van de nieuwe PALLAS-reactor zal de continuïteit van de productie van radio-isotopen en daarmee ook de continuïteit van de werkgelegenheid op de campus verder versterken.
Daarbij zijn er sinds de start van de campusontwikkeling grote investeringen in onderzoeksfaciliteiten op het gebied van energieonderzoek gedaan door zowel de TNO en JRC. Deze investeringen zorgen voor de continuïteit van de kennisontwikkeling en werkgelegenheid.

We willen ons blijven inzetten voor het behoud en de versterking van de kennispositie en (hoogwaardige) werkgelegenheid in de regio/provincie en we willen tevens zorgen voor een goede afstemming tussen de onderwijsinstellingen en de onderzoeksfaciliteiten op de EHC.
De ontwikkeling van de EHC als fysieke locatie zal een bijdrage leveren aan de samenwerking tussen het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen. Wij geloven dat met de ontwikkeling van de EHC de werkgelegenheid wordt geborgd, die ten goede komt aan de regio. Het is overigens niet de bedoeling om het terrein uit te breiden, maar wel om binnen het terrein andere accenten te leggen op de activiteiten.

We hebben met de partijen afspraken gemaakt en voor de periode 1 september tot 31 december 2022 vastgelegd in het Afsprakenkader II.

De afspraken uit het Afsprakenkader II zijn geformuleerd als inspanningsverplichtingen en gelden binnen de beperkingen van onze bevoegdheden en laten onze privaatrechtelijke of publiekrechtelijke verantwoordelijkheden en de uitoefening van onze publiekrechtelijke bevoegdheden onverlet.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	4274
Extern Zaak ID	1459192
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	28 september 2020
Agendapunt	14.e
Omschrijving	Economie: Brief GS aan PS inz. tussenstand breedband buitengebied (C-agenda EFB 28-9-2020; de in de brief aangekondigde nadere informatie zal naar alle waarschijnlijkheid in november op de b-agenda worden geplaatst).
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over tussenstand breedband buitengebied.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	21 september 2020
Economie Financiën en Bestuur	**28 september 2020**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2020

Toelichting

In het kader van de strategische agenda geven GS een tussenstand op het dossier Breedband buitengebied. Eind 2020 willen GS de balans op maken. Dan is ook meer te vertellen over de pilots voor de aanpak van de restopgave.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. R. Sabée
BEL/RO

Telefoonnummer +31235143593
sabeer@noord-holland.nl

Verzenddatum
17 SEP. 2020

Kenmerk
1459192/1475629

Uw kenmerk

Betreft: Tussenstand breedband buitengebied

Geachte leden,

Ter uitvoering van art. 167, tweede lid, van de Provinciewet (inzake de actieve informatieplicht) brengen wij u het volgende besluit van ons college ter kennis:

Provinciale Staten met een brief te informeren over de stand van zaken rond Breedband buitengebied.

In het kader van de strategische agenda volgt u de vorderingen op het dossier Breedband buitengebied. Wij geven u een tussenstand. Na de uitspraak van de Raad van State over de door ons verleende garantstelling, zullen wij u verder informeren. Dat zal in oktober of november 2020 zijn. Dan is ook meer bekend over het resultaat van twee pilots voor de aanpak van de restopgave.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

Tussenstand Breedband buitengebied

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Tussenstand Breedband buitengebied

Beleid
In 2016 hebben Provinciale Staten ons met een unaniem aangenomen motie verzocht aan te geven hoe de provincie bij kan dragen aan de aanleg van snel internet in Noord-Holland (M68/14-112016). In de vorige collegeperiode is beleid geformuleerd en uitgevoerd dat gericht is op de aanleg van snel internet in de witte buitengebieden van Noord-Holland. Dat zijn buitengebieden waar de internetsnelheid beneden de 30 Mbps ligt, met circa 18.000 adressen. Op 11 februari 2019 is de commissie EEB geïnformeerd over de resultaten van dit beleid, gericht op het ondersteunen van kansrijke glasvezelinitiatieven in witte buitengebieden.

Resultaten
Belangrijkste resultaten zijn het verstrekken van een garantstelling aan twee glasvezelinitiatieven en het koppelen van 9 initiatieven aan een marktpartij. Daarnaast is de markt ook zelf in 13 gemeenten actief geworden en konden 3 burgerinitiatieven (verder) op eigen kracht opereren.

Met onze ondersteuning aan de burgerinitiatieven hebben we deze initiatieven in positie gebracht om goede afspraken te maken met marktpartijen en betreffende gemeente en waterschap. Daar waar een garantie werd aangevraagd is de markt actief geworden, niet in de laatste plaats om een aandeel op de glasvezelmarkt te verkrijgen. Door andere gemeenten mee te pakken, hebben ze zelf logische clusters gevormd om een glasvezelnetwerk aan te leggen. Onze inzet is daarbij een belangrijke katalysator geweest.

De afgelopen jaren zijn de marktomstandigheden sterk gewijzigd, en daar hebben we op ingespeeld. Daarom hebben we van de 11 aanvragen voor een garantstelling er uiteindelijk maar 2 hoeven te verlenen. Daarvan heeft er één alsnog samenwerking met de markt gevonden.

Tweederde van de witte adressen in het buitengebied heeft nu zicht op snel internet. Een belangrijk resultaat, zeker omdat we de laatste maanden meer dan ooit is gebleken dat betrouwbaar en goed internet cruciaal zijn.

Bezwaar en beroep tegen garantstelling voor Hollands Kroon en Beemster
Tegen onze garantstelling is in 2018 door 2 marktpartijen bezwaar en vervolgens beroep aangetekend. De garantstelling zou onrechtmatig verstrekt zijn aan Breedband Hollands Kroon en Breedband Beemster. De rechtbank heeft beide claims afgewezen. Daarna is één marktpartij in hoger beroep gegaan bij de Raad van State. Wij verwachten in september/oktober 2020 een uitspraak.

Restopgave
Met name rond Hilversum, in het Gooi en het kustgebied rond Haarlem bleven er nog witte buitengebieden over, waar nog geen plannen bekend zijn om glasvezel aan te leggen. Om ook daar snel internet te hebben, zijn de mogelijkheden van vast-draadloos internet verkend. Deze techniek is elders ingezet waar de aanlegkosten van een glasvezelnetwerk te hoog waren.

Een pilot wees uit dat het technisch mogelijk was om in Noord-Holland van noodzakelijke frequenties gebruik te maken. Intussen is echter duidelijk dat een vast-draadloos netwerk niet meer kan concurreren met een glasvezelnetwerk. Daarom hebben wij een inventarisatie laten uitvoeren naar kansrijke clusters in de restgebieden. De intentie daarmee is om gemeenten rond deze clusters in contact te brengen met de markt. Op basis van deze inventarisatie is een pilot gestart in de gemeente Bergen en onlangs in Velsen. Deze pilot omvat een analyse van de mogelijkheden voor het betreffende cluster en moet ervoor zorgen dat de gemeente goed gesteld staat om met de markt in gesprek te gaan. De analyse voor Bergen zal binnenkort met de gemeente besproken worden.

Provincie helpt bij knelpunten
Als marktpartijen tegen knelpunten bij een gemeente of waterschap aanlopen, helpen wij ze op te lossen. Dat hebben we inmiddels in Beemster en Schagerbrug gedaan. In Waterland loopt er traject samen met de omgevingsdienst.

Vermeldenswaardig is dat we twee gezinnen in Akersloot aan snel internet hebben kunnen helpen. Een marktpartij gaat daar in de buurt aanleggen, maar de betreffende woningen vielen net buiten de plannen. Samen met de marktpartij hebben we een passende oplossing kunnen vinden.

Verder ontwikkelingen en procedure
Het is nu vooral aan de markt om de buitengebieden van glasvezel te voorzien. Op veel plekken wordt daar volop invulling aan gegeven en we gaan ervan uit dat marktpartijen hun plannen gaan uitvoeren. Dat is ook in hun belang.

Intussen kunnen wij ons richten op de restgebieden. Deze zijn door geografie en/of spreiding lastiger te ontsluiten, maar we zien daar wel degelijk mogelijkheden. Onze strategie is die mogelijkheden in beeld te brengen en het proces met de betreffende gemeente en de markt op gang te helpen. Wij komen daar later dit jaar bij u op terug.

Mail 8 september 2020

Geachte mevrouw De Zwart,
Ik stuur u namens ARTIS-directeur Rembrandt Sutorius een bericht.
Het heeft betrekking op een steunaanvraag uit het Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds.
Uit het bericht van mevrouw Zita Pels de dato 31 augustus begrijpen we dat uitwerking en verdeling plaats vindt in overleg met de commissie EFB.
Mocht u met betrekking tot deze brief nog behoefte hebben aan aanvullende informatie dan zal ik die graag geven.

Vriendelijke groet

ARTIS PARK DIEREN MICROBEN ERFGOED

ARTIS
Plantage Kerklaan 38-40
Amsterdam
Postbus 20164
1000 HD Amsterdam
t. 020 5233 670
e. info@artis.nl

IBAN NL72 RABO 0162 1135 01
btw-nr. NL0029.58.958.B.01
KvK Amsterdam 41199694
www.artis.nl

Provincie Noord-Holland
de leden van de commissie Economie, Financiën en Bestuur
t.a.v. mevrouw M. de Zwart
Postbus 3007
20010DA Haarlem

Amsterdam, 8 september 2020

Betreft: 100 miljoen voor duurzaam profijt op lange termijn

Geachte leden van de commissie Economie, Financiën en Bestuur,

Hoopvol informeren we u over onze verduurzamingsplannen voor het rijksmonument ARTIS-Aquarium. Het Aquarium is sinds de opening in 1881 een publiekslieveling waar bezoekers van ARTIS niet alleen bedreigde tropische vissoorten kunnen zien, maar ook het onderwaterleven van het Nederlandse Landschap en de Amsterdamse gracht. Het Aquarium vervult een belangrijke rol in het realiseren van de missie van ARTIS om een breed publiek te stimuleren en inspireren verantwoordelijk om te gaan met natuur. Daarnaast is het Aquarium essentieel voor een dekkende exploitatie van ARTIS omdat het naast een publiekstrekker ook ingezet wordt als evenementenlocatie. De verduurzaming van het bijzondere rijksmonument is onderdeel van de grootschalige restauratie. Het budget voor deze grootschalige restauratie is geraamd op € 29 miljoen, exclusief BTW waarvan € 7,3 miljoen besteed wordt aan de verduurzaming van het gebouw.

Urgentie steun i.v.m. Corona
ARTIS is door de Corona crisis heel hard getroffen. Gedurende de gedwongen sluiting van het park tijdens de lockdown liepen alle exploitatiekosten gewoon door. De dieren moesten elke dag worden verzorgd en gevoerd. Het park onderhouden. De gebouwen beheerd. Alle inkomsten uit entree, horeca, winkel, parkeren en evenementen vielen echter weg. Nu is ARTIS weer voorzichtig open, maar de bezoekersaantallen blijven zeer beperkt. ARTIS verwacht dit jaar met een groot verlies van orichting € 10 miljoen te sluiten. In het verleden opgebouwde reserveringen moeten nu gebruikt worden voor de lopende exploitatie. Om de restauratie en verduurzaming van het Aquarium toch uit te kunnen voeren is ARTIS daarom afhankelijk van steun van derden. Het zou fantastisch zijn wanneer we hiervoor een beroep mogen doen op het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds. In het bijgevoegde document gaan we uitgebreid in op waarde van het gebouw, de restauratie, verduurzaming en vergroting van de toegankelijkheid.

Het meest duurzame aquariumgebouw in Nederland
ARTIS heeft in haar meerjarenvisie geformuleerd dat het gehele park in 2030 volledig klimaatneutraal en fossielvrij moet opereren. Dat is een enorme ambitie omdat veel van de dierverblijven een grote energie-footprint kennen. Om dit te realiseren werkt ARTIS met een brede groep duurzaamheidspartners samen. De groep ontwikkelt innovatieve oplossingen die bijdragen aan het waarmaken van deze ambitie.

Aquaria zijn in de basis niet de meest duurzame gebouwen. Het bij elkaar brengen van dierenwelzijn (zo heeft bijvoorbeeld een deel van de dieren behoefte aan warme bassins en

een deel van de vissen juist aan koelere bassins), publieksbeleving en duurzaamheid in een 19de-eeuws gebouw is een complexe puzzel. Om het gebouw optimaal te verduurzamen heeft ARTIS een duurzaamheidsmatrix opgesteld. Deze matrix signaleert de verduurzamingsmogelijkheden die het gebouw biedt en vormt de basis voor een integraal programma. Bijgaand schema toont de verschillende door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geformuleerde mogelijke maatregelen. In het schema is aangegeven welke maatregelen ARTIS in het Aquarium neemt om het gebouw te verduurzamen.

	Basismaatregelen	**Toegepast**
1	Kierdichting	ja
2	Raamluiken	nee
3	Schoorsteenballonen of schoorsteenkleppen	ja
4	Isolatie van leidingen en appendages	ja
5	Radiatorfolie	ja
6	Inregelen van verwarmingsinstallatie	ja
7	Verwarmingsregeling	ja
8	Verlichtingsregeling	ja
	Isolerende maatregelen	
9	Vensterisolatie	ja
10	Dak- of kapisolatie	ja
11	Gevelisolatie	ja, deels
12	Vloerisolatie/bodemisolatie	ja, deels
	Energievoorziening	
13	HRe- of Hybride ketel	nee
14	Biomassa gestookte installatie	nee
15	Warmtepomp	ja
16	Warmtekrachtkoppeling	nee
17	Warmte-koudeopslag	ja
18	Zonnepanelen en overige systemen op basis van zonne-energie	ja
19	Aansluiting op warmtenet	ja
	Distributie, afgifte en terugwinning	
20	Lagetemperatuurverwarming (LTV)	ja
21	WTW	ja
22	Vraaggestuurde mechanische ventilatie	ja
23	Waterbesparende maatregelen	ja

Duurzaam verbinden met water

ARTIS heeft niet alleen een stevige duurzaamheidsambitie, ze wil ook nadrukkelijk als voorbeeld en inspiratie dienen om haar publiek te stimuleren duurzamer te handelen. Duurzaamheidsmaatregelen worden daarom zichtbaar voor het publiek geïmplementeerd. De restauratie van het Aquarium moet aan beide doelstellingen bijdragen; zowel zelf duurzaam zijn als ook het publiek inspireren. De educatie en tentoonstellingen in het Aquarium worden zo ingericht dat ze een bijdrage leveren aan het Nederlandse duurzaamheidsdebat.

Ten behoeve van de publieksbeleving zal 'water' de basis zijn voor de verhaallijnen in Aquarium. De onderliggende gedachte is dat water van belang is voor natuur en samenleving in deze tijd van grote klimaatverandering en waterschaarste. Maar ook dat water een voor onze cultuur samenbindend element is. De zo beroemde Nederlandse poldermentaliteit is ontstaan uit onze constante strijd tegen het water.

Uniek monument
Het uit 1881 daterende Aquarium is een van de 19de-eeuwse gebouwen van Amsterdam die de oude 17de-eeuwse binnenstad op de plek van de oude vesting markeren. Het is een gebouw met een enorme allure. Het vormt een onlosmakelijk onderdeel van 19de-eeuwse randbebouwing aan de Plantage Kerklaan, Plantage Middenlaan en de Plantage Muidergracht die met uitzondering van het Groote Museum, door architect G.B. Salm is gerealiseerd. Van alle 19de-eeuwse ARTIS-gebouwen heeft het Aquarium de grootste monumentale uitstraling. Met zijn porticus is het een beeldbepalend gebouw aan de Plantage Middenlaan. Het Aquarium is met het laatste nog werkzame Lloyd filtersysteem in de wereld uniek industrieel erfgoed.

Sluiting dreigt
Het Aquarium vertoont ernstige gebreken die sluipend, in de loop der jaren zijn ontstaan door de kringloop van zoutmigratie en die nu ook voor het publiek zichtbaar zijn. Met name de constructie en de elektrische installatie vragen onmiddellijke aandacht. De gebreken leiden inmiddels tot het op plaatsen beperkt functioneren van het Aquarium. Gebreken die, indien niet op korte termijn aangepakt, kunnen leiden tot gevaarlijke situaties voor medewerkers en bezoekers. Na onderzoek begin dit jaar is gebleken dat de ontstane situatie niet langer houdbaar is. De veiligheid van bezoekers en werknemers is binnen afzienbare tijd niet langer te garanderen. Het Aquarium zal daarom moeten sluiten als het niet op zeer korte termijn ingrijpend wordt gerestaureerd en gerenoveerd. Omdat de sluiting van het Aquarium niet de oorzaak van de problemen wegneemt betekent sluiting de facto dat we accepteren dat het gebouw verloren gaat.

Publiekslieveling
Het Aquarium wordt door bezoekers het hoogst van alle onderdelen van het park gewaardeerd en is bovendien een binnenlocatie die ook op regenachtige dagen vele bezoekers trekt. Het Aquarium draagt daarnaast inhoudelijk sterk bij aan de verhalen van ARTIS en het draagt financieel bij door de vele evenementen die daar worden gehouden. Een definitief gesloten Aquarium is dus een ramp voor ARTIS en het publiek.

ARTIS kan, door de impact van de Corona crisis de verduurzaming van het Aquarium niet op eigen kracht realiseren. Daarom doen we een dringend beroep op de leden van de commissie Economie, Financiën en Bestuur om ARTIS met een bijdrage uit het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds te helpen. Dat zou fantastisch zijn.

Bij voorbaat dank.

Hartelijke groet,

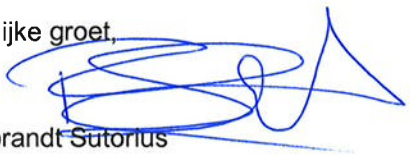

Rembrandt Sutorius
ARTIS-directeur

Bijlage: begroting Vitruvius
Projectboek 'RESTAURATIE VAN EEN WERELDWONDER"

ARTIS AQUARIUM
RESTAURATIE VAN EEN WERELDWONDER

12.09.2019

ARTIS AQUARIUM
RESTAURATIE VAN EEN WERELDWONDER

12.09.2019

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	7
AANSLUITING BIJ NOTA ERFGOED TELT	11
1. ARTIS	15
2. DE GESCHIEDENIS VAN HET AQUARIUM	19
3. ARCHITECTONISCHE VERSCHIJNINGSVORM	23
4. WAARDESTELLING	31
5. HUIDIGE STAAT VAN HET MONUMENT	33
6. DOELSTELLINGEN	39
7. INTEGRALE VISIE OP DE RESTAURATIE VAN HET AQUARIUM	41
8. DUURZAAMHEID	61
9. TOEGANKELIJKHEID	67
10. ONDERZOEK	71
11. PARTNERS	73
12. PLANNING	75
13. TECHNISCHE RISICO'S	77
RAPPORTEN EN PUBLICATIE	79

SAMENVATTING

Het uit 1881 daterende ARTIS-Aquarium is door het zoute water uit de bassins ernstig aangetast. Om voortbestaan te waarborgen moet het rijksmonument op korte termijn ingrijpend gerestaureerd worden. Om voor de toekomst vergelijkbare problemen te voorkomen zal het zoutbestendig gemaakt moeten worden. Gelijktijdig investeert ARTIS enorm in de verduurzaming en vergroting van de toegankelijkheid van het gebouw.

“Wij hebben kristallen luchters, glazen deurknoppen, kristallen roomschalen, glazen fonteinen, zalen met glazen wanden, glazen plantenkassen, glazen paleizen en nu eindelijk ook glazen zeeën.” Zo schreef het bestuur van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap Natura Artis Magistra opgetogen in haar jaarboekje. In 1881 werd op ARTIS het toen ter tijd grootste Aquarium van Europa geopend. Steunend op 1740 houten palen, kon het gebouw een miljoen m^3 water bevatten. Ook werd er een gewicht van tien ton aan glasruiten in verwerkt.

Het Aquarium vertoont al jaren gebreken, gebreken die sluipend, in de loop der jaren groter zijn geworden en die nu ook voor het publiek zichtbaar zijn. Gebreken die inmiddels leiden tot het op plaatsen beperkt functioneren van het Aquarium. Gebreken die, indien niet op korte termijn aangepakt, kunnen leiden tot gevaarlijke situaties voor medewerkers en bezoekers en zullen leiden tot de gedwongen sluiting van het Aquarium, wat niet alleen voor het publiek erg jammer zou zijn maar ook voor de exploitatie van ARTIS een groot probleem oplevert omdat veel bezoekers naar ARTIS komen voor het Aquarium en een gesloten Aquarium derhalve direct impact heeft op bezoekersaantallen en de exploitatie van het park. Gebreken kortom die, indien niet snel verholpen, het voortbestaan van het Aquarium en ARTIS in gevaar brengen.

De kern van de problemen rond het Aquarium wordt veroorzaakt door de inwerking van het zoute water uit de bassins op de hoofddraagconstructie. De eerder toegevoegde betonconstructie, die het metselwerk dat door de zoutvorming werd aangetast moest versterken is aan het vervallen. Dat verval loopt door tot op heden. ARTIS heeft, na veel onderzoeken, voorgesteld de gemetselde constructie van de zoutwaterbassins te vervangen door een zoutwaterbestendige constructie. De gemeente Amsterdam heeft hiervoor een omgevingsvergunning verleend. Voor de plannen het gehele Aquarium te restaureren en tevens aan te passen aan de eisen van toegankelijkheid en duurzaamheid is nu een aanvullende omgevingsvergunning aangevraagd.

Zoutproblemen in Grote Aquarium zaal, huidige situatie

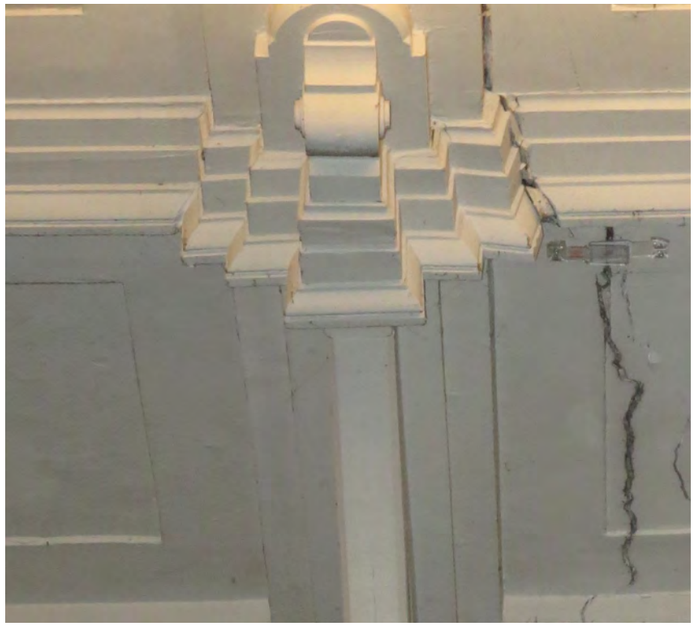

Scheurvorming in Kleine Aquarium zaal, huidige situatie

Aantasting gewelf door zout bij filter bassins, huidige situatie

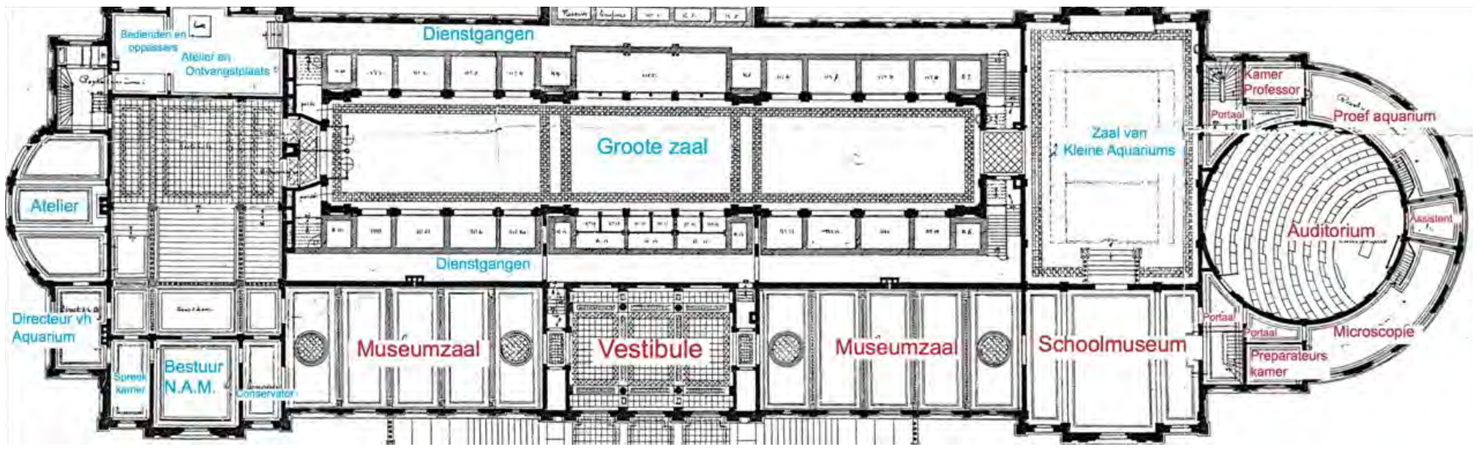

N.A.M. Natura Artis Magistra
Gemeente / Universiteit van Amsterdam
Ruimte verdeling in 1892

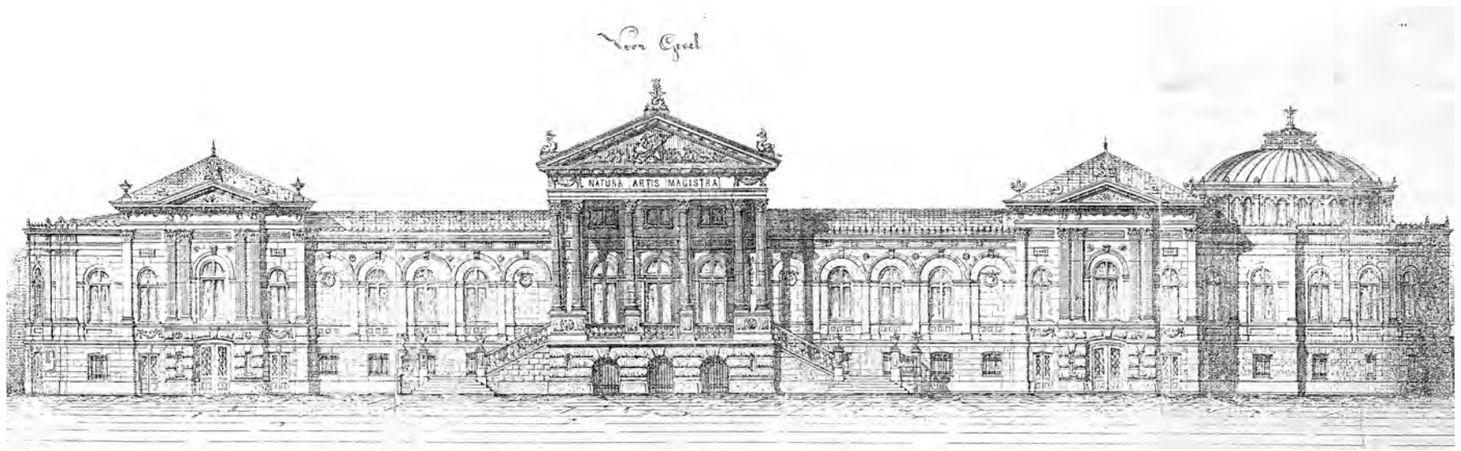

Gevel tekening Salm 1880

In 2022 bestaat het ARTIS-Aquarium 140 jaar. Maar om dat feestelijke jubileum te kunnen vieren moet het Aquarium wel nu gerestaureerd worden. Als ARTIS niet nu kan starten met de restauratie loopt het voortbestaan van het rijksmonument groot gevaar en moet het binnen afzienbare tijd gedwongen sluiten vanwege de onveilige situatie van het gebouw.

A.C. van Bruggen schrijft in zijn publicatie “Notes on the Buildings of Amsterdam Zoo” die in september 2002 in International Zoo News verscheen: “At the end of the 19th century the ARTIS -Aquarium was considered state-of-the-art, as it was again at the end of the 20th century. (edit: na de renovatie in 1997)” Toen het Aquarium werd geopend spraken de 19de-eeuwse Amsterdammers dus volledig terecht over het Aquarium als ware het een wereldwonder

In 1877 deed ARTIS een grote grondaankoop voor het realiseren van een aquariumgebouw. ARTIS verwierf de grond van de gemeente Amsterdam. Die stelde als eis dat het gebouw ook voor onderwijs gebruikt kon worden door de Universiteit van Amsterdam. Deze verschillende programmaonderdelen leidden tot een tweedeling van het gebouw in de lengte. Langs de straatkant bevonden zich voornamelijk de werkruimten van het museum en de praktijkruimten van de universiteit en aan de tuinkant vooral de aquaria. Aan de oostkant van het gebouw, in de lengteas, staat een koepel die oorspronkelijk dienst deed als collegezaal. Sinds 1926 is er het Heimans diorama te vinden dat een indruk geeft van het Texelse kustlandschap.

Het Aquarium was het eerste gebouw van ARTIS dat ook voor Amsterdammers die geen lid van het genootschap waren toegankelijk was. Het was daarmee de eerste stap naar de openstelling van ARTIS.

ARTIS in hartje Amsterdam, Plantagebuurt, het Aquarium is linksonder te zien, nabij de Muiderpoort

G.B. Salm, eerder al de architect van onder andere de ARTIS-Bibliotheek en de ‘Ledenlokalen’, maakte een eclectisch ontwerp, in samenwerking met zijn zoon Abraham Salm. Abrahams invloed is te zien in de gevel die in de (neo) klassieke neo-stijl is vervaardigd. Door deze gevel en verder de enorme trappartij, de zuilen en de koepel is het een opvallend monumentaal gebouw. Het gebouw vervult en verbeeldt een belangrijk hoofdstuk uit het ontstaan van ARTIS. Het maakt bovendien de ontwikkeling van de stad Amsterdam tastbaar. Het toont de veranderende opvattingen over onderwijs, museale tentoonstelling, toegankelijkheid en democratisering. Het is daarmee een belangrijke drager van het verleden van ARTIS en van Amsterdam. Het gerestaureerde Aquarium kan deze verhalen vertellen. Daarmee kan het bijdragen aan het verbinden en het overbruggen van verschillen tussen inwoners van Amsterdam en Nederland. Tot slot biedt het Aquarium een uitgelezen mogelijkheid grote uitdagingen op het gebied van waterbeheer en klimaattransitie op een laagdrempelige manier te agenderen bij de ruim 1,4 miljoen bezoekers die ARTIS jaarlijks ontvangt. Het Aquarium is daardoor niet alleen een drager van het verleden maar juist ook een boodschapper van het heden en de toekomst.

Het voorliggende plan beoogt het Aquariumgebouw van ARTIS te herstellen, te restaureren en aan te passen ten behoeve van een beter gebruik. Hierin zijn grofweg drie aspecten te onderscheiden die invloed hebben op deze planvorming, en elkaar onderling beïnvloeden:

- de techniek;
  de fysieke toestand van dit gebouw, dat voor een groot deel bepaald is door zijn omgang met grote hoeveelheden zoet en zout water.

- de functie;
  het gebouw moet zo beter aansluiten bij de hedendaagse visie op het houden en verzorgen van vissen, het op een inspirerende en motiverende wijze tonen van de natuur en als plaats van samenkomst,

- het beeld en de uitstraling van het gebouw;
  zowel binnen als buiten, dit zal een weloverwogen relatie moeten hebben met het oorspronkelijke ontwerp alsook met ingrepen van latere datum.

De restauratie van het Aquarium is gericht op het terugbrengen van de oorspronkelijke allure van het gebouw door aangetaste historische kwaliteiten weer te herstellen. Zo worden bijvoorbeeld de oude, onderliggende historische afwerkingen gerespecteerd in het beheer van het verfarchief. De restauratie wil de geschiedenis van het gebouw en de latere ingrepen van de architecten Ouëndag en Hendriks verhelderen. De moderne interventies zullen een respectvolle aanvulling zijn maar ook bijdragen aan de heldere, eigentijdse transformatie.

De restauratie heeft betrekking op de funderings- en onderbouwconstructie, de gevels, de daken, de binnenwanden, de vloeren, de plafonds, de aquaria, het schilderwerk, het interieur en de ‘machinekamer’ van het Aquarium: werktuigbouwkundige installaties voor water, warmte, koude en luchtbehandeling, de elektrotechnische installaties, het gebouwbeheersysteem en de beveiliging. Tot slot wordt op dit moment een restauratieplan ontwikkeld voor het historische Heimans diorama.

ARTIS heeft een stevige duurzaamheidsambitie. In 2030 wil ARTIS geheel fossielvrij en klimaatneutraal zijn. Tegelijkertijd wil ARTIS ook nadrukkelijk als voorbeeld en inspiratie dienen om haar publiek te stimuleren duurzamer te handelen. Tijdens de restauratie zal het Aquarium ingrijpend verduurzaamd worden. Het gerestaureerde Aquarium moet ook het publiek inspireren tot duurzaam gedrag. De educatie en tentoonstellingen in het Aquarium worden hierop ingericht.

De fysieke toegankelijkheid van het gebouw wordt sterk verbeterd. Er komen nieuwe liften en voorzieningen voor minder validen en bezoekers met een visuele en auditieve uitdaging. Het rijksmonument zelf wordt ook meer toegankelijk gemaakt. Speciale rondleidingen door één van de 300 (monumenten)vrijwilligers van ARTIS nemen de bezoekers mee achter de schermen om de machine in levende lijve te ervaren. Waar in de 19de en 20ste eeuw deze beleving louter voor de coulissen was wordt die nu ook naar achter de coulissen gebracht.

De toegankelijkheid van het monument wordt hierdoor maar liefst verdubbeld. Daarmee wordt het historische monument een nog wezenlijker onderdeel van de totale ervaring van het bezoek. De monumentale historische parkaanleg rond het Aquarium wordt hersteld waardoor de positie van het monument binnen de parkstructuur en de aansluiting van het gebouw op de omgeving en de ontsluiting van het gebouw naar het park en richting de stad wordt verbeterd.

ARTIS is een ensemble, waarvoor het in het kader van de MOMO (modernisering monumentenzorg) als voorbeeld project werd gewaardeerd.

AANSLUITING BIJ NOTA ERFGOED TELT

De restauratie van het ARTIS-Aquarium sluit naadloos aan bij de in de nota Erfgoed Telt geformuleerde doelstellingen op het gebied van Verbinding, Verduurzaming, Vrijwilligers, Vergroting toegankelijkheid en Vakmanschap.

Het ARTIS-Aquarium is internationaal een zeldzaam voorbeeld van een nog functionerend 19de-eeuws aquariumgebouw. Ondanks diverse wijzigingen is het concept van dit zorgvuldig ontworpen gebouw nog goed intact. Het Aquarium is daardoor een belangrijk rijksmonument dat de oostelijke toegang tot de historische binnenstad van Amsterdam markeert. Het monument markeert ook een belangrijke omslag van het Genootschap Natura Artis Magistra. Van een louter voor leden toegankelijk ensemble werden vanaf 1880, stap voor stap, de vensters opengezet voor het brede publiek. In eerste instantie waren dat de studenten van de Universiteit van Amsterdam. Immers, het Aquarium werd in nauwe samenwerking met de Universiteit van Amsterdam gebouwd. En studenten konden gebruik gaan maken van de onderwijs- en praktijkruimten in het Aquarium.

Het gebouw is, op de kop van de Plantage Middenlaan, een symbool van de ambitie van het Genootschap en van de gemeente Amsterdam. Van het Genootschap om de hele natuur op een ‘onderhoudende wijze’ te tonen. Van de gemeente Amsterdam om bij te dragen aan bredere toegankelijkheid van het park van het Genootschap. Van de Universiteit om samen met de gemeente een medische faculteit te stichten. Het Aquarium is daarmee een symbool van de groei van de stad Amsterdam tegen het einde van de 19de eeuw. Een groei die de vorm, het aanzien, het karakter en de samenstelling van de stad aanzienlijk veranderde. In die zin is het Aquarium ook een gebouw dat die ontwikkeling van de stad zichtbaar maakt en levend houdt.

Belangwekkend onderdeel van het Aquarium is het Heimans diorama. In het begin van de 20ste-eeuw kreeg liefde voor de lokale natuur vaste voet in Nederland. In 1905 werd de vereniging Natuurmonumenten in ARTIS opgericht, nu een van de grootste

verenigingen van ons land. Het diorama is een belangrijke schakel in deze nieuwe belangstelling en zorg voor de eigen natuur. De opkomende aandacht voor natuur tijdens de millenniumwende van de 19de naar de 20ste eeuw heeft sterke parallellen met de huidige aandacht voor het antropoceen (de invloed van de mens op het klimaat). Het Aquarium kan hierdoor verleden en heden op een aansprekende manier aan elkaar koppelen.

Verbinding

Het Aquarium is niet enkel een intrinsiek mooi gebouw maar is dus ook een drager van het Amsterdamse, van het Nederlandse verleden. Het gerestaureerde Aquarium zal ook als platform functioneren voor het vertellen van veel verhalen. Verhalen over de rol die water door de eeuwen heen heeft gehad. Hoe de strijd tegen water ons land en onze mentaliteit heeft gevormd. En ons heeft geleerd dat we alleen door echt samen te werken verder kwamen. Hoe de omgang met water onze eerste democratische bestuurslaag van de Waterschappen heeft voortgebracht. Daarmee biedt het legio aanknopingspunten om een breed (inter) nationaal publiek met eigentijdse verhalen te verbinden. Het is bovendien, dankzij dat brede bereik, de plek waar grote groepen bezoekers betrokken worden bij een deel van de grote uitdagingen waar onze leefomgeving voor staat.

Duurzaamheid

ARTIS heeft de ambitie om in 2030 geheel fossielvrij en klimaatneutraal te zijn. De restauratie van het Aquarium moet bijdragen aan dat streven. Daarom wordt het gebouw, daar waar mogelijk, verduurzaamd. Naast de eigen verduurzaming van het Aquarium wil ARTIS met het nieuwe Aquarium ook een betekenisvolle bijdrage leveren aan de omarming van klimaatadaptatie, energietransitie en verduurzaming van gedrag. De educatieve programma's die voor het vernieuwde Aquarium worden ontwikkeld steunen op deze uitgangspunten.

Toegankelijkheid

ARTIS wordt bezocht door een groot en bijzonder divers publiek, ruim 1,4 miljoen bezoekers per jaar. Het is een bestemming die voor iedereen aantrekkelijk en toegankelijk is, van toeristen tot

Zuidgevel Aquarium gebouw, huidige situatie

scholieren, gezinnen tot millenials. Meer dan de helft van het bezoek komt van buiten regio Amsterdam. Het is ook een park dat voor alle Nederlanders aantrekkelijk is want meer dan een kwart van het bezoek heeft een migratieachtergrond. Uit de bezoekersonderzoeken blijkt dat het Aquarium een vaste waarde is bij de bezoekers. Niet alleen wordt het door de meerderheid van de bezoekers in hun route door het park meegenomen. Het wordt door hen ook als mooiste en meest indrukwekkende gebouw van ARTIS gewaardeerd.

Bij de restauratie van het Aquarium wordt terdege rekening gehouden met het vergroten van de praktische toegankelijkheid. Enerzijds door de routing in het gebouw logischer te maken, grote tot nu toe voor publiek gesloten onderdelen van het gebouw te ontsluiten en anderzijds door fysieke belemmeringen weg te nemen. De totale toegankelijkheid van het monument wordt dankzij deze ingrepen verdubbeld. Anderzijds worden veel voorzieningen gerealiseerd die het gebouw beter toegankelijk maken voor bezoekers met een fysieke, visuele of akoestische beperking. Het Aquarium wordt ook gebruikt voor bijeenkomsten, feesten en diners. De restauratie is er op gericht de mogelijkheden hiervoor te verbeteren. Naast een aantal praktische oplossingen wordt vooral de openstelling van het monument naar de stad vergroot door het openen van historische toegangen aan de straatzijde. Dat draagt bij aan een nog flexibeler publieke toegankelijkheid van het monument.

Vrijwilligers

Binnen ARTIS zijn meer dan 300 vrijwilligers actief. Het merendeel van hen doet dit in een publieksgerichte functie, bijvoorbeeld als rondleider of als publieksbegeleider. Dat zoveel vrijwilligers zich willen inzetten voor ARTIS zegt veel over de inbedding van het instituut in de samenleving. De vele vrijwilligers maken het ook mogelijk om de verbindende verhalen over het rijksmonument ARTIS-Aquarium op een persoonlijke manier bij de bezoekers van het Aquarium over het voetlicht te brengen.

Leerbedrijf

ARTIS is sinds jaar en dag een leerbedrijf. Jongeren uit diverse, groene MBO en HBO opleidingen brengen op ARTIS hun lesstof in de praktijk. Maar ook bij het restaureren van de monumenten besteedt ARTIS aandacht aan zijn rol als leermeester. Zo worden bij de restauratie van het Groote Museum leerling restaurators ingezet. Ook bij de restauratie van het Aquarium zal ARTIS ruimte bieden aan jongeren om kennis en kunde op te doen op het gebied van het restaureren en beheren van monumenten. Zo wordt niet alleen het gebouw maar ook het ambacht voor de toekomst behouden.

Speciale zonnekar om op zonne-energie de beplanting water te geven in ARTIS

Diner event in Grote Aquarium zaal

Oceaandag

1. ARTIS

ARTIS wil een breed publiek stimuleren en inspireren verantwoordelijk om te gaan met natuur. Het Aquarium vervult hierin een belangrijke rol.

ARTIS, zoals de Diergaarde van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap Natura Artis Magistra in de volksmond genoemd wordt, is in 1838 opgericht door de heren J. J. Wijsmuller (horlogemaker), J. W. H. Werlemann (commissionair) en G. F. Westerman (handelaar in antieke boeken). ARTIS vestigde zich in de Plantage. Vanaf 1682 was dit deel van de stad een recreatiegebied met tuinen en wandelpaden. Het park voor de dierentuin paste goed in deze traditie van buiten zijn, ontspanning en lering. De dierentuin van Londen, die in 1828 was opgericht, was het voorbeeld en inspiratie van de oprichters. ARTIS werd opgericht met als doelstelling ‘het bevorderen van de kennis der Natuurlijke Historie op ene aangename en aanschouwelijke wijze’.

Aan de ene kant was ARTIS daarmee een plek om te netwerken en aan de andere kant wilden de leden van het genootschap de natuur leren bestuderen. Men had in die tijd nog geen idee wat er allemaal voor diersoorten, planten, bomen, bloemen, en stenen op aarde waren. Kennis over etnografische aspecten van landschap en natuur stond nog in de kinderschoenen. ARTIS was een uitgelezen plek om kennis van de natuur op te doen. ARTIS is hier nog steeds een exponent van.

Vanwege haar unieke historie als stadsdierentuin lijkt ARTIS weinig ruimte te hebben. Het lijkt een paradox om wilde dieren te houden in het centrum van de stad. Het instituut verhuizen naar buiten de stad is echter geen optie. Juist voor stadskinderen is het zo belangrijk dat zij in ARTIS in aanraking kunnen komen met de natuur. Dit park met zijn 26 rijksmonumenten en zijn lange historie verlaten zou eeuwig zonde zijn. Vandaar dat ARTIS gekozen heeft om te investeren in het park en het restaureren van de monumenten. En tegelijkertijd meer ruimte voor dieren en planten te creëren.

ARTIS is aangelegd als park, en in de afgelopen jaren is hierop nog meer de nadruk komen te liggen. Zo brengt ARTIS grotere variëteit in plantensoorten aan, wordt de ‘eetbare tuin’ gebruikt om bezoekers bewust te maken van de herkomst van voedsel en tegelijkertijd voor de dieren een grotere afwisseling in voedsel te creëren. De grote variëteit in planten en bomen maakt dat ARTIS naast een dierenpark ook een arboretum en botanische tuin is. In het verlengde daarvan zullen waterplanten ook in de te vernieuwen Aquarium collecties een belangrijker rol gaan spelen.

Eetbare tuin in ARTIS

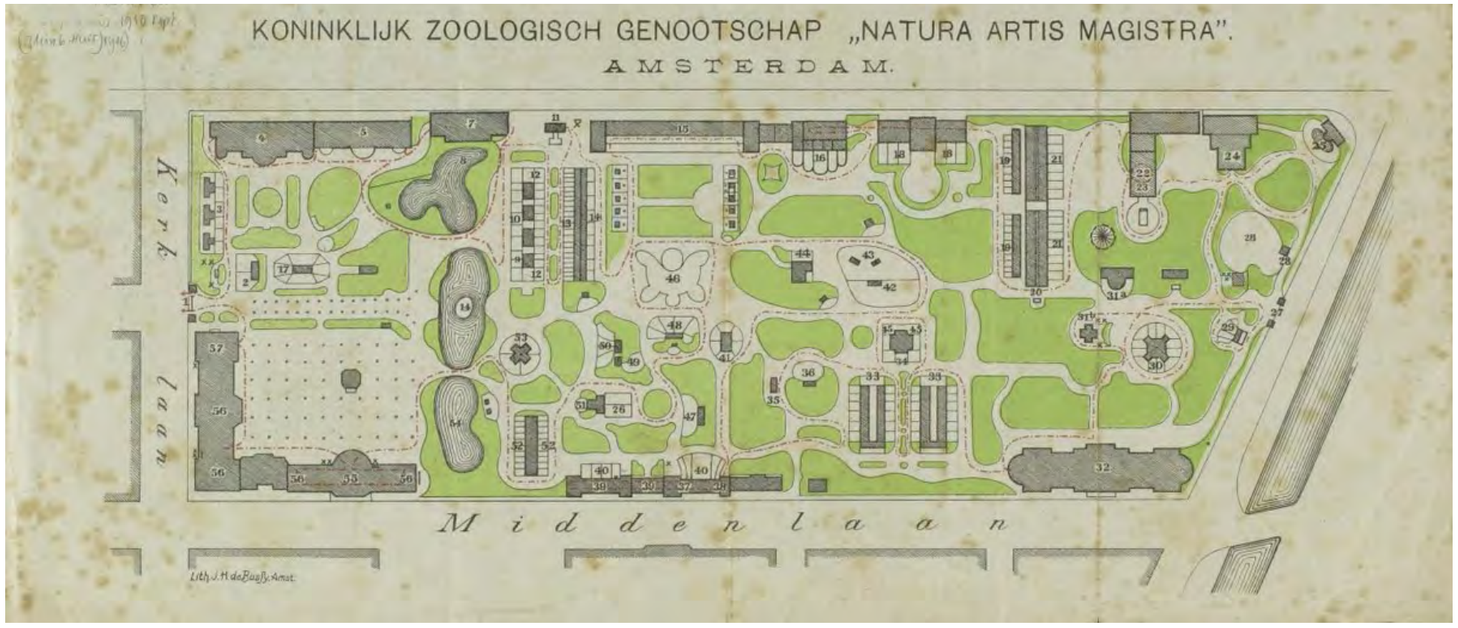

ARTIS plattegrond 1911-1915

Positief duurzaamheids-activisme

Het klimatologische vraagstuk staart ons allen aan. We leven in het Antropoceen, het tijdperk dat zich kenmerkt door de diepe geologische sporen die de mens nalaat. Maatschappelijke thema's als klimaatverandering, stijging van de zeespiegel, verzuring van de oceaan, uitsterving van soorten en eindigheid van fossiele brandstoffen jagen angst aan. Onze maatschappij lijkt niet in staat de impact van de veranderingen te duiden en er een antwoord op te formuleren. Kortom, het is moeilijk om op adequate en efficiënte manier te spreken over de gevolgen van menselijke activiteit op de natuur. Een mogelijke grondslag van dit onvermogen, ligt in het Westerse denken dat de mens buiten de natuur plaatst. De mens bezit en bestuurt de natuur als despoot, omdat zij zich boven de natuur plaatst. Om de huidige tijd te begrijpen, is een ander perspectief nodig. Een meer holistisch maatschappelijk beeld van de natuur waarin de mens, net als andere dieren, onderdeel is van de natuur. Zoals ARTIS-professor Erik de Jong het treffend verwoordt: 'De Natuur, dat zijn wij.'
ARTIS wil, moet en kan in deze verschuiving een belangrijke rol vervullen. Het wil een plek bieden waar de natuur nabij is, en waar de natuur beleefd kan worden. En tegelijkertijd een plek bieden waar de discussie over de relatie van de mens en de natuur kan worden gevoerd. ARTIS is een ontmoetingsplek waar we natuur op een vindingrijke manier dichtbij brengen en debat faciliteren over hoe de mens de natuur waardeert, begrijpt en behandelt met als doelstelling een breed publiek te inspireren en te stimuleren verantwoordelijk met natuur om te gaan. Daar schuilt een vorm van activisme in. En juist omdat de vele bezoekers ARTIS als een sympathieke, fijne plek ervaren kan ARTIS bijdragen aan meer kennis, een positievere houding en een daadwerkelijke gedragsverandering die bijdraagt aan natuurbehoud en duurzaamheid

Groot en divers publieksbereik

Jaarlijks ontvangt ARTIS ruim 1,4 miljoen bezoekers en is het een ontmoetingsplaats voor mensen van alle leeftijden, achtergronden en nationaliteiten. Meer dan de helft van het bezoek komt van buiten Amsterdam. Meer dan een kwart (28%) van het bezoek heeft een migratieachtergrond. Van het educatieve bezoek is dit zelfs ruim 40%. ARTIS geeft ieder jaar formele educatie aan meer dan 100.000 scholieren die met een boeiend en uitgebreid

lesprogramma op hun eigen niveau onderwijs krijgen dat binnen het curriculum past. De basisscholen nemen ongeveer 38% van het educatieve bezoek voor hun rekening. Het voortgezet onderwijs ongeveer 55%, waarvan maar liefst 35% van buiten de provincie Noord-Holland komt. Van het hoger onderwijs komt ruim 60% van buiten de provincie Noord-Holland.

Veel vrijwilligers

ARTIS heeft ruim 300 vrijwilligers die zich inzetten voor het park. Ze leiden bezoekers rond of staan in Micropia of bij een van de vele dierverblijven om extra informatie te geven aan bezoekers. Alle vrijwilligers hebben een uitgebreide opleiding gekregen die jaarlijks wordt geactualiseerd. In die opleiding is veel aandacht voor de monumenten op ARTIS. Tijdens de rondleidingen wordt daar dan ook steevast uitgebreid bij stilgestaan.

Plek in de stad

Het ARTIS-Aquarium is gelegen aan de Plantage Middenlaan en bevindt zich op de zuidoostelijke hoek van het terrein van ARTIS. Het omvangrijke gebouw is prominent gelegen op het meest oostelijke deel van ARTIS en bepaalt qua vormgeving en functionaliteit de historische omgeving. Wie kijkt op de kaart van Amsterdam ziet dat de oude 17de-eeuwse binnenstad op de plek van de oude vesting gemarkeerd wordt door markante 19de-eeuwse gebouwen van allure. In noord en zuid zijn dat het Centraal Station en Rijksmuseum. In zekere zin fungeren ze beide als stadspoorten. In west en oost zijn dat de Westergasfabriek en het ARTIS-Aquarium die zich in gezelschap bevinden van Haarlemmerpoort respectievelijk Muiderpoort; ook zij markeren de ingang naar de oude stad. Gezamenlijk sommen ze de instituties op die de 19de-eeuwse burgercultuur belangrijk vond: techniek en industrie (Centraal Station en Westergasfabriek), kunst en wetenschap (Rijksmuseum en Aquarium). Drie van deze gebouwen zijn geïnspireerd op de zo genoemde Nederlandse renaissance baksteenarchitectuur. Het Aquarium van ARTIS kreeg als enige een architectuur geënt op de blijvende waarden van het internationaal humanisme. De klassieke tempel-architectuur spiegelt zich aan de andere zijde van de stad in het Concertgebouw. Het bestempelt het Aquarium tot één van de meest markante 19de-eeuwse gebouwen in Amsterdam en

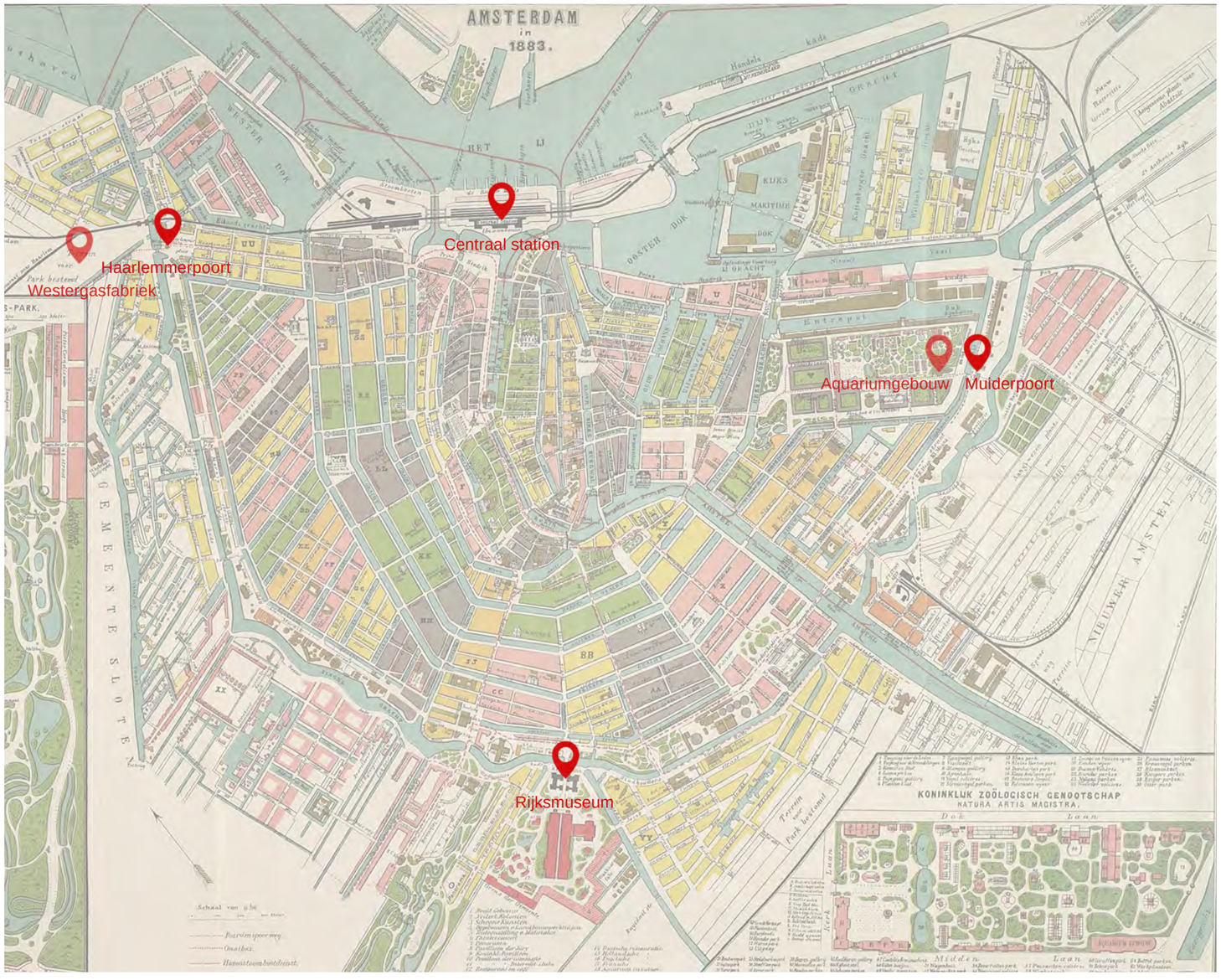

Amsterdam in 1883, de vier markante “stadspoorten”

Haarlemmerpoort 1840 (Willemspoort)

Centraal station 1889 ontworpen P.J.H. Cuypers.

Rijksmuseum 1885 ontworpen P.J.H. Cuypers.

Muiderpoort 1770

Nederland. Het monument manifesteert zich als de classicistische versie van openbare stadsarchitectuur die men, in navolging van de ‘city beautiful’ architectuur uit Wenen en Parijs, in Amsterdam nastreefde. Het lijkt bovendien een antwoord op de toenmalige neogotische trend van bouwen in Amsterdam. De klassieke stijl van bouwen werd als een bijdrage aan de openbare ruimte van de stad gezien, horend bij een protestantse burgermaatschappij waarmee de ARTIS-leden zich wilden associëren. Het Aquarium domineert aan de Plantage Middenlaan door zijn schaalgrootte en vormt vanuit de binnenstad de beëindiging van een belangrijke reeks monumentale architectuur in opdracht gegeven door het ARTIS Genootschap. Die reeks begint op de hoek Plantage Middenlaan en Plantage Kerklaan met de Ledenlokalen (1870), het Groote Museum (1854), en de Bibliotheek (1868). G.B. Salm kreeg hier de kans om telkens een eclectische en klassieke architectuur te ontwerpen. Monumenten waarbij het spectrum aan keuzes ten aanzien van typologie, bestemming en karakter volledig en origineel uitdrukking kon krijgen. Gebouwen die daardoor zo typerend zijn voor de 19de-eeuw. Dat het Aquarium van binnen ook een industrieel gebouw is met zijn Lloyd-waterzuiveringssysteem geeft het gebouw bovendien een zeldzame complexiteit die vergelijkbaar is met de gietijzeren overkappingen en sporen van het Centraal Station.

Groene omgeving van het Aquarium

Het Aquarium is het hoogtepunt in de reeks architectuuropdrachten van het ensemble ARTIS. Het ligt enerzijds in het ARTIS-Park, anderzijds groots aan de Plantage Middenlaan met zijn boombeplanting, die in zijn originele opzet zelf van een niet meer altijd herkenbare monumentale allure is. Het is een tweezijdig gebouw, net als alle andere gebouwen aan de Middenlaan, maar dit keer niet met een voor- en achtergevel, maar met een voorgevel en zij-ingangen op oost en west. Het is dus van vele kanten betreedbaar: van de straat en vanuit het park, en houdt zo rekening met de afspraken die omtrent de toegankelijkheid van het gebouw met gemeente en universiteit waren gemaakt. Bewust steken de gepleisterde gevels zich alzijdig af tegen het groen van straat en park. Geen van de hierboven genoemde andere gebouwen gaan als ‘stadspoort’ een zo harmonische dialoog met natuur aan en ontlenen daaraan hun unieke en opvallende allure.

2. DE GESCHIEDENIS VAN HET AQUARIUM

Het ARTIS-Aquarium is, in nauw overleg met de gemeente Amsterdam en de universiteit, ontworpen als aquarium, zoölogisch museum en college- en practicumgebouw.

Natura Artis Magistra is sinds de oprichting in 1838 stap voor stap gegroeid. In 1877 kon ARTIS de grond verwerven van de gemeente Amsterdam waar nu het Aquarium is gelegen. Dat ging niet zomaar. De gemeente had moeite met het feit dat ARTIS slechts toegankelijk was voor leden, en wilde uitbreiden in de voor iedereen toegankelijke groenvoorziening de Plantage. Na moeizame onderhandelingen werd de grond toch ter beschikking besteld aan de dierentuin, op voorwaarde dat Artis meer opengesteld werd voor de gewone burger. Met deze uitbreiding kreeg het ARTIS- park zijn nu bekende vorm. Het aangekochte terrein was bestemd voor een nieuw Aquariumgebouw. Tot die tijd werden vissoorten in andere gebouwen van ARTIS (bijvoorbeeld de Bibliotheek) aan het publiek getoond.

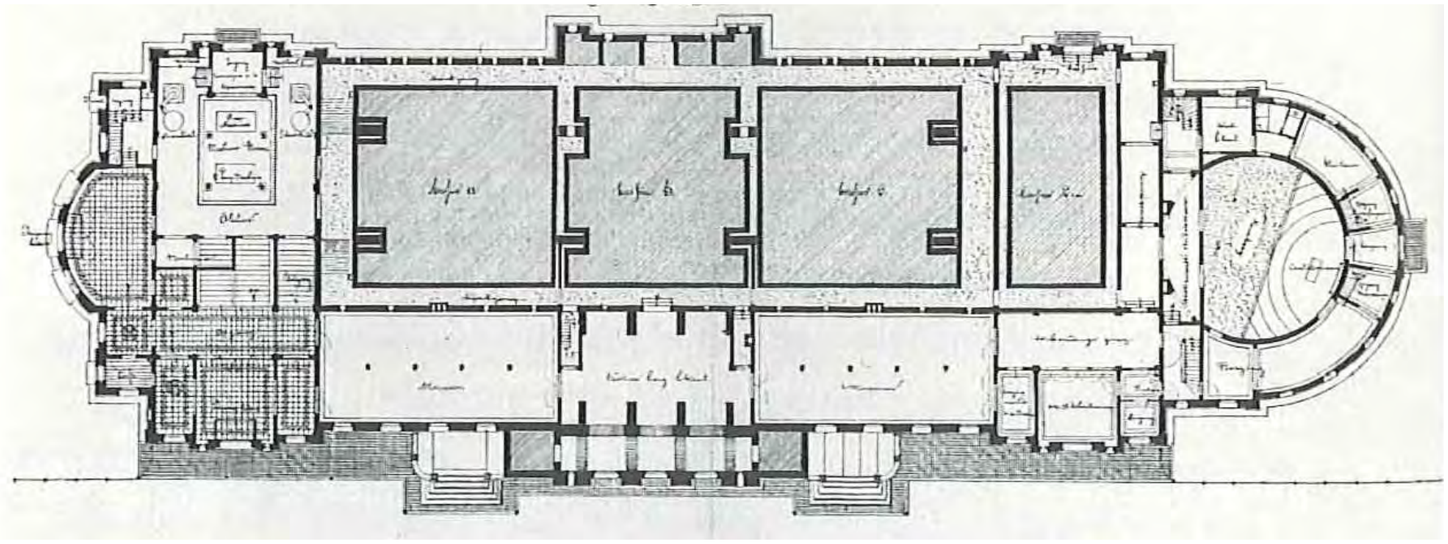

Tekening Salm 1880, Begane grond

Aquarium en museum en universiteitsgebouw

Het gebouw was niet alleen bedoeld om het Aquarium te huisvesten, maar ook een deel van het Zoölogisch Museum, een collegezaal en praktijkruimten ten behoeve van het onderwijs aan de Universiteit van Amsterdam. Die driedubbele functie was het resultaat van de discussies die het genootschap voerde met het stadsbestuur en de universiteit. De universiteit zocht een locatie waar studenten van de op te richten medische faculteit practica konden volgen. Vooral de gemeente wilde een meer openbaar toegankelijk gebouw. Die openbaarheid werd gevonden in het bieden van ruimte voor onderzoek en onderwijs aan de universiteit. De Grote Aquariumzaal met zijn zout- en zoetwateraquaria werd aan de parkkant gesitueerd. De daarachter gelegen Kleine Aquariumzaal vormde de verbinding tussen de publieksaquaria en de academische ruimten. Hij was daarom tegelijkertijd tentoonstellingsruimte en studiezaal en werd door het ontwerp van Salm organisch verbonden met de universiteitsruimten en de museale ruimten. De museumzalen waren aan de zuidzijde, aan de kant van de Plantage Middenlaan, over twee verdiepingen ondergebracht. Een rond bouwdeel aan de oostzijde, de zogeheten ‘rotonde’, bood plaats aan de collegezaal. Thans bevat

Ansichtkaart 1888, feest van het 50 jarig bestaan van het Koninklijk Genootschap Natura Artis Magistra

dit bouwdeel het zogeheten Heimans diorama, waarin een typisch Texels duinlandschap wordt uitgebeeld. Tot op zekere hoogte weerspiegelt de stijl van het Aquariumgebouw de mentaliteit van de verschillende functies hiervan – en waarvan het zwaartepunt zich steeds ergens bevindt op de lijn van enerzijds wetenschap, onderzoek en onderwijs, tot anderzijds romantiek, verbazing en vermaak. Dit hybride karakter komt bijvoorbeeld tot uiting wanneer ARTIS rond de opening bezwaar maakt bij de gemeente tegen het heffen van belasting op 'openbare vermakelijkheden', terwijl het gebouw door zowel de gemeente als door ARTIS wordt ingezet als wetenschappelijke inrichting. Het ging ARTIS in de eerste plaats om educatie, als leermiddel voor 'de intellectueel ontwikkelden onder ons volk' – zoals gesteld door de eerste hoofdconservator van het Aquarium, Coenraad Kerbert. Kerbert bedoelde daarmee overigens in eerste instantie de leden van het ARTIS-genootschap.

1876, 'what an aquarium should be' (Illustrated Sporting and Dramatic News)

De bouw

In 1879 werd de eerste paal van het gebouw geslagen. In december 1882 kon het Aquarium in gebruik worden genomen. Maar liefst 1.740 palen waren nodig om het enorme gewicht van 640.000 liter zeewater, 225.000 liter zoetwater en de onderaardse Lloyd-filtersystemen en schitterend gemetselde waterkelders te dragen. En nog steeds is het een imposant gezicht een blik te werpen in de 'catacomben' van het Aquarium waar bijna een miljoen liter water immer in beweging is. In totaal werd er in de aquaria tien ton aan glasruiten verwerkt. Bij het overlijden van architect Gerlof Bartholomeus Salm in 1897 werd in het Bouwkundig Weekblad van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst met veel respect over het ontwerp van het Aquarium gesproken. "… moet in de eerste plaats, ook als gewichtigste onder zijne bouwwerken, genoemd worden het "Aquarium" aan de Plantage Middenlaan. Het is een der weinige gebouwen van betekenis die in den aanvang van het laatste vierde gedeelte dezer eeuw nog in klassieken geest hier te lande zijn verrezen; een antieke zuilen-porticus als voor den middenpartij van den hoofdgevel, vond men toen weinig meer. Dit bouwwerk blijft echter ongetwijfeld een van architectonische beteekenis." Die betekenis is inderdaad gezien want in 1974 is het Aquarium als rijksmonument opgenomen in het Register van beschermde monumenten.

Museumtempel en wetenschappelijk gebouw

Het gebouw is ook als typologie interessant: het wil zowel een museumtempel zijn, maar dan van de natuur en tegelijkertijd een wetenschappelijk gebouw om natuurcollecties te kunnen bestuderen. G.B. Salm werkte nauw samen met zijn zoon Abraham. Die keerde in 1880, na een studie in Parijs, terug naar Amsterdam en bracht de nieuwste inzichten mee.

Typologie van Aquariumgebouwen

De verworvenheden van wetenschap, bouwkunde en machinebouw in de 19de eeuw maakte het mogelijk het leven onder water, dat voor die tijd nauwelijks zichtbaar was, te tonen.

Geheel in de geest van deze eeuw gingen wetenschap, vermaak en educatie hierbij hand in hand. De wereld werd gestaag groter, en wetenschappers waren gretig om hun nieuwe vondsten en inzichten te tonen – aan zowel collega's als aan een breder geïnteresseerd publiek. De oprechte wetenschappelijke belangstelling – in het verlengde van de Verlichting – stond dichtbij een romantisch getinte nieuwsgierigheid naar duistere werelden met wonderlijke levensvormen – een cultuur die zich uitte in de 'gothic' literatuur en beeldende kunst van de 19de eeuw, waarin de natuur vaak een geheimzinnige en smakelijk griezelige rol vervulde.

Vanaf halverwege de 19de eeuw werd gestaag gewerkt aan het mogelijk maken om waterleven te kunnen bestuderen en tentoon te stellen buiten de natuurlijke omgeving. In 1856 schrijft de pionier Philip Henry Gosse het invloedrijke boek: 'The aquarium: an unveiling of the wonders of the deep sea". De publieke aquaria

Grote Aquariumzaal

die hierop werden ontwikkeld, met zowel zout- als zoetwater, waren een logische verrijking van al bestaande dierentuinen, en daarnaast werden ook door ondernemers zelfstandige aquariumgebouwen opgericht, zoals in Brighton (1872) en in New York (1876).

Ouëndag en Hendriks

Architect Ouëndag ontwierp in 1923 de inpassing van het Heimans diorama in de rotonde die oorspronkelijk in gebruik was als collegezaal. Gelijktijdig is de dakbedekking vereenvoudigd en is waarschijnlijk ook de balustrade op de rotonde verdwenen.

Hendriks van de Architectengroep heeft in 1994 – 1996 een grote restauratie van het Aquarium begeleid. Er kwam een nieuw entreegebied aan de westelijke zijde van het gebouw met toiletten en een lift. Hiervoor zijn verscheidene doorbraken in de muren gemaakt. De ruimte kreeg een nieuwe afwerking (vloer, wand, plafond). De in de jaren zestig aangebrachte verlaagde plafonds en voorzetwanden werden verwijderd. Daarmee kreeg de Grote Aquariumzaal voor een belangrijk deel haar oude allure weer terug. Weinig passend is echter de in 1994-1997 nieuw aangebrachte vloer en wandbekleding van donkergrijze natuursteen. Oude foto's (bijv. in Het Artisboek van Portielje en Abramsz, deel 2, tegenover p. 217) laten zien dat de Grote Aquariumzaal oorspronkelijk een terrazzovloer met een fraai patroon bevatte. Verder zijn ook de wanden en de pilasters door Hendriks van een bekleding voorzien die niet oorspronkelijk is. Hendriks heeft in de oorspronkelijke museumruimten (aan de straatzijde) aquaria gecreëerd. Aan de parkzijde grote bakken en aan de straatzijde kleinere bakken. Hendriks heeft ook de bakstenen pijlers die de zoutwater aquaria ondersteunen met beton versterkt.

Oorspronkelijke collegezaal in rotonde

Het Heimans diorama, huidige situatie

3. ARCHITECTONISCHE VERSCHIJNINGSVORM

In 1877 deed Artis een grote grondaankoop voor het realiseren van een aquariumgebouw. G.B. Salm, eerder al de architect van onder andere de Artis-Bibliotheek en de 'Ledenlokalen', maakte een eclectisch ontwerp, in samenwerking met zijn zoon Abraham Salm. Abrahams invloed is te zien in de gevel die in Romeins-classicistische neo-stijl is vervaardigd. Door deze gevel en verder de enorme trappartij, de zuilen en de koepel is het een opvallend gebouw. Het aquarium was destijds het modernste en het grootste van de wereld. De verschillende programma-onderdelen leidden tot een tweedeling van het gebouw in de lengte. Langs de straatkant bevonden zich voornamelijk de werkruimten van het museum en aan de tuinkant vooral de aquaria.

Salm ontwierp een gebouw met aan de tuinzijde de Grote Aquariumzaal en in het verlengde daarvan een tweede, kleinere zaal. Deze zaal had een hybride karakter en vormde de schakel naar de museumzalen, praktijkruimten en een collegezaal ten behoeve van onderwijs aan de Universiteit van Amsterdam die allen aan de straatzijde lagen.

Exterieur

De straatzijde

De voorgevel (straatzijde) laat een 'barokke' opbouw van middenrisaliet, zijvleugels en hoekpaviljoens zien. Opvallend is de variatie in toegepaste natuursteensoorten: het grootste deel van het gevelvlak (met inbegrip van de zuilen en de basementen) is in zandsteen en kalksteen gerealiseerd, de ruw bewerkte plint en de bordestrap (met uitzondering van de balusters) zijn van hardsteen, de trapbalusters van kalksteen en voor de onderzone (met uitzondering van de plint) is rode zandsteen toegepast. De middenrisaliet, de blikvanger en het middelpunt van de compositie, is vormgegeven als een tempelfront met vrijstaande zuilen

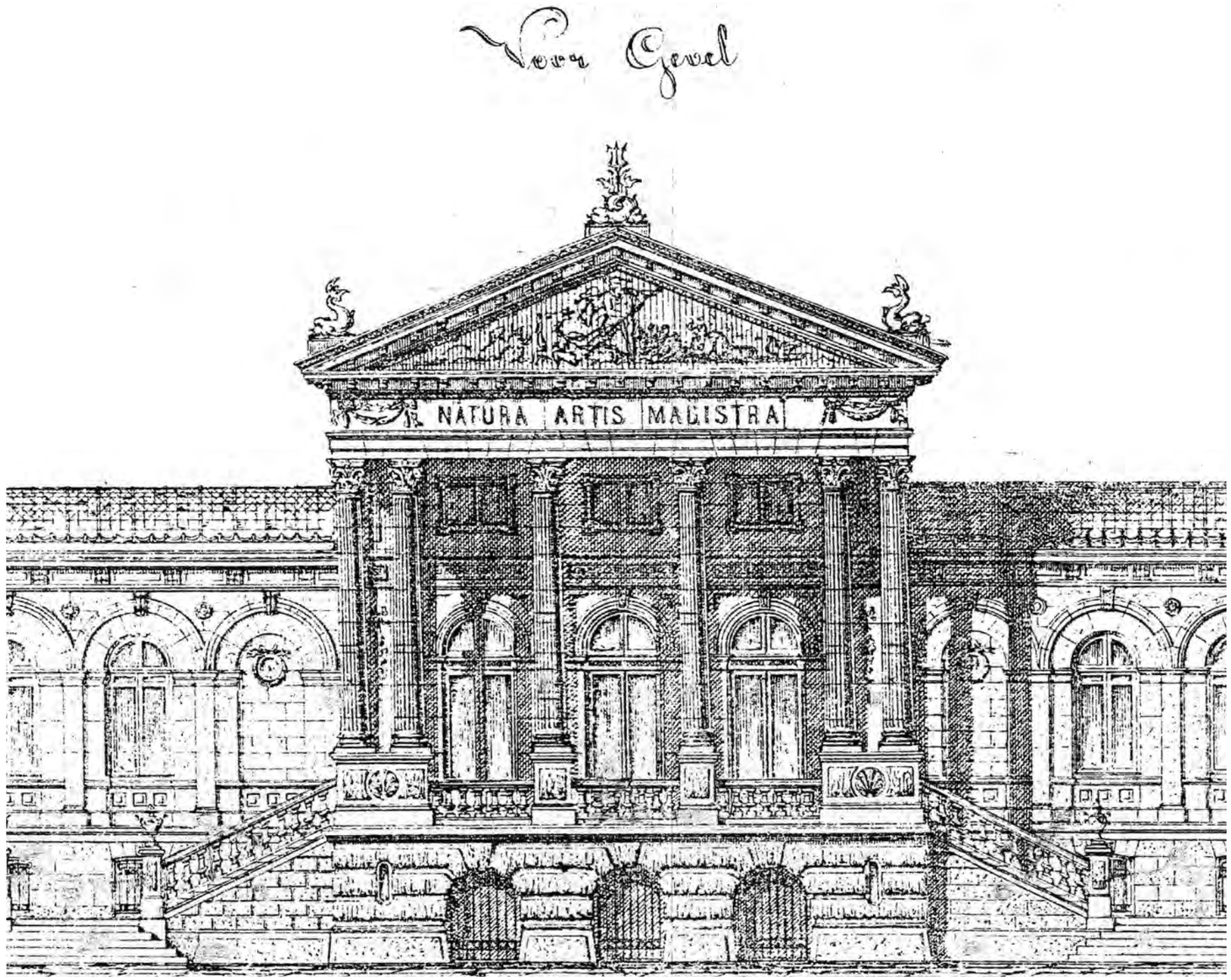

Tekening voorgevel Salm 1880

Aquariumgebouw westgevel, huidige situatie

(waarvan de buitenste gekoppeld zijn), een hoofdgestel en een fronton. Het beeldhouwwerk van het timpaan, met als uitbeelding Neptunus – de god van de zee – geflankeerd door zeewezens, is in 1968 verwijderd en waarschijnlijk verloren gegaan. Momenteel wordt het timpaan gevuld door een weinig bij de architectuur passende schildering. De porticus is te bereiken door middel van een monumentale dubbele bordestrap. De onderverdieping of basement is over de gehele breedte als rustica uitgevoerd met in het muurwerk uitsparingen van deuren en vensters. De zijvleugels worden op de verdieping geleed door een boogstelling met Dorische pilasters, waarbij in de velden rondboogvensters zijn aangebracht. Als decoraties zijn het woord 'ANNO' en het jaartal '1881' op de voor- en achtergevel aangebracht, alsook de letters 'N.A.M.' (Natura Artis Magistra). In de voorgevel zijn jakobsschelpen en guirlandes in de vorm van verschillende soorten schelpen aangebracht. Ook in het fries zijn de decoraties gerelateerd aan de zee, zoals schelpen, zeesterren en dergelijke. Net als de verdwenen timpaanvulling is de ornamentiek gerelateerd aan de functie van het gebouw.

De tuinzijde

De gepleisterde noordgevel (tuinzijde) heeft, naar analogie met de voorgevel, een opbouw met middenrisaliet, zijvleugels en hoekpaviljoens. Het middendeel is hier echter bescheidener vormgegeven. In dit onderdeel is, net als in het geval van de gehele sokkelzone, rustica toegepast. Als decoratie zijn nissen met meer dan levensgrote sculpturen van zeemonsters en schelpen aangebracht. De zijvleugels worden op de verdieping door pilasters geleed.

De hoekpaviljoens

De hoekpaviljoens aan de oost- en westzijde hebben dezelfde vormgeving als die aan de voorgevel aan de Plantage Middenlaan. De hoekpaviljoens hebben een middenrisaliet met fronton dat gedragen wordt door gekoppelde en gecanneleerde pilasters; de uiteinden van de hoekpaviljoens zijn voorzien van (vlakke) Korinthische pilasters. Afgezien van de reeds genoemde decoraties, is de gevel voorzien van jakobsschelpen en guirlandes in de vorm van verschillende soorten schelpen.

Ornament in gevel

De gepleisterde westgevel is veel soberder behandeld dan de voor- en achtergevel. De gevel bevat de huidige toegang tot het Aquarium (dit was oorspronkelijk de toegang vanuit de diergaarde voor de leden van het genootschap). Het convexe middendeel bevat de ingang. Net als bij de andere zij- en achtergevel is in de onderzone, het natuursteenwerk in stuc geïmiteerd. De verdieping wordt door pilasters geleed. Daartussen zijn rondboogvensters geplaatst. Een hoofdgestel sluit de gevel af. De oostgevel van de 'rotonde' is geheel gepleisterd. Ook hier bestaat de onderzone uit stuc die rustica imiteert. In het muurwerk zijn vensters en een toegang tot de collegezaal uitgespaard. Op de verdieping is een geleding door middel van pilasters aangebracht met daartussen hoge rondboogvensters, een gevelbehandeling die identiek is aan de zijvleugels van de façade aan de Plantage Middenlaan en de westgevel. Zodoende is door Salm vermeden dat de 'rotonde' een Fremdkörper binnen het geheel vormt.

Interieur

De onderverdieping van het gebouw heeft twee verschillende niveaus, wat samenhangt met de verschillende functies die het gebouw oorspronkelijk had: aan de op het zuiden gelegen voorzijde (Plantage Middenlaan), waar de museumzalen en de academische ruimten waren ondergebracht, is sprake van een begane grond, aan de noordelijke achterzijde (parkkant) waar de aquaria gevestigd waren, van een souterrain. Het souterrain is opgebouwd uit (haaks op de lengterichting van het gebouw geplaatste) traveeën waarover gemetselde tongewelven zijn geslagen; de traveeën staan door middel van boogvormige openingen met elkaar in verbinding, wat zorgt voor een bijzondere ruimtewerking (de bezoekers kunnen vanuit een van de publieksruimten aan de voorzijde via een doorkijk een beeld krijgen van deze gewelven).

Aan de noordzijde, onder de zoutwater bassins, zijn pijlers van baksteen aangebracht die door gemetselde bogen met elkaar zijn verbonden. Het is het gedeelte van het Aquarium waar het historische 19de-eeuwse Lloyd filtersysteem is ondergebracht. Het Lloyd waterfiltersysteem in het ARTIS-Aquarium is het laatste nog werkende systeem van Europa. Het is een essentieel onderdeel van de machinekamer van het Aquarium en heeft een

Centrale hal, huidige situatie

hoge historische waarde. De machinekamer van het Aquarium met het Lloyd filtersysteem, de waterbakken, pompen, aan- en afvoeren en de vele pijpen en waterleidingen maken dat het Aquarium ook uniek 19de-eeuws industrieel erfgoed is. Aan de westzijde bevindt zich op begane grondniveau de ingang vanuit de diergaarde. De entreeruimte staat in verbinding met hal en het monumentale trappenhuis naar de verdieping. In deze ruimte valt de grandeur van het 19de-eeuwse gebouw nog goed te beleven: de wandafwerking en het plafond zijn nog goeddeels origineel. Het plafond is in vakken verdeeld; enkele vakken zijn van een glazen bovenlicht voorzien. De wanden worden door pilasters geleed en zijn verder voorzien van schilderwerk (oorspronkelijk stuc) dat natuursteenwerk imiteert. Verder stammen de paneeldeuren in de toegangshal aan de zijde van de Plantage Middenlaan uit de bouwtijd, hetzelfde geldt voor de monumentale sculptuur, voorstellende een personificatie van het water. De toegangshal wordt gedomineerd door de bordestrap uit de bouwtijd. Deze heeft allure, niet alleen vanwege de omvang ervan maar ook door de toepassing gedetailleerde balusters en door het gebruik van marmer. De natuurstenen vloer uit 1994-1997 wijkt af van de oorspronkelijke vloer. De hoofdverdieping laat, net als de onderliggende verdieping, een niveauverschil zien, dat wil zeggen dat de vertrekken aan de zuidzijde hoger liggen dan die aan de noordzijde. Dit niveauverschil wordt door het hoofdtrappenhuis overbrugd.

De Grote- en Kleine Aquariumzaal

De aan de noordzijde gesitueerde Grote Aquariumzaal is direct vanuit het monumentale trappenhuis bereikbaar. De wanden worden geleed door een boogstelling (waarbij de bogen door pilasters worden gedragen), afgewisseld door gekoppelde pilasters van de kolossale orde. In de boogopeningen zijn grote glasruiten van de aquaria geplaatst. De bogen zijn voorzien van gedecoreerde sluitstenen van stuc. De gekoppelde pilasters dragen een doorlopend hoofdgestel. Dergelijke pilasters zijn ook aan de korte zijde toegepast, waar ze de boogvormige doorgangen flankeren. Het stucplafond, dat door ribben in vakken is verdeeld, heeft de vorm van een segmentboog. Op een aantal plaatsen zijn door Salm in het plafond cirkelvormige ventilatieroosters aangebracht.

Grote Aquariumzaal, huidige situatie

Kleine Aquariumzaal, huidige situatie

Aan weerszijden van de Aquariumzaal bevinden zich dienstruimten met bassins. Deze ruimten lopen door tot zolderniveau, zodat in de dienstruimten achter de aquaria de kapconstructie in het zicht is. In het verlengde van de Aquariumzaal ligt een tweede zaal. Beide zalen hebben hetzelfde vloerniveau en stonden oorspronkelijk in directe verbinding met elkaar. De doorgang is tegenwoordig dichtgezet. De lengterichting van de oostelijke zaal staat echter haaks op die van de Grote Aquariumzaal. Het middendeel van het plafond van de Kleine Aquariumzaal wordt gevormd door een interne glaskap. Deze kap wordt in de lengterichting geflankeerd door een vlak stucplafond met consoles als ondersteuning. De wandafwerking is minder goed bewaard gebleven dan het plafond. Deze zaal staat in verbinding met een hoger gelegen ruimte aan de zijde van de Plantage Middenlaan. Een lift en een trap uit 1994-1997 overbruggen het hoogteverschil. De ruimte aan de voorzijde wordt gedekt door een vlak stucplafond dat deels is gevuld met een daklicht. Het plafond wordt door forse consoles ondersteund.

Hal begane grond, huidige situatie

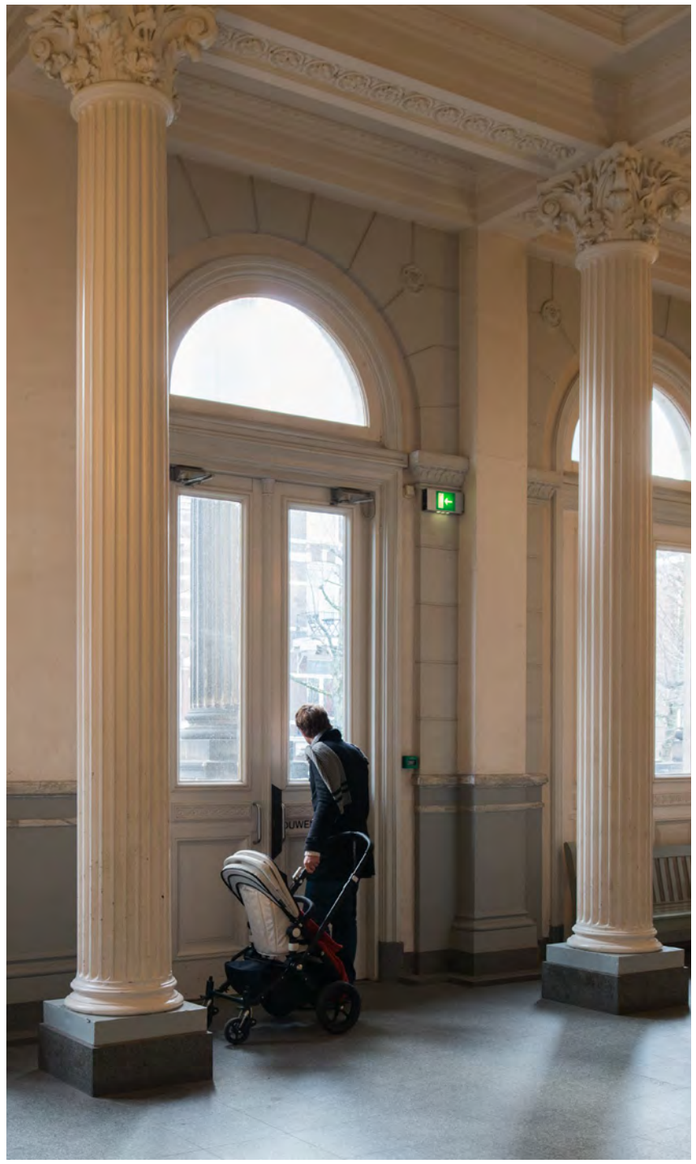

Vestibule, huidige situatie

Mammoet aquaria

Aan de voorzijde waren, net als op de begane grond, de voormalige museumzalen gesitueerd. Deze zijn ook hier verbouwd tot aquariumzalen (de gedecoreerde plafonds en de plafondlijst met consoles zijn bewaard gebleven, maar niet meer in het zicht). De voormalige vestibule in de middenrisaliet (achter de deuren van de voormalige hoofdentree aan de Plantage Middenlaan) is goed bewaard gebleven. In de ruimte zijn vrijstaande zuilen (met rijk bewerkte kapitelen met zeewezens en de drietand van Neptunus) geplaatst. De wanden hebben voor een deel nog hun oorspronkelijke afwerking van stuc (ze zijn in de jaren negentig deels vernieuwd en van vlak stucwerk voorzien). Ze worden door pilasters geleed. Het plafond is door sierlijsten van stuc in vlakken verdeeld en verkeert nog in oorspronkelijke staat. De oorspronkelijke paneeldeuren (voorzien van snijwerk) aan de Plantage Middenlaan zijn, met inbegrip van de deuromlijstingen, bewaard gebleven. De dienstruimten en kantoren die oorspronkelijk aan de westzijde waren gesitueerd, zijn in 1994-1997 samengevoegd. In de zuidwestelijke hoek van het gebouw bevindt zich een gaaf bewaarde diensttrap, bestaande uit een houten trappaal en (giet)ijzeren spijltjes. De handlijst is van hout.

Mammoet aquarium, huidige situatie

Het Heimans diorama

Aan de oostzijde leidt een omloop (met stucplafond) in de rotonde tot het diorama. Het Heimans diorama uit 1923, gemaakt door Paul Steenhuizen, taxidermist van ARTIS en één van de eerste vogelfotografen van Nederland, presenteert ons de wereld van een Texels duin. Het is een kijkkast, een stilleven, opgebouwd uit architectuur, zand, gedroogde flora (helmgras, duindoorn, duinbraam, muurpeper, diverse mossen, salomonszegel, kruipwilg, hondsroos, struikheide, wilde asperge), opgezette dieren (zilvermeeuw, konijn, bergeend, kneu, steenuil, grauwe klauwier, torenvalk, visdiefje, tapuit, wulp, graspieper en sperwer) en licht. Het biedt een perspectief in de diepte, een illusie van ruimte, van een landschap met zijn habitat, het is een geheel dat bij verder kijken talloze verhalende details op microniveau weergeeft. Het diorama is een klein theater van de natuur.

ARTIS pleit voor een herwaardering van het diorama. Het is belangwekkend als monument voor Heimans en zijn streven naar natuureducatie en natuurbescherming. Het vormt een onlosmakelijk onderdeel van de ARTIS-geschiedenis en de relatie Heimans en ARTIS in het bijzonder. Het Heimans diorama is ook een belangrijk hoofdstuk in de geschiedenis van het presenteren van natuur en de herkomst van diorama's meer specifiek. In bredere zin pleit ARTIS voor de waardering van diorama's als het samengaan van taxidermie, schilderkunst en theatrale enscenering. Het Heimans diorama sluit naadloos aan bij de traditie van Natura Artis Magistra, die bestaat uit die bijzondere samenhang tussen natuur, kunst en wetenschap. En tenslotte is het diorama een bijzonder object van cultuurgeschiedenis en erfgoed met een belangwekkend verhaal, niet alleen over natuur maar vooral ook over onze eigen verstandhouding met natuur. De inzet is dat er bijzondere momenten in onze cultuurgeschiedenis zijn waarin individuen zich hebben ingezet om het belang van natuur aan te geven: als onderdeel van een cultureel reveil; een dergelijk reveil van aandacht voor natuur is ook een sociaal, maatschappelijk, cultureel en moreel reveil, waarin onze verantwoordelijkheid als rentmeesters voor de natuur centraal staat, een boodschap die niets aan kracht heeft verloren, en om een nieuwe interpretatie in onze tijd vraagt.

In het diorama komen op een verrassende manier diverse tradities samen: de uitvinding in ca. 1820 van het diorama door Louis Jacques Mandé Daguerre (1787–1851), de latere uitvinder van het Daguerreotype-procédé, als een spectaculair, theatraal schilderstuk dat door verschillende belichtingen en geluiden de bezoeker in een andere wereld brengt, de overeenkomsten en verschillen ten aanzien van het geschilderde panorama, de rol van zien en observeren als basis voor de natuurstudie en in relatie daarmee de traditie van het presenteren van natuur sinds de vroege natuurwetenschappen in de 16de eeuw, hetzij in levende vorm in een tuin, of geprepareerd, opgezet of gedroogd in een museale setting, van ‘Wunderkammer’ tot de eerste natuurhistorische musea, de rol van doos, kast, kijkdoos, vitrine en bavelaar in de late 18de en in de 19de eeuw bij het presenteren van natuur, de rol van natuur als centraal thema in de Rousseauistische kindereducatie, de rol van landschapschilderkunst en natuurillustratie in de 19de eeuw, als kunstvormen die het wezenlijke voorkomen van natuur, landschap, geologie en klimaat onderzoeken, de verschuiving binnen de studie van natuursystematiek en anatomie in de zoölogie en botanie naar de dier- en plantengeografie (Berlijn en Amsterdam in de jaren ’90 van de 19de eeuw) en de kennis van dier- en plantengemeenschappen.

Al deze tradities vloeien rond 1900 in West-Europa en de VS samen in de uitvinding van het diorama waar het traditionele schilderstuk een nieuwe betekenis krijgt en wordt aangevuld tot een driedimensionale compositie met behulp van taxidermie en botanie. De inzet is de natuurwetenschappelijke betekenis van context en detail, van skelet, dierengedrag, flora, klimaat, geografie en geologie, kortom van alle elementen die men ontdekte als belangrijk voor het samenhangende beeld van het leven van planten en dieren. Inzet van het diorama is met name dat het de stadsbewoner wil doordringen van de noodzaak tot natuurbescherming en natuurstudie. In dit licht is het Heimans diorama een bijzonder object binnen het Nederlandse natuur- en cultuurhistorische erfgoed dat we willen koesteren en kunnen inzetten om een veelvoud aan verhalen over natuur en onszelf te vertellen.

Het Heimans diorama

4. WAARDESTELLING

Het Aquarium vormt een onlosmakelijk onderdeel van de 19de-eeuwse randbebouwing aan de Plantage Kerklaan, Plantage Middenlaan en de Plantage Muidergracht die met uitzondering van het door J. van Maurik ontworpen Groote Museum, door Salm is gerealiseerd. Van alle 19de-eeuwse ARTIS-gebouwen heeft het Aquarium de meest monumentale uitstraling. Met zijn porticus is het een beeldbepalend gebouw aan de Plantage Middenlaan.

Het monument is van grote architectuur- en cultuurhistorische waarde. De ontwerper ervan, G.B. Salm (1831-1897), was één van de meest succesvolle Amsterdamse architecten in de tweede helft van de negentiende eeuw. Van zijn hand zijn onder meer de Keizersgrachtkerk en het voormalige verenigingsgebouw uit 1879 van het kerkgenootschap De Vrije Gemeente, dat nu meer bekend is als het poppodium Paradiso. Het Aquarium vormt een hoogtepunt binnen het kwalitatief hoogstaande oeuvre dat Salm voor ARTIS realiseerde.

19de-eeuws

Het Aquarium is het sluitstuk van de ambities van het 19de-eeuwse ARTIS-genootschap. Met zijn consequente voorkeur voor moderne architectuur, geënt op de klassieke traditie in de bouwkunst, heeft het in het Amsterdamse stadsbeeld waarden van humanistische beschaving en verlichting willen uitdrukken. Ingebed in een protestantse overtuiging van rentmeesterschap ten aanzien van natuur en cultuur, visualiseert het Aquariumgebouw architectuur als volksopvoeder. Daarmee reageert het gebouw op internationale tendensen, van Parijs, tot Wenen tot New York, waar zulke monumentale , classicistische architectuur bij uitstek openbare waarden van burgerschap, stedelijke cultuur en ondernemerschap wensten uit te drukken.

Typologisch belangwekkend

Het gebouw is typologisch van belang. Vanaf het midden van de negentiende eeuw werden wereldwijd aquariumgebouwen gerealiseerd. Het vroegste voorbeeld, een niet meer bestaand gebouw in Londen, stamt uit 1853. Het Aquariumgebouw van ARTIS is een van de oudste voorbeelden die bewaard zijn gebleven. Het had indertijd een voorbeeldfunctie. Portielje en Abramsz schrijven over dit gebouw ‘dat, zoo mooi en doelmatig van bouw en inrichting, bijna overal als model mocht dienen, waar men zich op het gebied van aquariumbouw begaf’ (Portielje en Abramsz 1922, deel 2, p. 211). Ondanks de vele verbouwingen en aanpassingen is het exterieur en een groot deel van het interieur opmerkelijk goed bewaard gebleven. De installaties zijn in de loop der tijd steeds vernieuwd, wat uiteraard samenhing met de veranderde eisen en technische innovaties.

De aan de noordzijde gesitueerde Grote Aquariumzaal is direct vanuit het monumentale trappenhuis bereikbaar. Het monumentale trappenhuis is van een grote waarde gezien de gaafheid. Aan weerszijden van de Aquariumzaal bevinden zich dienstruimten met bassins. Deze ruimten lopen door tot zolderniveau, zodat hier de kapconstructie met een klassieke lichtstraat in het zicht is. Deze oorspronkelijke en nog functionerende structuur en constructie hebben een grote bouwhistorische waarde. Ondanks de vele verbouwingen en aanpassingen is het exterieur en een groot deel van het interieur opmerkelijk goed bewaard gebleven. De verbouwingen uit de jaren twintig en negentig van de twintigste eeuw hebben elk een eigen waarde die bijdraagt aan de gelaagdheid en de waarde van het gebouw.Al met al heeft het ARTIS-Aquarium een hoge (inter)nationale monumentwaarde.

Deze waarde is hoog door:

- de betekenis van het gebouw in de ontwikkeling van ARTIS en als onderdeel van het ensemble ARTIS als park met gebouwen
- de betekenis van het gebouw binnen het oeuvre van de architecten Salm,
- de betekenis van het gebouw als één van de laatste, nog in originele opzet functionerende, 19de-eeuwse aquariumgebouwen,
- het nog werkende Lloyd waterfiltersysteem,
- de relatief hoge mate van gaafheid van de verschijningsvorm, de structuur en het interieur van het gebouw,
- de plaats die het inneemt in de monumenten aan de Plantage Kerklaan en de Plantage Middenlaan en dus het Amsterdamse stadsbeeld en
- de aanwezigheid van het Heimans diorama.

5. HUIDIGE STAAT VAN HET MONUMENT

Het Aquarium vertoont ernstige gebreken die sluipend, in de loop der jaren zijn onstaan door de kringloop van zoutmigratie en die nu ook voor het publiek zichtbaar zijn. Met name de constructie en de elektrische installatie vragen onmiddellijke aandacht. De gebreken leiden inmiddels tot het op plaatsen beperkt functioneren van het Aquarium. Gebreken die, indien niet op korte termijn aangepakt, kunnen leiden tot gevaarlijke situaties voor medewerkers en bezoekers en tot sluiting.

De huidige situatie van het Aquarium is bijzonder zorgelijk. Een alarmerend signaal voor de staat is de toename van de lekkages van de filtratiereservoirs op souterrain niveau. Alleen al in 2018 is er ruim 800 m3 liter zeewater aangevoerd om de tekorten aan te vullen. Dat betekent meer dan een verdubbeling t.o.v. 2016 waarbij nog aangetekend moet worden dat in 2016 het water ook werd gebruikt als vervanging en niet als aanvulling.

Sluiting dreigt

De huidige staat van het Aquarium kan op korte termijn leiden tot de gedwongen sluiting van het Aquarium, wat niet alleen voor het publiek erg jammer zou zijn maar ook voor de exploitatie van ARTIS een groot probleem oplevert. Veel bezoekers komen speciaal voor het Aquarium naar ARTIS. Een gesloten Aquarium heeft derhalve direct impact op bezoekersaantallen en de exploitatie van het park. Indien de gebreken niet snel worden verholpen komt het voortbestaan van het Aquarium in gevaar.

De zoutproblematiek

De kern van de problematiek wordt veroorzaakt door de in de loop der tijd ontstane kringloop van zoutmigratie. De noordzijde van het Aquariumgebouw is een, in zijn geheel zout- en vochtbelast historisch bouwsysteem. Bronnen van water zijn de aquaria, filterreservoirs en het (inmiddels zoute) grondwater. Bron van zout is in eerste instantie (primair) het zeewater. Over de leeftijd van het gebouw heen is door het vocht(over)verzadigde metselwerk zout in het grondwater gedrongen. Op deze manier worden alle gemetselde constructies en de natuurstenen voorgevel vanuit het grondwater door optrekkend vocht met zout belast. De gemetselde filter en aquariumbakken zijn de andere bron van vocht en zouten die door het metselwerk wordt opgenomen.

Het vocht wordt capillair door de poriën van de massieve muur getransporteerd. Optrekkend vocht kan in een normaal geklimatiseerde ruimte praktisch 4 tot 6 meter omhoogtrekken. In een gebouw zoals het Aquarium, waarin ook permanent een redelijk constante luchtvochtigheid tussen de 65 en 75% is ingesteld, kan het vocht nog veel hoger trekken en daar ook zouten transporteren. Zowel de noordgevel als op de verdieping boven de kelder, vooral aan de zijde van de zoutwateraquaria, is natrium- en kaliumnitraat en –sulfaat in voor de bouwmassa schadelijke concentraties aanwezig. Aan de zijde van de zoetwaterbakken is ook een aantasting door zouten in het metselwerk die ontstaan zijn door de langdurige verdamping van het water. Deze aantasting is minder ingrijpend en met ontzouten van het metselwerk en het toepassen van zoutbestendige pleisterwerk te herstellen.

De zoutmigratie heeft grote impact op de hoofddraagconstructie. De in de zestiger jaren toegevoegde betonconstructie, die het metselwerk dat door de zoutvorming werd aangetast moest versterken, is aan het vervallen. Uit onderzoek is duidelijk geworden dat deze betonnen constructies als ‘total loss’ moeten worden beschouwd. De scheurvorming in de gevels en de constructie worden eveneens door de zoutaantasting veroorzaakt: de roestende ankerconstructies zetten uit en drukken daardoor het metselwerk en natuursteen uit elkaar. De constructie rondom de zoutwateraquaria is verzwakt door de langdurige invloed van zout

Zoutproblematiek in de Grote Aquariumzaal, huidige situatie

Aantasting gewelven bij filterbassins, huidige situatie

water. De aangroeiende zoutkristallen doordringen de baksteen zodat deze uiteindelijk zal verpulveren Het is niet duidelijk hoe snel dat proces plaatsvindt en in hoeverre dat proces de laatste jaren versneld is. Er is echter wel duidelijk te zien hoezeer de constructie onder de zoutwateraquaria verzwakt wordt en hoe de scheidingsmuur aan de zijde van de zoutwateraquaria beïnvloed wordt door zout water. Verder bevinden zich onder de Kleine Aquariumzaal stalen profielen die roesten en uitzetten hetgeen eveneens tot scheurvorming leidt in de constructie. Hierdoor is de vloer van de Kleine Aquariumzaal ernstig aangetast. De zouten in de ondergrond zullen, als de toevoer van zout water is opgelost door migratie in het omliggende grondwater verdwijnen.

De constructieve staat

Een bijkomend probleem is dat door de ingrepen van zowel Ouëndag als Hendriks de belasting van de fundering is verschoven. In het zoutwatergedeelte (tuinzijde) is belasting toegevoegd in de vorm van beton, natuursteen en water. Aan de zoetwaterzijde (straatzijde) zijn er in de jaren 90 onder andere nieuwe grote aquaria geplaatst op een eigen nieuwe fundering. hierbij zijn ook de bestaande verdiepingsvloeren en vloeren op de begane grond vervangen. Gevolg hiervan is dat hierdoor belasting is verwijderd van de originele fundering met houten palen. Door deze wijzigingen, enerzijds belasting toegevoegd en anderzijds verwijderd, is het gebouw uit balans geraakt. Deze onbalans leidt ook tot scheurvorming.

In het najaar van 2018 zijn acties ondernomen om de veiligheid van het Aquariumgebouw tijdelijk te waarborgen. Tevens is onderzocht wat er op korte termijn moet gebeuren om de veiligheid van mens (publiek en verzorgers), dier en gebouw te garanderen. Ten aanzien van de constructie en de bouwkundige conditie van de gevels was het advies helder en laat geen ruimte open voor een snelle oplossing met beperkte middelen. De remedie is om de noordelijke middenbeuk met de zoutwateraquaria, de onderliggende filtratiereservoirs en de bovenliggende dakconstructie integraal te vernieuwen (reeds vergunning voor aanwezig). Die conclusie sluit naadloos aan bij de voorgenomen algehele restauratie van het gebouw waarbij deze sloop en herbouw ook voorzien is. Aanvullend advies is om zo snel mogelijk

Scheurvorming door zoutaantasting in de Grote Aquariumzaal, huidige situatie

te starten met het stempelen en stutten van kritieke plekken in het gebouw. Ook bij een toekomstige sloop van de noordelijke constructie is het noodzakelijk het gebouw tijdelijk te stabiliseren.

Asbest

In aanvulling op onderzoek naar de constructie en de gevels is er ook een uitgebreide asbestinventarisatie gemaakt. Het advies luidt om spoedig een aanvang te maken met een sanering. Er zijn geen onmiddellijke gevaren geconstateerd maar enkele ruimten in het gebouw zijn al gesloten in verband met losse asbestvezels waardoor onderhoud aan installaties niet langer mogelijk is. Een totale asbestsanering is hoe dan ook noodzakelijk voorafgaand aan de voorgenomen restauratie.

Exterieur

De voorgevel bestaat hoofdzakelijk uit natuursteen. Het natuursteen vertoont op veel plekken mechanische schade. Ook is veel schade te zien door achterliggend roestend ijzerwerk en door uittredende zouten in het natuursteen. Meesters-in heeft één en ander uitgewerkt in een schadeopname. De zij- en achtergevels zijn opgetrokken in metselwerk en zijn gestukadoord. Met name op plintniveau (achtergevel) is schade te zien aan het stucwerk door een hoge vocht- en zoutbelasting in het metselwerk. Verspreid voorkomend zijn enkele scheuren en mechanische schades te zien in het stucwerk. Het sauswerk op de gevels is niet damp open uitgevoerd. Vocht in het metselwerk kan hierdoor moeilijk uitdampen en veroorzaakt schade aan het stuc- en sauswerk.

De ramen, deuren en kozijnen vertonen op diverse locaties houtrot. Met name in de noordgevel op maaiveldniveau is door de hoge vochtbelasting het hout ernstig aangetast. Vervangen is hierbij de enige optie. Overig houtrot in de kozijnen is beperkt en kan plaatselijk hersteld worden d.m.v. instucen of aanvullen met een epoxymortel als het om een beperkte aantasting gaat. Op sommige plekken zijn de kozijnen vertimmerd en niet meer origineel. Ook zijn veel ventilatieroosters toegepast in de originele kozijn en raamconstructies. De daken zijn afgewerkt met een bitumineuze dakbedekking of met een roevendak in zink; beide niet meer origineel. Het zink is op veel plaatsen gescheurd en geplakt. Het zink wordt aan de onderzijde slecht geventileerd. Er zijn veel leksporen (condens) te zien op onderliggend dakbeschot. De zinken platen op het dak van de Diorama zijn te groot uitgevoerd en bollen hierdoor op. De betonnen dakgoot van het Diorama is zeer slecht. Door vochtintreding is betonrot ontstaan; de wapening in het beton roest en drukt het beton kapot. De lichtstraten in het dak zijn van een matige kwaliteit. Op veel plekken is het glas gebarsten en komen afdekbanden los of zijn de loodaansluitingen niet meer waterdicht. De kwaliteit van het hout- en schilderwerk van de gootlijsten is matig tot slecht te noemen. Op veel locaties is houtrot aanwezig en is het schilderwerk versleten. Het verguldwerk op de letters van de voorgevel is versleten.

Interieur

Op de begane grond zijn de gemetselde filterbassins van de aquaria gesitueerd. Dit metselwerk heeft te lijden onder de hoge vocht- en zoutbelasting. Ook de gemetselde gewelfde plafonds hebben hier veel onder te lijden. Daar waar gemetselde trog-gewelfjes zijn toegepast roest het ijzerwerk. Dit resulteert in scheurvorming in het metselwerk. Betonnen toevoegingen in de filterbassins hebben ook het nodige te lijden onder de hoge vochtbelasting. Op veel plekken is betonrot aanwezig en wordt het beton kapot gedrukt. In de gestukadoorde ruimten is op plintniveau veel vochtschade te zien aan het stucwerk. Mogelijk is een verkeerde mortel toegepast dan niet bestendig is tegen vochten en zouten.

In de grote zaal op de eerste verdieping zijn ernstige schades aan het stucwerk te zien. Achter de gestukadoorde wanden zijn de aquaria geplaatst. De hoge vochtlast trekt het metselwerk in dampt aan de zaalzijde uit. Opgeloste zouten kristalliseren tijdens het uitdampen van het water; hierdoor wordt het metsel- en stukadoorwerk kapot gedrukt. Het stucwerk in de ruimten met aquariumbakken is door de vochtbelasting slecht en komt op veel plekken los. In het trappenhuis op de eerste verdieping is mechanische schade aan natuurstenen lambriseringen te zien. Dit zal mede veroorzaakt worden door de grote bezoekersaantallen die dagelijks het gebouw bezoeken. Door het intensieve gebruik ontstaan ook slijtage aan vloeren en wanden. Op veel locaties is het schilderwerk (waaronder ook hout- en marmerimitatie) versleten en zijn natuurstenen afwerkingen van trappen en tegels beschadigd.

Verspreid door het gebouw heen zijn houtconstructies geïnspecteerd op hout aantastende insecten en schimmels. Er is visueel geïnspecteerd en d.m.v. boringen. Op verschillende locaties zijn bruinrot veroorzakende schimmels aangetroffen en zijn aantastingen door de huisboktor en huiszwam gevonden. Eén en ander is vastgelegd in het inspectierapport van Verlaan en Bouwstra.

Het diorama

De bouwkundige staat van het diorama is technisch gezien redelijk. In de later toegevoegde betonconstructies is betonrot geconstateerd en de onderhoudsstaat wordt gekenmerkt door een gebrek aan aandacht in het verleden waardoor de technische staat en de presentatie van het diorama te wensen overlaat. Het geschilderde doek dat de achtergrond van het diorama vormt is toe aan een schoonmaakbeurt en onderhoud. Van het duinlandschap voor het doek moeten zowel de geprepareerde dieren als de overige onderdelen hersteld worden om weer een presentatie te krijgen zoals die oorspronkelijk bedoeld is. De technische installaties: de simulatie van de dagcyclus functioneert niet meer goed en de bijbehorende geluiden zijn nauwelijks meer waarneembaar. Kortom naast technisch onderhoud aan het diorama zijn ook de technische elementen aan vervanging toe.

Groen rond het aquarium

Bij de restauratie van het Aquarium zal het groen rond het diorama vooral aan de zuidzijde moeten worden hersteld. De bouwplaats aan de zuidzijde en de werkzone rond het aquarium zullen deze zone ernstig aantasten. Een herstel dat aansluit op het masterplan voor het park van Artis zal nader uitgewerkt moeten worden om deze zone na de restauratie opnieuw in te richten.

Plattegronden schematische weergave huidige bouwkundige problemen

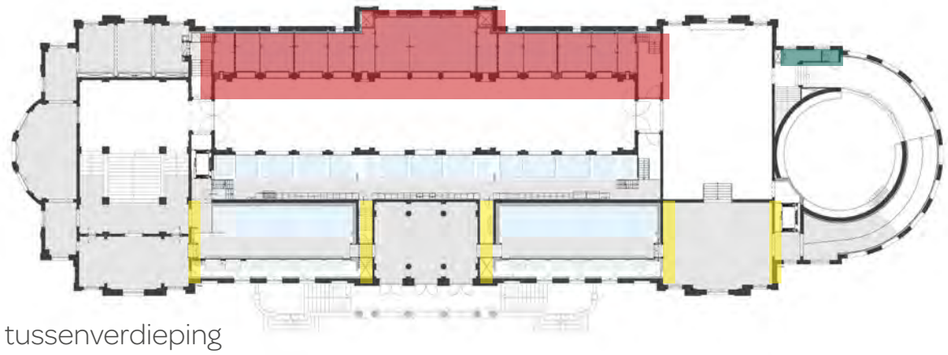

1e tussenverdieping

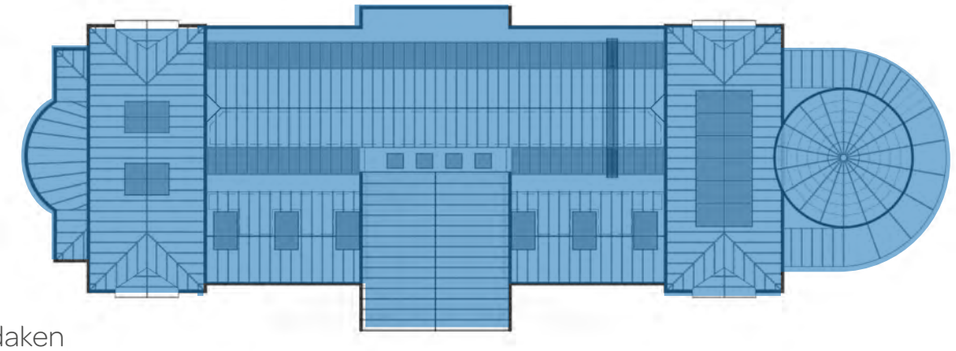

daken

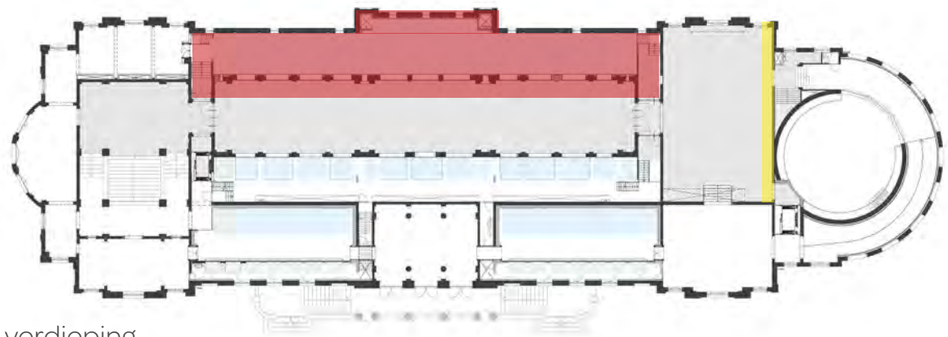

1e verdieping

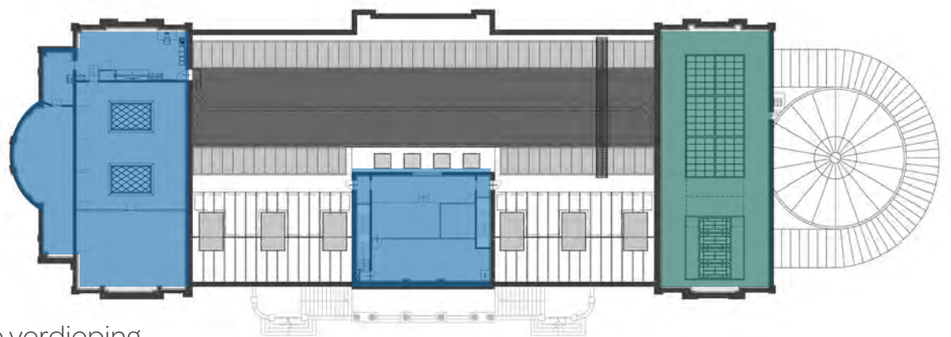

2e verdieping

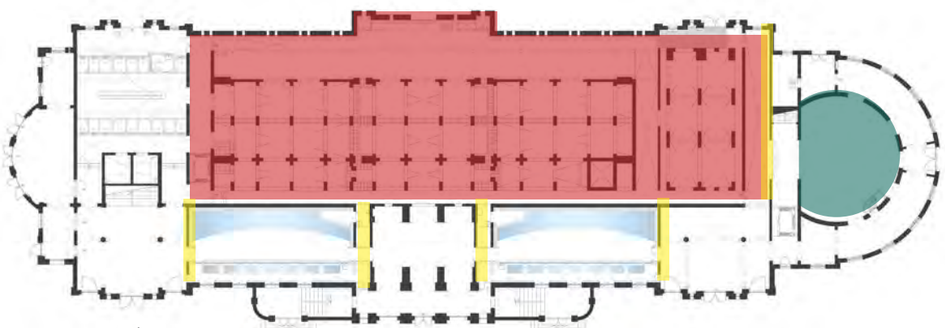

begane grond

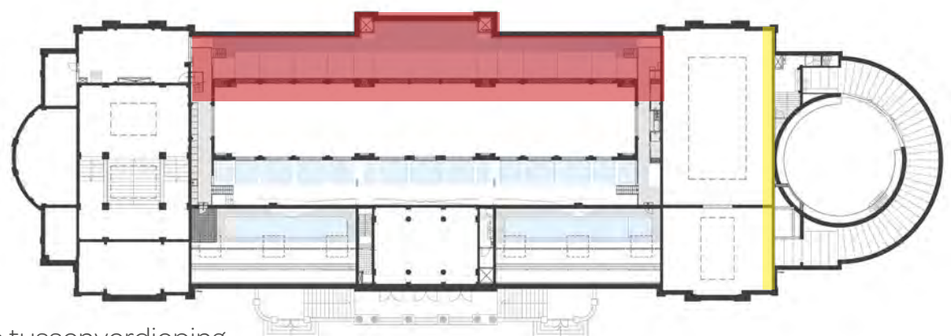

2e tussenverdieping

Legenda

- Zoutproblematiek
- Scheurvorming constructie
- Asbest
- Isolatie

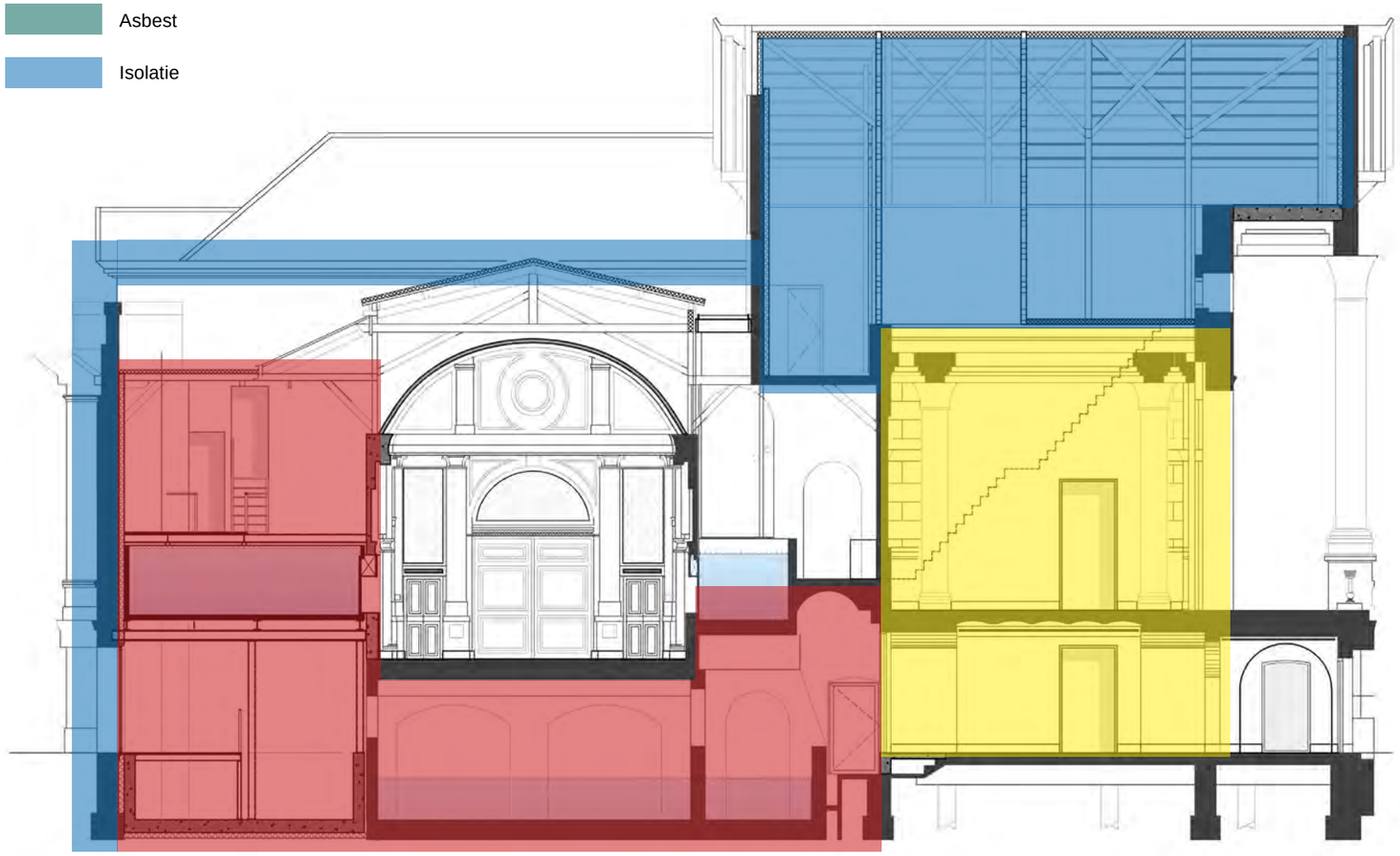

Doorsnede E-E

Bouwkundige problemen exterieur (boven) en interieur (beneden), huidige situatie

6. DOELSTELLINGEN

ARTIS wil het rijksmonument restaureren om het voor toekomstige generaties te behouden en ook in de toekomst bruikbaar te laten blijven als aquarium o.m. door creëren van beheersbaarheid van het watermanagement en het verhelpen van zout-problematiek.

Bij de aanpak van het erfgoed in ARTIS-projecten is de historische identiteit altijd van groot belang geweest. Dat betekent dat ARTIS respect heeft voor de wijze waarop het gebouw is overgeleverd door de tijd. Dat wil zeggen dat ARTIS de authenticiteit van het gebouw uiteen moet rafelen om er achter te komen hoe gerestaureerd moet worden en wat restauratie inhoudt. Dat vraagt om kennis over hoe het gebouw is overgeleverd en betekenissen heeft geaccumuleerd, zowel in materiële zin als door middel van het gebruik en op basis van de ervaringen van gebruikers. Daartoe behoort ook het toekomstige gebruik en de verwachting van toekomstige ervaringen. Een restauratie is dus NIET een reconstructie van alle verdwenen elementen, of een geïdealiseerde situatie. De historische identiteit laat zich karakteriseren als dynamisch. Het laat daarom toevoegingen toe ten behoeve van nieuw functioneren. Daarom is de restauratie in hoge mate ook een ontwerpopgave waarin eigenstandige en eigentijdse keuzes worden gemaakt ten aanzien van gebouw, techniek en infrastructuur. Toevoegingen van nieuwe kleuren, versieringen en eigentijdse materialen zullen zich voegen naar de identiteit van de architectonische taal en de restauratie van aanwezige historische gegevens als materialen en kleuren. Zij willen de architectonische kwaliteit van het monument laten spreken en tegelijkertijd versterken en verrijken. Nieuwe elementen in interieur en exterieur zullen een programma volgen dat rekening houdt met de nieuwe en eigentijdse openbare, sociale en museale functie van het gebouw en de gewenste duurzaamheid en toegankelijkheid.

Restaureren en ontwerpen vormen samen nieuwe functies en geven oude en nieuwe betekenissen. Ze verbinden de diverse lagen van het gebouw. Oud en nieuw worden telkens per onderdeel in samenhang afgewogen zodat het ‘handschrift’ van het gebouw leesbaar wordt. Toevoeging van kunst kan hierbij een essentiële rol spelen. Het ervaren ontwerp- en restauratieteam heeft daarbij een belangrijke rol in de keuzes die gemaakt worden met betrekking tot materiaal, uitwerking, kleur en abstracte voorstelling. Ontwerpen zorgt voor een symbiose tussen oude en nieuwe betekenislagen. Het ontwerp medieert op een organische manier tussen historische en nieuwe identiteit.

Met de restauratie van het Aquarium beoogt ARTIS:

- Het rijksmonument voor toekomstige generaties te behouden door herstel of vervanging van beschadigde en versleten onderdelen en groot onderhoud aan het casco.

- Het rijksmonument ook in de toekomst bruikbaar te laten blijven als aquarium o.m. door creëren van beheersbaarheid van het watermanagement en de zoutproblematiek.

- De toegankelijkheid significant te vergroten door, het gebouw aan te passen voor mindervaliden en mensen met een visuele en auditieve beperking,

  • de routing als ruggengraat van de restauratie te nemen en daarmee de beleving van het gebouw, het comfort en plezier van de bezoekers en

  • een beter klimaat (licht, lucht, akoestiek).

- De monumentale waarde en kwaliteit van het gebouw te versterken, zowel interieur als exterieur, door

  • het verduidelijken en expliciet maken van de cultuur historische geschiedenis en waarde van het monument,

  • een sterke herwaardering van het oorspronkelijke ontwerp,

  • de beleving van de bezoekers van de historie van het gebouw te versterken,

  • de beleving van de bezoekers van het gebouw als bijzondere machine wordt te versterken,

  • te kiezen voor nieuwe ingrepen die zorgvuldig ontworpen, herkenbaar en waar mogelijk reversibel zijn,

  • te kiezen voor een genuanceerde aanpak, waarbij historische wijzigingen die van voldoende belang en kwaliteit zijn, gerespecteerd blijven,

  • de eerdere verstoringen in en aan het gebouw worden, waar mogelijk, ongedaan gemaakt,

  • het herstel van de positie van het monument binnen de historische parkstructuur en

  • het verbeteren van de aansluiting van het gebouw op de omgeving en de ontsluiting van het gebouw richting de stad.

- Het gebouw te verduurzamen door:

  • het sterk verbeteren van de energiezuinigheid,

  • waar mogelijk hernieuwbare energie op te wekken om fossielvrij te zijn en,

  • minder kwetsbaar maken van het gebouw.

- De brandveiligheid te verbeteren tot het niveau van de huidige eisen.

- De versterking van de educatieve en museale aspecten van het monument door:

  • het thema ‘water’ in alle onderdelen door te voeren, van water en natuurbehoud tot de vele cultuuraspecten van water in onze samenleving.

  • het diorama te behouden door het functioneel en inhoudelijk onderdeel te maken van het grote educatieve thema ‘water’.

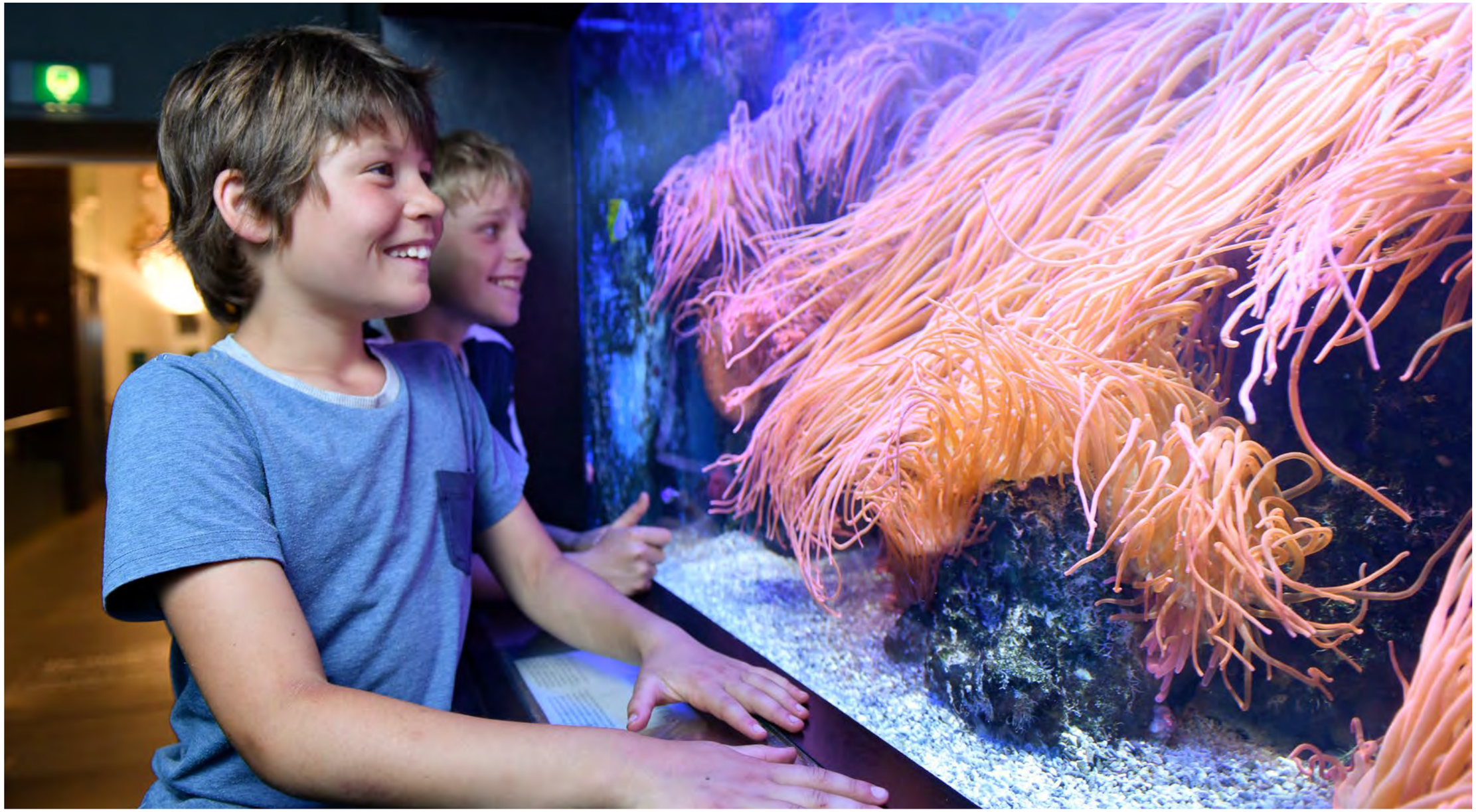

7. INTEGRALE VISIE OP DE RESTAURATIE VAN HET AQUARIUM

In 2018 is door OTH-architecten en Verlaan & Bouwstra architecten, in samenwerking met een aantal specialistische adviseurs een definitief ontwerp gemaakt voor het Aquariumgebouw. Het ontwerp omvat een volledige restauratie van het gebouw waarbij verrommeling die ontstaan is in de 20ste eeuw en belangrijke knelpunten op het gebied van de zoutproblematiek, de routings en toegankelijkheid en het gebruik opgelost worden. In het vernieuwde gebouw kan op die wijze een hedendaags verhaal over waterleven en het leven met water verteld worden waarbij door vergroting van de zoutwateraquaria het welzijn van vissen verbeterd wordt en tegelijkertijd het gebouw en de installaties geoptimaliseerd worden ten aanzien van de dagelijkse operatie, duurzaamheid en exploitatie t.b.v. evenementen.

Visie

De restauratie van het Aquarium is daarom gericht op het terugbrengen van de oorspronkelijke allure van het gebouw door de aangetaste historische kwaliteiten weer te herstellen. Oude, onderliggende historische afwerkingen worden gerespecteerd in het beheer van het verfarchief en hersteld waar dat de historische architectuur versterkt. De restauratie wil de geschiedenis van het gebouw en de ingrepen van Ouëndag (1923) en Hendriks (1996) verhelderen. De ingevoegde grote aquaria van Hendriks worden gewaardeerd. Ze verbeelden een veranderende opvatting, de ontwikkeling van aquaria. Wel worden deze moderne interventies zachter gemaakt waardoor ze minder in contrast staan met het gebouw.

Uitgangspunten

De uitgangspunten voor de restauratie van het Aquarium worden bepaald door verschillende aspecten. Het Aquarium is een belangrijk gebouw voor ARTIS ontworpen met als doel het leven onder water te laten zien. Bij de bouw van het Aquarium was dat nog een experimentele bezigheid. Was het gebouw enerzijds gericht op het tonen van het onderwater leven. Anderzijds werd er een gebouw ontworpen dat weliswaar state of the art was maar de kennis van het in stand houden van een goed milieu voor de vissen was nog aan allerlei ontwikkelingen onderhevig. Bovendien ontbrak inzicht in het effect van zoutmigratie op het gebouw.

Het gebouw heeft twee gezichten, de presentatie naar het publiek toe en het leven achter de schermen. De integratie met de onderwijsfunctie van de universiteit en de invloed daarvan op het gebouw inclusief het onderbrengen van het diorama in het gebouw is een ontwikkeling die belangrijke sporen in het gebouw heeft achtergelaten. De invloed van de universiteit is grotendeels uitgewist in de jaren negentig toen in een ingrijpende verbouwing grote aquariumbakken in de voormalige expositiezalen aan de Plantage Middenlaan zijde werden ingepast en het gebouw werd gerenoveerd.

Nu ARTIS staat voor een grote restauratie en vernieuwing zijn er opnieuw uitgangspunten voor de restauratie geformuleerd. Het eerste uitgangspunt is dat het publiek het leven onder en met water kan zien. Het gebouw zal ook moeten voldoen aan de eisen die nu aan dierenwelzijn worden gesteld. Dat het gebouw zijn functie behoudt en kan blijven behouden is een belangrijk uitgangspunt en een voorwaarde voor het voortbestaan van het gebouw. De consequentie is dat er een oplossing gevonden moet worden voor de omgang met het zoute water en dat voorkomen moet worden dat in de toekomst opnieuw ernstige aantasting van het gebouw ontstaat door zoutmigratie.

In het gebouw is een aantal fasen van de ontwikkeling van de laatste 150 jaar duidelijk aanwezig. De structuur van het oorspronkelijke gebouw is vrijwel nog compleet aanwezig. Het zoveel mogelijk behouden van die structuur is primair. Binnen die structuur is in de jaren twintig van de 20ste eeuw het diorama ingebouwd in de oorspronkelijke collegezaal en bouwkundig verweven met het zuidoostelijke deel van het gebouw dat is aangepast aan deze functie. Deze structuur is een onlosmakelijk deel van het gebouw geworden.

Aan de zuidzijde is in de jaren negentig van de vorige eeuw een aantal grote aquaria ingebouwd in de daar aanwezige zalen. Doordat de inbouw binnen de zalen is uitgevoerd is het mogelijk en wenselijk deze ingreep in het gebouw nadrukkelijker als inbouw in de oorspronkelijke structuur duidelijk te maken. Zo'n ingreep maakt het oorspronkelijke gebouw beter leesbaar. Achter de coulissen is nog veel van het oorspronkelijke gebouw aanwezig maar wel getekend door pragmatisch gebruik en aanpassingen. Hier ordenen in de latere aanpassingen levert ook een beter leesbaar beeld op dat ook voor de bezoeker veel te bieden heeft.

Van de afwerking, die het gebouw oorspronkelijk had resteert het meest in de toegangshal, de grote aquariumzaal en in iets mindere mate in de kleine aquariumzaal. Ook in de zaal die aansluit op de hoofdtrap aan de Plantage Middenlaan is nog veel van de oorspronkelijke uitmonstering aanwezig Achter latere afwerkingen zullen waarschijnlijk nog meer oorspronkelijke afwerkingen tevoorschijn komen. Herstel van deze afwerkingen is mogelijk en sluit aan bij het oorspronkelijke gebouw.

Bij het diorama zal, gezien de omvang van de bouwkundige ingreep in de jaren twintig van de vorige eeuw, vooral aansluiting gezocht moeten worden bij die periode. Om de aansluiting van de nieuwe aquaria aan het oorspronkelijke gebouw duidelijk te maken wordt enerzijds aansluiting gezocht aan de historische uitmonstering voor de vloer en het plafond van de zaal en de aansluiting van de aquariabakken op de wanden. Hier zal een contrast met de nieuwe aquaria ontstaan die de ingreep van Hendriks duidelijk maken. Reconstructie van de historische afwerking van de 'zaalrestanten' ligt hier niet voor de hand, aansluiting op historische afwerkingen in de aanpalende ruimten wel. Voor nieuwe ruimten die ontstaan zoals boven de entree maar ook voor ingrepen zoals doorgangen zal een nieuwe taal ontwikkeld worden waarvoor het onderzoek naar de afwerkingen een inspiratie kunnen zijn maar wel een eigen "jaarring" zullen vormen.

Ingrepen exterieur nieuwe situatie

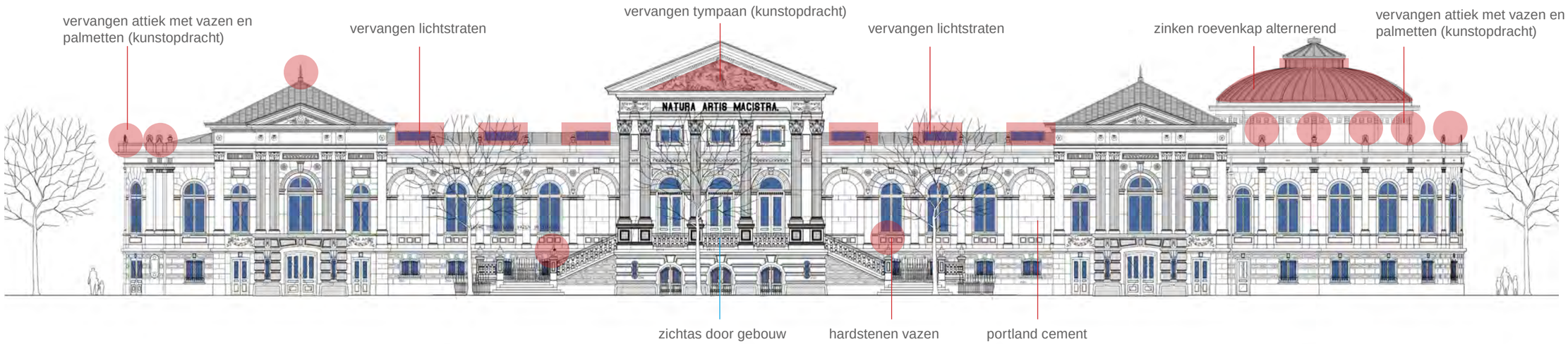

Zuidgevel

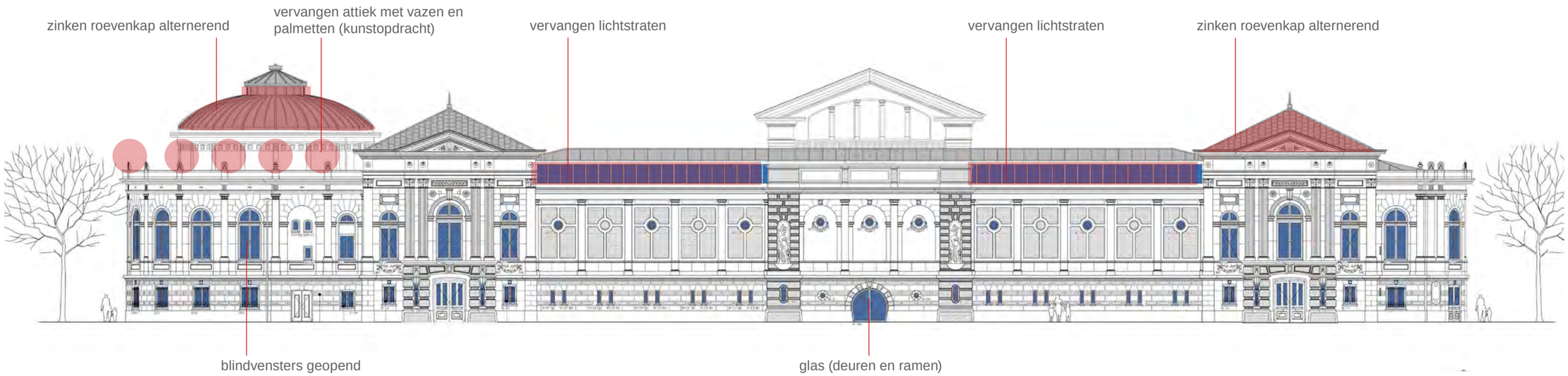

Noordgevel

Plattegronden schematische weergave constructieve aanpassingen in nieuwe situatie

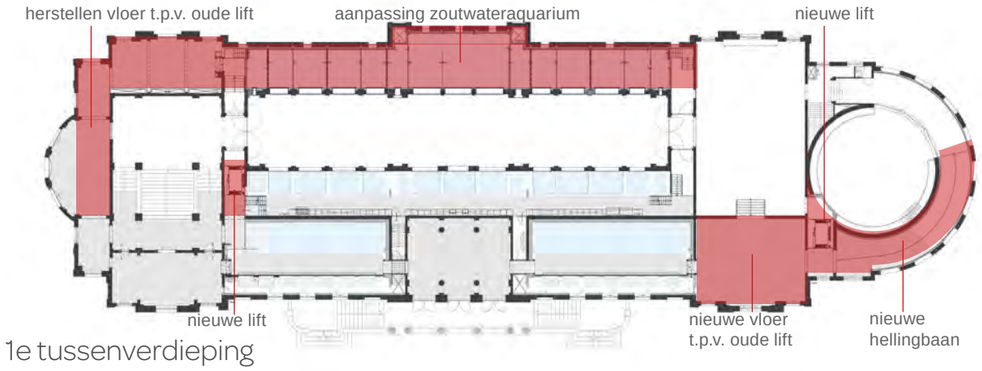

1e tussenverdieping

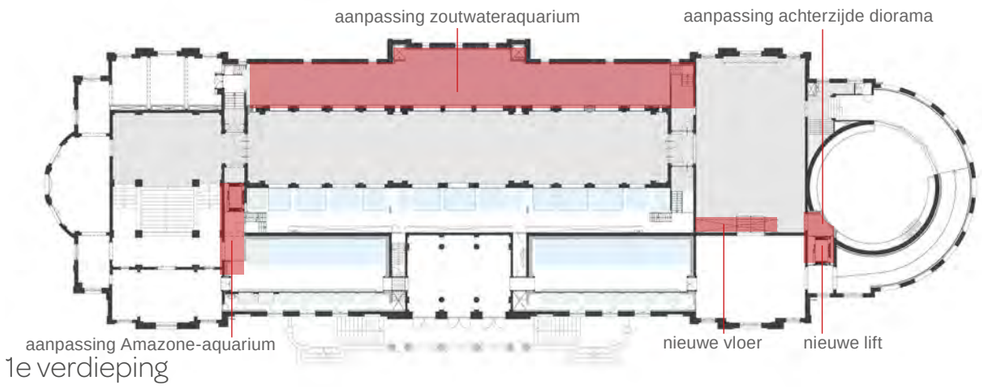

1e verdieping

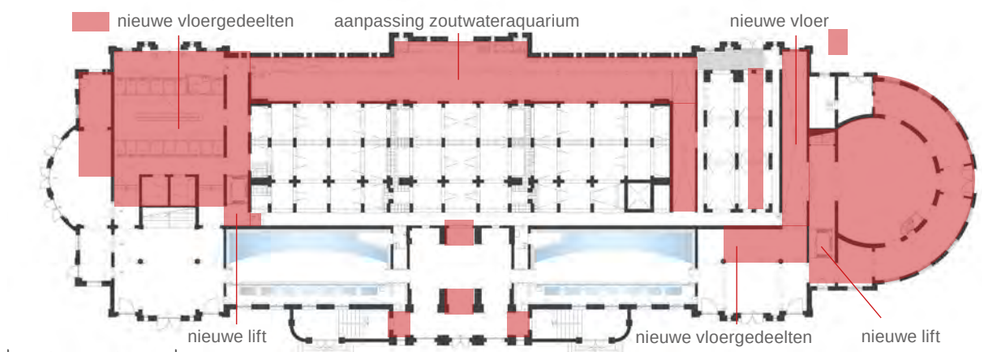

begane grond

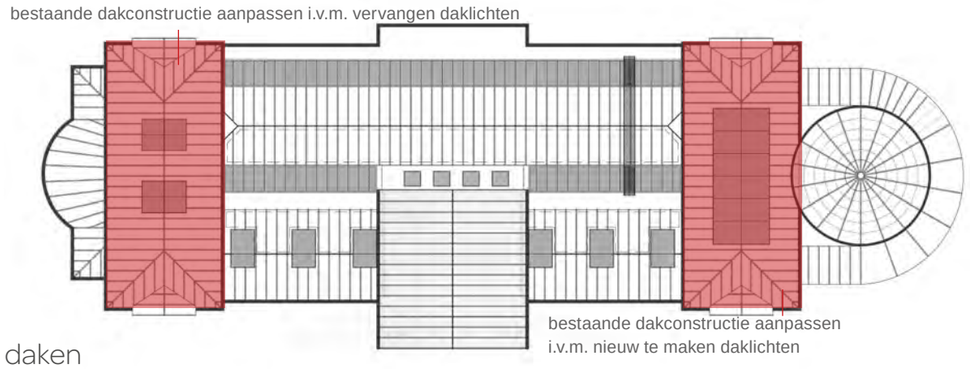

daken

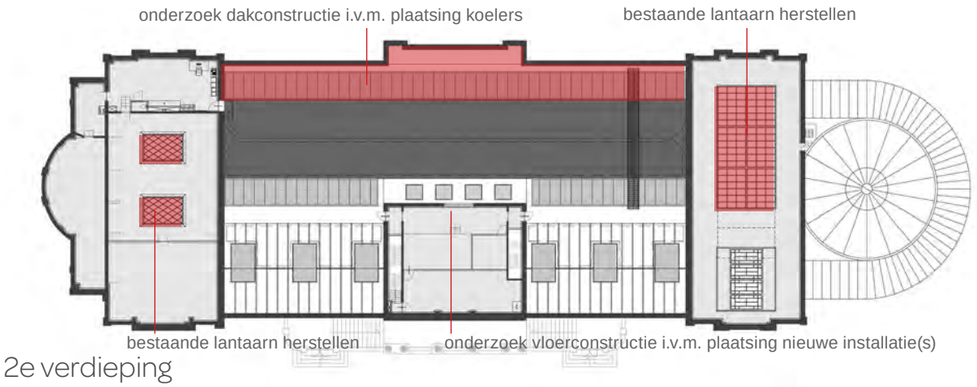

2e verdieping

2e tussenverdieping

Schematische weergave afwerking

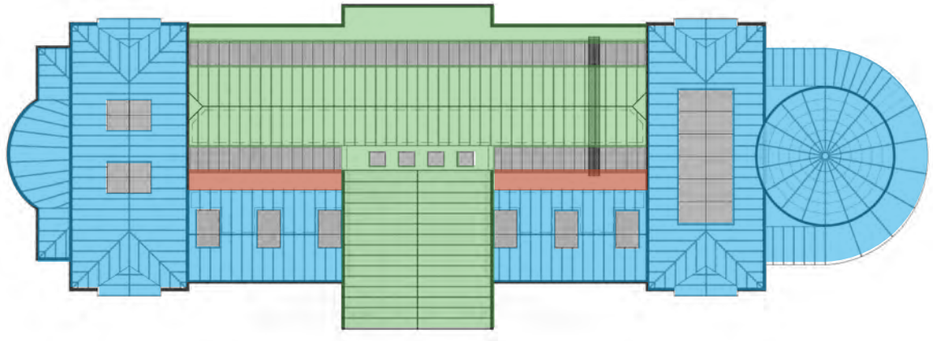

Roevenkap (zink) Bitumineuze dakbedekking Zinken bedekking plat dak

Dak bestaande situatie

Roevenkap (zink) Bitumineuze dakbedekking Zinken dakpannen

Dak nieuwe situatie

Zinken dakpannen 1880

Zinken roeven alternerend 1880

Daklichten 1926

Nieuwe daklichten 1926 na verbouwing Heimans diorama

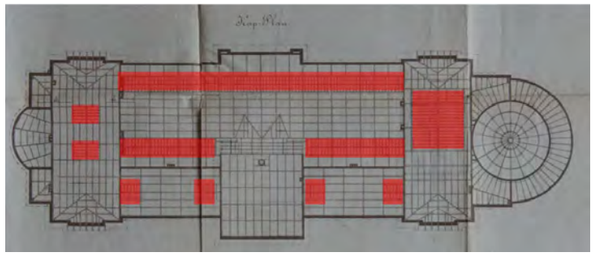

1880

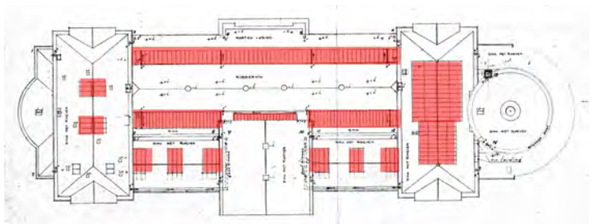

1926

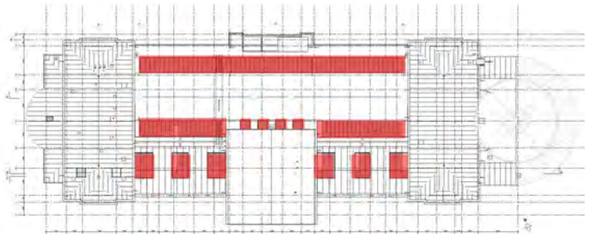

huidige situatie

ontwerp 2019

Dakplan door de jaren

Voor de buitengevels van het gebouw hebben we vooral met een technisch herstel te maken. We hebben hier te maken met een vervuilde natuurstenen gevel en stucwerk dat oorspronkelijk gekleurd was in een zandsteenachtige tint en daarmee aansloot op de voorgevel. De ramen waren geschilderd in een teak kleur. Het herstel van deze kleurstelling zal het gebouw een betere eenheid geven en de voorgevel minder als een decor voor het gebouw presenteren zoals nu het geval is. De kleur van het stucwerk zal dan wel aangepast moeten worden op de vervuilde natuurstenen voorgevel.

Verschillende fases

De basis voor de restauratie wordt gevonden in het ontwerp van Salm en wat daar nu nog van over is. Hij ontwierp een gebouw als machine; aquaria en een ingenieus waterfiltersysteem. De restauratie herstelt zijn ontwerp vanaf de begane grond aan de tuinzijde naar boven tot aan de hal met de centrale trap, de grote zaal en de kleine zaal inclusief de verbindingszaal naar de voorzijde van het gebouw aan de Plantage Middenlaan. Een deel van de latere interventies blijft behouden. Een aantal interventies zal echter aangepast en daardoor beter ingebed worden.

Fase 1923

Uit de verbouwingscampagne van 1923 naar ontwerp van architect B.J. Ouëndag wordt een aantal zaken geaccepteerd en ongemoeid gelaten:

- Het interieur van de westelijke ‘rotonde’. Dit is destijds aangepast om het Heimans diorama te plaatsen. De oorspronkelijke collegezaal is voorgoed verdwenen uit dit bouwdeel, maar een deel van de wandafwerkingen uit 1882 is nog aanwezig achter het decordoek van het diorama. Het interieur van de rotonde, inclusief het diorama, blijft ongewijzigd in dit project, behoudens beperkt technisch herstel en modernisering van licht en geluid.

- Het legraam in het plafond van het ‘schoolmuseum’. Dit raam is architectonisch zorgvuldig ingepast en sluit logisch aan bij de naastgelegen Kleine Aquariumzaal.

Onderdelen uit dezelfde campagne die nu gecorrigeerd worden zijn:

- De dichtgezette grote ramen in de rotonde, de blinde vensters zijn een verstoring van het gevelbeeld. In de restauratie worden de ramen gereconstrueerd, de lichtwering ter hoogte van het diorama wordt bewerkstelligd door het plaatsen van binnenluiken, zoals dit ook voorzien was in het oorspronkelijke bestek van Ouëndag

- In 1923 is een groot deel van de (toen kennelijk al sleetse) zinken decoraties op de daken en dakranden verwijderd. In samenhang met het vervangen van de dakbedekkingen naar het oorspronkelijke beeld worden deze decoraties ook weer teruggebracht.

Fase 1996

De grote verbouwing uit 1996 naar ontwerp van Hendriks (de architectengroep) bestond in hoofdzaak uit twee grote, samenhangende ingrepen:

- het inbrengen van nieuwe aquaria in vier ruimten in de voormalige universiteitsvleugel aan de straatzijde, en

- verbouwingen in het kader van een nieuwe en grotere bezoekersstroom: twee liften, een toiletgroep in de voormalige machineruimte, en een doorbraak tussen het schoolmuseum en de kleine zaal.

De nieuwe aquaria hebben de expositiefunctie van het gebouw sterk vergroot, zodat het nu intensiever gebruikt en bezocht wordt.

De locatie van deze aquaria vormde vanaf het eerste bestaan van het gebouw al voor een zekere wrijving in het dubbele gebruik van het gebouw; de staf en de bezoekers van ARTIS bewogen zich gescheiden van de studenten en onderzoekers van de universiteit. Door het vertrek van de universiteit en na de verbouwing van 1996 kwam een eind aan dit gedeelde gebruik. Hoewel de nieuwe aquaria, in hun doos-in-doos constructie, geen relatie aangaan met de historische architectuur en deze voor een deel teniet hebben gedaan, is hun fysieke en expositiewaarde zo groot dat zij gehandhaafd blijven. Na de restauratie zal deze bouwfase meer contrasteren met het historische gebouw, zodat de historische ontwikkeling van het gebouw beter leesbaar wordt. Onderzocht wordt of het mogelijk is om vanuit de ‘1996-aquaria’ de historische plafonds gedeeltelijk zichtbaar te maken en de vloerafwerking zonder te historiseren in materiaal en kleur te laten aansluiten op de historische afwerkingen. Diverse andere ingrepen uit de verbouwing van 1996 worden nu lager gewaardeerd, en worden in het nieuwe plan gecorrigeerd:

1990 DOORSNEDE BIJ AANVANG

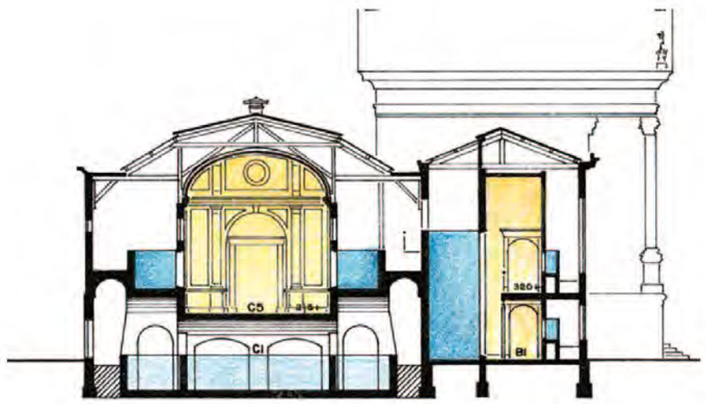

1992 DOORSNEDE MASTERPLAN

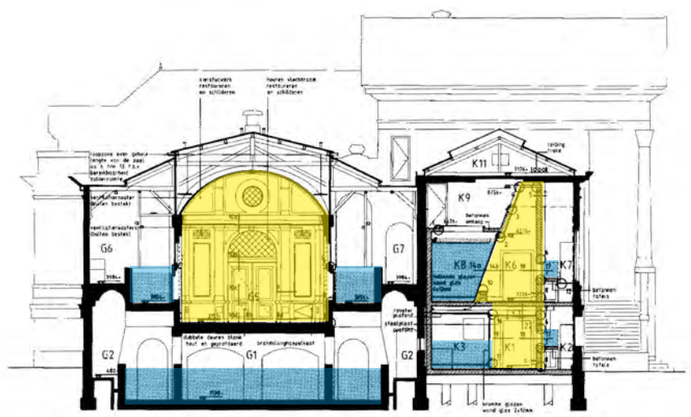

1997 DOORSNEDE GEREALISEERD PLAN

Aanpassingen in de loop der jaren

- De liften (in de entree hal, en in het voormalige Schoolmuseum) zullen worden verwijderd, nieuwe liften zullen geplaatst worden op locaties waar ze minder inbreuk doen aan het monument, en bovendien ook alle publieksniveaus kunnen bedienen.

- De doorbraak uit 1996 tussen het Schoolmuseum en de Kleine Aquariumzaal wordt teruggedraaid. De opening betekent naar de huidige inzichten een te grote aantasting van het oorspronkelijke ontwerp. Dankzij de nieuwe liften kan deze wand nu gereconstrueerd worden, inclusief de passende afwerkingen, zodat beide ruimten weer ‘heel’ worden.

- De donkergrijze natuursteen van de vloerafwerking vormt een te groot contrast met de historische binnenruimten. In de nieuwe situatie zullen de vloeren in historische ruimten bekleed worden met steenachtige afwerkingen die wat betreft karakter en lichtheid overeenkomen met de oorspronkelijke natuursteen- en terrazzo vloeren. Hierdoor zullen deze ruimten rondom meer visuele rust en eenheid tonen.

- Hiermee samenhangend, zullen de eveneens donkergrijze voorzetwanden verwijderd worden in de Grote Aquariumzaal. Een lange periode, beginnend halverwege de 20e eeuw, waarin de classicistische afwerkingen in deze zaal afgedekt zijn geweest, wordt hiermee beëindigd. Technisch en visueel herstel aan de deels door zouten beschadigde binnenwanden, inclusief de genuanceerde kleurstelling, is hierin een belangrijke opgave.

Het kleurenpalet

De kleurstelling van het gebouw, binnen en buiten, wordt herzien. Het huidige beeld is nu in het algemeen te hard: de lichte kleuren zijn steeds witter overgeschilderd, en de vloertegels en voorzetwanden uit 1996 zijn juist donkergrijs. Het kleurhistorisch onderzoek wijst uit dat de oorspronkelijke kleuren meer nuances kenden, meer naar de middentonen neigden, en aansloten bij natuurlijke materialen zoals natuursteen, terrazzo en hardhout (teak). In het exterieur is sprake van later overgeschilderde natuursteen geveldelen, en een ahistorische kleurstelling van de kozijnen en ramen. Uit het uitvoerig kleurhistorische onderzoek is een betrouwbaar beeld ontstaan van de oorspronkelijke kleurstelling. De oorspronkelijke kleurstelling dient als vertrekpunt voor het kleurbeeld. Het kleurhistorisch verfarchief wordt daarbij, analoog aan de archeologie, zoveel mogelijk gehandhaafd. Het herontwerp van de ruimten in kleur en materiaal streeft naar een nieuwe helderheid in het gebouw en een betere oriëntatie. Het buitenschilderwerk is nu in het algemeen te wit (op het pleisterwerk) en mist nuances, hetgeen gecorrigeerd wordt op basis van het kleurhistorisch onderzoek.

Opgemerkt is dat al direct na de opening in 1882, als wordt afgegaan op de zwart wit foto’s, een groot verschil in kleur bestond tussen de natuurstenen voorgevel en het aansluitende lichte pleisterwerk van de overige gevels en de ‘rotonde’. Het voorstel is om dit contrast in de restauratie te verminderen, passend bij het verdonkerde beeld van de natuurstenen voorgevel.

De levendigheid en de rijkdom van het gebouw in het straatbeeld wordt hersteld. Een kenmerkend onderdeel in het oorspronkelijke ontwerp vormden de diverse daklichten die een egaal daglicht brachten in de zalen. In 1923 zijn deze dakramen nog uitgebreid naar ontwerp van Ouëndag. In de huidige toestand zijn alle daklichten boven de publieksruimten echter dichtgezet. In de komende restauratie zullen deze vensters hersteld worden waardoor het historische beeld wordt hersteld en het architectonische beeld sterk verbetert.

De schildering in de fronton zal weer met een sculpturale verbeelding van de waterwereld worden hersteld. Er wordt onderzocht of in samenwerking met het Mondriaanfonds hiervoor een kunstopdracht kan worden uitgeschreven. De gevel zal hierdoor beter aansluiten bij de 19de-eeuwse ‘stadspaleizen’ aan de Plantage Middenlaan. De achter- en zijgevels zijn gestuct. In het stucwerk was het natuursteen geïmiteerd bijvoorbeeld door frijnwerk te imiteren door kamwerk en met transparante verf afgewerkt om het een natuurstenen uitstraling te geven. Bij de

Bestaande materialen en stratigrafie door M.G. Polman

Materialisatie schema nieuwe situatie

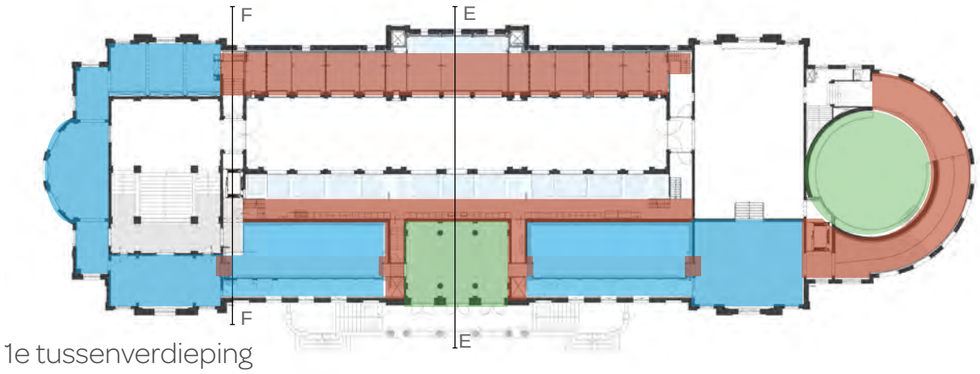

1e tussenverdieping

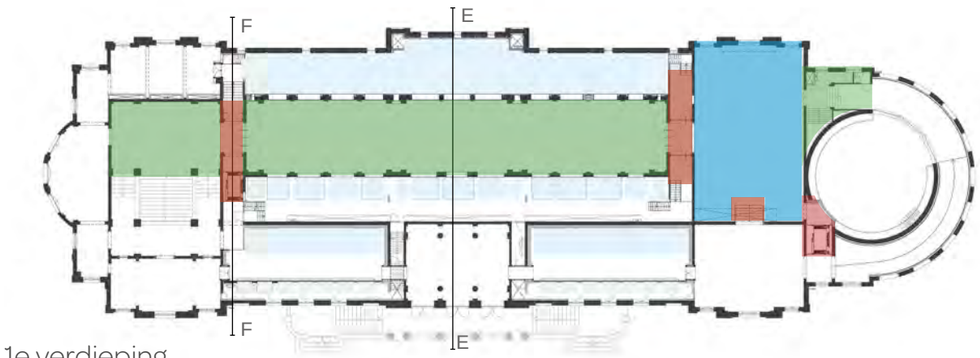

1e verdieping

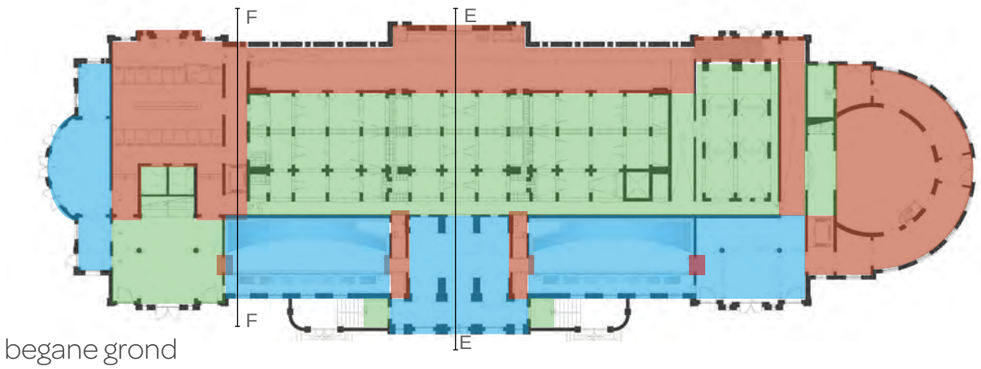

begane grond

Doorsnede E-E

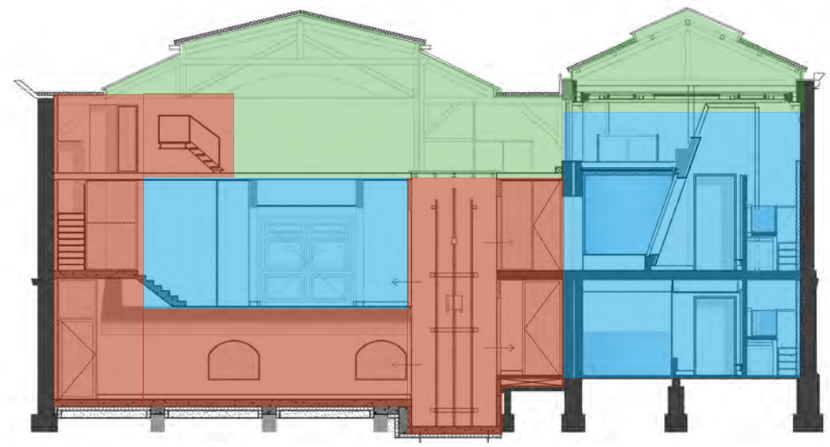

Doorsnede F-F

restauratie zal deze uitstraling weer worden hersteld en wordt de kleurstelling in overeenstemming gebracht met het terughoudend schoongemaakte natuursteen van de voorgevel.

De machine

Het Aquariumgebouw is het beste te begrijpen als een machine, in een architectonische jas. De technische onderdelen hebben hun eigen historische waarde en vormen een industrieel monument. Deze machine dient twee systemen: het eerste is het beheer van de grote hoeveelheden zoet en zout water, om de vissen te kunnen huisvesten en te tonen. Het tweede systeem omvat het door het gebouw leiden van de bezoekers, door middel van de structuur van het gebouw (routing), en in prettige omstandigheden wat betreft licht en lucht. De architectonische ‘jas’ tenslotte is het fysieke bouwwerk daaromheen, met zijn zorgvuldig ontworpen binnen- en buitenzijden.

Gebleken is dat al deze aspecten sterk verbeterd kunnen worden. Een deel van de zoutwaterbakken, die onder de zoutwateraquaria, in het historische Lloyd systeem zijn, door de jarenlange inwerking van het zout, technisch verloren. De problematiek van het zout is al langjarig bekend. De beheersing van de zoutwaterkwaliteit steunt op het Lloyd systeem Om het zoutwaterprobleem beheersbaar te krijgen wordt het historische zuiveringssysteem gemodificeerd door de bakken te herbouwen op een aan de aquaria dienstbare manier. Het Lloyd systeem blijft als machine aanwezig en zal in die machinerol ook beter ontsloten worden voor het publiek. Het zal aan het publiek getoond worden. Er komen zichtlijnen in de wereld van het zuiveringssysteem en de in de loop der tijd ontstane wirwar aan technische kanalen wordt opgeschoond .

Het Lloyd systeem blijft behouden. Mede omdat er nog steeds geen beter systeem is ontwikkeld. Maar het zal qua inrichting worden aangepast zodat het optimaal is afgestemd op het beheer van de aquaria en het houden van de levende have. Het systeem wordt ten dienste van hedendaagse aquariumtechniek gerestaureerd. Immers, de machine moet ten dienste staan aan enerzijds de dieren en de planten en anderzijds de beleving van de bezoekers.

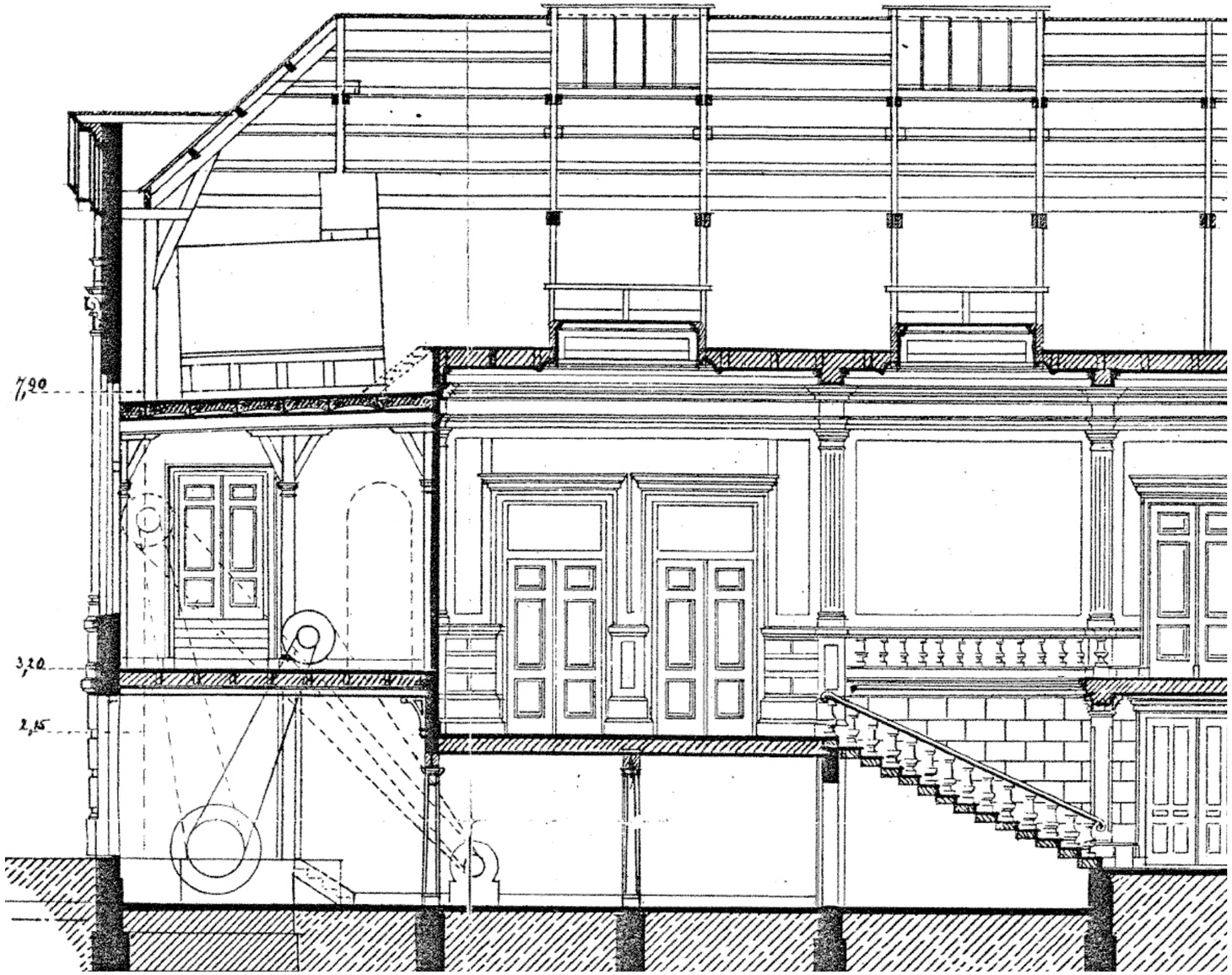

Tekening van Salm uit 1880, Artis eigen archief J. van der Wijk.

De te vervangen zoutwater aquaria worden van een composiet gemaakt met een hoge mate van omgevingsresistentie. De zoetwaterbakken blijven hun historische baksteen materialisatie behouden omdat die in mindere mate door het zout zijn aangetast.

Hernieuwde verbinding met het park

De relatie met de Plantage Middenlaan én de relatie met het ARTIS-Park wordt verduidelijkt. Hierdoor komt er balans in de nu ogenschijnlijke afkering door het gebouw van de tuin. ARTIS heeft de intentie om de balans te herstellen door het herstel van de monumentale parkstructuur rond het Aquarium.

De routing als ruggengraat

De ontwerpvisie is erop gericht (daar waar mogelijk) daglicht en lucht in het gebouw te brengen. Zicht- en loopassen worden in ere hersteld of nieuw toegevoegd om een logische rondgang op de verschillende niveaus mogelijk te maken, en de monumentale structuur van de architectuur beter zichtbaar te maken. Hiervoor worden onduidelijke latere toevoegingen opgeruimd, vensters weer geopend, vertrekken weer in hun originele dimensie hersteld.

Door de looproutes als ruggengraat te beschouwen zullen zalen en vertrekken die sequens ruimtelijk ondersteunen en verduidelijken. Zo vormen looproute en vertrekken samen ook een logische opeenvolging voor educatieve verhalen, tentoonstellingen en ondersteunen ze de ervaringswereld van de bezoeker van zowel collecties als de architectuur. Het diorama wordt als een integraal onderdeel opgenomen binnen het gehele parcours.

Niet alleen ruimtelijk/architectonisch, maar ook wat betreft materiaalgebruik is de restauratievisie erop gericht de hoofdstructuur van het gebouw van Salm weer zichtbaar te maken. De heldere, klassieke driedeling in de gevel krijgt in het interieur een vertaling door licht en donker elkaar te laten afwisselen. De in de voorgevel vooruitstekende bouwdelen met driehoekvormige frontons (traphal, centrale hal en tentoonstellingszaal) krijgen transparant glas in de vensters en nieuwe, hedendaags vormgegeven puien in het interieur. De eerder dichtgezette daklichten worden voorzien van opaal glas. Hierdoor, en door het toegankelijk maken van raampartijen aan de parkzijde, komt in deze bouwdelen veel daglicht binnen en ontstaat er interactie met de straat en het park. Andersom zal ook de beleving vanaf de straat en vanuit het park sterk verbeteren omdat het gebouw zich naar park en straat opent. Lichtere vloer- en wandafwerkingen brengen het daglicht nog verder in het gebouw.

De aquariumzalen blijven wel donkerder van sfeer; het nieuw ontwikkelde verlichtingsplan is er volledig op gericht de flora en fauna te benadrukken. De ramen aan de Plantage Middenlaan krijgen een verbeelding van gebruik. Nu zijn ze volledig gesloten en geven daardoor de gevel een dicht en doods aanzien. Waar mogelijk worden deze vensters ook echt geopend zodat vanuit het Aquarium naar de Plantage Middenlaan en het park kan worden gekeken. Waar dat niet kan omdat er aquaria zijn gecreëerd ten tijde van de Hendriks interventies –worden de ramen als in een 'trompe-l'oeil' geopend en zorgt dat van buitenaf voor de verbeelding van de levendigheid in het gebouw.

Bij het herstel van afwerkingen, maar ook daar waar sprake is van een nieuwe afwerking, is het kleurhistorisch onderzoek één van de inspiratiebronnen om te komen tot het herstel van het historische beeld of daar waar dat niet gewenst of mogelijk is tot een nieuw, met de historische architectuur, harmoniërend beeld. Bij eigentijdse doorgangen wordt voor een vorm gekozen die eigentijds is maar zich voegt in de historische interieurs.

Diorama

Het diorama in het Aquarium is een apart project. Het geheel is aan restauratie toe: het grote achterdoek moet worden hersteld en schoongemaakt, het Texels duinlandschap bijgewerkt en ververst qua natuurlijke materialen, de opgezette dieren op hun conditie gecontroleerd en waar nodig gerestaureerd of vervangen. Verlichting dient naar moderne maatstaven en ook arbo-technisch veilig te worden aangebracht. Het dag- en nachtritme dat over het diorama hoort te glijden wordt daarbij hersteld, vergezeld van de dag- en nacht geluiden. De bedoeling is het diorama te laten voorafgaan door een interactieve expositie over water en natuurbehoud. Deze expositie wordt in samenwerking met de Heimans Thijsse Stichting te Amsterdam, de eigenaar van het diorama, ontwikkeld. De tentoonstelling wordt gelokaliseerd in de zaal en in de toegangsgang die naar het diorama leidt. Ingebed in de nieuwe routing kan het diorama zijn functie weer op unieke wijze vervullen voor een groot publiek.

Route naar Heimans diorama, huidige situatie

Het entreegebied

De westgevel waarin de belangrijke toegang vanuit het park is gelegen wordt gerestaureerd naar de oorspronkelijke kwaliteit. De kleurstelling wordt heroverwogen omdat de huidige kleurstelling geen recht doet aan de oorspronkelijke architectuur. De daken worden geïsoleerd. Het zink van de dakbedekking wordt vervangen en oorspronkelijke decoratieve elementen die verwijzen naar de waterwereld worden weer teruggebracht. Waar mogelijk worden, uit het zicht, zonnepanelen geplaatst. De originele daklichten worden teruggebracht. Het entreegebied krijgt het oorspronkelijke volume over de volle breedte van het gebouw weer terug. Dat wordt onder meer gerealiseerd oor de verplaatsing van de toiletgroep. Deze wordt ook uitgebreid. En de verplaatsing van de lift. Door deze laatste ingreep is het ook mogelijk om op de verdieping de ruimtes aan de westzijde hun oorspronkelijke volume terug te geven.

Doorsnede D-D

Doorsnede B-B

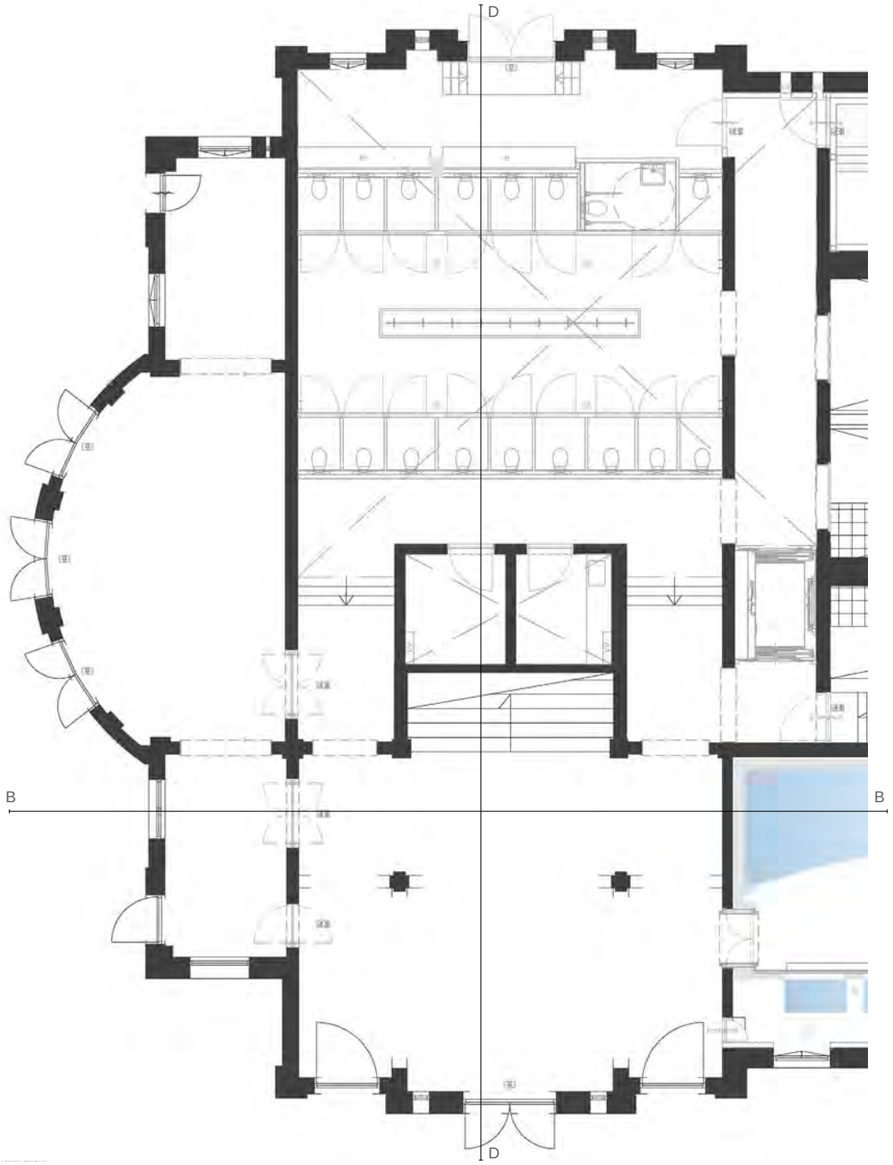

Plattegrond entree en toiletgroep begane grond, nieuwe situatie

Plattegrond en doorsnedes toiletgroep begane grond, nieuwe situatie

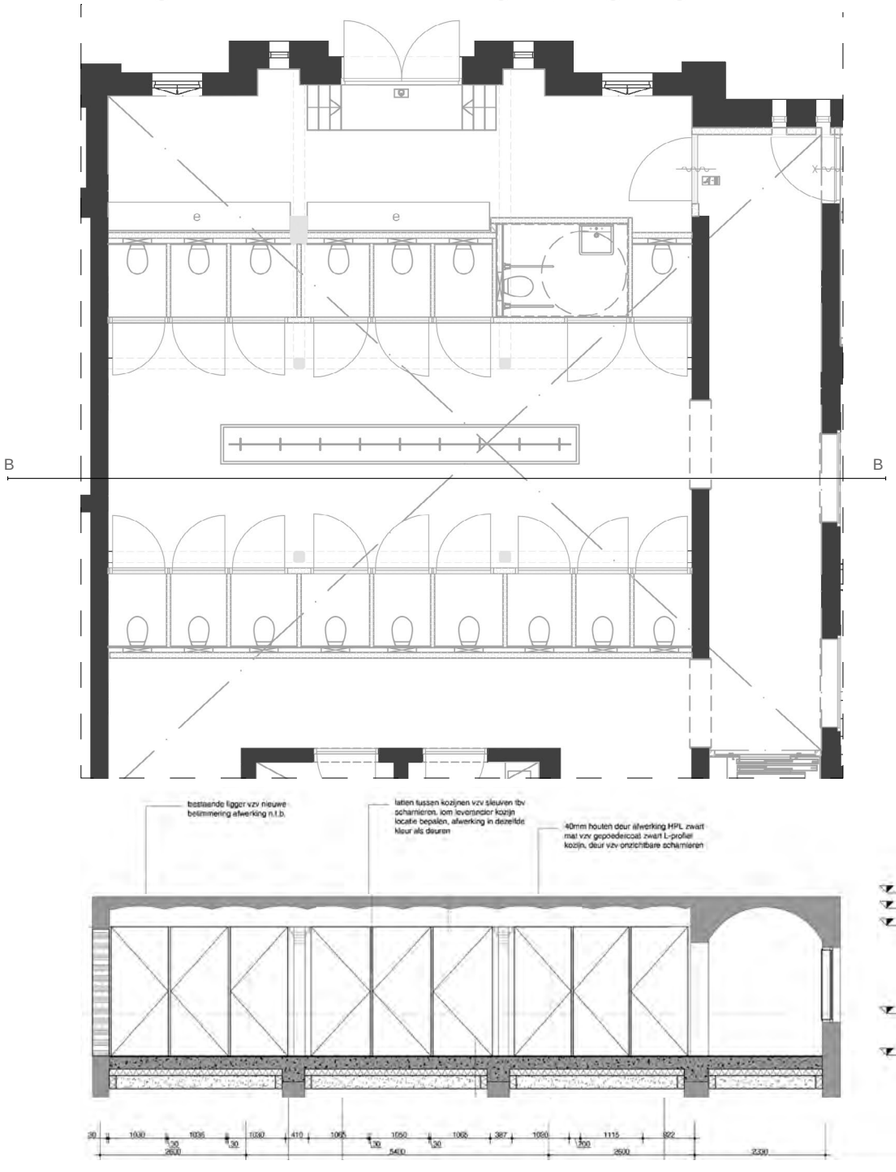

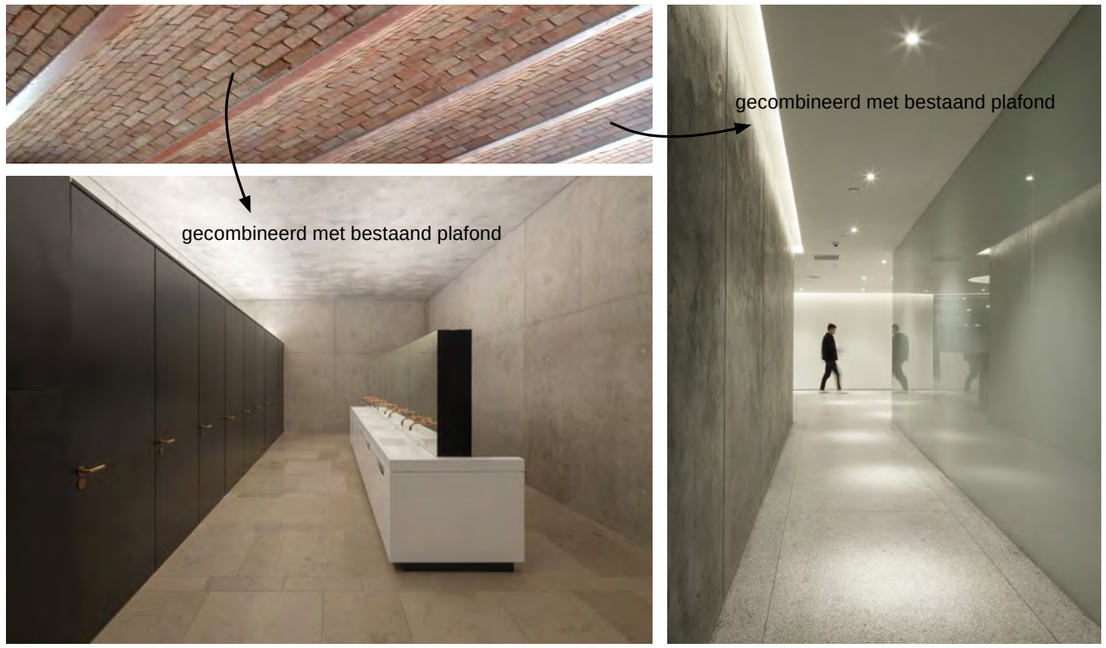

Referentie toiletgroep

Impressie toiletgroep begane grond. nieuwe situatie

De Grote Aquariumzaal

Omwille van dierenwelzijn worden de zoutwaterbakken aan de noordzijde uitgebreid. Dit is een verbetering die noodzakelijk is om bij de veranderende eisen op het gebied van dierhouderij zoutwatervissen te kunnen blijven houden. De bestaande, tijdelijke, afwerking van de wanden en de vloer van de Grote Aquariumzaal doen geen recht aan het oorspronkelijke ontwerp. Daarom wordt de zaal weer teruggebracht in een kleur- en materiaalpalet dat afgewogen wordt op basis van het kleurhistorische onderzoek. De doorgang naar de Kleine Aquariumzaal wordt hersteld. De vloer van deze zaal wordt gerestaureerd. De draagkracht wordt daarbij vergroot waardoor de zaal breder inzetbaar wordt.

Bestaande situatie Grote Aquariumzaal

Historische foto Grote Aquariumzaal

Doorsnede Grote Aquariumzaal, nieuwe situatie

De Kleine Aquariumzaal

Een aantal ruimten zijn onvermijdelijk hybride: deels historisch, deels aangepast aan nieuwe situaties. In deze ruimten ligt het voor de hand de historische kleuren en detailleringen als leidraad te nemen voor het afwerken van deze ruimten. Hierdoor wordt voorkomen dat een onrustig beeld in het interieur ontstaat. Het doorvoeren van de historische afwerkingen op de oorspronkelijke bouwdelen zal bijdragen aan de leesbaarheid van ‘oud en nieuw’ en dus de rust in het pand vergroten.

Bestaande situatie Kleine Aquariumzaal

Historische foto Kleine Aquariumzaal

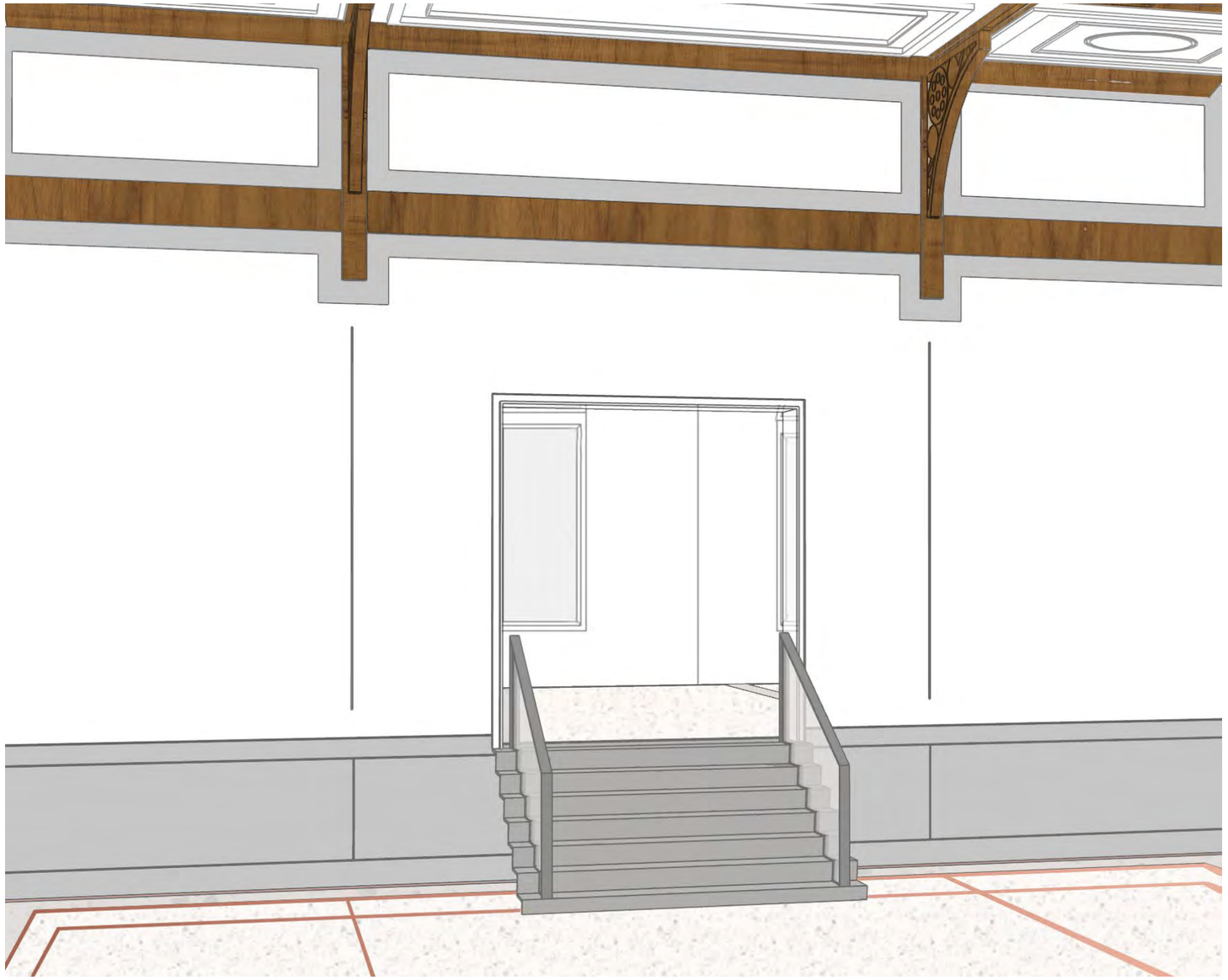

Impressie Kleine Aquariumzaal, nieuwe situatie

De Rotonde

De aansluiting van de rotonde aan de Museumzaal aan de straatzijde en aan de Kleine Aquariumzaal aan de parkzijde wordt hersteld. Dit wordt mogelijk door de verplaatsing van de tweede lift. Een belangrijke verbetering is dat het publiek via een doorlopende route het Diorama kan bezoeken en niet langer terug hoeven te lopen zoals nu het geval is. Dit vergroot zowel de beleving als de bezoekerscapaciteit. Ten behoeve van de capaciteit wordt ook publieke ruimte in de rotonde zelf (waar het diorama is gelegen) uitgebreid.

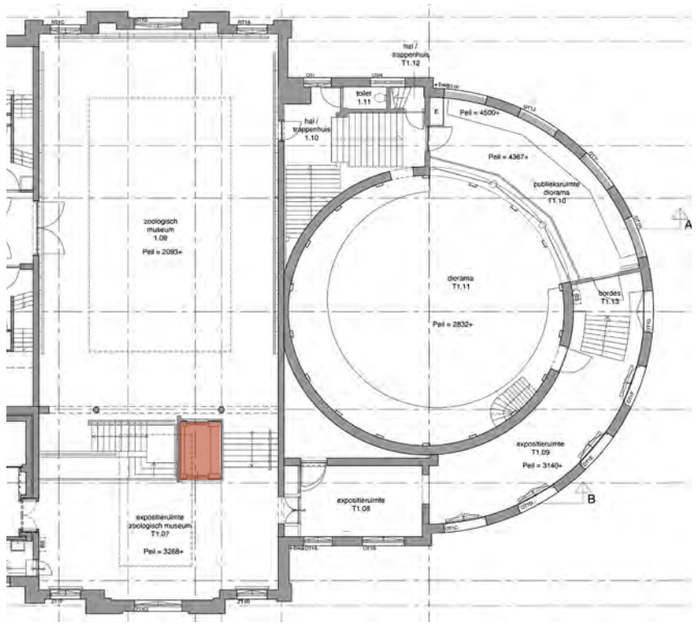

Fragment 1e verdieping, huidige situatie

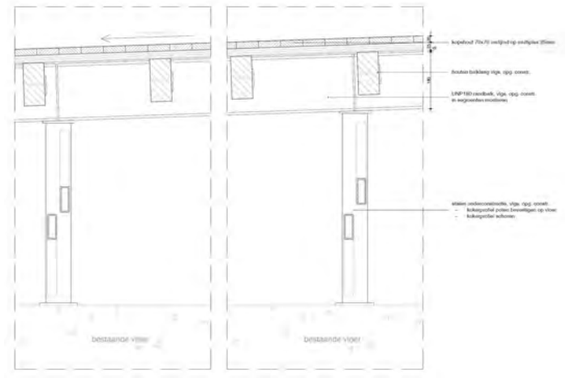

Detail Diorama V26 hellingbaan, ontwerp 2019

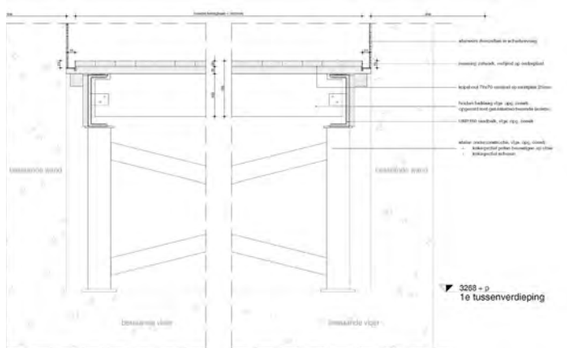

Detail Diorama V14 hellingbaan, ontwerp 2019

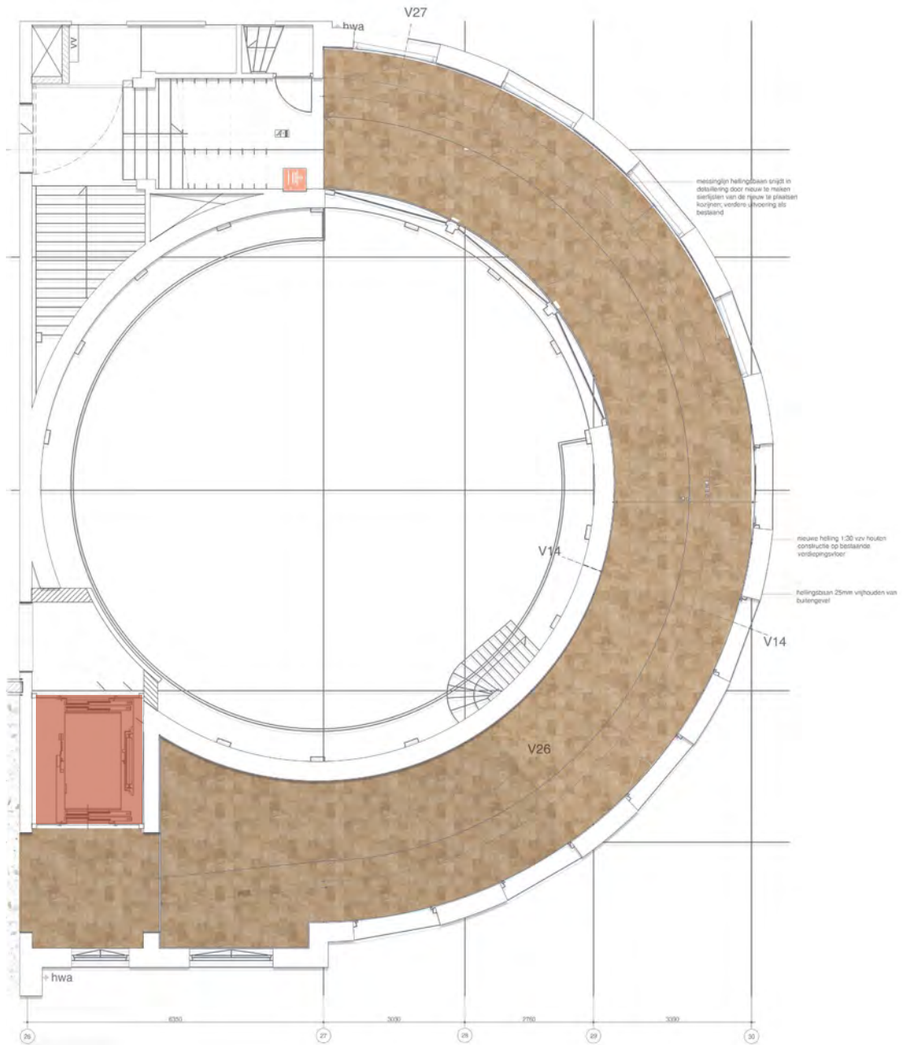

Deeltekening Diorama, 1e verdieping, nieuwe situatie met lift

Voorgevel huidige situatie

Terugbrengen van de oorspronkelijke allure

In de bouwtijd hebben de imitatiegevels dezelfde kleur gehad als de voorgevel. Een kleurstelling die het gebouw van natuursteen en gekleurde stucafwerking als één geheel liet werken. De exacte kleur van de buitenkozijnen moet nog nader worden onderzocht maar past in het zandsteen ensemble. De blanke afwerking van de teakhouten deuren dient als voorbeeld voor de dekkende kleur op de ramen; ramen en deuren oogden als dezelfde houtsoort. Ons uitgangspunt is om de kleur van de deuren/raamkozijnen van de rotonde mee te laten doen met het Aquarium verhaal uit 1882 (combinaties van blank teakhout op deuren en ramen en/of eikenhout imitaties op deuren en kozijnen). Zo wordt een aansluiting met het overige gebouw gecreëerd

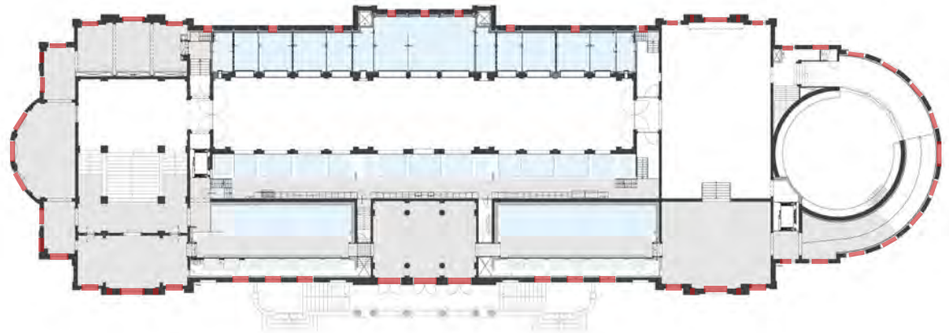

1e tussenverdieping

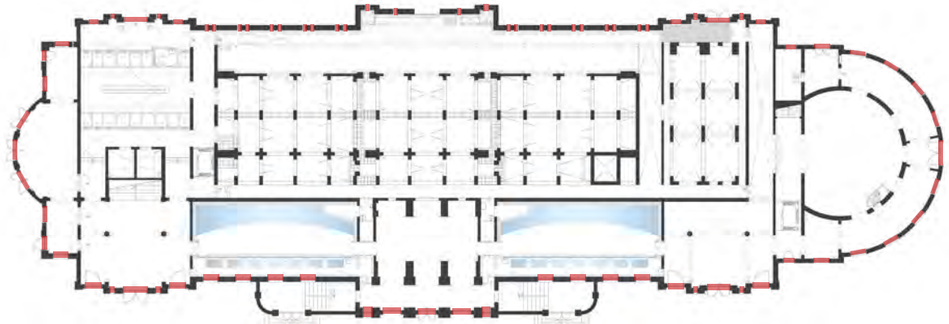

begane grond

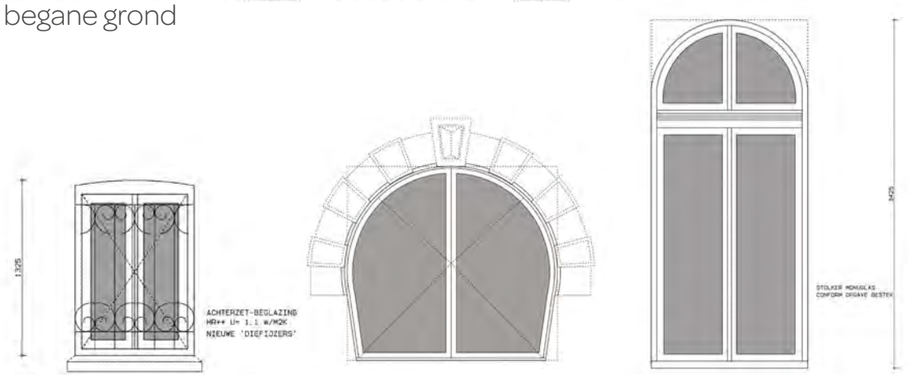

Schematische weergave houten deuren en kozijnen, nieuwe situatie

Vloerplannen nieuwe situatie

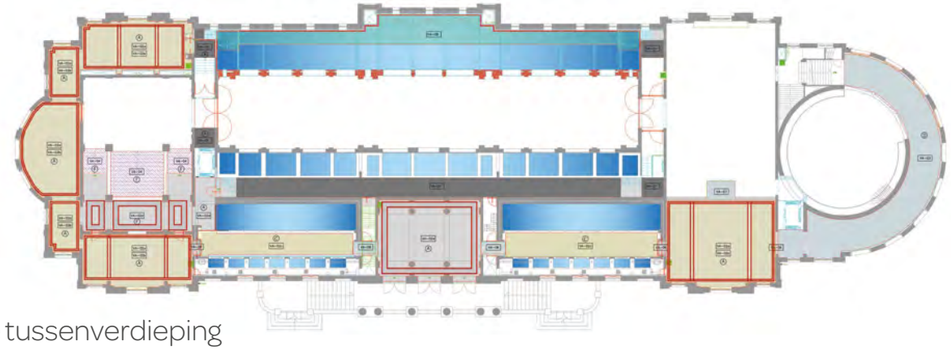

1e tussenverdieping

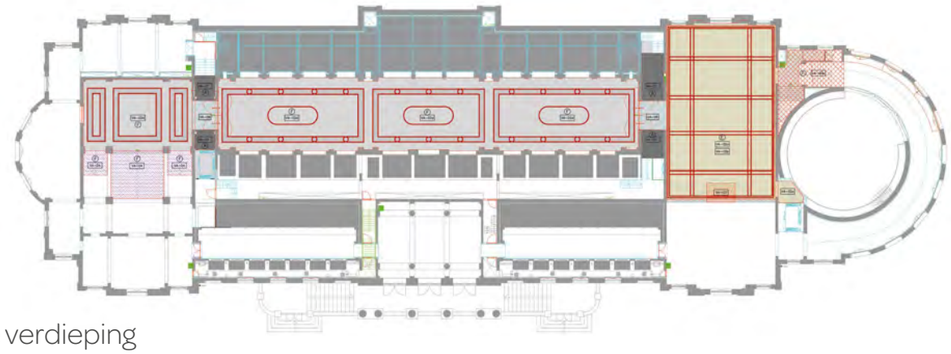

1e verdieping

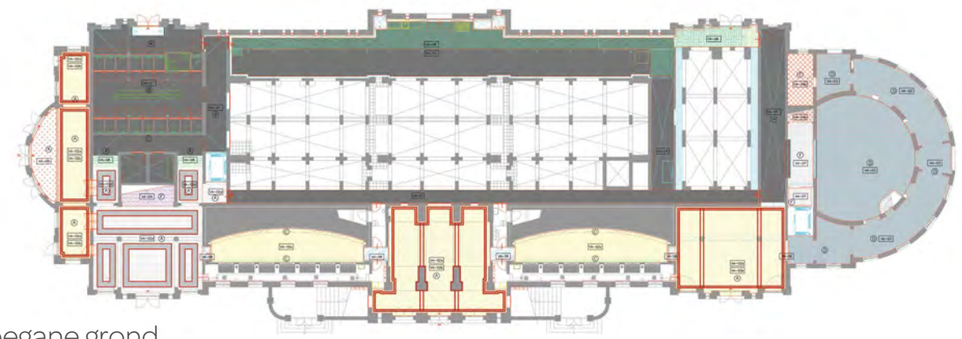

begane grond

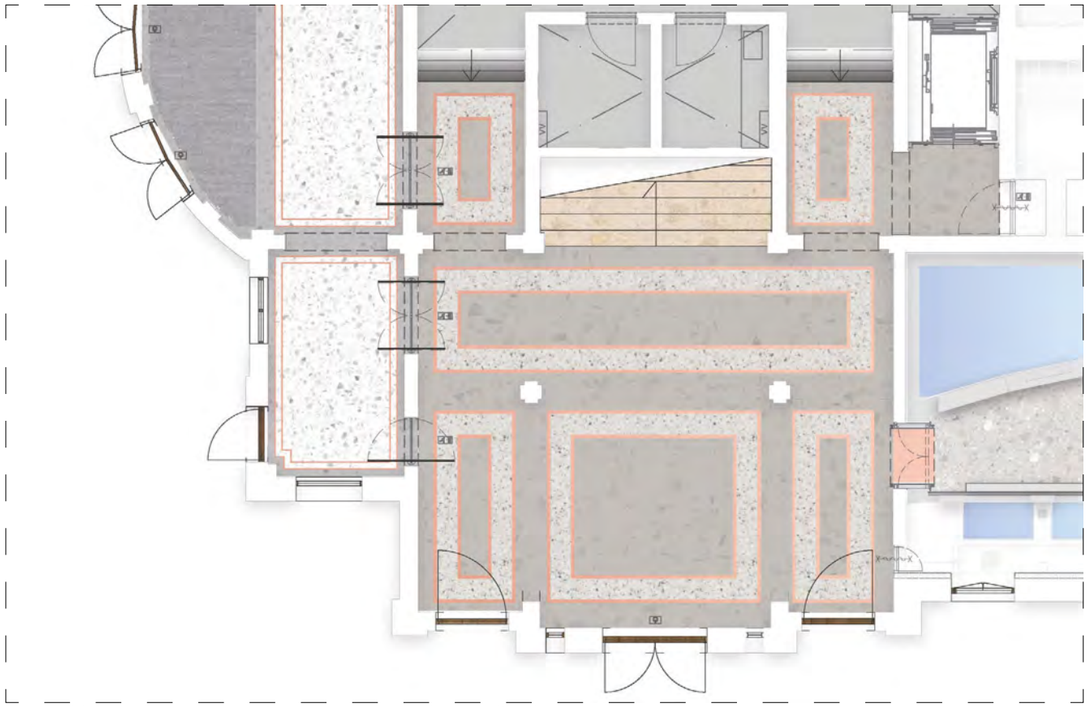

Impressie van historische en nieuwe terrazzo vloeren, nieuwe situatie

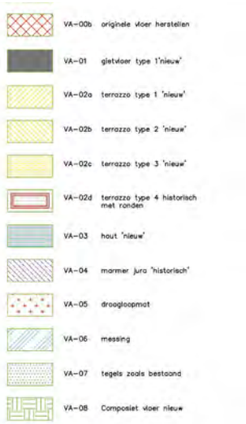

Renvooi vloerplan

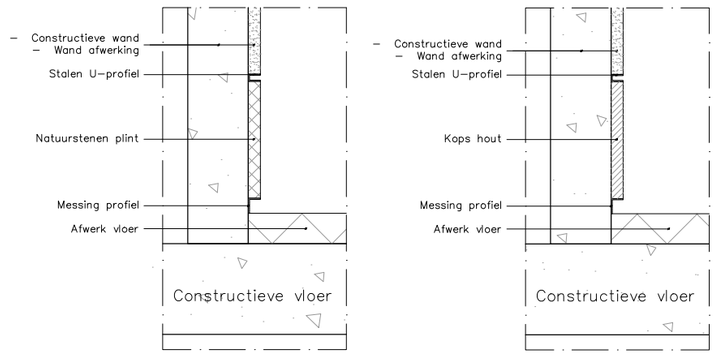

Plint details, nieuwe situatie

Schematisch weergave portalen, nieuwe situatie

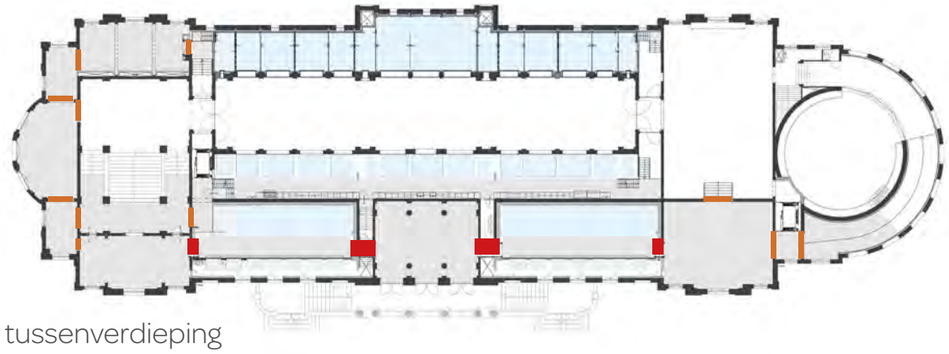

1e tussenverdieping

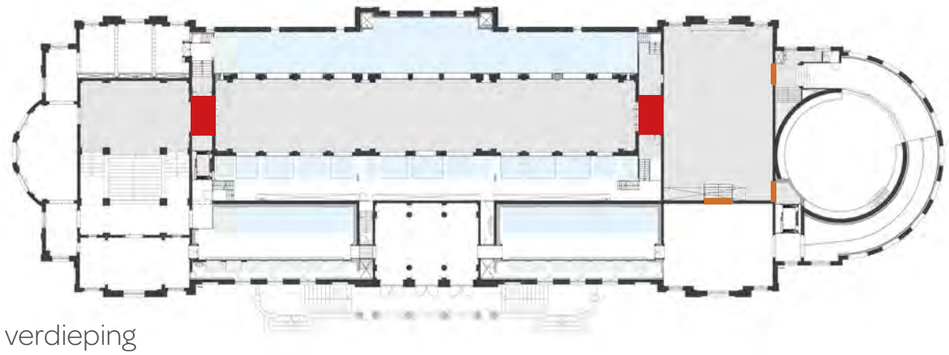

1e verdieping

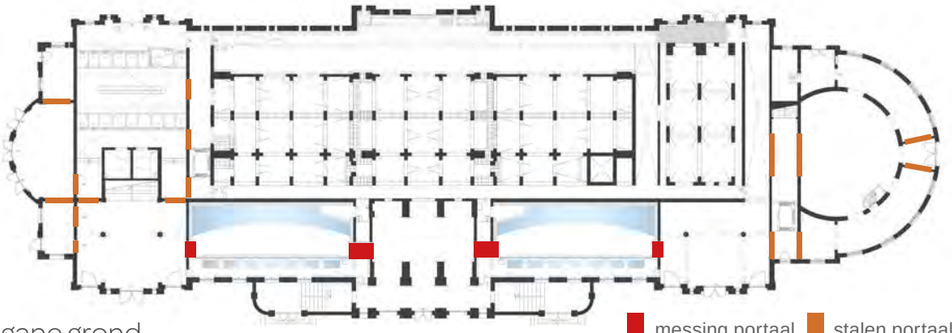

begane grond

messing portaal stalen portaal

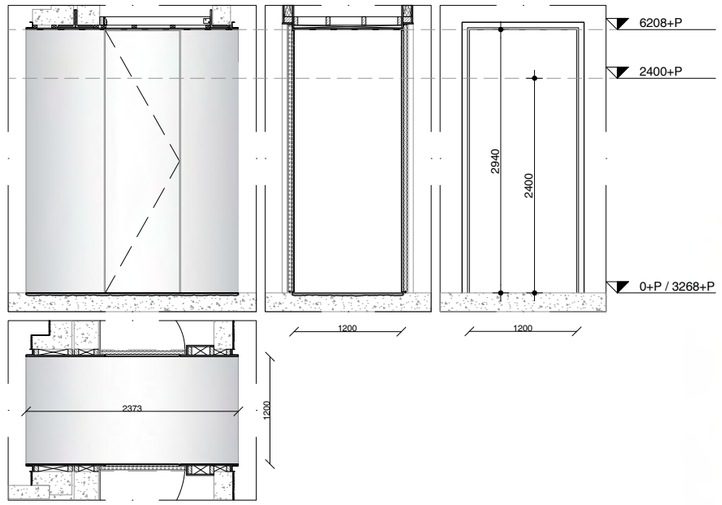

Messing portaal detail, nieuwe situatie

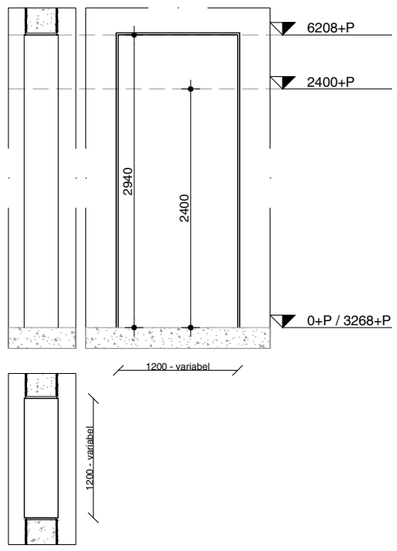

Stalen portaal detail, nieuwe situatie

Messing portaal
impressie nieuwe situatie

Onopvallend stalen portaal
impressie nieuwe situatie

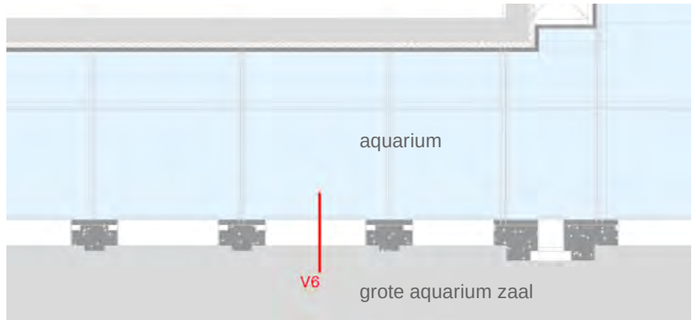

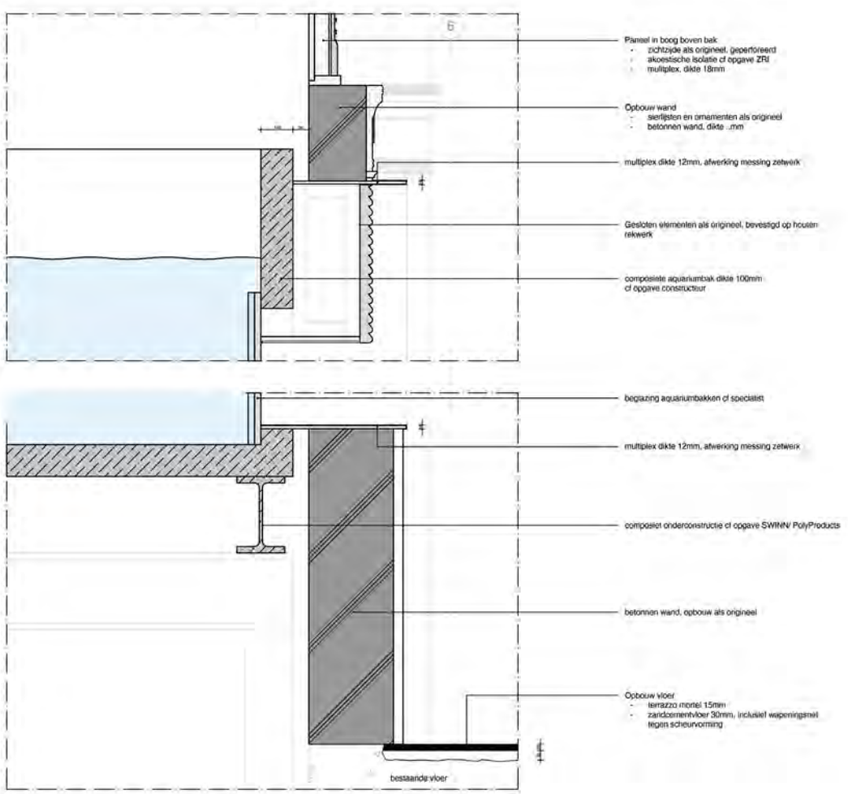

Detail V6 composietbak 1e verdieping, ontwerp 2019

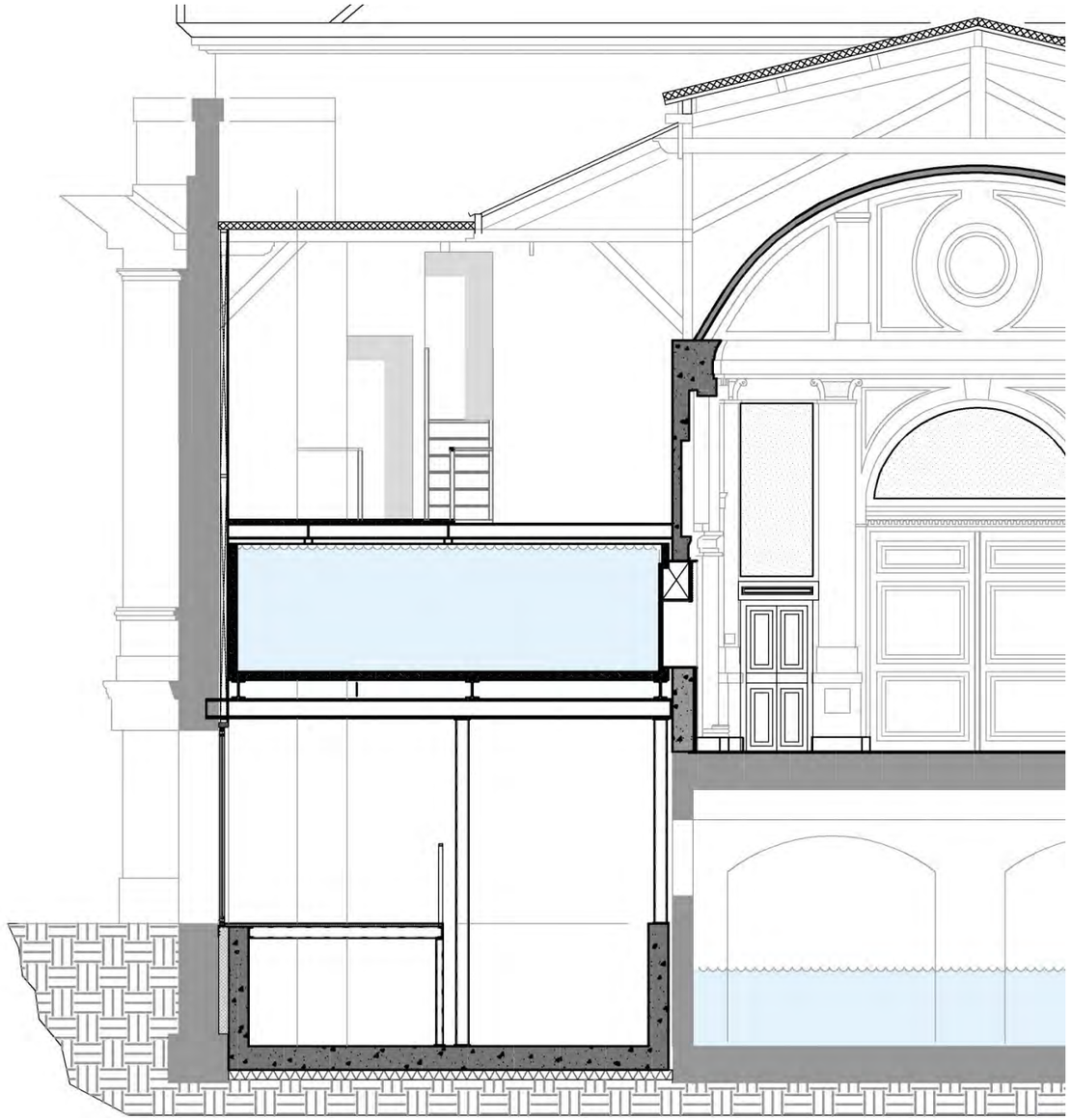

Fragment doorsnede E-E ontwerp 2019

Huidig plafond met daklichten die weer in het zicht gaan komen

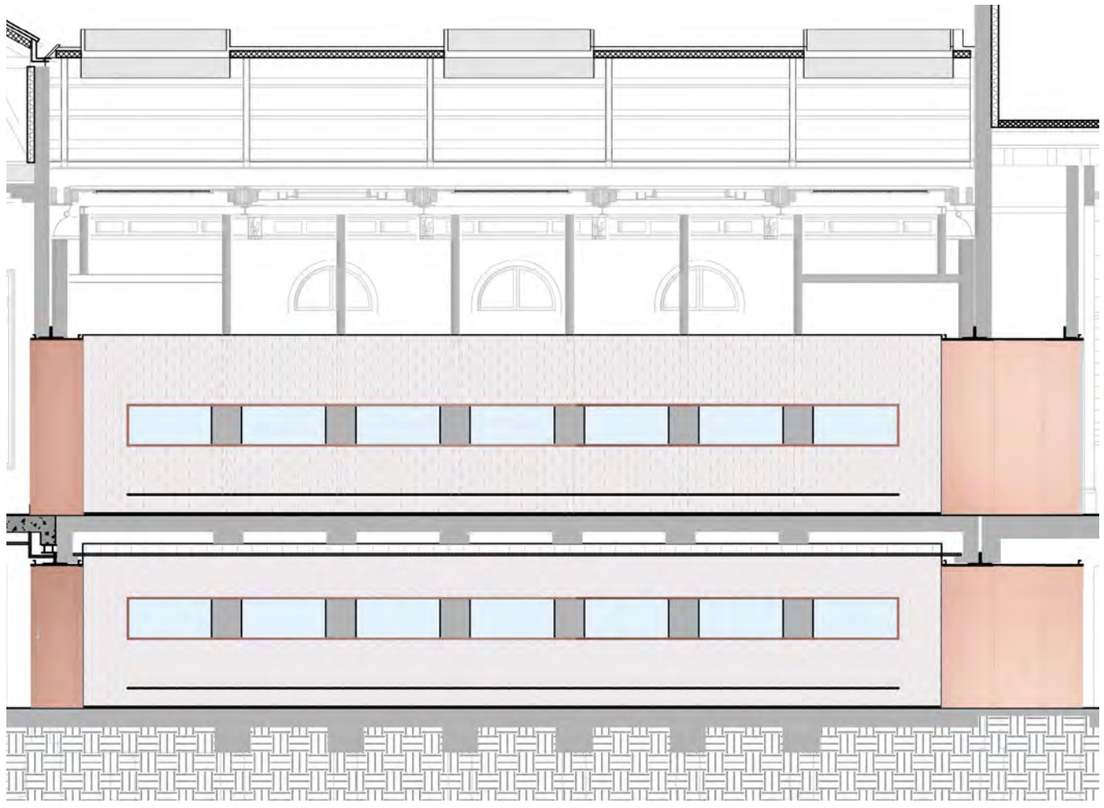

Fragment doorsnede wand aanzicht kleine aquaria, plan 2019

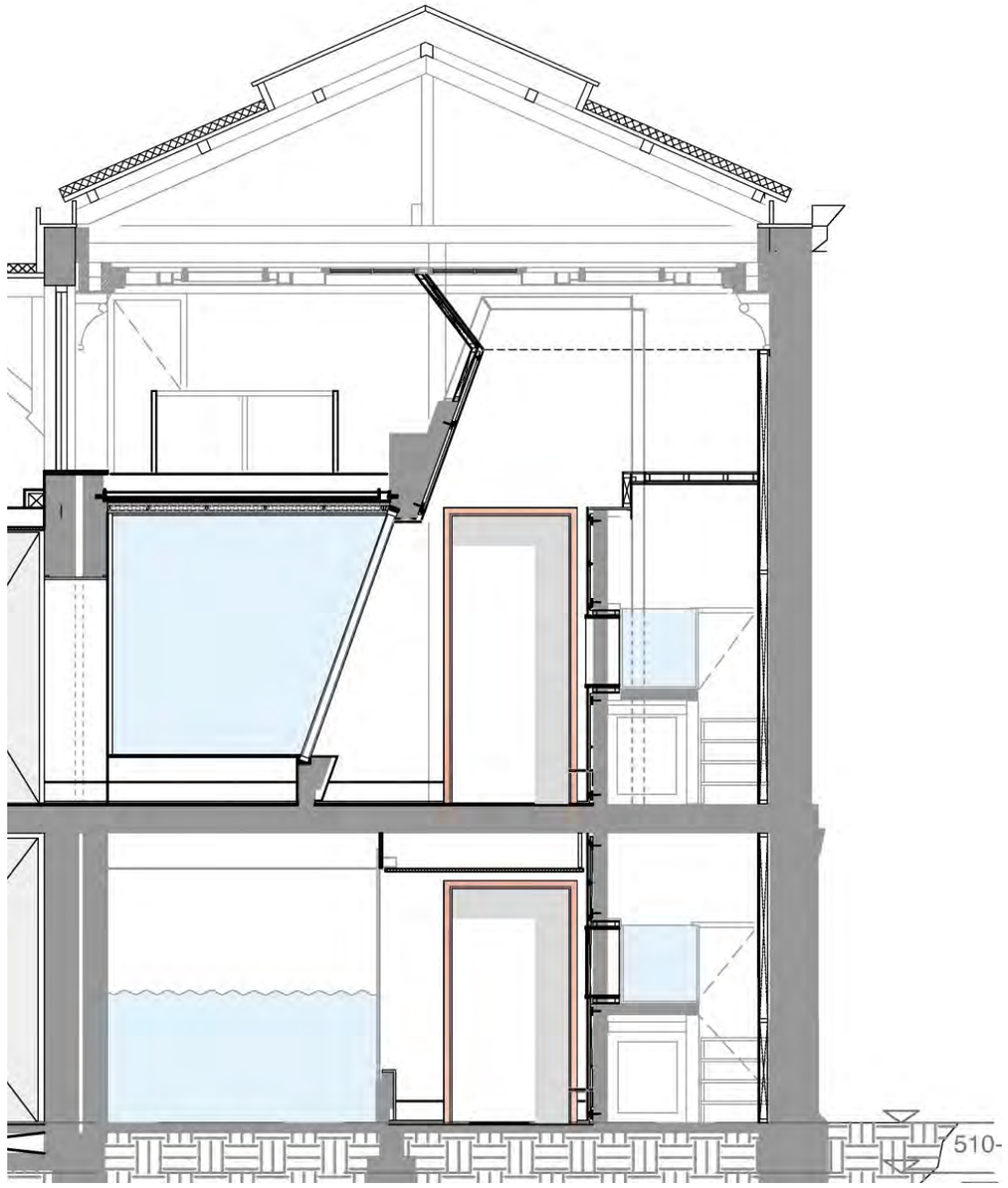

Fragment doorsnede aquariumzalen met op de 1e verdieping het plafond weer in het zicht, plan 2019

8. DUURZAAMHEID

De restauratie van het Aquarium wordt aangegrepen om het gebouw ingrijpend te verduurzamen. Omdat het een essentieel onderdeel uitmaakt van het ensemble van ARTIS en van de duurzaamheidsambitie voor 2030.

ARTIS heeft in haar meerjarenvisie geformuleerd dat het gehele park in 2030 volledig klimaatneutraal en fossielvrij moet opereren. Dat is een enorme ambitie omdat veel van de dierverblijven een grote energie-footprint kennen. Om dit te realiseren werkt ARTIS met een brede groep duurzaamheidspartners samen. De groep ontwikkelt innovatieve oplossingen die bijdragen aan het waarmaken van de ambitie.

ARTIS heeft niet alleen een stevige duurzaamheidsambitie, het wil ook nadrukkelijk als voorbeeld en inspiratie dienen om haar publiek te stimuleren duurzamer te handelen. Duurzaamheidsmaatregelen worden daarom zichtbaar voor het publiek geïmplementeerd. De restauratie van het aquarium moet aan beide doelstellingen bijdragen; zowel zelf duurzaam zijn als ook het publiek inspireren. De educatie en tentoonstellingen in het aquarium worden zo ingericht dat ze een bijdrage leveren aan het Nederlandse duurzaamheidsdebat.

Duurzaam verbinden met water

Door water als hoofdthema te nemen zal het ARTIS-Aquarium gedefinieerd worden als ‘een watertheater waar natuur gepresenteerd en gerepresenteerd wordt middels ‘kijkkasten’, een illusie die een holistische en meeslepende ervaring tot stand brengt. Een ervaring die moet bijdragen aan een groter bewustzijn van de bezoekers over de impact van water op onze samenleving. Ten behoeve van de publieksbeleving zal ‘water’ de basis zijn voor de verhaallijnen in Aquarium. De onderliggende gedachte is dat water van belang is voor natuur en samenleving in deze tijd van grote klimaatverandering en waterschaarste. Maar ook dat water een voor onze cultuur samenbindend element is. De zo beroemde Nederlandse poldermentaliteit is ontstaan uit onze constante strijd tegen het water.

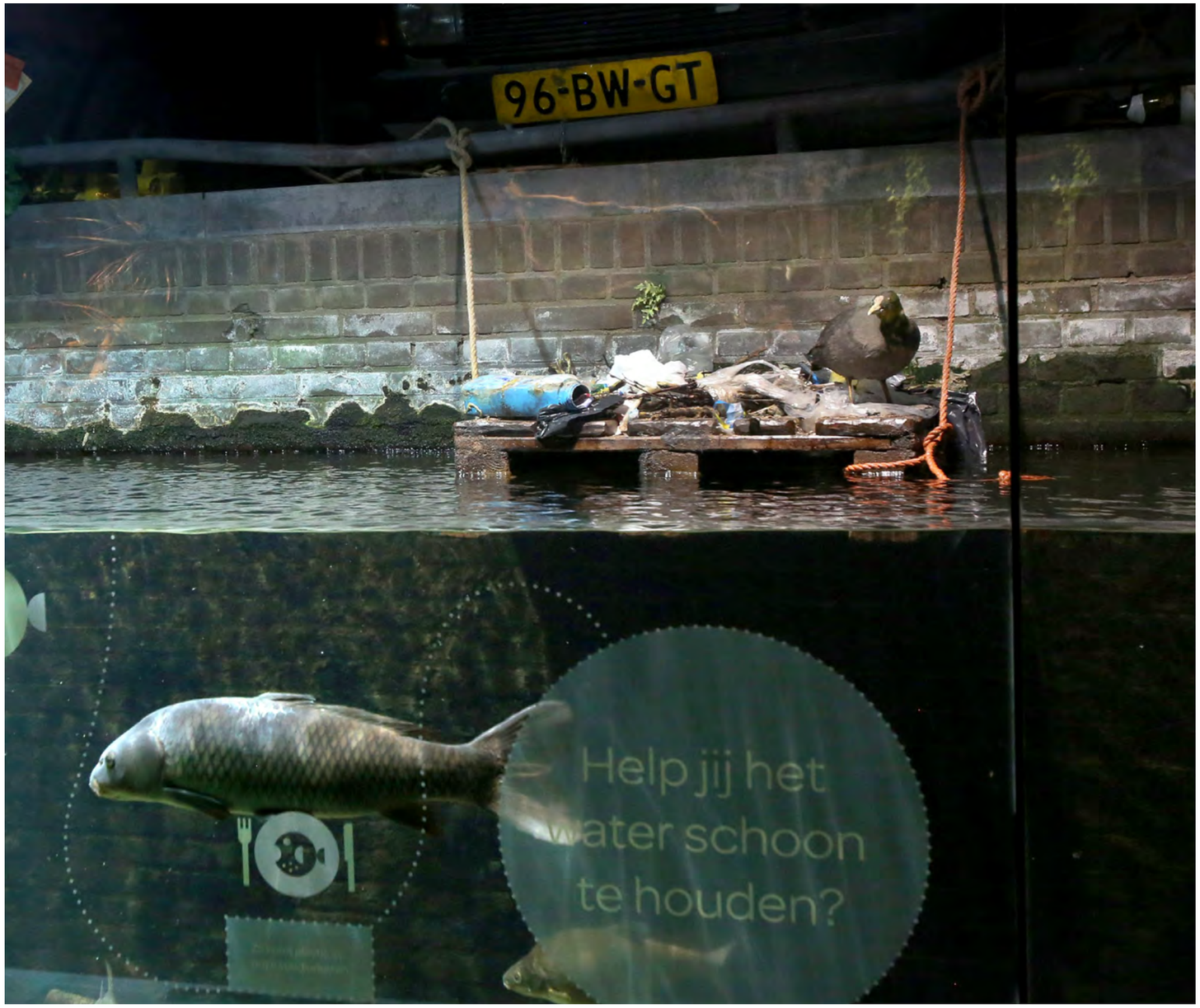

Er zal geprobeerd worden telkens handelingsperspectieven aan de bezoeker mee te geven ten aanzien van zijn bewustzijn van het belang van water en de eigen omgang met water. Samen met de aquaria worden route(s) geboden met verhaallijnen langs de volgende thema's:

- 'Water als bron van leven' (bron als 'oorsprong van leven' en 'voeding'), een intrinsieke kijk op natuur 'an sich'.

- 'Samenleven met water' (hoe leeft de mens samen met het water om haar heen), een kijk op de relatie tussen mens en natuur. Met aandacht voor natuurbescherming en behoud van waterdieren, kusten, etc. en de functie van water in landschap, cultuur, politiek en kunst. Water wordt getoond als globaal 'probleem', waar Nederland echter wel telkens als voorbeeld dient. Het gebouw zal zelf met zijn wateropslag en infrastructuur meedoen in het aan de orde stellen van de rol van water voor de mens en zijn technische en culturele inventiviteit en natuur fascinatie. Het Heimans diorama verbindt de geschiedenis en actualiteit van natuurbescherming en de rol die een zorgvuldige en verantwoorde omgang met water daarin heeft. Het diorama verbeeldt een duinlandschap op Texel, het eiland waar het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee is gevestigd. De gang naar het diorama toont de evolutie van onze zorg voor en bescherming van water en natuur. Hoe zorgen we voor bescherming en behoud van water en kust, flora, fauna en zeeleven – vroeger en nu? Het diorama zelf vormt het einde van het natuurbeschermingsverhaal.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed vindt de verduurzaming van rijksmonumenten heel belangrijk. Ze heeft hiervoor een aanvullende subsidieregeling in het leven geroepen. Bijgaande schema toont de verschillende door de RCE geformuleerde mogelijke maatregelen. In het schema is aangegeven welke maatregelen ARTIS in het Aquarium neemt om het gebouw te verduurzamen.

Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten 2019–2020

In onderstaande lijst zijn de meest gangbare energiebesparende maatregelen opgenomen en wordt per maatregel aangegeven hoeveel punten behaald kunnen worden. Uitgangspunt hierbij is scenario 7.

	Basismaatregelen	**Toegepast**	**Punten**
1	Kierdichting	ja	2/2
2	Raamluiken	nee	0/1
3	Schoorsteenballonen of schoorsteenkleppen	ja	1/1
4	Isolatie van leidingen en appendages	ja	1/1
5	Radiatorfolie	ja	1/1
6	Inregelen van verwarmingsinstallatie	ja	1/1
7	Verwarmingsregeling	ja	1/1
8	Verlichtingsregeling	ja	1/1
	Isolerende maatregelen		
9	Vensterisolatie	ja	3/3
10	Dak- of kapisolatie	ja	3/3
11	Gevelisolatie	ja, deels	1/3
12	Vloerisolatie/bodemisolatie	ja, deels	1/3
	Energievoorziening		
13	HRe- of Hybride ketel	nee	0/1
14	Biomassa gestookte installatie	nee	0/2
15	Warmtepomp	ja	1/1
16	Warmtekrachtkoppeling	nee	0/1
17	Warmte-koudeopslag	ja	3/3
18	Zonnepanelen en overige systemen op basis van zonne-energie	ja	1/1
19	Aansluiting op warmtenet	ja	1/1
	Distributie, afgifte en terugwinning		
20	Lagetemperatuurverwarming (LTV)	ja	1/1
21	WTW	ja	0/1
22	Vraaggestuurde mechanische ventilatie	ja	1/1
23	Waterbesparende maatregelen	ja	1/1
	Totaal		**25**/35

Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten 2019-2020

Het meest duurzame aquariumgebouw in Nederland

Aquaria zijn in de basis niet de meest duurzame gebouwen. Het bij elkaar brengen van dierenwelzijn (zo heeft bijvoorbeeld en deel van de dieren heeft behoefte aan warme bassins een deel van de vissen heeft juist behoefte aan koelere bassins), publieksbeleving en duurzaamheid in een 19de-eeuws gebouw is een complexe puzzel. Toch wordt de restauratie van het Aquarium aangegrepen om het gebouw ingrijpend te verduurzamen. Omdat het een essentieel onderdeel uitmaakt van het ensemble van ARTIS en van de duurzaamheidsambitie voor 2030. Verduurzaming van het Aquarium is dus een ingewikkelde opgave met geheel eigen uitdagingen. Om het gebouw optimaal te verduurzamen heeft ARTIS een duurzaamheidsmatrix opgesteld. Deze matrix signaleert de verduurzamingsmogelijkheden die het gebouw biedt en vormt de basis voor een integraal programma.

Isoleren

In het programma is een bouwkundige optimalisering van de buitenschil opgenomen om warmtetransmissie te beperken. Om zowel toestroom in de zomer als verlies in de winter te beperken worden de daken integraal geïsoleerd. De gemetselde vlakken worden overal waar het niet botst met het historische beeld van binnenuit geïsoleerd. Op de niet-gedecoreerde muurvlakken van de dienstruimten kan dit uitgevoerd worden in een damp-dichte wand, met daarachter isolatiemateriaal. De wanden van de representatieve ruimten worden niet geïsoleerd als het oorspronkelijke beeld en detaillering teveel wordt aangetast, maar dat betreft slechts een zeer beperkt deel van de buitenschil van het gebouw. Ook de buitenbeglazing wordt rondom herzien. De originele kozijnen, ramen en deuren zijn technisch nog in goede dan wel herstelbare staat. De beglazing hierin wordt, waar dit zonder visuele schade mogelijk is, vervangen door een dunne isolerende beglazing. Op de andere posities zal gewerkt worden met achterzetbeglazing. Ook de (niet meer oorspronkelijke) daglichtconstructies in de daken zullen weer worden hersteld en voorzien van door isolatieglas waar mogelijk in combinatie met translucente PV-panelen. De grond onder het aquarium wordt ingezet als warmtebuffer. Ook de bassins en de bodem van de filterbakken wordt geïsoleerd en tegelijkertijd waterdicht gemaakt. De ingang van het aquarium wordt voorzien van een tochtportaal.

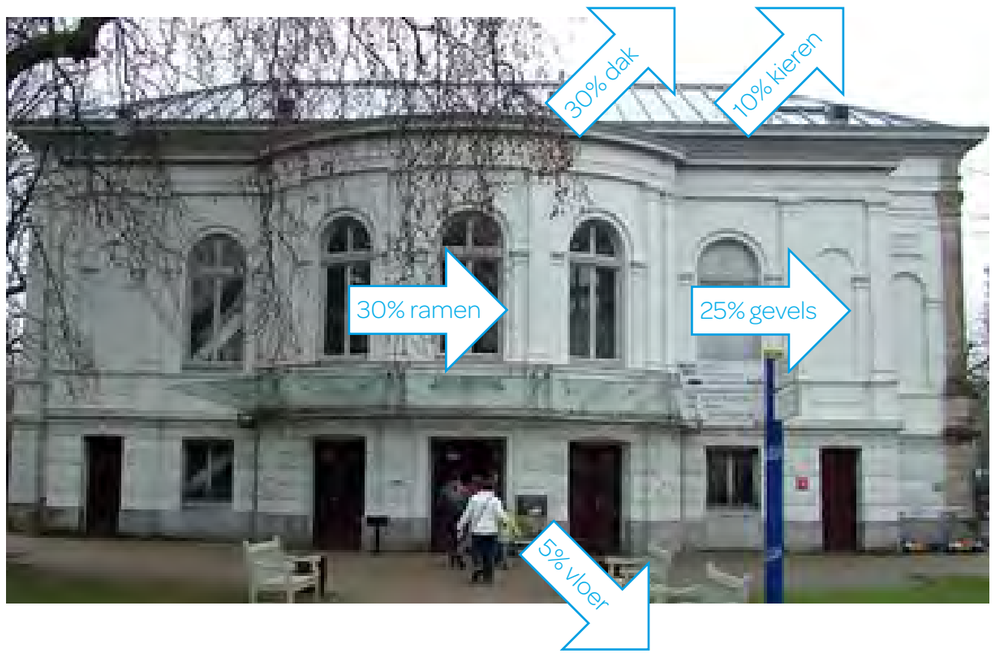

Energieverlies, huidige situatie

Maatregelen voor daken en vensters kunnen groot effect hebben voor verduurzaming

Door kieren en infiltratie-verliezen gaat nog een 10% warmte verloren

Ca. 25-30% warmte verlies via de dakzone

Ca. 25-30% warmte verlies langs de vensters

Door de blinde muurdelen ca. 25% warmte verlies

Via de begane grondvloer verdwijnt zo'n 5-10% van de warmte

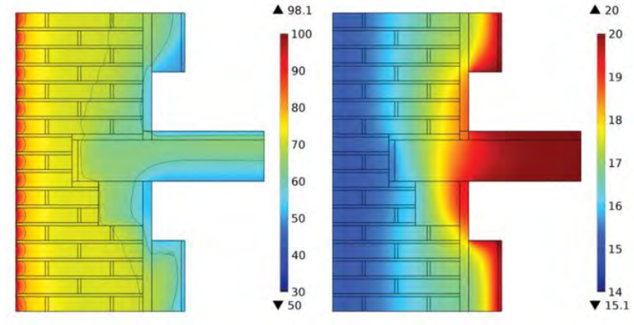

Isolatie

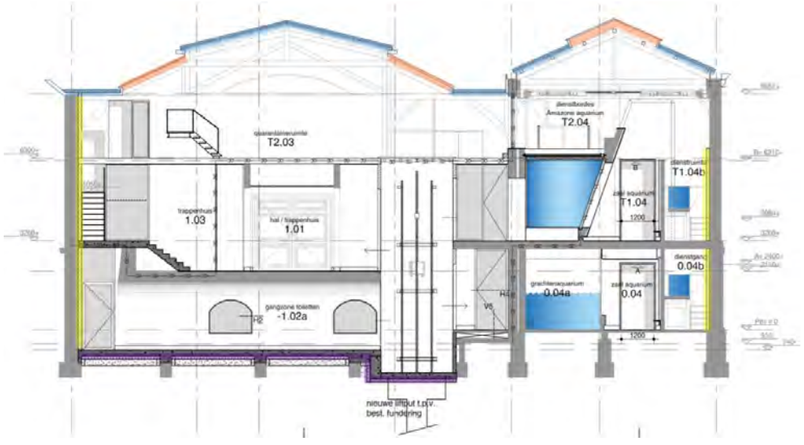

Ingrepen ten behoeve van beperken energieverlies

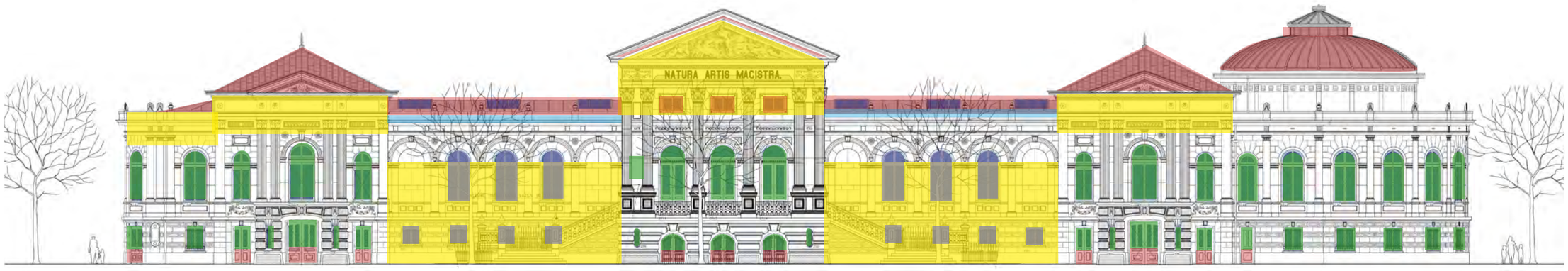

Zuidgevel

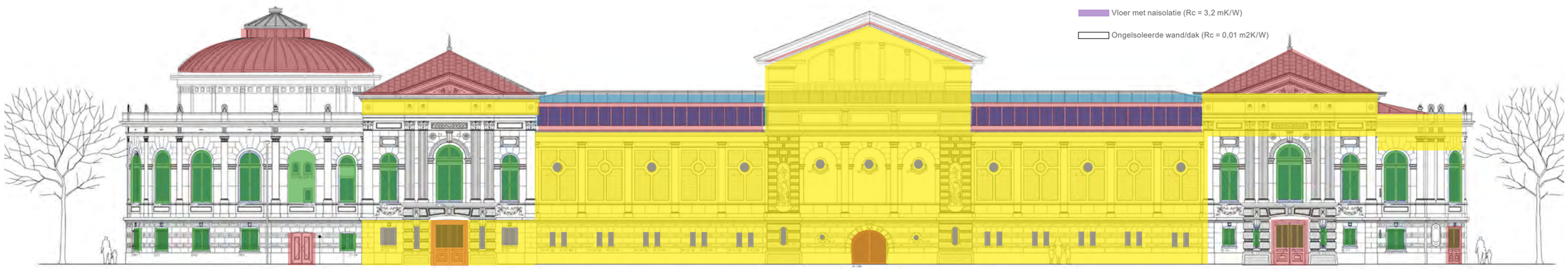

Noordgevel

- Dak geïsoleerd aan de binnenzijde (160 mm isolatie met λ = 0,021 W/mK) (Rc = 4,6m2K/W)
- Dag geïsoleerd aan buitenzijde (Kingspan Therma TP10 95 mm) (Rc = 4,3 m2K/W)
- Renovatieglas (Stolker Monuglas 4-3-3 mm Xenon gasvulling) (Uw = 2,0 W/m2K)
- Voorzetraam (Uvoorzetraam = 1,3 W/m2K) (Uw = 1,1 W/m2K)
- Deur (Ud = 3,4 W/m2K)
- Nieuw glasdaklicht (Ud = 1,65 W/m2K)
- Wand met naisolatie en geventileerde spouw (Kooltherm K12 Frameplaat 80 mm) Rc = 3,2 m2K/W)
- Vloer met naisolatie (Rc = 3,2 mK/W)
- Ongeïsoleerde wand/dak (Rc = 0,01 m2K/W)

De werktuigbouwkudige (W)-installaties

Het gehele systeem van de W-installaties wordt aangepast. Er komt een ventilatiesysteem met warmteterugwinning. Het ventilatiesysteem wordt ook verbeterd ten behoeve van de vochthuishouding. De ventilatie wordt – omwille van energiebesparing - ingeregeld op basis van lage weerstand in de kanalen. Door de lagere weerstand wordt veel energie bespaard op de ventilatoren. Ook zal gebruik gemaakt worden van winddruk voor de aanzuiging en afvoer van lucht. Het plaatsen van de aanzuig op de westzijde en de afblaas op de oostzijde leidt tot een optimale benutting van de winddruk voor de ventilatie. De verwarming en koeling van het Aquarium wordt aangesloten op de ARTIS-energiesysteem met warmtepompen. Ook vindt warmte uitwisseling plaats tussen de relatief koude aquaria en de warme aquaria door middel van warmtepompen.. De koeling zal op basis van ATG (adaptieve temperatuurgrenswaarden) meelopen met het verloop van de buitentemperatuur. In het gebouw moet gemiddeld over het jaar bezien meer verwarmd dan gekoeld worden; van invloed hierop zijn de bouwkundige hoedanigheid, de temperatuurimpact van de bezoekers en het gewenste klimaat voor de vissen en verzorgers.

De elektrotechnische (E)-installaties

Ook de E-installaties worden verduurzaamd. Er komt lage weerstand bekabeling en de verdeelkasten worden zodanig geplaatst dat de kabels zo kort mogelijk worden. De lengte van de kabels beperken leidt tot minder energieverlies . Er komt een compleet nieuw lichtplan met enerzijds maximaal gebruik van daglicht en anderzijds volledig toepassing van LED's. Voor de aquaria worden innovatieve LED systemen ontwikkeld. Bovendien wordt detectie ingezet om het licht te schakelen op basis van daglicht en aanwezigheid.De nieuwe liften in het aquarium worden energiezuinig uitgevoerd conform de BREEAM-eisen. Beperken van liftgebruik levert eveneens een besparing op; mede daarom worden de trappen in de routes zo geplaatst dat ze uitnodigen tot gebruik.

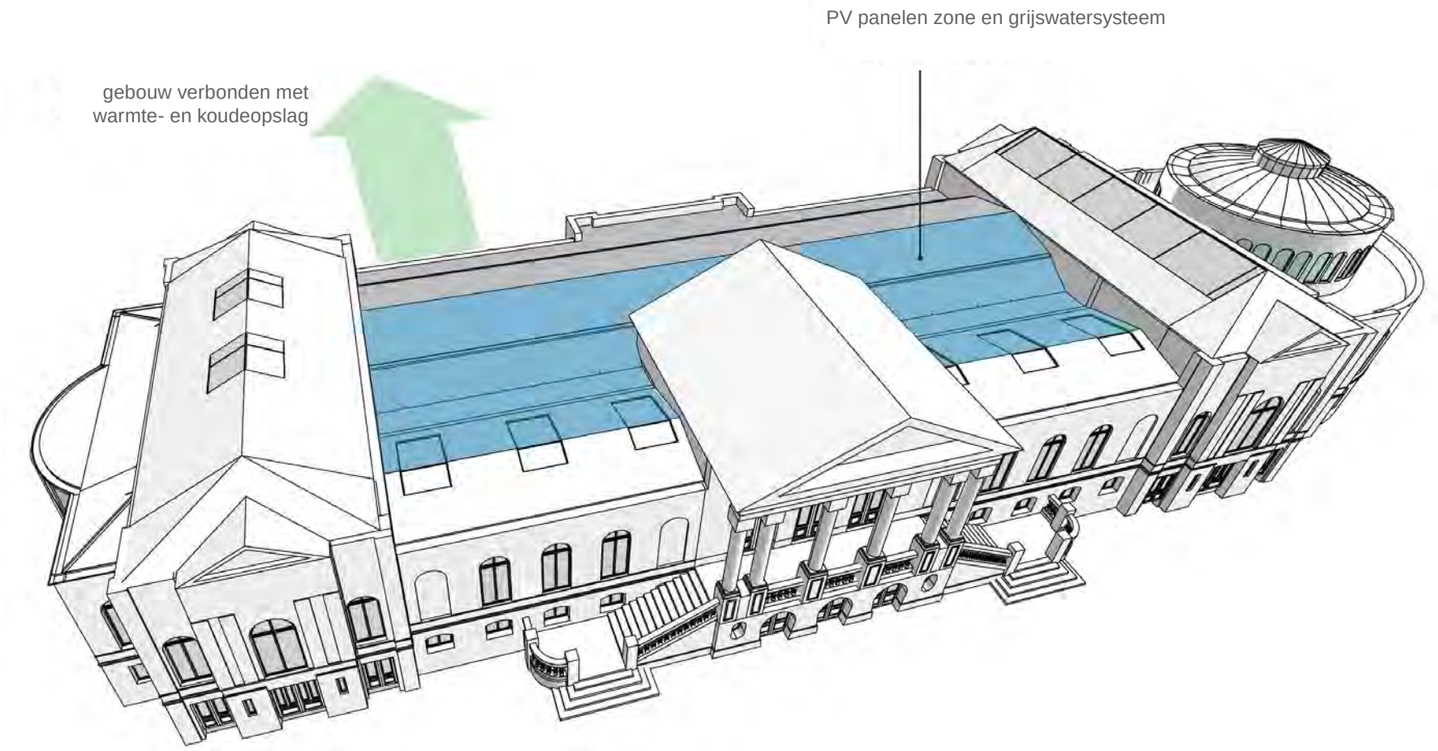

PV panelen WKO en grijswatersysteem

Zonnedaken

Alle daken die uit het zicht zijn worden gebruikt voor de plaatsing van PV-panelen. In de daglichtramen wordt waar mogelijk PV-glas ingebracht.

Recycling

Het gebruik van verantwoord geproduceerde, eventueel gerecyclede materialen wordt expliciet meegenomen in het ontwerp.

Afval-management

Zowel tijdens de restauratie als tijdens het gebruik wordt afval vermeden. Tijdens de bouw wordt afval op een hoger niveau gescheiden dan wettelijk voorgeschreven is, bijvoorbeeld in 6 fracties zoals in BREEAM wordt vereist. Het gebruik van HCFK's wordt vermeden. De technische installaties worden hierop geselecteerd. Voor het publiek worden faciliteiten gecreëerd voor het gescheiden afval zoals gescheiden prullenbakken, containers etc. Ook wordt lichtvervuiling tegengegaan door het vermijden van strooilicht naar boven afkomstig van de buitenverlichting.

Onderhoudsvriendelijke restauratie

De restauratie van het Aquarium is er ook op gericht om de intensiteit en de kosten van het onderhoud terug te brengen. Hiervoor wordt onder meer een slim ontwerp gerealiseerd dat beter en eenvoudiger schoon te houden is en minder afval genereert. Naast een besparing op de exploitatiekosten heeft dit ook als bijkomend voordeel dat er minder materialen verbruikt worden. Dat draagt bij aan een duurzame inzetbaarheid van het gebouw.

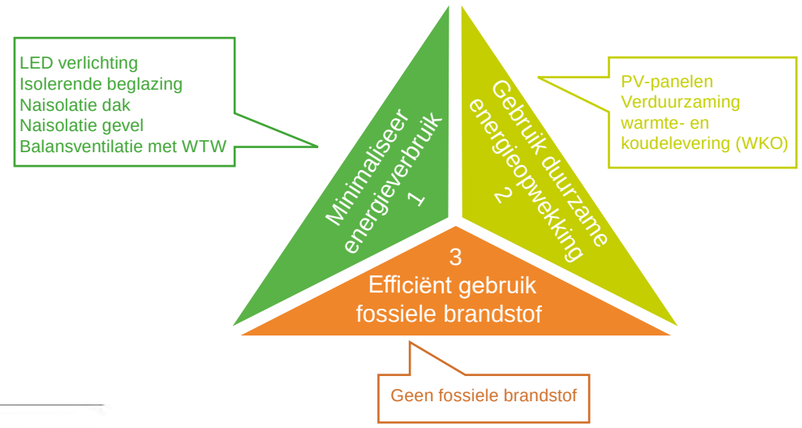

Labelindeling DuMo-rekenmodel

conform Greencalc+ 2.2

profielscore		label
ondergrens	*bovengrens*	
≥ 793		A+++
528	792	A++
352	527	A+
234	351	A
216	233	B
198	215	C
163	197	D
145	162	E
127	144	F
	≤ 126	G

scenario	omschrijving	Mo-coëfficiënt	Du-coëfficiënt	DuMo-profiel	Label
0	bestaande situatie	1,5	113	170	D
1	opwaardering thermische schil	1,6	166	266	A
2	LED verlichting	1,6	182	291	A
3	ventilatie met warmteterugwinning	1,6	193	309	A
4	efficiëntere opwekking	1,6	214	342	A
5	warmtenet met WKO	1,6	219	350	A
6	PV-installatie	1,6	233	373	A+
7	grijswatersysteem	1,6	234	374	A+

Schema's uit DuMo rapport 2019

9. TOEGANKELIJKHEID

De toegankelijkheid van het gerestaureerde Aquarium wordt verdubbeld.

Naast de rol als podium voor natuureducatie over de onderwaterwereld heeft het monument ook een rol als plaats van samenkomst. Om die rol goed te kunnen vervullen moet het gebouw beter ontsloten, makkelijker toegankelijk worden. Zowel vanuit het park als vanuit de stad.

Mentale toegankelijkheid

De toegankelijkheid vanuit het park zal worden verbeterd door de inbedding van het gebouw in de historische parkstructuur te herstellen. Daartoe wordt de hele zuidoostelijke helft van het ARTIS-park herontworpen (van ingang aan Plantage Middenlaan, tot Salmhuisjes tot Berenrots). Dit geeft gelegenheid de het gebouw op een harmonische manier met zichtlijnen, padenverloop en beplantingen te verbinden met het park. Dit zal niet alleen de aansluiting van het gebouw aan het park versterken, maar het gebouw ook vanaf de straat een veel overtuigender belevingskader geven. De opening van het gebouw door de transparante ramen draagt ook bij aan het gevoel van toegankelijkheid van het monument. Zeker vanuit de stad.

Fysieke toegankelijkheid

De toegankelijkheid van het gebouw wordt ook fysiek aangepakt. De historische ingangen aan de Plantage Middenlaan worden weer geopend. Bovendien komt er speciale avondverlichting die er aan bijdraagt dat het Aquarium zich krachtig exposeert aan de Plantage Middenlaan. Daarnaast komen er extra vluchtwegen en brandveiligheidsvoorzieningen zodat het gebouw voldoet aan de geldende eisen. De huidige twee liften (uit 1996) zullen vervangen worden door nieuwe liften op locaties die niet meer inbreken in de ruimtelijke hoofdstructuur. Vanuit deze liften kunnen straks bovendien de verspringende niveaus in de verschillende bouwdelen bereikt worden. De gehele route is door het strategisch plaatsen van de liften en het toepassen van een hellingbaan bij het diorama toegankelijk voor minder validen maar ook voor kinderwagens, buggy's en mensen die slecht ter been zijn.

De huidige toiletgroep voor het publiek in de voormalige machineruimte wordt vervangen door een nieuwe, symmetrische opzet. Onderdeel van deze nieuwe groep zijn aangepaste toiletten voor invaliden en een verschoningsruimte. Ook deze ruimte wordt beter bruikbaar en begrijpelijker en er komt een visuele verbinding naar de naastgelegen bassins in de kelder. Door de aanpassingen in de route en ligging van de stijgpunten wordt het ook voor bezoekers mogelijk om de aquaria en de reservoirs 'achter de schermen' te bekijken. Dit vergroot de expositiewaarde van het gebouw en draagt bij aan de kennis ervan.

Visuele en akoestische verbeteringen

De lichtverhoudingen zullen worden aangepast ten behoeve van visueel beperkte bezoekers. Er worden geluidsabsorberende maatregelen genomen die bijdragen aan een beter akoestisch klimaat. Dat is bevorderlijk voor bezoekers die moeite hebben met een geluidsvolle omgeving.

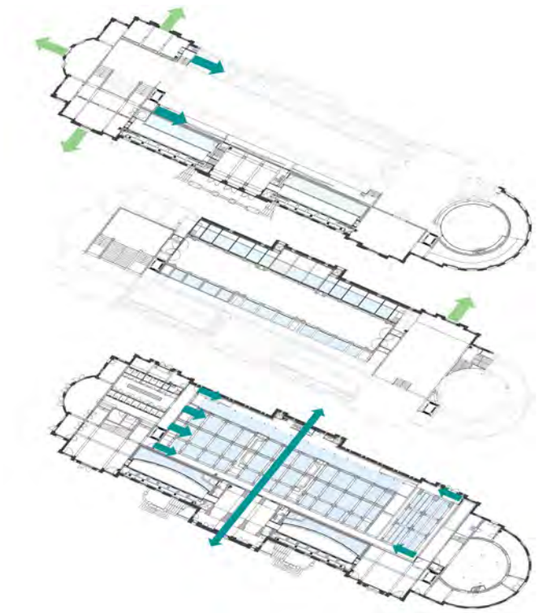

Zichtlijnen ontwerp 2019

Betere routing

De oorspronkelijke routing en verbindingen in het gebouw zijn gedurende de 20e eeuw gewijzigd en voor een deel verstoord geraakt. In de huidige situatie vormt de hoofdzaal, met de grote aquaria, een doodlopende route sinds de doorgang naar de kleine aquariumzaal is dichtgezet. In het nieuwe ontwerp wordt deze doorgang hersteld en kan het publiek in het Aquarium een doorlopende route volgen. De liften sluiten, belangrijk voor de minder valide bezoekers, aan op deze doorlopende routing. Dit is prettiger, geeft meer architectonische beleving en het vergroot de capaciteit. Al deze maatregelen vergroten de praktische toegankelijkheid van het monument.

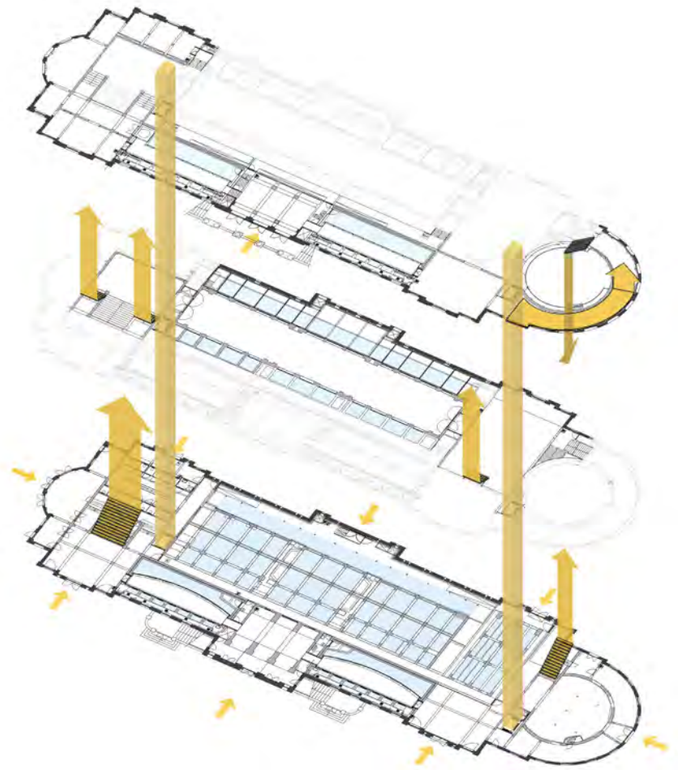

Schema stijgpunten in publieke zone, ontwerp 2019

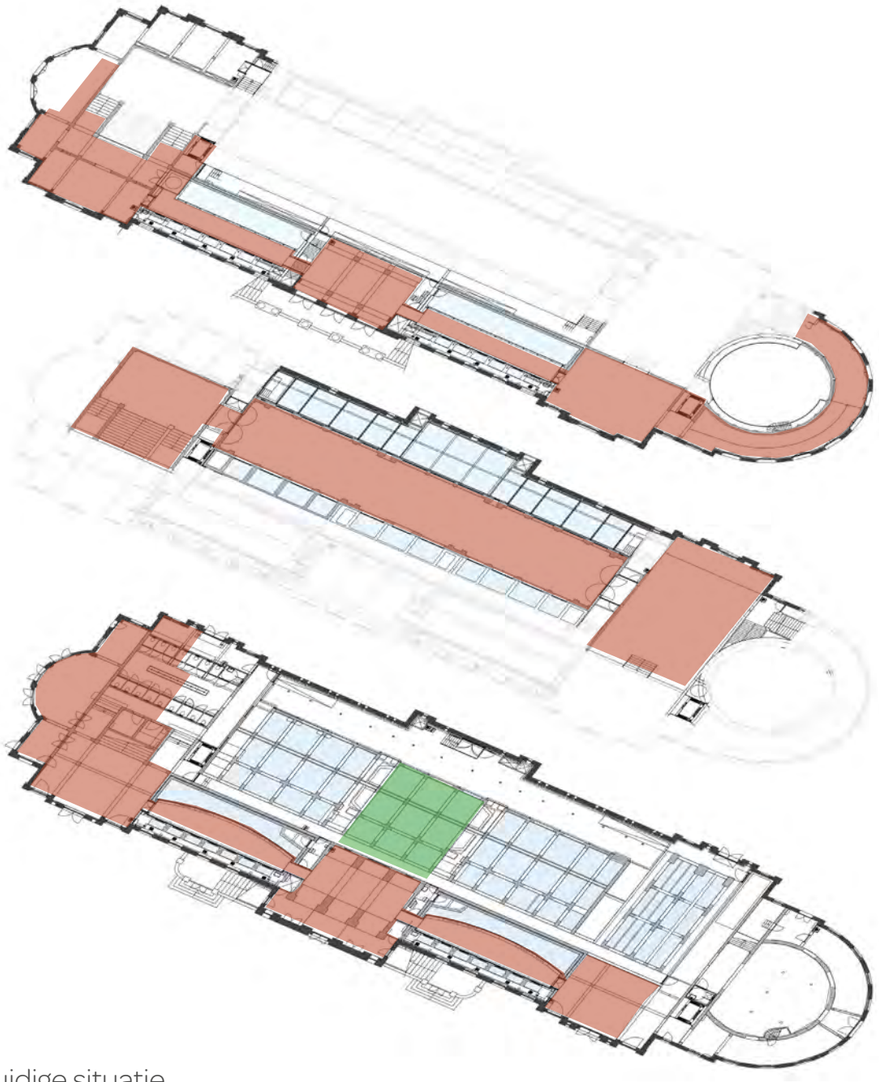

huidige situatie

toegankelijk voor publiek 40 %
toegankelijk onder begeleiding 0 %
zichtbaar voor publiek 4 %

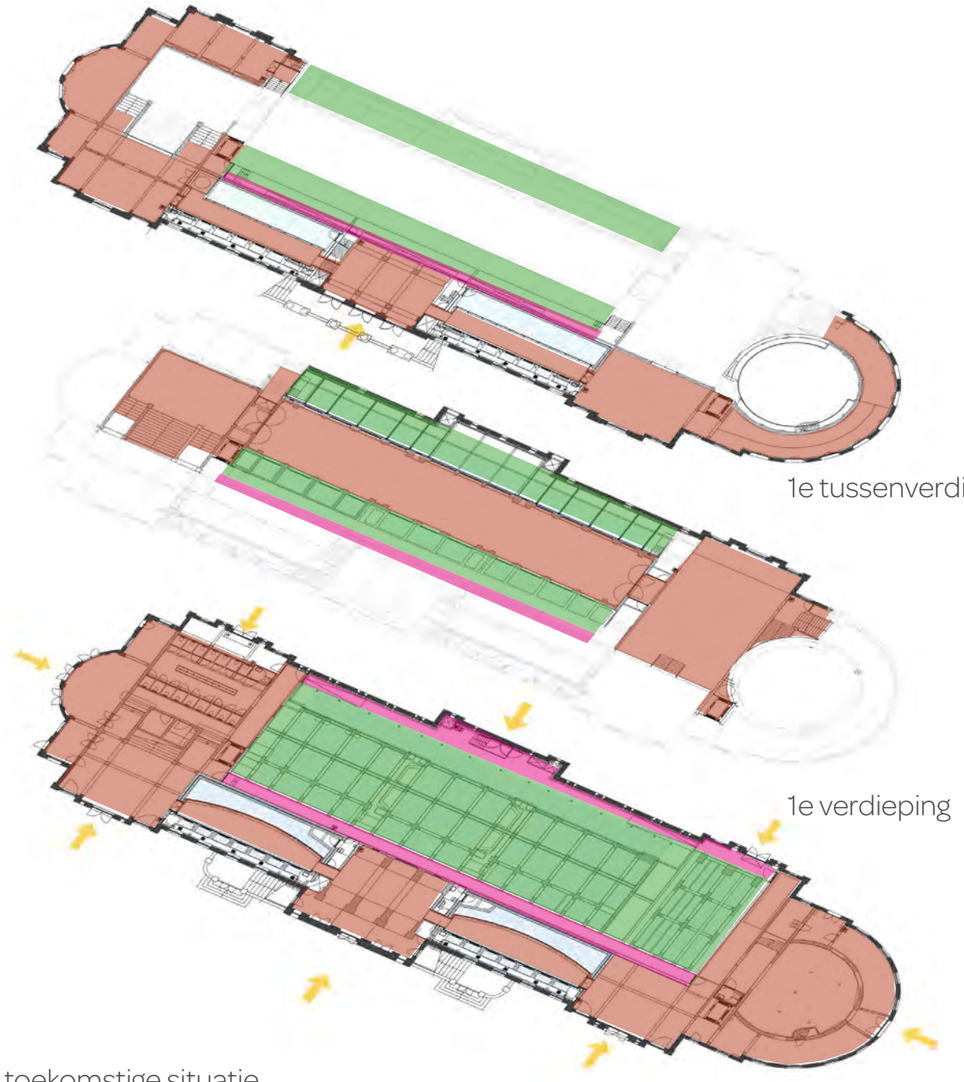

toekomstige situatie

begane grond

toegankelijk voor publiek 57 %
toegankelijk onder begeleiding 6 %
zichtbaar voor publiek 23 %

Verdubbeling toegankelijkheid

Grote delen van het gebouw waren tot nu toe voor het publiek ontoegankelijk. In het schema is zichtbaar dat in de huidige situatie slechts 40% van het gebouw voor het publiek toegankelijk is. In de nieuwe situatie zal maar liefst 57% van het gebouw voor het publiek toegankelijk zijn. Daarbij komt dat ook een tot nu gesloten deel in de nieuwe situatie onder begeleiding toegankelijk wordt. Dat zijn met name de gangen langs de filterbakken en installaties. Dankzij de inzet van de (monumenten)vrijwilligers kan het publiek tijdens rondleidingen 365 dagen per jaar deze tot nu toe ontoegankelijke ruimten betreden en bewonderen. Grote delen van de werkruimtes, de achter de schermen gebieden zijn nu voor het publiek daadwerkelijk achter de schermen en daarmee onzichtbaar. In de nieuwe situatie zal de zichtbaarheid met meer dan een factor 5 zijn vergroot.

Inzet monumentenvrijwilligers verdiepen de beleving van het monument

Het rijksmonument zelf wordt ook voor een breder publiek toegankelijk gemaakt. Speciale rondleidingen door (monumenten) vrijwilligers van ARTIS nemen de bezoekers mee achter de schermen om de machine in levende lijve te ervaren. Waar in de 19de eeuw de beleving louter voor de coulissen was wordt die nu ook naar achter de coulissen gebracht. Daarmee wordt het historische monument een belangrijk onderdeel van de totale ervaring van het bezoek. De opgeschoonde ruimten, de betere verlichting en de grotere toegankelijkheid maken het gebouw sprekender en helder, en bieden ook een betere omgeving voor educatie en voor algemeen gebruik zoals ontvangsten.

Route voor mindervaliden en kinderwagens , nieuwe situatie

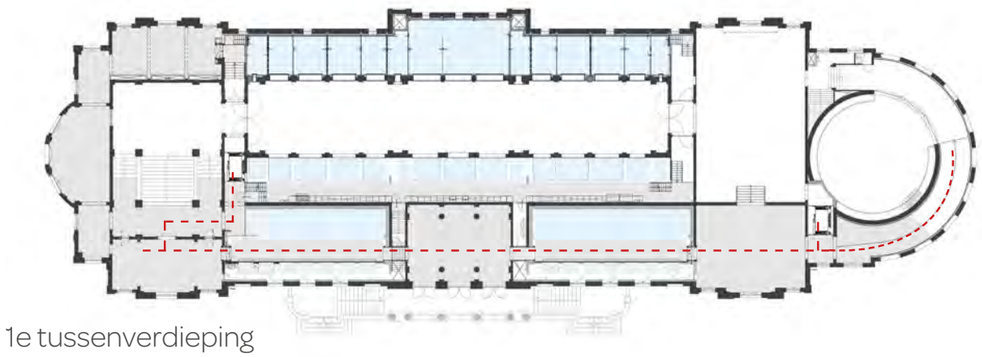

1e tussenverdieping

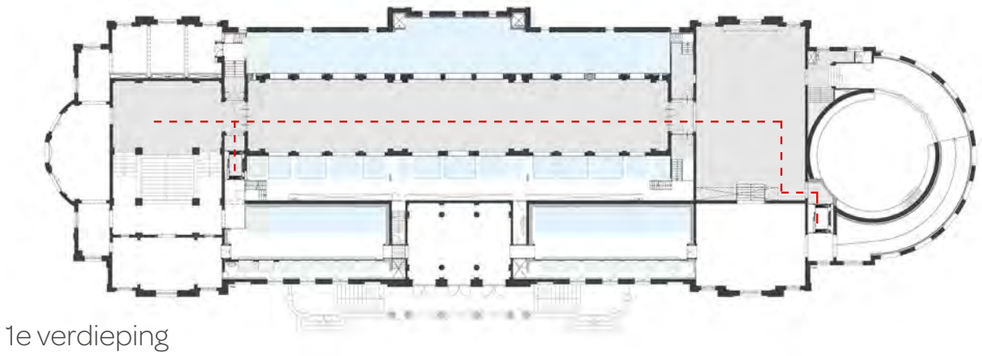

1e verdieping

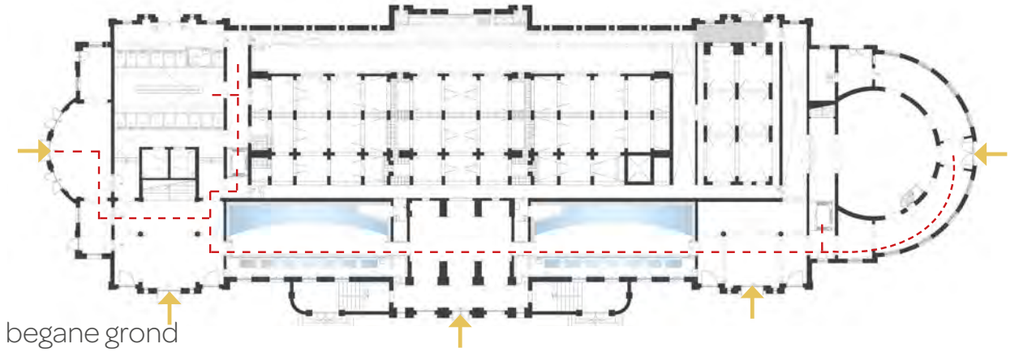

begane grond

10. ONDERZOEK

Ten behoeve van de restauratie van het Aquarium heeft ARTIS een veelheid aan onderzoeken uitgevoerd.

Asbestinventarisatie

Uit de asbestinventarisatie is gebleken dat in een aantal ruimten spoedeisende asbestsanering noodzakelijk is. Daarnaast is in een groot aantal andere locaties asbest(resten) aangetroffen. Voor deze ruimten geldt het advies op korte termijn over te gaan tot sanering of duurzame afscherming. De uitkomsten van het onderzoek zijn meegenomen in de uitwerking van het restauratieplan.

Aquaria-onderzoek

Om zowel dierenwelzijn als de beheersbaarheid van de zoutwater problematiek te verbeteren en de beleving van de bezoekers te versterken is een benchmark onderzoek uitgevoerd bij andere aquaria. Uit dit onderzoek is gebleken dat het historische Lloyd waterfiltersysteem nog steeds tot een van de beste systemen gerekend mag worden. Wel is duidelijk dat met name de waterreservoirs beter uit een composiet kunnen worden gemaakt. Eveneens bleek dat een vergroting van de aquariumbakken bijdraagt aan meer dierenwelzijn en aan een verbeterde publieksbeleving. Deze uitkomsten zijn in het ontwerp verwerkt.

Akoestisch onderzoek

Aquaria zijn per definitie akoestisch ingewikkelde ruimten waar galm en storend omgevingsgeluid aanwezig zijn. Om de zalen beter toegankelijk te maken voor bezoekers die hinder ondervinden van het omgevingsgeluid heeft een gespecialiseerd bouwkundig adviesbureau onderzocht welke maatregelen getroffen moeten worden. Het terugbrengen van storend omgevingsgeluid vergroot ook de mogelijkheden van het gebouw om ingezet te worden als evenementenlocatie. Dat laatste komt ten goede aan een betere exploitatie van het monument. De adviezen uit dit onderzoek zijn meegenomen in het ontwerp.

Brandveiligheid

Onderdeel van de onderzoeken die vooraf gingen aan de planontwikkeling was een brandveiligheidsonderzoek. De uitkomsten van dit onderzoek waren richtinggevend als het ging om de ontsluiting van het gebouw en de integratie van voorzieningen in het ontwerp.

Funderingsonderzoek

In 2008 is een onderzoek uitgevoerd naar de houten paalfundering van het aquarium. De conclusie van dit onderzoek was dat er sprake is van een zorgvuldig aangelegde funderingsconstructie die in goede staat verkeert. Er zijn bij de inspecties geen onvolkomenheden aangetroffen. Verwacht wordt dat in de gehele fundering overwegend vurenhouten palen zijn toegepast. De aantasting van de palen wordt als gering beoordeeld. De constructieve draagkracht van de paalschachten voldoet aan het Bouwbesluit. In 2019 is een update van dit onderzoek uitgevoerd. De fundering is nog steeds in goede staat.

Diverse onderzoeksrapporten

Kernboringen

Ten behoeve van de kwaliteit van de stenen en het beton waaruit de draagconstructie in de kelder aan de zoutwaterzijde is opgebouwd zijn kernboringen uitgevoerd en zijn deze in een laboratorium onderzocht. Uit dit onderzoek bleek de slechte staat van de constructies aan de zoutwaterzijde.

Kleurhistorisch en bouwhistorisch onderzoek

Er is een uitgebreid kleurhistorisch onderzoek uitgevoerd van de binnenruimte en de gevels. Dit onderzoek bestond uit archief-, stratigrafisch-, topografisch- en laboratoriumonderzoek. Het onderzoek richtte zich op vragen als hoe waren de oorspronkelijke kleuren en welke materialen werden gebruikt? Hoe was de betimmering, hoe zagen de interieurs er uit? Wat waren de functies van de verschillende ruimtes? De onderzoeken geven een goed beeld op het ontstaan en de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebouw en het gebruik daarvan. Op basis van de onderzoeken kan het gebouw enerzijds hersteld worden naar een, vanuit historisch perspectief, harmonische eenheid en wordt anderzijds duidelijk waar dat niet mogelijk is en naar een nieuwe harmonie gezocht moet worden. De uitkomsten van deze onderzoeken vormen de richtlijn voor het nieuwe kleurenpalet van het Aquarium.

Zoutanalyse

De zoutbelasting van het gebouw is een voortdurende zorg. Er is daarom ook met regelmaat onderzoek naar gedaan. De gevels, de constructie van de waterreservoirs en de grond is onderzocht. Door het jarenlange gebruik van zout water is er sprake van een grote zoutverontreiniging die veel impact op de staat van het gebouw heeft. Vooral de noordgevel (de tuinzijde) is in zijn geheel door zout en vocht belast. De constructie van de zoutwater reservoirs moet als verloren worden beschouwd. Ook de ondergrond van het gebouw is met zout belast. In het ontwerp zijn maatregelen opgenomen om op een betere manier met het zoutwater om te gaan zodat het gebouw en de omgeving minder belast wordt.

11. PARTNERS

De restauratie en vernieuwing van het ARTIS-Aquarium is een complexe opdracht. Het kent een zeer groot aantal verschillende aspecten waardoor er ook veel verschillende specialisten bij betrokken zijn. In het onderstaande schema is weergegeven welke disciplines op dit moment betroken zijn bij het project.

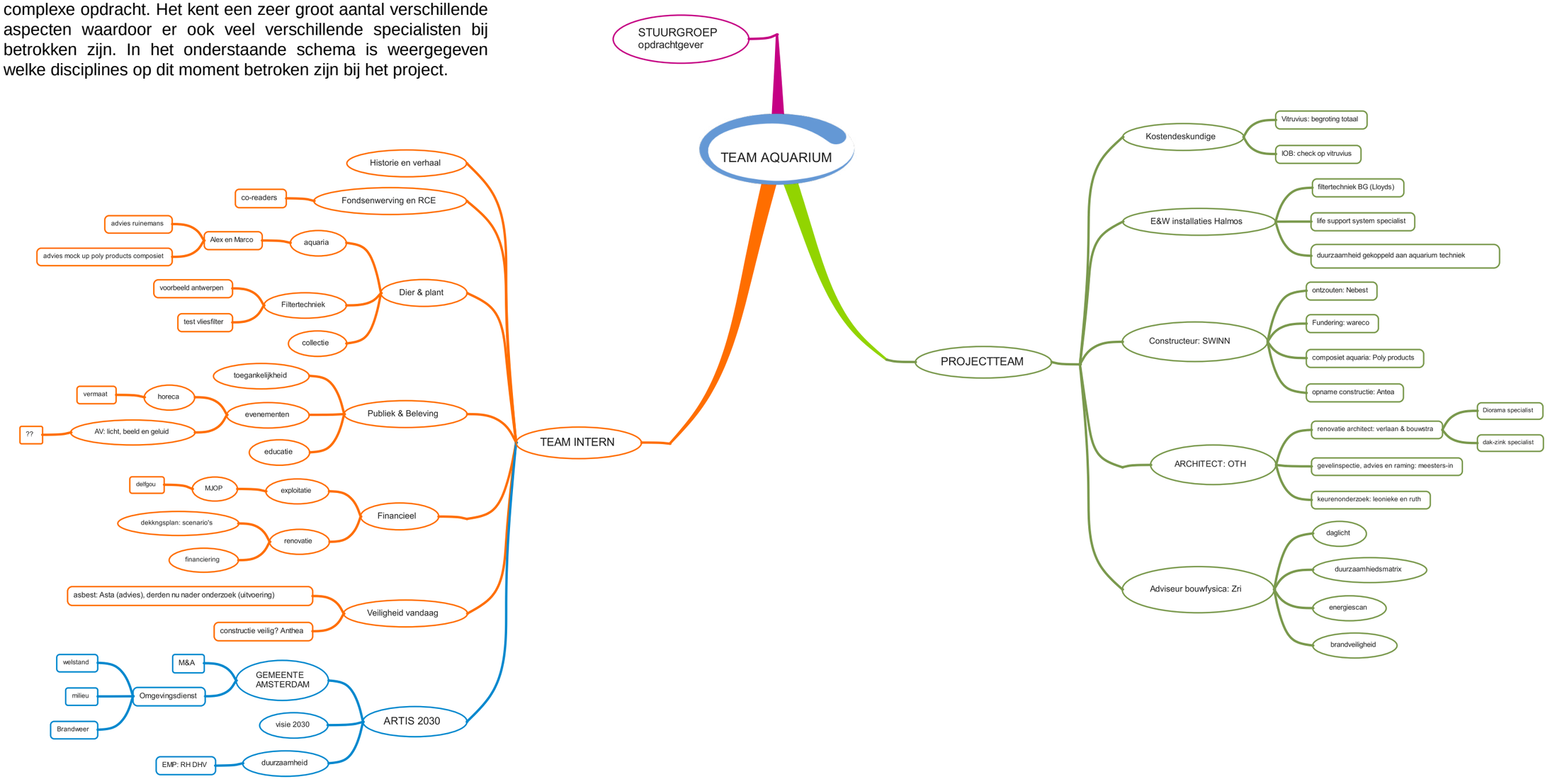

Bij het project betrokken stakeholders en partijen, huidige situatie

12. PLANNING

De restauratie van het ARTIS-Aquarium is bijzonder urgent. Alle noodzakelijke voorbereidingen zoals het opstellen van een integraal restauratieplan tot aan de aanvraag van de omgevingsvergunning zijn getroffen. De enige, zij het een bijzonder substantiële, barrière is de financiering van de restauratie, verduurzaming en vergroting van de toegankelijkheid van het Aquarium.

In nauw overleg met alle betrokken specialisten is onderstaande planning opgesteld. Op basis van alle input van de specialisten is een verwachte doorlooptijd van 40 maanden bepaald. De start van de restauratie is voorzien in het eerste kwartaal van 2020. Oplevering van het gebouw is dan begin 2023.

De planning is te verdelen in een zestal fasen:

- Voorwerk; uithuizen van de vissen en de overige collectie,
- Ontmanteling; sanering van het aanwezige asbest en sloop,
- Heropname; tussentijdse controle op de werktekeningen,
- Realisatie; ruwbouwfase,
- Realisatie: afbouwfase en
- Bouwkundige oplevering, testen van de aquarium -installaties en inhuizing van dieren, tot aan opening.

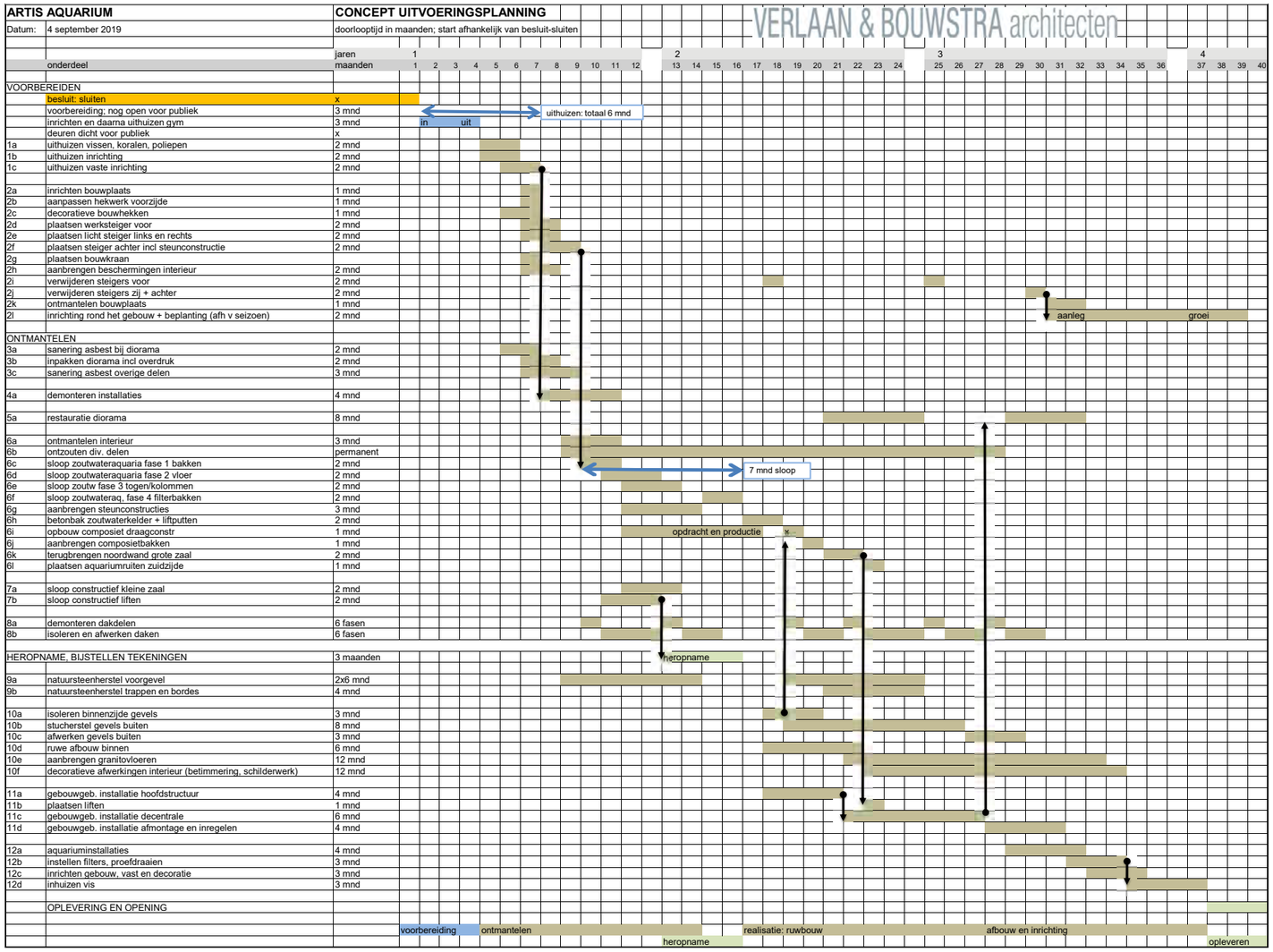

13. TECHNISCHE RISICO'S

De restauratie van het ARTIS-Aquarium is een enorme opgave. En hoewel vooraf heel veel is onderzocht, is het ondoenlijk om 100% inzicht en zekerheid te hebben. De technische risico's worden echter geformuleerd en tijdens de voorbereiding en uitvoering van de restauratie worden deze onzekerheden extra gemonitord.

Fundering

De fundering is onderzocht en de uitkomst van dit onderzoek geeft aan dat deze goed is. Er bestaat echter wel een risico dat tijdens de restauratie, onder meer door de verandering van de grondwaterstand, het evenwicht wordt verstoord. Een ander risico voor de fundering is dat door het ontlasten en opnieuw belasten tijdens de restauratie de palen gaan 'veren' waar door vervormingen in het gebouw kunnen ontstaan. Het droogzetten van de houten fundering bij de sloop van de zoutwaterbakken en het storten van een nieuwe betonfundering moet zo mogelijk voorkomen worden en in ieder geval zo kort mogelijk aanwezig zijn om paalrot te voorkomen. Vergelijkbaar met bovenstaand risico is de onduidelijkheid over het gedrag van de constructie tijdens het ontlasten en weer belasten van de historische bakken en het Lloyd filter.

Verzouting

De verzouting van het gebouw kent eveneens een aantal risico's. Een groot aantal wanden in het Aquarium is doordrenkt met zoutwater. Voorkomen dient te worden dat gedurende de restauratie wanden opdrogen en het zout gaat kristalliseren waardoor schade kan ontstaan aan de constructie. In het verlengde hiervan is het ook niet zeker wat de lange termijn invloed is van de verzouting van het grondwater dat via capillaire werking in de wanden van het gebouw trekt. Hiertoe wordt momenteel aanvullend onderzoek verricht.

Verborgen gebreken

Er is gedegen onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van asbest. Toch blijft er een risico dat pas tijdens de uitvoer van de restauratie ruimtes opengemaakt worden en daar asbest wordt aangetroffen. Een ander en vergelijkbaar risico is dat delen van het gebouw tijdens het huidige gebruik, als publieksaquarium en dierenverblijf, niet goed waren te onderzoeken en dat die pas tijdens de ontmanteling echt goed onderzocht kunnen worden. Mogelijk komen dan aanvullende problemen of gebreken aan het daglicht die de voortgang van het proces vertragen.

Roestvorming

Tot slot is er nog onzekerheid over de invloed van roestvorming op de ijzeren doken en krammen die onzichtbaar zijn opgenomen in de natuurstenen voorgevel. Dat wordt weliswaar, met niet-destructief onderzoek, onderzocht maar dat onderzoek geeft geen 100% garantie.

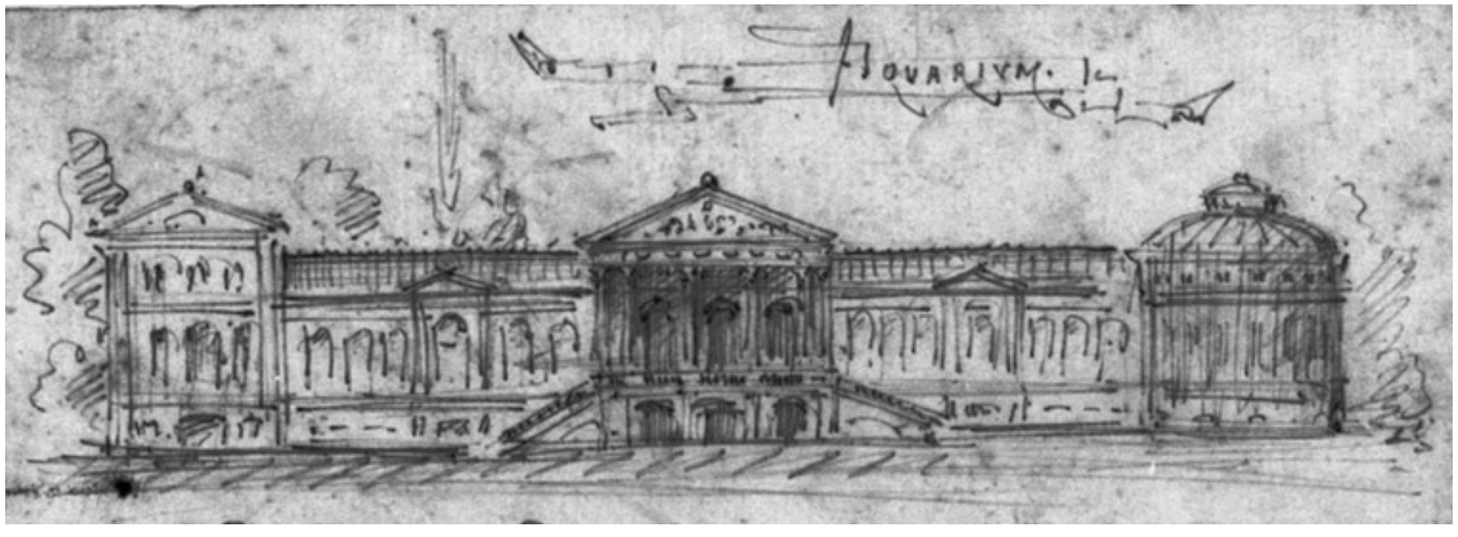

1879 schets van Salm. Afwijkend hier is de 'valse symmetrie': de rechthoekige vleugel links (west) is moeizaam in evenwicht met de ronde vleugel rechts (oost). In het definitieve ontwerp is gekozen voor een symmetrische basis, met in het oosten verschillende aanbouwen, waarbij de oostelijke vleugel een bescheiden ronding kent, en de rechter vleugel volledig rond is (de rotonde, met daarin de collegezaal).

RAPPORTEN EN PUBLICATIE

Van het gebouw is een aantal beschrijvingen gemaakt. De beschrijvingen hebben alle een andere invalshoek maar er zijn ook veel overeenkomsten:

- Het ARTIS-Aquarium door Piet Boer; doctoraalscriptie UvA uit 1983 waarin vooral de totstandkoming en het functioneren van het aquarium beschreven worden

- Beschrijving en waardestelling Plantage Middenlaan 53 (Aquariumgebouw) (concept); laatst 31 juli 2013; met illustraties door Verlaan en Bouwstra laatst 13 januari 2017

- Het ARTIS Aquarium: Architectuur en inrichting van een bijzonder cultuurhistorisch object; Verlaan en Bouwstra / B. Bekooy (met input van Erik de Jong) laatst 30 maart 2018

- Kleurhistorisch onderzoek; Natura Artis Magistra Aquariumgebouw interieur; Plantage Middenlaan 53 Amsterdam (2 delen) januari 2016/mei 2017; Leonieke Polman: dit onderzoek is een vervolg/uitwerking van een verkennend kleuronderzoek van de Grote Aquariumzaal in 2014.

- Idem Kleurhistorisch onderzoek; exterieur 2019

- Het Heimans Diorama, geschiedenis, behoud en restauratie, Marga Coesèl-Wouda en Erik A. de Jong Juni 2019

- Ontstaansgeschiedenis van het ARTIS-Aquarium, Lodi Voortman, 2019

- K. van Geemert e.a., Wandelen door Artis, Natura Artis Magistra, Baarn 2001.

- B. Hasselman en M. Meijs, Natura Artis Magistra. Het park, de gebouwen en de kooien in de 19e eeuw, Amsterdam s.a.

- Educatieve visie op het Aquarium post-restauratie, Brankele Frank en Erik de Jong 2018

- J. Kuyt, ‘Artis-architecten’, Maandblad Amstelodamum 78 (1991), pp. 107-118.

- J. Kuyt, N. Middelkoop en A. van der Woud, G.B. Salm en A. Salm GBzn. Bouwmeesters van Amsterdam, Amsterdam, Rotterdam 1997.

- N. Middelkoop, Panorama’s op papier. Twee prijsvraagontwerpen van G.B. Salm en A. Salm GBzn, De Sluitsteen. Jaarboek Cuypersgenootschap 1997, 70-80.

- H. Plantenga, Monumentaal Artis, (typoscript) s.a. 2007.

- A.F.J. Portielje en S. Abramsz, Het Artisboek, 2 delen, Zutphen 1922.

Leonieke Polman in het Aquariumgebouw voor het keurhistorisch onderzoek

ARTIS AQUARIUM

RESTAURATIE VAN EEN WERELDWONDER

ARTIS

BOUWBURO VITRUVIUS GESPECIALISEERD IN MONUMENTEN

Overzicht begroting Artis Aquarium

Totaalbegroting: 144-01-08a Artis renovatie+ juli 2019

Datum: **12-09-19**

	Netto bouwkosten	incl Bouwk. Opslagen en onvoorzien	Architect, adviseur en P. Man.	Asbestsanering en eigen Kosten Artis	Correctie SIM2019	Subtotaal	Ontwikkelkosten, vergunning en vooronderzoek	Rente en inflatie 2 jaar	Totaal investering Excl. BTW
			16%				10%	5%	
Renovatie aquariumgebouw Artis Restauratiekosten 2019	9.678.928,00	13.320.553,52	2.131.288,56			15.451.842,09			
						-			
Renovatie aquariumgebouw Artis Duurzaamheid	4.616.530,00	6.353.464,83	1.016.554,37			7.370.019,20			
						-			
Renovatie aquariumgebouw Artis Toegangkelijkheid	1.593.407,00	2.192.914,44	350.866,31			2.543.780,75			
						-			
Asbestsanering				300.000,00		300.000,00			
Correctie SIM2019					-525.581,00	-525.581,00			
						-			
		21.866.932,79	3.498.709,41	300.000,00	-525.581,00	25.140.061,04	2.514.006,10	1.257.003,05	**28.911.070,19**

BOUWBURO VITRUVIUS GESPECIALISEERD IN MONUMENTEN

Begroting

144-01-08a Artis renovatie+ juli 2019

Renovatie aquariumgebouw Artis aangepast 24-06-2019

Project: Renovatie aquariumgebouw Artis aangepast 24-06-2019
Plaats: Amsterdam

Calculator: M.P. van Meeuwen
peildatum: 3-4-2019
uurloon: € 46,00

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
			*		**ALGEMEEN**									
					BVO bij benadering	5.180,29	m2							
					NVO (zie uittrekstaat)	4.034	m2							
					ALGEMEEN									
			*		**BRUTO KOSTEN ARTIS**									
			#		**BRUTO KOSTEN ARTIS M.B.T. UITRUIMEN RUIMTEN EN LEEGHALEN AQUARIA.**									
00.00.01			R	Personeelskosten Artis	Leeghalen aquaria	5.180,29	m2					10,00	51.803	51.803
00.00.01			R	Personeelskosten Artis	Leegruimen ruimten	5.180,29	m2			2,00	10.361	10,00	51.803	62.163
					BRUTO KOSTEN ARTIS M.B.T. UITRUIMEN RUIMTEN EN LEEGHALEN...						**10.361**		**103.606**	**113.966**
			#		**BRUTO KOSTEN ARTIS NA OPLEVERING**									
00.00.01			R	Personeelskosten Artis	Schoonmaken aquariums	327	m2					50,00	16.350	16.350
00.00.01			R	Personeelskosten Artis	Schoonmaken omliggende filterruimtes ruimten	886	m2					10,00	8.860	8.860
					BRUTO KOSTEN ARTIS NA OPLEVERING								**25.210**	**25.210**
					BRUTO KOSTEN ARTIS						**10.361**		**128.816**	**139.176**
			*		**ASBESTSANERING**									
10.60.01			Y	Asbest sanering	ASBESTSANERING BRUTO	1	pst					300.000,00	300.000	300.000
					ASBESTSANERING								**300.000**	**300.000**
			*		**EXTERIEUR**									
			#		**Steigerwerken**									
05.10.01			R	Bouwplaats	Alle gevels voorzien van steigerwerken	3.078	m2	0,450	1385					63.715
05.10.02			R	Bouwplaats	Huur steigerwerken	44	wk			2.155,00	94.820			94.820
05.10.03			R	Bouwplaats	transporten	3.078	m2					2,00	6.156	6.156
05.12.01			R	Bouwplaats	Schutting om steigerwerk	565	m2	0,400	226	15,00	8.475			18.871
05.12.02			R	Bouwplaats	Overige voorzien van steigernetten	2.513	m2					10,00	25.130	25.130
05.18.01			R	Bouwplaats	Liften	3	st	8,000	24	150,00	450			1.554
05.18.02			R	Bouwplaats	Liften huur	132	wk			250,00	33.000			33.000
05.11.01			R	Bouwplaats	Onderslagen op daken	80	m1	1,000	80	20,00	1.600			5.280
05.20.01		A	R	Bouwplaats	Aanpassen hekwerk t.b.v. transport bouwplaats	1	pst					25.000,00	25.000	25.000

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
					Steigerwerken				**1715**		**138.345**		**56.286**	**273.526**
			#		**Gevels**	**3.078**	**m2**							
35.80.01		A	R	Zuidgevel	Herstel Zandstenen gevel	671	m2					700,00	469.700	469.700
40.06.01			R	Stucwerk	Reinigen stucwerk gevel (alle verflagenverwijderen) Bruto gerekend	2.407	m2					45,00	108.315	108.315
40.41.01			R	Stucwerk	Herstel stucwerken 20%	481,4	m2	0,550	265	2,00	963	120,00	57.768	70.910
46.33.01			R	Schilderwerk	sauswerk gevel	2.407	m2					22,50	54.158	54.158
46.33.10			R	Schilderwerk	sauswerk gevel toeslag ornamentiek	2.407	m2					10,00	24.070	24.070
30.32.01			R	Buitenzijde	Herstel kozijnen hout	437,29	m2					50,00	21.865	21.865
30.32.02			R	Buitenzijde	Herstel ramen hout	307,58	m2					100,00	30.758	30.758
30.32.03			R	Buitenzijde	Herstel deuren hout	93,59	m2					200,00	18.718	18.718
30.42.03			R	Buitenzijde	Vervangen kozijnen en deuren hout noordgevel	21	m2	8,000	168	35,00	735	800,00	16.800	25.263
30.42.03			R	Buitenzijde	Vervangen deuren hout noordgevel 0.14	2	st	6,000	12	1.200,00	2.400			2.952
30.42.03			R	Buitenzijde	vervangen luikkozijnen hout noord-oost gevel	10,2	m2	8,000	82	35,00	357	800,00	8.160	12.271
30.33.03			R	Buitenzijde	Aanpassen raamkozijnen naar deuren zuidzijde niveau 0+	4	st					2.500,00	10.000	10.000
34.30.90			U	Isolatie	Aanbrengen isolatieglas of een achterzetbeglazing	307	m2					350,00	107.450	107.450
46.21.01			R	Buitenzijde	Schilderwerk kozijnen hout	437,29	m2					75,00	32.797	32.797
46.21.02			R	Buitenzijde	Schilderwerk ramen hout	307,58	m2					65,00	19.993	19.993
46.21.03			R	Buitenzijde	Schilderwerk deuren hout	114,59	m2					75,00	8.594	8.594
46.43.01			R	Buitenzijde	Schilderen diefijzers	18	st					100,00	1.800	1.800
46.22.01			R	Binnenzijde	Schilderwerk kozijnen hout	437,29	m2					75,00	32.797	32.797
46.22.02			R	Binnenzijde	Schilderwerk ramen hout	307,58	m2					65,00	19.993	19.993
46.22.03			R	Binnenzijde	Schilderwerk deuren hout	114,59	m2					75,00	8.594	8.594
					Gevels	**3.078**	**m2**		**526**		**4.455**		**1.052.328**	**1.080.996**
			#		**Daken**									
			+		Algemeen									
24.60.01	algemeen	A	R	Diverse ruimten	Diverse herstellingen n.a.v. rapportage van Conserduc	1	pst					50.000,00	50.000	50.000
33.70.01	algemeen	A	R	Diverse ruimten	ornamentering herstellen op de daken	1	pst					50.000,00	50.000	50.000
					Algemeen								100.000	100.000
			+		D-01									
10.33.01	D-01		R	Sloopwerken	Verwijderen bestaande dakbedekking	87,7	m2					35,00	3.070	3.070
10.06.01	D-01		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	87,7	m2	0,350	31	3,00	263			1.675
24.24.01	D-01		R	Timmerwerken	Herstellen ondergrond	87,7	m2	0,350	31	10,00	877			2.289
24.24.02	D-01		U	Onderzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	87,7	m2	0,350	31	15,00	1.316			2.727
24.60.01	D-01		U	Onderzijde beschot	Isolatie steenwol 160/140mm	87,7	m2	0,200	18	17,00	1.491			2.298
24.24.02	D-01		U	Onderzijde beschot	Rachel onder regels	87,7	m2	0,350	31	4,00	351			1.763
44.44.01	D-01		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot	87,7	m2	0,500	44	4,00	351			2.368
40.42.10	D-01		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot affilmen	87,7	m2					22,00	1.929	1.929

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
24.61.01	D-01		U	Timmerwerken	Damopen folie aanbrengen	87,7	m2	0,150	13	4,00	351			956
24.24.02	D-01		R	Timmerwerken	Rachelwerk op beschot aanbrengen 40mm hoho 600mm	87,7	m2	0,350	31	6,00	526			1.938
24.24.07	D-01		R	Timmerwerken	Ruwe delen over dak aanbrengen	87,7	m2	0,800	70	32,00	2.806			6.034
33.41.01	D-01		R	Zinkwerken	Zinken pannen aanbrengen 1 mm dik	87,7	m2					250,00	21.925	21.925
50.10.01	D-01		R	Sloopwerken	Verwijderen gootbekleding	29,1	m1					25,00	728	728
24.50.01	D-01		R	Timmerwerken	Herstellen goot bouwkundig	29,1	m1	1,000	29	35,00	1.019			2.357
50.41.01	D-01		R	Zinkwerken	Zinken goot aanbrengen 1mm	29,1	m1					175,00	5.093	5.093
50.41.03	D-01		R	Zinkwerken	Zinken hoekkeper	9,52	m1					225,00	2.142	2.142
33.68.01	D-01		R	Zinkwerken	Vervangen voetlood	29,1	m1					45,00	1.310	1.310
33.68.01	D-01		R	Zinkwerken + timmerwerken	Vervangen muurlood	20,5	m1	1,000	21	5,00	103	65,00	1.333	2.378
46.21.10	D-01		R	Schilderwerken	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld?	29,1	m1					85,00	2.474	2.474
					D-01				348		9.453		40.001	65.452
		+			D-02, 03, 04, 05, 06 en 07	290	m2							
10.33.01	D-02t/m7		R	Sloopwerken	Verwijderen bestaande dakbedekking	290	m2					35,00	10.150	10.150
10.06.01	D-02t/m7		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	290	m2	0,350	102	3,00	870			5.539
24.24.01	D-02t/m7		R	Timmerwerken	Herstellen ondergrond	290	m2	0,350	102	10,00	2.900			7.569
24.24.02	D-02t/m7		U	Onderzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	290	m2	0,350	102	15,00	4.350			9.019
24.60.01	D-02t/m7		U	Onderzijde beschot	Isolatie steenwol 160/140mm	290	m2	0,200	58	17,00	4.930			7.598
24.24.02	D-02t/m7		U	Onderzijde beschot	Rachel onder regels	290	m2	0,350	102	4,00	1.160			5.829
44.44.01	D-02t/m7		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot	290	m2	0,500	145	4,00	1.160			7.830
40.42.10	D-02t/m7		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot affilmen	290	m2					22,00	6.380	6.380
24.61.01	D-02t/m7		U	Timmerwerken	Damopen folie aanbrengen	290	m2	0,150	44	4,00	1.160			3.161
24.24.02	D-02t/m7		R	Timmerwerken	Rachelwerk op beschot aanbrengen 40mm hoho 600mm	290	m2	0,350	102	6,00	1.740			6.409
24.24.07	D-02t/m7		R	Timmerwerken	Ruwe delen over dak aanbrengen	290	m2	0,800	232	32,00	9.280			19.952
33.41.01	D-02t/m7		R	Zinkwerken	Zinken pannen aanbrengen 1 mm dik	290	m2					250,00	72.500	72.500
50.10.01	D-02t/m7		R	Sloopwerken	Verwijderen gootbekleding	62,64	m1					25,00	1.566	1.566
24.50.01	D-02t/m7		R	Timmerwerken	Herstellen goot bouwkundig ontw. 2 m1 incl. tandlijst	62,64	m1	2,000	125	55,00	3.445			9.208
50.41.02	D-02t/m7		R	Zinkwerken	Zinken kilgoot	15,76	m1					175,00	2.758	2.758
50.41.01	D-02t/m7		R	Zinkwerken	Zinken goot aanbrengen 1mm	62,64	m1					175,00	10.962	10.962
50.41.03	D-02t/m7		R	Zinkwerken	Zinken hoekkeper	34,16	m1					225,00	7.686	7.686
50.41.05	D-02t/m7		R	Zinkwerken	Zinken nok	21,2	m1					145,00	3.074	3.074
33.68.01	D-02t/m7		R	Zinkwerken	Vervangen voetlood	115	m1					45,00	5.175	5.175
50.41.06	D-02t/m7		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken timpaan afwerking	20	m1	1,000	20	5,00	100	275,00	5.500	6.520
50.41.07	D-02t/m7		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken pironnen	2	st	4,000	8	25,00	50	450,00	900	1.318
50.41.08	D-02t/m7		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken plat onder timpaan	21	m2	1,500	32	15,00	315	275,00	5.775	7.539
33.68.01	D-02t/m7		R	Zinkwerken + timmerwerken	Vervangen muurlood onder timpaan	14	m1	1,000	14	5,00	70	65,00	910	1.624
46.21.10	D-02t/m7		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 2 m1	63	m1					135,00	8.505	8.505
46.21.11	D-02t/m7		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanlijsten ontwikkeld 2 m1	20	m1					135,00	2.700	2.700
46.21.12	D-02t/m7		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanlijst onderzijde ontwikkeld 2 m1	14	m1					95,00	1.330	1.330

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
46.21.13	D-02t/m7		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanvulling	14	m2					100,00	1.400	1.400
24.25.01	D-02t/m7		R	Daklicht	Sparing maken t.b.v. daklicht	30,4	m1	2,000	61	25,00	760			3.557
24.44.01	D-02t/m7		R	Daklicht	Dagkantbetimmering incl. schilderwerk	30,4	m1	1,500	46	45,00	1.368	45,00	1.368	4.834
30.70.01	D-02t/m7		R	Daklicht	Daklicht Brakel Atmos	27,6	m2					1.250,00	34.500	34.500
24.25.01	D-02t/m7		R	Daklicht	Kopschotten uittimmeren	18,4	m1	1,000	18	15,00	276			1.122
33.41.10	D-02t/m7		R	Zinkwerken	Kopschotten afdekken met zinkerwerken	18,4	m1					225,00	4.140	4.140
30.80.10	D-02t/m7		R	Legramen	Legramen onderzijde herstellen/vervangen	29,6	m2	2,000	59	25,00	740	350,00	10.360	13.823
05.90.01	D-02t/m7		R	Legramen	Tijdelijke voorzieningen t.b.v. bereikbaarheid over bestaande legramen	29,6	m2	1,500	44	45,00	1.332			3.374
24.44.02	D-02t/m7		,	Daklicht	Koker voorzieningen maken t.b.v. lichtgeleiding	nvt								
48.80.01	D-02t/m7		U	Daklicht	Zon regulering uitvoering n.t.b.	29,6	m2					350,00	10.360	10.360
34.80.01	D-02t/m7		R	legraam	Glazen balustrade om legraam	30,8	m1					500,00	15.400	15.400
					D-02, 03, 04, 05, 06 en 07	290	m2		1413		36.006		223.399	324.411
	D-09		+		D-09	63,67	m2							
33.10.01	D-09		R	plat dak	Verwijderen bitumen (vlakvol gerekend)	63,67	m2			23,00	1.464	45,00	2.865	4.330
10.06.01	D-09		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	63,67	m2	0,350	22	3,00	191			1.216
33.68.01	D-09		R	plat dak	Vervangen voetlood	44	m1					45,00	1.980	1.980
33.68.01	D-09		R	plat dak	Vervangen muurlood	4	m1	1,000	4	5,00	20	65,00	260	464
24.60.01	D-09		U	plat dak	Isolatie gechacheerd	63,67	m2	0,200	13	35,00	2.228			2.814
24.61.01	D-09		U	plat dak	folie aanbrengen	63,67	m2	0,150	10	4,00	255			694
33.33.10	D-09		R	plat dak	Bitumen aanbrengen	63,67	m2					65,00	4.139	4.139
50.41.09	D-09		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken gootlijst	47,5	m2	1,000	48	5,00	238	135,00	6.413	8.835
50.41.10	D-09		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken bekleding attiek	18,5	m1	1,000	19	5,00	93	135,00	2.498	3.441
46.21.10	D-09		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 1,2 m1	47,5	m1					135,00	6.413	6.413
46.21.14	D-09		R	Schilderwerk	Schilderwerk Atiek	27,75	m2					75,00	2.081	2.081
	D-09				D-09	63,67	m2		115		4.489		26.647	36.406
	D-10-11		+		D-10-11 (+8 en 20)	578	m2							
10.33.01	D-10-11		R	Sloopwerken	Verwijderen bestaande dakbedekking	362,47	m2			23,00	8.337	45,00	16.311	24.648
10.06.01	D-10-11		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	362,47	m2	0,350	127	3,00	1.087			6.923
24.24.01	D-10-11		R	Timmerwerken	Herstellen ondergrond	362,47	m2	0,350	127	10,00	3.625			9.460
24.24.02	D-10-11		U	bovenzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	362,47	m2	0,350	127	15,00	5.437			11.273
24.60.01	D-10-11		U	bovenzijde beschot	Isolatie kingspan TP10	362,47	m2	0,200	72	27,00	9.787			13.121
24.61.01	D-10-11		U	Timmerwerken	Damopen folie aanbrengen	362,47	m2	0,150	54	4,00	1.450			3.951
24.24.07	D-10-11		R	Timmerwerken	Ruwe delen over dak aanbrengen	362,47	m2	0,800	290	32,00	11.599			24.938
33.41.01	D-10-11		R	Zinkwerken	Zinken pannen aanbrengen 1 mm dik	362,47	m2					250,00	90.618	90.618
	D-10-11													
50.10.01	D-10-11		R	Sloopwerken	Verwijderen gootbekleding	92,44	m1					25,00	2.311	2.311
24.50.02	D-10-11		R	Timmerwerken	Herstellen goot bouwkundig ontw. 0,6 m1	92,4	m1	0,750	69	15,00	1.386			4.574
50.41.01	D-10-11		R	Zinkwerken	Zinken goot aanbrengen 1mm	92,44	m1					145,00	13.404	13.404
50.41.03	D-10-11		R	Zinkwerken	Zinken hoekkeper	10	m1					225,00	2.250	2.250
50.41.05	D-10-11		R	Zinkwerken	Zinken nok	42	m1					145,00	6.090	6.090

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
33.68.01	D-10-11		R	Zinkwerken	Vervangen voetlood	92,44	m1					45,00	4.160	4.160
50.41.07	D-10-11		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken pironnen	2	st	4,000	8	25,00	50	450,00	900	1.318
33.68.01	D-10-11		R	Zinkwerken + timmerwerken	Vervangen muurlood	16,2	m1	1,000	16	5,00	81	65,00	1.053	1.879
	D-10-11													
46.21.10	D-10-11		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 0,6 m1	63	m1					55,00	3.465	3.465
	D-10-11													
24.25.01	D-10-11		R	Daklicht	Sparing maken t.b.v. daklicht	185,96	m1	1,000	186	25,00	4.649			13.203
24.44.01	D-10-11		R	Daklicht	Dagkantbetimmering incl. schilderwerk	185,96	m1	0,750	139	15,00	2.789	25,00	4.649	13.854
30.70.01	D-10-11		R	Daklicht	Daklicht Brakel Atmos	206,49	m2					1.250,00	258.113	258.113
30.70.02	D-10-11		R	Daklicht	Daklicht Brakel Atmos toeslag brw	40	m2					500,00	20.000	20.000
33.68.01	D-10-11		R	Daklicht	Vervangen voetlood	74	m1					45,00	3.330	3.330
24.25.01	D-10-11		R	Daklicht	Kopschotten uittimmeren	5	m2	2,000	10	15,00	75			535
33.41.10	D-10-11		R	Zinkwerken	Kopschotten afdekken met zinkerwerken	5	m2					225,00	1.125	1.125
33.10.01	D-10-11		R	plat dak	Verwijderen bitumen (vlakvol gerekend)	16,7	m2			23,00	384	45,00	752	1.136
33.41.10	D-10-11		R	plat dak	Zinken dak aanbrengen	16,7	m2					200,00	3.340	3.340
33.68.01	D-10-11		R	plat dak	Vervangen voetlood	44	m1					45,00	1.980	1.980
33.68.01	D-10-11		R	plat dak	Vervangen muurlood	14,42	m1	1,000	14	5,00	72	65,00	937	1.673
24.24.02	D-10-11		U	plat dak	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	16,7	m2	0,350	6	15,00	251			519
24.60.01	D-10-11		U	plat dak	Isolatie kingspan TP10	16,7	m2	0,200	3	27,00	451			605
24.61.01	D-10-11		U	plat dak	Damopen folie aanbrengen	16,7	m2	0,150	3	4,00	67			182
24.24.07	D-10-11		R	plat dak	Ruwe delen over dak aanbrengen	16,7	m2	0,800	13	32,00	534			1.149
					D-10-11 (+8 en 20)	578	m2		1266		52.111		434.787	545.126
	D-12/17		+		D-12/17	68,4	m2							
33.10.01	D-12/17		R	plat dak	Verwijderen bitumen (vlakvol gerekend)	68,4	m2			23,00	1.573	45,00	3.078	4.651
10.06.01	D-12/17		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	68,4	m2	0,350	24	3,00	205			1.306
33.68.01	D-12/17		R	plat dak	Vervangen muurlood	38	m1	1,000	38	5,00	190	65,00	2.470	4.408
24.60.01	D-12/17		U	plat dak	Isolatie gechacheerd	68,4	m2	0,200	14	35,00	2.394			3.023
24.61.01	D-12/17		U	plat dak	folie aanbrengen	68,4	m2	0,150	10	4,00	274			746
33.33.10	D-12/17		R	plat dak	Nieuw bitumen aanbrengen	68,4	m2					65,00	4.446	4.446
	D-12/17													
					D-12/17	68,4	m2		86		4.636		9.994	18.580
	D-13/14		+		D-13/14	89	m2							
10.33.01	D-13/14		R	Sloopwerken	Verwijderen bestaande dakbedekking	89	m2					35,00	3.115	3.115
10.06.01	D-13/14		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	89	m2	0,350	31	3,00	267			1.700
24.24.01	D-13/14		R	Timmerwerken	Herstellen ondergrond	89	m2	0,350	31	10,00	890			2.323
24.24.02	D-13/14		U	bovenzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	89	m2	0,350	31	15,00	1.335			2.768
24.60.01	D-13/14		U	bovenzijde beschot	Isolatie kingspan TP10	89	m2	0,200	18	27,00	2.403			3.222
24.61.01	D-13/14		U	Timmerwerken	Damopen folie aanbrengen	89	m2	0,150	13	4,00	356			970
24.24.07	D-13/14		R	Timmerwerken	Ruwe delen over dak aanbrengen	89	m2	0,800	71	32,00	2.848			6.123
33.41.01	D-13/14		R	Zinkwerken	Zinken pannen aanbrengen 1 mm dik	89	m2					250,00	22.250	22.250
	D-13/14													
50.10.01	D-13/14		R	Sloopwerken	Verwijderen gootbekleding	29	m1					25,00	725	725

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
24.50.02	D-13/14		R	Timmerwerken	Herstellen goot bouwkundig ontw. 0,6 m1/1m.	29	m1	0,750	22	15,00	435			1.436
50.41.01	D-13/14		R	Zinkwerken	Zinken goot aanbrengen 1mm (2 types)	29	m1					145,00	4.205	4.205
50.41.05	D-13/14		R	Zinkwerken	Zinken nok	42	m1					145,00	6.090	6.090
33.68.01	D-13/14		R	Zinkwerken	Vervangen voetlood	29	m1					45,00	1.305	1.305
50.41.07	D-13/14		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken pironnen (niet op tekening)	4	st	4,000	16	25,00	100	450,00	1.800	2.636
50.41.10	D-13/14		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken bekleding attiek rondom (niet op tekening)	14,5	m1	2,500	36	10,00	145	400,00	5.800	7.613
33.68.01	D-13/14		R	Zinkwerken + timmerwerken	Vervangen muurlood	18	m1	1,000	18	5,00	90	65,00	1.170	2.088
	D-13/14													
46.21.10	D-13/14		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 1 m1	14,5	m1					75,00	1.088	1.088
46.21.10	D-13/14		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 06 m1 achterzijde	14,5	m1					45,00	653	653
	D-13/14													
24.25.01	D-13/14		R	Daklicht	Sparing maken t.b.v. daklicht	51,6	m1	1,000	52	25,00	1.290			3.664
24.44.01	D-13/14		R	Daklicht	Dagkantbetimmering incl. schilderwerk	51,6	m1	0,750	39	15,00	774	25,00	1.290	3.844
30.70.01	D-13/14		R	Daklicht	Daklicht Brakel Atmos	27,6	m2					1.250,00	34.500	34.500
33.68.01	D-13/14		R	Daklicht	Vervangen voetlood	51,6	m1					45,00	2.322	2.322
24.25.01	D-13/14		R	Daklicht	Kopschotten uittimmeren	12	m2	2,000	24	15,00	180			1.284
33.41.10	D-13/14		R	Zinkwerken	Kopschotten afdekken met zinkerwerken	12	m2					225,00	2.700	2.700
30.80.10	D-13/14	4648	R	Legramen	Legramen onderzijde herstellen/vervangen	78	m2	2,000	156	25,00	1.950	350,00	27.300	36.426
05.90.01	D-13/14		R	Legramen	Tijdelijke voorzieningen t.b.v. bereikbaarheid over bestaande legramen	78	m2	1,500	117	45,00	3.510			8.892
46.21.20	D-13/14	6374	R	Legramen	Schilderwerk profiellijsten legraam	38	m1					125,00	4.750	4.750
48.80.01	D-13/14		U	Daklicht	Zon regulering uitvoering n.t.b.	78	m2					350,00	27.300	27.300
	D-13/14													
					D-13/14	89	m2		675		16.573		148.362	195.990
	D-15/16		+		D-15/16	223,57	m2							
10.33.01	D-15/16		R	Sloopwerken	Verwijderen bestaande dakbedekking	223,57	m2			23,00	5.142	45,00	10.061	15.203
10.06.01	D-15/16		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	223,57	m2	0,350	78	3,00	671			4.270
24.24.01	D-15/16		R	Timmerwerken	Herstellen ondergrond	223,57	m2	0,350	78	10,00	2.236			5.835
24.24.02	D-15/16		U	Onderzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	223,57	m2	0,350	78	15,00	3.354			6.953
24.60.01	D-15/16		U	Onderzijde beschot	Isolatie steenwol 160/140mm	223,57	m2	0,200	45	17,00	3.801			5.858
24.24.02	D-15/16		U	Onderzijde beschot	Rachel onder regels	223,57	m2	0,350	78	4,00	894			4.494
44.44.01	D-15/16		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot	223,57	m2	0,500	112	4,00	894			6.036
40.42.10	D-15/16		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot affilmen	223,57	m2					22,00	4.919	4.919
05.12.01	D-15/16		R	Steigerwerken	Steiger t.b.v. beriekbaarheid beschot	896	m2	0,080	72	2,00	1.792			5.089
24.61.01	D-15/16		U	Timmerwerken	Damopen folie aanbrengen	223,57	m2	0,150	34	4,00	894			2.437
24.24.02	D-15/16		R	Timmerwerken	Rachelwerk op beschot aanbrengen 40mm hoho 600mm	223,57	m2	0,350	78	6,00	1.341			4.941
24.24.07	D-15/16		R	Timmerwerken	Ruwe delen over dak aanbrengen	223,57	m2	0,800	179	32,00	7.154			15.382
33.41.01	D-15/16		R	Zinkwerken	Zinken pannen aanbrengen 1 mm dik	223,57	m2					250,00	55.893	55.893
	D-15/16													
50.10.01	D-15/16		R	Sloopwerken	Verwijderen gootbekleding	30,5	m1					25,00	763	763
24.50.01	D-15/16		R	Timmerwerken	Herstellen goot bouwkundig ontw. 2 m1 incl. tandlijst	30,5	m1	2,000	61	55,00	1.678			4.484
24.70.01	D-15/16	A	R	Timmerwerken	Herstellen timpaan bouwkundig	1	pst					50.000,00	50.000	50.000
50.41.01	D-15/16		R	Zinkwerken	Zinken goot aanbrengen 1mm	30,5	m1					175,00	5.338	5.338
50.41.05	D-15/16		R	Zinkwerken	Zinken nok	15,25	m1					145,00	2.211	2.211
33.68.01	D-15/16		R	Zinkwerken	Vervangen voetlood	30,5	m1					45,00	1.373	1.373

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
50.41.06	D-15/16		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken timpaan afwerking	35	m1	1,000	35	5,00	175	275,00	9.625	11.410
50.41.08	D-15/16		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken plat onder timpaan	45	m2	1,500	68	15,00	675	275,00	12.375	16.155
33.68.01	D-15/16		R	Zinkwerken + timmerwerken	Vervangen muurlood onder timpaan	30	m1	1,000	30	5,00	150	65,00	1.950	3.480
	D-15/16													
46.21.10	D-15/16		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 2 m1	30,5	m1					135,00	4.118	4.118
46.21.11	D-15/16		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanlijsten ontwikkeld 2,5 m1	35	m1					175,00	6.125	6.125
46.21.12	D-15/16		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanlijst onderzijde ontwikkeld 2 m1	30	m1					135,00	4.050	4.050
46.21.13	D-15/16		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanvulling (herstellen)	19	m2					100,00	1.900	1.900
46.21.14	D-15/16		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanvulling kolommen en lijsten	1	pst					2.500,00	2.500	2.500
					D-15/16	223,57	m2		1025		30.851		173.198	251.213
	D-18/19	+			D-18/19	89	m2							
10.33.01	D-18/19		R	Sloopwerken	Verwijderen bestaande dakbedekking	89	m2					35,00	3.115	3.115
10.06.01	D-18/19		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	89	m2	0,350	31	3,00	267			1.700
24.24.01	D-18/19		R	Timmerwerken	Herstellen ondergrond	89	m2	0,350	31	10,00	890			2.323
24.24.02	D-18/19		U	bovenzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	89	m2	0,350	31	15,00	1.335			2.768
24.60.01	D-18/19		U	bovenzijde beschot	Isolatie kingspan TP10	89	m2	0,200	18	27,00	2.403			3.222
24.61.01	D-18/19		U	Timmerwerken	Damopen folie aanbrengen	89	m2	0,150	13	4,00	356			970
24.24.07	D-18/19		R	Timmerwerken	Ruwe delen over dak aanbrengen	89	m2	0,800	71	32,00	2.848			6.123
33.41.01	D-18/19		R	Zinkwerken	Zinken pannen aanbrengen 1 mm dik	89	m2					250,00	22.250	22.250
	D-18/19													
50.10.01	D-18/19		R	Sloopwerken	Verwijderen gootbekleding	29	m1					25,00	725	725
24.50.02	D-18/19		R	Timmerwerken	Herstellen goot bouwkundig ontw. 0,6 m1/1m.	29	m1	0,750	22	15,00	435			1.436
50.41.01	D-18/19		R	Zinkwerken	Zinken goot aanbrengen 1mm (2 types)	29	m1					145,00	4.205	4.205
50.41.05	D-18/19		R	Zinkwerken	Zinken nok	42	m1					145,00	6.090	6.090
33.68.01	D-18/19		R	Zinkwerken	Vervangen voetlood	29	m1					45,00	1.305	1.305
50.41.07	D-18/19		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken pironnen (niet op tekening)	4	st	4,000	16	25,00	100	450,00	1.800	2.636
50.41.10	D-18/19		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken bekleding attiek rondom (niet op tekening)	14,5	m1	2,500	36	10,00	145	400,00	5.800	7.613
33.68.01	D-18/19		R	Zinkwerken + timmerwerken	Vervangen muurlood	18	m1	1,000	18	5,00	90	65,00	1.170	2.088
	D-18/19													
46.21.10	D-18/19		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 1 m1	14,5	m1					75,00	1.088	1.088
46.21.10	D-18/19		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 06 m1 achterzijde	14,5	m1					45,00	653	653
	D-18/19													
24.25.01	D-18/19		R	Daklicht	Sparing maken t.b.v. daklicht	51,6	m1	1,000	52	25,00	1.290			3.664
24.44.01	D-18/19		R	Daklicht	Dagkantbetimmering incl. schilderwerk	51,6	m1	0,750	39	15,00	774	25,00	1.290	3.844
30.70.01	D-18/19		R	Daklicht	Daklicht Brakel Atmos	27,6	m2					1.250,00	34.500	34.500
33.68.01	D-18/19		R	Daklicht	Vervangen voetlood	51,6	m1					45,00	2.322	2.322
24.25.01	D-18/19		R	Daklicht	Kopschotten uittimmeren	12	m2	2,000	24	15,00	180			1.284
33.41.10	D-18/19		R	Zinkwerken	Kopschotten afdekken met zinkerwerken	12	m2					225,00	2.700	2.700
30.80.10	D-18/19		R	Legramen	Legramen onderzijde herstellen/vervangen	78	m2	2,000	156	25,00	1.950	350,00	27.300	36.426
05.90.01	D-18/19		R	Legramen	Tijdelijke voorzieningen t.b.v. bereikbaarheid over bestaande legramen	78	m2	1,500	117	45,00	3.510			8.892
46.21.20	D-18/19		R	Legramen	Schilderwerk profiellijsten legraam	38	m1					125,00	4.750	4.750
48.80.01	D-18/19		U	Daklicht	Zon regulering uitvoering n.t.b.	78	m2					350,00	27.300	27.300
	D-18/19													

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
					D-18/19	89	m2		675		16.573		148.362	195.990
	D-21-26		+		D-21, 22, 23, 24, 25 en 26	317	m2							
10.33.01	D-21-26		R	Sloopwerken	Verwijderen bestaande dakbedekking	234	m2					35,00	8.190	8.190
10.06.01	D-21-26		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	234	m2	0,350	82	3,00	702			4.469
24.24.01	D-21-26		R	Timmerwerken	Herstellen ondergrond	234	m2	0,350	82	10,00	2.340			6.107
24.24.02	D-21-26		U	Onderzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	234	m2	0,350	82	15,00	3.510			7.277
24.60.01	D-21-26		U	Onderzijde beschot	Isolatie steenwol 160/140mm	234	m2	0,200	47	17,00	3.978			6.131
24.24.02	D-21-26		U	Onderzijde beschot	Rachel onder regels	234	m2	0,350	82	4,00	936			4.703
44.44.01	D-21-26		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot	234	m2	0,500	117	4,00	936			6.318
40.42.10	D-21-26		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot affilmen	234	m2					22,00	5.148	5.148
24.61.01	D-21-26		U	Timmerwerken	Damopen folie aanbrengen	234	m2	0,150	35	4,00	936			2.551
24.24.02	D-21-26		R	Timmerwerken	Rachelwerk op beschot aanbrengen 40mm hoho 600mm	234	m2	0,350	82	6,00	1.404			5.171
24.24.07	D-21-26		R	Timmerwerken	Ruwe delen over dak aanbrengen	234	m2	0,800	187	32,00	7.488			16.099
33.41.01	D-21-26		R	Zinkwerken	Zinken pannen aanbrengen 1 mm dik	234	m2					250,00	58.500	58.500
	D-21-26													
50.10.01	D-21-26		R	Sloopwerken	Verwijderen gootbekleding	62,64	m1					25,00	1.566	1.566
24.50.01	D-21-26		R	Timmerwerken	Herstellen goot bouwkundig ontw. 2 m1 incl. tandlijst	62,64	m1	2,000	125	55,00	3.445			9.208
50.41.02	D-21-26		R	Zinkwerken	Zinken kilgoot	15,76	m1					175,00	2.758	2.758
50.41.01	D-21-26		R	Zinkwerken	Zinken goot aanbrengen 1mm	62,64	m1					175,00	10.962	10.962
50.41.03	D-21-26		R	Zinkwerken	Zinken hoekkeper	34,16	m1					225,00	7.686	7.686
50.41.05	D-21-26		R	Zinkwerken	Zinken nok	21,2	m1					145,00	3.074	3.074
33.68.01	D-21-26		R	Zinkwerken	Vervangen voetlood	115	m1					45,00	5.175	5.175
50.41.06	D-21-26		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken timpaan afwerking	20	m1	1,000	20	5,00	100	275,00	5.500	6.520
50.41.07	D-21-26		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken pironnen	2	st	4,000	8	25,00	50	450,00	900	1.318
50.41.08	D-21-26		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken plat onder timpaan	21	m2	1,500	32	15,00	315	275,00	5.775	7.539
33.68.01	D-21-26		R	Zinkwerken + timmerwerken	Vervangen muurlood onder timpaan	14	m1	1,000	14	5,00	70	65,00	910	1.624
	D-21-26													
46.21.10	D-21-26		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 2 m1	63	m1					135,00	8.505	8.505
46.21.11	D-21-26		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanlijsten ontwikkeld 2 m1	20	m1					135,00	2.700	2.700
46.21.12	D-21-26		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanlijst onderzijde ontwikkeld 2 m1	14	m1					95,00	1.330	1.330
46.21.13	D-21-26		R	Schilderwerk	Schilderwerk timpaanvulling	14	m2					100,00	1.400	1.400
	D-21-26													
24.25.01	D-21-26		R	Daklicht	Sparing maken t.b.v. daklicht	68	m1	2,000	136	25,00	1.700			7.956
24.44.01	D-21-26		R	Daklicht	Dagkantbetimmering incl. schilderwerk	68	m1	1,500	102	45,00	3.060	45,00	3.060	10.812
30.70.01	D-21-26		R	Daklicht	Daklicht Brakel Atmos	84	m2					1.250,00	105.000	105.000
24.25.01	D-21-26		R	Daklicht	Kopschotten uittimmeren	12	m1	1,000	12	15,00	180			732
33.41.10	D-21-26		R	Zinkwerken	Kopschotten afdekken met zinkerwerken	12	m1					225,00	2.700	2.700
30.80.10	D-21-26		R	Legramen	Legramen onderzijde herstellen/vervangen	90,8	m2	2,000	182	25,00	2.270	350,00	31.780	42.404
05.90.01	D-21-26		R	Legramen	Tijdelijke voorzieningen t.b.v. bereikbaarheid over bestaande legramen	90,8	m2	1,500	136	45,00	4.086			10.351
24.44.02	D-21-26		R	Daklicht	Koker voorzieningen maken t.b.v. lichtgeleiding	66	m2					150,00	9.900	9.900
48.80.01	D-21-26		U	Daklicht	Zon regulering uitvoering n.t.b.	90,8	m2					350,00	31.780	31.780
	D-21-26													
					D-21, 22, 23, 24, 25 en 26	317	m2		1562		37.506		314.299	423.665

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
	D-27		+		D-27	250	m2							
10.33.01	D-27		R	Sloopwerken	Verwijderen bestaande dakbedekking	250	m2			23,00	5.750	45,00	11.250	17.000
10.06.01	D-27		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	250	m2	0,350	88	3,00	750			4.775
24.24.01	D-27		R	Timmerwerken	Herstellen ondergrond	250	m2	0,350	88	10,00	2.500			6.525
24.24.02	D-27		U	bovenzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm gootdeel	42	m2	0,350	15	15,00	630			1.306
24.60.01	D-27		U	bovenzijde beschot	Isolatie kingspan TP10 gootdeel	42	m2	0,200	8	27,00	1.134			1.520
24.24.02	D-27		U	Onderzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	208	m2	0,350	73	15,00	3.120			6.469
24.60.01	D-27		U	Onderzijde beschot	Isolatie steenwol 160/140mm	208	m2	0,200	42	17,00	3.536			5.450
24.24.02	D-27		U	Onderzijde beschot	Rachel onder regels	208	m2	0,350	73	4,00	832			4.181
44.44.01	D-27		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot	208	m2	0,500	104	4,00	832			5.616
40.42.10	D-27		U	Onderzijde beschot	Hydropanel 9mm onder beschot affilmen	208	m2					22,00	4.576	4.576
24.61.01	D-27		U	Timmerwerken	Damopen folie aanbrengen	250	m2	0,150	38	4,00	1.000			2.725
24.24.07	D-27		R	Timmerwerken	Ruwe delen over dak aanbrengen	42	m2	0,800	34	32,00	1.344			2.890
33.41.04	D-27		R	Zinkwerken	Zinken roevendak aanbrengen 1 mm dik	250	m2					275,00	68.750	68.750
24.24.13	D-27		R	Timmerwerken	Roeven op het beschot aanbrengen	416,67	m1	0,150	63	6,00	2.500			5.375
	D-27													
50.10.01	D-27		R	Sloopwerken	Verwijderen gootbekleding	42	m1					25,00	1.050	1.050
50.41.09	D-27		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken gootlijst	42	m1					135,00	5.670	5.670
24.50.10	D-27		R	Timmerwerken	Vervangen houten geprofileerde lijst rond	42	m1	5,000	210	250,00	10.500			20.160
46.21.10	D-27		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 1,2 m1	42	m1					135,00	5.670	5.670
33.68.01	D-27		R	Zinkwerken	Vervangen voetlood	60	m1					45,00	2.700	2.700
33.41.15	D-27		R	Zinkwerken	Vervangen zinkwerken tamboer	38	m2	2,000	76	25,00	950	450,00	17.100	21.546
33.41.16	D-27		R	Zinkwerken	Vervangen zinkwerken tamboer overgangslijst	26	m1					225,00	5.850	5.850
33.41.17	D-27		R	Zinkwerken	Vervangen zinkwerken tamboer piron	1	pst					3.500,00	3.500	3.500
	D-27													
					D-27	250	m2		909		35.378		126.116	203.303
	D-28		+		D-28	143,6	m2							
10.33.01	D-28		R	Sloopwerken	Verwijderen bestaande dakbedekking	143,6	m2			23,00	3.303	45,00	6.462	9.765
10.06.01	D-28		R	Timmerwerken	Tijdelijk waterdichthouden	143,6	m2	0,350	50	3,00	431			2.743
24.24.01	D-28		R	Timmerwerken	Herstellen ondergrond	143,6	m2	0,350	50	10,00	1.436			3.748
24.24.02	D-28		U	bovenzijde beschot	Regels t.b.v. Isolatie ca.140/160mm	143,6	m2	0,350	50	15,00	2.154			4.466
24.60.01	D-28		U	bovenzijde beschot	Isolatie kingspan TP10	143,6	m2	0,200	29	27,00	3.877			5.198
24.61.01	D-28		U	Timmerwerken	Damopen folie aanbrengen	143,6	m2	0,150	22	4,00	574			1.565
24.24.07	D-28		R	Timmerwerken	Ruwe delen over dak aanbrengen	143,6	m2	0,800	115	32,00	4.595			9.880
33.41.04	D-28		R	Zinkwerken	Zinken roevendak aanbrengen 1 mm dik	143,6	m2					210,00	30.156	30.156
24.24.13	D-28		R	Timmerwerken	Roeven op het beschot aanbrengen	239,33	m1	0,150	36	6,00	1.436			3.087
	D-28													
50.10.01	D-28		R	Sloopwerken	Verwijderen gootbekleding	43	m1					25,00	1.075	1.075
50.10.01	D-28		R	Sloopwerken	Verwijderen zakgootbekleding	35	m1					35,00	1.225	1.225
50.41.09	D-09		R	Zinkwerken + timmerwerken	Zinken gootlijst	43	m2	1,000	43	5,00	215	135,00	5.805	7.998
46.21.10	D-09		R	Schilderwerk	Schilderwerk gootlijsten ontwikkeld 1,2 m1	43	m1					135,00	5.805	5.805
24.50.02	D-28		R	Timmerwerken	Herstellen zakgoot bouwkundig ontw. 0,6 m1	35	m1	1,000	35	15,00	525			2.135
50.41.04	D-28		R	Zinkwerken	Zinken zakgoot aanbrengen 1mm gebogen	35	m1					195,00	6.825	6.825
33.68.01	D-28		R	Zinkwerken	Vervangen voetlood	78	m1					45,00	3.510	3.510

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
33.68.01	D-28		R	Zinkwerken + timmerwerken	Vervangen muurlood zakgoot	35	m1	1,000	35	5,00	175	65,00	2.275	4.060
33.68.01	D-28		R	Zinkwerken + timmerwerken	Vervangen muurlood muurzijde	22	m1	1,000	22	5,00	110	65,00	1.430	2.552
	D-28													
					D-28	143,6	m2		487		18.831		64.568	105.793
			+		Algemeen									
70.80.01	Alle daken		R	Bliksem	Vervangen bliksemafleiding	2.024	m2					17,00	34.408	34.408
33.80.01	Alle daken		R	Toegang	Toegangsluiken incl. trap	9	st	16,000	144	750,00	6.750	1.500,00	13.500	26.874
33.80.02	Alle daken		R	Beveiliging	Voorzieningen t.b.v. veilig werken op daken	2.024	m2					25,00	50.600	50.600
10.32.05	Alle daken		R	Loopbrug	Verwijdreen van d ehouten loopbrug	1	pst	16,000	16	150,00	150			886
					Algemeen				160		6.900		98.508	112.768
					Daken				**8721**		**269.306**		**1.908.241**	**2.578.698**
					EXTERIEUR				**10962**		**412.106**		**3.016.856**	**3.933.220**
			*		**INTERIEUR**									
			#		**Noordvleugel Aquarium**									
			+		Amovatiewerken									
					Niveau -1530									
10.21.01		4753	R	Niveau -1530	Verwijderen betonaanstortingen	18	st	8,000	144	135,00	2.430			9.054
10.21.02		4751	R	Niveau -1530	Verwijderen betonlateien	16	st	6,000	96	150,00	2.400			6.816
10.21.03		4763	R	Niveau -1530	Verwijderen betonvloeren (niet op slooptekening) -	243,4	m2	1,250	304	35,00	8.519			22.515
10.21.06		4747	R	Niveau -1530	Sloopwerk indelingen bakken afb 4747	19,5	m3	4,000	78	135,00	2.633			6.221
10.24.02			R	Niveau -1530	Sloopwerk indelingen houten bereikbaarheidsvoorzieningen	1	pst	40,000	40	1.000,00	1.000			2.840
10.22.01			R	Niveau -1530	Verwijderen metselwerk togen en gewelven	120,13	m3	4,000	481	135,00	16.218			38.321
10.22.02			R	Niveau -1530	Verwijderen metselwerk bakken		incl							
10.21.03			R	Niveau -1530	Verwijderen vloer+3268 (beton en metselwerk)	243,4	m2	2,000	487	35,00	8.519			30.912
10.22.02			R	Niveau -1530	Verwijderen indelingen niveau +2093 gangzones	140,4	m2	1,000	140	20,00	2.808			9.266
					Niveau +3268									
10.21.04		4704	R	Niveau +3268	Verwijderen betonnen aquariums	24,18	m3	6,000	145	135,00	3.264			9.938
10.21.04		4713	R	Niveau +3268	Verwijderen betonnen aquariums gevelzijde	26,4	m3	6,000	158	135,00	3.564			10.850
10.21.05			R	Niveau +3268	Verwijderen betonnen aanstortingen	1	pst					2.500,00	2.500	2.500
10.22.03		4704	R	Niveau +3268	Verwijderen metselwerk bakken afm. op tek te klein	49,98	m3	4,000	200	135,00	6.748			15.945
10.22.02			,	Niveau +3268	Verwijderen metselwerk inbouwen		incl							
10.24.01		4709	R	Niveau +3268	Verwijderen houten constructies	243	m2	0,250	61	5,00	1.215			4.010
10.25.01			R	Niveau +3268	Verwijderen stalen constructies									
10.34.01		4696	R	Niveau +3268	Demontage glazen aquariums	1	pst	40,000	40	500,00	500			2.340
10.22.06		4696	R	Niveau +3268	Verwijderen muurtjes onder glazen aquariums	16	st	0,500	8	25,00	400			768
10.24.02		4721	R	Niveau +3268	Verwijderen lattenwanden	233,1	m2	0,200	47	4,00	932			3.077
10.32.01		4732	R	Niveau +3268	Verwijderen trappen	4	st	6,000	24	125,00	500			1.604

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
					Amovatiewerken				2453		61.650		2.500	176.976
			+		Constructiewerken tijdelijk									
25.90.01			R	Niveau -1530 - 3268	Constructie stempelwerken	490	m2	0,500	245	5,00	2.450	50,00	24.500	38.220
					Constructiewerken tijdelijk				245		2.450		24.500	38.220
			+		Constructiewerken nieuw									
12.40.01			R	Niveau -1530	Grondwerken tbv vloer	85,19	m3	2,000	170	15,00	1.278	50,00	4.260	13.375
21.81.01			U	Niveau -1530	Isolatie onder betonvloer 100mm	243	m2	0,250	61	25,00	6.075			8.870
21.50.01			R	Niveau -1530	betonvloer in het werk gestort 300mm dik	243,4	m2					175,00	42.595	42.595
21.50.02			R	Niveau -1530	Betonwanden langs gevels	164,9	m2					225,00	37.103	37.103
21.81.02			U	Niveau -1530	Isolatie langs buitengevel	79,9	m2					65,00	5.194	5.194
25.25.01			R		Stabbiliteitsconstructie	490	m2					75,00	36.750	36.750
25.30.02	6300+		R		Vervangen steenachtige vloer as 5/6 en 21/22/ hout 15-5-2019	69,68	m2					350,00	24.388	24.388
21.15.01			R		Betonbalk met opstortingen as D 5000+	42	m1	3,000	126	30,00	1.260	500,00	21.000	28.056
10.21.08			R	optie vloer is slecht	Verwijderen vloer in ruimte -1.13	36	m2	1,750	63	35,00	1.260			4.158
21.50.01			R	optie vloer is slecht	betonvloer in ruimte -1.13	36	m2					350,00	12.600	12.600
					Constructiewerken nieuw				420		9.873		183.889	213.087
			+		Aquariumbakken									
82.10.01	off. Polypro		R	Niveau +3268	engineering	1	off					69.000,00	69.000	69.000
82.10.01	off. Polypro		R	Niveau +3268	Mock-up 2 bakken 1.5*1.15*1.5	1	off					64.000,00	64.000	64.000
82.10.01	off. Polypro		R	Niveau +3268	Productiemallen voor vacuum folie productie	1	off					82.000,00	82.000	82.000
82.10.01	off. Polypro		R	Niveau +3268	productie van 28 meter bak 4m breed	1	off					336.000,00	336.000	336.000
82.10.01	off. Polypro		R	Niveau +3268	productie van 13 meter bak 5m breed	1	off					176.000,00	176.000	176.000
82.10.01	off. Polypro		R	Niveau +3268	Productie van 12 schotten compartimenteringen	1	off					114.000,00	114.000	114.000
25.80.01	off. Polypro		R	Niveau +3268	productie onderconstructie 4m hoog	1	off					328.000,00	328.000	328.000
25.80.01	off. Polypro		R	Niveau +3268	Productie van bovenconstructie klampen met looppaden	1	off					65.000,00	65.000	65.000
82.10.01			R	Niveau +3268	Transportkosten	1	pst					5.000,00	5.000	5.000
82.10.01			R	Niveau +3268	hijskosten	1	pst					25.000,00	25.000	25.000
34.80.01			R	Niveau +3268	Glasplaten 40mm Dik	39,3	m2					1.000,00	39.300	39.300
82.10.01			R	Niveau +3268	Montage ter plaatse alle onderdelen (4 man 2 maanden)	1.280	uur	1,000	1280					58.880
					Aquariumbakken				1280				1.303.300	1.362.180
			+		Bouwkundige inbouw									
32.32.01	-1.22		R		trappen vanuit -1530	2	st	4,000	8			1.500,00	3.000	3.368
21.81.03	-1.22		U		Isolatie buitengevel afgewerkt systeem	394,8	m2					125,00	49.350	49.350
32.32.02	-1.22		R		trappen naar 5050+	2	st	12,000	24			3.500,00	7.000	8.104
44.42.01	-1.22		T		Wanden leidingschachten as 11 en 16	40,8	m2					85,00	3.468	3.468

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
30.42.01	-1.22		R		Toegangskozijnen 2 stuks	6 m2					350,00	2.100	2.100
40.40.01	-1.22		R		Vervangen stucwerk as D en as 6 en 22 (togen niet gecorrigeerd extra meters voor de dagkanten)	144,8 m2	0,550	80	2,00	290	120,00	17.376	21.329
46.21.01	-1.22		R		Schilderen houtconstructie kap	243 m2					100,00	24.300	24.300
44.42.01	T2.10	A	T	Gang/sanitaire ruimten	Douche en kleedruimten 6300+ wanden	60 m2					85,00	5.100	5.100
30.42.01	T2.10	A	T	Gang/sanitaire ruimten	Toegangskozijnen 2 stuks	6 m2					350,00	2.100	2.100
41.80.10	T2.10	A	T	Gang/sanitaire ruimten	Tegelwerken wanden	90 m2					65,00	5.850	5.850
41.80.10	T2.10	A	T	Gang/sanitaire ruimten	Tegelwerken vloer	10 m2					85,00	850	850
44.44.02	T2.10	A	T	Gang/sanitaire ruimten	Plafond	10 m2					100,00	1.000	1.000
53.80.01	T2.10	A	T	Gang/sanitaire ruimten	Sanitaire voorzieningen	3 x					750,00	2.250	2.250
79.11.01	T2.10	A	T	Gang/sanitaire ruimten	Goederen heffer	1 pst					50.000,00	50.000	50.000
79.11.01	T2.10	A	T	Gang/sanitaire ruimten	sparingen	1 pst					10.000,00	10.000	10.000
22.22.10		A	R	ruimten -1.12 en -1.16 t/m -1.22	schoonspuiten met stoom en borstelen	2.400 m2					12,00	28.800	28.800
22.21.20-a		A	R	ruimten -1.12 en -1.16 t/m -1.22	Voegwerk verwijderen ruimten -1.12 en -1.16 t/m -1.22 verwijderen.	500 M2					45,00	22.500	22.500
22.72.10-a		A	R	ruimten -1.12 en -1.16 t/m -1.22	Voegwerk platvol, iets verdiept	500 M2					55,00	27.500	27.500
22.25.20-a		A	R	ruimten -1.12 en -1.16 t/m -1.22	invullingen en inboetwerken en herstellingen	1 pst					50.000,00	50.000	50.000
					Bouwkundige inbouw			112		290		312.544	317.969
					Noordvleugel Aquarium			**4510**		**74.262**		**1.826.733**	**2.108.433**
			#		**Grote Zaal 1.05**								
			+		Sloopwerken								
10.35.03			R		Verwijderen van de natuursteenvloer incl. dekvloer	274 m2					35,00	9.590	9.590
10.35.05			R		Verwijderen van de natuursteen wandbekledingen	273,4 m2	0,500	137	7,00	1.914			8.202
10.43.01			R		Verwijderen voetenstangen	22 st	0,250	6	2,00	44			297
10.56.01			R		Stempelwerk togen noordzijde	100 m2	0,660	66	25,00	2.500			5.536
10.22.12			R		verwijderen door zout aangetast metselwerk noordwand (alles onder de kapitelen)	35 m3	4,000	140	115,00	4.025			10.465
10.40.01			R		Verwijderen van stucwerken overige wanden tot kapiteel niveau	173,4 m2	0,550	95	2,00	347			4.734
10.40.01			R		Verwijderen van stucwerken boven de kapitelen aanname 25%	42,5 m2	0,550	23	2,00	85			1.160
10.34.02			R		Verwijderen schermen aquaria.	22 st	0,500	11	1,00	22			528
10.24.03			R		Demonteren tandlijsten aquaria	22 st	0,500	11	1,00	22			528
10.24.04			R		Demonteren toogvullingen	22 st	0,750	17	1,00	22			781
					Sloopwerken			505		8.981		9.590	41.821
			+		Herstelwerken								
			4		**Metselwerk herstelwerk**								
22.21.02	1.05		R		Opnieuw opmetselen noordwand tot de kapitelen	22,8 dz	4,000	91	500,00	11.400	1.080,00	24.624	40.219
10.56.02	1.05		R		Verwijderen van de stempelwerken	100 m2	0,250	25	10,00	1.000			2.150
22.24.01	1.05		R		inboeten metselwerk scheuren	30 m1	8,000	240	135,00	4.050			15.090
	1.05												
					Metselwerk herstelwerk			**356**		**16.450**		**24.624**	**57.459**

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
			4		**Herstel stucwerk tot kapitelen**								
40.40.03	1.5		R		Herstel stucwerk tot kapitelen	273,4 m2					120,00	32.808	32.808
40.05.01	1.5		R		Stelwerk hoekkanten of hoeksperen	165 m1					25,00	4.125	4.125
40.40.09	1.5		R		Toeslag stucwerk kolommen	165 m1					50,00	8.250	8.250
40.43.41	1.5		R		Lijstwerken horizontaal	105,2 m1					35,00	3.682	3.682
40.40.04	1.5		R		Basementen kolommen	36 st					75,00	2.700	2.700
40.40.05	1.5		R		plint	105,2 m1					65,00	6.838	6.838
40.40.06	1.5		R		Herstel stucwerken boven de kapitelen 25%	42,5 m2					200,00	8.500	8.500
					Herstel stucwerk tot kapitelen							**66.903**	**66.903**
			4		**Herstel bouwkundig**								
24.50.03	1.05		R		Terugplaatsen tandlijsten aquaria	22 st	1,500	33	5,00	110			1.628
30.35.02	1.05		R		Toegangen kopzijden 30 min brw Doordraaiend????	14,58 m2					750,00	10.935	10.935
44.47.01	1.05		R		Bekleding doorgangen 30min brw	50,16 m2					150,00	7.524	7.524
44.47.02	1.05		R		Toeslag doorgangen	4 st					1.000,00	4.000	4.000
30.50.01	1.05		R		Gangbaar maken toogvullingen	22 st	8,000	176	75,00	1.650			9.746
24.81.01	1.05		T		Acoustische voorzieningen	50,96 m2					100,00	5.096	5.096
	1.05												
					Herstel bouwkundig			**209**		**1.760**		**27.555**	**38.929**
					Herstelwerken			565		18.210		119.082	163.291
			+		Afwerkingen								
42.50.01	1.05		R		Terrazo vloeren	274 m2					250,00	68.500	68.500
05.06.10	1.05		R		Beschermen vloer	274 m2	0,100	27	5,00	1.370			2.630
48.90.15	1.05		R		Vervangen voetstangen	22 st	1,500	33	100,00	2.200			3.718
	1.05												
46.21.15	1.05		R		Schilderen 2 zijdig toogvullingen	50,96 m2					65,00	3.312	3.312
46.21.15	1.05		R		Schilderen 2 zijdig toogvullingen kopeineden	24 m2					65,00	1.560	1.560
46.21.17	1.05		R		Schilderwerk tandlijsten aquaria	36,4 m1					45,00	1.638	1.638
46.31.16	1.05		R		Sauswerk stucwerk tot kapitelen	273,4 m2					32,00	8.749	8.749
46.31.17	1.05		R		sauswerk stucwerken boven de kapitelen (incl reinigen)	170 m2			20,00	3.400	32,00	5.440	8.840
					Afwerkingen			60		6.970		89.199	98.948
					Grote Zaal 1.05			**1131**		**34.161**		**217.871**	**304.060**
			#		**Kleine Zaal**								
	1.09/T1.07		,		Dekvloer verwijderen zie sloopwerken	incl							
	1.09/T1.07		,		Wandafwerkingen verwijderen zie sloopwerken	incl							
21.80.01	1.09/T1.07		T		Aanhelen vloerveld T1.07	34,13 m2					350,00	11.944	11.944
21.80.01	1.09/T1.07	A	T		Extra nieuw vloerveld T1.07	57 m2					350,00	19.950	19.950
21.81.01	1.09/T1.07		T		Wand onder aan te helen vloer	10 m2					500,00	5.000	5.000
22.22.10	1.09/T1.07		T		Wand vanaf 3268 tot ok bestaande sparing steens (gefaseerd uitvoeren i.v.m. verwijderen kolommen)	5,73 dz	3,000	17	25,00	143	1.080,00	6.192	7.126
40.42.01	1.09/T1.07		T		Stucwerk 2 zijdig	73,5 m2					25,00	1.838	1.838

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
10.40.01	1.09		R		Afbikken stucwerk oude wanden	363	m2	0,550	200	2,00	726			9.910
40.40.02	1.09		R		Stucwerk bestaande afgebikte wanden	363	m2					85,00	30.855	30.855
40.43.54	1.09		R		Toeslag ornamentiek aanvullen en herstellen	363	m2					40,00	14.520	14.520
46.31.18	1.09		R		Sauswerk wanden	363	m2					22,50	8.168	8.168
10.40.01	T1.07		R		Afbikken stucwerk oude wanden	178	m2	0,550	98	2,00	356			4.859
40.40.02	T1.07		R		Stucwerk bestaande afgebikte wanden	178	m2					85,00	15.130	15.130
46.31.18	T1.07		R		Sauswerk wanden	178	m2					22,50	4.005	4.005
42.50.01	1.09		R		Terrazo vloeren	167	m2					250,00	41.750	41.750
05.06.10	1.09		R		Beschermen vloer	167	m2	0,100	17	5,00	835			1.603
	1.09		,		Type 1D: Natuursteen (overgang) zie vloerafwerking									
30.21.03	1.09		R		Restaureren kozijnen en lambrizeringen noordzijde	14,8	m2					400,00	5.920	5.920
	1.09/T1.07		,		Plafonds zie historische plafonds		incl							
					Kleine Zaal				**331**		**2.060**		**165.270**	**182.577**
			#		**Vestibule**									
10.35.03	1.01		R	natuursteen vloerafwerking	Verwijderen van de natuursteenvloer incl. dekvloer incl. 1.03 en 8	100	m2					35,00	3.500	3.500
10.35.04	1.01		R	natuursteen trapafwerking	Verwijderen van de natuursteentrap bekleding	62,5	m2					45,00	2.813	2.813
35.32.01	1.01		R	natuursteen bekleding trap	nieuwe natuursteen bekleding traptreden	102	m1					300,00	30.600	30.600
32.45.01	1.01		R	Leuningen en balustraden	vervangen leuningen en balustraden	1	pst					5.000,00	5.000	5.000
35.80.12	1.01/T1.03a		R	Beschadigingen en oude bevestigingsgaten	Herstel natuursteen en geveldelen	1	pst					7.500,00	7.500	7.500
46.80.20	1.01/T1.03a		R	herstel imitatie en sausen gevelelen niet zijnde natuursteen	schilderwerken herstellen, plafonds reeds opgenomen	1	pst					7.500,00	7.500	7.500
					Vestibule								**56.913**	**56.913**
			#		**Sanitiare ruimte begane grond**									
22.32.05	-1.01-5		T	Sanitiare ruimte	indelingswanden, steenachtig ??	180,85	m2					100,00	18.085	18.085
41.41.01	-1.01-5		T	Sanitiare ruimte	Tegelwerken toiletwanden	225,85	m2					55,00	12.422	12.422
10.40.01	-1.01-5		T	Sanitiare ruimte	Bikwerk bestaande wanden	166,25	m2	0,550	91	2,00	333			4.539
40.40.02	-1.01-5		T	Sanitiare ruimte	Stucwerk bestaande afgebikte wanden	166,25	m2					85,00	14.131	14.131
41.41.01	-1.01-5		T	Sanitiare ruimte	Tegelwerken toiletwanden	166,25	m2					55,00	9.144	9.144
30.35.01	-1.01-5		T	Sanitiare ruimte	Kozijnen incl deuren HPL	21	st					900,00	18.900	18.900
35.30.01	-1.01-5		T	Sanitiare ruimte	Dorpels onder deuren	21	st	1,500	32	35,00	735			2.184
21.80.01	-1.01-5	A	T	Sanitiare ruimte	Vervangen van de begene grondvloer	127	m2					350,00	44.450	44.450
12.40.01	-1.01-5	A	T	Sanitiare ruimte	Grondwerk t.b.v. Vervangen van de begene grondvloer	44,45	m3	2,000	89	15,00	667	50,00	2.223	6.979
					Sanitiare ruimte begane grond				**212**		**1.734**		**119.354**	**130.833**
			#		**Kleine zaal T1.17**									
25.80.02	T1.17	A	R	Kleine zaal	Vervangen stalen onderslagbalken	9	m1	4,000	36	175,00	1.575	150,00	1.350	4.581

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
					Kleine zaal T1.17				**36**		**1.575**		**1.350**	**4.581**
			#		**Ruimteboek**									
10.95.01			T		Pompput verijderen	1	pst	6,000	6	50,00	50			326
21.95.01			T		Pompput vloer herstellen	1	pst	6,000	6	150,00	150			426
					Ruimteboek				**12**		**200**			**752**
			#		**toegangkelijkheid**									
			+		Diorama									
			T											
21.80.01			T		Nieuwe steenachtige vloer in de rondgang, incl onderconstructie	42	m2					350,00	14.700	14.700
21.80.01			T		Hellingbaan steenachtig, incl onderconstructie ivm vloerverwarming.	51	m2					350,00	17.850	17.850
32.45.02			T	Leuningen en balustraden	leuningen langs hellingbaan glas met grondplaat	14	m1					750,00	10.500	10.500
10.40.01	T1.10		R		Afbikken stucwerk oude wanden	253	m2	0,550	139	2,00	506			6.907
40.40.02	T1.10		R		Stucwerk bestaande afgebikte wanden	253	m2					85,00	21.505	21.505
46.31.18	T1.10		R		Sauswerk wanden	253	m2					22,50	5.693	5.693
					Diorama				139		506		70.248	77.154
			+		Trappen									
			4		**D23.00.01**									
21.32.01			T		Uitkisten betonwerk	20	m2	3,000	60	35,00	700			3.460
21.50.03			T		Storten basis	4	m3	2,000	8	125,00	500	50,00	200	1.068
35.32.20			T		Bekleden bordes	18	m2					200,00	3.600	3.600
35.32.21			T		Bekleden treden	14	m1					250,00	3.500	3.500
					D23.00.01				**68**		**1.200**		**7.300**	**11.628**
			4		**D23.00.02a en D23.01.06a**									
32.31.01			T		Stalen trappen smal vanaf peil 0 naar 6300+ staal TV	11	tr					300,00	3.300	3.300
32.21.01			T		Betontrap 3268+	1	st	8,000	8	25,00	25	2.000,00	2.000	2.393
30.35.01			T		Deurkozijn op niveau 0+	1	st					1.000,00	1.000	1.000
30.35.01			T		Deurkozijn op niveau 6300+	1	st					1.000,00	1.000	1.000
22.21.01			T		Metselwerk aanhelen 3268+	3	m2	8,000	24	135,00	405			1.509
34.30.01			T		Glazen wanden tpv aquarium /MIVA toegang incl. engineering	11	m2					1.500,00	16.500	16.500
34.44.01			T		Glazen plafond	6	m2					1.500,00	9.000	9.000
30.35.01			T		Pui met deur op niveau 3268 30min	6	m2					500,00	3.000	3.000
24.30.01			T		Dagkanten en doorgangen afwerken	16	m1	2,000	32	45,00	720	55,00	880	3.072
40.30.01			T		Stucwerk herstellen	48	m2	0,550	26	2,00	96	55,00	2.640	3.950
46.31.18			T		Sauswerken	48	m2					16,50	792	792
			,		lift en liftput zie installaties		incl							
					D23.00.02a en D23.01.06a				**90**		**1.246**		**40.112**	**45.516**

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
		4			**D23.00.02b**									
22.21.02			T		Metselwerken aanhelen 1e verd.	30	m2	4,000	120	100,00	3.000			8.520
22.21.01			T		Metselwerk op eerste en tweede tussen verdieping	30	m2	3,000	90	100,00	3.000			7.140
25.80.01			T		Lateien	3	st	1,500	5	65,00	195			402
40.30.01			T		Stucwerk herstellen/aanvullen	80	m2					40,00	3.200	3.200
46.31.18			T		Sauswerken	80	m2					16,50	1.320	1.320
			,		lift en liftput zie installaties		incl							
21.80.01	1.10		T	lifthal	nieuwe betonvloer	7	m2					350,00	2.450	2.450
					D23.00.02b				**215**		**6.195**		**6.970**	**23.032**
		4			**D23.01.01 en D23.0.06b**									
22.21.01			T		Aanhelen n.a.v. sloopwerken	2	x	24,000	48	400,00	800			3.008
32.80.02			T		Bordessen bouwkundig	8	m2					500,00	4.000	4.000
32.24.01			T		houten trappen	2	st	8,000	16	50,00	100	2.500,00	5.000	5.836
32.52.01			T		Leuningen	6	m1	1,000	6	75,00	450			726
32.31.01	1.07		T		Stalen trappen smal vanaf peil 4243 naar 6300+ staal TV	11	tr					300,00	3.300	3.300
32.21.01			T		Betontrap 3268+	1	st	8,000	8	25,00	25	2.000,00	2.000	2.393
32.80.03			T		Bordessen stalen trap	1,5	m2					750,00	1.125	1.125
40.30.01			T		Stucwerk herstellen/aanvullen	56	m2					40,00	2.240	2.240
46.31.18			T		Sauswerken	56	m2					16,50	924	924
24.32.01			T		Bouwkundige aanpassingen	1	pst	24,000	24	150,00	150			1.254
					D23.01.01 en D23.0.06b				**102**		**1.525**		**18.589**	**24.806**
		4			**D23.01.02**									
22.21.01			R		Aanhelen n.a.v. sloopwerken	1	x	24,000	24	400,00	400			1.504
30.80.02			R		Bordessen bouwkundig	5	m2					500,00	2.500	2.500
32.24.01			R		houten trappen	1	st	8,000	8	50,00	50	2.500,00	2.500	2.918
32.52.01			R		Leuningen	3	m1	1,000	3	75,00	225			363
32.31.01	T1.18		R		Stalen trappen smal vanaf peil 3268 naar 6300+ staal TV	18	tr					300,00	5.400	5.400
32.80.03	T1.18		R		Bordessen stalen trap	1,5	m2					750,00	1.125	1.125
32.31.01	T1.18		R		Stalen trappen smal vanaf peil 3268 naar 6300+ staal TV	18	tr					300,00	5.400	5.400
32.80.03	T1.18		R		Bordessen stalen trap	1,5	m2					750,00	1.125	1.125
30.35.01	T1.17		R		Dubbel Deurkozijn op niveau 3268+ incl dagkanten	1	st					2.800,00	2.800	2.800
30.35.01	T1.18		R		Deurkozijn op niveau 3268+	1	st					1.000,00	1.000	1.000
25.80.01			R		Lateien	2	st	1,500	3	65,00	130			268
40.30.01			R		Stucwerk herstellen/aanvullen	28	m2					40,00	1.120	1.120
46.31.18			R		Sauswerken	28	m2					16,50	462	462
					D23.01.02				**38**		**805**		**23.432**	**25.985**
		4			**D23.01.03**									
32.31.01			T		Stalen trap gezet met terugliggende boom	21	m1					500,00	10.500	10.500
32.52.01			T		Leuningen	5	m1					500,00	2.500	2.500

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
					D23.01.03								**13.000**	**13.000**
			4		**D23.01.04**									
32.31.01			T		Stalen trappen vanaf peil 3268 naar 6300+ staal TV	28	tr					350,00	9.800	9.800
32.80.03			T		Bordessen stalen trap	3	st					500,00	1.500	1.500
32.52.01			T		Leuningen	34	m1					125,00	4.250	4.250
30.35.01			T		Deurkozijnen trappenhuis	2	st					1.000,00	2.000	2.000
					D23.01.04								**17.550**	**17.550**
			4		**D23.02.01**									
32.31.01			T		Stalen trappen vanaf peil 3268 naar 6300+ staal TV	8	tr					350,00	2.800	2.800
32.80.03			T		Bordessen stalen trap	1	st					500,00	500	500
32.52.01			T		Leuningen	6	m1					300,00	1.800	1.800
30.35.01			T		Deurkozijnen trappenhuis	2	st					1.000,00	2.000	2.000
					D23.02.01								**7.100**	**7.100**
					Trappen				513		10.971		134.053	168.617
					toegangkelijkheid				**652**		**11.477**		**204.301**	**245.772**
			#		**Interieurafwerkingen**									
			+		Sloopwerken									
10.32.07	2.08		T	9072+	Verwijderen trappen	5	st	6,000	30	50,00	250			1.630
10.22.10	2.08		T	9072+	Verwijderen indelingswanden	57,5	m2	1,000	58	15,00	863			3.508
10.21.07	2.08		T	9072+	Verwijderen van deel vloer	5,88	m2	2,500	15	15,00	88	100,00	588	1.352
10.32.07	2.02		T	9072+	Verwijdern trap	1	st	6,000	6	50,00	50			326
10.44.01	2.03		T	9072+	Verwijderen indelingswanden	38,15	m2	0,750	29	10,00	382			1.698
10.48.01	2.03		T	9072+	Verwijderen interieur stukken	1	pst	16,000	16	150,00	150			886
10.24.01	2.06		T	9072+	Verwijderen lichte wand	33,25	m2	0,650	22	10,00	333			1.327
10.42.01	2.02345		T	9072+	Verwijderen vloerafwerking	97,5	m2					12,50	1.219	1.219
10.32.07	T2.03		T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen trap	1	st	6,000	6	50,00	50			326
10.22.10	T2.03		T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen indelingswanden	7,7	m2	1,000	8	15,00	116			470
10.25.07	T2.03-10	6355	T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen houten/stalen vloeren	110,75	m2					75,00	8.306	8.306
10.25.07	T2.03-10	6361	T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen houten/stalen constructies	110,75	m2					55,00	6.091	6.091
10.32.07	T2.07	6365	T	ca.6300+ S01.03	Verwijdern stalen trappen	4	st	6,000	24	50,00	200			1.304
10.32.07	T2.03/10		T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen stalentrappen	3	st	6,000	18	50,00	150			978
10.30.10	T2.07/8	6365	T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen van diverse kozijnen en wanden	12	m2	1,000	12	15,00	180			732
10.30.11	T2.05	6371	T	ca.6300+ S01.03	Verwijdern quarantaine ruimte	40	m2	1,000	40	15,00	600			2.440
10.24.07	T2.03-10	6356	T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen houten loopbruggen (niet op tekening)	22	m1	2,000	44	15,00	330			2.354
10.22.11	T2.11		T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen steens wand	17,5	m2	1,250	22	30,00	525			1.531
10.22.10	T2.11		T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen halfsteens wand	22,75	m2	0,750	17	15,00	341			1.126
10.32.07	T2.11		T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen trap	2	pst	6,000	12	50,00	100			652
10.42.01	T2.11		T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen vloerafwerking	16,5	m2					12,50	206	206
10.78.01	T1.07		T	-1530 tot 6300+	Verwijderen van de lift	1	pst					5.000,00	5.000	5.000
10.25.34	T1.07		T	-1530 tot 6300+	Verwijderen van de liftschacht	70	m2	0,750	53	25,00	1.750			4.165
10.32.07	T1.07		T	3268+ S01.02	Verwijderen trap	1	pst	40,000	40	1.000,00	1.000			2.840
10.22.11	1.03/4		T	ca.6300+ S01.03	Verwijderen steens wand	31,35	m2	1,250	39	30,00	941			2.743

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
10.22.10	1.03/4		T	2093+ S01.01	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	48,4	m2	0,750	36	15,00	726			2.396
10.21.11	1.03/4		T	2093+ S01.01	Sloopwerk betonwand aquarium	6,3	m2	4,000	25	50,00	315	200,00	1.260	2.734
10.21.11	1.03/4		T	2093+ S01.01	Sloopwerk betonwand aquarium deel as 5	6,3	m2	4,000	25	50,00	315	200,00	1.260	2.734
10.40.01	1.03/4		T	2093+ S01.01	Bikwerk wanden	82	m2	0,550	45	2,00	164			2.239
10.21.07	T1.03/4		T	2093+ S01.01	Verwijderen van deel vloer	14	m2	2,500	35	15,00	210	100,00	1.400	3.220
10.44.30	T1.04 en 6		T	3268+ S01.02	Verwijderen deuren en wandbekledingen 30min brw	71,6	m2	0,750	54	15,00	1.074			3.544
10.44.30	T1.04a en 6a		T	3268+ S01.02	Verwijderen deuren dienstruimte	5	m2	1,000	5	15,00	75			305
10.32.07	T1.04c		T	3268+ S01.02	Verwijderen trap	1	pst	6,000	6	50,00	50			326
10.44.30	T1.04c		T	3268+ S01.02	Verwijderen deur trappenhuis	2,5	m2	1,000	3	15,00	38			153
10.22.11	1.14-17		T	3268+ S01.02	Verwijderen steens wand	16,5	m2	1,250	21	30,00	495			1.444
10.22.10	1.14-17		T	3268+ S01.02	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	90	m2	0,750	68	15,00	1.350			4.455
10.25.12	T1.01		T	2093+ S01.01/2	Verwijdern staalconstructie en trappen	1	pst	80,000	80	1.000,00	1.000			4.680
10.78.01	T1.01		T	2093+ S01.01/2	Verwijderen van de lift	1	pst					5.000,00	5.000	5.000
10.22.10	1.10		T	2093+ S01.01/2	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	7	m2	0,750	5	15,00	105			347
10.22.10	1.10		T	2093+ S01.01/2	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	4	m2	0,750	3	15,00	60			198
10.21.07	T1.10		T	4367+S01.01	Verwijderen van deel vloer	40,25	m2	2,500	101	15,00	604	100,00	4.025	9.258
10.22.10	T1.10		T	4367+S01.01	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	12	m2	0,750	9	15,00	180			594
10.32.08	T1.10		T	4367+S01.01	Verwijderen trap naar diorama	1	pst	24,000	24	150,00	150			1.254
10.24.13	1.09		T	2093+ S01.01/2	Verwijderen houten wandbekleding incl onderconstructie	162	m2	0,750	122	15,00	2.430			8.019
10.25.09	1.09		T	2093+ S01.01/2	Constructie maar T1.07	1	pst	40,000	40	500,00	500			2.340
10.25.09	1.09		T	2093+ S01.01/2	Constructie maar T1.07, stempeling	1	pst	40,000	40	250,00	250			2.090
10.22.11	T1.08		T	3268+ S01.02	Verwijderen steens wand	58,3	m2	1,250	73	30,00	1.749			5.101
10.22.10	T1.08		T	3268+ S01.02	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	18	m2	0,750	14	15,00	270			891
10.21.07	T1.08		T	3268+ S01.02	Verwijderen van deel vloer	10	m2	2,500	25	15,00	150	100,00	1.000	2.300
10.22.10	T1.10		T	3268+ S01.02	Verwijderen 2 steens wand	13,6	m2	2,000	27	45,00	612	100,00	1.360	3.223
10.54.01	-1.01-5		T	0+ S01.00	Verwijderen sanitaire inrichting totaal	1	pst	64,000	64	1.500,00	1.500			4.444
10.22.10	-1.01-5		T	0+ S01.00	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	96,11	m2	0,750	72	15,00	1.442			4.757
10.22.12	-1.01-10		T	0+ S01.00	Sparingen steens wand	40,8	m2	1,250	51	30,00	1.224	100,00	4.080	7.650
10.22.12	-1.02		T	0+ S01.00	Sparingen steens wand	8	m2	1,250	10	30,00	240	100,00	800	1.500
10.32.07	-1.02		T	0+ S01.00	Verwijderen trap	1	pst	6,000	6	50,00	50			326
10.22.11	0.05a		T	0+ S01.00	Verwijderen steens wand	9,6	m2	1,250	12	30,00	288			840
10.44.30	04 en 6		T	0+ S01.00	Verwijderen deuren en wandbekledingen 30min brw	71,6	m2	0,750	54	15,00	1.074			3.544
10.44.30	04 en 6		T	0+ S01.00	Verwijderen deuren dienstruimte	5	m2	1,000	5	15,00	75			305
10.22.10	-1.01-5		T	0+ S01.00	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	96,11	m2	0,750	72	15,00	1.442			4.757
10.22.11	0.07		T	0+ S01.00	Verwijderen steens wand	36,68	m2	1,250	46	30,00	1.100			3.210
10.22.10	0.07		T	0+ S01.00	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	51	m2	0,750	38	15,00	765			2.525
10.48.10	0.07		T	0+ S01.00	Verwijderen van kasten en indelingen	1	pst	16,000	16	500,00	500			1.236
10.22.12	0.07		T	0+ S01.00	Sparingen steens wand	7	m2	1,250	9	30,00	210	100,00	700	1.313
10.21.07	0.07		T	0+ S01.00	Verwijderen van deel vloer	2	m2	2,500	5	15,00	30	100,00	200	460
10.22.10	-1.13		T	350- S01.00	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	8	m2	0,750	6	15,00	120			396
10.22.11	-1.13		T	350- S01.00	Verwijderen steens wand	8	m2	1,250	10	30,00	240			700
10.22.11	0.20		T	0+ S01.00	Verwijderen steens wand	27,9	m2	1,250	35	30,00	837			2.441
10.22.10	0.20/8/19		T	0+ S01.00	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	94,5	m2	0,750	71	15,00	1.418			4.678
10.48.10	0.20/8/19		T	0+ S01.00	Verwijderen van pantry en indelingen	1	pst	8,000	8	250,00	250			618

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
10.22.12	0.20/8/19		T	0+ S01.00	Sparingen steens wand	24,9	m2	1,250	31	30,00	747	100,00	2.490	4.669
10.21.07	0.20		T	0+ S01.00	Verwijderen van deel vloer	7,5	m2	2,500	19	15,00	113	100,00	750	1.725
10.22.10	0.9-14		T	0+ S01.00	Verwijderen halfsteens wanden incl kozijnen	47,1	m2	0,750	35	15,00	707			2.331
10.42.01	D01.00		U	alle ruimten conform tek vloerverwarming	Verwijdere dekvloeren incl steenachtige bekleding	683	M2					35,00	23.905	23.905
10.42.01	D01.01		U	alle ruimten conform tek vloerverwarming	Verwijdere dekvloeren incl steenachtige bekleding	170	M2					35,00	5.950	5.950
10.42.01	D01.02		U	alle ruimten conform tek vloerverwarming	Verwijdere dekvloeren incl steenachtige bekleding	417	M2					35,00	14.595	14.595
10.22.30	Algemeen		U	Schoorsteen	Schoorsteen demonteren en dichtzetten	9	m3	6,000	54	135,00	1.215	100,00	900	4.599
10.44.01	algemeen		T	plafonds	Verwijderen plafonds	1.040	m2	0,350	364	5,00	5.200			21.944
					Sloopwerken				2485		42.053		91.086	247.471
		+			Stut en stempelwerken tijdens sloopwerken									
10.56.01	Algemeen		T	stutwerken	Stempeling wanden n.a.v. sloopwerken sparingen	30	st	8,000	240	25,00	750			11.790
					Stut en stempelwerken tijdens sloopwerken				240		750			11.790
		+			Herstelwerken na.v. Sloopwerken									
21.80.02	oude liften		T	Herstel algemeen	Dichtzetten liftputten	2	st	24,000	48	50,00	100	100,00	200	2.508
22.21.03	algemeen		R	Herstel metselwerken	Aanhelingen wanden n.a.v. amovatiewerken	200	m1	0,750	150	15,00	3.000			9.900
22.21.01	algemeen		T	Herstel metselwerken	Dichtzetten bestaande en onstane sparingen	50	m2	4,000	200	90,00	4.500			13.700
25.80.01	Algemeen		T	Constructies niet uitgewerkt	Lateien nieuwe doorgangen	30	st	16,000	480	50,00	1.500	150,00	4.500	28.080
25.80.01	Algemeen		T	Constructies niet uitgewerkt	nieuwe liggers diverse op tekeningen	28	m1	4,000	112	25,00	700	150,00	4.200	10.052
42.40.01	vloerverwarm		U	Dekvloeren min 80mm voor vloerverwarming	Vervangen dekvloeren t.b.v. vloerverwarming, (NB ONBEKEND OF DEKVLOERPAKKET VOLDOENDE IS OM VLOERVERWARMING IN OP TE NEMEN!!!!)	1.270	m2					22,00	27.940	27.940
21.80.01	T1.01a		R	Herstel betonvloer	Aanhelen vloerveld T1.01a beton/hout 15/5/2019	27	m2					350,00	9.450	9.450
21.75.01	2.06		T	T.b.v. installatieruimte	Staalplaat betonvloer op bestaande vloer	78	m2					120,00	9.360	9.360
21.80.03	diverse		R	Herstellen vloeren	Dichtzetten bestaande trapgaten (vervallen indifferente trappen)	30	m2					350,00	10.500	10.500
					Herstelwerken na.v. Sloopwerken				990		9.800		66.150	121.490
		+			Vloerafwerkingen									
48.41.01			T	Type 2: Gietvloer	Gietvloer type 2	392	m2					75,00	29.400	29.400
48.41.02			T	Type 2A: Gietvloer	Gietvloer type 2A	51,9	m2					75,00	3.893	3.893
48.22.01			T	Bestrating	Baksteen straatwerk	76,1	m2					110,00	8.371	8.371
48.21.01			T	Type 3: betonvloer	Betonvloer	216	m2					22,00	4.752	4.752
48.35.01			R	Type 1A: Natuursteen gefrijnd	Gefrijnd natuursteen	75,5	m2	2,000	151	15,00	1.133	500,00	37.750	45.829
48.35.02			R	Type 1B: Natuursteen tegels 100x100 cm	Natuursteen tegels 100x100 cm	224	m2	2,000	448	15,00	3.360	170,00	38.080	62.048
48.35.02			R	Type 1D: Natuursteen (overgang)	Natuursteen tegels 100x100 cm	81,1	m2	2,000	162	15,00	1.217	170,00	13.787	22.465
48.80.01			T	Nieuwe (moderne) vloerafwerking	Vloerafwerknig n.t.b.	516	m2					75,00	38.700	38.700
		,		Terazzo vloer	Terazzo vloer, zie deel begrotingen		incl							
42.80.01			R	Type 4: Orginele vloer herstellen	vloer herstellen	41,1	m2					50,00	2.055	2.055

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
48.47.01			R	Houten vloer	Parket? diorama	92,7	m2					150,00	13.905	13.905
48..10.01			R	Bestaande vloer handhaven	Herstellen en eventueel een afwerking aanbrengen totaal budget	1.604	m2					35,00	56.140	56.140
			,	Geen afwerking	Zolder ruimtes	452,5	m2							
			,	Geen afwerking	Aquariums	111	m2							
					Vloerafwerkingen				761		5.709		246.833	287.557
			+		Wanden en afwerkingen									
44.43.01	zuidzijde		U	Voorzetwand	Geisoleerde vorzetwand Zuidzijde incl. afwerking	306	m2					85,00	26.010	26.010
44.43.01	0.04e/6e		U	Voorzetwand	Onder trappen	75	m2					85,00	6.375	6.375
44.43.01	As-C 22-26		U	Voorzetwand	Geisoleerde vorzetwand Zuidzijde incl. afwerking	50,75	m2					85,00	4.314	4.314
44.43.01	zolder		U	Voorzetwand	Geisoleerde vorzetwand incl. afwerking	159,5	m2					85,00	13.558	13.558
44.47.01	As H 3268		T	Doorgangen	wandbekledingen 30min brw doorgangen	108,2	m2					120,00	12.984	12.984
30.35.01	As H 3268		T	Toegangen dienstruimten	deuren dienstruimte	4	st					900,00	3.600	3.600
30.35.02	As H 3268		T	Toegangen Zalen	Nieuwe toegangen kopzijden 30 min brw	8,1	m2					600,00	4.860	4.860
22.21.01	As I 3268		T	Dienstruimten	Kopwanden dienstruimten dichtzetten	6	m2					100,00	600	600
44.47.01	As H 0+		T	Doorgangen	wandbekledingen 30min brw doorgangen	108,2	m2					120,00	12.984	12.984
30.35.01	As H 0+		T	Toegangen dienstruimten	deuren dienstruimte	2	st					900,00	1.800	1.800
30.35.01	As J		T	Toegangen dienstruimten	deuren dienstruimte As J	2	st					900,00	1.800	1.800
44.40.01	As J		T	Toegangen dienstruimten	Wand om kozijnen heen	8	m2					100,00	800	800
30.35.02	As H 0+		T	Toegangen Zalen	Nieuwe toegangen kopzijden 30 min brw	8,1	m2					600,00	4.860	4.860
22.21.01	As I 0+		T	Dienstruimten	Kopwanden dienstruimten dichtzetten	6	m2					100,00	600	600
22.21.01	As I 0+		T	Dienstruimten	Doorgang vanuit zaal zuidzijde dichtzetten	12	m2					100,00	1.200	1.200
22.21.01	As E27		T	aanhelingen	Nieuwe wanden diaroma	7,5	m2					300,00	2.250	2.250
30.35.02	As25		T	Toegangen -1.13	Nieuwe toegangen -1.13	10,5	m2					600,00	6.300	6.300
22.21.01	As 5		T	oude deursparingen	oude deursparingen dichtzetten steens	7,5	m2					200,00	1.500	1.500
22.21.01	As 5		T	oude deursparingen	oude deursparingen dichtzetten steens	3,5	m2					200,00	700	700
30.35.02	As 2		T	Toegangen	Nieuwe toegangen dubbele deuren	9,18	m2					600,00	5.508	5.508
10.22.12	As 2		T	Toegangen	Sparingen steens wand niet op slooptekeing	3	m2	1,250	4	30,00	90	100,00	300	563
32.80.01	As C-3		T	Toegangen	Bordes met treden naar toegang	1	pst					5.000,00	5.000	5.000
32.80.01	As C-13		T	Toegangen	Bordes met treden naar toegang	1	pst					5.000,00	5.000	5.000
30.35.01	As 11/16		T	Toegangen opslag	Deuren opslag vervangen	2	st	6,000	12	50,00	100	900,00	1.800	2.452
44.43.01	As D T1.17		U	voorzetwand	Wand om installaties heen	36,75	m2					85,00	3.124	3.124
44.43.80	Algemeen		U	Kokers installatie	MS wanden om installaties	12	m1					120,00	1.440	1.440
44.49.01	AsF 12-15		U	buitenwand	Nieuwe buitenwand vulling geisoleerd	68,04	m2					400,00	27.216	27.216

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
44.40.01	r.2.08/9		T	indelingen	MSwanden 30 min afgewerkt	90	m2					100,00	9.000	9.000
30.35.01	r.2.08/9		T	indelingen	Deuren 30 min brw	2	st					900,00	1.800	1.800
44.40.01	r.2.08/9		T	indelingen	MSwanden 30 min afgewerkt	40	m2					100,00	4.000	4.000
30.35.01	r.2.08/9		T	indelingen	Deuren	1	st					900,00	900	900
10.40.02	algemeen		T	Aangetast, beschadigd stucwerk,tegelwerk	Bikwerk wanden stuc en tegelwerken 25% wandopp.	2.150	m2	0,550	1183	2,00	4.300			58.695
40.21.01	Algemeen		T	Herstel stucwerk	Herstel gebikte wanden saneringspleister	2.150	m2					95,00	204.250	204.250
40.40.18	Algemeen		R	Bestaand stucwerk	Nalopen en beschadigingen herstellen	4.000	m2					15,00	60.000	60.000
46.31.80	Algemeen		R	Bestaand stucwerk	Sauswerk wanden (eventueel met scan)	6.000	m2					17,00	102.000	102.000
					Wanden en afwerkingen				1198		4.490		538.432	598.042
		+			plafondafwerking									
		4			**Historische plafonds**	**846**	**m2**							
05.13.01			R	D45.00/01	Steigerwerken t.b.v. herstel en aanpassingen	4.230	m2	0,080	338	0,50	2.115			17.681
44.80.01			R	D45.00/01	Herstel plafonds bouwkundig n.a.v. herstel, oude sparingen en installaties	846	m2	1,000	846	5,00	4.230			43.146
46.80.15			R	D45.00/01	Schildwerken monumentale plaonds	846	m2					135,00	114.210	114.210
48.70.01			U	D45.00/01	Acoustische voorzieningen 60% historische plafonds	507,6	m2					170,00	86.292	86.292
					Historische plafonds	**846**	**m2**		**1184**		**6.345**		**200.502**	**261.329**
		4			**Nieuwe plafond eilanden**	**722,82**	**m2**							
46.85.01			R	D45.00/01	Herstel en afwerken omtrek bouwkundig plafond	689,2	m1	0,250	172	2,00	1.378	10,00	6.892	16.196
44.45.01			T	D45.00/01	Nieuwe MS plafond eilanden incl afwerking.	722,82	m2					75,00	54.212	54.212
44.45.02			T	D45.00/01	Randafwerkingen eilanden	689,2	m1					15,00	10.338	10.338
48.70.02			T	D45.00/01	Acoustische voorzieningen plafond eilanden	650,54	m2					170,00	110.591	110.591
					Nieuwe plafond eilanden	**722,82**	**m2**		**172**		**1.378**		**182.033**	**191.337**
		4			**Plafonds sanitaire ruimten**	**120**	**m2**							
44.44.01			T	Conform afwerkstaat	Vast plafond MS gips in de sanitaire ruimten	162,5	m2					65,00	10.563	10.563
46.31.44			T	Conform afwerkstaat	Afwerken plafonds sanitaire ruimten	162,5	m2			12,00	1.950	12,50	2.031	3.981
					Plafonds sanitaire ruimten	**120**	**m2**				**1.950**		**12.594**	**14.544**
		4			**plafonds overig**									
44.44.01			T	aanvullend conform tek. D45.00	Vast plafond MS gips	300	m2					65,00	19.500	19.500
46.31.44			T	aanvullend conform tek. D45.00	Afwerken plafonds	300	m2			12,00	3.600	12,50	3.750	7.350
					plafonds overig						**3.600**		**23.250**	**26.850**
		4			**Bestaande plafonds**									
40.80.16			R	Bestaande plafonds	Herstel bestaande plafonds	200	m2					20,00	4.000	4.000
46.31.20			R	Bestaande plafonds	Sauswerk bestaande plafond	200	m2			6,00	1.200	16,50	3.300	4.500
46.24.01			R	Bestaande plafonds	opknappen houten plafonds en constructies zolder	749	m2					45,00	33.705	33.705
					Bestaande plafonds						**1.200**		**41.005**	**42.205**

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
					plafondafwerking				1357		14.473		459.384	536.265
					Interieurafwerkingen				**7032**		**77.276**		**1.401.884**	**1.802.615**
					INTERIEUR				**13916**		**202.745**		**3.993.675**	**4.836.535**
			*		**INSTALLATIES**	**5.180,29**								
10.90.00			#		**SLOOPWERK INSTALLATIES**									
10.90.01			R		Demonrtage installaties totaal toeslag op raming	5.180,29	m2					15,00	77.704	77.704
					SLOOPWERK INSTALLATIES								**77.704**	**77.704**
50.00.00			#		**MECHANISCHE INSTALLATIES**	**5.180,29**	**m2**							
50.14.01			R	MECHANISCHE INSTALLATIES	Terreininstallaties, riolering herstellen	5.180	m2					8,09	41.906	41.906
50.50.01			R	MECHANISCHE INSTALLATIES	Hemelwaterafvoerinstallatie, zinkerwerken herstellen	5.180	m2					5,00	25.900	25.900
51.50.01			R	MECHANISCHE INSTALLATIES	Binnenrioleringsinstallatie, restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					7,00	36.260	36.260
51.50.01			U	MECHANISCHE INSTALLATIES	Binnenrioleringsinstallatie, vernieuwen	5.180	m2					4,83	25.019	25.019
52.50.01			R	MECHANISCHE INSTALLATIES	Tapwaterinstallatie, restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					11,50	59.570	59.570
52.50.01			U	MECHANISCHE INSTALLATIES	Tapwaterinstallatie	5.180	m2					4,00	20.720	20.720
53.50.01			U	MECHANISCHE INSTALLATIES	Sanitaire installatie	5.180	m2					8,63	44.703	44.703
54.50.01			U	MECHANISCHE INSTALLATIES	Brandbestrijdingsinstallatie	5.180	m2					3,47	17.975	17.975
55.50.01			,	MECHANISCHE INSTALLATIES	Gasinstallatie	5.180	m2							
56.50.01			,	MECHANISCHE INSTALLATIES	Persluchtinstallatie	5.180	m2							
60.50.01			R	MECHANISCHE INSTALLATIES	Verwarmingsinstallatie, restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					26,56	137.581	137.581
60.50.01			U	MECHANISCHE INSTALLATIES	Verwarmingsinstallatie	5.180	m2					35,00	181.300	181.300
61.50.01			U	MECHANISCHE INSTALLATIES	Luchttechnische installatie	5.180	m2					110,77	573.789	573.789
62.50.01			U	MECHANISCHE INSTALLATIES	Koelinstallatie	5.180	m2					97,84	506.811	506.811
68.50.01			R	MECHANISCHE INSTALLATIES	Regelinstallatie, restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					10,00	51.800	51.800
68.50.01			U	MECHANISCHE INSTALLATIES	Regelinstallatie	5.180	m2					29,32	151.878	151.878
10.70.09			R	MECHANISCHE INSTALLATIES	Demontage bestaande installatie	5.180	m2					11,58	59.984	59.984
68.90.01			U	MECHANISCHE INSTALLATIES	Engineering, restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					15,00	77.700	77.700
68.90.01			R	MECHANISCHE INSTALLATIES	Engineering	5.180	m2					13,96	72.313	72.313
					MECHANISCHE INSTALLATIES	**5.180,29**	**m2**						**2.085.209**	**2.085.209**
70.00.00			#		**ELEKTRISCHE INSTALLATIES**	**5.180,29**	**m2**							
70.50.01			R	Elektrische installaties	Centrale elektrotechnische voorzieningen (hergebruik)	5.180	m2					21,00	108.780	108.780
70.50.02	toegevoegd		,	Elektrische installaties	Noodstroomvoorzieningen (UPS)	5.180	m2							
70.50.03			R	Elektrische installaties	Leidingen en toebehoren (voedingskabels/binnen), restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					5,00	25.900	25.900
70.50.03			U	Elektrische installaties	Leidingen en toebehoren (voedingskabels/binnen)	5.180	m2					6,85	35.483	35.483
70.50.04			R	Elektrische installaties	Gemeenschappelijke leidingwegen, restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					7,00	36.260	36.260
70.50.04			U	Elektrische installaties	Gemeenschappelijke leidingwegen	5.180	m2					7,57	39.213	39.213
70.50.05			U	Elektrische installaties	Brandwerende doorvoeringen	5.180	m2					0,58	3.004	3.004
70.50.06			R	Elektrische installaties	Waterdichte doorvoeringen, restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					0,58	3.004	3.004

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
70.50.07			U	Elektrische installaties	Schakel- en verdeelinrichtingen	5.180	m2					12,40	64.232	64.232
70.50.08			U	Elektrische installaties	Licht-/krachtinstallatie	5.180	m2					19,40	100.492	100.492
70.50.09			U	Elektrische installaties	Voorzieningen W-installatie	5.180	m2					6,97	36.105	36.105
70.50.10			U	Elektrische installaties	Voorzieningen Liftinstallaties	5.180	m2					0,81	4.196	4.196
70.50.11			U	Elektrische installaties	Lichtregelinstallatie 1*	5.180	m2					23,17	120.021	120.021
70.50.12			U	Elektrische installaties	Armaturen	5.180	m2					130,29	674.902	674.902
70.50.13			U	Elektrische installaties	Noodverlichtingsinstallatie	5.180	m2					2,84	14.711	14.711
70.50.14			R	Elektrische installaties	Veiligheidsaarding/potentiaal vereffening	5.180	m2					1,74	9.013	9.013
70.50.15			R	Elektrische installaties	Bliksembeveiligingsinstallatie	5.180	m2					10,00	51.800	51.800
70.50.16			U	Elektrische installaties	Brandmeldinstallatie	5.180	m2					13,02	67.444	67.444
70.50.17			U	Elektrische installaties	Ontruimingsinstallatie	5.180	m2					7,83	40.559	40.559
70.50.18			U	Elektrische installaties	Alarmsignalering MIVA-toilet	5.180	m2					0,45	2.331	2.331
70.50.19			U	Elektrische installaties	Telefoon- / data-installatie	5.180	m2					5,07	26.263	26.263
70.50.20			U	Elektrische installaties	Gebouwbeheerinstallatie (inkoppeling)	5.180	m2					1,51	7.822	7.822
70.50.21			U	Elektrische installaties	CCTV-installatie	5.180	m2					29,52	152.914	152.914
70.50.22			U	Elektrische installaties	Toegangscontrole installatie	5.180	m2					3,12	16.162	16.162
70.50.23			U	Elektrische installaties	Inbraakbeveiligingsinstallatie	5.180	m2					3,41	17.664	17.664
70.50.24			U	Elektrische installaties	Voorzieningen AV-installatie	5.180	m2					1,01	5.232	5.232
70.50.25	vervallen		,	Elektrische installaties	Voorzieningen Horeca	5.180	m2							
70.50.26			R	Elektrische installaties	Buitenverlichting herstellen (stelpost)	5.180	m2					7,72	39.990	39.990
70.50.27			R	Elektrische installaties	Aquariumverlichting (stelpost), restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					12,25	63.455	63.455
70.50.28			R	Elektrische installaties	Demontage, restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					2,57	13.313	13.313
70.50.28			U	Elektrische installaties	Demontage	5.180	m2					2,50	12.950	12.950
70.50.29			U	Zonnepanelen	PV installatie	5.180	m2					115,44	597.979	597.979
			,											
70.90.01			R	Elektrische installaties	Enginering, restaureren aquaria en filterbakken	5.180	m2					5,00	25.900	25.900
70.90.01			U	Elektrische installaties	Enginering	5.180	m2					14,31	74.126	74.126
					ELEKTRISCHE INSTALLATIES	**5.180,29**	**m2**						**2.491.217**	**2.491.217**
79.00.00		**#**			**TRANSPORT INSTALLATIES**	**5.180,29**	**m2**							
79.10.01	Algemeen		T	transport installaties	Lift installaties	2	st					90.000,00	180.000	180.000
79.10.02	Algemeen		T	transport installaties	liftputten	2	st					15.000,00	30.000	30.000
79.10.03	Algemeen		T	transport installaties	Lift voorzieningen	2	st					2.500,00	5.000	5.000
					TRANSPORT INSTALLATIES	**5.180,29**	**m2**						**215.000**	**215.000**
78.00.00		**#**			**AQUARIUM INSTALLATIES**	**5.180,29**	**m2**							
78.10.01	Aquarium		R		AQUARIUM INSTALLATIES	5.180,29	m2					300,00	1.554.087	1.554.087
78.10.02	Aquarium		R		amoveren aquariuminstallaties	5.180,29	m2					10,00	51.803	51.803
78.10.03	Filterbakken		R		Schoonmaken mutaties en herstellen filterbakken bouwkundig	230	m2					200,00	46.000	46.000
78.10.04	Filterbakken		R		Coaten van de filterbakken	980	m2					135,00	132.300	132.300
78.10.05	Filterbakken		R		isoleren van de filterbakken tegen condens vorming	980	m2					75,00	73.500	73.500

Calculatiecod	LOCATIE	Alter	S	Langtekst	Omschrijving	Hoeveel	Ehd	Norm	TOT. Uren	Materiaa	TOT.MAT.	Onderaann.	TOT.OA	TOTAAL
					AQUARIUM INSTALLATIES	**5.180,29**	**m2**						**1.857.690**	**1.857.690**
45.80.00			**#**		**Bouwkundige voorzieningen**									
45.80.01	Algemeen		R		bouwkundige voorzieningen, restaureren aquaria en filterbakken	5.180,29	m2					10,00	51.803	51.803
45.80.01	Algemeen		U		bouwkundige voorzieningen	5.180,29	m2					15,00	77.704	77.704
45.80.02	Algemeen		U		bouwkundige voorzieningen Brandwerendheid	5.180,29	m2					15,00	77.704	77.704
45.80.02	Algemeen		U		bouwkundige voorzieningen Brandwerendheid dichten sparingen	5.180,29	m2					5,00	25.901	25.901
12.90.01	Algemeen		R		Grondwerken t.b.v. buitenriolering	1	pst					20.000,00	20.000	20.000
					Bouwkundige voorzieningen								**253.113**	**253.113**
					INSTALLATIES	**5.180,29**							**6.979.933**	**6.979.933**

St	Omschrijving	Hoevl heid	Een heid	Arbeid	Uren	Materiaal	Onderaan neming	Alle kost. soorten	Totaal	Totaal Sectie	Totaal Generaal
@		1		1.144.373	24878	625.212	14.119.280	15.888.865	15.888.865		
*	**TOTAAL GENERAAL**			**1.144.373**	**24878**	**625.212**	**14.119.280**	**15.888.865**	**15.888.865**		**15.888.865**
%	Bouwplaatskosten	%						12%	1.906.664		
+	**Subtotaal**							**1.906.664**	**1.906.664**		
										17.795.529	
%	Algemene kosten	%						7%	1.245.687		
+	**Subtotaal**							**1.245.687**	**1.245.687**		
										19.041.216	
%	Winst/risico	%						4%	761.649		
%	CAR verzekering	%						0,4%	76.165		
*	**Totaal bouwkundig**							**837.813**	**837.813**		**19.879.029**
%	Onvoorzien	%						10%	1.987.903		
*	**Totaal Exclusief BTW**							**1.987.903**	**1.987.903**		**21.866.932**

St	Omschrijving	Hoevl heid	Een heid	Arbeid	Uren	Materiaal	Onderaanneming	Alle kost. soorten	Totaal	Totaal Sectie	Totaal Generaal
	(Transport)									21.866.932	21.866.932
.											
\	BVO	5.180		221		121	2.726	4.221	4.221	4.221	21.866.932
.											
%	Architect		%					10%	2.186.693		
%	Begeleiding en adviseurs		%					3,5%	765.343		
%	Projectmanagement		%					2,5%	546.673		
.											
.											
W	KOSTEN ARTIS M.B.T. UITRUIMEN RUIMTEN EN										
.											
Y	ASBESTSANERING						300.000	300.000	300.000		
.											
*	**SUBTOTAAL**						**300.000**	**3.798.709**	**3.798.709**		**25.665.641**
.											
$	MINUS BEDRAG SIM2019 (875.969 X 60%)							-525.581	-525.581		
.											
.											
*	**Totaal exclusief BTW**							**-525.581**	**-525.581**		**25.140.060**
.											
%	BTW		%								
.											
*	**TOTAAL INCLUSIEF BTW**										**25.140.060**
.											
%	Ontwikkelkosten		%					5%	1.257.003		
%	vergunningen en vooronderzoken		%					5%	1.257.003		
.											
%	Rente en inflatie 2 jaar start bouw		%					5%	1.257.003		
.											
*	**INVESTERINGSKOSTEN**							**3.771.009**	**3.771.009**		**28.911.069**

St	Omschrijving	Hoevl heid	Een heid	Arbeid	Uren	Materiaal	Onderaan neming	Alle kost. soorten	Totaal	Totaal Sectie	Totaal Generaal
	(Transport)									**28.911.069**	**28.911.069**
.											
.	VERZAMELPOSTEN										
.											
R	Restauratieposten			789.085	17154	462.028	8.427.815	9.678.928	9.678.928		
.											
T	Toegankelijkheid			249.581	5426	70.672	1.273.154	1.593.407	1.593.407		
.											
U	Duurzaamheid			105.707	2298	92.512	4.418.311	4.616.530	4.616.530		